

องคุตตรนิกายภูจกถา (มโนรตปฐมึ ๓) - หน้ที่ 1
*เล่มที่ ๑๕ หน้ ๑

มโนรตปฐมึ นาม องคุตตรนิกายภูจกถา
ปญจกนิปตวณณนา
ปจมปณณาสกวณณนา
เสขพลวควณณนา

ปญจกนิปตสส ปจเม สตตุนนํ เสขานํ(๑) พลานีตึ
เสกขพลานี(๒) ๑ สทฐาพลาทีสุ อสสทฐึเยน (๓) น กมปตึตึ สทฐา-
พลํ ๑ อหึรึเกน (๔) น กมปตึตึ หึรึพลํ ๑ อนนตตปเปน (๕) น
กมปตึตึ โอตตปปลํ ๑ โกสชเชน (๖) น กมปตึตึ วึรึยพลํ ๑
อวึชชาย น กมปตึตึ ปญญาพลํ ๑ ตสุมตึ ยสุมอิมานึ
[๗] เสกขานํ พลานี ตสุม ๑

ทฐึเย กายทฐึจเรเตนตอาทึสุ อูปโยคตเถ กรณวณนํ ๑
หึรึยิตพพานึ กายทฐึจเรตาทึนึ หึรึยตึ ชึคฺคจตึตึ อตโถ ๑
โอตตปปนิทเทเส เหตุวตเถ กรณวณนํ กายทฐึจเรตาทึหึ
โอตตปปสส เหตุคฺคเตหึ โอตตปปตึ ภายตึตึ อตโถ ๑ อารทฐ-
วึรึยตึ ปคฺคหึตวึรึโย อนนสกุกิตมานสอ ๑ ปหานายตึ
ปหานตถาย ๑ อูปสมปทายตึ ปฏึลาภตถาย ๑ ถามวตึ
วึรึยถาเมน สมนนาคโต ๑ ทพหปรกุกโมตึ ถึรปรกุกโม ๑
#๑. ม. เสขานํ ๑ เอวมุปรึปึ ๑ ๒. ม. เสขพลานี ๑ ๓. ม. อสสทฐึเย ๑
#๔. ม. อนนตตปเป ๑ ๖. ม. โกสชเช ๑ ๗. ม. เอตถนตเร สตตุนนตึ ทึสสตึ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๒

อนิกขิตตฐโร กุสเสสุ ชมเมสุติ กุสเสสุ ชมเมสุ อโนโรปีต-
ฐโร อโนสกุกิตวิริโย ฯ

อุทยตถคามินิยาติ ปญจนัน ขนุชานัน อุทวยคามินิยา
อุทยลจ วยลจ ปฏิวิชณิตุ สมตถาย ฯ ปญญา ยสมนุนาคโตติ
วิปัสสนาปญญา เจว มคคปญญา จ สมงคิภูโต ฯ อริยาติ
วิกขมภนวเสน จ สมุจเฉทวเสน จ กิเลสเทหิ อารกา จิตาย
ปริสุทฐาย ฯ นิพเพธิกาติ สา จ วินิวิชณโต (๑) นิพเพธิกาติ
วุจจติ ตาย สมนุนาคโตติ อตุโธ ฯ ตตถ มคคปญญา
สมุจเฉทวเสน อนิพพิทฐปพพอปปทาติคปพพโลกกขนฐโทสก-
ขนฐโมหกขนฐะ นิพพิชณติ ปทาเลตีติ นิพเพธิกา ฯ
วิปัสสนาปญญา ตทงควเสน นิพเพธิกา มคคปญญา
ปฏิลากสัวตตนโต วาปี วิปัสสนา(๒) นิพเพธิกาติ วตตุ วฏฐติ ฯ
สมมาทุกกขยคามินิยาติ อธิาปี มคคปญญา สมมา เหตุณา
นเขน วฏฐทุกกขลจ กิเลสทุกกขลจ เขปยมานา คจจตีติ
สมมาทุกกขยคามินิ นาม วิปัสสนาปญญา ตทงควเสน
วฏฐทุกกขลจ กิเลสทุกกขลจ เขปยมานา คจจตีติ ทุกกขย-
คามินิ ฯ ทุกกขยคามินิยา วา มคคปญญา ปฏิลากาย
สัวตตนโตเปสา ทุกกขยคามินิติ เวทิตพพา ฯ อติ อิมสมิ สุตเต
ปญจ พลานิ มิสสกาเนว กถิตานิ ตถา ปญจเม ฯ

ทุตยตติยจตุตถปญจมานิ ฯ

#๑. ส. สาเยว นิพพิชณโต ฯ ม. อตินิวิชณโต ฯ ๒. ม.ตพพิปัสสนา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เสกขพลกุกกณณา หน้ ๓

นกุเจ ๑ อุกสสส สม่ปตตึตึ อุกสสธมมสส สม่ปชชน-
ภเวณ สทฐึ (๑) สม่กึภเวตึ อตโถ ๑ ปรียทฐาย (๒) ตึกฐตึตึ
ปรีโยนทฐิตว (๓) ตึกฐตึ ๑

นกุฐึ ๑

สตุตเม กามส ลพิตตึ (๔) วตุกุกกเกสกวมส จลพิตา
อกริตา ๑ อสิตพุกกณกึนตึ ตึณลายนอสิตลเจว ตึณวหน-
กษณจ ๑ กุลปตุตตึ อจกรกุลปตุตโต ๑ โอหยตึ ปหย ๑
อลั วจนยตึ ยุตตึ วจนย ๑ ลพภตึ สุกภ สกุก
ลกึตึ ๑ หึนย กวมตึ ปณจณนึ นึจกุกกณ กวม ๑ มชฎมม
กวมตึ มชฎมมสตุตณ กวม ๑ ปณตึ กวมตึ รชชราช-
มหมตตุตณ กวม ๑ กวมเตวว สขขึ (๕) กจณนตึตึ กวมณ-
วเสน กวมตพพวเสน จ กวมอึจเจว สขขึ กจณนตึ ๑

วทโธ โหตึตึ (๖) มหุลลโก โหตึ ๑ อลัปโยลโยตึ ยุตต-
ปโย ๑ อตุตตุตโตตึ อตุตตณ (๗) กตุตโต รกขิตโต อตุตตณ ว
โคเปตุ รกขิตตุ สม่ตโถ ๑ นาลั ปมททยตึ น ยุตโต
ปมชชชตึ ๑ สทฐาย อกตึ โหตึตึ ยั สทฐาย กุสเสส ฐมเมส
กาคู ยุตตึ ตั น กตึ โหตึ ๑ เสสปเทสปี เอเสว นโย ๑

อนเปกโย ปนห (๘) กึกขเว ตสมี กึกขสมี โหมีตึ เอว สทฐาทึหึ

#๑. ม. สม่ปชชนา เตณ สทฐึ ๑ ๒. ม. ย. ปรียทฐาย ๑ ๓. ม. ปรีโยนทฐิตว ๑

#๔. สย. ม. ลพิตา ๑ สึ. สลาพิตตึ ๑ ๕. สย. ม. สขขึ ๑ เอวมปรีปี ๑

#๖. ม. ย. วทโธ ๑ ๗. ม. อตุตตณ ๑ ๘. ม. ย. ทานาหึ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๔

กาดพัพ กตฺวา(๑) โสตาปตฺติผล ปตฺติภูจฺเต ตสฺมี ปุคฺคเต อนเปกฺโข โหมีติ
ทสฺเสติ ฯ อิมสฺมี สุตฺเต โสตาปตฺติมคฺโค กถิโต ฯ

สตุตฺมํ ฯ

อภูจเม สทฺธมฺเมติ สาสนสทฺธมฺเม ฯ อสฺสทฺชโรติ โอกปฺปน-
สทฺธราย จ ปจฺจกฺขสทฺธราย (๒) จาติ ทฺวิหิปี สทฺธาหิ วิรหิโต ฯ
จวติ น ปตฺติภูจฺตีติ อิมสฺมี สาสเน กุณฺเหิ จวติ ปตฺติภูจฺตํ
น สกฺโกติ ฯ [๓] อิมสฺมี สุตฺเต อปฺปตฺติภูจฺนํ(๔) ปตฺติภูจฺนณฺจ
กถิตํ ฯ

อภูจฺมํ ฯ

นวเม ฯ นาสฺส คารโวติ อการโว ฯ นาสฺส ปฏฺิสฺสโยติ(๕)
อปฺปตฺติสฺโส อชฺชกฺโก อนิจฺจฺจฺจฺติ ฯ เสตเมตฺถ ปุริมสทฺิสเมว ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม อภพฺโพติ อภพฺพตฺ(๖) ปตฺโตติ ฯ วุฑฺฒินฺนฺติ วุฑฺฒี ฯ
วิรุพฺพินฺนฺติ วิรุพฺพฺพตฺ(๗) นิจฺจลภาวํ ฯ เวปฺปลนฺนฺติ มหนฺตภาวํ ฯ
เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาทิ ฯ

ทสมํ ฯ

เสกฺขพลวคฺโค ปฐฺโม ฯ

#๑. ม. กตฺวาว ฯ ๒. ม. ปกฺขนฺทนสทฺธราย ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร อิตฺิสทฺโท อตฺถิ ฯ

#๔. ม. อปฺปตฺติภูจฺนณฺจ ฯ ๕. ม. ปตฺติสฺโสติ ฯ ๖. ม. อภาชนํ ฯ

#๗. ม. วิรุพฺพฺพตฺตํ ฯ

พลวคควณณนา

ทุดยสส ปฐเม ปุพพาหึ ภิกขเว อนนุสสุเตสฺส ชมเมสุติ
อหึ ภิกขเว ปุพเพ อนนุสสุเตสฺส ชมเมสุ จตุสจจชมเมสุ ฯ
อภิณฺวาโวสานปารมิปฺตโต ปฏิกขานามึติ จตุสฺส สจเจสฺส จตุหึ
มคฺเคหึ โสฬสวึชสฺส กิจจสฺส กรณณ อภิกขานิตฺวา โวสาน-
ปารมึ สฬสฬึ กิจจจัน นึฏฺจิตตฺตา กตทิจจภาวปารึ (๑) ปฺตโต
ปฏิกขานามึติ มหาโพธิปฺลลงฺเก อตฺตโน อากมณึยคฺคณึ (๒) ทสฺเสตี ฯ
ตถาคตสฺสาคึ อฏฺฐหึ การณึหึ ตถาคตสฺส ฯ ตถาคตพลาณึติ
ยถา เตหึ กนฺตพฬึ ตเถว คตานิ ปวตฺตานิ ฅาณพลาณึ ฯ
อาสภณฺจจันนึติ(๓) เสฏฺฐจจจันนึ ฯ สึหนาทนฺตี อภึคณาหึ ฯ
พุรหุมจกกนฺตี เสฏฺฐจจกึ ฯ ปวตฺเตตีตี [๔] กเถตี ฯ

ปฐมึ ฯ

ทุดึเย เสขพลาณึติ เสขานึ ฅาณพลาณึ ฯ อคฺคณฺตี
อฺตฺตมึ ฯ เสสพลาณึ โคปานสึโย กุณฺนึ วึย สจจคณฺหาตีตี
สจจกาหึกึ ฯ ตาเนว พลาณึ สฬตานิ กโรตีตี สจจมาตนิยึ ฯ

ทุดึยึ ฯ

ตตึเย ตตฺถ มุฏฺฐสจเจน (๕) น กมฺปตีตี สตีพลึ ฯ
อฺทฺฐจเจน(๖) น กมฺปตีตี สมารึพลึ ฯ

ตตึยึ ฯ

#๑. ม. กตทิจจภาวึ ปารึ ฯ ๒. ม. อากมณึยคฺคณึ ฯ ๓. ม. อาสภึ ฐานึ ฯ
#๔. สึ. เอตฺถนฺตเร ปวตฺเตตีตี ทึสฺสตี ฯ ๕. ม. มุฏฺฐสฺสจเจ ฯ
#๖. ม. อฺทฺฐจเจ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญกนปฏวณณ หน้ ๖

จตุตถ สติเนปฏเกนาคี เอตถ เนปฏกั วุจติ ปญญา สว สติยา
อุปการภวณ(๑) คหิตา ฯ

จตุตถั ฯ

ปญจเม ฯ (๒) อวิษยสมึเยว โลกียโลกุตตรมเม(๒) กเถตุ กถถ
จ ภิกขเว สทฐาพลั ทฏฐพพุนฺธิตอาทิมาท ฯ ยถา หิ
จตุตถโร เสฏฐิปุตฺตา ราชาคี ราชปญจเมสฺ สหาเยสฺ นกขตฺตํ
กัพิตฺตสวมาตึ วีถึ อิตฺถเนสฺ เอกสฺส เสฏฐิปุตฺตสฺส เกหํ
คตทาลเอ อิตฺเร จตุตถโร ตฺถุหึ นิสึทนฺตึ เกหสามโกว อิมลั
ขาทนึยั โภชนึยั เทถ คนฺธมวาลลงฺการาทินึ เทถาคี เกเห
วิจาเรตึ ฯ ทฺตึยสฺส ตตฺตึยสฺส จตฺตฺตสฺส เกหํ คตทาลเอ อิตฺเร
จตุตถโร ตฺถุหึ นิสึทนฺตึ เกหสามโกว อิมลั ขาทนึยั
โภชนึยั เทถ คนฺธมวาลลงฺการาทินึ เทถาคี เกเห วิจาเรตึ ฯ
อถ สพฺพปจฺจนา รมฺโถ เกหํ คตทาลเอ กิลฺลจปิ ราชว
สพฺพตฺถ อิตฺสโร อิมสมึ ปน กาลเอ อตฺตโน เกเหเยว อิมลั
ขาทนึยั โภชนึยั เทถ คนฺธมวาลลงฺการาทินึ เทถาคี วิจาเรตึ
เอวเมว(๓) สทฐาปญจเมสฺ พเลสฺ เตสฺ สหาเยสฺ เอกโต วีถึ
โอตฺรนฺเตสฺ วึย เอการมฺมณเ อุปฺปชฺชวเนสฺสึปี ยถา ปจฺจมสฺส
เกเห อิตฺเร จตุตถโร ตฺถุหึ นิสึทนฺตึ เกหสามโกว วิจาเรตึ
#๑. ม. อุปการภวณ ฯ ๒. ม. สวิษยสมึเยว โลกียโลกุตตรมเม ฯ
#๓. ม. เอวเมว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พลวคควณณา หน้ ๗

เอว โสตาปตติยงคานึ ปตวา อธิโมกขลกขณึ สทฐาพลเมว
 เชฏฐกั โหติ ปุพพงคัม เสสานึ ตทนวยานึ โหนติ ๑ ยถา
 ทุตติยสส เกเห อิตเร จตฺตารอ ตฺณหึ นิสึทนต์ิ เกหสามิโกว
 วิจารตติ ๑ เอว สมมปฺปรานานึ ปตวา ปคฺคหลกขณึ วิริยพลเมว
 เชฏฐกั โหติ ปุพพงคัม ๑ เสสานึ ตทนวยานึ โหนติ ๑ ยถา
 ตติยสส เกเห อิตเร จตฺตารอ ตฺณหึ นิสึทนต์ิ เกหสามิโกว
 วิจารตติ เอว สติปฏฺฐานานึ ปตวา อูปฏฺฐานลกขณึ สติพลเมว
 เชฏฐกั โหติ ปุพพงคัม เสสานึ ตทนวยานึ โหนติ ๑ ยถา
 จตฺตตสส เกเห อิตเร จตฺตารอ ตฺณหึ นิสึทนต์ิ เกหสามิโกว
 วิจารตติ เอว ฉานวิโมกฺเข ปตวา อวิกฺเขปลกขณึ สมาริ-
 พลเมว เชฏฐกั โหติ ปุพพงคัม เสสานึ ตทนวยานึ โหนติ ๑
 สพฺพปจฺฉา รลฺโย เกห คตกาเล ปน ยถา อิตเร จตฺตารอ
 ตฺณหึ นิสึทนต์ิ ราชว เกเห วิจารตติ เอวเมว อริยสจฺจานึ
 ปตวา ปชานนลกขณึ ปญฺญาพลเมว เชฏฐกั โหติ ปุพพงคัม
 เสสานึ ตทนวยานึ โหนติติ เอวมิธ ปญฺจ พลานึ มิสฺสทานึ
 กถิตานึ ๑

ปญจัม ๑

ณฏฺฐิ อุตฺตานตฺถเมว ๑ เอว ปุริมวคฺเค จ อธิ จ
 อฏฺฐสฺส สุตฺเตสฺส เสขพลาเนว กถิตานึ ๑ กรณฺทโกลวาสิ
 มหาทตฺตตฺเถโร ปนาห เหฏฐา จตฺตสฺส สุตฺเตสฺส เสขพลาณึ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณฺณา หน้า ๘

กถิตานิ อูปริ จตุสุ อเสขพลานิติ ฯ

อภูริ ฯ

สตตฺตเม สีลาทโย มิสฺสกา(๑) กถิตา ฯ วิมุตฺตติ
อรหตฺตผลวิมุตฺตติเยว ฯ วิมุตฺตติณณทสฺสนํ ปจฺจเวกฺขณณณณํ ตํ
โลกิยเมว ฯ

สตตฺตมํ ฯ

อภูจเม ทฺสฺสีโล พหุสฺสุโต กถิตโต

อภูริมํ ฯ

นวมเม อปฺปสฺสุโต ทฺสฺสีโล

นวมํ ฯ

ทสเม พหุสฺสุตฺตชีณาสโวติ ฯ

ทสมํ ฯ

พลวคฺโค ทฺติโย ฯ

ปญฺจกิกวคฺควณฺณา

ตติยสฺส ปจเม อสภากวตฺตติโกติ อสภากาย วิสภากาย (๒)
ชีวิทวตฺตติยา สมนฺนาคโต ฯ อากิสมาริกํ ฐมฺมนฺติ อุตฺตม-
สมาจารภูตํ วตฺตเวสณ ปญฺญตฺตสีลํ ฯ เสขํ ฐมฺมนฺติ เสกฺข-
ปญฺญตฺตสีลํ ฯ สีลานิติ จตฺตาริ มหาสีลานิ ฯ สมนฺนาทิกฺกจินฺติ
#๑. ม. มิสฺสกา ว ฯ ๒. ม. วิสทิสาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกัถวคณณา หน้ ๕

วิปัสสนาสมมาทฐึ ๑ สมมาสมาธินุติ มคคสมาธิญเจว ผล-
สมาธิญ ๑ อิมสมี สุตเต สีลาทีนิ มีสูกานึ กถิตานึ ๑

ปฐมึ ๑

ทุตึเย สีลกขนุชนุติ สีลราสี ๑ เสสทวเยปี เอเสว
นโย ๑ อึเม ปน ตโยปี ขนุธา มีสูกาว กถิตาติ ๑

ทุตึยึ ๑

ตติเย น จ ปกสฺสรนุติ น จ ปกาวนุติ ๑ ปกงกุ
จาทึ ปกัษชนสกาวิ ๑ อโยติ กาวโลหึ ๑ โลหนุติ จเปตวา
อิธ วุคตานิ จตฺตารี อวเสสโลหึ (๑) ๑ สขณฺนุติ (๒) รชตี ๑ จิตฺตสฺสาตี
จตุฏฺมิกกุสฺลจิตฺตสฺส(๓) ๑ เตฏฺมิกสฺส(๔) ตาว อุปกัถึเสสา โหนุติ (๕)
โลกุตฺตรสฺส กถึ โหนุตีตี อุปฺปชฺชิตฺตุ อทานน ๑(๖) ยทกฺเคน
หึ อุปฺปชฺชิตฺตุ น เทนุติ ตทกฺเคนเนว [๗] โลกียสฺสปี โลกุตฺตรสฺสปี
อุปกัถึเสสา นาม โหนุติ ๑ ปกงกุ จาทึ อารมฺมณฺเ จุณฺณวิจุณฺณ-
ภาวูปคฺมเนน กัษชนสกาวิ ๑ สมมา สมาธิยตี อาสวานึ
ขยาติ อาสวานึ ขยสฺงฆาตอรหฺตฺตฺส(๘) อตฺถาย เหตุนา
การณฺน สมาธิยตี ๑ เอตฺตาวตา จิตฺตี วิโสเรตฺวา อรหฺตฺเต
ปติฏฺจตี ชึณาสวึ ทสฺเสตี ๑ อิทานิสฺส อภึญญาปฏิเวธึ
#๑. ม. อวเสสึ โลหึ ๑ ๒. ม. สขณฺนุติ ๑ ๓. ม. จาตุฏฺมิกกุสฺลจิตฺตสฺส ๑
#๓. ม. เตฏฺมิกสฺส ๑ เอวมฺปรีปี ๑ ๕. ม. โหนุตุ ๑ ๖. ม. อุปฺปทานน ๑
#๗. ม. เอตฺถนฺตเร เตตี ทิสฺสตี ๑ ๘. ม. ขยสฺงฆาตสฺส อรหฺตฺตฺส ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๑๐

ทสฺเสนุโต ยสฺส ยสฺส จาติอาทิมานห ๑ ตํ อุตฺตทานตฺถเมวาทิ ๑
ตติยํ ๑

จตุตฺเถ หตฺถปนิสฺสยิ นิฆฺนุปนนิสฺสโย (๑) หตฺถการโณ ๑
ถาภูตฺถวณทสฺสนนฺติ นามรूपปริจฺเจทวณฺณํ อาที กตฺวา
ตฺรณวิปฺสฺสนา ๑ นิพฺพิทาวิราโคติ นิพฺพิทา จ วิราโค
จ ๑ ตตฺถ นิพฺพิทา พลววิปฺสฺสนา ๑ วิราโค มกฺโก ๑ วิมุตฺติ-
วณทสฺสนนฺติ ผลวิมุตฺติ จ ปจฺจเวกฺขณวณณจ ๑

จตุตฺถํ ๑

ปญฺจเม สมฺมาทิฏฺฐิฉิ วิปฺสฺสนาสมฺมาทิฏฺฐิ ๑ เจโต-
วิมุตฺติผลาติอาทิสฺส เจโตวิมุตฺติฉิ มกฺกผลสมาริ ๑ ปญฺจวิมุตฺติฉิ
ผลวณฺณํ ๑ สีลानุกฺกหิตาติ สีเลน อนุกฺกหิตา อนฺรกฺขิตา ๑
สุตฺตานุกฺกหิตาติ พาหุสจฺเจน อนุกฺกหิตา ๑ สากจฺฆานุกฺกหิตาติ
ธมฺมสากจฺฆาย อนุกฺกหิตา ๑ สมถานุกฺกหิตาติ จิตฺเตกฺกตฺตาย
อนุกฺกหิตา ๑

อิมสฺส ปนตฺถสฺส อาวิภาวนตฺถํ (๒) มจฺจรมพฺพิชฺ (๓) โรเปตฺวา
สมนฺตา มริยาทํ พนฺธิตฺวา กาลานุกาลํ อุกทํ อาสิญฺจิตฺวา
กาลานุกาลํ มูลานิ โสเชตฺวา กาลานุกาลํ ปตฺติตปาณเก หาเรตฺวา (๔)
กาลานุกาลํ มกฺกฏฺฆชาลํ (๕) ลฺลยฺจิตฺวา อมฺพํ ปฏฺิ-

#๑. ม. หตฺถปนิสฺสโย ๑ ๒. ม. อาวิภาวนตฺถํ ๑ ๓. ม. มจฺจรมพฺพิชฺ ๑ เอวมฺปฺริปี ๑
#๔. สี. หริตฺวา ๑ ๕. ม. มกฺกฏฺฆชาลํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกัถวคณณนา หน้ ๑๑

ชคคณโต ปุริโส ทสเสตพุโพ ๑ ตสส หิ ปุริมสส มฐรมพ-
พิชโรปนั วีย วิปัสสนาสมมาทัญจึ ทัญจพุพา มรียาทพนุชนั
วีย สึเลน อนุคคณหณั อุทกาเสจัน(๑) วีย สุตเน อนุคคณหณั
มุลปรีโสชนั สากจนาย อนุคคณหณั ปาณกหารณั(๒) วีย
ณานวิปัสสนานั ปารีปนถิกโสชนวเสน(๓) สมถานุคคณหณั มกฏก-
ชาลลญจัน วีย พลววิปัสสนานุคคณหณั เอวิ อนุคคหิตสส
รุกขสส ชิปเปเมว วฑฒิตวา ผลปเปทานั วีย อิเมหิ สึลาทีหิ
อนุคคหิตาย มุลาถ สมมาทัญจึยา(๔) ชิปเปเมว มคควเสน ทัญจึยา (๕)
วฑฒิตวา เจโตวิมุตติผลปญญาวิมุตติผลปเปทานั เวทิตพุพิ ๑

ปญจัม ๑

นญเจ ๑ วิมุตตตายตนาณิตี วิมูจจนการณานิ ๑ ยตถาติ
เยสุ วิมุตตตายตเนสุ ๑ สตถา ฐมัม เทเสตีติ จตฺสจจฐมัม
เทเสตี ๑ อตถปฏิสัเวทีโนติ ปาลีอตุถิ ชานนุตสส ๑ ฐมม-
ปฏิสัเวทีโนติ ปาลี ชานนุตสส ๑

ปามุชชนติ(๖) ตรณปีติ ๑ ปีตีติ ตญจการญตา พลวปีติ ๑
กาโยติ นามกาโย ๑ ปสสมภตีติ ปฏึปปสสมภติ ๑ สุกั เวเทตีติ
สูกั ปฏึลภติ ๑ จิตตุต สมาริยตีติ อรหตฺตผลสมารินา สมาริยติ ๑
อัย หิตั ฐมัม สุนนุโต อากตาคตญจานเน ณานวิปัสสนา-

#๑. ม. อุทกาเสจัน ๑ ๒. ม. ปาณกหารณั ๑

#๓. ม. ณานวิปัสสนาปารีปนถิกโสชนวเสน ๑ ๔. ม. มุลสมมาทัญจึยา ๑

#๕. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑ ๖. ม. ปาโมชชนติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๑๒

มกคผลทานิ ชานาติ ตสฺส เอวံ ชานโต ปีติ อุปฺปชฺชติ ฯ โส
ตสฺสา ปีติยา อนฺตรา โอสกฺกิตฺตํ น เทนฺโต อุปจารกมฺมฏฺฐานิกो
หฺตุวา วิปฺตสฺนํ วมุฑฺฒตฺวา อรหฺตฺตํ ปาปฺณาติ ฯ ตํ สฺนุชฺชา
วฺตุตฺตํ จิตฺตํ สฺมาธิยตีติ ฯ เสเสสฺสุปี เอเสว นโย ฯ อัย ปน
วิเสโส สฺมาธินิมิตฺตฺนฺติ อฏฺฐตีสฺยา อารมฺมณฺเส อณฺตโร
สฺมาธิเยว สฺมาธินิมิตฺตํ ฯ สฺกฺกหิตํ โหตีติอาทีสุปี (๑) อจฺริยสฺนฺติเก
กมฺมฏฺฐานํ อุกฺกณฺหนฺเตน สฺกฺกฺ คหิตํ โหติ สฺกฺกฺ มนสิกิตํ
สฺกฺกฺ อุปฺจาริตํ ฯ สฺปฺปฏิวิทฺธิํ ปญฺญาชาติ ปญฺญาเย สฺกฺกฺ
ปจฺจกฺขํ กตํ ฯ ตสฺมี ฐมฺเมติ ตสฺมี กมฺมฏฺฐานปาติฐมฺเม ฯ
อิติ อิมสฺมี สฺกฺเต ปญฺจปี วิมฺตฺตฺยาตฺนฺนํ อรหฺตฺตํ ปาเปตฺวา
กถิตานีติ ฯ

นฏฺฐิํ ฯ

สฺตฺตฺเม อุปฺปมาณฺนฺติ ปมาณกรฐมฺรหิตํ (๒) โลกุตฺตรํ ฯ
นิปกา ปติสฺสตาติ เนปฺกฺเกน [๓] จ สติยา จ สมนฺนาคตา
หฺตุวา ฯ ปญฺจ ฅานานีติ ปญฺจ ปจฺจเวกฺขณฺณานํ ฯ
ปจฺจคฺตฺยเวย อุปฺปชฺชนฺตีติ อตฺตนิเยว อุปฺปชฺชนฺติ ฯ อัย สฺมาธิ
ปจฺจูปฺนฺนฺสุโข เจวตีอาทีสุ อรหฺตฺตผลสฺมาธิ อธิปฺเปโต ฯ
มกฺคสฺมาธิตีปี วทฺนฺติเยว ฯ โส หิ อุปฺปิตฺปฺปิตฺกฺขณฺ เสขฺตฺตา
ปจฺจูปฺนฺนฺสุโข ปฺริโม ปฺริโม ปจฺฉิมสฺส ปจฺฉิมสฺส สฺมาธิ-
#๑. ม. ปีสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. ปมาณกรฐมฺรหิตํ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตฺเร จสทฺโท
#อตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกิกวคคณณา หน้ ๑๓

สุขสฺส ปจฺจยตฺตา อายตฺติ์ สุขวิปาโก กิเลเสหิ อารกตฺตา
 อริโย ๑ กามามิสวภูณามิสโลกามิสานํ อภาวา นิรามิสฺ ๑
 พุทฺธาทีหิ มหาปุริเสหิ เสวิตตฺตา อกาปุริสเสวิตฺ ๑ องฺกสนฺตตฺตฺยา
 อารมฺมณฺสนฺตตฺตฺยา สพฺพกิเลสทฺรณฺสนฺตตฺตฺยา จ สนฺโต ๑
 อตฺตปฺปนียภูเจณ ปณฺีโต กิเลสปฺปฏิปฺปสฺสทฺทฺธิยา ลทฺทฺตฺตา กิเลส-
 ปฺปฏิปฺปสฺสทฺทฺธิกาวั วา ลทฺทฺตฺตา ปฺปฏิปฺปสฺสทฺทฺธโร (๑) ๑ ปฺปฏิปฺปสฺสทฺทฺธ
 ปฺปฏิปฺปสฺสทฺทฺธิตฺติ หิ อิทํ อตฺถโต เอกํ ๑ ปฺปฏิปฺปสฺสทฺทฺธกิเลสเณ
 วา อรหฺตา ลทฺทฺตฺตาปฺปฏิปฺปสฺสทฺทฺธโร เอโกทิกาวเณ
 อธิคตตฺตา เอโกทิกาวเเมว วา อธิคตตฺตา เอโกทิกาวาธิคโต ๑
 อปฺปคฺคณฺสาสวสมาธิ วิย สสงฺขารเณ สปฺปโยเคน จิตฺเตน
 ปจฺจนิคฺคณฺเม นิคฺคยฺห กิเลสเ วาเรตฺวา อนธิคตตฺตา น
 สสงฺขารนิกฺคยฺหวาริปฺปตฺโต (๒) ๑

ตํ สมาริ์ สฺมาปชฺชนฺโต ตโต จ วา(๑) ฐุณฺหนฺโต สติเวปฺปุลลป-
 ปตฺตตฺตา สโตว สฺมาปชฺชติ สโตว ฐุณฺหนฺติ ๑ ยถาปริจฺจินฺน-
 กาลวเสณ วา สโต สฺมาปชฺชติ สโต ฐุณฺหนฺติ ๑ ตสฺมา ยเทตฺถ
 อยํ สมาริ์ ปจฺจูปฺปนฺนสุโข เจว อายตฺติญจ สุขวิปาโกติ (๔) เอวั
 ปจฺจเวกฺขมานสฺส ปจฺจตฺตฺเตยว อิทํ ปจฺจยปจฺจเวกฺขณณณณ (๕)
 #๑. ม. ปฺปฏิปฺปสฺสทฺทฺธโร ๑ เอวมุปริปี ๑ ๒. สีน สสงฺขารนิกฺคยฺหวาริตฺวโต ๑
 #ม. น สสงฺขารนิกฺคยฺหวาริตฺคโต ๑ ๓. ม. ตโต จ ๑ ๔. ม. สุขวิปาโก จาติ ๑
 #ม. อปรปฺปจฺจยญฺณณ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๑๔

อุปปชชติ ตํ เอกํ ฌาณํ ฯ เอส(๑) นโย เสเสสุ ฯ เอวํ อิมานิ

ปญจ ฌาณานิ ปจฺจตฺตํเยว อุปปชชนฺตํ(๒) ฯ

สตฺตมํ ฯ

อฏฺฐเม อริยสฺสชาติ วิภฺขมฺภนฺวเสน ปหีนกิลเสหิ อารกา
จิตฺตสฺส ฯ ภาวนํ เทเสสฺสสามิติ พฺรหฺมหนํ วฑฺฒนํ ปกาตยิสฺสสามิ ฯ
อิมเมว กายนฺตํ อิมํ กรชกาเย ฯ อภิสนฺตํเตตฺติ เตเมติ
เสนฺตฺเตติ สพฺพตฺถ ปวตฺตปฺปิติสฺสํ กโรติ ฯ ปริสนฺตํเตตฺติ สมฺนตฺโต
สนฺตํเตติ ฯ ปริปุเรตฺติ วายุณา ภสฺสํ วิย ปฺปุเรติ ฯ ปริปุพรตฺติ
สมฺนตฺโต มุสฺสติ ฯ สพฺพาวโต กายสฺสชาติ ตสฺส ภิกฺขุโน สพฺพ-
โกฏฺฐาสวโต กายสฺส กิลฺลิจิ อุปาทินฺนทสนฺตติปฺติฏฺฐาเน
ฉวิมฺสโลहितานุกตํ อณฺุมตฺตมฺปิ จานํ ปจฺมชฺฌานสฺสฺเชน อมฺภูจฺ
นาม น โหติ ฯ

ทกฺโขติ เจโก ปฏฺิพลอ นฺหานิยจฺจณฺณานิ กาคฺคฺยเจว
โยเชตฺตญฺจ สนฺตฺเตตฺตญฺจ ฯ กํสธาเลติ เชน เกนจิ โลเหน
กตภาชเน ฯ มตฺตติกาภาชนํ ปน ถิรํ น โหติ ฯ สนฺตฺเตตฺตสฺส (๓)
ภิชฺชติ ฯ ตสฺมา ตํ น ทสฺเสติ ฯ ปริปุโฝสกํ ปริปุโฝสกนฺติ
สิลฺลิจิตฺวา สิลฺลิจิตฺวา ฯ สนฺเนยฺยชาติ วามหตฺเถน กํสธาลิ กเหตุวา
ทกฺขินฺนหตฺเถน ปมาณยฺยตฺตํ อุกกํ สิลฺลิจิตฺวา สิลฺลิจิตฺวา
ปริมทฺเทนโต ปิณฺฑํ กเรยฺย ฯ สีนฺหานุคตฺติ (๔) อุกกสีนฺเนเห
#๑. เอสเว ฯ ๒. ม. อุปปชชนฺตํติ ฯ ๓. ม. สนฺเนนฺตสฺส ฯ ๔. ม. เสฺนหานุคตฺติ ฯ
#เอวมฺปริปิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปณจกิกวคความณณา หน้า ๑๕

อนุคตาฯ สีนหปรตาดิ อุกทสินเนเหน ปริกตา(๑)ฯ สนุตรพาหิราติ
สทฐิ อนุโตปเทเสน เจว พหิปปเทเสน จ สพพตถกเมว อุกท-
สินเนเหน ผุฏฐาติ อตุโถฯ น จ ปคุฆรตีติ (๒) น วินุทวินุท-
อุทกั ปคุฆรตี สกกา โหติ หตุเถนปี ทวีหิปี องคุลีหิ คเหตุ
โอวภูฏิกายปี กาคุนติ อตุโถฯ

ทุตियชฎานสุขอุปมายิ อุกพิโททโกติ(๓) อุกพิณุนอุทโก น
เหฏฐา อุกพิชชิตวา อุกคจจนอุทโก อนุโตเยว ปน อุปปชชน-
อุทโกติ อตุโถฯ อายมุขนติ อากมนนคโคฯ เทโวติ เมโฆฯ
กาลน กาลนติ [๔] อนุวฑฒมาสิ วา อนุทสาหิ วาติ อตุโถฯ
ธารนติ วุฏฐิฯ นานุปเวจเจยยาติ น ปเวเสยย น วสุเสยยาติ
อตุโถฯ สีตา วาริธารา อุกพิชชิตวาติ สีตวาริต(๕) รหัท
ปุรยมานา อุปปชชิตวา(๖) เหฏฐา อุกคจจนอุทกั หิ อุกคณตวา
พิชชนตึ อุกกั โขภเถติ จตุหิ ทิสาหิ ปวิสนอุทกั ปุราณปนณ-
ติณกฏฐทณทกาทีหิ อุกกั โขภเถติฯ (๗) วุฏฐิอุทกัธารา นิปาต-
ปุพพุพเกหิ(๘) อุกกัว โขภเถติ สนนินินนเมว ปน หุตวา อิทฐิ-
นิมมิตมิว อุปปชชมานัน อุกกั อิมิ ปเทสั ผรติ อิมิ น
ผรตีติ นตติฯ เตน อสุฏฐโจกาโส นาม น โหติฯ ตตถ
รหโท วิย กรชกาโย อุกกั วิย ทุตियชฎานสุขิฯ เสสั

- #๑. ม. ปริกคหิตาฯ ๒. ม. น จ ปคุฆรตีติฯ ๓. ม. ย. อุกพิโททโกติฯ
- #๔. ม. เอตุถนตเร กาลน กาลนติ ทิสุตติฯ ๕. ม. สีตา. วาริธารา ตึฯ
- #๖. ม. อุกพิชชิตวาฯ ๗. ม. วุฏฐิอุทกั ธารานิปาตปุพพุพเกหิฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปตวณณนา หน้ ๑๖

ปุริมเนเนว เวทิตพพิ ฯ

ตติยชฆมานสุขอุปมายิ อุปปลานิ เอตถ สนนตติ
อุปปลินิ ฯ เสสปททเวปี เอเสว นโย ฯ เอตถ จ เสตรตตนิเสสุ
ยงกิลยจิ อุปปลเมว อุณกสตปตต(๑) ปุณทริกั สตปตต ปทุม
ปตตนิยมิ วา วินาปี เสต ปทุม รตต ปุณทริกนตติ(๒) อยเมตถ
วินิจจโย ฯ อุทกานุกคตานิติ อุทกโต น อุคคตานิ ฯ อนโต-
นิมุกคโปสินิติ อุทกตลสส อนโต นิมุกคกานิเยว หุตวา โปสนตติ (๑)
วทตตตติ อตโต ฯ เสสิ ปุริมเนเนว เวทิตพพิ ฯ

จตตตชฆมานสุขอุปมายิ ปริสุทเชน เจตสา ปริโยทาเตนาคิ
เอตถ นิรูปกเกสฏเจเน ปริสุทธี ปกสสรฏเจเน ปริโยทาคิ
เวทิตพพิ ฯ โอทาเตน วตถเณนาคิ อิทิ อุตฺพรณตถิ วตถิ ฯ
กิลิฏจวตถเเน หิ อุตฺพรณิ น โหติ ตังณิ โรตปริสุทเชน
อุตฺพรณิ พลว โหติ ฯ อิมิสฺสา หิ อุปมาย วตถิ วिय กรชกาโย
อุตฺพรณิ วिय จตตตชฆมานสุขิ ฯ ตสฺมา ยถา สุนหาคสส
ปฺริสสส ปริสุทธีวตถิ(๓) สสิสิ ปารูปิตวา นิสินนสส สริโรโต
อุตฺ สพพเมว วตถิ ปรตติ น โกจิ วตถสส อปฺพญโจกาโส(๔)
โหติ เอว จตตตชฆมานสุขเเน กิกฺขุโน กรชกาเยสส น
โกจิ โอกาโส อปฺพญโจ(๕) โหตติ เอวเมตถ อตโต ทฏฐพโพ ฯ
จตตตชฆมานจิตตเมว วา วตถิ วिय ตสมฏจากรูปิ อุตฺพรณิ
#๑. ม. อุณกสตปตต ฯ ๒. รตต ปทุม เสต ปุณทริกนตติ ยุตตตรเมว ฯ
#๓. ม. ปริสุทธี วตถิ ฯ ๔. ม. อပ္พญโจกาโส ฯ ๕. ม. อပ္พญ ฯ เอวมุปฺริปี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณนา หน้า ๑๗

วีย ฯ ยถา หิ กตถจิจิ กตถจิจิ โอตาทวตฺเต กายํ อมุสนฺเตปี
ตํสมฺภูจฺจเนน อุตฺตนา สพฺพตฺถกเมว กายโ ย ญฺญุโ จ โหติ เหวํ
จตฺตถชฺชมานสมฺภูจฺจาปีเตน สุขุมรฺูเปน สพฺพตฺถกเมว ภิกฺขุโน
กายโ ย ญฺญุโ จ โหตีติ เหวเมตฺถ อตฺโถ ทฺฐจฺจพฺโพ ฯ

ปจฺจเวกฺขณนิมิตฺตุนฺติ ปจฺจเวกฺขณณณณเมว ฯ สุขุคฺคหิตํ
โหตีติ ยถา เตน ฉานวิปฺสฺสนามคฺคา สุขุจฺจ คหิตา โหนฺติ
เหวํ ปจฺจเวกฺขณนิมิตฺตํ อปฺราปฺเรน ปจฺจเวกฺขณนิมิตฺเตเนว สุขุจฺจ
คหิตํ โหติ ฯ อลฺโหล วา อลฺลณฺติ อลฺโหล เอโก อลฺลณํ
เอกํ อตฺตโนยฺเว หิ อตฺตนา น ปากโฏ โหติ ฯ จิโต
วา นิสินฺนณฺติ จิตกสฺสาปี นิสินฺโน ปากโฏ โหติ เตนเหวํ
วตฺตํ ฯ เสเสสุปี เอเสว นโย ฯ

อุทกมณฺโฑติ สเมขลา อุทกจฺจาญิ ฯ สมตฺตติโกติ สมภริโต ฯ
กาทเปยฺยาติ มุขวญฺญิยํ นิสิตฺตวา กาทเนน คีวํ อนามตฺตวาว
ปาทพฺพา(๑) สุขุมิยณฺติ สมภูมียํ ฯ สุขุเม สุขุเขตฺเต วิหต-
ขานฺนเก พิชานิ ปตฺติจฺจาเปยฺยาติ(๒) เอตฺถ ปน มณฺฑจฺจภูมि สุขุมิติ
อากตฺตา ฯ จาคุมฺมหาปเถติ ทฺวินฺนํ มหามคฺคานํ วินิวิชฺฌิตฺวา
คตฺตจฺจเนน ฯ อาชณฺณรโถติ วินิตฺตอสฺสรโถ ฯ โอรสฺตปโตโทติ (๓) ยถา
รถํ อภิรฺุหิตฺวา จิตฺเตน สกฺกา โหติ คณฺหิตุํ เหวํ อาลมฺพนํ
นิสฺสาย ติริยโต จปิตปโตโท ฯ โยคฺคจฺจริยติ อสฺสาจฺจริโย ฯ

#๑. ม. ปาทพฺโพ ฯ ๒. ที. มหา. ๑๐/๓๒๘/๓๕๒ ฯ ม. ปตฺติจฺจาเปยฺยาติ ฯ

#๓. ม. ย. โอรสฺตปโตโท ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปตวณณนา หน้ ๑๘

เสวว อสฺสทมฺเม สวเรตฺติ อสฺสทมฺมสวเรติ ฯ เยนิจฺจนฺติ เยน
เยน มคฺเคน อิจฺจติ ฯ ยทิจฺจนฺติ ยํ ยํ คตฺติ อิจฺจติ ฯ
สวเรยฺยติ อุกฺกํ ปุรฺโต เปเสยฺย ฯ ปจฺจวสวเรยฺยติ ปฏฺิ-
นิตฺเตยฺย ฯ เอวํ เหฏฺจว ปญฺจหิ อญฺเคหิ สวปตฺติปริกมฺมํ
กเถตฺวา อิมานิ ตีหิ อูปมาหิ ปคฺคณสวปตฺติยา อนิสฺสํ
ทสฺเสตฺวา อิทานิ จีณาสวสฺส อภิณฺณวปฏฺิปาฏฺิ ทสฺเสตฺถ โส
สเจ อากงฺขตฺติอาทิมวห ฯ ตํ อุตฺตวณฺตฺตวเมวติ ฯ

อฏฺฐมํ ฯ

นวม อทฺธานกฺขโม โหตฺติ ทูริ อทฺธานํ มคฺคํ
กจฺจนฺโต ขมติ อธิวเสตฺถ สกฺโกติ ฯ ปชานกฺขโมติ วิริยกฺขโม ฯ
จงฺกมาริกโต จ(๑) สวริตฺติ จงฺกมํ อธิฏฺฐหนฺเตน อธิคโต อฏฺฐนฺนํ
สวปตฺตินํ อณฺตฺรสมวริ ฯ จิริฏฺฐจิติโก โหตฺติ จิริ ติฏฺฐจิติ ฯ
จิตฺเคน กหิตนนิมิตฺตฺตฺถ นิสินฺนสฺส นสฺสติ นิสินฺเนน กหิตนนิมิตฺตํ
นิปฺนฺนสฺส ฯ จงฺกมํ อธิฏฺฐหนฺเตน จติตวรมณฺเ ฯ กหิตนนิมิตฺตํ ปน
จิตฺสฺสปี นิสินฺนสฺสปี นิปฺนฺนสฺสปี น นสฺสตีติ ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม อุกฺกํ อุกฺคตฺตฺตา อุกฺกํ รวสิทวณ จ มหา-
สทฺโท เอเตสนฺติ อุกฺกาสทฺทมหาสทฺทา ฯ เตสฺหิ อุกฺคตฺตฺกเตสฺ
ขตฺติยมหาสทฺทพฺรหฺมณฺมหาสทฺททิสฺสุ มหาสทฺทกัริ คเหตฺวา
#๑. สฺยา. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๑๕

อากเตสุ อสุกสุส โอกาสิ เทถ อสุกสุส โอกาสิ เทถาติ
วุดเต มยหิ ปฐมตริ นตฺถิ โอกาโสติ(๑)เอว อณฺณมณฺณ
กเถนฺตานิ สทฺโท อจฺโจ เจว มหา จ อโหสิ ฯ เกวณฺญา
มณฺเณ (๒)มจฺจ วิโลเปติ เกวณฺเณ วีย มจฺจวิโลเป ฯ เตสณฺหิ
มจฺจปจฺฉิ คเหตุวา อากตานิ วิกกิณฺณภูจฺจเน มยหิ เทถ
มยหิ เทถาติ วทโต มหาชนฺสฺส เอวรูปโป สทฺโท โหติ ฯ

มิพฺพหฺสฺซนฺติ อสุจิสฺสํ ฯ มิพฺพหฺสฺซนฺติ นิพฺพหฺสฺสํ ฯ ลาก-
สฺกการสิโลกฺสฺซนฺติ ลากสฺกการณฺเจว วณฺณภณฺนณฺจ นิสฺสาย
อูปฺปนฺนสฺสํ ฯ ตํนินฺนาว ภวิสฺสนฺตีติ(๓) ตํ ตเทว ภควโต คตฺตฺจฺจานํ
คมิสฺสนฺติ อนฺุพฺพนฺธิสฺสนฺติเยวาติ วุดตํ โหติ ฯ ตถา หิ ภนฺเต
ภควโต สีลปฺลยฺวณฺณนฺติ ยสฺมา ตถาวิธี ตุมฺหากํ สีลณฺจ
ณฺณณฺจจาติ อตฺถโธ ฯ

มา จ มยา ยโสติ มยา สทฺธี ยโสปี มา
สฺมาจจฺจตฺตฺ ฯ (๔) เอโส ตสฺส นิสฺสนฺโทติ เอสา
ปิยภาวสฺส นิปฺพตฺติ ฯ อสุภฺนิมิตฺตานุโยคฺนฺติ
อสุภฺกมฺมภูจฺจานานุโยคํ ฯ อสุภฺนิมิตฺเตติ ราคฺภูจฺจานิเย อิกฺุจฺจารมฺมณฺเณ ฯ
เอโส ตสฺส นิสฺสนฺโทติ เอโส ตสฺส อสุภฺนิมิตฺตานุโยคฺสฺส

- #๑. ม. มยฺ ปฐมตริ อากตา มยฺ ปฐมตริ อากตา นตฺถิ โอกาโสติ ฯ
- #๒. ม. มจฺจวิโลเปติ เกวณฺญา ฯ ๓. ม. คมิสฺสนฺตีติ ฯ ๔. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๒๐

นิปฺผลติ ฯ เอวมิมสฺมี สุตฺเต อิมสฺ ปญฺจสฺ จานสฺ วิปฺสฺสนา(๑)
กถิตาติ ฯ

ทสฺมี ฯ

ปญฺจจกิกวฺโค ตติโย ฯ

สุมนสฺตฺตวณณา

จตุตฺตสฺส ปจฺเม สุมนา ราชกุมาริฺติ มหาสกฺการิฺ กตฺวา
ปญฺจนิ ปญฺจเปตฺวา เอวฺลทฺธนา มา ราชกณฺญา ฯ

วิปฺสฺสิสฺสมฺมาสมฺพุทฺธกาลสฺมี หิ นาคเรสุ ยฺยทฺธมฺปิ กตฺวา
สตุถาริ อมฺหากิ คณฺหิสฺสามาติ เสนาปติ นิสฺสาย พุทฺธปฺปมฺขิ
สงฺฆิ ลภิตฺวา ปฏฺิปาฏฺิยา ปุณฺณานิ กาคฺตุ อารทฺเธสุ สพุพ-
ปจฺมทิวเส (๒) เสนาปติสฺส วาโร อโหสิ ฯ ตสฺมี ทิวเส เสนาปติ
มหาทานิ สชฺเชตฺวา อชฺช ยถา อณฺโณ โภจฺจิ เอกิ ภิกฺขุํปิ
น เทติ เอวฺ รกฺขถาติ สมฺนฺตา ปุริเส จเปติ ฯ (๓) ตํ ทิวสํ
เสฏฺฐิจริยา โรทฺมานา ปญฺจหิ กุมาริกาตฺเตหิ สทฺธิ กิพฺิตฺวา
อาคตํ ธีตฺริ อหา สเจ อมฺม ตว ปิตา ชีเวยฺย อชฺชาหิ
ปจฺม ทสฺพลํ โภเชยฺยฺนฺติ ฯ सा ตํ อหา อมฺม มา
จินฺตฺยิ อหิ ตถา กริสฺสามิ ยถา พุทฺธปฺปมฺโข สงฺโฆ
อมฺหากิ ปจฺม ภิกฺขุํ ภูณฺชิสฺสตีติ ฯ ตโต สตฺสทฺสฺสคฺคฺมนิกาย
#๑. ม. วิปฺสฺสนา ว ฯ ๒. ม. สพุพปจฺมทิวโส ฯ ๓. ม. จฺูเปติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุมनावकुवणुणा หน้า ๒๑

สุวรรณปาติยา(๑) นิรุทกปายาส ปุเรตวา สปิรมฐสกุขราทีหิ
อภิสงฺขริตฺวา อณฺณิสฺสา ปาติยา ปฏิกุขฺชิตฺวา ตํ สุมนมาลา-
คฺุเพหิ ปริกฺขิปีตฺวา มาลาคุพฺสทิสฺ กตฺวา ภควโต คามํ ปวิส-
เวลาย สยเมว อุกฺขิปีตฺวา ทาสีคณฺปิรวุตา ฆรา นิกฺขมิ ฯ

อนฺตรามคฺเค เสนาปติอุปฺภูจกา(๒) อมฺม มา อิโต อาคมาติ
วทฺนฺติ ฯ มหาปุณฺณ นาม มนาปกา โหนฺติ น จ
เตถํ ปฺนปฺนํ ภูณฺณตํ กถา ปฏิกฺขิปีตํ สกฺกา โหติ ฯ सा
จुपीตา มหาปีตา มาตุล กิสุสฺ ตฺเมหฺ คนฺตุํ น เทถาติ
อาห ฯ เสนาปตินา อณฺณิสฺส กสุสฺจิ ขาพฺนียํโกขนียํ มา
เทถาติ จปีตฺมฺห อมฺมาติ ฯ กิ ปน มม หตฺเถ ขาพฺนีย-
โกขนียํ ปสุสธาติ ฯ มาลาคุพฺ ปสุสามาติ ฯ กิ ตฺมฺหากํ
เสนาปติ มาลาปุชฺมปี กาคฺตุํ น เทตฺติ ฯ เทติ อมฺมาติ ฯ
เตนฺหิ อเปถาติ ภควนฺตํ อุปฺสงฺกมิตฺวา มาลาคุพฺ คณฺหาเปถ(๓)
ภควาติ อาห ฯ ภควา เอกํ เสนาปติสุสฺ อุปฺภูจกํ โอลเกตฺวา
มาลาคุพฺ คณฺหาเปสิ ฯ सा ภควนฺตํ วฺนฺทิตฺวา ภวภวภิ-
นิพฺพตฺติยา(๔) เม สติ ปฺริตฺสฺสนชีวิตํ นาม มา โหตุ อํ
สุมนมาลา วิย นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตภูจाने(๕) ปิยาว โหมิ นามเนน จ
สุมนาเยวติ ปฺภูจนฺมกาสิ (๖) ฯ สตุถารา สฺชินี โหหิติ วุตฺตา
#๑. ม. สุวรรณปาติยา ฯ ๒. ม. เสนาปติโน อุปฺภูจกา ฯ ๓. ม. คณฺหฬ ฯ
#๔. สී. ภควา ภวภินิพฺพตฺติยํ ฯ ๕. ม. นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตภูจाने ฯ
#๖. ม. ปตฺถนํ กตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๒๒

วณฺทิตฺวา ปทกฺขิณฺณํ กตฺวา ปกฺกามิ ฯ

ภควาปี เสนาปติสฺส เคหํ คณฺตุวา ปญฺญตฺตาสเน
นีสึทึ ฯ เสนาปติ ยาคุํ คเหตฺวา อุปกฺขจฺฉิ สตฺถา หตฺถเณ
ปตฺตํ ปิทฺทึ ฯ นิสินฺโน ฆนฺเต ภิกฺขุสงฺฆมฺหิตึ ฯ อตฺถิ โน เอโก
อนฺตรามคฺเค ปิณฺฑปาโน จ (๑) ลทฺุโรตฺติ ฯ มํลํ อปเนตฺวา
ปิณฺฑปาตํ อทฺทส ฯ จุฬุปฺภูจฺจาโก อาห สามิ มาลาติ มํ
วตฺวา มาตุคฺคาโม วญฺเจสึติ ฯ ปายาโส ภควนฺตํ อาที กตฺวา
สพฺพภิกฺขุณฺ ปโหสิ ฯ เสนาปติ อตฺตโน เทยฺยธมฺมํ อทาสึ ฯ
สตฺถา ภตฺตกฺิจจํ กตฺวา มงฺคลํ วตฺวา ปกฺกามิ ฯ เสนาปติ
กา นาม สฺวา ปิณฺฑปาตํ อทาสึติ ปุจฺฉิ ฯ เสฏฺฐิฉีตา
สามิติ ฯ สปฺปญฺญา อิตฺถิ เอวรฺูปาย ฆเร วสนฺติยา น ปุริสสฺส
สคฺคสมฺปตฺติ นาม ทฺุลลภาติ ตํ อเนตฺวา เซฏฺฐกฺกฺจฺจฺจฺจ
จเปสิ ฯ

สาปี มาตุเคเห (๒) จ เสนาปติเคเห จ ฐนํ คเหตฺวา
ยวตฺยาขุํ ตถาคตฺสฺส ทานํ ทตฺวา ปุญฺญานิ กตฺวา ตโต
จุตา กามาวจรเทวโลเก นิพฺพตฺติ ฯ นิพฺพตฺตกฺขณฺเวยสฺสา
ชานฺมุตฺเตน(๓) โอรินา สกฺลเทวโลกํ ปุรฺยมานํ (๔) สุมฺนวสฺสํ วสฺสิ ฯ
เทวตา อัย อตฺตนาเว อตฺตโน นามํ คเหตฺวา อากตฺวา
#๑. ม. โน จาติ น ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. สฺวา ปิตฺุเคหา ฯ ๓. ม. นิพฺพตฺตกฺขณฺเวย
#ชานฺุปฺปมาเณน ฯ ๔. ม. ปรีปุรฺยมานํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุนนาวกควณณนา หน้า ๒๓

สุนนาคเววสุสา(๑) นามิ อภิสุฯ สา เอกนนวนุติกปุเป (๒) เทเวสุ
จ มนุเสสุ จ สัสนนตี นิพพตตนิพพตตภูจाने อวิขहित-
สุนนาวสุสา [๓] สุนนาคเววนามา อโหสิ อิมสมิ ปน กाले
โกสตรณโธ อคคมहेลिया गुञ्जिमहि पण्डित्थि कण्ठि ५ तापि
पल्लजस्ता कुमरिका तंतिवस्येव तस्मि तस्मि गुले पण्डित्थि
कहेत्वा एकतिवसेव सपुपा मातुगुञ्जितो निगुञ्जितु ५ तं
खण्डयेव खानुपुपमानेन ओठिना सुननवसुत् वसुत्ति ५ तं
तिसुवा राखा पुपुपे कतागिनिहारा एसा गविसुत्तित्ति कुञ्ज-
मानसो हुत्वा(४) चिता मे अत्तननाव अत्तनो नามि कहेत्वा
आकतात्ति सुननववसुसा नामि कत्वा मयुत्ति चिता न
एकिकाव निपपत्तिसुत्तित्ति नक्रं विजिनापेनुत्तो पल्लज तारिका-
स्तानि खानानि सुत्वा सपुपा अत्तननाव पोसापेत्ति ५ मासे
मासे सम्पत्ते आनेत्वा मम चित्तु तसुसेत्तात्ति आह ५
एवमेसा महासुकारि कत्वा पण्डित्तं ववणुत्तेत्वा एवलत्त-
नानात्ति वेत्तिपुपा ५ तसुसा सत्तवसुत्तिकाले अनानपिण्णत्तिगेन
विहारं निणुत्तात्तेत्वा तत्तात्तसुत्तु पुत्ते पेत्तिเต सत्ता गिगु-
त्तम्पविवारो सावत्ति ओकमात्ति ५ अनानपिण्णत्तिके कनुत्वा
राखानं एवमाह महाराख सत्तु अत्ताकम्मं अमाहम्मपि मञ्जळ
#॑. म. सुननववचित्तात्तेववसुसा ५ ॒. म. एकननुतिकपुपे ५
#॑. म. अत्तननुत्तेरे सुननानि तिसुत्ति ५ ॒. म. अयं पाण्डु नत्ति ५

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๒๔

คุมหากมปิ มงฺคลเมว สุมน์ ราชกุมารี ปญจหิ ทาริกาสเตหิ
สทฺฐี ปุณฺณฆเณ จ คนฺธมาลาทีนึ จ คาหาเปตฺวา ทสพลสฺส
ปจฺจุคฺคมนํ เปเสถาติ ฯ ราชสา ธาฐุ เสฏฺฐีตี(๑) ตถา อกาสิ ฯ
สาปี รลฺลว วุตฺตเนยเนว คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา คนฺธ-
มาลาทีนึ ปุเชตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ ฯ สตฺถา ตสฺสา ฆมฺมํ
เทเสสิ ฯ सा ปญจหิ กุมาริกาสเตหิ สทฺฐี โสตาปตฺติผล
ปติฏฺฐาสิ ฯ อลฺลวณิปี ปญจ ทาริกาสตานิ ปญจ มาตุคาม-
สตานิ จ ปญจ อุปาสกสตานิ จ ตสฺมีเยว ฆเณ โสตาปตฺติผล
ปาปฺณิสฺสุ ฯ เอวํ ตสฺมี ทิวเส อนฺตรามกฺเคเยว เทว โสตาปนฺน-
สทฺสตานิ ชาติานิ ฯ

เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺติ กสฺมา อุปสงฺกมิตฺติ ฯ ปญฺหิ
ปุจฺจิตฺตูกามตฺยา ฯ กสฺสปสฺมมาสมฺพุทฺธกาเล กิร สหายกา
เทว ภิกฺขุ อहेสิ ฯ เตสุ เอโก สารณิยฆมฺมํ ปุเรติ เอโก
ภคฺตคฺควตฺติ ฯ สารณิยฆมฺมปุรโก อิตฺรมาห อวฺโส อทินฺนผล
นาม นตฺถิ อตฺตนา ลทฺธิ ปเรสิ ทตฺวา ภูณฺชิตฺตุ วฏฺฐตีติ ฯ
อิตโร ปน อห อวฺโส ตฺवं น ชาติานิ เทยฺยฆมฺมํ
นาม วินิปาเตตฺตุ น วฏฺฐตี อตฺตโน ยาปนฺมตฺตเมว คณฺหนฺเตน
ภคฺตคฺเค วตฺติ ปุเรตฺตุ วฏฺฐตีติ ฯ ตีสุ เอโกปี เอกํ อตฺตโน
โอวาเท โอตาเรตฺตุ นาสกฺขิ เทวปี อตฺตโน ปฏฺิปตฺติ ปุเรตฺวา
#๑. ม. มหาเสฏฺฐีตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุมนาวกถาณณา หน้ ๒๕

ตโต จูตา กามาวจรเทวโลกะ นัพพตัสสุ ๑ ตตถ สารณีย-
ชมมปุรโก อิตริ ปญจหิ ชมเมหิ อธิคณหิ ๑

เอว เต เทเวสุ จ มนุสเสสุ จ สัสนุนตา เอกัง พุทฺชนุตริ
เขเปตฺวา อิมสฺมี กาละ สาวตฺถิยั นัพพตัสสุ ๑ สารณียชมม-
ปุรโก โกสตรลฺโฆ อคฺคมหะสิยา กุจฺฉิสฺมี ปฏิสฺนุธี คณหิ ๑
อิตโร ตสฺสาเยว อุปฺภูจจากอิตฺถิยา กุจฺฉิสฺมี ปฏิสฺนุธี คณหิ ๑
เต เทวปี ชนา เอกทิวเสเนว ชายีสฺสุ ๑ เต นามกฺกหณทิวเส
นฺหาเปตฺวา สิริคพฺเภ นิปชฺชาเปตฺวา ทฺวินนํปี มาตโร พหิ
สกฺกาโร สัวิทฺหีสฺสุ ๑ เตสุ สารณียชมมปุรโก อภิณี อุมฺมิเลตฺวา
มหนตฺติ เสตจฺจตฺติ สุปฺภุจตตฺติสริสยนํ อลงกตปฏฺิยตฺตลฺลจ นีเวสนํ
ทิสฺวา เอกสฺมี ราชกฺุเล นัพพตฺโตสฺมีติ อลฺลภาสิ ๑ โส
กึ นุ โข กมฺมํ กตฺวา อิท นัพพตฺโตสฺมีติ อวชฺเชนฺโต
สารณียชมมนิสฺสนุเทนาติ ฉตฺวา สหาโย เม กุหึ นุ
โฆ นัพพตฺโตติ อวชฺเชนฺโต นิจสยเน นิปนฺนํ ทิสฺวา อัย
ภคฺตคฺกวตฺติ ปุเรสิ(๑) มม วจฺนํ น คณหิ (๒)อิมสฺมี อิทานิ
ตํ จาเน (๒) นิคฺคณฺหิตุ วฏฺฏตฺติ สมฺม มม วจฺนํ น อกาสิติ
อาห ๑ อถ กึ ชาตฺนฺติ ๑ ปสฺส มยฺหิ สมฺปตฺติ เสตจฺจตฺตสฺส
เหฏฺฐา สิริสยเน นิปนฺโนสฺมิ ตฺวํ นิจมลฺลเจ ฆทฺชอตุถรณฺมตฺถเก (๓)
นิปนฺโนสิติ ๑ กึ ปน ตฺวํเอตํ นิสฺสาย มานํ กโรสิ นนุ
#๑. ม. ปุเรมิติ ๑ ๒. ส. อิมสฺมี ทานิ นิคฺคณฺหนฏฺฐานะ ๑
#๓. ม. ภทฺชอตุถรณฺมตฺเต ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๒๖

เวฬุสลาภาหิ กตุวา ปีโลติกา ย ปลิเวจตี สพพเมตัง ปจวีชาตุ-
มตตเมวาติ ฯ

สุมนา เตสั กถิ์ สุตฺวา มม ภาตีกานัน สนฺติเก
โกจิ นตฺถิตี เตสั สมปี กจฺจนฺตี ทวาริ์ นิสฺสาย จิตา
ชาตฺตติ วจัน สุตฺวา อิทํ ชาตฺตติ วจัน พหิทฺธา นตฺถิ
มม ภาตีกา สมณเทวปฺตฺตา ภวิสฺสนฺตีติ จินฺเตตฺวา สจําหิ
อิม เอวํ กเถนฺตีติ มาตาปิตฺตุนํ กเถสฺสามิ อมนฺนฺสฺสา เอเตติ
นีหฺราเปสฺสนฺติ ฯ อิมํ การณํ อณฺณสฺส อกเถตฺวา กงฺขาเฉทกํ
ปฺริสฺหเรณฺณิกํ มม ปิตฺริ์ มหาโคตมพฺพุทฺธิ์ ทสพลฺเยว(๑) ปุจฺฉิสฺสามีติ
ภุคฺตปาตฺราสา ราชานํ อฺปสฺงกมิตฺวา ทสพลฺสฺส อฺปฏฺจํ
กมิสฺสามีติ อําห ฯ ราชฯ ปญจ รตฺตานิ โยชาเปสิ ฯ
ชมฺพฺพิทปตฺลสฺมี หิ ติสฺโสว กุมาริโย ปิตฺตุนํ สนฺติเก(๒) ปญจ
รตฺตานิ ลภิสฺสุ พิมฺพิสาร์รณฺโย ชีตา จุนฺที ราชกณฺญา
ชนนฺชยเสฏฺฐจิสฺส ชีตา วิสาขฯ อัย สฺมณา ราชกณฺญาติ ฯ
สา คนฺธมาถิ์ อําทาย รเถ จิตา ปญจรตฺตปฺริวารฯ อิมํ
ปญฺหิ ปุจฺฉิสฺสามีติ เยน ภควา เตนฺนฺปสฺงกมิตฺติ(๓) ฯ

อิชฺสฺสูติ อิช ภาเวยฺย ฯ เอโก ทายโกติ เอโก อตฺตนา
ลทฺทลาภโต ปฺรสฺส ทตฺวา ปฺริภุณฺชนโก สาร์ณิยชมฺมปฺุรโก ฯ
เอโก อําทายโกติ เอโก อตฺตนา ลทฺธิ์ ปฺรสฺส อทตฺวา
#๑. ม. มหาโคตมทสพลฺเยว ฯ ๒. ม. สนฺติกา ฯ ๓. ม. เตนฺนฺปสฺงกมิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุนนาวคฤณณา หน้า ๒๗

ปริภุชชโก ภตตคฤคตปุรโก ฯ เทวภูตานิ ปน เนสนติ (๑)
เทวภูตานิ เอเตสํ ฯ อธิคณหัตติ อภิภวิตฺวา คณหติ [๒] ฯ
อธิปเตยฺยนาติ (๓) เชฏฺฐการณน ฯ อิมหิ ปญฺหิ จานหิตฺติ
เสสเทเว สกโก เทวราชา วีย อิมหิ ปญฺหิ การณหิ
อธิคณหติ (๔) ฯ

มานุสเกนาตีอาทีสุ อายุณา มหากุสสปตฺเถโร วีย
พกุกตฺเถโร วีย(๕) อานนฺตฺเถโร วีย จ วณฺเณน มหา-
คติมฺพอกยตฺเถโร วีย ภณฺฑาคารโก อมจฺโจ วีย จ สุเขน
รฏฺฐปาลกฺตฺปุตฺโต วีย โสณเสฏฺฐิจฺปุตฺโต วีย ยสทารโก วีย
จ ยเสน ฐมฺมาโสโก วีย ตถา อธิปจฺเจนาติ อิมหิ ปญฺหิ
การณหิ อติเรโก เชฏฺฐโก โหติ ฯ

ยาจิตฺว พหฺลนฺติ พกุกตฺเถรสวลิตฺเถรอนนฺตฺเถราทโย
วีย ยาจิตฺว พหฺลํ จีวราทินิ ปริภุชชตีติ อิมหิ การณหิ
อติเรโก โหติ เชฏฺฐโก ฯ ยทิตํ วิมุตฺติยา วิมุตฺตฺนฺติ (๖) ยํ เอกุส
วิมุตฺติยา สทฺธิ อิตฺรสุส วิมุตฺตี อารพฺภ นานากรรมํ วตฺตพฺพิ
ภเวยฺย ตํ น วทามิตฺติ อตฺถโธ ฯ สตฺตวสุสิกทารโก วา หิ
วิมุตฺตี ปฏฺวิวิษณฺตฺ วสุสตฺติกตฺเถโร วา ภิกฺขุ วา ภิกฺขุณี

#๑. ส. เทวภูตานิ ปเนสนติ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร อชฺโฆตฺถรติ อติเสตีติ
#ทิสฺสติ ฯ ๓. ม. อธิปเตยฺยนาติ ฯ ๔. ม. อิติ สทฺโท นตฺถิ ฯ
#๕. ม. พากุกตฺเถโร วีย ฯ เอวมฺปริปี ฯ ๖. ม. ย. วิมุตฺตฺนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปตวณณนา หน้ ๒๘

วา อุปาสโก วา อุปาสิกา วา เทโว วา มาโร วา
พุรหุมา วา ปฏิวัทธโลกุตตรมคฺเค นานตฺตํ นาม นตฺถิ ฯ
อลเมวตฺติ ยุตฺตเมว ฯ ยตฺร หิ นามตฺติ ยานิ นาม ฯ

คจฺฉํ อากาสชาตฺยตฺติ อากาเสน คจฺฉนฺโต ฯ สทฺโชรตฺติ
รตนตฺตยคฺคณานํ สทฺธาตฺตา ฯ ถนยนฺตฺติ คจฺฉนฺโต(๑) ฯ วิชฺชุนาสีตฺติ
มลาตฺตทิสาย เมฆมฺมุเข จรณฺตฺติยา วิชฺชุลตฺตาย สมนฺนาคโต ฯ
สตกฺกถฺตฺติ สตฺกฺกฏฺ อีโต จิโต จ อฏฺฐเตน วลาหกฺกฏฺสเตน
สมนฺนาคโตตฺติ อตฺถโธ ฯ ทสฺสนสมฺปนฺโนตฺติ โสตาปนฺโน ฯ
โกภปริพฺพยุโพหตฺติ อุทโกเมเน วิย ทานวเสน ทิยมานะหิ(๒) โภเคหิ
ปริพฺพยุพฺโห เทวโลกสมฺปาปีโตตฺติ อตฺถโธ ฯ เปจฺจจตฺติ ปรโลเก ฯ
สคฺเค ปโมทตฺติ (๓) ยสฺมี สคฺเค อุปฺปชฺชตฺติ ตตฺถเวย โมทตฺติ
ปโมทตฺติ(๔) ฯ

ปฐฺมํ ฯ

ทฺตฺติเย ปญฺจหิ รตฺสเดหิตฺติ ภูตฺตปตฺตราสา ปิตฺต สนฺตฺติกํ
เปเสตฺวา ปญฺจ รตฺสตานิ โยชาเปตฺวา เตหิ ปริวฺตฺตตฺติ อตฺถโธ ฯ
อุปฺสงฺกมิตฺติ ภาตฺตรา สทฺธี ปวตฺตตฺติตฺตปญฺหาสากจฺฉํ ปุจฺฉนฺตฺติสํมิตฺติ
คณฺฐมลาจฺฉณฺนาทฺนินิ อาทาย อุปฺสงฺกมि ฯ ยเทว โส โหตฺติตฺติ
ยทาเอว โส โหตฺติ ฯ อถวา โยเอว โส โหตฺติ ฯ อริยกนฺตฺตานิ
#๑. ม. คชฺชนฺโต ฯ ๒. ม. ทิยมานะหิ ฯ ๓. ส. สคฺเค จ โมทตฺติ ฯ
#๔. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุนนาวกคุณนนา หน้า ๒๕

สีลานีติ มคผลสมปยุตตานี สีลานี ๑ ตานี หิ อรียนัน
กนุตานี โหนตตีติ (๑) ภาวนตเรปี น ปริจจนติ ๑ (๒) เสถิ จตุกุก-
นิปาเต อคคปุปสาทสุตเต (๓) วุตตนเยเนว เวทิตพพิ ๑
ทุตติ ๑

ตติเย ภาททิเกติ (๔) ภาททियนคเร ๑ ชาตियาวเนติ สยิ ชาเต
อโรปีเต (๕) หิมวนุเตน สทฐี เอกาพทเช วนสนุเต ตั นคริ
อุปนิสสาย ตสมี วเน วิหริตีติ [๖] ๑ อตุตจตุตโตติ อตุตนา จตุตโต ๑
กสุม่า ปเนส ภควนตุ อตุตจตุตถิเยว นิมนเตสิ ๑ เกเห

กิริสส มหนตุ มงคลิ ตตุถ มหนเตน สัวิธาเนน [๗] มนุสสา
สนุnipติสสนุติ (๘) ๑ เต ภิกขุสงฆั ปริวิสนเตน ทุสสงคหา ภวิสสนุตีติ
อตุตจตุตถิเยว นิมนเตสิ ๑ อปิจสส เอวปี อโหสิ ทหร-
กุมาริกาโย มหาภิกขุสงฆมชเฆ สตุถริ โอวทนุเต โอโลกยมานา (๙)
โอวาทำ คเหตุ น สกกุณเยยุนติ ๑ อิมินาปี การณน
อตุตจตุตถเมว นิมนเตสิ ๑

โอวทตุ ตาสั ภาเนติ ภาเนเต ภาควา เอตาสั โอวทตุ

#๑. ม. อิติสทโท นตุติ ๑ ๒. สี. อปริจชยานิ ๑ ๓. อจ. จตุกุก. ๒๑/๓๔/๔๔ ๑

#๔. สยาม. ภาททิเย ๑ เอวมุปริปี ๑ ๕. สี. อโรปีเม ๑ ๖. ม. เอตุถนุเต

#อตุโตติ ทสสติ ๑ ๗. สี. เอตุถนุเตเร ภาวิตพพุนติ ทิสสติ ๑

#๘. ม. พหุ มนุสสา สนุnipติสสนุติ ๑ ๙. ม. โอลีนมมา ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๓๐

เอตาส์(๑) โอวาทตฺติ อตุโธ ฯ อุปโยคตฺตสมิณฺหิ เอตํ สามิวจันํ ฯ
ยฺนตาสนฺติ ยํ โอวาทานุสาสันํ เอตาส์ ฯ เอวญจ ปน วตฺวา
โส เสฏฺฐี อีมา มม สนฺติเก โอวาทํ คณฺหมานา หราเยยฺยฺนฺติ
ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา ปกฺกามิ ฯ

ภคฺตฺติ สามิกสฺส ฯ อนุกมฺปํ อฺปาทายาติ อนุทฺทํ
ปฏฺิจจ ฯ ปุพฺพภูจายินิโยติ สพฺพปจฺมํ อฺปฺภูจานสีลา ฯ ปจฺจนา-
นินฺปาตินิโยติ สพฺพปจฺจนา นินฺชชฺชนสีลา ฯ อิตฺถิยา หิ ปจฺจมตฺริ
ภุจฺชิตฺวา สยํ อภิรฺยฺห (๒) นินฺชชฺชิตฺุ น วฏฺฏติ สพฺเพ ปน
เคหปรีชเน โภเชตฺวา อฺปกรณภณฺทํ สํวิธาย โครฺฐปาทีนํ
อาคตฺนาคตฺนํ ฌตฺวา เสว กตฺตพฺพิ กมฺมํ วิจาเรตฺวา
ภุจฺจิกามุทฺทิกํ หตฺเถ กตฺวา สเจ โภชนํ อตฺถิ ภุจฺชิตฺวา
โน เจ อตฺถิ ฌณฺณํ ปจฺจาเปตฺวา สพฺเพ สนฺตปฺเปตฺวา (๒) ปจฺจนา
นินฺชชฺชิตฺุ วฏฺฏติ ฯ นินฺนนายปี ยาว สุริยฺคฺคมนา นินฺททายิตฺุ น วฏฺฏติ
สพฺพปจฺมํ ปน อฺภูจาย ทาสกมฺมกเร ปกฺโกสาเปตฺวา อิทฺถจิทฺถจ กมฺมํ
กโรถาติ กมฺมณฺตํ วิจาเรตฺวา เชนฺโย ทฺหาเปตฺวา สพฺพิ เคเห กตฺตพฺพิจฺจ
อตฺตโน ปจฺจกฺขฺยเวว กาคฺตุ วฏฺฏติ ฯ เอตมตฺถํ สนฺธาย ปุพฺพภูจายินิโย
ปจฺจนา นินฺปาตินิโยติ อาห ฯ

กัการปฏฺิสฺสาวินิโยติ กั กโรม กั กโรมาติ มุขํ

#๑. ม. เอตา ฯ ๒. ม. อารุยฺห ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุมनावकुवณुณนา หน้า ๓๑

โธโลเกตุวา วิจรณสีลาฯ มนาปจาริณิโยติ มนาปีเยว กิริยิ
กรณสีลาฯ ปิยวาทีนุโยติ (๑)ปิยเมว วจัน วาทนสีลาฯ (๑)
ปุเชสุสามาติ จคฺปจฺจยปุชาย ปุชยิสฺสามฯ อพฺภาคเตติ อตฺตโน
สนฺตึกั อากเตฯ อาสโนทเกน ปฏฺิปุเชสุสามาติ อาสเนน จ
ปาทโรวณอฺทเกน จ ปุชยิสฺสามฯ เอตฺถ จ มาตาปีคฺฉนั
เทวสีกั สกฺกาโร กาทพฺโพฯ สมณพฺรหฺมณัน ปน อพฺภา-
คตानัน อาสนัน ทตฺวา ปาทโรวณญจ ทาทพฺพิ สกฺกาโร จ
กาทพฺโพฯ

อฺฉณฺดาติ เอพฺกโลมาฯ ตตฺถ ทกฺขา ภวิสฺสามาติ เอพฺก-
โลมานัน วิชฺฌนโรวณรชนเวณิกรณาทิสฺ กปฺปาสสฺส จ วฏฺฏน-
ปีสนโฝณฺนกนฺตนาทิสฺ (๒) เณกา ภวิสฺสามฯ ตตฺรฺุปายายาติ ตสฺมี
อฺฉณฺดากปฺปาสสัวิธาเน อฺปายญฺตาย อิมสฺมี กाले อิทํ นาม กาคุ
วฏฺฏตีติ เอวํ ปวตฺตตาย วิมฺสาช สมณฺนาคตาฯ อลั กาคุ อลั
สัวิธาณฺนติ อตฺตนา กาทตฺปี ปเรหิ การาเปตตฺปี ยุตฺตาเมว(๓)
สมตฺถา จ ภวิสฺสามาติ อตฺโถฯ

กตฺถจ กตฺโต ชานิสฺสาม อกตฺถจ อกตฺโตติ สกฺลั
ทิวสั อิทํ นาม กมฺมํ กตฺวา อากตानัน อฺปจฺจตฺทิวสั อิทํ
นาม [๔] นิกฺกมฺมานัน เคเห นิสินฺนानัน อิทํ นาม ทาคุ เอวญจ
#๑. สึ. ปิยเมว กถนสีลาฯ ๒. ม. วฏฺฏนปีสน...ฯ ๓. ม. ยุตฺตาเจวฯ
#๔. ม. เอตฺถนฺตเร กมฺมํ กตฺวา อากตानนฺติ ทิสฺสตีฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๓๒

กาตุ วฏฐิตีติ เอว ชาณิสสาม ๑ คิลานกานญจ พลาพลนุติ
สเจ หิ คิลานกาเล เตสึ เกสชชโกชนาทีนึ ทตฺวา โรคผาสู
น กโรนุติ อิมเ อโรคกาเล อเมห ยิ อิจฺจนุติ ตํ กโรนุติ ๑ (๑)
คิลานกาเล อตฺถิภาวปี โน น ชานนุตีติ วิรตฺตรูปา ปจฺจนา
กิจฺจानิ น กโรนุติ กตฺตพฺพตฺ(๒) วา กโรนุติ ๑ ตสฺมา เนตฺ
พลาพลํ ฌตฺวา ทาทพฺพญจ กตฺตพฺพญจ ชาณิสสามาติ เอว
ตฺตฺเมหหิ สิกฺขิตพฺพนุติ ทสฺเสติ ๑

ขาทนีย โภชนีย จสฺสาติ ขาทนียญจ โภชนียญจ อสฺส
อนฺโตชนสฺส ๑ ปจฺจยฺเสนาติ (๓) ปฏฺฐิตภิตพฺพน อํเสน อตฺตโน
ลทฺชพฺพโกฏฺฐาสาณฺรูเปนาติ อตฺโต ๑ สํวิภชิสฺสามาติ ทสฺสาม ๑
สมฺปาเทสฺสามาติ สมฺปาทยิสฺสาม ๑ อชฺฐตฺตีติ ปุริสชฺฐตฺตฺสุรา-
ชฺฐตฺตาวเสน อชฺฐตฺติโย ๑ อเถนิตฺติ อเถนิตฺติโย อโจริโย ๑ อโสณฺฑีติ
สุราโสณฺฑตฺตาทิวเสน อโสณฺฑีโย ๑

เอว สุตฺตนฺตํ นิฏฺฐเปตฺวา อิทานิ คาลาหิ กุญฺ
คณฺหนฺโต โย นํ ภรติ สพฺพทาทิอาทิมาย ๑ ตตฺถ ภรตีติ
โปสตี ปฏฺฐชฺคฺคิ ๑ สพฺพกามหรนฺติ สพฺพกามทํ ๑ โสตฺถิตฺติ
สุ อิตฺถิ ๑ เอว วตฺตตีติ เอตฺตํ วตฺตํ ปุเรตฺวา วตฺตติ ๑
มณาปานาม เต เทวาติ นิมฺมานรตี เทวา ๑ เต หิ
อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺติ รุปี มาเปตฺวา อภิมณฺโต นิมฺมานรตีติ จ
#๑. ม. การเนติ ๑ ๒. ม. ทุกฺกฺวานิ ๑ ๓. ม. ปจฺจยฺเสนาติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุนนวกุควณณนา หน้ ๓๓

มณาปาดิ จ วุจุนุติติ ฯ

ตติยั ฯ

จตุตเถ สนุทิจิณุติ สามั ปสสิตพุกั ฯ ทายโกติ
ทานสุโร(๑) น สานุ ทานนุติ สทฐามตตเถเนว(๑) ติภูจติ
ปริจจชิตตปิ สกุโกติติ อตุโธ ฯ ทานปติติ ยั ทานั เทติ ตสฺส
ปติ หุตฺวา เทติ น ทาโส น สหาโย ฯ โย หิ อตฺตนา
มฐุริ ภูษติ ปเรถั อมฐุริ เทติ โส ทานสงฺขาตสฺส
เทยฺยชมฺมสฺส ทาโส หุตฺวา เทติ ฯ โย ยั อตฺตนา ภูษติ
ตเทว เทติ โส สหาโย หุตฺวา เทติ ฯ โย ปน อตฺตนา
เยน เณจิ ยาเปติ ปเรถั มฐุริ เทติ โส ปติเชฏฺจโก สามี
หุตฺวา เทติ ฯ ตาทิสั สนฺชาย วุตุตฺ ตานปติติ ฯ

อมงฺกุฏโตติ น นิตฺเตชฏโต ฯ วิสารโทติ ฅาณโสมนสฺสป-
ปตุโต ฯ สหพฺยคตาคิ (๒) สหภาวึ เอกึภาวึ คตา ฯ กตาวกาสาติ (๓)
เยน กมฺเมน ตตฺถ อวกาโส (๔) โหติ ตสฺส กตตฺตา กตา-
วกาสา ฯ ตั ปน ยสฺมา กุสลเมว โหติ ตสฺมา กตกุสลาติ
วุตุตฺ ฯ โมทเรติ โมทนุติ ปโมทนุติ ฯ อสิตสฺสาติ อนิสฺสิตสฺส
ตถาคตสฺส ฯ ตาทิโนติ ตาทิลกฺขณปฺปตฺตสฺส ฯ

จตุตถั ฯ

#๑. ม. น โส สทฐามตตเถเนว ฯ ๒. ม. สหพฺยตฺ คตาคิ ฯ

#๓. สึ. กตาวาสา ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๔. สึ. อวาโส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๓๔

ปญจเม กิหิธมา อนปคโต (๑) โหตีติ อชญทปญจสีโต
โหตีฯ สติ ฌมมํ อนุกุกมนุติ สปุริสถานํ มหาปุริสถานํ ฌมมํ
อนุกุกมนุโตฯ สนุโต นํ ฤษนุตีติ สปุริสตา พุทฐปจเจก-
พุทฐตถาคตสาวกาเอตํ ฤษนุติฯ

ปญจมํฯ

ฉญเจ กาลทานานีติ ยุตตทานานี ปตตทานานี อนุจฉ-
วิกทานานีติ อตุโธฯ นวสสุสานีติ อคคสสุสานีฯ นวผลานีติ
อารามโต ปจมุปฺปนุานี อคคผลานีฯ ปจมํ สีลวนุเตสุ ปติฏฐา-
เปตีติ ปจมํ สีลวนุदानํ ทตุวา ปจฉา อตตนา ปริภุชติฯ

วทณฺณติ ภาสิตณฺณฯ กालน ทินฺนุติ ยุตตปฺตต-
กาลน (๒) ทินฺนํฯ อนุโมทนุตีติ เอกมนุเต จิตา อนุโมทนุติฯ
เวยฺยาวจฺจนุติ กายน เวยฺยาวภูิกกมมํ กโรนุติฯ อปฺปฏิวาน-
จิตฺโตติ อนุกุกฉจิตฺโตติฯ ยตถ ทินฺนํ มหปฺผลนุติ ยสมิ
จान ทินฺนํ มหปฺผลํ โหตี ตตถ ทเทยฺยฯ

ฉญจฺจํฯ

สตุตเม อายย เทตีติ आयुทานํฯ วณฺณนุติ สรีร-
วณฺณํฯ สุนุติ กายิกเจตสิกสุขํฯ พลนุติ สรีรธามํฯ
ปฏิกากนุติ ยุตตมุตตปฏิกากนํฯ

สตุตมํฯ

#๑. สี. อนเปโตฯ ๒. สี. กाल ทินฺนุติ ยุตตปฺตตกาลฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุมनावकुवณณา หน้า ๓๕

อฏฐเม อนุกมฺปนฺตํ อนุคฺคณฺหนฺตํ ๑ ขนฺธิมาว มหาทุโมติ
ขนฺธสมฺปนฺโน มหารุกฺโข วย ๑ มโนรเม आयตเนติ รมณฺเีย
สโมสรณฺภูจाने ๑ ฉายํ ฉายตฺถิกา ยนฺตํ ฌายาย อตฺถิกา(๑)
ฉายํ อุปคจฺจนฺตํ ๑ นีวาทวตฺตินฺตํ นีจวตฺตํ ๑ อตฺถทฺษนฺตํ
โกธมานตฺถทฺษตาย รหิตํ ๑ โสรัตนฺตํ โสจรฺเจณ สุจิสฺสเณ
สมนฺนาคตํ ๑ สจฺฉินฺตํ สมฺโมทกํ ๑

อฏฐมํ ๑

นวม ภาโต วา โน ภริสฺสตีติ อเมหฺหิ ถณฺณปายน-
หตฺถปาทพทฺฒนาทีหิ ภาโต ปฏฺชีชฺคฺกิตฺโต อเมหฺ มหฺลลกกาลे
หตฺถปาทโชรวนฺนหาปนยาकुตฺตทานาทีหิ ภริสฺสตีติ ๑ กิจฺจํ วา
โน ภริสฺสตีติ อตฺตโน กมฺมํ จเปตฺวา อมฺหากํ ราชฺลาทีสุ
อุปฺปนฺนกิจฺจํ กนฺตฺวา ภริสฺสตีติ ๑ กุลฺวํโส จิรํ จสฺสตีติ อมฺหากํ
สนฺตกํ เขตฺตวตฺถุหิรณฺณสุวณฺณาที อวินาเสตฺวา รกฺขนฺเต ปฺตฺเต
กุลฺวํโส จิรํ จสฺสตีติ อเมหฺหิ วา ปวตฺติตานํ สลาภคฺตฺตาทินิ
อนฺุปฺจฉินฺนิตฺวา ปวตฺเตสฺสตีติ เอวํปี โน กุลฺวํโส จิรํ จสฺสตีติ ๑
ทายชฺชํ ปฏฺชีชฺชตีติ (๒) กุลฺวํसानุรูปาย ปฏฺชีชฺชตีติ อตฺตानํ
ทายชฺชารหํ กโรนฺโต อมฺหากํ สนฺตกํ ทายชฺชํ ปฏฺชีชฺชตีติ ๑
ทกฺขินฺณํ อนฺุปฺปทสฺสตีติ ปตฺติตานํ กตฺวา ตตฺถิตฺวสโต ปฏฺฐาย
ทานํ อนฺุปฺปทสฺสตีติ ๑

#๑. ม. อตฺถิกา ๑ ๒. ม. ปฏฺชีชฺชตีติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๓๖

สนฺโต สปุปริสาดิ อิมสฺมี จาเน มาตาปีตฺสู สุมมา-
ปฏิบัติยา สนฺโต สปุปริสาดิ เวทิตพฺพาฯ ปุพฺเพกต-
มนุสฺสรนฺติ มาตาปีตฺสูหิ ปจฺมตฺรํ กตฺถุณฺณํ อนุสฺสรนฺตาฯ
โอวาทการิตฺติ มาตาปีตฺสูหิ ทินฺนุสฺสํ โอวาทสฺสํ กตฺตาฯ ภูตโปสฺสิตฺติ
เยหิ ภูโต เตสํ โปสโกฯ ปสฺสียโยติ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม มหาชนน
ปสฺสิตฺตพฺโป โหติฯ

นวมํฯ

ทสฺเม มหาสาลาติ มหาภูขาฯ สาขาปตฺตปลาเสน
วฑฺฒนตฺติ ขุทฺทกสาขาหิ จ ปตฺตสงฺขาเคน จ ปลาเสน
วฑฺฒนตฺติฯ อรณฺณสฺมินฺติ อคามเก ปเทเสฯ (๑)พฺรหฺวาเนติ มหาเนว
อฏฺฐวียํ (๑)เสถํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาติฯ

ทสมํฯ

สุมฺนาวกฺโก จตฺตฺโตฯ

#๑. สฺ. พฺราติ มหาฯ วเนติ อฏฺฐวียํฯ

มณฑรราชวคควณณา

ปลุจมสุส ปลเม โภคานั อาทียาติ โภคานั อาทาตพพ-
การณานิ ๑ อุฏจานวิริยาธิคเตหิตี อุฏจานสงขาเตน วิริเยน
อธิคเตหิ ๑ พาหาพลปริจิติเตหิตี พาหุพลเลน สญจิติเตหิ ๑
เสทาวกขิตเตหิตี เสเท (๑) อวกขิตเตวา (๒) อุปปาติเตหิ ๑ ฌมมิเกหิตี
ฌมมยุตเตหิ ๑ ฌมมลทเทหิตี ทสกุสลฌมมึ อโกเปตวา ฌมเมน (๓)
ลทเทหิ ๑ ปิณเตตีตี ปิณั (๔) ญลั กโรติ ๑ เสสเมตถ จตุกุกนิปาเต
วตุตตนเยเนว เวทิตพพิ ๑

ปลุम्म ๑

ทุตติยั อุตตทานตถเมว ๑

ทุตติยั ๑

ตติเย อายัสวตตนิกา ปฏิปทาติ ทานสีลาทิกา ปุณณ-
ปฏิปทา ๑ เสเสสุปิ เอเสว นโย ๑ อตถาภิสมาชาติ อตถมภิกเมน (๕)
อตถปฏิลาภนาติ วุตตัม โหติ ๑

ตติยั ๑

จตุตเถ อุกุโถติ กุณเหิ อุกุคตตตทา เอवलทุชนาโม ๑
สาลปุพฟกั ขาพนิยนติ จตุมฐุโรยชิตেন สาลิปิฏุเจน กตัม
สาลปุพฟสทิสั ขาพนิยั ๑ ตลหิ ปลุณายมานัน วณญุปตตเกสรึ (๖)
#๑. ม. เสทั ๑ ๒. สึ. อวกขิตวา ๑ ๓. ม. อัย ปาโฐ นตุติ ๑
#๔. ม. ปิณิตั ๑ ๕. ม. อตถสุส อภิสมาคเมน ๑ ๖. ม. วณญุปตตเกสรึ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๓๘

กตุวา ชีรกาทิสมาภายตุเต สปริมิหิ ปจิตฺวา สปริมิปิ(๑)

วินิวิญญุตฺวา โกลุมฺเพ ปุเรตฺวา คนฺธวาสี คากาเปตฺวา

สขุชิตฺวา(๒) จปีตํ โหติ ฯ ตสฺส (๓) ยาคูํ ปิวิตฺวา

นินินฺนสฺส ภควโต อนฺตรากตฺเต ทาทฺกาโม เอวมาห ฯ

ปฏิกฺคเหสี ภควาติ เทสนามตฺตเมตํ อุปาสโก ปน

ตํ ภควโต จ ปญฺจนนฺนจ ภิกฺขุสฺตานํ อทาสี ฯ ยถา จ เอตํ(๔)

เอวํ สฺวกรมฺมฺสาทินิปี ฯ ตตฺถ[๕] สมฺปนฺนโกลกนฺติ(๖) มชฺฐ-

รเสหิ พทฺเรหิ สทฺธิ ชีรกาทิสมาภฺเรหิ โยเชตฺวา ปกุกํ

เอกสํวจฺจริกํ สฺวกรมฺมํ ฯ นิพฺพตฺเตลนฺติ (๗) วินิเวตฺติตฺเตลํ ฯ

นาลิยสากนฺติ สทฺธิ สาลิปีญฺเจน มทฺทิตฺวา ชีรกาทิสฺยตุเต

สปริมิหิ ปจิตฺวา จตฺมชฺฐเรณ โยเชตฺวา วาสี คากาเปตฺวา

จปีตํ นาฬิยสากํ ฯ (๘) เนตํ ภควโต กปฺปตีติ เอตฺถ อกปฺปิย

อุปาทาย กปฺปิยมฺปิ น กปฺปตีติ วุตฺตํ ฯ

เสฏฺฐิ ปน สพฺพิปี ตํ อหฺราเปตฺวา ราสี กตุวา

ยํ ยํ อกปฺปิยํ ตํ ตํ อนฺตรปณฺํ ปหิณฺตีวา กปฺปิย

อุปโกภปริโกภกณฺฑํ อทาสี ฯ จนนฺทผลกํ นาคิมหนฺตํ ทิมโต

อจฺจตฺเตยฺยรตฺนํ ติริยํ ทิยจฺจตฺตํ สारวฺรกณฺฑตฺตา ปน มหฺกณฺ

#๑. ม. ปีสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. ลยฺเจตฺวา ฯ ๓. ม. ตํ โส ฯ

#๔. ม. ยถา จ ตํ ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร สมฺปนฺนโกลกนฺติ สมฺปนฺนพทฺรนฺติ

#ทิสฺสตี ฯ ๖. ม. สฺวกรมฺมฺสนฺติ ฯ ๗. สී. นิพฺพตฺเตลนฺติ ฯ

#๘. ม. นาฬิยสากํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุณฐราชวคคณณนา หน้ ๓๕

อโหสิ ๗ ภควา ตั ปฏิกุคเหตฺวา ขณฺทาทขณฺทิกิ์ เณทาเปตฺวา
ภิกฺขุณฺ อณฺชนปี้สทนตฺถาย ทาเปสิ ๗

อุชฺฐุเตสุติ กายวาจาจิตฺเตหิ อุชฺฐุเกสุ ๗ ฉนฺทสาติ เปเมน ๗
จตฺตุนฺติอาทิสฺส ปรีจจาควเสน จตฺตํ ๗ มุตฺตจาคตฺตาย มุตฺตํ ๗
อนเปกฺขจิตฺตตฺตาย จิตฺเตน น อคฺคหิตนฺติ อนคฺคหิตํ ๗ (๑) เขตฺตฺว-
ปเมติ วิรุหนฺณฺเจน เขตฺตสทิสฺเส ๗ อณฺณตฺร มโนมยฺนฺติ สุทฺฐา-
วาเสสุ เอกขฺมานมเนน นิพฺพตฺตํ เทวกายํ ๗ ยถาธิปฺปาโยติ
ยถาขฺมาสโย ๗ อิมินา ก็ ปุจฺฉติ ตสฺส กิร มนุสฺสกาเล
อรหตฺตตฺถาย อขฺมาสโย อโหสิ ตั ปุจฺฉามิติ ปุจฺฉติ ๗
เทวปฺตุโศปิ อรหตฺตปฺตุตฺถาย ตคฺขเม ภควา ยถาธิปฺปาโยติ
อาห ๗ ยตฺถ ยตฺถูปปฺชชตีติ ตีสุ วา กุสสมฺปตฺตีสุ ฉสุ วา
กามสคฺเกสุ ยตฺถ ยตฺถ อุปฺปชชติ ตตฺถ ตตฺถเว (๒) ทิขมาย
ยสวา โหตีติ ๗

จตฺตฺถิ ๗

ปญฺจมี จตฺตฺถกนิปาเต วุคฺตฺตนเยเนว เวทิตพฺพิ ๗

ปญฺจมี ๗

ฉนฺทสจฺจตฺตมานิ อุตฺตทานตฺถาเนว ๗

ฉนฺทสจฺจตฺตมานิ ๗

อญฺจเม อลพฺภนียานีติ อลทฺฐพฺพานิ น สกฺกา ลภิตฺตุ ๗

#๑. ม. น อคฺคหิตนฺติ อนคฺคหิตํ ๗ ๒. ม. เอวสทฺโท นตฺถิ ๗

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๔๐

จทานันติ การณานิ ฯ ชราชมมัม มา ชีรีติ ยัม มยหัม ชราสภาว
ตัม มา ชีรตุ ฯ เสสปีเตสปี เอเสว นโย ฯ นจญาเทยยาติ
น รุจเจยย ฯ อพพหิติ (๑) นีหริ ฯ

ยโตติ ยสุมิ กาลเอ ฯ อาปทาสูติ อุปทุทเวสุ ฯ น เวชิตติ
น กมปติ นานุโสจติ ฯ อตุถวินิจจยณญติ การณตุถวินิจจเย
กุสโล ฯ ปุราณนติ นิพพิการตาย โปราณกเมว ฯ ชปะเปนาติ
วณณภณเนน ฯ มนุเตนาติ มหานุภาวมนุตปรีวตุตเนน ฯ
สุภาสิเตนาติ สุภาสิตกถเนน ฯ อนุปะปทานเนนาติ สตสฺส วา
สทสฺสว วา ทาเนน ฯ ปเวณียา วาติ กุลวเสน วา อิหัม
อมุหากัม ปเวณียา อาจิจฉณัม อิหัม อนาจิจฉณนติ เอว
ปเวณีกถเนนาติ (๒) อตุถโถ ฯ ยถา ยถา ยตุถ ลภถ อตุถนติ
เอเตสุ ชปะปาทิสฺส เยน เยน ยตุถ ยตุถ จาเน ชราชมมมาทินัม
อชีรณาทีอตุถัม ลภเยย ฯ ตถา ตถา ตตุถ ปรกุกเมยยาติ เตน
เตน ตสุมิ ตสุมิ จาเน ปรกุกมัม กเรยเยย ฯ กมมัม ทพฺพหนติ
วณฺณคามิกมมัม มยา ถิริ กตุวา आयูหิตัม(๓) ฯ สุวาหัม อิทานิ
กีนุติ กโรมีติ เอว ปจฺจเวกขิตฺวา อธิวาเสยยาติ ฯ

อฏฐัม ฯ

นวเม อุปกณฺณเกติ กณฺณมุเล ฯ ทุมมโนติ ทฏฐุมโน ฯ
ปตฺตกฺขนุโรติ ปตฺตกฺขนุโร ฯ ปชฺชฌายนุโตติ จินฺตยนุโต ฯ
#๑. สී. อพพหิติ ฯ #๒. สී. ปเวณิทีปเนนาติ ฯ #๓. ม. आयูหิตัม ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มุณฑราชวคคณณา หน้ ๔๑

อปปฏิภาโณติ นิปฏิภาโณ หุตวฯ เสสิ์ เหฎฐา วุตตนยเมวฯ
นวมิฯ

ทสม อขโณมุญจโติ อธิโอมุญจโติ (๑) คิลิตวา ปรินิฏฐ-
เปตวา คหณสภาวาย อติเรกมุจฉาย ตณฺหฬย สมนนาคโติฯ
มหจจราชานุกาเวนาติ มหตา รชานุกาเวณ อฏฐารสสิ เสนิหิ
ปริวาริโติ มหติยา รชิตุธิยา ปายาสิติ อตุโถฯ ตคฺฆาติ
เอกิสตุเถ นิปาโติ เอกิสเนว โสกสตุลหฺรโณติ อตุโถฯ อิติ
ราชา อิมิ โอวาทิ สุตฺวา ตสฺมิ จิโติ ธมฺเมน สเมน รชชํ
กาเรตฺวา สคฺคปรายโน อโหสิฯ

ทสมิฯ

มุณฑราชคฺโค ปลจโมฯ

ปฐมปณณาสกคณณา นิฏฐิตาฯ

#๑. สิ. อธิมุญจโติ

ทุดยปณณสทวณณน

นัวรรณทวณณน

ทุดยสส ปจเม อวรรณเสน อวรรณฯ นัวรรณเสน
นัวรรณฯ (๑) เจตโส อชณรรุหนตติ เจตโส อชณรรุพหฯ (๑) วมปสสนน-
ปณณยจ มคคปณณยจ ออุปตตนิวรรณณเจนน ทพพลั กโรนตติ
ปณณยทพพลักรณน [๓] เอเตหิ สทฐี โวกิณณปณณ
ออุปชชตติ ตั ทพพลั กโรนตติปปี ปณณยทพพลักรณนฯ
อพลยตติ ปณณนัวรรณปรีโยนนทชตตต อปคตพลย อุตตริ
ว มนุสสชมมา อลมรียณณทสสนวิเสสนนตติ ทสทสทกมมปถ-
สทงขตต มนุสสชมมา อุตตริ อรียทว(๔) กาทู สมตถั ณณ-
ทสสนวิเสสั ฯ

หรรหรรนัตติ หรรทพพั หรรตุ สมตถตตฯ นงคณมขนนตติ
มตติกณมขนนฯ ตนน หิ นงคณสริทท กตตต (๕) นงคณเลหิ (๖) จ ขตตตต
นงคณมขนนตติ วุจจนตติฯ เอวเมว โขตติ เอตถ สอตติ วีย
วมปสสนนณณ ทททพพั อทโต นงคณมขนน วิวรรณกทโล วีย
ณส ทวเรส สัวรรณส วิสททกทโล มชณเน นทีย รุกขปท
โกณณณททว ปทลตติณมตติกทหิ อวรรณ กเต อททสส
#๑. ม. เจโต อชณรรุหนตติ เจตโส อชณรรุพหฯ ๒. ส. วมปสสนนปณณยจ
#มคคปณณยจฯ ๓. ม. เอตถนตเร ยว ทติ ทิสสตติฯ ๔. ม. อุตตริ
#อรียทวฯ ๕. ม. นงคณสริททกตตตฯ ๖. ม. นงคณเลหิ จ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นีวรรณวคควณณา หน้า ๔๑

วิกขิตตวิสญญาทินนกาโล วีย ปณฺหิ นีวรรณิ ปรีโยนทุทธกาโล
เอว อวารณ กเต วิหตเวคสฺส อุทกสฺส ตินปลาตาทีนิ
ปรีกขุตฺติตฺวา สมุทฺทํ ปาปฺณิตฺตฺอสมตฺตกาโล วีย วิปสฺสนา-
ณณน สพฺพกฺุสเล วิทฺธเสตฺวา นิพฺพานสาคริ ปาปฺณิตฺตฺ
อสมตฺตกาโล เวทิตฺตฺโพ ๑ สุกฺกปกฺเข วุคฺตฺวิปลลาเสน
โยชฺนา กาดพฺพา ๑ อิมสฺมี สุตฺเต วรรณวิวรรณิ กถิตฺ ๑

ปฐมํ ๑

ทฺุติยํ อุตฺตทานตฺตเมว ๑

ทฺุติยํ ๑

ตฺุติเย ปฺธานยฺงกานิตฺติ ปฺธานิ วุจฺจติ ปทหนภาโว
ปฺธานมสฺส อตฺถิตฺติ ปฺธานิโย ๑ ปฺธานิยสฺส ภิกฺขุโน อํงกานิตฺติ
ปฺธานิยํกานิ ๑

สทฺุโรตฺติ สทฺุรชย สมฺนฺนาคโต ๑ สทฺุธา ปเนสา อากมสทฺุธา
อริคมสทฺุธา โอกปฺปนสทฺุธา ปสาทสทฺุธาติ จคฺคฺพิธา ๑
ตคฺคฺ สทฺุพณฺณฺโพธิสตฺตทานิ สทฺุธา อภินิหารโต ปญฺจาย
อากตคฺคฺตา อากมสทฺุธา นาม ๑ อริยสาวกานิ ปฏฺิเวเรน
อริคตคฺคฺตา อริคมสทฺุธา นาม ๑ พุทฺุโธ รมฺโม สงฺฆเมติ วุคฺเต
อจลภาเวน โอกปฺปนํ โอกปฺปนสทฺุธา นาม ๑ ปสาทปฺปคฺคฺติ
ปสาทสทฺุธา นาม ๑ อธิ โอกปฺปนสทฺุธา อธิปฺเปตา ๑ โพธิณฺติ
จคฺคฺมคฺคฺกณณํ ๑ ตํ สุปฺปฏฺิวิทฺธิ ตถาคเตนาคติ สทฺุทฺุหติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปตวณณนา หน้ ๔๔

เทศนาลีสมเว เจต อิมินา ปน องเคน ตีสุปี รตเนสุ
สทฐา อธิปเปตา ๑ ยสฺส หิ พุทฐาทิสฺส ปสทาโท พลว
ตสฺส ปธานวิริยิ อิชฺฉติ ๑

อปฺปาพาโชติ อโรโค ๑ อปฺปาตงฺโกติ นิทฺทุกุโข ๑
สมเวปากินิยาติ สมวิปากินิยา ๑ คหณิยาติ กมฺมชเตโชธาตฺยา ๑
นาคีสีตย นัจจฺจนฺหายาติ อติสีตคหณิโก (๑) หิ สีตภีรฺโก โหติ
อจฺจนฺหคคหณิโก อจฺจนฺภีรฺโก เตสฺส ปธานํ น อิชฺฉติ มชฺฉิม-
คคหณิกสฺส อิชฺฉติ ๑ เตนหา มชฺฉิมาย ปธานกฺขมายาติ ๑
ยถาภูตํ อตฺตานํ อวิกตฺตาคิ ยถาภูตํ อตฺตโน คฺฉณฺ(๒) ปกาเสตา ๑
อุทฺยตฺถคามินิยาติ อุทฺยตฺถจ อตฺถตฺถจ คนฺตํ ปรีจฺฉินฺนํทิตฺตํ สมตฺถาย ๑
เอเตน ปญฺจาสถกฺขณปรีคฺคาหํ อุทฺยวณฺณํ (๓) วุคฺตํ ๑ อริยาयाติ
ปรีสุทฺธาย ๑ นิพฺเพธิกาयाติ อนิพฺพิทฺธปฺพเพ โลกกฺขนฺนุชาทโย
นิพฺพิชฺฉิตฺตํ สมตฺถาย ๑ สมฺมาทฺถกฺขณกฺขณคามินิยาติ ตทงฺกวเสน
กิลีสานํ ปหีนตฺตายิ ทฺถกฺขํ จียติ ตสฺส ทฺถกฺขสฺส ขย-
คามินิยา ๑ อิติ สพฺเพหิปี อิมหิ ปเทหิ วิปฺสฺสนาปญฺจาว
กถิตา ๑ ทฺถปฺปญฺจสฺส หิ ปธานํ น อิชฺฉติ ๑

ตติยิ ๑

จตฺตเถ ปธานายาติ วิริยกรณตฺถาย ๑ น สฺสกริ อญฺเณน
ปกฺกเหน ยาเปตฺตุนฺติ น สกฺกา โหนฺติ(๔) ปตฺตํ คเหตุวา
#๑. ม. อติสีตคคหณิโก ๑ ๒. ม. อคฺฉณิ ๑ ๓. ม. อุทฺยพฺพยณฺณํ ๑
#๔. ม. โหติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นึวรรณกคุณณา หน้ ๔๕

อุณณาจริยา ยาเปตุ อิมสมึปี(๑) สุตเต วณฺณวิวณฺณเมว กถิตึ ฯ

จตุตถึ ฯ

ปลุจเม ปริยาทาย ตินฺจตีติ ปริยาทียิตฺวา กเหตุวา

เขเปตฺวา ตินฺจติ ฯ อุคฺคาคิตฺตติ (๒) อุทฺฐมาตา ฯ

อสิหตฺถณนาคี สึสจฺเจทฺนตฺถาย อสิ อาทาย อากเตนาศี ฯ

ปีสาเจนาติ ขาทิตฺถุ อากตฺถยเกฺนาศี ฯ อาสทฺเทติ (๓) ฆณฺเญยฺย ฯ

มณฺชุนาคี มุทฺถเกน ฯ กามิฆมฺพหฺนณฺนติ กามิฆเมน วุพฺหฺนํ

กทฺถมิตานํ ฯ กาลํ กตี กวากวนฺติ วณฺณกาลี กตฺถจ

ปฺนปฺนพฺกเว จ ฯ ปฺรฺกขตฺตติ ปฺเรจาริกา ปฺรฺโต กตฺถเว ฯ (๔)

เย จ กามे ปฺริณฺญาตฺติ เย ปฺนฺทิตฺตา ทฺวิเชปี กามे ตีหิ

ปฺริณฺญาหิ ปฺริชานิตฺวา ฯ จรฺนฺติ อุกฺโถภยาคี ชินฺนาศวานํ

ุกฺโถภยํ (๕) นาม นตฺถิ ตสฺมา เต อุกฺโถภยา หุตฺวา จรฺนฺติ ฯ

ปารคตฺตติ (๕) ปาริ วุจฺจติ นิพฺพานํ ตํ อุปคตฺตา สจฺฉนิกตฺวา

จิตฺตติ อตุโถ ฯ อาสวกฺขณฺนติ อรหตฺตํ ฯ อิมสมึ สุตเต วณฺณเมว

กเถตฺวา คากาสฺ วณฺณวิวณฺณํ กถิตึ ฯ

ปลุจมํ ฯ

ณฺเญ เจ มธฺรฺกชาโตติ สลฺลชาตฺครฺภาโว ฯ ทิสฺสา จ เม

น ปกฺขายนฺตฺติติ จตฺสฺโส ทิสฺสา จ อนฺนทิสฺสา จ มยฺหํ น

#๑. ม. อิมสมึปี ฯ ๒. ม. อุคฺคาคิตฺตติ ฯ ๓. ม. อาสีเทติ ฯ ๔. ม. กตฺถเว ฯ

#๕. ม. ุกฺโถภยํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปตวณณนา หน้ ๔๖

อุปฏฐหนตึติ วทติ ๑ ฌมมา จ มํ นปฏิกนตึติ สมถวิปสสนา-
ฌมมาปี เม น อุปฏฐหนตึ ๑ อนกริโต จ พุรหุมจริย
จรามึติ อุกุกณฐิโต หุตฺวา พุรหุมจริยวสิ วสามึ ๑ เยน
ภควา เตนุสสงุมึติ ตสฺส ถถึ สุตฺวา พุทฺทเวเนยฺยปฺคฺคโล
อยนฺติ ตํ การณํ ภควโต อาริเจตฺ อุสสงุมึ ๑ อวิปสสทสฺส
กฺสถานํ ฌมมานนฺติ กฺสเถ ฌมเม อวิปสสนตสฺส อนนสนตสฺส
อกเวสนตสฺสชาติ อตฺโถ ๑ โพธิปฏฺธิกานนฺติ (๑) สติปฏฺฐานาทีนํ
สตุตตีสฌมมานํ ๑

ฉฐํ ๑

สตุตเม ฆราธมโมมฺหึติ ฆราสกาโว อมฺหึ ๑ ฆริ
อนตึโตติ ฆริ อนตึกุกนฺโต อนฺโตฆรายเอว จรามึ ๑ เสสปเทสุปี
เอเสวน โย ๑ กมฺมสฺสโกติอาทีสุ กมฺมํ มยฺหึ สกํ อตุตโน
สนตฺกนฺติ กมฺมสฺสโก อมฺหึ ๑ กมฺมทายาโทติ กมฺมสฺส ทายาโท
กมฺมํ มยฺหึ ทายฆุฆํ สนตฺกนฺติ อตฺโถ ๑ กมฺมํ มยฺหึ โยนิ
การณนฺติ กมฺมโยนิ ๑ กมฺมํ มยฺหึ พนฺฐติ กมฺมพนฺฐ
กมฺมฉาตโกติ อตฺโถ ๑ กมฺมํ มยฺหึ ปฏฺฐิสรณํ ปตฺธิฐาติ
กมฺมปฏฺฐิสรณ ๑ ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามึติ ตสฺส กมฺมสฺส
ทายาโท เตน ทีนฺนผลปฏฺฐิกฺคาหโก ภวิสฺสามึติ อตฺโถ ๑

โยพพนฺมโทติ โยพพนํ อารพุก อุปฺปนฺนมโท ๑ เสเสสุปี
#๑. ม. โพธิปฏฺธิยานํ ฌมมานนฺติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นีวรณวคฺควณฺณา หน้ํ ๔๗

เอเสว นโย ๑ มคฺโค สลฺยชายตฺติ โลกฺตุตฺรมคฺโค สลฺยชายตฺติ ๑
สํโยชนานิ [๑] สพฺพโส ปหฺยีนฺตฺติ ทส สํโยชนานิ สพฺพโส ปหฺยีนฺตฺติ ๑
อนุสยา พฺยนฺตฺติโหนฺตฺติ สตฺต อนุสยา วิคตฺนฺตา ปฺริจฺฉินฺนา
ปฺริวณฺฺมา โหนฺตฺติ ๑ เอวเมตฺถ เหนฺจฺจา ปฺลยฺจฺสุ จาเนสุ วิปฺลฺยฺสนา
กถิตา อิมฺเส ปฺลยฺจฺสุ โลกฺตุตฺรมคฺโค ๑

อิทานิ กถาหิ กุณฺฺ คณฺฺหนฺโต พฺยาธิชฺมมาติ อาห(๒) ๑
ตตฺถ ลตฺวา ชมฺมํ นฺิรฺูปชฺินฺตฺติ อฺุปฺธิรฺหิตํ อรหตฺตชฺมมํ
ลตฺวา ๑ สพฺเพ มเท อภิโกสฺมฺติ สพฺเพ อิมฺ เตโยปิ มเท
อภิภวํ อติภกฺกมฺ จิตฺสฺมฺติ อตฺโถ ๑ เนกชฺมมํ ทภฺจฺู เขมโตติ
ปฺพพฺชฺู เขมโต ทิสฺวา ๑ ตสฺส เม อหฺ อฺุสฺสาโห นฺิพฺพานํ
อภิปฺสฺสโตติ ตสฺส มยฺหํ นฺิพฺพานํ อภิปฺสฺสนตฺสฺส วายาโม
อโหสิ ๑ อนิวตฺติ ภวิสฺสามิติ ปฺพพฺชฺาโต อนิวตฺติโก ภวิสฺสามิ
พฺรหฺมจฺริยวาสโต อนิวตฺติโก สพฺพลฺยฺตฺตวณฺฺโต อนิวตฺติโก
ภวิสฺสามิ ๑ พฺรหฺมจฺเรปฺรายโนติ มคฺคพฺรหฺมจฺริยปฺรายโน ๑
อิมินา โลกฺตุตฺโร อภฺจฺงฺคิโก มคฺโค กถิตฺติ ๑

สตฺตมํ ๑

อภฺจฺเม สชฺชานิ ชฺนฺุณฺิติ สชฺชานิ อาโรปิตชฺนฺุณฺิ
อาทาย ๑ [๓] ภวิสฺสนฺติ วชฺชิตฺติ วชฺชิตฺสฺสนฺติ วชฺชิตฺสฺสนฺติ วชฺชิตฺสฺสนฺติ ๑
#๑. ม. เอตฺถนฺฺตเร สพฺพโสติ ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. พฺยาธิชฺมมาติอาทิมาท ๑
#๓. ม. เอตฺถนฺฺตเร อทฺทสฺสูติ อทฺทสฺสูติ ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปตวณณนา หน้ ๔๘

อปฏฐาติ (๑) อวทุณินิสฺสิตา มานถทฐา ๑ ปจฺจาลิยํ จิปนฺตติ
ปจฺจโต คนฺตฺวา ปิฏฺฐิ ปาเทน ปหรนฺติ ๑ รฏฺฐิกสฺสชาติอาทิสฺ
รฏฺฐิ ภูยชฺชิตฺติ รฏฺฐิโก ๑ ปิตฺรา ทตฺตํ สุปเตยฺย ภูยชฺชิตฺติ
เปตฺตนิโก ๑ เสนาย ปติ เชฏฺฐโกติ เสนापติโก ๑ (๒) คาม-
คามณิกสฺสชาติ คามานํ คามณิกสฺส คามสามิกสฺสชาติ(๒) อตฺโถ ๑
ปฺบุกคามณิกสฺสชาติ คณเชฏฺฐกสฺส ๑ กุเลตฺตติ เตสฺ เตสฺ กุเลตฺส ๑
ปจฺเจกาธิปจฺจํ การณฺตติ ปจฺเจกํ เชฏฺฐกฏฺฐานํ การณฺติ ๑

กฺลฺยาณน มนสา อนุกมฺปนฺตติ สุนฺทเรน จิตฺเตน
อนุกกณฺหนฺติ ๑ เขตตกมฺมนตฺสามนตสโทยฺหาเรติ (๓) เย จ อตฺตโน
เขตตกมฺมนตฺานํ สามนฺตา อนนฺตเร เขตตสามิโน เต จ รชฺช-
ทณฺเฑหิ ภูมิปฺปมาณฺเ คาทเก สโทยฺหาเร (๔) จ ๑ พลิปฺภิกฺคาหิกา
เทวตฺาติ กุลงฺปนฺเวณิยา อาคตา อารกฺขเทวตฺา ๑ ตา (๕) สกฺกโรตฺติ
ตฺา เทวตฺา อกฺขยาคุภตฺาทีหิ สกฺกโรตฺติ ๑

กิจฺจกโรตฺติ อุปฺปนฺนํ กิจฺจจํ การโก ๑ เย จสฺส
อุปฺชีวินฺติ (๖) เย จ เอตํ อุปฺนิสฺสาย ชีวนฺติ ๑ อฺภินฺนํเยว
อตฺถายาติ อฺภินฺนํปิ หิตตฺถาย ปฺภิปฺนฺโน โหตฺติ อตฺโถ ๑
ปฺพุพฺเปตฺานนฺติ ปฺรโลกคตฺานํ ๑ ทิฏฺฐธมฺเม จ ชีวฺตฺนฺติ (๗) เย

- #๑. สฺ. อปชฺหาติ ๑ ม. อปฏฐาติ ๑ ๒. ม. คามคามณิกสฺสชาติ คามานํ คามณิกสฺส
- #คามสามิกสฺสชาติ ๑ ๓. สฺ. ...สโทยฺหาเรติ ๑ ๔. ม. สพฺโพหาเร ๑ ๕. ม. อยํ
- #ปาโฐ นตฺถิ ๑ ๖. ม. อนุชีวินฺติ ๑ ๗. สฺ. ชีวินฺติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นีวรณวคฺควณณนา หน้ํ ๔๕

จ ทิฏฺเจ ฌมฺเม ชีวนฺติ ฯ อิติ ปททฺวเณนปิ อตีตปจฺจุปฺปนฺเน(๑)
ฌาตโย ทสฺเสติ ฯ ปิติสลฺยชนฺโนติ (๒) ตฺถุจฺฉินฺโน ฯ ฌมฺมาวสฺนฺติ
ฌมฺราวาสํ วสฺนฺโต ฯ ปุชฺโซ โหติ ปัสฺสียฺติ ปุชฺเตพฺโพ จ
ปัสฺสิตฺตฺพฺโพ จ โหตีติ ฯ

อภฺรฺรสมํ ฯ

นวมํ นิปฺโปณฺติ สโณห สฺขุมการณฺณญฺ ฯ อากปฺป-
สมฺปนฺโนติ สมณากปฺเปน สมฺปนฺโน ฯ

นวมํ ฯ

ทสมํ ฯ ปทกฺขิณคฺคาหีติ ทินฺโนวาทํ ปทกฺขิณโต
คณฺหนฺโต ฯ เสถํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาทิ ฯ

ทสมํ ฯ

นีวรณวคฺโค ปจฺโม ฯ

#๑. ม. อตีตปจฺจุปฺปนฺเนน ฯ ๒. ม. วิตฺติสลฺยชนฺโนติ ฯ

สยวาควคณณนา

ทุตยสุส ปจเม มหปผลาติ วิปากผลเนน มหปผลา ฯ
วิปากานิสเสเนว มหานิสสา ฯ อมโตคธาติ นิพพานปติฏฐา ฯ
สพพโลเก อนภิตตสยวาคิ (๑) สพพสมิ เตธาตุนนิเวเส (๒) โลเก
อุกกณจิตตสุส อุปชชนกสยวาคิ ฯ

ปฐมัม ฯ

ทุตยิ อุตตทานเมว ฯ

ทุตยิ ฯ

ตติเย วราทายิติ อุตตมสุส วรสสุ อาทายโก ฯ เสสเมตถ
จตุตเถ จ อุตตทานตถเมวาคิ ฯ

ตติยจตุตถานิ ฯ

ปญจเม อลิสากจโฆติ สากจฉาย ยุตโต ฯ อากตัม ปญหนุติ ปุจจิตัม
ปญหัม ฯ พุยาगतตทา โหตีติ วิสสุชชิตา โหติ ฯ

ปญจมัม ฯ

ฉฏฐเ อลิสาชิวติ สาชิวาย ยุตโต ฯ สาชิวติ ปญหา-
ปุจจนญเจว ปญหาวิสสุชชนญจ ฯ สพเพปิ हि สพพหุมจาริโน
ปญหัม อุปชีวนติ เตเนตัม ปญหาปุจจนวิสสุชชนัม สมานาชีวตาย
สาชิวติ วุตตัม ฯ กตัม ปญหนุติ อภิสงขตัม ปญหนุติ ฯ

ฉฏฐัม ฯ

#๑. ม. อนภิตตสยวาคิ ฯ ๒. ม. เตธาตุนนิเวเส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โยธาชีวคคุณณา หน้ ๕๑

สตุตเม อสุโสพหึนุติ (๑) อธิมตุตวิริยึ ๑

สตุตมึ ๑

อฏฐเม อตุตโน โพรธิมณฺเท ปฏฺวิเท อคมอิทธิปาเท
กเถตุวา อปริ อตุตโนว น อภินฺวา กเถสิติ ๑

อฏฐมึ ๑

นวมทสมสุ วิปสุสนา กถิตา ๑ เสถึ สพฺพตุถ อตุตทานตุถเมวาติ ๑

นวมทสมานึ ๑

สณฺวารุกุโค ทูติโย ๑

โยธาชีวคคุณณา

ตติยสุส ปจเม ยโต โข ภิกฺขเวติ เภฏฐา วตุตตนเยน
วิปสุสนึ วฑฺฒเถตุวา อรหตุตึ ปตุตสุส ภิกฺขุโน อิทานึ
วณฺณภณนตุถึ อิทึ อารทึ ๑ ตตุถ ยโต โขติ ยทา โข
อุกฺขิตตุตปฺลิโฆติ อวิขฺชาปฺลิฆึ อุกฺขิปิตฺวา อปเนตุวา จิตฺ ๑
สงฺกิณฺณปฺริโขติ สัสารปฺริขึ สงฺกิริตุวา วินาเสตุวา จิตฺ ๑
อพฺพุเพฺหสิโกติ (๒) ตณฺหาสงฺขาตึ เอสิกาถมฺภึ อพฺพุยุห ลุณฺจิตฺวา
จิตฺ ๑ นิรคฺคโพิติ นึวรณฺกวาภูํ อุกฺขมาณฺเฑตุวา จิตฺ ๑
ปฺนุนทฺชโร ปฺนุนภารอติ มานทฺชชณฺจ ขนฺธาภิสงฺขารกิลเส-
#๑. ม. อสุโสพหึนุติ ๑ ๒. ม. อพฺพุเพฺหสิโก ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๕๒

ภารณจ ปาเตตฺวา โหหารेतฺวา (๑) จิตฺ ๑ วิสฺยุตฺโตติ ฏฺเณ
วิสฺยุตฺโต ๑ เสสิ ปาตินเยเนว เวทิตพฺพิ ๑

เอตฺตาวตา ภควตา มคฺเคน กิเลสฺ เขเปตฺวา นิโรธสย-
วรคตฺสฺ นิพฺพานารมฺมณฺ ผลิตมาปตฺตี อปฺเปตฺวา วิหฺรโต
ชีณาสวสฺสฺ กาโล ทสฺสิโต ๑ ยถา หิ เทว นฺทรานิ เอกํ
โจรณฺครํ เอกํ เขมณฺครํ ๑ อถ เอกสฺสฺ มหาโยชฺสฺสฺ เอวํ ภเวยฺย
ยาวิมํ โจรณฺครํ ติจฺจฺจติ ตาว เขมณฺครํ ภยโต น มจฺจติ
โจรณฺครํ อนฺครํ กริสฺสามิตี สนนานํ กตฺวา ขคฺคํ คเหตุวา
โจรณฺครํ อุปสงฺกมิตฺวา นฺทรทฺวารเอ อฺสฺสาปีเต เอสิกาถมฺภ
ขคฺเคน ฉินฺทิตฺวา สทฺธิ ทฺวารพาหาหิ กวาภูํ ภินฺทิตฺวา
ปลิฆํ อุกฺขิปิตฺวา ปาการํ ภินฺทิตฺวา ปริขํ วิกิริตฺวา นฺทร-
โสภตฺถาย อฺสฺสิเต ชเช ปาเตตฺวา นฺครํ อคฺคินา ฉาเปตฺวา
เขมณฺครํ ปวิสิตฺวา ปาสาทำ อารุยฺห ฌาติคณฺปริวุโต สฺรส-
โกชนํ ภูณฺเชยฺย ๑ เอวํ โจรณฺครํ วิย สกฺกาโย เขมณฺครํ
วีย นิพฺพานํ มหาโยชฺ ๑ วิย โยคาวจโร ๑ ตสฺเสวํ โหติ
ยว สกฺกาโย วตฺตติ (๒) ตาว ทฺวตฺตีสกฺมมฺกรณฺอจฺจนฺวติโรคฺปญฺจ-
วิสฺติมฺหาภเยหิ ปริมฺจจฺนํ นตฺถิติ ๑ โส มหาโยชฺ [๓] วิย
สีลสฺนนานํ กตฺวา ปญฺญาขคฺคํ คเหตุวา ขคฺเคน เอสิกาถมฺภ
#๑. ม. โอตฺวาเรตฺวา ๑ ๒. ม. สกฺกายวภูฏํ ฏฺเณ ๑ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร
#สฺนนานนฺติ ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ โยธาชีวกคณณนา หน้า ๕๓

วีย อรหตตมคเคน ตณฺหสิกั ลุณฺจิตฺวา โส โยโธ สทวารพาหัก
นกรกวางฺภู วีย ปญฺโจรมุภาคิยสัโยชนคคัพ อุกฺขมาณฺตฺวา โส
โยโธ ปลิฆั วีย อวิชฺชาปลิฆั อุกฺขิปีตฺวา โส โยโธ ปาการิ
ภินฺทนุโต ปริงั วีย กมฺมาภิสงฺขาริ ภินฺทนุโต ชาตีสัสาร-
ปริงั ปกิริตฺวา โส โยโธ โจรนกรโสภตฺถาย (๑) อุตฺสาปีตฺทฺเช วีย
มานทฺเช ปาเตตฺวา สกฺกายนกริ ฌาเปตฺวา โส โยโธ
เจมนกร อูปริปาสาเท สฺโกชนั วีย กิเลสปรินิพฺพานนกริ
ปวิสิตฺวา อมตํ นิโรธารมฺมณั ผลสมาปตฺติสฺสขั อนุภวมาโน กาลั
วิติมาเนติ ฯ

ปฐมํ ฯ

ทฺติเย อนิจฺจสณฺณตาติ ขนฺธปฺลยจกั หุตฺวา อภาวากาเรน
อนิจฺจนฺติ อูปฺชชนกสณฺณตา ฯ อนิจฺเจ ทฺกฺขสณฺณตาติ ยทฺนิจจํ
ตํ ปฏฺธิปีพฺนากาเรน ทฺกฺขนฺติ อูปฺชชนกสณฺณตา ฯ ทฺกฺเข
อนตฺตสณฺณตาติ ยั ทฺกฺขั ตํ อวสวตฺตนากาเรน อนตฺตาติ
อูปฺชชนกสณฺณตา ฯ เสสั เหฏฺฐา วุตฺตนยเมว ฯ อิเมสฺ ปน
ทฺวิสุปี สุตฺเตสฺ วิปฺสฺสนาผลั นาม กถิตนฺติ ฯ

ทฺติยํ ฯ

ตฺติเย ทิวสั อตฺตินาเมตฺตี ทิวสั อตฺติกฺกาเมติ ฯ ริณฺจติ
ปฏฺฐิสฺสฺถานนฺติ เอกึภาวํ วิสฺสฺชเชติ ฯ เทเสตฺตี กเถติ ปกาเสติ ฯ
#๑. ม. วิกิริตฺวา โส โยโธ นกรโสภตฺถาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๕๔

(๑) ฌมมปญญตติยาติ ฌมมสฺส ปญญาปนาย ฯ (๑) ฌมมํ ปริยาปุณาติติ
วงฺควเสน จตฺตจจฌมมํ ปริยาปุณาติ วพฺพเชติ กเถติ ฯ น
ริญฺจติ ปฏิสถฺถานนฺติ เอภีภาวํ น วิสฺสชฺเชติ ฯ อนุยฺยชฺติ
อชฺฌตฺตํ เจโตสมถนฺติ นียกชฺฌตฺเต จิตฺตสมาธิ อเสวติ
ภาเวติ สมถกมฺมฏฺฐานเณ ยุตฺตปฺปยุตฺโต โหติ ฯ หิตฺตสินาติ
หิตํ เอสนฺเตน ฯ อนุกมฺปเกนาติ อนุกมฺปมาเนน ฯ อนุกมฺปํ
อุปาทายาติ อนุกมฺปํ จิตฺเตน ปริกฺกเหตุวา ปฏิจฺจาติปิ วุตฺตํ
โหติ ฯ กตํ โว ตํ มยาติ ตํ มยา อิมเ ปญฺจ ปุคฺคเถ
เทเสนฺเตน ตุมฺหากํ กตํ ฯ เอตฺตกเมว หิ อนุกมฺปกสฺส สตฺถ
กิจฺจํ ยทิตฺถํ อวิปริตฌมฺมเทสนา ฯ

อิโต ปรี ปน ปฏฺิปปตฺติ นาม สวากานํ กิจฺจํ ฯ
เตนาหฺ เอตานิ ภิกฺขุ รุกฺขมฺมูลานิ ฯเป ฯ อมฺหากํ อนุสาสนีติ ฯ
ตตฺถ จ รุกฺขมฺมูลานีติ อิมินา รุกฺขมฺมูลเสนาสนํ ทสฺเสติ ฯ
สฺถยฺวาการานีติ อิมินา ชนวิวิตฺตฏฺฐานํ ฯ อุกฺเขนาปิ จ
โยคานูรูปํ เสนาสนมาจิกฺขติ ทายชฺชํ นียฺยาเทติ ฯ ฉายถาติ
อารมฺมณฺณปนิชฺฌาเนน อฏฺฐตีสารมฺมณานิ ลกฺขณฺณปนิชฺฌาเนน จ
อนิจฺจาทีโต ขนฺธายตนาทีนิ อุปนิชฺฌายถ สมถญฺจ วิปสฺสนญฺจ
วทฺเทถาติ วุตฺตํ โหติ ฯ มา ปมาทตฺถาติ มา ปมชฺชิตฺถ ฯ
มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหฺวตฺถาติ เย หิ ปุพฺเพ ทหฺรกาเถ
#๑. สี. ฌมมสฺถยฺยตฺติยาติ ฌมมสฺส สฺถยฺญาปนาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โยธาชีวกคฤณนา หน้า ๕๕

อาโรคฺยกาเล อนฺนสฺปายาทิสมฺปตฺติกาเล (๑) สตฺถุสมฺมุขีภาวกาเล
จ โยนิโส มนสิการวิริหิตา รตฺติณฺทิวํ มงฺกุลภตฺตา (๒) หุตฺวา
เสยฺยสุขมิตฺตสุขมฺนุยฺยตฺตา ปมฺชฺชนฺติ เต ปจฺจนา ชรากาเล
โรคฺกาเล มรณกาเล วิปตฺติกาเล สตฺถุ ปรีนิพฺพุตกาเล(๓) จ ตํ
ปฺพุเพ ปมาทวิหารํ อนุสฺสรนฺตา สปฺปฏิสฺนฺธิกาลกิริยญฺจ ภาริยํ
สมฺปสฺสมานา วิปฺปฏิสฺริโน โหณฺติ ตฺเมห ปน ตาทิสฺสา มา
อหฺวตฺถาติ เอตมฺตถํ ทสฺเสนฺโต อาห มา ปจฺจนา วิปฺปฏิสฺริโน
อหฺวตฺถาติ ฯ อยํ โว อมฺหากํ อนุสฺสณฺตี อยํ อมฺหากํ สนฺติกา
ณายถ มา ปมาทตฺถาติ ตฺเมหํ อณฺสฺสณฺตี โอวาโทติ วุตฺตํ
โหติ ฯ

ตติยํ ฯ

จตฺตเถ อุตฺตริ จสฺส ปญฺญา ย อตฺถํ นปฺปชานาตีติ
ตโต ปรียตฺติโต อุตฺตริ ตสฺส ฌมฺมสฺส สห วิปฺสฺสนาย มกฺค-
ปญฺญา ย อตฺถํ นปฺปชานาติ จตฺตาริ สจฺจანი น ปสฺสติ
นปฺปฏฺวิขมฺตีติ อตฺถโถ ฯ เสสฺวาเรสุปี เอเสว นโย ฯ เอวเมเตสุ
ทฺวิสุปี สุตฺเตสุ พหุสฺสุโต ภิกฺขุ วิปฺสฺสนากมฺมิโก โสตาปนฺโน
สททาคามิ อนาคามิ ชีณาสโวติ จ ชนา ฌมฺมวิหาริโน
นามาติ เวทิตพฺพา ฯ

จตฺตถํ ฯ

#๑. ม. สตฺตสฺปายาทิสมฺปตฺติกาเล ฯ ๒. ม. มงฺกุลภตฺตา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๕๖

ปญจเม โยธาชีวาติ ยุทธูปชีวินโน ๑ รชคฺคฺนฺติ หตฺถิ-
อสุสาทีนํ ปาทปฺปหารภินฺนายน ภูมียา อุกฺคตํ รชกฺขนฺธิ ๑
น สนฺถมฺภตฺตีติ สนฺถมฺภิตฺวา จาตุํ น สกฺโกติ ๑ สหติ รชคฺคฺนฺติ
รชกฺขนฺธิ ทิสฺวาปี อธิวาเสติ ๑ ฐชคฺคฺนฺติ หตฺถิอสุสาทีนํ ปิฏฺเจสุ
วารเถสุ วา อสุสาปีตานิ ฐชานํ อคฺคํ ๑ อสุสาหนฺนฺติ (๑)
หตฺถิอสุสรณณฺเจว พลกายสฺส จ อฺจฺจาสทฺทมหาสทฺทํ ๑
สมฺปหารเถติ (๒) สมากเต อปฺปมตฺตเกปี ปหาร ๑ หณฺณตฺตีติ (๓) วิหณฺณตฺติ
วิฆาตํ อาปชฺชติ ๑ พฺยาปชฺชตฺตีติ วิปตฺตี อาปชฺชติ ปกฺติภาวํ
ชหติ ๑ สหติ สมฺปหารนฺติ เทว ตโย ปหาร ปตฺวาปี สหติ
อธิวาเสติ ๑

ตเมว สงฺคามสีสนฺติ ตํเยว ชยกฺขนฺธาวารภูจฺจานํ ๑
อชฺชณฺวารสฺตีติ สตฺตทาหฺมตฺตํ อภิกฺกวิตฺวา อวสตี ๑ กิการณฺนา ๑
ลทฺฐปฺปหารานุปการชคฺคฺนฺตฺถณฺเจว (๔) กตฺกมฺมานํ วิเสสํ ฌตฺวา
จานนฺตรทานตฺถณฺจ อีสฺสริเย สุขานฺนุภวนตฺถณฺจ ๑

อิทานิ ยสฺมา สตฺถุ โยธาชีเวหิ กิจฺจํ นตฺถิ อิมสฺมี
ปนฺ สาสเน ตถารูเป ปญฺจ ปุคฺคฺเล ทสฺเสตฺตุ อิทํ โอปมฺมํ
อาภตฺติ ๑ ตสฺมา เต ปุคฺคฺเล ทสฺเสนฺโต เอวเมว โขติอาทิมหา ๑
ตตฺถ สํสีทตฺตีติ มิจฺฉาวิตกฺกสฺมี สํสีทติ อนุปฺวิสตี ๑ น สกฺโกติ
#๑. ม. อสุสารณฺนฺติ ๑ ๒. ม. สมฺปหารเถติ ๑ ๓. สී. อาหณฺณตฺตีติ ๑
#๔. ม. ลทฺฐปฺปหารานํ ปหารชคฺคฺนฺตฺถณฺเจว ๑

*เล่มที่ ๑๕ โยธาชีวฤควณณา หน้ ๕๗

พฐรหุจรึยั สนุฐารฤตุนุติ(๑) พฐรหุจรึยวสั อนุปฐจฐชฐม้านั
โคเปตุนุ สกุกโคตึ ๗ สิกุขาทุพฐลยั อวฤกตวาทึ สิกุขาย
ทุพฐลภว้ ปกาเสตว ๗ กฤมสฐส รชคคสุมฤนุติ กั ๓สฐส
ปฐคคสฐส รชคคั นามาทึ วทตึ ๗

อฤฐฐปาทึ อฤฐฐปวตึ ๗ (๒) ทสฐสนัยาทึ ทสฐสนโยคค ๗
ปาสาทฤกาทึ ทสฐสนเณว จิตตปฐปฐสทาทวหา ๗ ปฐรมายาทึ
อฐตฐมย ๗ วณณปฐกฐรตยาทึ สรรัรวณณเณน เจว องค-
สณฐจแอนน จ ๗ โอหสฐตึตึ (๓) อวหสฐตึ ๗ อฐลฐปฐตึตึ กเถตึ ๗
อฐชฐคคฐมฐตึตึ ปาณั ปฐรฤตว ๗ มหัทสฐตึตึ หสฐตึ ๗ อฐปฐณฐเทตึตึ
อฐปฐณฐทนถถั (๔) กเถตึ ๗ อฤนัฐฐตึตึตึ อฤกฤวฤตว สนุติเก ว
เอกาสเณ ว นัฐฐตึ ๗ ทฐตึยปฐเปป อเสว นโย ๗

อฐฐโฆตฐถฐตึตึ อวตฐถฐตึ ๗ วฤนัเวเจตว ๗ วฤนัโฆเจตวาทึ
คหฤตฐฐจแอนต ๓สฐส ๗ หตถั วฤนัพฐเพเจตว ๗ เจว โฆเจตว
จ ๗ เสสเมตถ อฐตฐานตถถเมวาทึ ๗ อฤมสฐฐมึ สฐตฐเต วฐฐฐ-
วฤวฐฐฐ กถตึ ๗

ปฐจฐม ๗

นฐฐ อฐฐจฐม ๗ คเหตุวาทึ อฐฐ จ จฐม ๗ จ คเหตุว ๗
ฐนุคคปฐ สนุณยหฤตวาทึ ฐนุคคจ สรคคปฐจ สนุณยหฤตว ๗
#๑. ม. สนุฐารฤตุนุติ ๗ ๒. ส. อตฐฐฐป ๗ ๓. ม. อหสฐตึตึ ๗
#๔. ม. อฐปฐณฐเทตึตึ อฐปฐณฐทนถถั ๗

*เล่มที่ ๑๕ ปญกนิปตวณณนา หน้ ๕๘

วิยพหุติ ยุตสนนิเวสเวเสน (๑)จิตฺ ๑ สงคัม โอตตติ มหายุตฺ
โอตตติ ๑ อุตสหติ วายมตติ อุตสาหญจ วายามญจ กโรติ ๑
หนนตติ ๑ ฌาเตนติ ๑ ปริยาเทนตติ ปริยาทยนติ ๑ (๒) อูปลิกขนตติ
วิษณนติ ๑ อปนเนตติ สกเสนํ กเหตุวา คจณนติ ๑ อปนเตวา
ฌตกานํ เนตติ สกเสนํ เนตวา ตโต ฌตกานํ สนตีกิ
เนนติ ๑ นียมาโนติ อตฺตโน เกหํ วา เสสฌตกสนตีกิ วา
นียมาโน ๑ อูปกฺขนติ ปริจรณตติ ปหาร โสชนวณกปฺปนาทีนิ
กโรนตวา ชคฺคนติ โคปยนติ ๑

อรกฺขิตเนว กายเนนติ อรกฺขิตเนน กายทฺวาเรน ๑
อรกฺขิตาย วาจาชาติ อรกฺขิตเนน วจิตฺวาเรน ๑ อรกฺขิตเนน
จิตฺเตนติ อรกฺขิตเนน มโนทฺวาเรน ๑ อนูปกฺขิตาย สติยชาติ
สตี สูปกฺขิตํ อกตฺวา ๑ อสฺสวเตหิ อินฺทฺริเยหิติ มนจฺจญฺเจหิ
อินฺทฺริเยหิ อปีหิตะหิ อโคปีเตหิ ๑ ราโค จิตฺตํ อนฺทฺรเสตติ
ราโค อูปชฺชมาโนว สมถวิปสฺสนาจิตฺตํ ฐเสติ ทฺเว จิปติ ๑

รคปริยฺยจฺจิตฺมฺหิ อวฺโส รคปเรโตติ อหํ อวฺโส รคเนน
รตฺโต รคเนน อนฺคโต ๑

อญฺจิกงฺกฺลุปมาติอาทีสุ อญฺจิกงฺกฺลุปมา อปฺปสฺสาทญฺเจน
มํสเปสฺสุมมา พหุสธารณญฺเจน ตินฺคฺกฺลุปมา อนฺทฺหนญฺเจน

- #๑. ม. ยุตสนนิเวสเวเสน ๑ ๒. สี. ปริยาเทนตติ ปริยาทยนติ ๑
- #ม. ปริยาปาเทนตติ ปริยาปาทยนติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ โยธาชีวคความณณา หน้า ๕๘

องการกาสุปมา มหาภิตาปฏูเจน ฯ สุปีนฏูปมา อิตฺตฺรปจฺจปฏูจา-
นฏูเจน ฯ ยาจิตฏูปมา ตาวกาลิกฏูเจน ฯ รุกฺขผลูปมา สพฺพงค-
ปจฺจงคปฺลิกฺขณฏูเจน (๑) อสฺสึนุปมา อธิกฏูญฺญนฏูเจน ฯ สตฺตฺติสฺสุปมา
วินิวิฆฺณนฏูเจน ฯ สปฺปสฺสิรูปมา สาสงฺกสปฺปฏิกฺขยฏูเจน ฯ

อุสฺสฺหิสฺสํมิตฺติ อุสฺสํหํ กริสฺสํมิตฺติ ฯ ชารยิสฺสํมิตฺติ สมณ-
ภาวํ ชารยสฺสํมิตฺติ ฯ (๒) อภิรมิสฺสํมิตฺติ อภิรตฺติ อูปฺปาเทสฺสํมิตฺติ น
อุกฺกณฺจิสฺสํมิตฺติ อตฺโถ(๓) ฯ เสสเมตฺถ อุตฺตํนเมว(๔) ฯ อิมสฺมึ สฺสฺเต
วฏฺฏวิวฏฺฏํ กตฺตํนตฺติ ฯ

นฏูจฺจํ ฯ

สฺสฺตเม อารณฺณเกนาติ อรณฺณวาสิณา ฯ อปฺปตฺตสฺสํมิตฺติ
อสมฺปตฺตสฺส ฌานวิปฺสฺสนามกฺคผลปฺปภทฺสฺส วิเสสสฺส ปตฺตฺติยา ฯ
เสสฺสปเทสฺสปี เอสฺว นโย ฯ โส มมสฺส อนฺตฺราโยติ โส มม
ชีวิตนฺตฺราโย จ พุรฺหุมาจฺริยนฺตฺราโย จ ปุณฺนชฺชนกาลกิริย
กโรนฺตฺสฺส สกฺคนฺตฺราโย จ มกฺคนฺตฺราโย จ ภเวยฺย ฯ หนฺนทาติ
ววสฺสคฺคตฺเถ (๕) นิปาโต ฯ

วิริยํ อารภามิตฺติ พุวิธิปํ วิริยํ กโรมิ ฯ สตฺถกาทิ สตฺถํ วิย
สนฺธิพนฺชนจฺเจทกา วาตา ฯ วาเพหิตฺติ กภฺขเพหิ ฯ มาณเวหิตฺติ
โจเรหิ ฯ กตฺกมฺเมหิ วา อกตฺกมฺเมหิ วาติ เอสฺส จอริกํ
#๑. ม. สพฺพงคปจฺจงคปฺลิกฺขณฏูเจน ฯ ๒. ม. ชารยิสฺสํมิตฺติ ฯ
#๓. ม. น อุกฺกณฺจิสฺสํมิตฺติ อตฺโถ ฯ ๔. ม. อุตฺตํนเมว ฯ
#๕. ม. ววสฺสคฺคตฺเถ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปตวณณา หน้ ๖๐

กตุวา นิกขนุตา กตกมมา นาม โจริกั กาคุ คจุนุตา
อกตกมมา นามฯ ตตถ กตกมมา กมมสุส นิปฺพนนุตา
สตฺตานิ คลโลหิต คเหตุวา เทวตานิ พลี กโรนุติ อกตกมมา
เอว โน กมมํ นิปฺพชฺชิสฺสตีติ ปจฺมตรํ กโรนุติฯ อิทํ
สนุชาย เต มํ ชีวิตา โวโรเปยฺยุนุติ วุตฺตํฯ วาพา อมนุสฺสชาติ
กกุขพา ทุฏฺฐา ยกุขาทโย อมนุสฺสตาฯ

สตฺตมํฯ

อฏฺฐเม ปุรา มํ โส ฐมฺโม อากจฺฉตีติ ยาว โส
ฐมฺโม มํ น อุปจจฺฉติ ตาว อหํ ปุเรตรเมว วิริย อารภามิติ
อตฺโตฯ ชีโรทกฺกิตฺติ ชีโรทกํ วิย ภูตา เอภิภาวํ อุปคตาฯ
ปิยจกฺขุหิตี เมตฺตจกฺขุหิฯ

อฏฺฐมํฯ

นวม ฐมฺมสนฺโทสา วินยสนฺโทโสติ ฐมฺมสนฺโทเสน
วินยสนฺโทโส โหติฯ กถิ ปน ฐมฺมสฺมี ทุสฺสนฺเต วินโย
ทุสฺสตี นาม สมถวิปฺสฺสนาฐมฺเมสุ คพฺภํ อคฺคณฺหนฺเตสุ
ปญฺจวิโร วินโย น โหติ เอว ฐมฺเม ทุสฺสนฺเต วินโย
ทุสฺสตีฯ ทุสฺสีลสุส ปน ลัวรวินโย นาม น โหติ ตสฺมี
อสติ สมถวิปฺสฺสนา คพฺภํ น คณฺหาติฯ เอว วินยสนฺโทเสนปี
ฐมฺมสนฺโทโส เวทิตพฺโพฯ

อภิฐมฺมกถนุติ สีลาทีอุตฺตมฐมฺมกถิฯ (๑) เวทลฺลกถนุติ
#๑. สี. อุตฺตมฐมฺมกถิฯ

*เล่มที่ ๑๕ โยธาชีวกคณณนา หน้า ๖๑

เวทปฏิสัตุตต์ ฌาณมิสสุกกถิ ๑ กณ्हิ ฌมมึ โอกุภมมานาติ
รณุชเวเสิตาย อุปรามภปริเยสนวเสน กาทัก กมมึ โอกุภม-
มานา ๑ อปิจ ทุฏฐจิตฺเตน ปุคฺคถิ ฌณฺเฑนฺตปิ ตํ กณ्हิ
ฌมมึ อตฺตโน ทหนฺตปิ ลากสกุการตฺถิ กณฺเฑนฺตปิ กณ्हิ
ฌมมึ โอกุภมฺนฺติเยว ๑

กมฺภีรธาติ ปาติกมฺภีรธา ๑ กมฺภีรตฺถธาติ อตฺถกมฺภีรธา ๑
โลกุตฺตรธาติ โลกุตฺตรฌมฺมทีปกา ๑ สฺสณฺตปาปฏิสัตุตฺธาติ ขนฺธธาตฺ-
อายตฺนปจฺจยาการปฏิสัตุตฺธา ๑ น อณฺเฑว จิตฺตํ อุปฺภูจเปสฺสนฺตีติ
ชานนฺตฺถาย จิตฺตํ น จเปสฺสนฺติ ๑ อุคฺคเหตุพฺพํ ปริยาปฺณิ-
ตพฺพนฺติ อุคฺคเหตุพฺเพ จ วพฺพเชตพฺเพ จ ๑ กวิกธาติ (๑) สีโลกาที-
พฺพนฺธวเสน กวีหิ กธา ๑ กาวะยยาติ ตสฺเสว เววจนํ ๑
พาหิรธาติ สาสนฺโต พหิทฺธา จิตฺตา ๑ สาวกภาสีธาติ
พาหิรสาวเกหิ ภาสีธา ๑ เสสเมตฺถ หนฺจฺจา วุตฺตณฺยตฺธา จ
สฺสวึญฺเญยฺยตฺธา จ อุตฺตानตฺถเมว ๑

นวมิ ๑

ทสเม กลฺยาณกามาติ สฺนฺทรกามา ๑ รสคฺคานีติ อุตฺตม-
รธานี ๑ สัฏฺฐจา วิหริสฺสนฺตีติ ปญฺจวิเชน สัฏฺคเณน สัฏฺฐจา
วิหริสฺสนฺติ สนฺนิธิการปริโภคนฺติ สนฺนิธิกตสฺส ปริโภคํ ๑
โอพาริกํปี นิमितฺตนฺติ เอตฺถ ปจฺวี ขณฺนฺโตปี ขณาหิตี
อาณาเปนฺโตปี ปจฺวึยฺย โอพาริกํ นิमितฺตํ กโรติ นาม ๑
#๑. ม. กวิตาติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๖๒

ติณกฏสาขาลาสิ ฆินทญโตปี ฆินทาทิ อาณาเปญโตปี
หริตคฺเค โอิพาริกํ นิमितฺตํ กโรติ นาม ฯ อาชีวตฺถาย (๑)ปณฺณ-
นิวาปอาทีนํ คาหาเปญเต (๑) ผลานิ (๒)โอจินฺนเต วา โอจินาเปญเต(๒)
วา วตฺตพพเมว นตฺถิ ฯ อิมสฺ จตฺตสฺ สุตฺเตสฺ สุตฺถารา สาสเน
วฏฺฐิปริหานิ(๓) กถิตา ฯ

ทสมํ ฯ

โยชาชีววคฺโค ตติโย ฯ

เถรวคฺควณณา

จตฺตตฺตสฺ ปจเม รชนิเยสฺสุติ (๔) รากสฺส ปจเจยสฺ
อารมฺมณฺสฺ ฯ เสเสสฺสุปี เอเสว นโย ฯ
ทฺติเย ฯ มกฺขิตี คฺคณฺมกฺขโก ฯ ปพาสีตี ยฺยคฺคคาหลกฺขณน
ปพาสเน สมนฺนาคโต ฯ
ตติเย ฯ กุหโกติ ตีหิ กุหนวตฺถุหิ(๕) สมนฺนาคโต ฯ ลปโกติ
ลาภสนฺนิสฺสิตาย ลปนาย สมนฺนาคโต ฯ เนमितฺติโกติ นิमितฺต-
กิริยการโก ฯ นิปุเปสิโกติ นิปุเปสนกตฺถาย (๖) สมนฺนาคโต ฯ
#๑. สี. ปน. วาสีอาทีนํ คาหาเปญโต ฯ ๒. สี. โอจินฺนโต วา โอจินาเปญโต วา ฯ
#๓. ม. วฏฺฐิปริหานิ ฯ ๔. สฺยา. รชนิเยติ ฯ ๕. ม. ตีหิ กุหนวตฺถุหิ ฯ
#๖. สี. นิปุเปสนกตฺถาย ฯ ม. นิปุเปสนกตฺถาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เถรวคคุณณนา หน้า ๖๓

ลาภณ [๑] ลากิ นิธิคีติตาติ ลาภณ ลากเวสโก ฯ สุกุกปกุโ
วตุตวิปลลาสวเสน เวทิตพูโพ ฯ

ตติยิ ฯ

จตุตถิ อุตตานเมว ฯ

จตุตถิ ฯ

ปลุจเม อุกุขโม โหติ รูปานนติ รูปารมมณาน
อนธิवासโก โหติ ตถารมมณนิ รากาทีหิ อภิภูยตีติ(๒) ฯ เอเสว
นโย สพพตถ ฯ

ปลุจมิ ฯ

นภูเจ อตถปฏิสมภิทาปตโตติ ปลุจสุ อตถเส
ปเกทคตึ ฉาณิ ปตโตติ ฯ ฐมมปฏิสมภิทาปตโตติ จตุพพิเช
ฐมเม ปเกทคตึ ฉาณิ ปตโตติ ฯ นิรุคตึปฏิสมภิทาปตโตติ
ฐมมนิรุคตึสุ ปเกทคตึ ฉาณิ ปตโตติ ฯ ปฏิกานปฏิสมภิทาป-
ปตโตติ เตสุ [๓] ฉาณเส ปเกทคตึ ฉาณิ ปตโตติ ฯ
โส ปน ตานิ ตีณิ ฉาณาเนว ชานาติ น เตสึ กิจจ
กโรติ ฯ อุกุจาวจानीติ มหนตขุททุกานิ ฯ กิกรณียानीติ อิติ
กาตพพานิ ฯ

นภูฐิ ฯ

#๑. ม. เอตถนตเร จสทโท อตถิ ฯ ๒. ม. อิติสทโท นตถิ ฯ

#๓. ม. เอตถนตเร ตีสุติ ทิสตติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปตวณณนา หน้ ๖๔

สตตมํ อุตตตานเมว(๑) ๑ สึลํ ปเนตถ จีณาสวสีลเมว พหุ-
สจจมุปี จีณาสวพหุสจจเมว วาจาปี จีณาสวสุส กถยณ-
วาจาว ฆานานปี กิริยชฎานาเนว(๒) กถิตานีติ เวทิตพพานิ ๑

สตตมํ ๑

อฎฐเม เถโรติ ติรทาวปตโต ๑ รตตลณณติ ปพพิชิต-
ทิวสโต ปฎฐาย อติกนุตานํ พหุนนํ รตตีณํ ฌาตา ๑
ฌาโตติ ปณณาทโต ปากโก ๑ ยสสสีติ ยสนิสสีโต ๑ มิจฎา-
ทิจิโกติ อยถาวทิจิโก ๑ สทฐมมา วฎฐาเปตวาติ ทสกุสล-
กมมปถฐมโต วฎฐาเปตวา ๑ อสทฐมเม ปติฎฐาเปตีติ ทส-
อกุสลกมมปถฐ ปติฎฐาเปติ ๑

อฎฐมํ ๑

นวมเม เสขสสาติ สิกขกสส สกรณียสส ๑ ปรีหานายาติ
อุปริกุณเหหิ(๑) ปรีหานตุถาย ๑ กมมารามตาติ นวกมเม รมน-
กภาโว(๓) ๑ ภสสารามตาติ อลลาปสลาเป รมนกภาโว ๑ นิททา-
รามตาติ นิททาย (๔) รมนกภาโว ๑ สงคณิการามตาติ คณสงคณิกาย
รมนกภาโว ๑ ยถาวิมุตต์ จิตต์ น ปจจเวกขตีติ ยถา (๕) ยํ
จิตต์ วิมุตต์ ยะ จ โทสา ปหีนา คุณา จ ปฎิลทฐา
เต ปจจเวกขิตวา อุปริคุณปฎิลาทาย วายามํ น กโรตีติ

#๑. ม. อุตตตานตุถเมว ๑ ๒. ม. กิริยชฎานาเนว ๑ ๓. ม. รมนกภาโว ๑
#เอวมุปรีปี ๑ ๔. ม. นิททายเน ๑ ๕. ส. ยถาสส ๑

*เล่มที่ ๑๕ เถรวคควณณา หน้ ๖๕

อตุโธ ๑ อิติ อิมสมี สุตเต สตุตุนัน เสขานัน อูปริคฺเณหิ
ปรีหานิการณญจ วุฑฺฒนิการณญจ กถิตัน ๑ ยญจ นาม เสขสฺส
ปรีหานิการณัน ตัน ปุถุชฺชนสฺส ปจฺมเมว โหตีติ ๑

นมมึ ๑

ทสเม ๑ วิยตุโตติ พยตุโต เณโก ๑ กิกรณึเยสุติ อิติ
กตฺตพฺเพสฺส ๑ เจโตสมณฺนติ สมาริคมมฺภูจัน ๑ อนนฺุโลมิเกนาติ
สาสนสฺส อนนฺุจฺฉวิเกน ๑ อติกาเลนาติ อติปาโตว ๑ อติทิวาติ
ทิวา วุจฺจติ มชฺฉนฺุติโก(๑) ตัน อติกุกมิตฺวา ๑ อากิสฺสฺสเลขิกาทิ(๒)
อติวिय(๓) กิเลสฺสฺสเลขิกา ๑ เจโตวิวรณฺสปฺปายาติ จิตฺตวิวรณ-
สฺงฺขาทานัน สมถวิปฺสฺสนานัน สปฺปายา ๑

อปฺปิจฺฉกถาติ อปฺปิจฺฉา โหธาติ กถนกถา ๑ สนฺตุญฺจ-
กถาติ จตุหิ ปจฺจเยหิ สนฺตุญฺจา โหธาติ กถนกถา ๑ ปวิเวก-
กถาติ ตีหิ วิเวเกหิ วิวิตฺตา โหธาติ กถนกถา ๑ อสฺสฺสคฺคกถาติ
ปญฺจวิเรน สฺสฺสคฺเคน อสฺสฺสฺจฺจา โหธาติ กถนกถา ๑ วิริยา-
รฺมุกกถาติ พุริชฺช วิริยฺ อารภกถาติ กถนกถา ๑ สีสฺสกาทีสุ สีสฺ
อารพฺก กถา[๔] สมาริ อารพฺก ปญฺฉ อารพฺก ปญฺจวิริ
วิมุตฺตี อารพฺก เณฺวนวิสตฺปิจฺจเวกฺขณฺสฺงฺขาทัน วิมุตฺติธฺวณฺทสฺสนัน
อารพฺก กถา วิมุตฺติธฺวณฺทสฺสนกถา ๑ น นิกามลาภิติอาทีสุ
#๑. ม. มชฺฉนฺุหิโก ๑ ๒. ม. อากิสฺสฺสเลขิกาทิ ๑ ๓. ม. อภิวिय ๑
#๔. ม. เอตฺถนฺุตเร สีสฺสกาติ ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณฺณา หน้า ๖๖

น อิจฺฉิตตาทิ(๑) ทุกฺขลาทิ น วิปฺลลาทิติ อตุโถ ๑ เสถ
อตุตฺตานเมวาทิ ๑

ทสมํ ๑

เถรวคฺโค จตุตฺโถ ๑

กกุชฺวคฺควณฺณา

ปฺลจฺมสฺส ปฺจเม ปฺลจฺ สมฺปทา มิสฺสติกา กถิตา ๑

ปฺจฺมํ ๑

ทฺติเย ปฺริมา จตฺสฺโส มิสฺสติกา ปฺลจฺมี โลกิกาว ๑

ทฺติยํ ๑

ตฺติเย อณฺญาพฺยากรณานีติ(๒) อรหฺตฺตพฺยากรณานิ ๑

มนฺทตฺตาทิ มนฺทภาเวน อณฺญาณน ๑ โมมุหฺตฺตาทิ อติมุพฺห-

ภาเวน ๑ อณฺฉํ พฺยากรโรตีติ อรหฺตฺตํ ปฺตฺโตสฺมิตฺติ กเถติ ๑

อิจฺฉาปกโตติ อิจฺฉาย อภิภูโต ๑ อธิมานนาติ อธิคตมานน ๑

สมฺมเทวาทิ เหตุนา นเยน การณเนว ๑

ตฺติยํ ๑

จตุตฺเถ ผาสฺสูวิหารติ สุขวิหารา ๑

จตุตฺถํ ๑

ปฺลจฺเม อฺกฺุปฺปนฺติ อรหฺตฺตํ ๑

ปฺลจฺมํ ๑

#๑. ม. น อิจฺฉิตฺติจฺฉิตตาทิ ๑ ๒. ม. อณฺญาพฺยากรณานีติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ กุชวคคุณณา หน้า ๖๗

นฏเจ อปฺปญฺโจติ อปฺปสมารมฺโก ฯ อปฺปกิจฺโจติ อปฺป-
กรณฺโຍ ฯ สุกฺโรติ สฺุเขน ภริตพฺโพ สฺุโปโส ฯ สฺุสนฺโตโสติ
ตีหิ สฺุสนฺโตเสหิ สฺุญฺจ สฺุสนฺโตโส ฯ ชีวิตปริกฺขารเสฺฐติ ชีวิต-
สมฺภาเรเสฺฐ ฯ อปฺปปาหาโรติ มนฺทาหาโร ฯ อนฺโถริกตฺตุนฺติ น
โถทริกภาวํ อมฺหคฺขมฺสภาวํ อนฺุปฺปตฺโต ฯ (๑) อปฺปมฺิทฺุโรติ น
พฺุหนฺิทฺุโท ฯ

นฏจฺ्ञิ ฯ

สฺุตฺตมฺภูจฺฆมานิ อฺุตฺตานตฺถานิ ฯ

สฺุตฺตมฺภูจฺฆมานิ ฯ

นวมเม สกฺกจฺจณฺเฒว ปหาริ (๒) เทติ โน อสฺกฺกจฺจณฺติ
อนวณฺเฒาย อวิรชฺฆมิตฺุวาว เทติ โน อวณฺเฒาย วิรชฺฆมิตฺุวา ฯ
มา เม โยคฺคปฺโถ นสฺุสฺาติ มยา กตฺโยคฺคปฺโถ มยฺหิ มา
นสฺุสฺุ เอโก สฺุโห อฺุญฺจาย พิพาริ ปฺุหรนฺโต วิรชฺฆมิตฺุวา
ปฺุหริตี เอวํ วตฺตารอ มา โหนฺตุติ อตฺโถ ฯ อนฺุณภาร-
เนสาทานนฺติ เอตฺถ อนฺุณํ วุจฺจติ ขวภตฺติ (๓) ตํ ภารอ เอเตสนฺติ
อนฺุณภารา ฯ ยาจกานํ (๔) เอตํ นามํ ฯ เนสาทาติ วุจฺจณฺติ
สากฺกณฺิกา ฯ อิติ สพฺุพฺุปฺุจฺฉิมาย โกฏฺุยา เอเตสํ ยาจกเนสา-
ทานมฺุปี(๕) สกฺกจฺจเมว เทเสตี ฯ

นวมิ ฯ

#๑. ม. อนฺุยฺุตฺโต ฯ ๒. ม. อຍ္ ปาโฐ นตฺุติ ฯ ๓. สฺุ. ขวสํ ฯ ๔. สฺุ. ยาวสฺุิกานํ ฯ
#๕. ม. ยาจกเนสาทานมฺุปี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๖๘

ทสเม อตฺตภาวปฏิลาโกติ สริริปฏิลาโก ฯ เทว วา
 ตีณิ วา มาชกานิ (๑) คามกฺเขตฺตานีติ เอตฺถ มาชริกํ คามกฺเขตฺตํ
 คาวุตํ (๒) อตฺถิ ชุทฺทกํ อตฺถิ มชฺฌิมํ (๓) อตฺถิ มหนตฺตํ ชุทฺทกํ คามกฺเขตฺตํ
 อิตฺถ จตฺตافیสี อุตฺถานิ อิตฺถ จตฺตافیสนฺติ (๔) คาวุตํ โหติ ฯ
 มชฺฌิมํ อิตฺถ คาวุตํ อิตฺถ คาวุตฺนฺติ อทฺตมโยชนํ โหติ ฯ
 มหนตฺตํ อิตฺถ ทิยทฺตคาวุตํ อิตฺถ ทิยทฺตคาวุตฺนฺติ ติคาวุตํ
 โหติ ฯ เตสุ ชุทฺทเกณ คามกฺเขตฺเตณ ตีณิ ชุทฺทเกณ จ
 มชฺฌิเมเนน จ เทว คามกฺเขตฺตานิ ตสฺส อตฺตภาโว ฯ ติคาวุตํ
 หิสฺส สริริ ฯ

ปฺริหิสฺสสามิตี ปฏฺิขกฺคิสฺสามิ (๕) โคปยิสฺสามิ ฯ รกฺขสฺเสตฺนฺติ
 รกฺขสฺสฺส เอตํ ฯ โมฆปฺริโสติ ตฺวจฺฉปฺริโส ฯ นาสฺสฺสฺสชาติ น
 เอตสฺส ภาเวยฺย ฯ สมฺมทาจเรยฺยามาติ กเถยฺยาม ฯ สมฺมมฺนฺตตีติ
 สมฺมานํ กโรติ ฯ ยํ ตฺโม กริสฺสตี ตฺโมว เตน ปญฺญาภิสฺสตีติ
 ยํ เอส กริสฺสตี เอโสว เตน กมฺเมเนน ปากโฏ ภาวิสฺสตี ฯ
 เสสํ สทฺพตฺถ อุตฺตทานเมวาทิ (๖) ฯ

ทสมํ ฯ

กกุชวคฺโค ปญจโม ฯ

ทฺติยปญฺณาสโก นิฏฺฐิตो ฯ

- #๑. ม. มาชกานิ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. อตฺถิ มชฺฌิมํ ฯ
- #๔. ม. จตฺตافیสี อุตฺถานิ จตฺตافیสนฺติ ฯ ๕. ม. ปฏฺิขกฺคิสฺสามิ ฯ
- #๖. ม. อุตฺตทานตฺถเมวาทิ ฯ

ตติยปณณาสกวนณนา

ผาสุวิหารวคควณณนา

ตติยสุส ปจเม (๑) เวสสารชชกรณาคิ วัสสารททาวาหา ฯ (๑)
สารชช โหตีติ โทมณสุส โหติ ฯ

ปจุม ฯ

ทุดิเย อุตฺตงกิตปฺริสฺงกิตฺติ อุตฺตงกิตฺติ จ ปฺริสฺงกิตฺติ
จ ฯ อปี อกฺุปฺปชฺมโมปฺปีติ (๒) อปี อกฺุปฺปชฺมโม จินฺนาสโว สฺมาโนปปี
ปเรหิปี (๓) ปาปภิกฺขุหิ อุตฺตงกิตปฺริสฺงกิตฺติ โหตีติ อตุโถ ฯ

เวสฺยาโคจโรติอาทิสฺ (๔) เวสฺยา วุจฺจนฺติ รุပ္ฺปชฺวีวินฺโย ตา
โคจโร อุตฺตาสติ เวสฺยาโคจโร ตาสฺ เกหิ อภินฺนคฺมโนติ
อตุโถ ฯ เสสฺปเทสุ (๕) เอเสว นโย ฯ ตตฺถ ปน วิชฺวาติ
มตฺปติกา ฯ (๖) อุตฺตลฺกุมาริตี มหฺลลิกฺกุมาริโย (๖) ฯ

ทุดิย ฯ

ตติเย อิตฺ โภเคน ปฏฺิสนฺนธฺริสฺสามิตี อิตฺ มม
สาปเตยฺยโต โภคิ คเหตุวา เตน ปฏฺิสนฺนธฺริ กริสฺสามิ ตสฺส
จ มม จ อนฺตริ ปิทฺหิสฺสามิตี อตุโถ ฯ คหณานิตี (๗) ปฺรสนฺต-
กานํ ภูณฺทานํ คหณานิ ฯ คุยฺหมนฺตาคิ คุหิตฺพุพฺพนฺตาคิ ฯ
#๑. สฺ. ญฺาณโสมนฺตสฺสกรณาคิ วัสสารททาวาหา ฯ ๒. ม. อปี อกฺุปฺปชฺมโมปฺปีติ ฯ
#๓. ม. ปิสฺทุโท นตฺติ ฯ ๔. ม. เวสฺยาโคจโรติ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ
#๕. ม. เสสฺปเทสุปี ฯ ๖. ม. อุตฺตลฺกุมาริกาคิ มหฺลลิกฺกุมาริกายิ ฯ
#๗. ม. คหณานิตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาทวณณา หน้ ๗๐

อนตคคาหิกายาติ สสสดี วา อจฺเจทํ วา กเหตุวา จิตาย ฯ

เสสเมตถ อุตฺตานตฺถเมว ฯ

ตติยํ ฯ

จตุตฺเถ สพฺพิ เภจฺจา วุตฺตณฺยเมว ฯ

จตุตฺถํ ฯ

ปญจเม เมตฺตํ กายกมฺมนฺติ เมตฺตจิตฺเตน ปวตฺตติตํ
กายกมฺมํ ฯ อาวิ เจว รโห จาติ สมฺมุเข เจว ปรมฺมุเข
จ ฯ อิตเรสุปี เอสเว นโย ฯ

ยานิ ตานิ สीलานิติอาทิ จตุปาริสฺสุทฺธิสึทวเสน วุตฺตํ ฯ
สมาธิสํวตฺตนิกานิติ มกฺกสมฺมาธิผลสมฺมาธิพฺพตฺตกานิ ฯ สึล-
สามณฺยคโตติ สมานสึลตํ กโต เอกสทิสึลโล หุตฺวาติ อตฺโถ ฯ
ตกฺกรสฺสาติ โย นํ กโรติ ตสฺส ฯ อิติ อิมสฺมี สุตฺเต
สึลสามณฺยกํ (๑) กถิตํ ทิฏฺฐิจิ วิปสฺสนาสมฺมาทิฏฺฐิจิติ ฯ

ปญจมํ ฯ

ฉฏฺฐเ ฯ โน จ ปรี อธิสึเล สมฺปวตฺตา โหตีติ ปรี
สึลภาเวน น กรหติ น อูปวทติ ฯ อตฺตานุเปกฺขิติ อตฺตโน
จ (๒) กตาคถํ ชานนวเสน อตฺตานํ อนฺนเปกฺขิตา ฯ โน ปราณุ-
เปกฺขิติ ปรสฺส กตาคเตสุ อพฺยวโฏ ฯ อปฺปณฺญาโตติ(๓) อปากโฏ
อปฺปณฺญโธ ฯ อปฺปณฺญาตเกนาติ อปฺปณฺญาตภาเวน อปากฏฺตาย
#๑. ม. สึลํ มิสฺสํ ฯ ๒. ม. อตฺตโนว ฯ ๓. ม. อปฺปณฺญาโตติ ฯ
#เอวมฺปรีปี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ภาสุมิหารวคคณณนา หน้า ๗๑

มนุทปุลลตตาย ๗ โน ปริตสตุตตีตตีปริตาสึ นาทชชติ ๗ อิติ

อิมินา สตุเตน (๑) ชีณาสโวว กถิตติ ๗

ฉฐฐิ ๗

สตุตเม สีสตมารชิปุลลวา มิสสุทิกา กถิตา วิมุตตีตี
อรหตุตผลั วิมุตตีตาวณทสุสนั ปจจเวกขณณณณณ โลกียเมว ๗

สตุตมึ ๗

อภูจเมปี เอเสว นโย ๗ ปจจเวกขณณณณณ ปเนตถ
อเสขสสุส ปวตตุตตุตา
อเสขนตติ วุตติ ๗

อภูจจมึ ๗

นวมเม จาตุททิสิตติ จตุสสุ ทิสาสสุ อปปฏิหตุจจโร ๗
อิมสุมิ สตุเตปี ชีณาสโวว กถิตติ ๗

นวมึ ๗

ทสมเม อลนตติ ยุตติ ๗ อิทาปี ชีณาสโวว กถิตติ(๒) ๗

ทสมึ ๗

ภาสุมิหารวคคโค ปจโม ๗

#๑. ม. อิมสุมิ สตุเต ๗ ๒. ม. อิติสทโท นตติ ๗

ทุติยสฺส ปจเม อสนถววิสุตาสีติ อตตนา สทฐี สนถวํ
อกโรนุเตสฺส สนถวํ วิสุตาสํ อนาปชฺชนุเตสฺสเยว วิสุตาสํ กโรติ ฯ
อนิสฺสรวิกปฺปิตฺติ อนิสฺสโรว สมานอ อิมํ เทถ อิมํ คณฺหถาติ
อิสฺสโร วีย วิกปฺเปติ ฯ พุยฺตถูปเสวีติ วียตถานิ (๒) ภินฺนกุลานิ
จฺฆนฺนตถาย อุปเสวติ ฯ อุปกณฺณกชปฺปิตฺติ กณฺณมฺมุเล มนฺตํ
คณฺหถาติ ฯ สุกกปกฺโข วุคฺตวิปริยาเยน เวทิตพฺโพ ฯ

ปฐมํ ฯ

ทุติเย ปตฺตปริยาปนฺนํ น คณฺหถาตีติ อุปชฺฌายเย
นิวตฺติตฺตวา จิตฺเต อตฺตโน ตฺถจฺฉปตฺตํ ทตฺตวา ตสฺส ปตฺตํ น
คณฺหถาติ ตโต วา ทิยฺยมานํ น คณฺหถาติ ฯ น นิวาเรตีติ
อิทํ วจฺนํ อापคฺตวิวิทิกกมวจฺนํ นามาทิ น ชานาติ ญตฺตวาปี (๓)
ภนฺเต เอวรूपํ นาม วตฺตํ น วฏฺฏตีติ (๔) น นิวาเรติ ฯ กถํ โอปาเตตีติ
ตสฺส กถํ จินฺนทิตฺตวา (๕) อตฺตโน กถํ ปเวเสติ ฯ ชโพติ ชโพ ฯ (๖)
เอพฺมุโคติ ปคฺคฆริตเชพฺมุโค ฯ (๗)

ทุติยํ ฯ

ตติยํ อุตฺตทานเมว ฯ

ตติยํ ฯ

- #๑. ม. อัย ปาโฐ น ทิสฺสติ ฯ ๒. สี. วียตถูปเสวีติ วียตถานิ ฯ
- #ม. วิสฺสฏฺฐูปเสวีติ วิสฺสฏฺฐานิ ฯ ๓. ม. ญตฺตวา วาปี ฯ ๔. ม. ภนฺเต เอวรूपํ
- #นาม วตฺตํ น วฏฺฏตีติ ฯ ๕. ม. จินฺนทิตฺตวา ฯ ๖. สี. ชโพติ ชโพ ฯ
- #๗. ม. ปคฺคฆริตเชพฺมุโข ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุทกวิณฑทคคณณนา หน้ ๗๓

จตุตเถ สีสว โหถติ สีสวนโต โหถ ๗ อารกขสติโนติ
ทวารรูกิกาย สติยา สมณนาคตา ๗ นิปกกสติโนติ(๑) ทวาร-
รกขนเกเนวณณน สมณนาคตสติโน ๗ สดาร์กขเนน เจตสา
สมณนาคตติ สดาร์กขเนน จิตฺเตน สมณนาคตา ๗ อปฺปกสฺสชาติ
อปฺปกถา ๗ สมมัททิกจิกาทิ กมฺมสฺสกตชฺฌานวิปฺสฺสนามคฺค-
ผลวเสน ปญฺจวิธา สมมัททิกจิกยา สมณนาคตา ๗ อปฺปิ
ปจฺจเวกขณณณณปี สมมัททิกจิกเยวาทิ เวทิตพฺพ ๗

จตุตถิ ๗

ปญฺจเม อวาทสมจฺจรณิณีติ อวาทิ มจฺจรายติ ตตถ
อญฺเฒสํ วาสํ น สหติ ๗ กุณมจฺจรณิณีติ อฺปฺกฺจกกฺกํ มจฺจรายติ
อญฺเฒสํ ตตถ อฺปฺสํกมณํ น สหติ ๗ ลากมจฺจรณิณีติ ลากิ
มจฺจรายติ อญฺเฒสนุติ อฺปฺปชฺชนุติ น สหติ ๗ วนฺณ-
มจฺจรณิณีติ คฺคณํ มจฺจรายติ อญฺเฒสํ คฺคณกถํ น สหติ ๗
ธมฺมมจฺจรณิณีติ ปรียคฺคิธมฺมํ มจฺจรายติ อญฺเฒสํ ทาทุํ น
อิจฺจติ ๗

ปญฺจมิ ๗

นญฺเฐ สทฺธาเทยฺย วิณีปาเตตฺตีติ ปเรหิ สทฺธาย
ทินฺนปฺปญฺทปาตโต อคฺคํ อคฺคเหตุวา ปรสฺส เทติ ๗

นญฺเฐ ๗

#๑. ม. นิปกกสติโน ๗

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๗๔

สตตเม อีสสุกีนีติ อีสสาย สมนุนาคตา ฯ เสถ สพุตถ
อุตตทานเมวาทิ ฯ

สตตมัม ฯ

อนุทธวินทวคโค ทุติโย ฯ

กิลานวคควณณา

ตติยสฺส จตฺตเถ น ปฏิพลิตฺติ กายพเลน จ ฃาณพเลน
จ น สมนุนาคโต ฯ (๑) อามิสฺนตโรติ อามิสเหตุโก จีวราทินิ
ปจฺจาสิสมาโน ฯ

จตฺตถัม ฯ

ปญจเม อนาญสฺสาติ อายุปจฺเจทนา น อายุวฑฺฒนา ฯ

ปญจัม ฯ

นญฺเจปี เอเสว นโย ฯ

นญฺจัม ฯ

สตตเม นาลํ สงฺฆมฺหา วปกาสิตฺตุนฺติ สงฺฆโต
นิกฺขมิตฺวา เอกโก วสิตฺตุนฺติ น ยุตฺโต ฯ กามํ เจส สงฺฆมชฺฌเอปี
วสิตฺตุนฺติ อยุตฺโตว อสงฺฆโสภนตฺตยา(๒) โอวาทานุสาสนิปฺปฏิพทฺชตฺตา
ปน นิปฺปริยาเยเนว สงฺฆมฺหา วปกาสิตฺตุนฺติ น ยุตฺโต ฯ อถ
สงฺฆมฺหา วปกาสิตฺตุนฺติ จาตฺตทฺทิสตฺตตา สงฺฆมฺหา นิกฺขมม
#๑. ม. อสมนุนาคโต ฯ ๒. ส. อสงฺฆโสภนตฺตยา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ราชกุมภวณณา หน้า ๗๕

เอกโกว วสิดุ ยุตโต สงฆโศภนตดา (๑) ปน สงฆเปปี วสิดุ
ยุตโตเยว ฯ

สตุตมัม ฯ

อฏฐมัม อุตตทานตตเมว ฯ

อฏฐมัม ฯ

นวเม อาปายิกาติ อปายคามิโน ฯ เนรยิกาติ นิรย-
คามิโน ฯ ปริกูปปาติ ปริกูปปนสกาวา ปุราณวณสทิสสา ฯ
อเตกัจฉาติ อกตตพพปฏิกรมมา ฯ (๒)

นวมัม ฯ

ทสมัม อุตตทานตตเมวาติ ฯ

กิลานวคฺโค ตติโย ฯ

ราชกุมภวณณา

จตุตตสฺส ปจเม ฐมฺเมนาติ ทสกุสฺสฐมฺเมน ฯ จกุกนฺติ
อาณาจกุกัม ฯ อตฺตณฺณติ รชชตฺถิ (๓) ชานาติ ฯ ฐมฺมณฺณติ ปเวณฺณ-
ฐมฺม ชานาติ ฯ มตฺตณฺณติ ทณฺเฑ วา พลิสฺสี(๔) วา ปมาณฺ
ชานาติ ฯ กาลณฺณติ รชชสุชานฺนุภวนกาลิ วิณฺจยกรณกาลิ
#๑. ม. สงฆโศภนตดา ฯ ๒. ม. อกตตพพปฏิกรมมา ฯ
#๓. สี. เหตุํ ฐีกา รณชิตฺติ ฯ ๔. ม. พลมฺหิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณฺณา หน้ํ ๗๖

ชนปทจาริกกาลญจ ชานาติ ฯ ปรีสณฺญติ อัย(๑) ขตฺติยปรีสา
อัย พุราหฺมณปรีสา เวสฺสปรีสา สฺสุทฺทปรีสา สมณปรีสาติ (๑)
ชานาติ ฯ

ตถาคตฺวาเร อตฺถณฺญติ ปญจ อตฺถเ ชานาติ ฯ
ชมฺมณฺญติ จตฺตาโร ชมฺเม ชานาติ ฯ มตฺถณฺญติ จตฺตฺ
ปจฺจเยสฺส ปฏิกุคฺคหณปรีโกคมตฺตํ ชานาติ ฯ กาลณฺญติ อัย
กาโล ปฏีสลฺลนสฺส (๒) อัย สฺมาปตฺติยา อัย ชมฺมเทสฺนาย
อัย ชนปทจาริกายาติ เอวํ กาลํ ชานาติ ฯ ปรีสณฺญติ
อัย ปรีสา ขตฺติยปรีสา ฯเป ฯ อัย สมณปรีสาติ ชานาติ ฯ
อนฺตุตฺรณฺติ นวหิ โลกฺตุตฺรชฺมเมหิ อนฺตุตฺรํ ฯ ชมฺมจกฺกนฺติ
เสฎฺฐจกฺกํ ฯ

ปฐฺมํ ฯ

ทฺุติเย ปิตฺรา ปวตฺตติตฺตํ จกฺกนฺติ จกฺกวตฺตติมฺหิ ปพฺพชิต
วา กาลกเต วา จกฺกรตฺนํ สตฺตฺตาหฺมตฺตํ จตฺวา อนฺตุตฺร-
ชายติ กถเมสฺ ตํ อนฺุปฺปวตฺเตติ นาม ปิตฺุปฺปเวณฺิยํ จตฺวา
จกฺกวตฺตติวตฺตํ ปฺุเรตฺวา จกฺกวตฺตติรชฺชํ การณฺุโตปปี ปิตฺรา
ปวตฺตติตฺเมว อนฺุปฺปวตฺเตติ นาม ฯ

ทฺุติยํ ฯ

ตฺุติยํ ติกฺกนิปาเต วุตฺตฺนยเมว ฯ เสวิตพฺพาเสวิตพฺเพ
#๑. ม. อัย ปรีสา ขตฺติยปรีสา พุราหฺมณเวสฺสสฺสุทฺทสมณปรีสาติ ฯ
#๒. ม. ปฏีสลฺลนสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ราชวคควณณา หน้า ๗๗

ปเนตถ ปจณิมปททวยเมว วิเสโส ฯ ตตถ สมมาอาชีโว
เสวิตพุโพ มิจฺฉาอาชีโว น เสวิตพุโพ ฯ สปปาโย คามนิกโม
เสวิตพุโพ อสปปาโย น เสวิตพุโพ ฯ

ตติยํ ฯ

จตุตถเ อุกโตติ ทวีหิปี ปกุเขหิ ฯ มาติโต จ ปิติโต
จาติ ยสฺส หิ มาตา ขตฺติยา มาตุ มาตา ขตฺติยา ตสฺสาปี
มาตา ขตฺติยา ฯ ปิตา ขตฺติโย ปิตุ ปิตา ขตฺติโย ตสฺสปิ
ปิตา ขตฺติโย ฯ โส อุกโต สุชาโต มาติโต จ ปิติโต จ ฯ
สํสฺสทฺชคหณิโกติ สํสฺสทฺชาย มาตุกฺจฺฉิยา สมนฺนาคโต ฯ
สมเวปากินิยา คหณิยาติ ปน เอตถ(๑) กมฺมชเตโฆธาตฺคหณิตี
วฺจฺจติ ฯ ยาว สตฺตมา ปิตามหฺยฺกาคิ เอตถ ปิตุ ปิตา ปิตามโ
ปิตามหฺสฺส ยุกํ ปิตามหฺยฺกํ ฯ ยุกนฺติ อายุปรฺมาณํ วฺจฺจติ ฯ
อภิลาปมตฺตเมว เจตํ อตฺถโต ปน ปิตามโหเยว(๒) ปิตามหฺยฺกํ ฯ
ตโต อุกฺุ สพฺเพปี ปุพฺพปฺริสา (๓) ปิตามหฺกฺคหณฺเนว คหิตา ฯ
เอวํ ยาว สตฺตโม ปฺริโส ตาว สํสฺสทฺชคหณิโก อถวา ฯ
อกฺุขิตฺโต อนฺุปกฺุญฺโ จ ชาติวาเทนาคิ ทสฺเสติ ฯ

อกฺุขิตฺโตติ อปเนถ เอตํ ก็ อิมินาคิ เอวํ อกฺุขิตฺโต
อนเปกฺุขิตฺโต ฯ (๔) อนฺุปกฺุญฺโจติ น อฺุปกฺุญฺโ จ น อกฺุโกสํ วา
#๑. ม. เอตถ ปน ฯ ๒. ม. ปิตามโหเยว ฯ ๓. ม. ปิตุปกฺุขปฺริสา ฯ
#๔. ม. อนวกฺุขิตฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้ ๗๘

นิตุทำ วา ปตตปุโพ ๗ เกน การณนาติ ชาติวาเทน อิติปี
 หีนชาติโก เอโสติ เอวรูเปน วจนนาติ อตุโธ ๗ อทุโรติ(๑)
 อาทีสุ โย โกจิ อตุโน สนุตเกน วิภเวน อทุโธ โหติ ๗ อธิ
 ปน น เกวลั อทุโธเยว มหุทธโน มหตา อปริมาณสงฺเขน
 ธเนน สมนฺนาคโตติ อตุโธ ๗ ปญจกามคฺควเสน มหนฺตา
 อูพารา โภคา อสุสาติ มหาโกโก ๗ ปริญฺณโกฏจาคาโรติ
 โกโส วุจฺจติ ภณฺฑาคารี นิตฺทิตฺวา จปีเตน ธเนน ปริญฺณ-
 โกโส ธนฺเณน จ ปริญฺณโกฏจาคาโรติ อตุโธ ๗ อถวา
 จตุพฺพิโธ โโกโส หตุถิ อสุสา รธา ปตฺตีติ (๒) ติวธิ โภฏจาคารี
 ธนโกฏจาคารี ธนฺเณโกฏจาคารี วตฺถโกฏจาคารนฺติ ๗ ตั
 สพฺพิปี ปริญฺณมสุสาติ ปริญฺณโกสโกฏจาคาโร ๗

อสุสวาชาติ กสุสจิ พหฺหปี ธนฺ เทนฺตสุส เสนา น
 สฺฐนาติ สวา อนสุสวา นาม โหติ ๗ กสุสจิ อเทนฺตสุสาปี
 สฺฐนาติเยว อัย อสุสวา นาม ๗ โอวาทปฏิการายาติ (๓) อิทํ โว
 กตฺตพฺพิ อิทํ น กตฺตพฺพนฺติ ทินฺนโอวาทกราย ๗ ปณฺฑิตฺติ
 ปณฺฑิจฺเจน สมนฺนาคโต ๗ พุยฺตฺโตติ ปณฺฑาวะยุยฺตฺติเยน ยุตฺโต ๗
 เมธาวิตติ จานฺนูปตฺติกปณฺฑาย สมนฺนาคโต ๗ ปฏีพโลติ สมตฺโธ ๗
 อตุเถ จินฺเตตฺนฺติ วุฑฺฒิอตุเถ จินฺเตตฺ ๗ โส หิ ปจฺจุปฺปนฺน-
 อตุถวเสเนว อตีเตปี เอวํ อเหตุ อนาคเตปี เอวํ ภวิสฺสนฺตีติ
 #๑. ม. อทุโธติ... ๗ ๒. ม. รุกฺขนฺติ ๗ ๓. ม. โอวาทปฏิการายาติ ๗

*เล่มที่ ๑๕ ราชวคควณณา หน้ ๗๕

จินเตติ ๑ วิชิตาวินนติ วิชิตวิชยานัน มหนเตน วา วิชเยน
สมนุณาคทานัน ๑ วิมุตตจิตุดานนติ ปญจหิ วิมุตตีหิ วิมุตต-
มานสถานัน ๑

จตุตถิ ๑

ปญจเม เนคมชานปทสสาติ นิคมวาสิโน จ รฐฐวาสิโน
จ ชนสส ๑ หตถิสมินฺตืออาทึหิ หตถือสสรถธรรุณเลขมุตทา-
คณนาทีน(๑) โสพสมมหาสิปฺปานิ ทสฺสิตานิ ๑ อนวโยติ สมตฺโต(๒)
ปริญฺโญ ๑ เสตเมตถ(๓) เหฐฐา วุตตนเยเนว เวทิตพพิ ๑

ปญจมี ๑

นญฺเจ อุปรรชชนฺติ (๔) อุปรรชภาวิ ๑

นญฺจึ ๑

สตุตเม ปุริสาธิปฺปายาติ อสทุมมวเสน ปุริเส อุปฺปนฺนา-
ธิปฺปายา ปุริสชฺฆมาสยา ๑ อาทานาธิปฺปายโยติ อิทานิ คเหตุ
สทฺทิสฺสามิ อิทานิ น (๕) สทฺทิสฺสามิติ เอวิ คหณนาธิปฺปายโย ๑
วิสฺสโยคาธิปฺปายโยติ (๖) อิทานิ นิพฺพานัน ปาปฺณิสฺสามิติ (๖) เอวิ
นิพฺพานชฺฆมาสโย ๑

สตุตมี ๑

#๑. ม. หตถือสสรถธรรุณเลขมุตทาคณนาทีน ๑ ๒. ม. สมตฺโต ๑
#๓. ม. เอตถนฺตเร เหฐฐาติ ทิสฺสติ ๑ ๔. ม. โอปรรชชนฺติ ๑
#๕. ม. นสทฺโท นตฺติ ๑ ๖. ม. อิทานิ นิพฺพานัน ปาปฺณิสฺสามิ อิทานิ
#ปาปฺณิสฺสามิติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๘๐

อฏฐเม ๑ ภูตตาทโกติ ภูตตกขาทโก พหุภูตตภูยโชติ
อตฺโต ๑ โอภาสพรโณติ โอภาสํ ฝริตฺวา อณฺเณสํ สมพาริ
กตฺวา จาเนน โอภาสพรโณ ๑ (๑)ตตฺถ ลณฺฑํ สาเรติ (๑) ปาเตตฺติ
ลณฺฑสาธโน ๑ เอตฺตกา หตฺถิติ คณนกาเล สลาภํ คณฺหาตฺติ
สลาภคฺคาหิ ๑ นิสฺสึทนสยนวเสน มณฺจปฺปิจํ มทฺทตฺติ ปิจมทฺทโน ๑(๒)
ภิกฺขุคณนกาเล สลาภํ คณฺหาตฺติ สลาภคฺคาหิ ๑

อฏฐมํ ๑

นวมเม ๑ หตฺถิกายนฺติ หตฺถิฆณฺฑํ ๑ เสเสสุปี เอเสว
นโย ๑ สงฺคามเม อวจฺรณฺตฺติ สงฺคามาวจฺรา ๑ เอกิสฺสา วา
ติโณทกทตฺติยา วิมานิโตติ เอกทิวสํ จ (๓) เอเกน ติโณทก-
ทานเนน วิมานิโต เอกทิวสมตฺตํ อลทฺทติโณทโกติ อตฺโต ๑
อิโต ปรีปี เอเสว นโย ๑ น สกฺโกติ จิตฺตํ สมากทิตฺตุนฺติ
อารมฺมณฺเณ จิตฺตํ สมฺมา จเปตฺตุนฺ สกฺโกติ ๑ เสสเมตฺถ
อฺตฺตทานเมว ๑ อิมสฺมี ปน สุตฺเต วณฺณวิวณฺณํ กถิตนฺติ
เวทิตพฺพิ ๑

นวมํ ๑

ทสเม ทฺรุตฺตทานนฺติ น สฺมฺมจฺจ วุตฺตทานํ โทสวเสน
ปวตฺติตานํ ฝรุตฺตวณฺณํ ๑ ทฺรุตฺตทานนฺติ ทฺรุตฺตปฺปาทนา-
การเนน โสตทวาริ อากตฺตานํ ๑ วจฺนปถานนฺติ วจฺนํ ๑
#๑. ม. ตตฺถ ตตฺถ ลณฺฑํ สาเรติ ๑ ๒. ม. มณฺจปฺปิฐมทฺทโน ๑
#๓. ม. จสทฺโท นตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ดิณฑทกัฏควณณา หน้า ๘๑

ทุกขานนุติ ทุกขมานัน ๑ ดิพพานนุติ พหลานัน ตาปน-
สภวานัน วา ๑ ขรานนุติ ฆรุตานัน ๑ กฏกานนุติ ดิขินานัน ๑
อสาตานนุติ อมฐรานัน อมณาปานนุติ มนิน อปฺปายิตฺตํ วฑฺฒตฺตํ
อสมตฺถานัน ๑ ปาณหรานนุติ ชีวิทหรานัน ๑ ยา สาทิสาดิ
สพฺพสงฺขารสมถาทิวเสน ฌมฺเม (๑) ทิสฺสตี อวิทิสฺสตีตี (๒) นิพฺพานัน
ทิสาดิ เวทิตพฺพิ ๑ ยสฺมา ปน ตํ อากมฺม สพฺเพ สงฺขารา
สมถํ กจฺจนนุติ ตสฺมา สพฺพสงฺขารสมโถติ วุตฺตํ ๑ เสสฺสิ สพฺพตฺถ
อตุตฺตานเมว ๑ อิมสฺมี ปน สุตฺเต สีสมาธิปญฺญา มิสฺสิกา
กธิตาติ ๑

ทสมํ ๑

ราชวุกฺโก จตฺตฺโต ๑

ดิณฑทกัฏควณณา

ปญฺจมสฺส ปจฺเม สํวาเสนาติ เอกโตวาเสน ๑ อาเพยฺย-
มุโขติ (๓) อาทियมฺมุโข กหณฺมุโขติ อตุโถ ๑ ตเมนนํ ทตฺวา
อวชานาตีติ อัย ทินฺนํ ปฏิกฺกเหตุเมว ชานาตีติ เอว
อวมณฺยติ ๑ ตเมนนํ สํวาเสน อวชานาตีติ อปฺปมตฺตเก กิสฺมิญฺจิทเว
กฺุชฺฉิตฺวา ชานามหํ ตยา กตกมฺมํ เอตฺตกํ อทฺธานัน อหํ กิ
กโรนฺโต วสึ นนฺ คุยฺหเมว กตาทกํ วิมฺสนฺโตติอาทีนํ วตฺตา
#๑. ม. อัย ปาโรฐ นตุลิต ๑ ๒. ม. อปฺทิสฺสตีตี ๑ ๓. ส. อาทियมฺมุโขติ ๑
#ม. อาทियมฺมุโขติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณนา หน้า ๘๒

โหติ ฯ อถ อิตโร อทฐา โภจิ มยฺหํ โทโส ภวิสฺสตีติ กิณฺจ
ปฏิบัติปริตฺตํ น สกฺโกติ ฯ ตํ จิปฺปญฺเวย อธิมฺจฺจิตฺ (๑) โหตีติ ตํ
วณฺณํ वा อวณฺณํ वा สีฆเมว สทฺทหติ ฯ สทฺทหนฺนฺญฺเจน หิ
อาทานน เอส อาทियन्มุโขติ วุตฺโต ฯ (๒) อาธियฺมุโขติ (๑) ปาเลีย ปน
จปีตฺมุโขติ อตุโธ ฯ มคฺเค ขตอวาโณ วिय อาคตาคตํ อุกกํ
วณฺณํ वा อวณฺณํ वा สทฺทหนฺนเวสน สมฺปฏิบัติจฺจิตฺ จปีตฺมุโขติ
วุตฺตํ โหติ ฯ

อิตุตฺตสทฺโหติ ปริตฺตสทฺโห ฯ กุสลาคุสเล ฌมฺเม น
ชานาตีติอาทิสฺ คุสเล ฌมฺเม อิม คุสลาติ น ชานาติ
อคุสเล ฌมฺเม อิม อคุสลาติ น ชานาติ ฯ ตถา สวชฺเช
สโทสฌมฺเม อิม สวชฺชาติ อนวชฺเช จ นิทฺโทสฌมฺเม
อิม อนวชฺชาติ หิเน หินาติ ปณฺเฑ ปณฺเฑตาติ ฯ กณฺหา-
สุกฺกสฺปฺปฏิภาเคติ อิม กณฺหา สุกฺเก ปฏิพาหิตฺวา (๔) จิตฺตฺตา
สฺปฺปฏิภาคา นาม อิม จ สุกฺกา กณฺเห ปฏิพาหิตฺวา
จิตฺตฺตา สฺปฺปฏิภาคาติ น ชานาติ ฯ

ปฐมํ ฯ

ทฺติเย อารภติ จ วิปฺปฏิสารี จ โหตีติ อาปฺตฺติ-
วีตีกมฺวเสน อารภติ เจว ตปฺปจฺจา จ วิปฺปฏิสารี โหติ ฯ
#๑. ม. อธิมฺจฺจิตฺ ฯ ๒. ส. อาทियฺมุโขติ วุตฺโต ฯ ม. อาทियन्มุโขติ อตุโธ ฯ
#๓. ม. อาธियฺมุโขติ ฯ ๔. ม. ปฏิพาหิตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ดิถุญทกัฏควณณนา หน้า ๘๓

เจโตวิมุตตี ปณณาวิมุตตินนุติ อรหตฺตสมาธิญเจว อรหตฺต-
ผลถาณญจ ฯ นปฺปชานาตีติ อนธคคตฺตนา น ชานาติ ฯ อารภติ
น วิปฺปฏิสารี โหตีติ อาปตฺตี [๑] อาปชฺชติ วุฏฺฐิตตฺตนา ปน
น วิปฺปฏิสารี โหติ ฯ น อารภติ วิปฺปฏิสารี โหตีติ สกั
อาปตฺตี อาปชฺชิตฺวา ตโต วุฏฺฐาย ปจฺจนา กิณฺจาปี นนาปชฺชติ
วิปฺปฏิสารี ปน วิโนเทตุํ น สกโกติ ฯ น อารภติ น
วิปฺปฏิสารี โหตีติ น เจว อาปตฺตี อาปชฺชติ น จ วิปฺป-
ฏิสารี โหติ ฯ ตถจ เจโตวิมุตตี ฯเป ฯ นิรุชฺฌนฺตีติ อรหตฺต
ปน อปฺปตฺโต โหติ ฯ ปณฺจมนฺเยน ชีณาสโว กถิตโต ฯ

อารภชาติ (๒) อาปตฺตีวິตฺติกมสมภวา ฯ วิปฺปฏิสารชาติ
วิปฺปฏิสารโต ชาทา ฯ ปวทฺธนฺตีติ ปุณฺปุณฺ อูปฺปชฺชเนน
วทฺธนฺติ ฯ อารภเช อาสเว ปหาชาติ วิตฺติกมสมภเว อาสเว ฯ
อาปตฺตีเทสนาย วา อาปตฺตีวุฏฺฐาเนน วา ปชฺหิตฺวา ฯ
ปฏิวินฺนเทตฺวาติ สุทฺธนฺเต จิตฺถาวปฺปจฺจเวกฺขณฺเนน นีหริตฺวา ฯ
จิตฺตํ ปณฺณญจ ภาเวตฺติ วิปฺสฺสนาจิตฺตถจ ตํสมฺปยุตฺตปณฺณญจ
ภาเวตฺติ ฯ เสลฺลํ อิมินา อูปาเยเนว เวทิตพฺพนฺติ ฯ

ทฺติยํ ฯ

ตติเย กามาธิมุตตานนฺติ วตฺถุกามกิลเสกามาสุ อธิ-
มุตตานํ ฯ ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺฐิปนฺโนติ นวโลกุตฺตรฐมฺมตฺถาย
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร อาปตฺตินฺนุติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. อารมฺภชาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๘๔

สหสิลกั ปุพพภาคปฏิบัติ ปฏิปนโน ปฏิปัตติปุโรโก ปุคคโล
ทูลลโก โลกสมัย ฯ

ตติยํ ฯ

จตุตเถ อปปฏิกุเลติ อปปฏิกุลารมมणे ฯ ปฏิกุลสณณิตี
ปฏิกุลนุติ เอวีสณณิ ฯ (๑) เอเสว นโย สพพตถ ฯ กถิ ปนายิ
เอวํ วิหริตีติ อัญจสมัย วตถุสมัย [๒] อสุกาย วา พรติ
อนิจจโต วา ออุปัสหริตี ฯ เอวํ ตาว อปปฏิกุเล ปฏิกุลสณณิ
วิหริตี ฯ อนัญจสมัย วตถุสมัย เมตตตาย วา พรติ ชาตุโต
วา ออุปัสหริตี ฯ เอวํ ปฏิกุเล อปปฏิกุลสณณิ วิหริตี ฯ อุกยสมัย
ปน ปริมนยสฺส จ ปจฺฉิมนยสฺส จ วเสน ตติยจตุตถวารา
วตุตา ฯ

ฉพฺงฺกุเปกฺขาวเสน ปญจโม ฯ ฉพฺงฺกุเปกฺขา เจสา
จิณฺหาสวสฺส อฺเปกฺขาสทิสฺสา น ปน จิณฺหาสวฺเปกฺขา ฯ ตตถ
อฺเปกฺขโก วิหเรยฺยติ มชฺฌตฺตภาเว จิตฺโต วิหเรยฺย ฯ กุวจฺฉินฺตี (๓)
กิสฺมิณฺจิจิ อารมฺมणे ฯ กตถจิจิ กิสฺมิณฺจ (๔) ปเทเส ฯ กิลฺยจฺฉินฺตี (๕)
โกจิจิ อปฺปมตฺตโกปี ฯ อิติ อิมสมิ สุตฺเต ปญฺจสุ จานฺเส
วิปฺสฺสนาว กถิตา ฯ ตํ อารทฺทวิปฺสฺสโก เอโก (๖) ภิกฺขุ
กาตุํ สกฺโกติ ฅานฺวา ปญฺญตฺตโร พหุสฺสุตฺตสมโณปี กาตุํ
#๑. ม. เอวํ กตฺสณฺณิ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท อตฺถิ ฯ
#๓. ม. กุวจฺฉินฺตี ฯ ๔. ม. กิสฺมิณฺจ ฯ ๕. ส. กิลฺยจฺฉินฺตี ฯ ม. กิลฺยจฺฉินฺตี ฯ
#๖. ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ดิกษทกัวคควณณนา หน้ ๘๕

สกุโกติ ๑ โสตาปนุนสททาคามิอนาคามิโน กาคู สกุโกนุติเยว
จีณาสเว วตตพพเมว นตุถิติ ๑

จตุตุถิ ๑

ปญจมี อุตตตานตุถเมว ๑

ปญจมี ๑

นญเจ กมมุนตุ การเตติติ เขตตาทิกมมุนตุ การเตติ ๑
อธิกรณ อาทิยตีติ จตุตาริ อธิกรณานิ อาทิยติ ๑ ปาโมกขesu
ภิกขุสุติ ทิสปาโมกขesu ภิกขุสุ ๑ ปญวิรุทโ โหตีติ ปจจ-
นีกคคาหิตาย วิรุทโ โหติ ๑อวญจानจาริกนตุ(๑) อวญจान
จาริกิ ๑

นญจัน ๑

สตุตเม อสกุจจัน ทาน (๒) เทตีติ น สกุกริตุวา สุจี
กตุวา เทติ ๑ อจิตตีกตุวา เทตีติ อจิตตีการณ อการว-
วเสน เทติ ๑ อปวิญจัน (๓) เทตีติ น นีรนตุตรี เทติ อถวา ๑
นทเทตูกาโม วิย เทติ ๑ อนาคมนทญจิกโก เทตีติ กตสุส (๔)
นาม ผล อากมิสุสตีติ เอว อากมนทญจัน น อุปปาเทตูกา
เทติ ๑

สกุทปกุเข จิตตีกตุวา เทตีติ เทยขมเม จ

#๑. สี. อนวตุถจาริกนตุ อวตุถานจาริกิ ๑ ม. อนวตุถจาริกนตุ อนวตุถานจาริกิ ๑

#๒. ม. อัย ปาโฐ นตุถิ ๑ ๓. ม. อปวิรุท ๑ ๔. สี. กุทาสสุ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปตวณณนา หน้ ๘๖

ทกขิณเยยสุ จ จิตตีการิ อุปฏฐเปตวา เทติ ฯ ตตถ เทยขมมัม
ปณิตัม โอิชวณตัม กตวา เทนุโต เทยขมเม จิตตีการิ อุปฏฐเปติ
นาม ฯ ปุคคัลล วิจันตวา เทนุโต ทกขิณเยยสุ จิตตีการิ
อุปฏฐเปติ นาม ฯ สหตถา เทตติ อาณตติยา ปรหตถเณ
อทตวา อนมตคฺเค สัสารเ วิจรณเตน เม หตถปาทานัม
อลททกาลสฺส ปมณัม นาม นตถิ วฏฐโมกขัม ภวนิสฺสรณัม
กริสฺสามิติ สหตถเเนว เทติ ฯ อากมณทิกฺกจิโกติ อนาคต-
ภาวสฺส ปจฺจโย ภวิสฺสตีติ กมฺมณจ วิปាកณจ สททหิตฺวา
เทตติ ฯ

สตตมัม ฯ

อฏฐเม สททชยاتي ทานัม จ ทานผลัม จ สททหิตฺวา ฯ
กาลเณนติ ยุตตปฺปยุตตกาเลน (๑) ฯ อนคฺคหิตจิตฺโตติ (๒) อคฺคหิตจิตฺโต
มุตตจาโก หุตฺวา ฯ อนุปหจฺจติ อนุปมาเตตฺวา กุณเ
อมกฺเขตฺวา ฯ กาลาคตา จสฺส อตถา ปรีปฺรธา (๓) โหนตติ อตถา
อากจฺจมานา วโยวฏฐกาเลน (๔) อนาคนฺตฺวา ยุตตปฺปยุตตกาเล
ปจฺจวยสฺสมีเยว อากจฺจนฺติ เจว พหุ จ โหนติ ฯ

อฏฐมัม ฯ

- #๑. ม. ยุตตปตฺตกาเลน ฯ
- #๒. ม. อนคฺคหิตจิตฺโต ฯ
- #๓. ม. ปจฺจธา ฯ
- #๔. ม. วโยวฏฐกาเล ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สทฐมมวคควณณา หน้ ๘๗

นวม สมยวมุตตสสาคิ อปปีตปปีตกขณเยว วิกขมภิตเทหิ
กิลเสหิ วมุตตตตทา สมยวมุตตติสงขาทาย โลกियวมุตตติยา
วมุตตจิตตสส ๑

นวม ๑

ทสม อุตตทานตตเมว ๑

ทสม ๑

ตีกณททีกวโค ปญจโม ๑

ตติยปณณาสโก นิฏจโ ๑

จตตตปณณาสกควณณา

สทฐมมวคควณณา

จตตตสส ปจเม อภพโพ นียมัม โอกกมิตู กุสเลสุ
ฐมเมสุ สมมตตตติ กุสเลสุ ฐมเมสุ สมมตตตตม กคณียมัม
โอกกมิตู อภพโพ[๑] อภาน ๑ กถั ปรีโกตตีอาทิสู กีกถา นาม
เอสาคิ วทนุโต กถั ปรีโกติ นาม ๑ กิณนามส กเถติ
กั อัย ชานาคีติ วทนุโต กถั ปรีโกติ นาม ๑ มัย[๒]
กั ชานาม กุโต อมหากั เอต สៃตุ พลนุติ วทนุโต อุตตทานัน
ปรีโกติ นาม ๑ วิปรียาเยน สุกกปกโข เวทิตพโพ ๑

ปฐมัม ๑

#๑. ม. เอตถนุตเร อภานนุติ ทิสุสตี ๑ ๒. ม. เอตถนุตเร กิณนุติ ทิสุสตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๘๘

ทุดิเย อนนฺดาเต อนฺดาตมานีติ อวิณฺดาตสฺมีเยว
วิณฺดาตํ อิทํ มยาติ เอวํมานี ฯ

ทุดิยํ ฯ

ตติเย มกฺขี ฌมฺมํ สฺมาตีติ มกฺขี หุตฺวา คุณมกฺขน-
จิตฺเตน ฌมฺมํ สฺมาติ ฯ สอฺปารมฺภจิตฺโตติ (๑) นิกฺคหาโรปน-
จิตฺโต ฯ รนฺชเวตีติ คุณรณฺธํ คุณจฺฉิทฺทํ กเวสนฺโต ฯ

ตติยํ ฯ

จตุตฺเถ น สกฺกจฺจํ ฌมฺมํ สฺสนฺตีติ โอหตฺโสตา
สฺกตฺการิโน หุตฺวา น สฺสนฺติ ฯ น ปริยาปฺสนฺตีติ ยถาสฺตํ
ฌมฺมํ วพฺพชนฺตาปี สกฺกจฺจํ น วพฺพชนฺติ ฯ (๒)

จตุตฺถํ ฯ

ปญฺจมํ อุตฺตานเมว ฯ

ปญฺจมํ ฯ

นฺนฺเจ อปฺปฏิสรฺโณติ อปฺปติญฺโจ ฯ อจฺริยา หิ สฺสฺตนฺตสฺส
ปฺปฏิสรณฺนาม เตสํ อภาวา อปฺปฏิสรฺโณ โหติ ฯ เสสเมตฺถ
เหฏฺฐา วุตฺตนยเมว ฯ

นฺนฺจํ ฯ

สฺตตฺเม ปุคฺคํ อุปฺนิชฺยาติ ตํ ตํ ปุคฺคํ อุปฺนิกฺขิ-
ปีตฺวา สกฺขี กตฺวาติ อตฺโถ ฯ กจฺจฺมานายาติ กถิยฺมานาย ฯ
#๑. ม. อฺปารมฺภจิตฺโตติ ฯ ๒. ม. วพฺพชนฺตาปี สกฺกจฺจํ น วพฺพชนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สทธรรมวคความณณา หน้า ๘๘

เสตเมตถ [๑] อุตตทานตถเมว ฯ

สตตมํ ฯ

อภฺฐมํ อุตตทานเมว ฯ

อภฺฐมํ ฯ

นวมเม อนฺนุปฺพุพิกถํ (๒) กเถสฺสามิตฺติ ทานานนฺตริ สิตํ
สึถานนฺตริ สกฺคนฺติ เอวํ เทสนานฺนุปฺพุพิกํ วายํ
สตตฺตปทํ วา คธาปทํ วา นิกฺขิตฺตํ โหติ ตสฺส ตสฺส
อนฺนุรูปํ กถํ วา กเถสฺสามิตฺติ จิตฺตํ อฺปภฺจฺเปตฺวา ปเรตํ ฆมฺโม
เทเสตฺพุโพ ฯ ปริยายทสฺสาวิตฺติ ตสฺส ตสฺส อตฺถตฺส ตํ ตํ
การณํ ทสฺเสนฺโต ฯ การณฺณหิ อิทฺ ปริยาโยติ วุตฺตํ ฯ
อนฺนุทฺทยตํ ปฏฺิจฺจาติ มหาสมฺพาทฺปฺตฺเต สตฺเต สมฺพาทฺโต
โมเจสฺสามิตฺติ อนฺนุภมฺปํ อากมฺม ฯ น อามิสฺนฺตโรติ น อามิส-
เหตุโก อตฺตโน จตฺตฺปฺจฺยลาภํ อนาสึสนฺโตติ อตฺโต ฯ
อุตฺตทานญจ ปรญจ อนฺนุปฺพหฺจฺจาติ อตฺตฺกุกฺสนฺปรวมฺภนาทิวเสน
อุตฺตทานญจ ปรญจ คุณฺณปฺมาเตน อนฺนุปฺพหฺนฺตฺวา ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม ทฺพุปฺปฏิวิโนทฺยาติ ยานิ หสฺสาทีนํ กิจฺจานิ
อฺปฺปาเทตฺถ จานานิ โหนฺติ (๓) เตสฺ มตฺถกํ อสมฺปตฺเตสฺ อนฺตราเยว
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร อภฺฐมฺญจฺจาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. สึ. อานฺนุปฺพุพิกถํ ฯ ม. อนฺนุปฺพุพิ
#กถํ ฯ ๓. ม. นิปฺพาเทตฺถ ฐานานิ อฺปฺปนฺนํ โหนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้ ๕๐

ทุนนึหารา ทูวิกุขมุกยา โหนุติ ๑ ปฎิภาณนุติ กเถตุกามตา
วุจติ ๑ (๑)อิมะ ปญจ ทุปฎิวิโนทยา น สุปฎิวิโนทยา ๑ (๑) อุปาเยน
ปน การณน อนุรูปาหิ ปจจเวกขณอนุสาสนาทีหิ สกกา
ปฎิวิโนเทตุนุติ ๑

ทสมั ๑

สทุขมมวุกโค ปจโม ๑

อาฆาตวคควณณา

ทุดิยสส ปจเม อาฆาตัม ปฎิวิเนนุติ วุสเมนตึติ
อาฆาตปฎิวิโนทยา ๑ ยตถ ภิกขุโน อุปปนโน อาฆาโต สพโพโส
ปฎิวิเนตพโพติ ยตถ อารมมณเ ภิกขุโน อาฆาโต อุปปนโน
โหติ ๑ ตตถ โส สพโพ อิมะหิ ปญจหิ ปฎิวิโนเทตพโพติ
อตุโถ ๑ เมตตะตา ตสมั ปุคฺคเล ภาวะตพพาติ ติกจตุกขุฆมาน-
วเสน เมตตะตา ภาวะตพพา ๑ กรุณายปี เอเสว นโย ๑
อุเปกขา ปน จตุกขุปญจขุฆมานวเสน ภาวะตพพา ยสฺมา
ปน ยั ปุคฺคลั ปสฺสโต จิตตัม น นิพพาติ ตสมั มุทิตา
น อุปฎุหติ (๒) ตสมมา สาน วุคฺคตา ๑ อสตีอมนสิกาโรติ
ยถา โส ปุคฺคโล น อุปฎุจาทิ กุขุทาทีหิ อนฺตริโต วีย
โหติ เอว ตสมั อสตีอมนสิกาโร อาปชฺชิตพโพ ๑ เสสึ เหฎุจา
#๑. ม. อิมานิ ปญจ ทุปฎิวิโนทยานิ น สุปฎิวิโนทยานิ ๑
#๒. ม.สณฺฐหติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อาฆาตวคคณณนา หน้ ๕๑

วตุตตนยตุตา อตุตตานเมว ๑

ปฐม ๑

ทุตเต อาฆาโต เอเตสุ ปฐวเเนตพุโพตปิ อาฆาตปฐ-
วเญา ๑ อาฆาโต เอเตหิ ปฐวเเนตพุโพตปิ อาฆาตปฐวเญา ๑
ปฐวเญาต (๑) หิ ปฐวเญาตวตุตตปิ ปฐวเญาตวณนปิ เอต
อชวณน ตทกมปิ อช วฐฐต ๑ ปลจ หิ ปคคลา ปฐวเญา-
วตุต(๒) โหนต ปลจหิ อปมาหิ ปลจ ปฐปตตโย ปฐวเญา-
ตวณน ๑ ลกต จ กาลน กาล จेतโส ววร เจตโส
ปสาทนต กาลน กาลน สมถวปสสนาจตตสส อปปนโนกาส-
ตงฆาต ววรเจว สทฐาย ปสนนภาวตงฆาต (๓) ปสาทลจ
ลกต ๑

รถยยาต อนตรวถย ๑ นนตกนต ปิลตคกฆน ๑
นคคหิตวต อกคमतว ๑ โย ตตถ สारตย ตตถ
ถรฐจัน ๑ ต ปฐปเตตวต ต ลลจจตว ๑ เอวเมว โขต
เอตถ ปสกุลโก วย เมตตาวหาริ ทฐพุโพ รถย (๔) นนตก
วย เวรปคคโล ทพพลฐจัน วย อปฐสทฐกายสมารตา
ถรฐจัน วย ปฐสทฐจัสมารตา ทพพลฐจัน จทเทตว
ถรฐจัน อาทาย คนตว สัพพิตว รชิตว ปารูปตว
#๑. ม. ปฐวเญาต ๑ ๒. ส. ปฐวเญาตวณนปิ วตุต ๑
#๓. ม. สทฐาสมปสนนภาวตงฆาต ๑ ๔. ม. รถย ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๕๒

วิจารณ์กาล วิย อปริสุทธกายสมาจารต์ อมนสิกตวา ปริสุทธ-
วจิสมาจารต์ มนสิกตวา เวมหิ จิตตูปปาทำ นิพพาเปตวา
ผาสุวิหารกาล ทฏฐพโพ ฯ

เสवालปณกปริโยนทฐาติ เสวาเลน จ อุตกปปฏุกเณ จ
ปฏิจจนุณา ฯ มหมปเรโตติ มหมเมน อนุกโต ฯ กิลนโตติ
มคคกิลนโต ฯ ตลิตโตติ ตณหาภิภูโต ฯ ปิปาสิตโตติ ปานีย
ปาตุกาโม ฯ อปวิยหิตวาติ อปนตวา ฯ ปิวิตวาติ ปสนน
อุทกั ปิวิตวา ฯ เอวมเว โขติ เอตถ มหมมาภิตตโต ปุริโส
วิย เมตตาวาหาริ ทฏฐพโพ เสवालปณกั วิย อปริสุทธ-
วจิสมาจารตา ปสนน อุทกั วิย ปริสุทธกายสมาจารตา
เสवालปณกั อปวิยหิตวา (๑) ปสนโนทกั ปิวิตวา คมนั วิย
อปริสุทธวจิสมาจารต์ อมนสิกตวา ปริสุทธกายสมาจารต์
มนสิกตวา เวมหิ จิตตูปปาทำ นิพพาเปตวา ผาสุวิหารกาล
ทฏฐพโพ ฯ

โฆเกสสามิติ จาเลสสามิ ฯ โลเพสสามิติ อากุล
กริสสามิ ฯ อปเปยยมปิ นั กริสสามิติ ปิวิตุ อสกกุณเษย
กริสสามิ ฯ จตุคณฐโกติ (๒) ชานูหิ จ หตเถหิ จ ภูมีย
ปติฏฐาเนน จตุคณฐโก หุตวา ฯ โคปีตกั ปิวิตวาติ คาวโย
วิย มุเขน อากทุฒนโต (๓) ปิวิตวา ฯ เอวมเว โขติ เอตถ
#๑. ม. อปพยูหิตวา ฯ ๒. ม. จตุคณฐโกติ ฯ เอวมปริปิ ฯ
#๓. ม. อากทุฒนโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อาฆาตวคฺควณณา หน้า ๕๓

ฆมฺมาภิตตฺโต ปุริโส วย เมตฺตาวิหารี ทฏฺฐพฺโพ โคปํ วย
เวริปฺคฺโคโต โคปเท ปริตฺตํ อูทกํ วย ตสฺสพฺภนฺตเร ปริตฺตคฺโค
จตฺตคฺคฺกสฺส โคปิตกํ ปิวิตฺวา ปกฺกมณฺ วย ตสฺส อปริสฺสุทฺธ-
กายวจีสมฺจารตํ อมนสิกฺตฺวา ยํ โส กาเลน กาลิ ฆมฺมสฺสวณฺ
นิสฺสาย เจตโส วิวรปฺปสฺสทสฺสงฺขตํ ปิตฺติปาโมชฺชํ ลภติ ตํ
มณสิกฺตฺวา จิตฺตฺปฺปาทนิพฺพاپนํ เวทิตพฺพํ ฯ

อาพาธิโกติ อิริยาปถภณฺชนเคน วิสภาคาพาเชน
อาพาธิโก ฯ ปุโรโตปิสฺสชาติ ปุโรโตปี ภเวยฺย ฯ อนนฺยพฺยสนฺนติ
อวฺจฺจตี วินาสี ฯ เอวเมว โขติ เอตฺถ โส อนนฺตคฺคิลาโน วย
สพฺพภณฺหมมฺสมนฺนาคโต ปฺคฺโคโต อทฺธานมคฺโค วย
อนมตฺตคฺคฺสฺสโร ปุโรโต จ ปจฺจโต จ คามานํ ทูรภาโว
วย นิพฺพานสฺส ทูรภาโว สປປายโภชนานํ อลาโภ วย
สามณฺณผลโภชนานํ อลาโภ สປປายภေสฺสชฺชานํ อลาโภ วย
สมถวิปฺสฺสนานํ อภาโว ปฏฺฐิรปฺปฏฺฐจกานํ อลาโภ วย
โอบวาทานุสฺสสนิหิ กิเลสฺติกิจฺจกานํ อภาโว คามนฺตนายกสฺส
อลาโภ วย นิพฺพานสมฺปฺปปกสฺส ตถาคตสฺส วา ตถาคต-
สวากสฺส วา อลทฺฐภาโว อณฺณตฺรสฺส ปุริสฺสทฺส ทิสฺวา
การุณฺณปฺภูจฺจานํ วย ตสฺมี ปฺคฺคฺเค เมตฺตาวิหาริกสฺส การุณฺณ
อฺปฺปาทเตตฺวา จิตฺตนิพฺพاپนํ เวทิตพฺพํ ฯ

อจฺจโฆทกาทิ ปสนฺโนทกา ฯ สวโตทกาทิ มชฺฐโรทกา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปตวณณา หน้ ๕๔

สีโตทกตติ ตนุสีตสลิลา ๑ เสตกตติ อุมิภิชชนภูจกถาเนสุ เสต-
วณณา ๑ สุปติภูจกตติ สมติภูจกถา ๑ เอวมเว โขติ เอตถ มหมมา-
ภิตตโต ปฐริโส วย เมตตววิหารี ทภูจพุโพ สว ปอกุขรณึ
วย ปฐริสุทฐสพพทวารปฐริโส นุหตควา ปวิตควา ปจจตุตฐริตควา
รูกขจฉายาย นิปชชิตควา ยถากามึ คมนึ วย เตสุ ทวารเรสุ
ยึ อิจจตติ ตึ อารมมณึ กตควา จิตตนิพพปานิ เวทิตพพิ ๑

ทุตियึ ๑

ตติยจตุตถานึ เหภูจกถา วุตตตณยานเว ๑

ตติยจตุตถานึ ๑

ปญจเม ๑ ปฐริกวนตติ ปฐริกวนโต เอวึ ปฐริกวิสสามึติ
ปฐริกวานตถาย ปุจจตติ อตโต ๑ ถาตุกาโมติ (๑) ชานิตุกาโม
หุตควา ๑

ปญจมึ ๑

นภูเจ ๑ อตเถตึ จานนตติ อตถึ เอตึ การณึ ๑ โน เจ ทิภูเจว
ธมเม อถลึ อาราเชยชาติ โน เจ อิมสมึเยว อตตภาเว อรหตตึ
ปาปญเยย ๑ กวพิงการหารภกขานึ (๒) เทวานนตติ กามาวจรเทวานึ ๑
อถลตริ มโนมยึ กายนตติ ฆานมเนน นิพพตตึ อถลตริ
สุทฐาวาสพฐหมกายึ ๑

อูทายีติ โลพูทายี ๑ (๓) โส หึ มโนมยนตติ สุตควา

#๑. ม. อถญฐากาโม ๑ ๒. ม. กพพิการหารภกขานึ ๑ ๓. ม. ลาพูทายี ๑

*เล่มที่ ๑๕ อาฆาตวคฺคณณนา หน้า ๕๕

อารูปเป น ภวิตพฺพนฺติ ปฏฺิพาหิ ฯ เถโร สาริปฺตฺโต กิ
 ชานาติ ยสฺส สมฺมุขา เอวํ ภิกฺขุ วจันํ ปฏฺิโกสฺสนฺตฺติ เอวํ
 พาลานํ สทฺธิอุปฺตฺติปฏฺิพาหนฺตฺถํ ตํ วจันํ อนธฺวาเสตฺวา เยน
 ภควา เตนฺอุปฺสงฺกมิ ฯ อตฺถิ นามาติ อปฺทิสฺสนฺตฺเถ (๑) นิปาโต ฯ
 เตนฺว เจตฺถ อชฺฌมฺเปกฺขิสฺสธาติ อนาคตฺวจันํ กตํ ฯ อยํ
 เหตุถ อตฺถิโธ อานนฺทฺ ตฺเมหฺ เถโร ภิกฺขุํ วิเหจฺยมาณํ อชฺฌ-
 เปกฺขถ น โว เอวํ ปฺริสฺหามิ (๒) น สฺหามิ นาธฺวาเสมฺมิติ ฯ
 กสฺมา ปน ภควา อานนฺทฺเถโรเยว เอวมาหาติ ฐมฺม-
 ภณฺฑาการิกตฺตา ฯ ฐมฺมภณฺฑาการิกสฺส หิ เอวํ วทฺนฺโตเยว (๓)
 ปฏฺิพาหิตฺุ ภาโร ฯ อปฺปิเจสฺ สาริปฺตฺตฺเถรสฺส ปิยสฺหาโย
 เตนฺापิสฺส เอส ภาโร ฯ ตตฺถ กิณฺจาปี ภควา อานนฺทฺเถโร
 ครหฺนฺโต เอวมาห น ปเนสา ตสฺเสว ครหา สมฺมุขิณฺฑานํ
 สพฺเพสฺสเยว ครหาติ เวทิตฺพฺพา ฯ

วิหารนฺติ คนฺธฺกฺฎฺิ ฯ อนจฺฉริยนฺติ น อจฺฉริยํ ฯ ยถาติ
 การณฺวจันํ ฯ อายสฺมฺนฺตฺถเวเวตฺถ อูปฺวาณํ ปฏฺิภาเสยฺยาติ
 เอตฺถ ภควตา [๔] เอตฺเทว การณํ อารพฺภ อูทาหญฺเ
 อายสฺมฺโตเยว อูปฺวานสฺส ปฏฺิวจันํ ปฏฺิภาตฺ อูปฺญาตฺติ
 ทิเปติ ฯ สารชฺช โอกฺกนฺตฺนฺติ โทมนสฺสํ อนฺุปฺวิณฺจํ ฯ สีสฺวาติ-
 #๑. ม. อมฺริสฺนฺตฺเถ ฯ ๒. สී. เอวํ มฺริสฺหามิ ฯ ม. เอตํ มฺริสฺหามิ ฯ
 #๓. ม. วทฺนฺโต ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตฺเร จ เอวณฺติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อาฆาตวคฺควณณา หน้า ๘๖

อาทีหิ ชีณาสวสีลาทีนิเยว กถิตานิ ฯ ขณฺฑิจฺเจนาตีอาทีนิ
สกุการทีนํ การณปฺจุฉาวเสน จ(๑) วุตตานีติ(๒) [๓] ขณฺฑิจฺจาทีหิ
การณเหหิ [๔] สพฺรหฺมจารี สกุการเยยฺยุนฺติ อยฺยเจตฺถ อธิปฺปาโย ฯ

ฉฐฺฐิ ฯ

สตตฺตเม โจทเกนาตี วตฺตสนฺทสฺสนา อาปตฺติสนฺทสฺสนา
ถฺวาสปฺปฏิกุเขโป สามิจิปฺปฏิกุเขโปติ จตฺตหิ โจทนาวตฺตหิ โจทย-
มานเนน ฯ กาลเนน วกฺขามิ โน อกาลเนนาตี เอตฺถ จุฑิตกสฺส
กาโล กถิตโต น โจทกสฺส ฯ ปรี โจทเนนฺเตน หิ ปรีสมชฺเฒ
วา อุโปสถปวารณฺคฺเค วา อาสนสาธาโกชนสาธาทีสุ วา น
โจทตพฺพิ (๕) ทิวาภูจฺจเน นิสินฺนกาเล กโรตฺตายสฺมา โอกาสิ อหํ
อายสฺมนตฺติ วตฺตกาโมติ เอวํ โอกาสิ การตฺตวา โจทตพฺพิ ฯ
ปฺคฺคฺเลปี ชเน อุปฺปริกฺขิตฺตวา (๖) โย โลลปฺคฺคฺโล อภูตํ วตฺตวา
ภิกฺขุณฺ อยสิ อาโรเปติ โส โอกาสมมํ วินาปี โจทตพฺพิ ฯ
ภูเตนาตี ตจฺเจเน สภาเวเน ฯ สเนนาตี มภูเจเน มฺพุเกเน ฯ
อตฺตสฺสเหเตนาตี อตฺตกามตฺตาย หิตกามตฺตาย อุปฺเตเน ฯ
อวิปฺปฏิสฺสโร อุปฺทหิตพฺพิติ (๗) อมฺงฺกุภาโว อุปฺปาตตพฺพิ (๘) ฯ
อลนฺเต อวิปฺปฏิสฺสรายาตี ยุตฺตนฺเต อมฺงฺกุภาวาย ฯ เสสเมตฺถ

- #๑. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. อิตฺสทฺโท นตฺถิ ฯ
- #๓. ม. เอตฺถนฺตเร กิณฺติ ทิสฺสตี ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร ตํ ตนฺติ ทิสฺสตี ฯ
- #๕. ม. โจทตพฺพิ ฯ เอวมฺปรีปี ฯ ๖. ม. ปฺคฺคฺลํ ปน อุปฺปริกฺขิตฺตวา ฯ
- #๗. ม. อุปฺทหิตพฺพิติ ฯ ๘. ม. อุปฺเนตพฺพิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อาฆาตวคคณณนา หน้ ๕๖

อุตุตตานตุถเมวาทิ ๑

สตุตม้ ๑

อฏฐม้ เหฏฐา วุตุตถนยตุตา ปากฏเมว ๑

อฏฐม้ ๑

นวเม ๑ จิปปิ นิสามยติ อุปรารยตีติ จิปปนิสนติ ๑ (๑)

สุคคหิตั กตุวา คณหาคีติ สุคคหิตคคาคี ๑ อตุถกุสโลติ อฏฐ-
กถาย เณโก ๑ ฐมมกุสโลติ ปาลิยเณโก ๑ นิริตุตติกุสโลติ
นิริตุตติวเจเนสุ เณโก ๑ พุยญชนกุสโลติ อกขรปฐปะเท เณโก ๑

ปฐปะพฐาปรกุสโลติ อตุถปฐปะพฐาปริ ฐมมปฐปะพฐาปริ ปฐ-
ปะพฐาปริ (๒) อกขรปฐปะพฐาปริ [๓] อนุสนธิปฐปะพฐาปรนติ อิมสุมิ
ปญจวิเช ปฐปะพฐาปร เณโก ๑ ตตุถ อตุถปฐปะพฐาปรกุสโลติ
เหฏฐา อตุถเณ อุปริ อตุถ ชานาคี อุปริอตุถเณ เหฏฐาอตุถ
ชานาคี ๑ กถั โส หิ เหฏฐา อตุถ จปะตุวา อุปริอตุถเณ วุตุเต
เหฏฐา อตุถโถ อตุถตีติ ชานาคี ๑ อุปริ อตุถ จปะตุวา เหฏฐา-
อตุถเณ วุตุเตปี อุปริ อตุถโถ อตุถตีติ ชานาคี ๑ อุภโต จปะตุวา
มชเณ อตุถเณ วุตุเต อุภโต อตุถโถ อตุถตีติ ชานาคี ๑ มชเณอตุถ
จปะตุวา อุภโตภาเกสุ อตุถเณสุ วุตุเตสุ (๔) มชเณ อตุถโถ อตุถตีติ
ชานาคี ๑ ฐมมปฐปะพฐาปราทิสูปี เอเสว นโย ๑

#๑. ม. อุปรารยตีติ จิปปนิสนติ ๑ ๒. ม. อัย ปาฐฐุ นตุติ ๑

#๓. ม. เอตุถนตุเร พุยญชนปฐปะพฐาปรนติ ทิสุตติ ๑ ๔. ม. อตุถเณ วุตุเต ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๕๘

อนุสนธิปุพพาปเร ปน สील อาทิ กตวา อารทเช
สตุตตนเต มตถเก ฉสุ อภิญญาสุ อากตาสุ ยถานุสนธิ
ยถานุปทจเจทำ (๑) สตุตตนโต คโตติ ชานาติ ทิกุจิวิเสน อารทเช
อุปริ สจเจสุ อากเตสุปี ยถานุสนธินา คโตติ ชานาติ
กลทกณททวเสน อารทเช อุปริ สารณิยชมเมสุ อากเตสุปี
ทวตตีตติรจจนกถาวเสน อารทเช อุปริ ทสกถาวตถุสุ (๒)
อากเตสุปี ยถานุสนธินา คโตติ ชานาติติ ฯ

นวมิ ฯ

ทสมเม อภิกุติ อภิกวิทวา จิต เจฏุจโก ฯ อนภิกุโตติ
อณเณหิ อนภิกุโต ฯ อณเณทตถุติ เอกัสวเจเน นิปาโต ฯ
ทสสนวเสน ทโส สพพิ ปสสตีติ อธิปโปโย ฯ วสวตตีติ
สพพิ ชนั วเส วตเตติ ฯ ยถา ปสสโตติ อิกุจารมมณั วา
โหตุ อนิกุจารมมณั วา เยนากาเรน ตั ปสสนุตสส ฯ อนนุตตรา
อาสวานัน ขโย โหตีติ อนนุตตราเยว อรหตติ อุปปชชติ ฯ
ยถา สุนโตติ เอตุถาปี เอเสว นโย ฯ อถวา ยั จกขุณา
รูปุ ทิสวา นิรนุตระเมว วิปสสนัน ปฏุจเปตวา อรหตติ
ปาปณาติ ตั ตสส อรหตติ จกขุวิญญาณานนุตริ นาม
โหติ ฯ ตั สนธาย วุตติ อิทั ทสสนานัน อคคนุติ ฯ ทุติเยปี (๓)
#๑. สี่. ยถานุปริจเจทำ ฯ ม. ยถาปริจเจทำ ฯ ๒. อง. ทสก. ๒๔/๖๕/๑๓๓ ฯ
#๒. อุ. ๒๕/๘๕/๑๒๓ ฯ ๓. ม. ทุติเยปี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุปาสกวกุควณณา หน้า ๕๕

เอเสวน โย ๑

ยถา สุกิตสฺสชาติ เยน มกฺกสฺสฺเชน สุกิตสฺส ๑ อนนฺตฺรา
อาสวานํ ขโย โหตีติ สมนนฺตฺรเมว อรหฺตํ อุปฺปชฺชติ ๑
อิทํ สุขานํ อกฺกนฺติ อิทํ มกฺกสฺสํ สุขานํ อุตฺตมํ ๑ ยถา-
สญฺญิตสฺสชาติ อธิปปี มกฺกสญฺญา อธิปฺเปตา ๑ ยถาภูตสฺสชาติ
ยสฺมี ภเว ยสฺมี อุตฺตภาเว จิตสฺส ๑ อนนฺตฺราติ อนนฺตฺราเยน
อรหฺตํ อุปฺปนฺนํ ๑ (๑) อิทํ ภวานํ อกฺกนฺติ อยํ ปจฺฉิมิ อุตฺตภาโว
ภวานํ อกฺกํ นาม ๑ อถวา ยถาภูตสฺสชาติ เยหิ ขนฺุเชหิ
มกฺกกฺขณเณ ภูตสฺส วิชฺชมานสฺส ๑ อนนฺตฺรา อาสวานํ ขโย
โหตีติ มกฺกานนฺตฺรเมว ผลํ อุปฺปชฺชติ ๑ อิทํ ภวานํ อกฺกนฺติ
อิทํ มกฺกกฺขณเณ ขนฺุชฺปญฺจกํ ภวานํ อกฺกํ นามาติ ๑

ทสมํ ๑

อาฆมาตวฺกฺโก ทฺติโย ๑

อุปาสกวกุควณณา

สารชฺชสฺสฺตฺตาทิวณณา

ตฺติยสฺส ปฺจฺมทฺติยตฺติเยสฺ อการียปฺปฺฏิปฺตฺติ กถิตา ๑
โสตาปนฺนสฺกทาคามิโนปิ โหณฺตุ วฏฺฏนฺติเยว (๒) ๑

ปฐฺมทฺติยตฺติยานิ ๑

#๑. ม. อุปฺปชฺชติ ๑ ๒. ม. วฏฺฏนฺติเยว ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๑๐๐

จตุตเถ ๑ ภยานีติ จิตตุตตราสภยานิ ๑ เวรานีติ อกุสล-
เวรานีปี ปุคฺคลเวรานีปี ๑ เจตสิกนฺติ จิตฺตนิสฺสิตํ ๑ ทุกฺขนฺติ
กายปฺปสาทวตฺถุํ ทุกฺขํ ๑ โทมนสฺสนฺติ โทมนสฺสเวทนํ ๑ อิมสฺมี
สฺสุตฺเต วิรติปฺปหานํ กถิตํ ๑

จตุตถํ ๑

ปญฺจเม อุปาสกปฏิกิฏฺโฐติ อุปาสกปจฺฉิมโก ๑ โโกตุหฺล-
มฺงฺคฺลโกติ อิมินา อิทํ ภวิสฺสตีติ เอวํ ปวตฺตตฺตฺตา โโกตุหฺล-
สงฺขาเตน ทิฏฺฐสฺสุตฺตมฺงฺคฺเลน สมฺนฺนาคโต ๑ มฺงฺคฺลํ ปจฺเจติ
โน กมฺมฺนฺติ มฺงฺคฺลํ โอลฺเกติ กมฺมํ น โอลฺเกติ ๑ อิตฺ
จ พหิทฺธาติ อิมฺมหา สาสฺนา พหิทฺธา ๑ ปุพฺพการํ กโรตีติ
ทานาทิกํ กุสลกิจฺจํ ปจฺมตรํ กโรตี ๑

ปญจมํ ๑

นฺนฺเจ กินฺติ มยฺนฺติ เกน นาม อุปาเยน มยํ ๑
ปวิเวกปีตินฺติ ปจฺมทฺตฺยชฺฌานานิ นิสฺสาย อุปฺปชฺชนกํ ปีตี ๑
กามฺปฺสณฺหิตนฺติ กามนิสฺสิตํ ทฺวิเช(๒) กามे นิสฺสิตํ (๒) ทฺวิเช
กามे อารพฺภ อุปฺปชฺชนกํ ๑ อกุสลฺปฺสณฺหิตนฺติ มิคฺสุกราทโย
วิชฺฌิสฺสามิตี สรํ จิปิตฺวา ตสฺมี วิรฺทฺเช วิรฺทฺชํ มยฺยติ
เอวํ อกุสฺเล นิสฺสาย อุปฺปชฺชนกํ ๑ ตาทิสฺเสสฺส ปน จาเนสฺส
อวิรฺชณฺนตฺสสฺส สฺสฺสฺจ เม วิทฺชํ สฺสฺสฺจ เม ปหฺนฺนฺติ อุปฺปชฺชนกํ
#๑. ม. อุปาสกปฏิกิฏฺโฐ ๑ ๒. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อุปาสกวกคฺวณฺณา หน้ํา ๑๐๑

อกุสฺตฺตฺปสฺสทิตฺตํ สฺขํ โทมนสฺสํ นาม ฯ ทานาทินํ อุปฺกรณานํ
อสมฺปตฺตฺติยา อุปฺปชฺชมานํ ปน กุสฺตฺตฺปสฺสทิตฺตํ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ(๑)
เวทิตฺตพฺพํ ฯ

ฉกฺกัณฺโฑ ฯ

สตฺตฺตเม วณฺชิชฺชาติ วณฺชิชกมฺมานิ ฯ อุปาสเกนาติ
ติสรณคฺเตน ฯ สตฺตฺตวณฺชิชฺชาติ อวฺรุทฺทกฺกํ กาทเรตฺวา ตสฺส
วิกฺกโย ฯ สตฺตฺตวณฺชิชฺชาติ มนุสฺสวิกฺกโย ฯ มํสวณฺชิชฺชาติ สฺวกร-
มิคาทโย โปเสตฺวา เตสํ วิกฺกโย ฯ มชฺชวณฺชิชฺชาติ ยงฺกิลฺลิจิ
มชฺชํ กาทเรตฺวา ตสฺส วิกฺกโย ฯ วิสวณฺชิชฺชาติ วิสํ กาทเรตฺวา
ตสฺส วิกฺกโย ฯ อิติ สพฺพปี อิมํ วณฺชิชฺชํ เนว อตฺตนา
กาตุํ น ปเร สมาทเปตฺวา กาทเรตฺวํ ฉกฺกัณฺโฑ ฯ

สตฺตฺตมํ ฯ

อภฺจฺจเม ปพฺพาเชนฺตฺติติ รกฺกฺจฺจมหา ปพฺพาเชนฺตฺติ ฯ ยถา-
ปจฺจยํ วา กโรนฺตฺติติ ยถาธิปฺปายํ ยถาชฺชมาสยํ กโรนฺตฺติ ฯ
ตเถว (๒) ปาปกมฺมํ ปเวทเนตฺติติ ยถา เตน กตฺตํ ตเถว
อณฺเณสํ อาโรเจนฺตฺติ กเถนฺตฺติ ฯ

อภฺจฺจมํ ฯ

นวเม สํวตฺตกมฺมณฺตฺตฺติ ปิหิตกมฺมณฺตฺตํ ฯ อากิเจตฺตีกานนฺตฺติ
อฺตฺตฺตมจิตฺตนิสฺสิตานํ ฯ ทิกฺกฺจฺจมฺมสฺสวិหารานนฺตฺติ ปจฺจกฺกฺเขยเว
#๑. ม. โทมนสฺสณฺตฺติ ฯ ๒. ม. ตเมว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญกนึปถวณณนา หน้ ๑๐๒

ธมเม ปวตฺตึกฺขณเ สุขวึหารานํ ๑ อริยกนฺเตหึตี อริยานํ กนฺเตหึ
มกฺคผลสึเถหึ ๑

อริยธมฺมํ สมหายาตี เอตฺถ อริยธมฺโมติ ปญจสึธานึ
กถิตานึ ๑ เมรยํ วารุณึนฺตี จตฺตวิธึ (๑) เมรยํ ปญจวิธญจ สฺวรั ๑
ธมฺมณฺจานุวิตกฺกเยตี นววิธึ โลกุตฺตรธมฺมํ อนุสฺสตีวเสน (๒)
วิตกฺกเยย ๑ อพฺยาปชฺฉมึ หึตี จิตฺตนฺตี นึทุทฺกขึ เมตฺตาทึ-
พฺรหฺมวึหารจิตฺตํ ๑ เทวโลกาย ภวเยตี พฺรหฺมโลกตฺถาย
ภวเยย ๑ ปฺญณฺตตฺสฺส ชึคึสโตตี (๓) ปฺญณฺน อตฺถิกตฺสฺส ปฺญณฺ
กเวสนฺตตฺสฺส ๑ สนฺเตสฺสุตี พฺุทฺสปจฺเจกพฺุทฺชตถาคตสวเกสฺ ๑
วึปฺลว โหตี ทกฺกจึณนตี เอวึ ทึนฺนทานํ มหาปฺผลํ โหตี ๑
อนุปฺพเพนตี สึลปฺรณนตีนา อนุกกเมน ๑ เสสํ ตึกนึปถเว
วตฺตตฺถเมว ๑

นวมึ ๑

ทสเม สึตี ปถวากาสึตี มหามกฺเคเนว กจฺจนฺโต ตํ
สาลวนํ โอลเกตฺวา อตฺถึ นฺ โข อึมสฺมึ จานเ กึญจึ
สฺกการณํ อูปฺนฺนปฺพพฺนตี อทฺทส กตฺสปพฺุทฺชกาลเ ภเวสึนา(๔)
อูปาสเกน กตํ สฺกการณํ ๑ อตฺสฺสเอตทโหสึ อึทํ สฺกการณํ
ภึกฺขุสงฺฆสฺส อปากฺกึ ปฏึจฺจนฺนํ หนฺท นํ ภึกฺขุสงฺฆสฺส
ปวกฺกึ กโรมึตี มคฺคา โอกกมม อญฺจตรสฺมึ ปเทเส จิตโกว
#๑. ม. จตฺตพึชึ ๑ ๒. ม. อนุสฺสตีวเสนว ๑ ๓. ม. ชึคึสโตตี ๑
#๔. ม. เคเวสึนา ๑

*เล่มที่ ๑๕ อุปาสกาคควณณา หน้า ๑๐๓

สิตปาตุมมํ อกาสิ อคฺคคฺคทนฺเต ทสฺเสตฺวา มนฺทหฺสติํ หฺสิ ฯ
 ยถา หิ โลกิยมนุสฺสา อุทฺธํ ปหฺรณฺตา กหํ กหฺนฺติ หฺสนฺติ
 น เหวํ พุทฺธา ฯ พุทฺธานํ ปน หฺญจฺปหฺญจากรมตฺตเมว(๑)
 โหติ ฯ หฺสติยจ นามตํ เทรสฺหิ โสมนสฺสสทฺคตฺตจิตฺเตหิ โหติ ฯ
 ตตฺถ โลกิยมหาจโน อกฺุสฺสโต จ จตฺุหิ กามาวจฺรกฺุสฺสโต จ(๒)
 จตฺุหิตี อกฺุสฺสฺหิ จิตฺเตหิ หฺสติ เสงฺขา อกฺุสฺสโต ทิฏฺุจิกตฺสมปฺยตฺตานิ
 อปฺเนตฺวา ฉหิ จิตฺเตหิ หฺสนฺติ ชีณาสฺวา จตฺุหิ สเหตุก-
 กิริยาจิตฺเตหิ เอเกน อเหตุกกิริยาจิตฺเตนาติ ปฺยจฺหิ จิตฺเตหิ
 หฺสนฺติ ฯ เตสุปี พลวารมฺมเณ อปาถมาคเต ทฺุวิหิ ฌาณ-
 สมปฺยตฺตจิตฺเตหิ หฺสนฺติ ทุพฺพลารมฺมเณ ทุเหตุกจิตฺตทวเณ
 จ อเหตุกจิตฺเตน จาติ ตีหิ จิตฺเตหิ หฺสนฺติ ฯ อิมสฺมี ปน
 จาเน กิริยาเหตุกมโนวิญญาณชาตฺุโสมนสฺสสทฺคตฺตจิตฺตํ ภควโต
 ปหฺญจากรมตฺตํ หฺสติํ อุปฺปาเทสิ ฯ (๑) ตํ ปเนตํ หฺสติํ เหวํ
 อปฺปมตฺตกํปี เทรสฺส ปากฺุํ อโหสิ ฯ (๔) กถํ ตถารูเป หิ
 กाले ตถาคตฺสฺส จตฺุหิ ทาจาหิ จาตฺุทฺุทฺุสิกมฺหามมฺมุขโต (๕)
 วิชฺชุลตา วิย (๖) วิโรจมานา มหาตาลกฺุขนฺรปฺปมาณา รสฺมิวภูฏิโย
 อกฺุสฺสฺหิตฺวา ติกฺุขตฺตํ สิริวํ ปทกฺุขิณํ กตฺวา ทาจคฺุเศสุเยว
 #๑. ม. หฺญจฺปหฺญจากรมตฺตเมว ฯ ๒. ม. จสฺทฺุโท นตฺุถิ ฯ ๓. ม. อุปฺปาเทติ ฯ
 #๔. ม. โหติ ฯ ๕. ม. จาตฺุทฺุทฺุสิกมฺหามมฺมุขโต ฯ ๖. ส. สเตรตา วิชฺชุลตา
 #วิย ฯ ม. สโสมฺสริตา วิชฺชุลตา วิย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๑๐๔

อนุทธชายนฺติ ฯ เตน สยฺวาณน อายสฺมา อานนฺโท ภควโต
ปจฺจโต กจฺจมาโนปี สิตปาตฺถาวํ ชานาติ ฯ

อิทฺชนฺติ สมิทฺธิ ฯ ฝิตฺตฺติ อติสมิทฺธิ สพฺพปาติหฺมุลฺลํ
วีย ฯ อากิณฺณมนุสฺสนฺติ ชนสมากุลํ ฯ สีเลสุ อปริปุรฺการีติ(๑)
ปญฺจสุ สีเลสุ อสมตฺตการี ฯ ปฏฺฐิตฺตานีติ อฺปาสกภาวํ ปฏฺฐิ-
เทสิตานี ฯ สมาทปีตานีติ (๒) สรณฺสุ ปตฺติจฺจาปีตานีติ อตุโธ ฯ
อิจฺเจตํ สมสมฺมฺนฺติ อิติ เอตํ การณํ สพฺพการโต สมภาเวนเว
สมํ น เอกเทเสน ฯ นตฺถิ กิณฺจิ อติเรกนฺติ มยฺหํ อิมฺหิ
กิณฺจิ อติเรกํ นตฺถิ ฯ หนฺนทาติ ววสฺสคฺคตฺเถ นิปาโต ฯ
อติเรกาชาติ วิเสสการณตฺถาย ปฏฺฐิปชฺชามิตี อตุโธ ฯ สีเลสุ
ปริปุรฺการี ธารเถาติ ปญฺจสุ สีเลสุ สมตฺตการีติ ชานาถ ฯ
เอตฺตาวตา เตน ปญฺจสีลานี สมาทินฺนฺนานิ นาม โหนฺนติ ฯ
กิมฺจํ ปน น มยฺนฺติ มยฺ ปน เกเนว การณน ปริปุรฺการีโน
น ภวิสฺสาม ฯ เสสเมตฺถ อุตฺตานเมวาติ ฯ

ทสมํ ฯ

อฺปาสกวกฺโข ตติโย ฯ

#๑. ม. สีเลสุ อปริปุรฺการีติ ฯ ๒. สී. สมาทปีตานี ฯ

อารณณิกสุตตวณณนา

จตุตถสุต ปจเม มนุหตฺตา โมมุหตฺตาติเนว สมาทานํ
ชานาติ น อานิสฺสํ ฯ อตฺตโน ปน มนุหตฺตา โมมุหตฺตา
อณฺณาณเนว อารณฺณโก โหติ ฯ ปาปิจฺโณ อิจฺฉापโกตฺติ อรณฺเ
เม วิหรนฺตสุส อัย อารณฺณโกติ จตุปจฺเจยน สกุกาโร
กริสฺสนฺติ อัย ภิกฺขุ ลขฺชี ปวิวิตฺตฺติอาทึหิ จ กุณฺเหหิ
สมฺภาวิสุสฺสนฺตีติ (๑) เอวํ ปาปิกาย อิจฺฉาย จตฺวา ตายเอว
อิจฺฉาย อภิกฺกฺโต หุตฺวา อารณฺณโก โหติ ฯ อุมฺมาทวเสน
อรณฺณํ ปวิสิตฺวา วิหรนฺโต ปน อุมฺมาทา จิตฺตฺกฺเขปา
อารณฺณโก นาม โหติ ฯ วณฺณิตฺตฺติ อิทํ อารณฺณกํ กํ นาม
พฺพุทฺเทหิ [๒] พฺพุทฺธสาวเกหิ จ วณฺณิตํ ปสฺตฺถนฺติ อารณฺณโก
โหติ ฯ อิทมฺตฺถิตฺตฺติ อิมาย กฺลฺยาณาย ปฏฺธิปตฺติยา อตฺถโ
เอตฺตฺสชาติ อิทมฺตฺถิ อิทมฺตฺถิโน ภาโว อิทมฺตฺถิตา ฯ ตํ
อิทมฺตฺถิตํเยว นิสฺสาย น อณฺณํ กิลฺยจิ โลกามิสฺสนฺติ อตฺถโ
เสสเมตฺถ อิตฺโต ปเรสุ จ อุตฺตฺตานตฺถเมวาทิ ฯ (๒)

ปจฺจํ ฯ

อรณฺณวคฺโค จตฺตฺถโ ๑

#๑. ม. สมภาเวสุสนฺตีติ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร จสฺสทฺโท ทิสฺสตี ฯ

#๓. ม. อิตฺตฺสทฺโท นตฺถิ ฯ

พราหมณวคฺควณฺณา

ปลฺยจฺมสฺส ปจฺเม พฺราหฺมณชฺมมาติ พฺราหฺมณสภาวา ฯ
สุนฺเขสฺสติ กุกฺกุเรสฺสุ ฯ เนว กิณฺนติ น วิกฺกิณฺนตีติ น คณฺหนฺตา
กิณฺนติ น ททฺหนฺตา วิกฺกิณฺนติ ฯ สมฺปิเยเนว ตํวาลิ สมฺพนฺธาย (๑)
สมฺปวตฺเตนฺตีติ ปิยา ปิยํ อุปฺสงฺกมิตฺวา ปเวณฺยิ(๒) พนฺชนตฺถิ (๓) ตํวาลิ
ปวตฺตยฺนติ ฯ อุทฺราวเททกนฺติ อุทฺริ อวทฺหิตฺวา (๔) อุปฺจินฺติวา
ปฺรูเตวา ฯ อวเสถิ อาทาย ปกฺกมฺนฺตีติ ยํ ภูณฺชิตฺตํ น สกฺโกนฺติ
ตํ ภูณฺชิตํ กตฺวา คเหตุวา คจฺจฺนติ ฯ อิมสฺมี สฺสุตฺเต วฏฺฏเมว
กถิตํ ฯ

ปจฺจํ ฯ

ทฺฐิตฺเย ฯ ตํวปี โนติ ตํวปี นฺ ฯ ปวตฺตาโรติ
ปวตฺตยิตาโร ฯ เยสนฺติ เยสิ สนฺตํ ฯ มนฺตปทฺนติ เวทสงฺขาตํ
มนฺตเมว ฯ คีตฺนติ อฏฺฐกาทีหิ(๕) ทสฺหิ โปราณกพฺราหฺมณฺเห
สฺรสมฺปตฺติวเสน สชฺฌายิตํ ฯ ปวตฺตฺนติ อณฺเวยสํ วุตฺตํ วาจิตฺนติ
อตุโถ ฯ สมฺหิตฺนติ สมฺปพฺยุพฺหิ ราสีกตํ ปิณฺจํ กตฺวา
จปีตฺนติ อตุโถ ฯ ตทฺนุคายนฺตีติ เอตฺรหิ พฺราหฺมณา ตํ เตหิ
ปฺุพฺเพ(๖) คีตํ อณฺุคายนฺติ อณฺุสชฺฌายนฺติ ฯ ตทฺนุภาสนฺตีติ ตํ
อณฺุภาสนฺติ ฯ อิทํ ปฺุริมสฺเสว เววจันํ ฯ ภาสีตมฺนุภาสนฺตีติ
#๑. สี. สํสคฺคตฺถาย ฯ ม. สํพนฺธาย ฯ ๒. ม. ปเวณฺยิ ฯ ๓. ม. พนฺชนตฺถิ ฯ
#๔. ม. อวทฺหิตฺวา ฯ ๕. ม. อฏฺฐกาทีหิ ฯ ๖. ม. ปฺุพฺเพหิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พุราหุมนวคฺควณณา หน้า ๑๐๗

เตหิ ภาสิตํ อนุภาสนฺติ ฯ สชฺฌายิตมนุสชฺฌายนฺตฺติ เตหิ
สชฺฌายิตํ อนุสชฺฌายนฺติ ฯ วาจิตมนฺววจนฺตฺติ เตหิ อญฺเฌสํ
วาจิตํ อนุววจนฺติ ฯ

เสยฺยถิทฺนฺติ เต กตเมติ อตุโถ ฯ อญฺจโกติอาทีนฺติ (๑) เตลฺลํ
นามานิ ฯ เต กิริ ทิพฺเพน จกฺขุณา โอลฺลเกตุวา ปฺรฺูปมาตํ
อกตุวา กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ภควโถ ปาวจเนน สห
ลฺลสนฺเทตฺวา มนฺเต คนฺถสฺส ฯ อปฺเร (๒) ปน พุราหุมนฺวา ปาณาติ-
ปาตาทีนฺติ ปกฺขิปิตฺวา ตโย เวเท ภินฺนิตฺวา พุทฺธวจเนน สทฺธิ
วิรุทฺเช อกํสุ ฯ

ตฺยาสฺสเมติ เอตฺถ อสฺสูติ นิปาตมตฺตํ เต พุราหุมนฺวา
อิเม ปญฺจ พุราหุมนฺเว ปญฺญาเปนฺตฺติ อตุโถ ฯ มนฺเต อธิย-
มานฺติ เวเท สชฺฌายนฺโต คนฺหนฺโต ฯ อจฺริยชนฺติ อจฺริย-
ปทกฺขิณฺ อจฺริยภากํ ฯ น อิสฺสตฺเถนาติ น โยธาชีวกมฺเมน
อุปฺปาเทติ ฯ น ราชโปริเสนาติ น ราชฺฏจกฺกาภาเวน ฯ

เกวลํ ภิกฺขวจฺริยาชาติ สฺพุทฺธาเย ภิกฺขวจฺริยาเยว ฯ กปาลํ
อนตฺติมญฺญมาโนติ [๑] ตํ ภิกฺขาภาชนํ อนตฺติมญฺญมาโน ฯ โส หิ
ปฺุณฺณปตฺตํ อาทาย ลีลํ นฺหาโต กุลทฺวาเรสุ จิตา อหํ
อญฺจจตุตาพีส วสฺसानิ โกมารพุทฺธมฺจฺริยํ จรี มนฺตาปี เม

#๑. ม. อญฺจโกติอาทีนฺติ ฯ ๒. ม. ลีอฺปฺราปฺรา ฯ ม. ปฺราปฺเร ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตฺเร
#ตฺนฺติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๑๐๘

คหิตา อัจริยสุส อัจริยชนัน ทสฺสามิ ชนฺ เม เทถาติ
ยาจติ ฯ ตํ สุตฺวา มนุสฺสา ยถาสตฺติ ยถาพลํ อฏฺฐปี โสฬสปี
สตัดฺปี [๑] เทนฺติ ฯ เอวํ สกถคามํ จริตฺวา ลทฺทฺชนัน อัจริยสุส
นียฺยาเทติ ฯ ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ฯ

เอวํ โข โทณพฺรหฺมโณ พฺรหฺมสโม โหตีติ เอวํ
พฺรหฺมวิหารี สมนฺนาคตตฺตา พฺรหฺมโณ พฺรหฺมสโม นาม
โหตี ฯ เนว กเยน น วิกฺกเยนาติ เนว อตฺตนา กยฺ กตฺวา
คณฺหาติ น ปเรน วิกฺกยฺ กตฺวา ทินฺนํ ฯ อุกฺกุปฺสฏฺฐนฺติ
อฺทเกน อฺปสฏฺฐํ ปริจฺจตฺตํ ฯ โส หิ ยสฺมี กฺุเล วยปฺปตฺตา
ทาริกา อตฺถิ กนฺตฺวา ตสฺส ทฺวาเร ติฏฺฐติ กสฺมา จิโตสฺสีติ
วุตฺเต อหํ อฏฺฐจตฺตาพีส วสฺसानิ โโกมารพฺรหฺมจริยฺ จรี
ตํ สพฺพิ คฺมุหากํ เทมิ คฺมุเห มยฺหํ ทาริกํ เทถาติ
วทติ ฯ เต ทาริกํ อาเนตฺวา ตสฺส หตฺเถ อฺทกํ ปาเตตฺวา
เทนฺติ ฯ โส ตํ อุกฺกุปฺสฏฺฐํ ภาริยํ คณฺหิตฺวา คจฺจติ ฯ

อติมิพฺหุไซติ อติมิพฺหุ มหาคฺกุณฺธาสิมฺหิ ชาโต ฯ
ตสฺสสฺสาติ(๒) ตสฺส เอตสฺส(๑) ฯ น ทวตฺถาติ น กิพฺพนตฺถา ฯ น
รตฺถาติ น กามรติอตฺถา ฯ เมถุนํ อฺปฺปาเทตฺวาติ ธีตรํ วา
ปฺปุตฺตํ วา อฺปฺปาเทตฺวา อิทานิ ปเวณิ ฆณฺฑิยสฺสตีติ นิกฺขมิตฺวา
ปพฺพชฺติ ฯ สฺสคฺคี สคฺคํ โลกนฺติ พฺรหฺมโลกเมว สนฺธาเยตํ
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร สหสฺสปีติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. ตสฺส สาทิ ฯ
#๓. ม. ตสฺส เอสา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พุราหมณวคฺควณณา หน้า ๑๐๕

วุดฺดี ๑ เทวสโม โหตีติ ทิพฺพวิหารเหหิ สมฺนุณาคตฺตดา เทวสโม
นาม โหตี ๑ ตเมว ปุตฺตสฺสาทํ นิกามยมาโนติ ยฺวาสฺส ธีตฺร
วา ปุตฺตํ วา ชาตํ ทิสฺวา ปุตฺตเปมํ ปุตฺตสฺสาโท อุปฺปชฺชติ
ตํ ปฏฺจยมาโน อิจฺจมาโน ๑ กุฏุมฺพํ อชฺฉมาวสตีติ [๑] กุฏุมฺพ-
มชฺฉเว วสตี ๑ เสสเมตฺถ อุตฺตานเมวาทิ ๑

ทฺติยํ ๑

ตฺติเย ปเลวาทิ ปจฺมณฺเวย ๑ กามราคปริยฺกฺกฺจิตฺเตนาติ
กามราคหิเตน ๑ กามราคปฺเรเตนาติ กามราคานุกฺเตน ๑

นิสฺสรณฺนติ ติวีธํ กามราคนิสฺสรณํ วิภฺขมฺภนนิสฺสรณํ
ตทฺงคฺนิสฺสรณํ สมฺจฺเจทนิสฺสรณฺนติ ๑ ตตฺถ อสฺสเก ปจฺมชฺฉมานํ
วิภฺขมฺภนนิสฺสรณํ นาม วิปฺสฺสนา ตทฺงคฺนิสฺสรณํ นาม
อรหตฺตมคฺโค สมฺจฺเจทนิสฺสรณํ นาม ๑ ตํ ติวีธํปํ นปฺปชานาตีติ
อตุโถ ๑

อตุตฺตถมฺปิตีอาทิสฺส อรหตฺตสฺงฺขาโต อตุตฺโน อตุโถ
อตุตฺตุโถ นาม ปจฺจยทายกานํ อตุโถ ปฺรตฺตุโถ นาม เสว
ทฺวิโรปํ อุกฺยตุโถ นาม อิมินา นเยน สพฺพวาระสฺส อตุโถ
เวทิตฺพุโป ๑

อัย ปน วิเสโส พฺยาปาทสฺส นิสฺสรณฺนติอาทิสฺส หิ เทว
นิสฺสรณานิ วิภฺขมฺภนนิสฺสรณญจ สมฺจฺเจทนิสฺสรณญจ ๑ ตตฺถ
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร กุฏุมฺพํ สณฺฐเปตฺวาติ ทิสฺสนฺติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณฺณา หน้า ๑๑๐

พฺยาปาทสฺส ตาว เมตฺตาย ปจฺมชฺฌานํ วิภฺขมฺภนนิสฺสรณํ
นาม อนาคามิมคฺโค สมฺมจฺเจทนิสฺสรณํ ถีนมิทฺตสฺส อาโลก-
สฺสณฺวา วิภฺขมฺภนนิสฺสรณํ อรหฺตตมคฺโค สมฺมจฺเจทนิสฺสรณํ ฯ
อุทฺทจฺจกุกฺกจฺจสฺส โย โกจิ สมฺโถ วิภฺขมฺภนนิสฺสรณํ อุทฺทจฺจสฺส
ปเนตฺต อรหฺตตมคฺโค กุกฺกจฺจสฺส อนาคามิมคฺโค สมฺมจฺเจท-
นิสฺสรณํ ฯ วิจิกิจฺฉาย ชมฺมววญฺจานํ วิภฺขมฺภนนิสฺสรณํ ปจฺม-
มคฺโค สมฺมจฺเจทนิสฺสรณํ ฯ

ยา ปเนตฺต เสยฺยถาปี พุราหฺมณฺณ อุทฺปตฺโต ตํสฺสฺสโธ
ลาขาย วาติอาทิกา อุปฺมา วุคฺคตา ตาสฺส อุทฺปตฺโตติ อุทฺทกฺกริตา
ปาติ ฯ ตํสฺสฺสโธติ วณฺณภทฺทกรณวเสน ตํสฺสฺสโธ ฯ อุกฺกกุญฺจิตฺติ
กุกฺกจฺจิตฺติ ฯ (๑) อุสฺสทกฺขาโตติ อุสฺสมกฺขาโต ฯ (๒) เสवालปณฺกปริโยนทฺโรติ
ติลพีชกาทีเกเทน เสวาเลน วา นีลมนฺฑกฺกปิฏฺฐิวณฺณน(๓) วา
อุทฺทกปิฏฺฐี ฉาเทควา นิพฺพุตฺเตน ปณฺเณน ปริโยนทฺโร ฯ
วาเทริโตติ วาเตน เสรโต (๔) กมฺปิโต ฯ อาวิโลติ อปฺปสฺสนโน ฯ
ลฺลพิโตติ อสฺสนนินฺโน ฯ กลลฺลิตฺติ กทฺทมฺภโต ฯ (๕) อนฺธกาเร
นิกฺขิตฺโตติ โโกญฺจกนฺตราทิเกเท อนาโลกญฺจานเณ จปีโต ฯ อิมสฺมี
สฺสฺสฺสฺส กควา ตีหิ ภเวหิ เทสํ นีวญฺญฺเจตฺวา (๖) อรหฺตตฺตนิญฺเณน(๗)
#๑. สี่. อุกฺกกุญฺจิตฺติ กถิตฺติ ฯ ม. อุกฺกกิริโต กุริโต ฯ ๒. ม. อุสฺสมกฺขาโต ฯ
#๓. ม. นีลมนฺฑกฺกปิฏฺฐิวณฺณน ฯ ๔. ม. เเฮริโต ฯ ๕. ม. กทฺทมฺภโต ฯ
#๖. สี่. นิพฺพุตฺเตน ฯ ๗. ม. อรหฺตตฺตนิญฺเณน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พุราหุณวคคณณนา หน้ ๑๑๑

นิกุฐเปติ (๑) พุราหุณโณ ปน สรณมคเต ปติภูจิติติ ๑

ตติยั ๑

จตุตเต การณปาลีติ [๒] ตสส นามั ราชกุลานั ปน
กมมุนตั (๓) การเรตีติ การณปาลี นาม ชาโต ๑ กมมุนตั การเรตีติ
ปาโตว อุกุชย ทวารภูฎาลกปการเร อกเต การเรตี ชินุณเ
ปฏิชคคาเปติ ๑

ปิงคิยานี พุราหุณนุติ เอวันามกั อนาคามิผล ปติภูจิติ
อริยสาวกั พุราหุณณั ๑ โส กิร ปาโตว อุกุชย คนุชมาลาทีนิ
คาหาเปตวา สตถุ สนุติกั คนุตวา วนุทีตวา มาลาทีนิ(๔) ปุเชตวา
นกรั อากจจติ อิทั พุราหุณนุสส เทวสิกั วตติ ๑ (๕) ตั โส
เอวั วตติ กตวา อากจจนุตติ อททส ๑

เอตทโวจติ อัย พุราหุณโณ ปญจวา ฌานุตตุโร กหั
นุ โข ปาโตว คนุตวา อากจจตีติ จินเตตวา อนุกุกเมน
สนุติกั อากคั สญชานิตวา หนุท กุโตติอาทิวจัน (๖) อโวจ ๑
ตตุถ ทิวา ทิวสสสชาติ ทิวสสสปี ทิวา มชฌนุติกกาเลติ (๗) อตุโถ ๑

ปญจทิโต มลลยตีติ (๘) ภวั ปิงคิยานี สมนั โคตมั ปญจทิโตติ
มลลยติ อุกาหุ โนติ อยเมตถ อตุโถ ๑ โก จาหุโกติ โก

#๑. ม. นิกุฐเปติ ๑ ๒. ม. เอตถนุตเร ปาโลตีติ ทิสุสตี ๑ ๓. ม. กมมุนเต ๑

#๔. ม. คนุชมาลาทีนิ ๑ ๕. ม. วตุนุติ ๑ ๖. ม. หนุท กุโต นุติอาทิวจัน ๑

#๗. ม. มชฌนุติกกาเล ๑ ๘. ม. มลลยเตติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๑๑๒

มณฺสฺส ฯ โคตมฺสฺส ปญฺญาเวยฺยตฺติยชานเน อหิ โโก นาม ฯ โโก
จ สมณฺสฺส โคตมฺสฺส ปญฺญาเวยฺยตฺติย ชานิสฺสามีติ กุโธ
จาหิ สมณฺสฺส โคตมฺสฺส ปญฺญาเวยฺยตฺติย ชานิสฺสามี เกน
นาม การณน ชานิสฺสามีติ เอว สพฺพถาปิ อตฺตโน
อชานนภาวํ ทีเปติ ฯ

โสปี ฐฺนฺสฺส ตาทีโสวาติ โย สมณฺสฺส โคตมฺสฺส
ปญฺญาเวยฺยตฺติย ชานนฺยฺย โสปี ฐฺนฺ ทส ปารมิโย ปุเรตฺวา
สพฺพญฺญตฺติ ปตฺโต ตาทีโส พุทฺโธเยว ภเวยฺย ฯ สีนฺรุ วา
[๑]ปจฺวี วา อากาสํ วา สเมตฺตกาเมน ตปฺปมาโณ (๒) ทณฺโฑ
วา รชฺช วา ลทฺฐิ ฏญฺญติ สมณฺสฺส โคตมฺสฺส ปญฺณํ
ชานนฺเตนปี ตสฺส ฌานสทิสเมว สพฺพญฺญตฺตวณฺณํ ลทฺฐิ
ฏญฺญตฺติที ทีเปติ ฯ อาทรวเสน ปเนตฺถ อามณฺฑิตํ กตํ ฯ

อุพารายาติ อุตฺตมา ย เสฏฺฐาย ฯ โโก จาหฺมโภติ โโก
อหิ สมณฺสฺส โคตมฺสฺส ปัสฺสเน โโก นาม ฯ โโก จ สมณฺ
โคตมํ ปัสฺสิสฺสামীติ เกน การณน ปัสฺสิสฺสামী ฯ

ปสฺตถปสฺตถโถติ สพฺพกฺุณานํ อฺุปริ จเรหิ(๑) สพฺพโลก-
ปสฺตถเอหิ อตฺตโน คุณฺเนหฺว ปสฺตถโถ น ตสฺส อญฺเญหิ
ปัสฺสนกิจฺจํ อตฺถิ ฯ ยถา หิ จมฺปกปฺปฬํ วา นีลฺุปฺปลํ วา
ปทฺฐมํ วา โลหิตจฺนทฺนํ วา อตฺตโน วนฺณคฺนฺชสิริยาว
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร หิสทฺโถ ทิสฺสติ ฯ ๒. สී. ตปฺปมาโณว ฯ
#๓. ม. วเรหิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พุราหุมนวคฺควณณา หน้า ๑๑๓

ปาสาทิกญเจว สฺกนุชฌจ น ตสฺส อากนฺตฺเกหิ วณฺณคนฺเชหิ
โถมนกิจฺจํ อตฺถิ ฯ ยถา จ มณฺริตํ น วา จนฺทมนฺจลํ วา
อตฺตโน อาโลเกเนว โอภาสติ น ตสฺส อญฺเณน โอภาสน-
กิจฺจํ อตฺถิ ฯ เอวํ สมโณ โคตโม สพฺพโลกปฺสฺตฺเถหิ อตฺตโน
คฺุณฺเหว ปฺสฺตฺโถ โถมิโต สพฺพโลกสฺส เสฏฺฐตํ ปาปิโต น
ตสฺส อญฺเณน ปสฺสนกิจฺจํ อตฺถิ ฯ ปฺสฺตฺเถหิ วา ปฺสฺตฺโถติปิ
ปฺสฺตฺถปฺสฺตฺโถ ฯ เก ปน ปฺสฺตฺถา นาม ราชา ปเสนทิ-
โกสโล กาสฺโกสฺสวาสิเกหิ ปฺสฺตฺโถ พิมฺพิสาโร อํคมคฺชวาสิหิ
เวสาลิกา ลิจฺฉวี วชฺชีรฏฺฐวาสิหิ ปฺสฺตฺถา ปาเวยฺยกา มลฺลา
โกสินารกา มลฺลา อญฺเณหิ เต เต ขตฺติยา เตหิ เตหิ
ชานปฺเทหิ ปฺสฺตฺถา ปจฺจิกิอาทโย(๑) พุราหุมนว พุราหุมนคฺคเณหิ
อนาถปิณฺฑิกาทโย อุปาสกา อุปาสกคฺคเณหิ วิสาขาทิกา
อุปาสิกา อนกฺสตาหิ อุปาสิกาหิ สกฺุทฺทายิอาทโย ปริพฺพาชกา
อนกฺเณหิ ปริพฺพาชกสฺเตหิ อุปลวณฺณาเถรีอาทิกา มหาสาวิกา
อนกฺเณหิ ภิกฺขุณีสฺเตหิ สาริปฺตฺตฺเถราทโย มหาเถรา อนก-
สฺเตหิ ภิกฺขุหิ สกฺุทฺทาทโย เทวา อนกฺสทฺสฺเสหิ เทเวหิ มหา-
พุรฺหุมาทโย พุรฺหุมาโน อนกฺสทฺสฺเสหิ พุรฺหุเมหิ ปฺสฺตฺถา เต
สพฺเพปิ ทสฺพลํ โถเมนฺติ วณฺณเมนฺติ ปสฺสนฺติ ฯ อิติ(๒) ภควา
ปฺสฺตฺถปฺสฺตฺโถติ วุจฺจติ ฯ

#๑. ม. จงฺกิอาทโย ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๑๑๔

อดุทสนฺติ อดุทานํ วลี ฯ (๑) อดุสฺส โส อดุตโน ปสาท-
 การณํ อาจิกฺขนฺโต เสยฺยถาปิ โภ ปุริโสติอาทิมาท ฯ ตตฺถ
 อคฺครสฺสปริตฺติโตติ โภชนรสฺส ปายาโส เสฺนหฺรสฺส โคสฺสปี
 กสวารเสสฺส ขุทฺทกมฺชฺช อเนลกํ มชฺชรเสสฺส สกฺกรติเอวมาทโย
 อคฺครสฺสา นาม ฯ เตสฺส เยน เกนจิ ปฺริตฺติโต อากณฺจปฺปมฺาณํ
 ภูณฺชิตฺวา จิตฺตํ อณฺเณลํ หีนานนฺติ อคฺครสฺสเหหิ อณฺเณลํ
 หีนรสฺสานํ ฯ สุตฺตโตติ สุตฺตโต สุตฺตภาเวนาติ (๒) อดุโธ ฯ เสเสสฺสปี
 เอเสว นโย ฯ ตโต ตโตติ สุตฺตาทิสฺส ตโต ตโต ฯ อณฺเณลํ
 ปุณฺณสมณพฺราหฺมณปฺปวาทานนฺติ เย อณฺเณลํ ปุณฺณสมณ-
 พฺราหฺมณานํ ลทฺธิสงฺขาตปฺปวาทา เตลํ ฯ น ปิเหตฺติ (๓) น
 ปญฺเจติ เต กถิยมาเน โสตตปิ น อิจฺฉติ ฯ ชਿฆญฺญา-
 ทุพฺพลยฺเปรโตติ ชิฆญฺญาเย เจว ทุพฺพลภาเวเน จ อนฺนคฺโต ฯ

มชฺชิปฺณฺทิกนฺติ สาลิปิฏฺจํ ภาชฺเชตฺวา (๔) จตฺมชฺชเรเน โยชฺเชตฺวา
 กตํ พทฺทสฺสตฺตฺตฺตฺตฺตํ มชฺชรปฺปวเมว วา (๕) ฯ อธิคฺจฺญเยยฺยาติ
 ลเกยฺย ฯ อเสจฺนกนฺติ มชฺชรภาวกรณฺตฺถาย อณฺเณเน รเสเน
 อนาสิตฺตํ โอชวณฺตํ ปณฺธิตรลํ ฯ หริจฺนฺทนฺตฺตฺตฺตฺตํ สฺวณฺณ-
 วณฺณจฺนฺทนฺตฺตฺตฺตํ โลหิตจฺนฺทนฺตฺตฺตฺตํ รตฺตวณฺณจฺนฺทนฺตฺตฺตํ ฯ
 สฺวณฺณจฺนฺทนฺตฺตฺตฺตํ สฺวณฺณจฺนฺทนฺตฺตฺตํ (๖) ทฺรธาทโย จ (๗) วณฺณจฺนฺทนฺตฺตฺตํ
 #๑. ม. อดุทานํลลํ ฯ ๒. ม. สุตฺตภาเวนาติ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตฺตฺตฺตํ อิตฺตฺตฺตํ
 #๔. ม. ภูณฺชิตฺวา ฯ ๕. ม. วาสทฺตฺตฺตํ นตฺตฺตํ ฯ ๖. ม. สฺวณฺณจฺนฺทนฺตฺตฺตํ
 #๗. ม. จสทฺตฺตํ นตฺตฺตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พุราหุณวคคณณนา หน้า ๑๑๕

กิลมถา วฏฏปรีพาหาเอว ฯ

อุทานัน อุทานนสีติ อุทาหาริ อุทาหริ ฯ ยถา หิ ยั
เตลั มานัน คเหตุัน น สกโกติ วิสุสนุหิตวา คจุนติ ตั
อวเสโกติ วุจจติ ฯ ยั จ ชลั ตพากัน คเหตุัน น สกโกติ
อชุโฆตฤติวา คจุนติ ตั โอโฆติ วุจจติ ฯ เอวเมว(๑) ยั
ปี้ติวงัน หทยัน คเหตุัน น สกโกติ อธิกัน หุตวา อนโต
อสนจหิตวา พหิ นิกุขมติ ตั อุทานนติ วุจจติ ฯ เอวรูปี
ปี้ติมยั วจนัน นิจณาเรสีติ อตุโถ ฯ

จตุตถิ ฯ

ปญจเม นีลาติ อิทั สพพสงคาหิกั ฯ นีลวณณาติอาทิ
ตสุเสว วิภาคทสสนัน ฯ ตตุถ น เตลั ปกติวณโณ นีโล
นีลวิเลปนวิลิตตตุตา ปเนตติ วุจจติ ฯ นีลวตุถาติ ปฏฏทุฏโก-
เสยยาทีนปี เนลั นีลานเว โหนติ ฯ นีลาลงการาติ นีลมนิหิ
นีลปุปเพหิ อลงกตา เตลั หตุถาลงการอสุสาลงการรถาลงการ-
สาณิวิตานกณจุกาปี สพเพ นีลาเยว โหนติ ฯ อิมินา นเยน
สพพปเทสุ อตุโถ เวทิตพโพ ฯ

ปทุมัน ยถาติ ยถา สตปตติ รตตปทุมัน ฯ โกกนทนต์ติ ตสุเสว
เววจนัน ฯ ปาโตติ ปเคว สุริยुकุคมนกาลे ฯ ลียาติ ภเวยย ฯ
อวิตคณฐนติ อวิกตคณฐัน ฯ องกัรสนติ ภควโต องคมงเคหิ
#๑. ม. เอวเมว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๑๑๖

รสมิโย นิจฺจรรนฺติ ตสฺมา อังคีร โสติ วุจฺจติ ฯ ตปฺนตมาทิจฺจ-
มิวนตฺติกฺเขติ ทฺวิสหสฺสทึปปริวารสฺสุ จตฺตฺสุ มหาทีเปสฺสุ อาโลก-
กรรมวเสน อนตฺติกฺเข ตปฺนตฺ อาทิจฺจํ วย วิโรจมานํ ฯ อังคีรํ
ปฺสฺสชาติ อตฺตทานเมว วา มหาชนํ วา สนฺชาย เอวํ วทติ ฯ

ปญจมํ ฯ

ฉฺญฺเจ มหาสุปฺปนาติ มหนฺเตหิ ปฺริเสหิ ปฺสฺสตีพฺพโต
มหนฺตทานญจ อตฺตทานํ นิमितฺตภาวโต มหาสุปฺปนา ฯ ปาตฺรเหสนฺติ
ปากฺกฺวา อเหตุํ ฯ

ตตฺถ สฺปิณํ ปฺสฺสนฺโต จตฺตฺหิ การณฺเหหิ ปฺสฺสตี ชาตฺกฺโข-
ภโต วา อนฺนุตฺตปฺพโต วา เทวโตปฺสฺหารโต(๑) วา ปุพฺพนิมิตฺตโต
วาทิ ฯ ตตฺถ ปิตฺตาทินํ โขภกรรมปจฺจยปฺโยเคน(๒) ขุภิตชาตฺโก
ชาตฺกฺโขภโต สฺปิณํ ปฺสฺสตี ฯ ปฺสฺสนฺโต จ นานาวิธํ สฺปิณํ
ปฺสฺสตี ปฺพพตา ปตฺนฺโต วย อากาเสน คจฺจนฺโต วย
วามิกฺหตฺติโจราทึหิ อนฺนุพฺทฺโร(๓) วย ฯ อนฺนุตฺตปฺพโต
ปฺสฺสนฺโต ปุพฺเพ อนฺนุถฺตํ (๔) อารมฺมณํ ปฺสฺสตี ฯ เทวโตปฺสฺหารโต
ปฺสฺสนฺตสฺส เทวตา อตฺตถกามตฺาย วา อนตฺตถกามตฺาย วา
[๕]นานาวิธานิ อารมฺมณานิ อฺปฺสฺหารนฺติ ฯ โส ตาสํ เทวตานํ
อานุกาเวน ตานิ อารมฺมณานิ ปฺสฺสตี ฯ ปุพฺพนิมิตฺตโต
#๑. ม. เทวโตปฺสฺหารโต ฯ ๒. ม. โขภกรรมปจฺจยปฺโยเคน ฯ
#๓. ม. อนฺนุพฺทฺโร วย ฯ ๔. ม. อนฺนุตฺตปฺพทํ ฯ ๕. ม. เหตุถนฺตเร อตฺถาย
#วา อนตฺถาย วาทิ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พุราหมณวคฺควณณา หน้า ๑๑๗

ปสฺสนุโต ปุณฺณปุณฺณวเสน อุปฺปชฺชิตฺตํ กามสฺส อตฺถสฺส วา
อนตฺถสฺส วา ปุพฺพนิมิตฺตญฺ์ สฺวปฺนํ ปสฺสตี โปชฺสิตฺตสฺส มาตา
วีย ปุตฺตปฏิทาณนิมิตฺตํ โกสฺลราชา วีย โสฬส สฺวปฺเน อยเมว
ภควา โปชฺสิตฺตญฺ์ อิมํ ปณฺจ มหาสฺวปฺเน วีย จาตี ฯ

ตตฺถ ยํ ชาตฺตฺกโฆภโต อณฺุฏตฺตํ ปุพฺพโต จ สฺวปฺนํ (๑) ปสฺสตี
น ตํ สจฺจํ โหตี ฯ ยํ เทวโตปลฺหารโต ปสฺสตี ตํ สจฺจํ
วา โหตี อลิกํ วา ฯ กุทฺธา หิ เทวตา อุปาเยน วินาสตฺ-
กามา วิปริตฺตํ กตฺวา ทสฺเสนตี ฯ ยํ ปน ปุพฺพนิมิตฺตโต
ปสฺสตี ตํ เอกนตฺตํ สจฺจเมว โหตี ฯ เอเตสํ จตฺตุนํ มุลการณานํ
ลัสสคฺกเกทโตปํ สฺวปฺนเกโท โหตีเยว ฯ ตํ ปเนตํ จตฺตฺพิธิปํ
สฺวปฺนํ เสขปุณฺณชฺชนาว ปสฺสนตี อปฺปหีนวิปลาสตฺตวา อเสกฺขา
น ปสฺสนตี ปหีนวิปลาสตฺตวา ฯ

กํ ปน ตํ ปสฺสนุโต สฺสโต ปสฺสตี ปฏิพฺพุโธ อุทาหุ
เนว สฺสโต น ปฏิพฺพุโธติ กํ เจตฺถ ยถิ ตาว สฺสโต
ปสฺสตี อภิธมฺมวิโรโธ อาปชฺชตี ฯ ภวํจจิตฺเตน หิ สฺวปฺตี ตํ
รูปนิมิตฺตาทิอารมฺมณํ วา รากาหิสมฺมปยุตฺตํ วา น โหตี
สฺวปฺนํ ปสฺสนตฺตสฺส [๒] อีหิสานํ จิตฺตานิ อุปฺปชฺชนตี ฯ อถ
ปฏิพฺพุโธ ปสฺสตี วินยวิโรโธ อาปชฺชตี ฯ ยถฺหิ ปฏิพฺพุโธ
ปสฺสตี ตํ สพฺโพหาริกจิตฺเตน ปสฺสตี สพฺโพหาริกจิตฺเตน [๒]

#๑. ม. สฺวปฺเน ฯ ๒. ม. เอตฺถนตฺเร จสฺสโท หิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๑๑๘

กเต วิติกุกเม อนาปตติ นาม นตฺถิ (๑) สุปินํ ปสฺสนฺเตนปี
กเต(๑) วิติกุกเม เอกนตํ อนาปตติเอว ฯ อถ เนว สุตฺโต น
ปฏฺิพฺพุโธ ปสฺสตี น นาม ปสฺสตี เอวญฺจ สตี สุปินสฺส
อภาโวว อาปชฺชตี น อภาโว ฯ กสฺมา ยสฺมา กปิมิทฺท-
ปรเรโต ปสฺสตี ฯ วุตฺตญฺเหดํ กปิมิทฺทปรเรโต โข มหาราช
สุปินํ ปสฺสตีตี ฯ กปิมิทฺทปรเรโตตี มกฺกฏฺณิทฺทาย ยุตฺโต ฯ
ยถา หิ มกฺกฏฺสฺส นิตฺททา ลหุปริวตฺตา โหตี เอวฺ ย
นิตฺททา ปุณฺปุณฺํ กุสลาทิจิตฺตวอกิณฺณตฺตา ลหุปริวตฺตา ยสฺสา
ปวตฺตียิ ปุณฺปุณฺํ ภาวญฺจโต อุตฺตรณิ โหตี ตาย ยุตฺโต
สุปินํ ปสฺสตี ฯ

เตนายํ สุปิโน กุสโลปี โหตี อกุสโลปี อพฺยากโตปี ฯ
ตตฺถ สุปินนฺเต เจตยวฺนทนทฺมมฺสฺสวณฺทมฺมเทสนาทินิ กโรนฺตสฺส
กุสโล ปาณาติปาตาทินิ กโรนฺตสฺส อกุสโล ทฺวิหิ อนฺเตหิ
มุตฺโต อวชฺชนตทารมฺมณกฺขณฺเ อพฺยากโตตี เวทิตพฺโพ ฯ
สฺวายิ ทฺพพฺพลวตฺถกตฺตา เจตนาย ปฏฺิสนฺธิ อากทฺตฺติคฺคํ
อสมตฺโถ ปวตฺเต ปน อญฺเฬหิ กุสลากุสเลหิ อฺปตฺถมฺภิโต
วิปากํ เทตี ฯ กิณฺจาปี วิปากํ เทตี อถ โข อวิสเย อฺปฺปนฺตฺตา
อพฺโพหาริกาว สุปินนฺเต เจตนา ฯ (๒)

โส ปเนสฺ สุปิโน กาลวเสนปี ทิวา ตาว ทิฏฺฐโชน
#๑. ม. สุปินํ ปสฺสนฺเตน ปน กเตปี ฯ ๒. ม. สุปินนฺเตเจตนา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พุราหมณวคฺควณณา หน้า ๑๑๕

สเมติ ตถา ปจฺมยาเม มชฺฌิมยาเม ปจฺฉิมยาเม จ ฯ พลว-
ปจฺจฺเส ปน อสิตปีตขายิตะ สมนฺมา ปริณามํ คเต กายสฺมี โอชาย
ปติญฺจิตาย อรุณเ อุคฺคจฺจมาเนว ทิฏฺฐโ จ สฺวีโน สเมติ ฯ อญฺจ-
นิมิตฺตํ สฺวีปํ ปสฺสนุโต อญฺจํ ปฏฺฐิตกฺติ อนญฺจนิมิตฺตํ ปสฺสนุโต
อนญฺจํ ฯ อิมะ ปน ปญฺจ มหาสฺวีเน เนว โลกียมหาชน
ปสฺสตี น มหาราชาน น จกฺกวตฺติราชาน น อคฺคสาวกา
น ปจฺเจกพุทฺธา น สมนฺมาสมพุทฺธา เอโก สพฺพพฺลฺลญฺโโพธิ-
สฺตฺโตเยว ปสฺสตี ฯ

อมฺหากํ ปน โโพธิสฺตฺโต กทา อิมะ สฺวีเน ปสฺสตี(๑) ฯ
เสว พุทฺโธ ภวิสฺสามีติ จาคฺคฺทฺทสิยํ ปกฺขสฺส รตฺติวิภายน-
กาเล ปสฺสตี ฯ เทรสสิยนฺตปิ วทนฺติเยว ฯ โส อิมะ สฺวีเน
ทิสฺวา อญฺจาย ปลลงฺกํ อากฺขิตฺวา นิสินฺโน จินฺเตสิ สเจ
มยา กปิลวตฺถุนกรเ อิมะ สฺวีนา ทิฏฺฐา อสฺสุ ปิตฺมมหา-
ราชสฺส กเถยฺยํ สเจ ปน เม มาตา ชีเวยฺย ตสฺสา กเถยฺยํ
อิมสฺมี โขปน จานะ อิมสฺสํ ปฏฺฐิกฺคาหโก นาม นตฺถิ อหเมว
ปฏฺฐิกฺคณฺ्हิสฺสามีติ ฯ ตโต อิทํ อิมสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํ อิทํ
อิมสฺสาคิ สยเมว สฺวีเน ปรีคฺคณฺ्हิตฺวา (๒) อรุเวลคามะ สุชิตาย
ทินฺนปายาสํ ปรีกฺคณฺ्हิตฺวา โพธิมณฺฑํ อารุห สมนฺโพธิ (๓)
ปตฺวา อนุกฺกเมนะ เขตวานะ วิหรนฺโต อตฺตโน มกฺลพุทฺธกาเล
#๑. ม. ปสฺสตี ฯ ๒. ม. ปฏฺฐิกฺครฺหิตฺวา ฯ ๓. ม. โพธิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๑๒๐

ทิกุเจปญจ มหาสุปิเน วิตุถาเรตุ กิกขุ อามนเตตวา อิม เทสนัน
อารภี ฯ

ตตุถ มหาปจวีติ จกุกวาพคพุกั ปุเรตวา จิตา มหา-
ปจวี ฯ มหาสยัน อโหสิตี สิริสยัน อโหสิ ฯ โอหิตโตติ จปีโต ฯ
โส ปน น อุทกสมิเยว จปีโต อโหสิ อถโข ปาจีนสมุททส
อุปรูปริกาเคน (๑) คนตุวา ปาจีนจกุกวาพมตถเก จปีโต อโหสิตี
เวทิตพโพ ฯ ปจฉิเม สมุทเท ทกขิณเ สมุทเทติ เอเตสุปี
เอเสว นโย ฯ

ติริยา นาม ตินชาติติ ทพพตติณ วุจติ ฯ นากิยา
อุกคนตุวา นกั อากจ จิตา อโหสิตี นงกถมตเตน รตตทณเจน
นากิโต อุกคนตุวา ปสสนตสส ปสสนตสเสว วิทตถิมตติ
ติริตตนมตติ(๒) พยามมตติ ยญจิมตติ กาวุตมตติ อทตมโยชนมตติ
โยชนมตตุนติ เอว อุกคนตุวา อุกคนตุวา อนกโยชนสทสสิ
นกั อากจ จิตา อโหสิ(๓) ฯ

ปาเทหิ อุตสทกิตวาติ อุกคนขโต ปญจาย ปาเทหิ
อกรุหิตวา ฯ นานาวณณาติ เอโก นิลวณโณ เอโก ปิตวณโณ
เอโก โลหิตวณโณ เอโก ปณญูปลาสวณโณติ เอว นานา-
วณณา ฯ เสตติ ปณจธา ปริสุทธา ฯ

มหโต มิพหปพพตสสาติ ติโยชนพพตสส กุถปพพตสส(๔) ฯ

#๑. ม. อุปริกาเคน ฯ ๒. ม. รตตนมตติ ฯ ๓. ม. อโหสิ ฯ

#๔. ม. กุถปพพตสส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ พุราหมณวคฺควณณา หน้า ๑๒๑

อุปรูปริ จงฺกมตฺติ มตฺถกมตฺถเก จงฺกมตฺติฯ ที่มายุกพุทฺธา
ปน ตฺโยชนิกะ มิพฺพหปฺพเต อนุปฺวิสิตฺวา นิสินฺนา วิย
โหนตฺติฯ

เอวฺ อุตฺตเกน จาเนน ปุพฺพนิมิตฺตานิ ทสฺเสตฺวา อิทานิ
สทฺ ปุพฺพนิมิตฺเตหิ ปฏฺฐิตาภํ ทสฺเสตฺตํ ยมฺปิ ภิกฺขเวตฺติอาทิมายฯ
ตตฺถ สพฺพคุณทายกตฺตา พุทฺธานํ อรหตฺตมคฺโค อนุตฺตรา
สมฺมาสมฺโพธิ นามฯ ตสฺมา ยํ โส จกฺกวาพมฺหาปจฺวี สิริ-
สยฺนภิสฺสี(๑) อทฺทส ตํ พุทฺธภาวสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํฯ ยํ หิม-
วณฺตปฺพตฺราชาณํ พิมฺโพหนํ อทฺทส ตํ สพฺพณฺตฺตณฺณ-
พิมฺโพหนสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํฯ ยํ จตฺตาโร หตฺถปาเท จกฺก-
วาพมตฺถเก จิตฺเต อทฺทส ตํ ฆมฺมจกฺกสฺส อปฺปฏิวตฺติยภาเว
ปุพฺพนิมิตฺตํฯ ยํ อุตฺตานํ อุตฺตานกํ นิปนฺนํ อทฺทส ตํ
ตฺิสฺส ภเวสฺส อวฺกฺขชานํ สตฺตานํ อุตฺตานมฺขภาวสฺส ปุพฺพ-
นิมิตฺตํฯ ยํ อกฺขิณี อุมฺมิเลตฺวา ปสฺสนฺโต วิย อโหสิ ตํ
ทิพฺพจกฺขุปฏฺฐิตาภสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํฯ ยํ ยาว ภวคฺคา เอกาโลกํ
อโหสิ ตํ อนาวรณฺณณสฺส ปุพฺพนิมิตฺตํฯ เสสํ ปาลินฺเยเนว (๒)
เวทิตฺตพฺพนฺติฯ

นฺนุจฺฉิฯ

#๑. ม. สิริสยฺนภุตฺติฯ ๒. ม. ปาฬิวเสเนวฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้ ๑๒๒

สตตเม เนมิตตตติ นิมิตตปจกา ๗ เตโฆธตฺตํ ปกฺกปฺปตฺตติ
มหาอคฺคิกฺขนุโธ อฺปฺปชฺชตติ ๗ ปาณินา อฺทกํ ปฏฺิจฺจติวตติ(๑) อฺปฺปนฺนํ
อฺคฺคสมฺภูจฺจัน อฺทกํ ติโยชนสเสน หตฺถเณน ปฏฺิจฺจกเหตุว ๗ ปมตฺตทา
โหนตฺตติ อตฺตโน กิพายปมตฺตทา โหนตฺติ วิปฺปวฺภูจฺจตติโน ๗
เตสญฺหิ สกาย รตฺติยา รมามาติ จิตฺเต อฺปฺปนฺเน อกาเลปิ
เทโว วสฺสตติ ตทททาเว น วสฺสตติ(๒) ๗ ตํ สนฺชาเยตํ วุตฺตํ น
กาเลปิ เทโว วสฺสตฺตติ ๗ (๓)

สตตมํ ๗

อภฺจมนวmani อุตฺตทานตฺถาเนว ๗

อภฺจมนวmani ๗

ทสม เนสฺสสารณียตติ เนสฺสฐา วิสญฺญตฺตทา ๗ ธตฺตโยติ
อตฺตสฺสญฺญสททา ๗ กามํ มนสิกโรตฺตติ กามํ มนสิกโรนฺตสฺส
อสุภชฺชมานโต วุฏฺจาย อคฺทํ คเหตุว วิสํ วิมฺสโต(๔) วิย
วิมฺสตนฺตํ กามาภิมุขํ จิตฺตํ เปเสนฺตสฺสชาติ อตฺตโถ ๗ น
ปกฺกชนฺตติ น ปวิสติ ๗ น ปสฺสิตฺตติ ปสฺสทํ นาปชฺชตติ ๗ น
สนฺตฺตฺตจฺจตติ น ปตฺตฺตฺตฺตติ ๗ น วิมุจฺจตฺตติ นาริมุจฺจติ ๗ ยถา
ปน กุกฺกฏปตฺตํ วา นฺหารุททฺทลํ วา อคฺคิมฺหิ ปกฺกจิตฺตํ
ปฏฺิสฺสยติ ปฏฺิจฺจกฺกติ ปฏฺิวกฺกติ น สมปสฺสริยติ เอว ปฏฺิสฺสยติ
#๑. ม. สมปฏฺิจฺจติว ๗ ๒. ม. ตทททาเว น วสฺสตติ ๗ ๓. ม. น กาลวสฺสสนฺติ ๗
#๔. ม. วิมฺสตนฺโต ๗

*เล่มที่ ๑๕ พุราหุณวคฺควณฺณา หน้า ๑๒๓

น สมฺปสارىติ ฯ เนกฺขมฺมํ โข ปนาติ อธิ เนกฺขมฺมํ นาม
 อสุภฺเส ปจฺจชฺฌานํ ตทสฺส (๑) มนสิกโรโต จิตฺตํ ปกฺขนฺนทติ ฯ
 ตสฺส ตํ จิตฺตนฺติ ตสฺส ตํ อสุภชฺฌานจิตฺตํ ฯ สุกตฺนฺติ
 โคจเร คตฺตฺตา สุกฺกุ กตํ ฯ สุภาวิตนฺติ อหानภาคิยตฺตา
 สุกฺกุ ภาวิตํ ฯ สุกฺกุจิตฺนฺติ กามโต วุกฺกจิตฺตํ ฯ สุวิมุตฺตนฺติ
 กามเมหิ สุกฺกุ วิมุตฺตํ ฯ กามปจฺจยา อาสวา นาม กามเหตุกา
 จตฺตาโร อาสวา ฯ วิฆาตาทิ ทุกฺขา ฯ ปริพาหาทิ กามราค-
 ปริพาหา ฯ น โส ตํ เวทณํ เวทียตีติ โส ตํ กามเวทณํ
 วิฆาตปริพาหเวทณญจ น เวทียติ ฯ

อิทฺมกฺขาตํ กามานํ นิสฺสรณฺนฺติ อิทํ อสุภชฺฌานํ กามเมหิ
 นิสฺสกุตฺตา กามานํ นิสฺสรณฺนฺติ อกฺขาตํ ฯ โย ปน ตํ
 ฌานํ ปาทกํ กตฺวา สงฺขารे สมฺมสนฺโต ตตฺติยมกฺกํ ปตฺวา
 อนาคามิผลฺเลน นิพฺพานํ ทิสฺวา ปุณฺ กามา นาม นตฺถิติ
 ชานาติ ฯ ตสฺส จิตฺตํ อจฺจนฺตนิสฺสรณเมว ฯ เสสฺสปเทสุปิ เอเสว
 นโย ฯ อโย ปน วิเสโส ทุตฺติยวเร เมตฺตตามานานิ พฺยาปาทสฺส
 นิสฺสรณํ นาม ฯ ตตฺติยวเร กรุณฺตามานานิ วิหีสาย นิสฺสรณํ
 นาม จตฺตฺตวเร อรูปชฺฌานานิ รูปานํ นิสฺสรณํ นาม ฯ
 อจฺจนฺตนิสฺสรณฺนฺติ(๒) เจตฺถ อรหตฺตผลํ โยเชตฺตพฺพิ ฯ ปญฺจม-
 วาเร สกฺกาโย มนสิกโรโตติ สุกฺกสงฺขารे ปริคฺคณฺหิตฺวา
 #๑. ม. ตมสฺส ฯ ๒. ม. อิตฺิสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญกนปตวณณา หน้ ๑๒๔

อรหตตปตตสส สุกขวิปสสสส ผลสมาปตติโต วุญจาย
วิมสนตถํ ปญจูปาทนกุขนฐาภิมุขํ จิตตํ เปเสนตสส ฯ
อิทมกุขาคํ สกกายสส นิสสรณนติ อิทํ อรหตตมกุเคน จ
ผลเน จ นิพพานํ ทิสฺวา จิตสส ภิกฺขุโน ปฺน สกกาโย
นตถิติ อุปฺปนฺนอรหตตผลสมาปตติจิตตํ สกกายสส นิสสรณนติ
อกุขาคํ ฯ

อิทานิ เอวํ สกกายนิสรณนิโรธํ ปตฺวา จิตสส
ชีณาสวสฺส วณฺณํ กเถนฺโต ตสฺส กามนฺนทีปี นานุเสตฺติ-
อาทิมหา ฯ ตตฺถ นานุเสตฺติ น นิพพตฺตติ ฯ อนนฺสยาติ
อนิพพตฺติยา ฯ เสสมตฺถ อุตฺตานตฺถเมวาติ ฯ

ทสมํ ฯ

พฺรหฺมวคฺโค ปญจโม ฯ

จตฺตฺถปณฺนาสโก นิฏฺฐิตो ฯ

ปญจมปณาสกวรรณนา

กิมพิลุตตวรรณนา

ปญจมุตส ปจเม กิมพิลาขนุติ (๑) เอวนามเก นครเ ฯ
นิจลวเนติ (๒) มุจลินทวเน ฯ เอตทโวจาติ อัย กิร เถโร ตสุมิเยว
นกรเ เสฏฐิปุตโต สตถุ สนฺติเก ปพพชิตฺวา ปุพเพนิवासณณํ
ปฏฺธิภิ โส อตตนา นิฏฺฐจํ ขนฺธสนฺตานิ อนฺตฺสฺรณฺโต กสฺสป-
ทสพลสฺส สาสโนสกกนกาลเ ปพพชิตฺวา จตฺสฺส ปรีสาสุ สาสเน
อการวํ กโรนฺตีสฺส นิสฺเสณิ พนฺธิตฺวา ปพพตํ อารุຍฺห ตตถ
สมณชมมํ กตฺวา อตตโน นิฏฺฐกาวิ อทฺทส ฯ โส สตถาริ
อุปสงกมิตฺวา ตํ การณํ ปุจฺฉิสฺสามิติ (๑)เอวํ ตํ(๑) โโก นุ
โฆ กนฺเตติอาทิวจํ อโวจ ฯ สตถริ อการวา วิหรนฺติ
อปฺปติสฺสาติ สตถริ การวณฺเจว เชฏฺฐกภาวณฺจ อนฺุปฏฺฐเปตฺวา
วิหรนฺติ ฯ เสเสสุปิ เอเสว นโย ฯ

ตตถ เจตियงกณาทิสฺส นตฺตํ ชารตฺวา อุปาหนา อารุຍฺห
วิจฺรณฺโต นานปฺปการณฺจ นีรตฺถกถํ กเถนฺโต สตถริ อการโว
วิหรติ นาม ฯ ชมฺมสฺสวณฺคเ ปน นิสฺสิทิตฺวา นิทฺทายนฺโต
เจว นานปฺปการณฺจ นีรตฺถกถํ กเถนฺโต ชมฺเม อการโว
วิหรติ นาม ฯ สงฺฆมชฺฐเ พหาวิกฺเขปํ นานตฺถกถํ กเถนฺโต
เถรณวชฺฐิเมสฺส จ จิตฺตีการิ อกโรนฺโต สงฺฆเ อการโว วิหรติ
#๑. ม. กิมพิลาขนุติ ฯ ๒. ม. สී. นิเจลวเนติ ฯ ม. นิจลวเนติ ฯ ๓. ม. เอตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๑๒๖

นาม ฯ สิกข์ อปริปุเรนุโต สิกขาย อการโว วิหริติ นาม ฯ
อญมมญลัม กถภณณนาทีนิ กโรนุโต อญมมญลัม อการโว
วิหริติ นาม ฯ

ปฐมัม ฯ

ทุตยัม อุตตทานตถเมว ฯ

ทุตยัม ฯ

ตติเย อชชเวนาติ (๑) อชชกาเวณ อวงกมเนน ฯ ชเวนาติ
ปทชเวณ ฯ มททเวนาติ สรีรมุตตาย ฯ ขนุตติยาติ อธิวาสนก-
ขนุตติยา ฯ โสจรเจนาติ สจิสิตตาย ฯ ภิกขุวาเร อชชชวณติ
ณณสส อชชกมนัน ฯ ชโวติ สจิสส (๒) หุตวา ณณสส
กมนภาโว ฯ (๓) มททวณติ สีสมททวํ ฯ ขนุตติติ อธิวาสนก-
ขนุตติเยว ฯ โสจรจณติ (๔) สจิสิตตาเยว ฯ

ตติยัม ฯ

จตุตถเอ ปญจพลานิ มิสสกาณิ กถิตานิ ฯ

จตุตถัม ฯ

ปญจเม เจโตชิตาติ จิตตสส กททฐภาวา กจจรภาวา(๕)
ขานุกภาวา ฯ สตุถริ กงขตีติ สตุถ สรีเร วา กุณเ วา
กงขติ ฯ สรีเร กงขมาโน ทวตตีสวารปฐิสถกขณปฏิมณฺฑิต (๖) นาม
#๑. ม. อชชเวนาติ ฯ ๒. ม. สจิสิต ฯ ๓. ส. วหนภาโว ฯ ๔. ม. อธิสทโท นตฺถิ ฯ
#๕. ม. กจจรภาวา ฯ ๖. ม. ทวตตีสวาร... ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กิมพิลวคความณณา หน้า ๑๒๗

สรිරิ อตุถิ นุ โข นตุถิตติ กงขติ कुณ กงขมาโน อตีตา-
นาคตปจจุปฺปนุชานนสมตถํ สพฺพญตฺตณณํ อตุถิ นุ โข
นตุถิตติ กงขติ ฯ วิจิจฺจตุตฺตติ วิจिनฺนุโต กิจฺจติ ทุกุขํ อापชฺชติ
วินิจฺจตุ (๑) น สกโกติ ฯ นาธิมฺจตุตฺตติ เอวมตฺนติ อธิโมกฺขํ น
ปฏฺฐิตติ ฯ น สมปสีทตฺตติ कुณสุ โอตริตฺวา นิพฺพิจิจฺจภาเวน(๒)
ปสีทิตฺตุ อนาวิโล ภาวิตฺตุ น สกโกติ ฯ อาตปฺปายาติ กิเลส-
สนฺตปภาวิริยกรณตฺตยา ฯ อนฺนุโยคยาติ ปฺนปฺปฺนํ โยคยา ฯ
สาตจฺจยาติ สตตทิริยา ฯ ปธานยาติ ปทหนตฺตยา ฯ อัย
ปจโม เจโตจิลอติ อัย สตฺถริ วิจิจฺจนาสงฺขาโต ปจโม จิตฺตสฺส
ถทฺฐภาโว เอวมว ตสฺส (๓) ภิกฺขุโน อปฺปหีนโน โหติ ฯ

ธมฺเมติ ปริยตฺตติธมฺเม จ ปฏฺฐิเวธธมฺเม จ ฯ ปริยตฺตติธมฺเม
จ(๔) กงขมาโน เตปฺภิกฺกํ พุทฺทจจัน จตุราสีติธมฺมกฺขนฺธสทฺสทานีติ
วทฺนติ อตุถิ โข เอตํ นตุถิตติ กงขติ ฯ ปฏฺฐิเวธธมฺเม
กงขมาโน วิปสฺสนานิสฺสนุโท มคฺโค นาม มคฺคนิสฺสนุโท (๕)
ผลนฺนาม สพฺพสงฺขารปฏฺฐินิสฺสคฺโค นิพฺพานํ นามาติ วทฺนติ
ตํ อตุถิ นุ โข นตุถิตติ กงขติ ฯ

สงฺฆे กงขตฺตติ อฺขุปฏฺฐิปฺนโนติอาทินํ ปทานํ วเสน เอวรूपํ
ปฏฺฐิพทํ ปฏฺฐิปฺนโน จตฺตาริ มคฺคภูจฺจา จตฺตาริ ผลภูจฺจาติ
#๑. ม. วินิจฺจตุ ฯ ๒. ม. นิพฺพิจิจฺจภาเวน ฯ ๓. ม. เอวมตฺสฺส ฯ
#๔. ม. จสทฺโท นตุถิ ฯ ๕. ม. มคฺคนิสฺสนุทํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจนิปาตวณณา หน้า ๑๒๘

อฏฺจนันํ ปุคฺคถานํ สมฺภูทโต สงฺโฆ นาม อตฺถิ นฺ โข
นตฺถิติ กงฺขติ ฯ

สิทฺถาย กงฺขมาโน อธิสึลสิทฺธา [๑] นาม อธิจิตฺตสิทฺธา อธิปญฺญา-
สิทฺธา นามาติ วทนฺติ สว อตฺถิ นฺ โข นตฺถิติ กงฺขติ ฯ

อัยํ ปญฺจโมติ อัยํ สพฺรหฺมจารีสฺสุ โกปสงฺขาโต ปญฺจโม
จิตฺตสฺส อทฺธภาโว กจฺจรภาโว ขาณฺฏภาโว ฯ

ปญฺจมํ ฯ

นฏฺเฐ ฯ เจตโสวินิพนฺธาติ จิตฺตํ วินิพนฺชิตฺวา มฏฺฐิจิยํ
กตฺวา วิย ฅนฺหนฺตฺติติ เจตโสวินิพนฺธา ฯ กามเมติ วตฺถุกาเมปิ
กิเลสกาเมปิ ฯ กายเมติ อตฺตโน กายํ ฯ รุเปติ พหิทฺฐารุเป ฯ
ยวาทตฺถนฺติ ยตฺตํ อิจฺฉติ ตตฺตํ ฯ อุตฺราวเทหกนฺติ อุตฺรปุริ
ตฺถหิ อุตฺรํ อวเทहनฺโต อุตฺราวเทหกนฺติ วุจฺจติ ฯ เสยฺยสฺขนฺติ
มณฺจปฺิจสฺสํ อุตฺสฺสํ วา ฯ ปสฺสสฺขนฺติ ยถา สมฺปริวตฺตํ
สยฺนตฺสส ทกฺขิณปสฺสวามปสฺसानํ สฺสํ โหติ เอวํ อูปฺปนฺนํ
สฺสํ ฯ มิทฺฐสฺขนฺติ นิทฺฐาสฺสํ ฯ อนฺนยฺยตฺโตติ ยุตฺตปฺปยฺยตฺโต
วิหฺรติ ฯ ปณฺธิชยติ ปฏฺฐยิตฺวา ฯ สีเลนาคิอาทิสฺสํ สีลนฺติ จตฺ-
ปาริสฺสทฺธิสึลํ ฯ วตฺตนฺติ วตฺตสมาทานํ ฯ ตโปติ ตปฺจรณํ ฯ
พฺรหฺมจริยนฺติ เมถุนวิริติ ฯ เทโว วา ภวิสฺสามิติ มหฺสทฺท-
เทโว วา ภวิสฺสามิติ(๒) ฯ เทวณฺณตโร วาติ อปฺเปสทฺทเทเวสฺส
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร นามาติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. อิตฺสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กิมพิลวคกวนณา หน้า ๑๒๕

วา อณตโรติ ฯ

อณฐิ ฯ

สตตเม วาติ อนุโลเมตีติ วาติ อนุโลเมตวา หรติ ฯ วตุถิ โสเชตีติ
ธมนิโย สุทฐา กโรติ ฯ อามาวเสถ ปาเจตีติ สเจ อามาวเสสกะ โหติ ตั
ปาเจติ ฯ

สตตมึ ฯ

อณฐเม อจกขุสสนติ น จกขุณิ หิติ จกขุวิสุทฐิ (๑) น
กโรติ ฯ

อณฐมึ ฯ

นวมเม อายตเคนาติ ทีเมเน ปริปฺณณปทพฺยณชนกั (๒)
กาถาวตฺตลจ วินาเสตฺวา ปวตฺเตน ฯ สรกฺคติมปิ นิกามย-
มานสฺสาติ เอว กิตฺตฺสโร กาทพฺโพติ สรกริธิยั ปณฺญยมานสฺส ฯ
สมาธิสฺส ภฺจโก โหตีติ สมถวิปฺสสนาจิตฺตสฺส วินาโส โหติ ฯ

นวมึ ฯ

ทสมเม ทุกขั สฺปตีติ นานาวิธึ สฺปินิ ปสฺสนฺโต ทุกขั
สฺปตี ฯ ทุกขั ปณฺฑิตฺตีติ ปณฺฑิตฺตฺนโตปิ อุตฺตสฺตีวา สโลมฺหฺโส
ปณฺฑิตฺตีติ ฯ อิมสฺมึ สฺตฺเต สติสมฺปชฺญณั มิสฺสกะ กถิตั ฯ

ทสมึ ฯ

กิมพิลวคฺโค ปฐฺโม ฯ

#๑. ม. จกขุ วิสุทฐิ ฯ ๒. ส. ปริปฺณณปทพฺยณชนตึ ฯ

อภฺกโกสกสฺตฺตวณฺณนา

ทฺติยสฺส ปจฺเม อภฺกโกสกปรีภาสโกติ ทสฺหิ อภฺกโกสวตฺถุหิ
อภฺกโกสโก ภยทสฺสเนน ปรีภาสโก ๑ ฉินฺนปรีปฺนุโถติ โลกุตฺตร-
ปฺปณฺจสฺส (๑) ฉินฺนตฺตา ฉินฺนปรีปฺนุโถ ๑ โรคาตงฺกนฺติ โรโคเยว
กิจฺจฉีวิกาวหนโถ (๒) โรคาตงฺโก นาม ๑

ปฐฺมํ ๑

ทฺติเย อธิกรณการโกติ จตฺนุํ อธิกรณานํ อณฺตรสฺส
การโก ๑ อนธิกตฺนุติ ปุพฺเพ อปฺปตฺตวิเสสํ ๑

ทฺติยํ ๑

ตฺติเย ทฺสฺสีโถติ อสีโถ นิสฺสีโถ ๑ สීลวิปฺนุโนติ วิปฺนุนสีโถ
ภินฺนสํวโร ๑ ปฺมาทาธิกรณนฺติ ปฺมาทการณา ๑

อิทฺถจฺ สฺตฺตํ คหฺภูจฺจํ วเสน อากตฺํ ปพฺพชิตานปี
ปน ลพฺภเตว ๑ คหฺภูโจ หิ เยน เยน สิปฺปฏฺจฺจเนน ชีวิกํ
กปฺเปติ ยฺหิ กสิยา ยฺหิ วณฺชชฺชาย ปาณาติปาตาทิวเสน
ปมตฺโถ ตํ ตํ ขลากาลํ สมฺปาเทตฺถุ น สกฺโกติ อถสฺส
มฺลํปี นสฺสตี(๑) ๑ มาฆาตกาเลปี ปาณาติปาตํ อทินฺนาทานาทีนํ จ
กโรนฺโถ ทณฺทวเสน มหตี โภกชานี นิกจฺจติ ๑ ปพฺพชิต
ทฺสฺสีโถ ปฺมาทการณา สීลโถ พุทฺทวจนโถ ฆานโถ สฺตฺต-
อริยชนโถ จ ชานี นิกจฺจติ ๑ คหฺภูจฺจสฺส อสุโก อสุกกฺเถ
#๑. ม. โลกุตฺตรปรีปฺนุสฺส ๑ ๒. ม. กิจฺจฉีวิกายาวหนโถ ๑
#๓. ม. มฺลํ วินสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ อุกโกสกวคความณณา หน้า ๑๓๑

ชาโต ทุสสีโล ปาปชโม ปริจตุตอิธโลกปรโลโก ภคตมตตปี (๑)
 น เทตติ จตุปริสมชฺเฒ ปาปโก กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ ฯ
 ปพฺพชิตฺตสฺส อสุโก นาสกฺขิ สึลํ รกฺขิตฺตํ พุทฺธวณฺํ คเหตุ
 เวชชกมฺมาทึหิ ชีวติ ฉหิ อการเวหิ สมฺนฺนาคโถตติ เอวํ
 อพฺภุคฺคจฺฉติ ฯ อวิสารโหติ คหฺภูโธ ดาว อวสฺสํ พหฺนุณํ
 สนฺนิปาตญฺจานเ โกจิ มม กมฺมํ ชานิสฺสตี อถ มํ คณฺหิสฺสสนฺติ
 วา ราชกฺลสฺส วา ทสฺสนฺตีตี สภโย อุปสงฺกมตี มงฺกุฏโต
 จ ปตฺติทกฺขนฺโร อโฆมุโข องฺกุฏจเณ ญมฺมํ กสนฺโต นิสิตฺติ
 วิสารโห หุตฺวา กเถตฺตํ น สกฺโกติ ฯ ปพฺพชิตปี พหุ
 ภิกฺขุ สนฺนิปตฺตา อวสฺสํ โกจิ มม กมฺมํ ชานิสฺสตี อถ
 เม อุโปสถํปี ปวารณฺปี จเปตฺวา สามณฺณา จาเวตฺวา
 นิกฺกทฺตฺตฺสสนฺตีตี สภโย อุปสงฺกมตี วิสารโห หุตฺวา กเถตฺตํ
 น สกฺโกติ ฯ เอกจฺโจ ปน ทุสสีโลปี (๒)ทพิโต วิจฺรตี (๒) โสปี
 อชฺฌาสเยน มงฺกุ โหติเยว ฯ

สมฺมุโพห กาลํ กโรตีตี ตสฺส หิ มรณฺมณฺเจ นิปนฺนสฺส
 ทุสสีลกมฺมํ สฺมาทาย วตฺติญฺจานํ อาปาลํ อากฺจฺฉติ โส
 อุมฺมิเลตฺวา อิธโลกํ ปสฺสตี นิมฺมิเลตฺวา ปรโลกํ ฯ ตสฺส
 จตฺตารอ อปายา อุปญฺจหนฺติ สตฺติสเตน สีสเ ปหฺริยมาโน
 วีย โหติ ฯ โส วาเรถ วาเรถาติ วิรวนฺโต มรตี ฯ เตน วุตฺตํ
 #๑. ม. สลากภคตมตตมปี ฯ ๒. ม. ทิปปีโต วีย จรตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๑๓๒

สมมุโพห กาลัง กโรตีติ ฯ ปญจัม ปทัง [๑] อุตตทานเมว ฯ

อานิสัสกถา วุตตวิปริยาเยน เวทิตพพา ฯ

ตติยัม ฯ

จตุตเถ พหุภาณิสฺมินฺติ ปญญาเย อปริจฺฉินฺนิตฺตฺวา พหุ

ภณฺนเต ฯ มนฺตภาณิสฺมินฺติ มนฺตา วุจฺจติ ปญญา ตาย

ปริจฺฉินฺนิตฺตฺวา ภณฺนเต ฯ

จตุตถัม ฯ

ปญฺจเม เวรพหุโลติ ปุคฺคฺลเวเรนปี อกุสลเวเรนปี

พหุเวโร ฯ วชฺชพหุโลติ โทสพหุโล ฯ

ปญฺจัม ฯ

นฏฺเฐ ลุทฺโทติ ทารุโณ กกุขโป ฯ วิปฺปฏิสาริตี มงฺกุภาเวน

สมนฺนาคโต ฯ

นฏฺฐัม ฯ

สตุตฺตเม อปาสาทิเกติ อปาสาทิเกหิ กายกมฺมาทีหิ

สมนฺนาคเต ฯ ปาสาทิเกติ ปาสาทาวहे ปริสุทฺทฺสมาจาเร ฯ

สตุตฺตมัม ฯ

อฏฺฐมนฺวmani อุตฺตทานตฺถาเนว ฯ

อฏฺฐมนฺวmani ฯ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท อตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ที่มจาริกวคควณณา หน้า ๑๓๓

ทสม ปรณจิม ฤกษเว อาทินวา มธูรายนติ เอก
 สมย ภควา ฤกษสงฆปรวิวโต จาริก จรมาโน มธูร นคร (๑)
 สมปาปณิตวา อนโตนคร ปวิสิตุ อารภิ ฯ อเถกา มิจณา-
 ทิฏฐิกา ยกขินี อเจลา หุตวา เทว หตุเถ ปสารถวา ชิวห
 นิลลาเพตวา ทสพลสส ปุโรโต อฏฐาสี ฯ สตุถา อนโตนคร
 อปวิสิตวา ตโต จ (๒) นิกขमितวา วิหาริ อคมาตี ฯ มหาชโน
 ขาทนียโกชนียณเจว สกการสมมานณจ อาทาย วิหาริ กนตุวา
 พุทฐปมุขสส ฤกษสงฆสส ทานิ อทาสี ฯ สตุถา ตสส
 นครสส นิคคณหนตุถาย อิมิ สุตติ อารภิ ฯ ตตุถ วิสมาตี
 น สมตลา ฯ พุทฐชาติ วาตสส ปหรรณกาเถ อุทฐเตน(๓)
 รชกขนุเรน ปรีโยนทฐา วิย โหติ ฯ เสถ สพุพตถ
 อุตตทานเมวาตี ฯ

ทสม ฯ

อกุโกสกวคฺโค ทุติโย ฯ

ที่มจาริกสุตควณณา

ตติยสส ปจเม อนวฏฐจาริกนติ อววฏฐิตจาริกิ (๔) ฯ สุตติ
 น ปรีโยทเปตีติ ยมปิสส สุตติ อตุถิ ตํ ปรีโยทเปตุ น
 สกโกติ ฯ สุตเตเนกจเจน อวิสาร์โท โหตีติ โถกโถเกน สุตเตน
 วิชชมานนาปี ฌาณน โสมนสสปปตุโต น โหติ ฯ
 #๑. ม. มธูรานนคริ ฯ ๒. ม. ตโต ว ฯ ๓. ม. อุทฐเตน ฯ
 #๔. ม. อนวตุถิตจาริกิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๑๓๔

สมวภูจจารเถติ สมวภูจิจจาร(๑) ฯ

ปฐมํ ฯ

ทุตฺติยํ อุตฺตทานตฺถเมว ฯ

ทุตฺติยํ ฯ

ตฺติเย ฯ พหุภุณฺโฑติ พหุปริกฺขารो ฯ พหุภุสฺสชฺโชติ สปิ-
นวินีตาทินํ พหุทาย พหุภุสฺสชฺโช อพฺยตฺโตติ อพฺยาสตฺโต ฯ (๒)
ตฺสภฺจฺจติ ปญฺจวิเชน ตฺสภฺเคน ตฺสภฺจฺจ หุตฺวา ฯ อนนฺนฺโลมิเกนาติ
สาสนสฺส อนนฺนฺจฺฉวิเกน ฯ

ตฺติยํ ฯ

จตฺตฺเถ ฯ วณฺณมจฺฉริตี กุณฺมจฺฉริ ฯ ฐมฺมมจฺฉริตี
ปรียตฺติมจฺฉริ ฯ

จตฺตฺถํ ฯ

ปญฺจเม อนามนฺตจฺจาร อปชฺชตีตี นิมนฺตีโต สภตฺโต
สมาโน สนฺตํ ภิกฺขุํ อนาปฺจฺฉา ปฺเรภตฺตํ วา ปจฺฉาภตฺตํ
วา กุเลสุ จาริตฺตํ อปชฺชชฺชยฺยติ สิกฺขาปเท (๓) วุตฺตํ อปตฺตี
อปชฺชติ ฯ รโห นิสชฺชชฺชยฺยติอาทีนฺปิ เตสํ เตสํ สิกฺขาปทานํ
วเสน เวทิตพฺพานิ ฯ

ปญฺจมํ ฯ

#๑. ม. สมวภูจิจจาร ฯ ๒. ม. พฺยตฺโตติ พฺยาสตฺโต ฯ

#๓. วิ. มหาวิ. ๒/๕๕๑/๓๖๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ที่ขจาริกวคควณณา หน้า ๑๓๕

นกุเจ ๑ อติเวลนติ อติกนตปป์มาณกาลิ ๑

นกุฐิ ๑

สตุตมิ อุตตทานตุตเมว ๑

สตุตมิ ๑

อกุจเม ๑ อุตตุรภตเตติ อติทิวาปจนภตเต ๑ น กालน
ปฎิปุเชนตีติ ยากุกาลเอ ยากุ ขชชกกาลเอ ขชชกั โภชนกาลเอ
โภชนั อปจนตายุตตปป์ยตุตกาลสสุ อตินามิตตตนา น
กาลน ปฎิปุเชนติ อตุตโน จิตเตเนว เทนติ นาม ๑ ตโต
[๑]เตสุ อตุตโน เกหิ อากเตสุ ตเถว กโรนติ ๑ กุลป-
ปเวณียา อากตา พลิปฎีกุคากา ทเวตปิ ยตุตปป์ยตุต-
กาลน ลากิ ลภมานาเยว รกขนติ โภปนติ ปิพั ปตุวา(๒)
อกาลน(๓) ลภมานา ปน อิเม อเมหสุ อนาทราติ อารกขั
น กโรนติ ๑ สมณพุราหุณปิ เอเตลั เกเห โภชน-
เวลาย โภชนั น โหติ จิตมชณนติเก เทนติ(๔) มงคลา-
มงคเลสุ กาดพัพ น กโรนติ ๑ วิมุขา กมมึ กโรนตีติ
ปาโต กิณจิ น ลภาม ขุททาย ปฎิปิพิตา กมมึ กาคู
น สกุโกมาติ กมมึ วิสสชเชตุวา นิสินนติ ๑ อโนชวณต
โหตีติ อกาลนตุต ออชั ฝริตุ (๕) น สกุโกติ ๑ สุกกปกุโข

#๑. ม. เอตุณนตเร เตปีติ ทิสสุติ ๑ ๒. ม. อกตุวา ๑ ๓. ม. อกาลเอ ๑

#๔. ม. เทนตีติ ๑ ๕. ม. หริตุ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณณา หน้า ๑๓๖

วุดตวิปุลลาเสน เวทิตพุโพ ฯ

อภูรัมมิ ฯ

นวมเม ฯ สกริรุติ สนิทุโท มหานิทุทำ นิทุทายติ ฯ
สปปฎิกโยติ ตํ นิสุสาย ภัย อูปุชชติ ตสุมา สปปฎิกโย ฯ
มิตตทุพุกิติ ปานโกชนทายกมปิ มิตตํ ทุพุกิติ (๑) หีสติ ฯ
มาตุคามปิ เอเสว นโย ฯ

นวมมิ ฯ

ทสมเม โฆรวิสติ กกขพวิโส ฯ ทุชิวุหติ ทุวิชา
ภินุन्छิวุห ฯ โฆรวิสตาติ โฆรวิสตาย ฯ เสสทวเยปิ เอเสว
นโย ฯ

ทสมมิ ฯ

ทิมจาริกวกุโค ตติโย ฯ

อวาาสิกสุตตวณณา

จตุตถสุส ปจเม น อากปสมุปนุโนติ น สมนนา-
กปเปน สมุปนุโน ฯ อกาวนีโย โหติติ วฑุณนีโย น โหติ ฯ

ปฐมมิ ฯ

ทุติยิ อุตตทานเมว ฯ

ทุติยิ ฯ

#๑. สึ. ทุภติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อวาสีทวคฺควณณา หน้า ๑๓๗

ตติเย ปฏิพโลติ กายพเลน จ ฌานพเลน จ
สมนฺนาคตตฺตา ปฏิพโล ๑

ตติยํ ๑

จตุตฺเถ ขณฺฑผลฺลนฺติ ปตฺติทฺฐจฺานํ ภินฺนทฺฐจฺานนฺจ ๑
ปฏฺิสงฺขโรตฺติติ ปฏิปากตฺติกํ กโรติ ๑ อโรเจตฺติติ อิทํ ปรีวาริต-
กฺุลานํ (๑) วเสน วุตฺตํ ๑

จตุตฺถํ ๑

ปฺลยจเม อชฺชิสฺเสตฺตุติ ปฺลยจสุ สฺเสตฺตุ ๑ ฌมฺมทสฺสเน
นิเวสฺตีติ จตุสจจฌมฺมทสฺสเน ปตฺติทฺฐาเปติ ๑ อรหคฺคตฺนฺติ
สพฺพสกการานํ อรเห รตนตฺตเยว(๒) กตฺติ สฺสุ วตฺตฺตฺ
กรฺวจิตฺติการํ (๓) อฺุปฺปจฺเปถาติ อตฺถโถ ๑

ปฺลยจมํ ๑

นฺนุจฺ อฺุคฺคตฺตานเมว ๑

นฺนุจฺ ๑

สฺตฺตเม อวาสปฺลิกฺเชตฺติ อวาสํ พฺลวคฺทิทฺฐวเสน คิลิตฺวา
วีย จิโถ ๑ เสสํ สพฺพตฺถ(๔) อฺุคฺคตฺตานเมวาทิ ๑

สฺตฺตมํ ๑

อวาสีทวคฺคโถ จตุตฺถโถ ๑

#๑. ม. ปวารีตกฺุลานํ ๑ ๒. ม. วสทฺโโท นตฺถิ ๑ ๓. ม. กรฺวจิตฺติการํ ๑

#๔. ม. สพฺพํ ๑

ทุจจริตสุตตวณณา

ปญจมสุส ปจเม ทุจจริตเตติ (๑) อิทํ อเภทโต วุตตํ
กายทุจจริตเตติอาทิ กายทวาราทินํ วเสน เกทโต ๗ สทุทรมมาติ
ทสกุสกกมมปถมมโต ๗ อสทุทรมเมติ อกุสกกมมปถสงขาเต
อสทุทรมเม ๗

ปฐมํ ๗

นวม เสวติกาชาติ สุसान ๗ อาโรหนาคี आरोท-
นญจानํ ๗ อสุจินาคี ชิกุจฉนีเยน ๗

นวมํ ๗

ทสเม ปุคฺคกปฺปสาเทติ เอกสฺมี ปุคฺคกสฺมี อุปฺปนฺนป-
ปสาเท ๗ อนฺเต นิสีทาเปตีติ ภิกฺขุณฺ อาสนปริยนเต
นิสีทาเปตี ๗ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตฺตานเมวาคี ๗

ทสมํ ๗

ทุจจริตวคฺโค ปญจโม ๗

ปญจมปณฺณาสกโก นิฏฺฐิตโต ๗

#๑. ม. ทุจจริตเต สุจจริตเตติ ๗

นกุสสุส ปสม อุปสมปาเตตพุนติ อุปชฌาเยน หุตวา
อุปสมปาเตตพัพ ๑

ปฐม ๑

หุตเย นิสสุโย ทาทพโพติ อจาริเยน หุตวา นิสสุโย
ทาทพโพ ๑

หุตย ๑

ตติเย สามเนโร อุปฐาเปตพโพติ อุปชฌาเยน หุตวา
สามเนโร คเหตุพโพ ๑ อิติ อิมานิ ตินปี สุตตานิ ปสม-
โพธิย จินาสวเวสน วุตตานิ ๑

ตติย ๑

จตุตถาทินิ อนุปทวณณนาโต อุตตทานตถาเนว ๑
ภตตทเทสกาทินิ วินิจจยกกา สมมุตปาสาทิกาย
วินยกุจกถาย วุตตนเยเนว เวทิตพพาติ ๑

สมมโต น เปเสตพโพติ ปกตिया สมมโต กจจ
ภตตานิ อุททิสาทินิ น เปเสตพโพ ๑ สากุญคคาหาปโกติ
วสุสิกกสาฎิกาย คาหาปโก ๑ ปตตคคาหาปโกติ โย จ ตสสา
ภิกขุปริสาย ปตตปริญโต โส จ(๑) ตสส ภิกขุโน ปทาทพโพติ
เอตถ วุตตปตตคคาหาปโก ๑

#๑. ม. จสทโท นตถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปญจกนิปาตวณฺณา หน้ท ๑๔๐

อาชีวโกติ นคฺคปริพฺพาชโก ๗ นคฺคโจติ ปฺริมภาค-
ปฏิจฺจนฺโน ๗ มุณฺทสวโกติ นคฺคจสวโก ๗ ชกฺกิลโกติ
ตาปโส ๗ ปริพฺพาชโกติ จนนปริพฺพาชโก ๗ มาคณฺทิกาทโยปี
ติตฺถียาเอว ๗ เอเตลํ ปน ลีเลสุ ปฺริปฺรการิตาย อภาวน
สูกฺกปกฺโข น คหิโต ๗ เสสเมตฺถ อุตฺตานเมวาทิ ๗

ปญจกนิปาตวณฺณา นิฏฺจิตา ๗

#๑. ม. นคฺคปริพฺพาชโก ๗

ฉกุกนิปาตวณณา

ปจฺมอาหุเนยฺยสุตฺตวณณา

อาหุเนยฺยวคฺควณณา

ฉกุกนิปาตสุส ปจฺเม อิทฺ ภิกฺขเว ภิกฺขุติ ภิกฺขเว
อิมฺสฺมี สาสเน ภิกฺขุฯ เนว สุมฺโน โหติ น ทุมฺมโนติ
อิฏฺฐารมฺมเณ รากสฺสทเคน โสมนฺสุเสน น(๑) สุมฺโน วา
อนิฏฺฐารมฺมเณ โทสสทเคน โทมฺนฺสุเสน น(๑) ทุมฺมโน วา
โหติฯ อุเปกฺขโก วิหฺรติ สโต สมฺปชาโนติ มชฺฌตฺตารมฺมเณ
อสมเวกฺขเนน (๒) อณฺเณนุเปกฺขาย อุเปกฺขกภาวํ อนาปชฺชิตฺวา
สโต สมฺปชาโน หุตฺวา อารมฺมเณ มชฺฌตฺโต วิหฺรติฯ อิมฺสฺมี
สุตฺเต ปิณาสวสุส สตตฺตวิหาโร กถิตฺฯ

ปจฺจมํฯ

ทฺตฺติเย อนเภาวิทฺติ อิทฺทฺติวิธฺนฺตฺติอาทินิ วิสุทฺติมกฺเค
วคฺคตาเนวฯ อาสวานํ ขยา อนาสวนฺตฺติ อาสวานํ ขเยน
อนาสวํ น จกฺขุวิญญาณาทินิ วิย อภาเวนาติฯ อิมฺสฺมี
สุตฺเต ปิณาสวสุส อภิญญา ปฏฺธิปาฏฺฐิยา กถิตาฯ

ทฺตฺติยํฯ

#๑. ม. นสทฺโท นคฺติฯ ๒. ม. อสมเปกฺขเนนฯ

*เล่มที่ ๑๕ กุกนิปาตวณณา หน้า ๑๔๒

ตติยจตุเตสุ ชีณาสโว(๑) กถิต ๑

ตติยจตุถานี ๑

ปญจเม องฺเคหีติ कुणฺเเกหี ๑ ขโมติ อธิวาสโก ๑

รูปานนฺติ รูปารมฺณานํ ๑ วณฺณสมฺปนฺโนติ สรีรวณฺเณน
สมฺปนฺโน ๑

ปญจมํ ๑

ณฺเฏเจ พลสมฺปนฺโนติ กายพเลน สมฺปนฺโน ๑

ณฺเฏจฺจ ๑

สตุตฺตเม ชวสมฺปนฺโนติ ปทชเวน สมฺปนฺโน ๑

สตุตฺตมํ ๑

อญฺจเม อนฺตุตฺตริยานีติ อญฺเณน อุตฺตริตเรน รหิตานี
นिरุตฺตรานี ๑ ทสฺสนานฺตุตฺตริยนฺติ รูปทสฺสเนสุ อนฺตุตฺตริ ๑ เอส
นโย สพฺพปทฺส ๑ หตุตฺตริตนาทีนญฺหิ ทสฺสนํ น ทสฺสนา-
นฺตุตฺตริยํ นิวิญฺจสทฺทสฺส ปน นิวิญฺจเปมวเสน ทสฺพลสฺส วา
ภิกฺขุสงฺฆสฺส วา กสิณอสฺสณนิมิตฺตาทินํ วา อญฺจตฺตริยํ ทสฺสนํ
ทสฺสนานฺตุตฺตริยํ นาม ๑ ขตฺติยาทีนํ कुณฺณกถาสวณํ น สวณา-
นฺตุตฺตริยํ นิวิญฺจสทฺทสฺส ปน นิวิญฺจเปมวเสน ตินฺณํ วา
รตฺตนาณํ कुณฺณกถาย สวณํ เตปฺปิฏกพฺพทฺทวจนฺตวณํ วา สวณา-
นฺตุตฺตริยํ นาม ๑ มณฺธิรตนาทีนํ ลาโก น ลาภานฺตุตฺตริยํ
#๑. ม. วสทฺโท นตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อาหุเนยวคความณณา หน้า ๑๔๑

สตตวิธอริยชนลาโก ปน ลาภานุตตริย นาม ฯ หตฺถิสิปฺปาติ-
สิกกฺขณํ น สิกกฺขานุตตริยํ สิกกฺขาตฺตยปฺรณํ ปน สิกกฺขานุตตริยํ
นาม ฯ ขตฺติยาทีนํ ปาริจรียา น ปาริจรียานุตตริยํ ตินฺณํ
ปน รตนานํ ปาริจรียา ปาริจรียานุตตริยํ นาม ฯ ขตฺติยาทีนํ
คฺุณานุสฺสรณํ น อนุสฺสทานุตตริยํ ฯ ตินฺณํ ปน รตนานํ
คฺุณานุสฺสรณํ อนุสฺสทานุตตริยํ นาม ฯ อิติ อิมานิ ฉ
อนุตตริยานิ โลกียโลกุตฺตรานิ กถิตานิ ฯ

อภฺฐมํ ฯ

นวมะ ฯ พุทฺธานุสฺสตีติ พุทฺธคฺุณารมฺมณานุสฺสตี ฯ (๑)
เสสฺสฺปะเทสฺสปี เอเสว นโย ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม มหานาโมติ ทสพลสฺส จุพฺปิตุปฺตุโต เอโก
สทฺถยราชา ฯ เยน ภควา เตนุสฺสํกมิตฺติ ภูตฺตปาตฺราโส หุตฺวา
ทาสปริชนปริวฺโต คณฺฐมาลาทีนํ คาทาเปตฺวา ยตฺถ สตฺถา
ตตฺถ อคฺมาสี ฯ อริยผลํ อสฺส อาคตฺนฺติ อาคตฺพลโล ฯ
สิกกฺขาตฺตยสาสนํ เอเตน วิญฺญาตฺนฺติ วิญฺญาตฺสาสนโน ฯ อิติ
อัย ราชา โสตาปนฺนสฺส นิสฺสยวิหารํ ปุจฺจามิตฺติ ปุจฺจนฺโต
เอวมาห ฯ เนวสฺส รากปรียุจฺจิตฺนฺติ น อุปฺปชฺชมาเนน รากเน
อุจฺจหิตฺวา คหิตํ ฯ อุชฺชตฺนฺติ พุทฺธานุสฺสตีกมฺมกุจฺจาเน อุชฺชกเมว
#๑. ม. พุทฺธคฺุณารมฺมณา สตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กุกกาปาวณณา หน้า ๑๔๔

คตฺ ๑ ตถาคตฺ อารพฺภาติ ตถาคตฺกุณฺเณ อารพฺภ ๑ อตฺถเวทฺหนฺติ
อฏฺฐกถํ นิสฺสาย อุปฺปนฺนํ ปิตฺติปาโมชฺชํ ๑ ฐมฺมเวทฺหนฺติ ปาลี
นิสฺสาย อุปฺปนฺนํ ปิตฺติปาโมชฺชํ ๑ ฐมฺมุปฺสยฺหิตฺหนฺติ ปาลีณฺจ
อฏฺฐกถณฺจ นิสฺสาย อุปฺปนฺนํ ๑

ปมฺุทิตฺตฺสชาติ ทฺุวิเชน ปาโมชฺเชน ปมฺุทิตฺตฺส ๑ ปิตฺติ
ชายตีติ ปณฺจวิธา ปิตฺติ นินฺุพฺพตฺตติ ๑ กายิ ปสฺสมฺภตฺตี
นามกاي ๑ กรชกاي ๑ ทรตฺปฏฺิปปสฺสทฺธิยา ปฏฺิปป-
ปสฺสมฺภตฺตี ๑ สฺขนฺุติ กายิกเจตฺตสิกฺสุขํ ๑ สมာธิยตีติ อารมฺมณ
สมฺมา จปิตฺติ โหติ ๑ วิสมกตฺาย ปชายาติ รากโทสโมหวิสม-
กเตสฺ สตฺเตสฺ ๑ สมปฺปตฺโตติ สมฺมํ อุปฺสมํ ปตฺโต หุตฺวา ๑
สพฺยาปชฺฌายาติ สทฺุทฺทาย ๑ ฐมฺมโสตฺติ สมာปฺนฺโนติ วิปสฺสนา-
สงฺขชาติ ฐมฺมโสตฺติ สมာปฺนฺโน ๑ พุทฺธานุสฺสตี ภาเวตีติ พุทฺธา-
นุสฺสติกมฺมกฺุจันฺ พฺุเหติ วทฺุเมติ ๑ อิมินา นเยน สทฺุพฺพตฺถ
อตฺถโถ เวทิตฺพุโพ ๑ อิติ มหานาโม โสตาปฺนฺนสฺส นิสฺสยวิหารี
ปฺุจฺฉิ ๑ สตฺถาปฺสฺส ตเมว กเถสิ ๑ เอวํปี(๑) อิมสฺมี สุตฺเต
โสตาปฺนฺโนว กถิตฺติ ๑

ทสมํ ๑

อาหุเนยฺยวฺกุโค ปจโม ๑

#๑. ม. ปิสทฺุโท นตฺถิ ๑

สารณียสุตตวณณา

ทุตยสุต ปจเม ฯ สารณียาติ สริตพพยุตตกา ฯ เมตตํ
กายกมฺมนฺติ เมตฺเตน จิตฺเตน กาทพฺพิ กายกมฺมิ ฯ วจิกมฺม-
มโนกมฺเมสุปี เอสว นโย ฯ

อิมานิ จ ปน ภิกฺขุณฺโณ วเสน อาคตานิ คิหิสุปี
ลพฺภนฺติ ฯ ภิกฺขุณฺณหิ เมตฺตจิตฺเตน อาภิสมาจาริกธมฺมปฺรณํ
เมตฺตํ กายกมฺมิ นาม ฯ คิหิณํ เจตियวฺนฺทนฺตฺถาย โปธิวฺนฺท-
นฺตฺถาย สงฺฆนินฺนฺตนฺตฺถาย กมนํ คามํ ปิณฺฑาย ปวิญฺเจ
ภิกฺขุ ทิสฺวา ปจฺจุคฺคกมนํ ปตฺตปฏฺิกคฺคหณํ อาสนปฺลฺยาปนํ
อนฺุคฺคนฺนฺติ เอวมาทิกิ เมตฺตํ กายกมฺมิ นาม ฯ

ภิกฺขุณฺโณ เมตฺตจิตฺเตน อาจารปฺลฺยตฺตติสิกฺขาปนํ กมฺมฏฺฐาน-
กถนํ ฐมฺมเทสนา เตปฺปิฏกพฺุทฺทวจนํ เมตฺตํ วจิกมฺมิ นาม ฯ
คิหิณํ เจตियวฺนฺทนาย คจฺฉาม โปธิวฺนฺทนาย คจฺฉาม ฐมฺม-
สุสวณํ กริสฺสาม ทิปฺมาลาปฺุฝปฺุชฺชํ กริสฺสาม ตีณิ สฺจฺริตานิ
สมาทาย วตฺติสุสสาม สลาภกตฺตาทีนิ ทสุสาม วสุสวาสิกํ
ทสุสาม อชฺช สงฺฆสุส จตฺตาโร ปจฺเจเย ทสุสาม สงฺฆํ
นินฺนฺเตตฺวา ขาทนียาทีนิ สํวิทฺถ อาสนานิ ปฺลฺยาเปถ
ปานีเย อุปฏฺฐาเปถ(๑) สงฺฆํ ปจฺจุคฺคนฺตฺวา อาเนถ ปฺลฺยตฺตาสเน
นีสีทาเปตฺวา อฺุสฺสาหฺชาตา เวยฺยาวจฺจํ กโรถาติอาทิวจนกาเถ
#๑. ม. อุปฏฺฐาเปถ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ลกุกนิปาตวณณนา หน้า ๑๔๖

เมตต์ วจีกรมมึ นาม ฯ

ภิกขุณฺ ปาโตว อุกฺขาย สรีรปฏิชคฺคณฺ เจตियงฺคณ
วตฺตาทินิ จ กตฺวา วิวิตฺตาสเน นิสิตฺตฺวา อิมสฺมี วิหาร
ภิกขุ สฺวชี โหนตุ อเวรา อพฺยาปชฺฌมาติ จินฺตณฺ เมตฺตํ มโนกรมมึ
นาม ฯ คิหิณฺ อยฺยา สฺวชี โหนตุ อเวรา อพฺยาปชฺฌมาติ
จินฺตณฺ เมตฺตํ มโนกรมมึ นาม ฯ

อาวิ เจว รโห จาติ สมฺมุขา จ ปรมฺมุขา จ ฯ ตตฺถ
นวกานํ จีวรกรมฺมาทิสฺส สหายภาวคมฺณ สมฺมุขา เมตฺตํ กายกรมมึ
นาม เถรานํ ปน ปาทโรชนทานาทิเกทํ สพฺพิปี สามิจิ-
กรมมึ สมฺมุขา เมตฺตํ กายกรมมึ นาม ฯ อุกฺเขหิปี ทฺนฺนิกฺขิตฺตานํ
ทารุณฺทาทินิ เตสฺส อวณฺณํ อกตฺวา อตฺตนา ทฺนฺนิกฺขิตฺตานํ
วिय ปฏิสามณฺ ปรมฺมุขา เมตฺตํ กายกรมมึ นาม ฯ เทวตฺเถโร
ติสฺสตฺเถโรติ เอวํ ปคฺคยฺห วจณฺ สมฺมุขา เมตฺตํ วจีกรมมึ
นาม ฯ วิหาร อาสณฺ (๑) ปน ปฏิปุจฺจนฺตสฺส กหํ อมฺหากํ
เทวตฺเถโร กหํ อมฺหากํ ติสฺสตฺเถโร กทา นฺ โข อากมฺิสฺสตีติ
เอวํ มมายนวจณฺ ปรมฺมุขา เมตฺตํ วจีกรมมึ นาม ฯ
เมตฺตาสิเนหฺสินิทฺธานิ(๒) ปน นยฺนานิ อุมฺมิเลตฺวา ปสนฺเนน มฺเขน
โอโลกณฺ สมฺมุขา เมตฺตํ มโนกรมมึ นาม ฯ เทวตฺเถโร
ติสฺสตฺเถโร อโรโค โหตุ อปฺปาปาโรติ (๓) สมฺนฺนาหรณฺ ปรมฺมุขา
#๑. ม. อสนฺตํ ฯ ๒. ม. เมตฺตาสิเนหฺสินิทฺธานิ ฯ ๓. สී. อพฺยาปชฺโฌ ฯ
#ม. อปฺปาปาโร ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สารานียวคคุณณา หน้า ๑๔๗

เมตต์ มโนกมมึ นาม ฯ

ลาภาติ จีวราทโย ลทุชปจญา ฯ ชมมิกาติ กุหนาทิ-
เกทมิ จินาชีว วชเชตวา ชมเมเน สเมเน ภิกขาจริยวตเตน
อุปปนนา ฯ อนุตมโส ปตตปริยาปนนมตตมปีติ ปจฉิมโกภญา
ปตตปริยาปนน์ ปตตสส อนโตคตํ ทวิตติกฏจุกุกขามตตมปี ฯ (๑)

อุปปฏิวิทตโกคีติ เอตถ เทว ปฏิวิทตทานิ นาม
อามิสปฏิวิทตํ ปุคคตปฏิวิทตตถจ ฯ ตตถ เอตตํ ทสสามิ
เอตตํ ทสสามิติ เอว จิตเตน ปฏิวิทชนํ อามิสปฏิวิทตํ
นาม ฯ อสุกสส ทสสามิ อสุกสส น ทสสามิติ เอว
จิตเตน วิชชน[๒] ปุคคตปฏิวิทตํ นาม ฯ ตทกขปี อกตวา
โย อุปปฏิวิทตํ ภูชชติ อัย อุปปฏิวิทตโกคี นาม ฯ

สีลวนเตหิ สพุรหมจารีหิ สาธารณโกคีติ เอตถ สาธารณ-
โกคิโน อิทํ ลกขณํ ยํ ยํ ปณิตํ ลกตติ ตํ เนว ลาเภน
ลาภํ นิชชีสนามูเชน (๑) คิหีนํ เทติ น อตตนา ปริภุชชติ
ปฏิกคณหนโต จ สงเมเน สาธารณํ โหตติ คเหตุวา ฆณทํ
ปหริตวา ปริภุชชิตพพํ สงฆสนตํ วิย ปสสตี ฯ

อิมํ ปน สารณียชมมึ โก ปุเรติ โก น ปุเรติ ฯ
ทสสีโล ตาว น ปุเรติ ฯ น หิ ตสส สนตํ สีลวนตา
คณหนติ ฯ ปริสทุทสสีโล ปน วตตํ อชณเทหนโต ปุเรติ ฯ
#๑. ม. ทวิตติกฏจุกุกขามตตมปี ฯ ๒. ม. เอตถนตเร ปนสทโท ทิสสตี ฯ
#๓. ม. นิชชีสนตามูเชน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จกุกนิปาตวณณา หน้า ๑๔๘

ตตริทํ วตฺตํ โย หิ โอิทิสฺสํ กตฺวา มาตุ วา ปิตุ
 วา อาริยฺพชฺฌายาทินํ วา เทติ โส ทาทพฺพิ เทติ ฯ
 สารณียชฺฌโม ปนสฺส น โหติ ปติโพชชกฺขนํ นาม โหติ ฯ
 สารณียชฺฌโม หิ มุตฺตปติโพชสฺส วฏฺฐติ ฯ เตน ปน
 โอิทิสฺสํ เทนฺเตน กิลานกิลานุปฺภจากอาคนฺตฺถกมิกานญฺเจว
 นวปพฺพิชิตสฺส จ สงฺฆาปฏิปตฺตคฺคหณํ อชานนฺตสฺส ทาทพฺพิ ฯ
 เอเตสํ ทตฺวา อวเสสํ เถราสนโต ปฏฺจาย โถกํ โถกํ อทตฺวา
 โย ยตฺตํ กณฺหาติ ตสฺส ตตฺตํ ทาทพฺพิ ฯ อวสิฏฺเฐ อสตี
 ปฺน ปิณฺฑาย จริตฺวา เถราสนโต ปฏฺจาย ยํ ยํ ปณฺตี
 ตํ ตํ ทตฺวาเสสํ ญฺชิตพฺพิ ฯ สีลวณฺเตหิตี วจนโต ทุสฺสีลสฺส
 อทาทตปี วฏฺฐติ ฯ

อัย ปน สารณียชฺฌโม สฺสทิกฺขิตาย ปริสาย สฺสปุโร
 โหติ สฺสทิกฺขิตาย หิ ปริสาย โย อญฺญโต ลภติ โส
 น กณฺหาติ ฯ อญฺญโต อลภนฺโตปิ ปมาณยฺตฺตเมว กณฺหาติ
 น อติเรกํ ฯ อัย ปน สารณียชฺฌโม เอวํ ปฺนปฺนํ
 ปิณฺฑาย จริตฺวา ลทฺธิ์ ลทฺธิ์ เทนฺตสฺสาปี ทฺวาทสฺหิ
 วสฺเสหิ ปฺุเรติ น ตโต โอรํ ฯ สเจ หิ ทฺวาทสฺเม
 วสฺเส สารณียชฺฌมฺปุรโก ปิณฺฑปาตปฺุริ ปตฺตํ อาสนสาทายํ
 จเปตฺวา นุหายิตฺถํ คจฺฉติ สงฺฆตฺเถโร จ กสฺเสโส ปตฺโตติ
 วตฺวา สารณียชฺฌมฺปุรกสฺสาติ วุตฺเต อหฺรถ นนฺติ สพฺพิ

*เล่มที่ ๑๕ สารานียวคฺควณณา หน้า ๑๔๕

ปีณฺหาปาดํ วิจาเรตฺวา ว ภูณฺชิตฺวา วิตฺตปตฺตํ จเปติ ฯ อถ(๑)
โส ภิกฺขุ วิตฺตปตฺตํ ทิสฺวา มยฺหํ อเสเสตฺวา ว ปริภุณฺชิสฺสูติ
โสมนฺสํ อปฺปาทติ สารณฺีชฺมโม ภิชฺชติ ปฺน ทฺวาทส
วสุตานิ ปฺเรตพุโพ โหติ ฯ ติตฺถยปริวาสสทิสฺ โส (๒) สกึ
ขณฺฺเต ชาเต ปฺน ปฺเรตพุโพว ฯ โย ปน ลากา วต
เม สฺลทฺธิ วต เม ยสฺส เม ปตฺตคตฺตํ อนาปฺจฉาว
สพฺรหฺมจารี ปริภุณฺชนฺตีติ โสมนฺสํ ชเนติ ตสฺส ปฺณโณ
นาม โหติ ฯ

เอวํ ปฺริตสารณฺีชฺมมฺสฺส ปน เนว อิสฺสา น มจฺจริยํ
โหติ มนฺุสฺसानํ ปิโย โหติ อมฺนฺุสฺसानํ ปิโย โหติ สฺลภปฺจโย
ปตฺตคตฺตมฺสฺส ทิยมานํปิ น ชียติ ฯ ภาชนิยภณฺุทฺฏจฺาน
อคฺคภณฺุทฺ ฌกฺติ ภเย วา ฉาตเก วา ปตฺเต เทวตา อฺสุสฺสุกํ
อาปฺชฺชนฺุติ ฯ ตตฺริมานิ วตฺถุณี ฯ

เลณฺคิริวาสี (๓) ติสฺสฺตฺเถโร กิร มหาชฺิริคามํ (๔) อฺปนฺิสฺสาย
วสฺติ ปฺณฺุสฺสา มหาเถรา นาคทึปํ เจตฺยวฺนฺทนฺตถาย กจฺจฺนฺุตา
ชฺิริคาเม (๕) ปีณฺุทาย จริตฺวา กิณฺุจि อลฺทฺฐา นิกฺขมึสฺสุ ฯ
เถโร ปวิสฺนฺุโต เต ทิสฺวา ปฺุจฺฉิ ลทฺธิ ฆณฺุเตติ ฯ จริมฺุหา(๖)
อาวฺโสติ ฯ โส อลฺทฺฐภาวํ ฌตฺวา อาห ฆณฺุเต ยาวาหํ

#๑. ม. อถ โข ฯ ๒. ม. เหลส ฯ ๓. ปปญจ. ๒/๓๘๕/๒๐๒ ฯ
#สี่. โลณคิริวาสี ฯ ม. เสนคิริวาสี ฯ ๔. ม. มหาคิริคามํ ฯ ๕. ม. คิริคาเม ฯ
#๖. ม. วิจิริมฺุหา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ฅกุกนึปำตวณณนา หน้ำ ๑๕๐

อาคจนามิ ตาว อิเชว โหถาคิ มยิ อวูโส ปณณาสชนา
ปตตโรวนมตตปี(๑) น ลกิมุหาคิ ฅ ฅนุเต เนวาสีกา นาม ปฎิพลา
โหนติ อลณนุตาปี ฅกุกษาจารมคคสภาคิ ชานนุตีติ ฅ เถรา
อาคมยีสุ ฅ (๒) เถโร คามิ ปาวิติ ฅ ชุรเคเหเยว มหาอุปาสิกา
ชึรภคตติ สชเชตวา เถริ โอลอกยมานา จิตาเถรสสุ ทวาริ
สมปตตสเสว ปตตติ ปุเรตวา อทาสิ ฅ โส ติ อาทายเถรานิ
สนุติกิ คณตวา คณหถ ฅนุเตติ สงฆตเถริ อาท ฅ เถโร
อเมหหิ เอตตเกหิ ฅกุกจิ น ลททธิ อยิ สีมเมว คเหตุวา
อาคโต กิ นุ ฅกุกติ เสसानิ มุฆิ โอลอกเกสิ ฅ เถโร โอลอกนา-
การเนว ถตวา ฅนุเต ชมเมน สเมน ลททธิ ปินุชปาโต(๓)
นิกุกกุกจจา คณหถาคิ อาทิตอ ปฎุจาย สพเพสิ ยาวทตถิ
ทตวา อตตนาปี ยาวทตถิ ฅกุกชิ ฅ

อถ นิ ฅกุกตกิกุจาวसानเ เถรา ปุจจิสุ กทา อวูโส
โลกุกตตรชมมิ ปฎิวินุฉิติ ฅ นตถิ เม ฅนุเต โลกุกตตรชมโมติ ฅ
ฉานลาภิสิ อวูโสติ ฅ เอตปิ ฅนุเต นตถิติ ฅ นนุ อวูโส
ปาฎิหาริยนุติ ฅ สารณิยชมโม เม ฅนุเต ปุริโต ตสสุ เม
ปุริตกาลโต ปฎุจาย สเจปิ ฅกุกุสตสสสสิ โหติ ปตตคตติ
น ชियตีติ ฅ สารุ สารุ สปุริส อนุจจวิกมิทติ ตยุนุติ ฅ
อิทติ ตาว ปตตคตติ น ชियตีติ เอตถ วตถุ ฅ
#๑. ม. ปตตเตมนมตตมปี ฅ ๒. ม. อาคเมสิ ฅ ๓. ม. อยิ ปาโฐ นตถิ ฅ

*เล่มที่ ๑๕ สารานียวคควณณา หน้า ๑๕๑

อยเมว ปน เถโร เจตียปพุตเต คิริกณเท(๑) มหาปุชาย
 ทานกฺุจัน คณฺตฺวา อิมสฺมี ทาเน ก็ วรรณทนต์ิ ปุจฺฉิ ฯ
 เทว สากฺกา ฆนฺเตติ ฯ เอเต มยฺหิ ปาปฺณิสฺสนฺตีติ ฯ ตํ
 สุตฺวา อมจฺโจ รณฺโณ อาโรเจสิ เอโก ททโร เอวํ วทตีติ ฯ
 ททรสฺส เอวํ จิตฺตํ มหาเถรานํ ปน สุขุมสากฺกา วณฺณฺตีติ
 วตฺวา มหาเถรานํ ทสฺสามีติ จเปสิ ฯ ตสฺส ภิกฺขุสงฺฆเม
 ปฏิปาณฺิยา จิตฺเต เทนตสฺส มตฺถเก จปิตสากฺกา(๒) หตฺถํ
 นาโรหนฺติ อณฺเวย อาโรหนฺติ ททรสฺส ทานกาเล ปน หตฺถํ
 อารุฬฺหา ฯ โส ตสฺส หตฺถे จเปตฺวา อมจฺจสฺส มุขํ โอล-
 เกตฺวา ททฺริ นิสีทาเปตฺวา [๑] สงฺฆํ วิสฺสชฺเชตฺวา ททรสฺส
 สนฺตีเก นิสีทิตฺวา กทา ฆนฺเต อิมํ ฆมฺมํ ปฏิวิชฺฌิตฺถาติ
 อาห ฯ โส ปรียาเยนปี อสนฺตํ อวทนฺโต นตฺถิ มยฺหิ
 มหาราช โลกุตฺตรฆมฺโมติ อาห ฯ นนฺ ฆนฺเต ปุพฺเพ(๔)
 อวจฺจตฺถาติ ฯ อาม มหาราช สารณฺิยฆมฺมปุรโก อหิํ ตสฺส
 เม สารณฺิยฆมฺมสฺส(๕) ปุริตกาลโต ปญฺจาย ภาชนฺิยภณฺฑกฺุจानเ
 อคฺคภณฺฑํ ปาปฺณาตีติ ฯ สาธุ สาธุ ฆนฺเต อนฺุจจวิกมิตํ
 ตุมฺหากนฺฺติ วตฺวา ปกฺกามิ ฯ อิทํ ภาชนฺิยภณฺฑกฺุจानเ
 อคฺคภณฺฑํ ปาปฺณาตีติ เอตฺถ วตฺถุ ฯ

#๑. ม. คิริกณทมหาปุชาย ฯ ๒. ม. ฐปิตาปี เต สากฺกา ฯ
 #๓. ม. เอตฺถนฺฺเตเร ทานํ ทตฺวาติ ทิสฺสนฺตีติ ฯ ๔. ม. ปุพฺเพ ว ฯ
 #๕. ม. ฆมฺมสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ฅกุกนึปำตวณณนา หน้ำ ๑๕๒

พุมุหตึสสภเย(๑) ปน ภาตฺรคามวาลีโน นาคตฺเถรียา
 อนาโรเจตฺวาว ปลาयीสุฯ เถรี ปจฺจุสสมเย อตีวีย อปฺปนึค-
 โนมึโส คาโม อฺุปรธาเรถ ตาวาติ จณฺฑาทตึสสทหฺรภึกฺขุณึโย (๒)
 อาหฯ ตา จ(๓) คนฺตุวา สพฺเพสึ ปลาตภาวึ (๔) ฉตฺวา อากมม
 เถรียา อาโรเจสสฯ สฺวา สฺตุวา มา ตฺมุเห เตสึ คตภาวึ
 จินฺตยิตฺถ อตฺตโน อฺุทฺเทสปรึปฺจุฉาโยนิสฺมณสึกาเรสฺสุเยว โยคึ
 กโรธาติ วตฺวา ภึกฺขาจารเวลายึ ปารุปีตฺวา อตฺตทฺวาทสมา
 คามทฺวารเ นึโคฺรชฺรฺกฺขมฺมุเล อฏฺฐาตีฯ รฺกฺขเ อชิวฏฺฐา
 เทวตา ทฺวาทสนฺนึ(๕) ภึกฺขุณึนึ ปึณฺฑปาตึ ทตฺวา อຍຍ
 อณฺณตฺถ มา คจฺจถ นึจึจึ อึเชว อากจฺเจยฺยาถาติ อาหฯ
 เถรียา ปน กนึฏฺฐภาตา นาคตฺเถโร นาม อตฺถึ โส
 มหนฺตึ ภยึ น สกฺกา ยาเปตฺุ ปฺรตีรึ คมึสฺสามึตี อตฺต-
 ทฺวาทสโมว อตฺตโน วสนฺฏฺฐานา นึกฺขนฺโต เถรี ทึสฺวา
 คมึสฺสามึตี ภาตฺรคามึ อากโตฯ เถรี เถรา อากตาติ สฺตุวา
 เตสึ สนฺตึกึ คนฺตุวา กึ อຍຍาติ ปฺุจฺฉึฯ โส ตึ ปวฺตุตี
 อาโรเจสึฯ สฺวา อชฺช เอกทิวสึ วิหาเร(๖) วสึตฺวา เสว
 คมึสฺสธาติ อาหฯ เถรา วิหารึ อากมึสฺฯ (๗)

เถรี ปฺุณทิวเส รฺกฺขมฺมุเล ปึณฺฑาย จริตฺวา เถรี

- #๑. พุมุหตึสสภเยฯ ๒. ม. ทหฺรภึกฺขุณึโยฯ ๓. ม. จสทฺุโท นตฺถึฯ
- #๔. ม. คตภาวึฯ ๕. ม. ทฺวาทสนฺนึมฺปิฯ ๖. ม. วิหาเร วฯ
- #๗. ม. อคมึสฺฯ

*เล่มที่ ๑๕ สารณียวคคุณณา หน้า ๑๕๑

อุปสงกมิตวา อิม ปิณฑปาตัม ปริภุชชถาติ อาห ฯ เถโร
วภูฏิสฺสติ อวตฺวา(๑) ตฺถหิ อฏฺฐาสิ ฯ ฌมฺมิโก ตาว(๒) ปิณฑปาโต
กุกกัจจํ อคตฺวา ปริภุชชถาติ ฯ วภูฏิสฺสติ เถรีติ ฯ สฺวา ปตฺตํ
คเหตฺวา อากาเส จิปี ฯ ปตฺโต อากาเส อฏฺฐาสิ ฯ เถโร
สत्ตตฺตาลมตฺเต จิตฺตํ ภิภุชฺชณฺนํ ภิภุชฺชณฺนํ เถรีติ วตฺวา ภิภุชฺชณฺนํ
สพฺพกาเล(๓) น โหติ ภิภุชฺชณฺนํ อริยวํสํ กถยมาโน โภ
ปิณฑปาตํ ภิภุชฺชณฺนํ ภิภุชฺชณฺนํ วิดีนามยิตฺถาติ จิตฺเตน
อนฺวทียมาโน สนนมฺภิตฺตํ น สกฺขิสฺสํ อปฺปมตฺตา โหถ
เถรีโยติ มคฺคํ ปฏฺธิปชฺชติ ฯ

รูกฺขเทวตาปี สเจ เถโร เถรียา หตฺถโต ปิณฑปาตัม
ปริภุชฺชิสฺสติ น ตํ นีวตฺเตสฺสํ ฯ สเจ น ปริภุชฺชิสฺสติ
นีวตฺเตสฺสํ จินฺตยมาโน จตฺวา เถรสฺส กมนํ ทิสฺวา
รูกฺขา โอริยฺห ปตฺตํ ภิภุชฺชณฺนํ เทถาติ วตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา
เถรี รูกฺขมฺลลเยว อาเนตฺวา อาสนํ ปญฺญาเปตฺวา ปิณฑปาตัม
ทตฺวา กตฺถกฺกัจจํ ปฏฺธิยํ กาทฺเตว ทฺวาทส ภิภุชฺชณฺนํ
ทฺวาทส จ ภิภุชฺชณฺนํ สตฺต วสฺสํ อฏฺฐาติ ฯ (๔) อิทํ เทวตา
อุสฺสูกํ อาปชฺชนฺตีติ เอตฺถ วตฺถุ ฯ ตตฺร หิ เถรี สารณีย-
ฌมฺมปุริกา อโหสิ ฯ

อชณฺทานีตฺวาทิสฺสํ ยสฺส สตฺตสฺส อปตฺตํ ภิภุชฺชณฺนํ อนฺเต
#๑. ม. วภูฏิสฺสติ เถรีติ วตฺวา ฯ ๒. ม. ตาต ฯ ๓. ม. สพฺพกาเล ฯ
#๔. ม. อฏฺฐาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กุกถนิปาตวณณา หน้า ๑๕๔

วา อาทิมหิ वा सिग्धापत्ति गिनन् हिदि तसुत् सीलं प्रियन्ते
 गिनन्सागुगो विय चन्त्तं नाम च यत्त पन् वेमचन्ने गिनन्
 तसुत् गित्तसागुगो विय गित्तं नाम हिदि च यत्त प्रुत्तिपागुगिया
 तेव तीणि गिननानि तसुत् प्रुत्तिगुगिय वा गुगुगिय वा गुगुगित्त
 वित्ताकवन्नेन गाพत्तत्तात्तिन् ओत्तत्तवन्नेना कावी विय सप्त
 नाम हिदि च यत्त ओत्तत्तत्ता गिननानि तसुत् ओत्तत्तत्ता
 वित्ताकपित्तुवित्तत्ता कावी विय गुग्मात्तं नाम हिदि च यत्त
 पन् सप्तपेन सप्त ओगिननानि तसुत् तानि सीलानि ओचन्त्तानि
 ओत्तत्तत्तानि ओत्तत्तानि ओग्मात्तानि नाम โหนत्ति च तानि
 पनेतानि तन्नेहात्ताสप्तत्तो โมะเจत्ता गुत्तिस्सत्तावत्तत्तो
 गुत्तिस्सत्तानि พุत्तात्तिहि วิत्तत्तहि ปत्तत्तत्ता วิत्तत्तत्तत्तानि
 तन्नेहात्तिगुत्तिहि ओत्तत्तत्ता ओत्तत्तत्ता โत्तत्ता โत्ता
 เกนจิ ปรามग्गัจ्ञุ ओत्तत्तत्ता จ ओत्तत्तत्तानि ओत्तत्ता-
 สมารี โत्ताปนาสมารี वा สत्वत्तत्तत्ति สมารี สत्वत्तत्तत्तानि
 วุจ्जनत्ति च

สีลสามณฺณคโต วิหฺรตีติ เตสุ เตสุ ทิสภาเคสุ
 วิหฺรन्तेहि กิกฺขุहि สทฺธิ สฺमानภาวูปคตสีโล วิหฺรติ च โสตา-
 ปนฺนาत्तिन् हि सीลं สมฺมุตฺตเรปี เทวโลเกปี วสนฺตानํ โอत्तेสํ
 โสตาปนฺนาत्तिन् สีเลน สฺमानเมว โหตีติ(๑) นตฺถิ มคฺคสีเล
 #๑. ม. โหตี च

*เล่มที่ ๑๕ สารานียวคคุณณา หน้า ๑๕๕

นานตต์ ๑ ตั สนุชาเยตต์ วุตต์ ๑

ยายั ทิฏฐิตี มคคสมปยุตตทา สมนาทิฏฐิ ๑ อริยาติ
นิทุโทสา ๑ นิยุยัตติ นิยุยานิกา ๑ ตกกรสุสาติ โย ตถาการิ
โหติ ๑ ทุกขกขยาติ สพพทุกขกขยตต์ ๑ ทิฏฐิสามณคโตติ
สมานทิฏฐิภาว อูปคโต หุตฺวา วิหริตติ ๑

ปฐม ๑

ทฺติเย โย เต ชมเม ปุเรติ ตั สพฺรหฺมจารินิ ปิย
กโรนฺตติ ปิยกรณา ๑ กรุ กโรนฺตติ กรุกรณา ๑ สงฺคหยาติ
สงฺคณฺหนตฺถาย ๑ อวิวาทยาติ อวิวาทกรณตฺถาย ๑ (๑) สามคฺคิยาติ
สมคฺคภาวตฺถาย ๑ เอกิภาวยาติ เอกภาวตฺถาย นินฺนानา-
กรณาย ๑ สํวตฺตนฺตติ [๒]ปวตฺตนฺตติ ๑

ทฺติย ๑

ตฺติเย นิสฺสารณิยา ธาตุโยติ นิสฺสรณธาตุโยว ๑ เมตฺตา
หิ โข เม เจโตวิมุตฺตติ เอตฺถ ปจฺจนิกชมเมหิ วิมุตฺตตฺตา
ติกจตุกฺกชฺฌานิกา เมตฺตาว เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ นาม ๑ ภาวิตาติ
วทฺตติตา ๑ พหุสฺสีกตฺตาติ ปุณฺปุณฺน กตฺตา ๑ ยานีกตฺตาติ ยุตฺตยาน-
สทิสฺสา กตฺตา ๑ วตฺตูกตฺตาติ ปติฏฺฐา กตฺตา ๑ อนุฏฺฐิตฺตาติ
อริฏฺฐิตฺตา ๑ ปริจิตฺตาติ สมนตฺโต จิตฺตา อาจิตฺตา อูปจิตฺตา ๑
สุสมารทฺธาติ สุปฺปคฺคณกรณน สุกฺกุสุ สมารทฺธา ๑
#๑. ม. อวิวทนตฺถาย ๑ ๒. ม. เอตฺถนตฺเร วตฺตนฺตติ ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ กุกนิปตวณณา หน้ ๑๕๖

ปรียาทาย ตัญจตีติ ปรียาทียิตฺวา คเหตุว ตัญจตี ฯ
มาเหวนตีสฺส วณนีโยติ ยสฺมา อฏฺตพฺยากรณํ พฺยากโรติ
ตสฺมา มา เอวํ ภณฺตีติ วตฺตพฺโพ ฯ ยทิตฺ เมตฺตฺตาเจโต-
วิมุตฺตีติ ยา อัย เมตฺตฺตาเจโตวิมุตฺตี อิทํ นิสฺสรณํ พฺยาปาทสฺส
พฺยาปาทโต นิสฺสฎฺฐาติ อตฺโถ ฯ โย ปน เมตฺตฺตาย ติก-
จตฺกุกขมานโต วุกฺกฺจโต สงฺขารे สมมฺสิตฺวา ตตฺติยมฺคฺคํ ปตฺวา
ปฺน พฺยาปาทอ นตฺถิติ ตตฺติยผลเณ นินฺพฺพานํ ปสฺสตี ตสฺส
จิตฺตํ อจฺจนตฺตนิสฺสรณํ พฺยาปาทสฺส ฯ เอเตนฺนฺปาเยน สพฺพตฺถ
อตฺโถ เวทิตฺพฺโพ ฯ

อนิมิตฺตฺตาเจโตวิมุตฺตีติ พลววิปสฺสนา ฯ ทิฆมภาณกา จ (๑)
อรหตฺตผลสมাপตฺตีติ วทฺนติ ฯ สทา หิ รากนิมิตฺตฺตาทีนญฺเจว
รฺูปนิมิตฺตฺตาทีนญฺจ นิจฺจนิมิตฺตฺตาทีนญฺจ อภาวา อนิมิตฺตฺตาตี
วตฺตฺตา ฯ นิมิตฺตฺตานุสารีตี วตฺตปฺปภทํ นิมิตฺตํ อนุสฺสรณ-
สภาวี ฯ

อสุมิตฺติ อสุมิตฺมาโน ฯ อยมหมสมิตฺติ ปญฺจสฺส ขนฺนฺเชสฺส อัย
นาม อหํ อสมิตฺติ ฯ เอตฺตฺตฺวาตา อรหตฺตํ พฺยากตํ โหตี ฯ
วิจิกฺกฺจกถกถาสลฺลนฺตี วิจิกฺกฺจกถกถกถาสลฺลํ ฯ มา
เหวนตีสฺส วณนีโยติ สเจ เต ปจฺมมคฺควชฺฐมา วิจิกฺกฺจกา
อุปฺปชฺชตี อรหตฺตพฺยากรณํ มิจฺจนา โหตี ตสฺมา มา อฏฺฏตี
#๑. ม. ปน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สารานียวคฺควณณา หน้า ๑๕๗

ภณฺตี (๑) วาเรตฺโพ ๑ อสฺมีติ มาณสมฺมุมาโตติ อรหตฺตมคฺโค ๑
อรหตฺตมคฺคผลวเสน หิ นิพฺพานे ทิฏฺฐเจ ปฺน อสฺมีมาโน นตฺถิติ
อรหตฺตมคฺโค อสฺมีติมาณสมฺมุมาโตติ วุตฺโต ๑ อิติ อิมสฺมี สุตฺเต
อภฺตพฺยากรณนฺนาม กถิตํ ๑

ตติยํ ๑

จตุตฺเถ น ภทฺทกนฺติ น ลทฺฐกํ ๑ ตตฺถ โย หิ
ภิตฺถิโต มรฺติ ตสฺส น ภทฺทกํ มรณํ โหติ ๑ โย อปาเย
ปฺฐิสนฺธิ คณฺหาติ ตสฺส น ภทฺทิกา กาลกิริยา โหติ ๑
กมฺมาราโมติอาทิสฺส อารมฺมณํ อาราโม อภิริตฺติ อตุโธ ๑
วิหารกรณาทิมฺหิ นวกมฺเม อาราโม อสฺสาติ กมฺมาราโม ๑
ตสฺมิณฺเวยว กมฺเม รโตติ กมฺมรโต ๑ ตเทว กมฺมารามตํ ๑
ปฺนปฺนํ ยุตฺโตติ อนฺยุตฺโต ๑ เอส นโย สพฺพตฺถ ๑

เอตฺถ จ ภสฺสนฺติ อลฺลาปสฺลลาโป ๑ นิทฺทาติ โสปฺปํ ๑
สํกมฺมิกาติ คณฺสํกมฺมิกา ๑ สว เอกสฺส ทฺติโย โหติ
ทฺวินฺนํ ตติโย โหติติอาทินา (๒) นเยน เวทิตฺตพฺพา ๑ สํสคฺโคติ
ทสฺสนสฺวนสมฺมุลาปสมฺโภคกายนฺสํสคฺควเสน ปวตฺโต สํสคฺจ-
ภาโว ๑ ปปฺลยฺจติ คณฺหาทิจฺจิมานวเสน ปวตฺโต มทฺนาการ-
สณฺจโต กิเลสปปฺลยฺจ ๑ สกฺกายนฺติ เตภูมิกวณฺณํ ๑ สมฺมา
ทฺกฺขสฺส อนฺตกิริยาชาติ เหตุนา นเยน สกฺลาวณฺณทฺกฺขสฺส
#๑. ม. คณฺหิติ ๑ ๒. ม. ทฺวินฺนํ โหติ ตติยโกติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อุกกนิปาตวณณา หน้า ๑๕๘

ปริวณุมปริจเจทกรณตุถิ ๗

มโคติ มคสทธิโส ๗ นิปฺปญจปเทติ นิพฺพานปเท ๗

อาราธยิตี ปริปรุยิตี ตํ สมฺปาเทสีติ (๑)๗

จตุตุถิ ๗

ปลฺลจเม อนฺตปฺปาทิ อนฺโสจิตพฺพา อนฺตปการี ๗ อิมสฺ
ทฺวิสุ สฺตฺเตสุ กถาสฺ จ วมฺภุ(๒) กถิตนฺติ ๗

ปลฺลจมํ ๗

ณฺภูเจ พพฺหคฺลาโนติ อธิมตฺตคฺลาโน ๗ เอตทโวจาทิ
สามิกสฺส เกสชฺชํ กตฺวา พฺยาธิ ฐปฺสเมตฺตํ อสฺกโกนฺตํ อิทานิ
สีหนาทํ นทิตฺวา (๓) สจฺจกิริยาช พฺยาธิ ฐปฺสเมตฺตํ สนฺติเก
นิตฺทิตฺวา เอตํ มา โช ตฺวนฺตอาทิวจัน อโวจ ๗ สาเปกฺโขติ
สตฺโณห ๗ น นกุลมาตาทิ เอตฺถ นกาโร น เปกฺขตีติ (๔) เอวํ
ปรปฺเพน โยเชตพฺโพ ๗ สนฺนริตฺตุนฺติ (๓) นิจฺฉิทฺทํ กาคฺคํ สณฺจ-
เปตฺตุนฺติ อตฺถโล ๗ เวณิ อิลฺลิตฺตุนฺติ เอพฺกโลมานิ กปฺเปตฺตฺวา
วิชฺเณตฺตฺวา เวณิ กาคฺคํ๗

อณฺณํ ฆตฺตารํ (๕) คมฺิสฺสตีติ อณฺณํ สามิกํ คณฺหิสฺสตีติ ๗

โสฬสฺวสฺसानิ คหฺณฺจพฺรหฺมจฺริยํ (๖) สมฺมาจฺฉนฺตุนฺติ อิตฺโต โสฬสฺวสฺส-
มตฺถเก คหฺณฺจพฺรหฺมจฺริยวาโส สมฺมาจฺฉนฺตุนฺติ ๗ ทสฺสนกามตฺราติ

#๑. ม. สมฺปาเทสีติ ๗ ๒. ม. วมฺภุวิวมฺภุ ๗ ๓. ส. นทิตฺ ๗

#๔. สฺยา. สกฺขิสฺสตีติ ๗ ม. สกฺขตีติ ๗ ๕. ส. วิริ ๗ ม. ฆริ ๗

#๖. ม.คหฺณฺจกํ พฺรหฺมจฺริยํ ๗

*เล่มที่ ๑๕ สารานุกรมยวคุณณณา หน้า ๑๕๕

อติเรกน ทสฺสนกามา ฯ อิมหิ ตีหิ องฺเคหิ สีหนาทํ นทิตฺวา
อิมินา สจฺเจน ทว สรีเร พฺยาธิ ฬาสฺ โหตุติ สจฺจกิริย
อกาสี ฯ

อิทานิ ภควนฺตุ สกฺขี กตฺวา อตฺตโน สีลาทิกฺุณฺเหปิ
สจฺจกิริย กาคฺ์ ลียา โข ปน เตตฺถาทิมานฺ ฯ ตตฺถ
ปริปฺรการินีติ สมตฺตการินี ฯ เจโตสมถสฺสาติ สมาริกมฺมกฺุจา-
นสฺส ฯ โอคาธปฺตฺตาคิ โอคาธฺ อนุปเวสฺ ปตฺตฺตา ฯ ปตฺติคาธป-
ปตฺตฺตาคิ ปฏฺิกาคฺ์ ปตฺติกฺุจฺ ปตฺตฺตา ฯ อสฺสาธปฺตฺตฺตาคิ อสฺสาธ
อวสฺสยฺ ปตฺตฺตา ฯ เวสฺสารชฺชป- ปตฺตฺตาคิ โสมนสฺสณฺณํ ปตฺตฺตา ฯ
อปรปฺปจฺจยาติ ปฺรปฺจโย วุจฺจติ ปฺรสทฺธา ปฺรปตฺติยาเยนา
ตยา วิรหิตาติ อตฺถโธ ฯ อิมหิ ตีหงฺเคหิ อตฺตโน กฺุณฺ
อารพฺก สจฺจกิริย อกาสี ฯ คิลานา วุจฺจติโตติ คิลานโน หุตฺวา
วุจฺจติโต ฯ ยาวตาคิ ยตฺติกาโย ฯ ตาลฺ อณฺณตฺรชาติ ตาลฺ อนุตฺเร
เอกา ฯ อนุกมฺปิภาติ หิตานุกมฺปิภา ฯ โอวาทิกาคิ โอวาท-
ทายิกา ฯ อนุสาสิกาคิ อนุสติกฺุจฺทายิกา(๑) ฯ

กฺุจฺจํ ฯ

สตฺตเม ปฏฺิสลฺลานา วุจฺจติโตติ เอกีกาวาย ฐมฺม-
นิชฺฌานกฺุขนฺติโต ฝลสฺมาปตฺติวิหารโต วุจฺจติโต ฯ ยถาวิหารนฺติ
อตฺตโน อตฺตโน วสฺนวิหารฺ ฯ นวาคิ ปพฺพชฺชาย นวกา ฯ เต
#๑. ม. อนุสติกฺุจฺทายิกา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กุกนึป้ตวณณน หน้ ๑๖๐

ปลยจสตมตต ๑ อเหตุ ๑ กากจจมณนต กากสทท กโรนต
ทนต ขาทนต ๑ เทรต ถรรว ๑ ปตต ๑ เตน นนต เตน
น ๑ เสยยสขทนี เหฐจ วุตตตณน ๑ รฐจโกต โย รฐจ
กฐจต ๑ เปตตนโกต โย ปตตรา กฐตณน กฐต กฐจต ๑
เสนนปตโกต เสนนย เฐฐจโก ๑ คมคณนโกต(๑) คมกษจโก ๑
ปุกคณนโกต คณนฐจโก ๑ อวปสสโก กุสณน ๑ ชมมณนต
กุสณน ๑ ชมมณน ๑ อนสโก อคเวสโก หุตว ๑ โปชปกขณน
๑ ชมมณนต สตตตสย โปชปกขณน ๑

สตตม ๑

อฐจเม ๑ มจจกนต มจจคต ๑ หตถน ๑ ยตต
หตถย ๑ ปรตป อเสว นโย ๑ วฐเจต วฐทพ ๑
วชยณต (๒) วชย อุนต ๑ ปปเกน มนสจต ลมเกน
วชจต ๑ ปลย ปน วชยณต (๓)ลย ๑ มควโกต
มคคตโก ๑ โก ปน วท มนุสสจต ๑ โย มนุสสจต
ปปเกน มนส อเปกขต (๔) ตสส สมปตตย อภเวน (๕) กเมว
วตตพ ๑ อท ปปกสส กมมโน อนนฐผลภว ๑ ทสเสต
จต ๑ ยล ปน ตทล กมม กโรนตณนปย สปฐลโก
โหต เตล ต อกสล นยสย กสล ๑ วปจจตต เวทตพ ๑

- #๑. สย. ม. คมคณนโก ๑ อจ. กุก. ๒๒/๒๘๘/๓๓๕ ๑
- #๒. ส. วชยณต ๑ ม. วชยณต ๑ ๓. ส. วชยณต ๑
- #๔. ม. อนนเปกขต ๑ ๕. ม. อภเว ๑

*เล่มที่ ๑๕ สารณียวคคุณณา หน้า ๑๖๑

เตน ปนสส อกุตลกมเมน อุปหตตตา วิปาโก น จิรภูจิติโก
โหตีติ ฯ (๑) อิมสุมิ สุตเต อกุตลปกุโข(๒) กถิตโต ฯ

อภุจุมิ ฯ

นวมเม นาทีเกติ (๓) เอวันามเก คามะ ฯ คิณชกาตเถติ
อิฏฐกามเย ปาสาเท ฯ อมโตคชาติ นิพพานคชา นิพพานัน
ปวิฏฐาติ (๔) อตโต ฯ ภาเวถ โนติ ภาเวถ นุ ฯ มรณสสตีนิติ
มรณสสตีกมมฏฐานัน ฯ อโห วตาคี ปฏฐนตเถ นิปาโต ฯ พหุ
วต เม กตติ อสสาตี ตุมหากิ สาสเน มม กิจจัน พหุ
กตติ อสส ฯ ตทนตฺรณตี ตัน อนตฺรัน ขณิ โอกาสัน ฯ อสสตีตฺวา
วา ปสฺสสามิตี เอตฺถ อสสาโส วุจฺจตี อนฺโตปวิสนวาโต
ปสฺสสาโส พหิ นิภขมนวาโต ฯ อิติ อัย ภิกขุ ยาว อนฺโต-
ปวิฏฐวาโต พหิ นิภขมตี พหิ นิภขนฺโต วาโต อนฺโต ปวิสตี
ตาว ชีวิตฺ ปฏฐเนนฺโต เอวมาห ฯ ทนฺตฺรณตี มนฺทํ ครุกํ อสีณัน
ปวตฺตํ ฯ อาสวานัน ขยายาตี อรหตฺตผลตฺถาย ฯ อิมสุมิ สุตเต
มรณสสตี อรหตฺตํ ปาเปตฺวา กถิตาตี ฯ

นวมิ ฯ

ทสเม ปฏิกตยาตี (๕) ปฏิปนฺนาย ฯ อิติ ปฏิสญจิกขตีติ
เอวํ ปจฺจเวกฺขตี ฯ โส มมสฺส อนตฺราโยตี เอตฺถ ติวโร
#๑. ม. โหตี ฯ ๒. ม. อกุตลปกุโข ฯ ๓. ม. นาทีเกติ ฯ
#๔. ม. นิพพานปติฏฐาติ ฯ ๕. ส. ปติหิตยาตี ฯ ม. ปติคตยาตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จกุกนิปาตวณณา หน้า ๑๖๒

อนุตราโย ชีวิตนุตราโย สมณธมมนุตราโย ปุณฺชชนกาลกิริย
กโรนุตสฺส สกุกนุตราโย เจว มกุกนุตราโย จาติ ฯ ตํ
สพฺพปี สนฺธาเยวมาห ฯ พุยาปชฺเชยยาติ อชฺฉินฺณกาทิวเสน
วิปชฺเชยฺย ฯ อธิมตฺโตติ พลวา ฯ ฉนฺโทติ กตฺตูกมฺยตาฉนฺโท ฯ
วายาโมติ ปโยควิริยฺย ฯ อุตฺสาโหติ อุตฺสาปนวิริยฺย ฯ อุตฺโสพฺพหิตี
สมฺปาทนวิริยฺย ฯ อปฺปปฏิวานิตี อนุกุกณฺจนา อปฺปปฏิสงฺฆมรณา ฯ
เสถํ สพฺพตฺถ อุตฺตานตฺถเมว ฯ

ทสมํ ฯ

สารณียวฺกโก ทฺติโย ฯ

อนุตฺตริยวฺกควณณา

ตฺติยสฺส ปจฺเม สามคามเกติ สามกานํ อุตฺสนฺนตฺตา
เอวํลทฺชฺชานาเม คามเก ฯ โปกฺขรณฺนิยานนฺติ โปกฺขรณฺนิยานามเก
วิหาเร ฯ อภิกฺกนฺตฺตาย รตฺติยาติ รตฺติยา ปจฺมยამํ อติกฺกมฺม
มชฺฉิมยामे สมฺปตฺเต ฯ อภิกฺกนฺตฺตวณฺณาติ อภิกฺกนฺตฺตอติมฺนาป-
วณฺณา ฯ เกวลกปฺปนฺติ สกฺลกปฺปํ ฯ โปกฺขรณฺนิยํ โอภาเสตฺวาติ
โปกฺขรณฺนิยานามกํ มหาวิหารํ อตฺตโน โอภาเสน ฝริตฺวา ฯ
สมฺนุญฺโหติ สมานอนฺุญฺโห สมานจิตฺโต ฯ โทวจฺสฺสตาติ ทฺพฺพจ-
ภาโว ฯ ปาปมิตฺตฺตาติ ลามกมิตฺตฺตา ฯ อิมสฺมี สฺสุตฺเต ปรีหานิย-
ธมฺมาว กถิตา ฯ

ปจฺจํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุตตรียวคความณณา หน้า ๑๖๓

หุติเย อปริหานิชมมา โลกุตตรมิตฺสกา กถิตา ฯ

หุติยํ ฯ

ตติเย ฯ กามราครตฺตายนฺติ กามราครตฺโต อัยํ ฯ ฉนฺท-
รากลวิพฺพุโรติ ฉนฺทราเคน วิพฺพุโร ฯ ภยติ จิตฺตฺตฺราส-
ภยา ฯ ปงฺกาคิ กิเลสฺปงฺกโต ฯ

สงฺโก ปงฺโก จ อุภยฺนฺติ สงฺโก [๑] ปงฺโก จ อิทํ
อุภยํ ฯ เอเต กามา ปวฺจฺจนฺติ ยตฺถ สตฺโต ปุณฺชฺชนฺติ
ยสฺมี สงฺเก จ ปงฺเก จ ปุณฺชฺชนฺ สตฺโต ลกฺโก ลกฺกิตฺโต
ปฺลิตฺพุโร ฯ อุปาทานฺติ จตฺพุพิเช อุปาทานํ ฯ ชาติมฺรณ-
สมฺภเวติ ชาติยา จ มฺรณฺสฺส จ สมฺภเว ปจฺจยฺภูเต ฯ
อนฺุปาทา วิมฺจฺจนฺตีติ อนฺุปาทียิตฺวา วิมฺจฺจนฺติ ฯ ชาติมฺรณ-
สงฺขเยติ ชาติมฺรณํ สงฺขยสงฺขาเต นิพฺพานํ นิพฺพานา-
รมฺมณาย วิมฺจฺจฺติยา วิมฺจฺจนฺตีติ อตฺถ โธ ฯ อิมสฺมี จานํ
วิวญฺญฺตฺวา อรหตฺตเมว ปตฺโต เอส ภิกฺขุ ฯ อิทานิ ตํ ชีณาสวํ
โธเมนฺุโต เต เขมฺปฺปตฺตาคิอาทิมานํ ฯ ตตฺถ เขมฺปฺปตฺตาคิ
เขมภาวํ ปตฺตา ฯ สฺขินฺติ โลกุตฺตรสฺสฺเขน สฺขิตา ฯ ทิฏฺฐ-
ชฺมมาภินิพฺพุตาคิ อพฺภนฺตเร กิเลสฺภาเวน ทิฏฺฐชฺมเมเยว
อภินิพฺพุตา ฯ อิมสฺมี สฺสฺเต วญฺญฺเมว กเถตฺวา คาลาสฺ
วญฺญฺวิวญฺญํ กถิตํ ฯ

ตติยํ ฯ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท อตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุตตรียวกคุณณา หน้า ๑๖๔

จตุตเถ ๑ ปทาเลยุยาติ ภินุเทยฺย ๑ ฉวายาติ ลามิกาย ๑
สมาธิสฺส สมาปตฺตีกุสโล โหตีติ อาหารสฺปฺปายอฺตุสฺปฺปายานิ
ปรัคฺคเหตุวา สมาธิ สมาปชฺชิตฺตํ กุสโล โหติ เณโก สมตฺตโล
ปฏฺวิโโล ๑ สมาธิสฺส จิตฺตีกุสโลติ สมาธิสฺส จิตฺยํ กุสโล สมาธิ
จเปตฺตํ สกฺโกตีติ อตฺตโล ๑ สมาธิสฺส วุฏฺฏจฺจานกุสโลติ สมาธิสฺส
วุฏฺฏจฺจเน กุสโล ยถาปรัจฺเจเทน วุฏฺฏจฺจํ สกฺโกตีติ อตฺตโล ๑
สมาธิสฺส กถฺลตทาคุสโลติ (๑) สมาธิสฺส กถฺลตทา กุสโล สมาธิ-
จิตฺตํ หาสฺสํ กถฺลํ กาทฺตํ สกฺโกตีติ อตฺตโล ๑ สมาธิสฺส
โคจรกุสโลติ สมาธิสฺส อสฺปฺปายเอนุสฺสการเก ฐมฺเม วชฺเชตฺวา
สฺปฺปายเอนุสฺสการเก เสวนฺนโตปิ อຍ် สมาธินิมิตฺตารมฺมโณ
อຍ် ลกฺขณารมฺมโณติ ชานฺนฺนโตปิ สมาธิสฺส โคจรกุสโล นาม
โหติ ๑ สมาธิสฺส อภินิหารกุสโลติ อฺุปริ อฺุปริ สมาปตฺติ-
สมาปชฺชนตฺถาย ปรมฺชฺฌานาติสมาธิ อภินิหริตฺตํ สกฺโกนฺนโต
สมาธิสฺส อภินิหารกุสโล นาม โหติ ๑ โส ปรมฺชฺฌานา วุฏฺฏจฺจาย
ทฺุคฺคิยํ สมาปชฺชติ ทฺุคฺคิยชฺฌานา ๑เป ๑ ตฺุคฺคิยชฺฌานา วุฏฺฏจฺจาย
จตุตฺถํ สมาปชฺชตีติ ๑

จตุตฺถํ ๑

ปญฺจเม อนุสฺสตีฏฺฏจฺจานานีติ อนุสฺสตีการณานิ ๑ อิตฺปิ
โส ภควาติอาทีนํ วิสุทฺธิมฺกุเต วิตฺถาริตานเณว ๑ อิทมฺปิ โข
#๑. ม. กถฺลิตฺตีกุสโล ๑

*เล่มที ๑๕ อนุตฺตริยวคฺควณฺณา หน้า ๑๖๕

ภิกฺขเว อารมฺมณั กริตฺวาตี อิทั พุทฺธานุสฺสติกมฺมญฺจานั
อารมฺมณั กตฺวา ฯ วิสฺขุณฺณตีตี ปรมวิสฺขุชิณีพฺพานั ปาปฺพนฺนตี ฯ
เสถั สพฺพตฺถ อุตฺตทานตฺถเมว ฯ อิมสฺมี ปน สุตฺเต ฉ
อนุสฺสติกฺจฺจานานิ มิสฺสกาณี กถิตานีตี เวทิตพฺพานิ ฯ
ปญฺจมั ฯ

ฉญฺเจ สมฺพาเชตี ปญฺจกามคฺคณสมฺพาเช ฯ โือกาสาธิ-
คโมตี เอตฺถ โือกาสา วุจฺจนฺตี ฉ อนุสฺสติกฺจฺจานานิ เตถั
อธิคโม ฯ วิสฺขุชิยาตี วิสฺขุณฺณตฺถาย ฯ โสภปริเทวานั
สมตฺติกฺกมายาตี โสภกานญฺจ ปรีเทวานญฺจ สมตฺติกฺกมนตฺถาย(๑) ฯ
อตฺถงฺกมายาตี อตฺถั กมนตฺถาย ฯ ฉายสฺส อธิคมายาตี สห-
วิปฺสฺสนกสฺส มกฺคสฺส อธิคมนตฺถาย ฯ นิพฺพานสฺส สจฺฉิ-
กิริยาตาตี อปฺจฺยปรีนิพฺพานสฺส ปฺจฺจกฺขกิริยตฺถาย ฯ

สพฺพโสตี สพฺพากาเรน ฯ อากาสสมฺเนาตี อลคฺคนญฺเจน
เจว อปฺลิตฺพุชฺฌนญฺเจน (๒) จ อากาสสทิเสน ฯ วิปฺุเลนาตี น
ปรีตฺถเกน ฯ มหคฺคเตนาตี มหนฺตภาวั คเตน มหนฺเตหิ วา
อริยสาเวหิ คเตน ปฏฺิปปนฺเนนาตี อตฺโถ ฯ อปฺปมาเณนาตี
ผรรณอปฺปมาณตฺถาย อปฺปมาเณน ฯ อเวเรนาตี อกฺุสฺสเวรปฺุคฺค-
เวรหิตฺเตน ฯ อพฺยาปฺชฺเณนาตี โกธทฺุทฺทวชฺชิตฺเตน ฯ สพฺพเมถั
พุทฺธานุสฺสติกิจฺจิตฺตเมว สนฺธาย วุตฺถั ฯ ปรีโตปี เอเสว นโย ฯ
#๑. ม. สมตฺติกฺกมตฺถาย ฯ ๒. ม. อปฺลิตฺพุทฺฐญฺเฐน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กุกนิปาตวณณา หน้า ๑๖๖

วิสุทฺธิชมมาติ วิสุชณนสภาวะ ฯ อิมสุมปี สุตเต น อนุสฺส-
ติภูจานานิ มิสฺสกาเนว กถิตานีติ ฯ

ฉฐฺฐี ฯ

สตฺตเม ฯ มโนภาวนียสฺสชาติ เอตฺถ มนํ ภาเวติ วฑฺฒเตตีติ
มโนภาวนีโย ฯ ทสฺสนายาติ ทสฺสนตฺถํ ฯ นิสฺสรณฺนติ นิกฺขมณํ
วูปสมํ ฯ (๑) ชมฺมํ เทเสตีติ กามราคปฺชหนตฺถาย อสุกฺกมฺมภูจัน
กเถติ ฯ ทฺติยวาราทีสุ พฺยาปาทปฺปหานาย เมตฺตาคมฺมภูจัน
ถีนมิทฺชปฺปหานาย ถีนมิทฺชวิโนทฺนคมฺมภูจัน อาโลกสฺสณฺณํ วา
วิริยารมฺภวตฺถูอาทีนํ วา อณฺณตฺรํ อฺทฺชจฺจกุกฺกจฺจปฺปหานาย
สมถคมฺมภูจัน วิจิกฺกฉาปฺปหานาย ตินฺณํ รตนานํ คุณฺณกถํ
กเถนฺโต ชมฺมํ เทเสตีติ เวทิตฺตํ ๑ อากมฺมาติ อารพฺภ ๑
มนสิโกโรตฺติ อารมฺมณฺวเสน จิตฺเต กโรนฺตสฺส ๑ อนนฺตรา
อาสวานํ ขโย โหตีติ อนนฺตราเยน อาสวานํ ขโย โหติ ๑

สตฺตมํ ฯ

อภฺฐเม มณฺฑลมาเพติ โภชนสาลาโย ฯ จาริตฺต-
กิลมโถติ ปิณฺฑปาตจริยาย อฺปฺปนฺนกิลมโถ ๑ ภคฺตกิลมโถติ
ภคฺตทโร ๑ วิหารปจฺฉายาณฺติ วิหารปจฺฉนฺเต ฉายา ๑
ยเทวสฺส ทิวา สมารินิมิตฺตํ มนสิกถํ โหตีติ ยเอาว ตสฺส
ตโต ปุริมทิวสภาค สมนิมิตฺตํ จิตฺเต กถํ โหติ ๑ ตเทวสฺส
#๑. ม. นิกฺคมนํ วูปสมณํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อนุตฺตริยวคฺควณฺณา หน้า ๑๖๗

ตสฺมี สมเย สมฺทาจรตีติ ตํเยว เอตสฺส ตสฺมี สมเย ทิวาวิหาร
นินฺนุสฺส มโนทวาร สณฺจรติ ฯ โขชฏฺฐายีติ โขชาย จิตฺ
ปติฏฺฐจิตฺ ฯ ฆาตฺกสฺส โหตีติ ฆาตฺกํ อสฺส โหติ ฯ สมฺมุขาทิ
กเถนตสฺส สมฺมุขฏฺฐาเน ฯ สฺตฺนฺติ โสเตน สฺตํ ฯ ปฏฺฐิกฺกหิตนฺติ
จิตฺเตน ปฏฺฐิกฺกหิตํ ฯ

อฏฺฐมฺ ๑

นวมเ อูทายินฺติ โลพูทายิตฺเถรี ๑ (๑) สฺฐามมฺหิ (๒) อวฺวโสติ
อวฺวโส นามํ พชโร สฺฐามิ ภควโต วจันํ ปณฺหํ ปน
อุปฺปริกฺขามิติ ฯ อธิจิตฺตฺนฺติ สมฺมาธิวปฺสฺสนาจิตฺตํ ฯ อิํทํ ภนฺเต
อนุสฺสตีฏฺฐานนฺติ อิํทํ ฌานตฺตยสงฺขาตํ อนุสฺสตีการณํ ฯ
ทิฏฺฐชฺมมฺสุขวิหาราย สํวตฺตตีติ อิมสฺมีเยว อตฺตภาเว สุข-
วิหารตฺถาย ปวตฺตตี ฯ

อาโลกสณฺณนฺติ อาโลกนินฺนิตฺเต อุปฺปนฺนสณฺณํ ฯ ทิวา สณฺณํ
อธิฏฺฐาตีติ ทิวาติ สณฺณํ จเปตี ฯ ยถา ทิวา ตถา รตฺตินฺติ
ยถาเนน ทิวา อาโลกสณฺณา มนสิกตา รตฺติมฺปิ ตเถว ตํ
มนสิกโรตี ฯ ยถา รตฺตี ตถา ทิวาติ ยถา วาเนน รตฺตี
อาโลกสณฺณา มนสิกตา ทิวาปี ตํ ตเถว มนสิกโรตี ฯ วิวญฺเณนาติ
ปากญฺเณ ฯ อปฺริโยนฺทฺเธนาติ นีวเรเนหิ อโนนฺทฺเธน ฯ

สมฺปภาสํ จิตฺตํ ภาเวตีติ ทิพฺพจกฺขุณาณตฺถาย สโหภาสํ

#๑. ม. ลาพูทายิตฺเถรี ๑ ๒. ม. สฺฐามมฺหิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ กุกกนิปาตวณณา หน้า ๑๖๘

จิตต์ พुरुเหติ วฑุเทติ ฯ ยํ ปน อาโลกสณณํ มนสิกโรตตีติ
วุดตํ ตํ ถีนมิทฐวิโนทนอาโลกสณณํ สนุชาย วุดตํ น ทิพพ-
จกขุณาณาโลกนุติ เวทิตพัพพิ ฯ ฌาณทสฺสนปฏิทาภายาติ ทิพพจกขุ-
สงฺขาตสฺส ฌาณทสฺสนสฺส ปฏิทาภาย ฯ อิมเมว กายนุติ-
อาทิสฺสํ ยํ วตฺตพัพพิ สียา ตํ สพัพพิ สพพกาเรน วิตุถารโต
วิสฺสุทฺธิมคฺเค กายคตาสตีกมฺมฏฺฐาเน วุดตํ ฯ กามราคสฺส
ปหานายาติ ปญจกามคฺคณิกสฺส[๑] ปหานตฺถาย ฯ

เสยฺยถาปิ ปสฺเสยฺยยาติ ยถา ปสฺเสยฺย ฯ สรีเรนฺติ มต-
สรีริ ฯ สีวถิกาย ฉฑุฑิตนฺติ สฺสทาเน อปวิทฺธิ ฯ เอกาหํ มตฺสฺส
อสฺสาติ เอกาหมตฺ ฯ ทฺวิหํ มตฺสฺส อสฺสาติ ทฺวิหมตฺ ฯ
ตีหํ มตฺสฺส อสฺสาติ ตีหมตฺ ฯ ภสฺสตา วิย วายูนา อุทฺธิ
ชีวิตปริยาทานา ยถานุกกมํ สมฺกคฺคเตน สฺสนภาวเณ อุทฺฐ-
มาตตฺตา (๒) อุทฺฐมาตํ อุทฺฐมาตเมว อุทฺฐมาตกํ ฯ ปฏฺธิกฺกตฺตา
วา กุจฺฉิตํ อุทฺฐมาตนฺติ อุทฺฐมาตกํ ฯ วินีลํ วุจฺฉติ วิปริ-
ภินฺนวณฺณํ วินีลเมว วินีลกํ ฯ ปฏฺธิกฺกตฺตา วา กุจฺฉิตํ วินีลนฺติ
วินีลกํ ฯ มํสฺสสฺสทฺฐาเนสฺส รตฺตวณฺณสฺส ปุพฺพสนฺนิยญฺฐาเนสฺส
เสตวณฺณสฺส เขญฺญเยน จ นีลวณฺณสฺส นีลญฺฐาเน นีลสาฏฺก-
ปารุตฺสเสว ฉวสรีรสฺเสตํ อธิวจฺนํ ฯ ปริภินฺนญฺฐาเนหิ นวหิ वा
วณฺเมเหหิ วิสฺสนทฺมานปุพฺพิ วิปุพฺพิ วิปุพฺพเมว วิปุพฺพกํ ฯ
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร รากสฺสาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. ฐมาตตฺตา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุตตรียวกคุณณา หน้า ๑๖๕

ปฏิกูลตตฺตา วา กุจฺฉิตฺตํ วิปฺพพฺพนฺติ วิปฺพพฺพํ ฯ วิปฺพพฺพํ ชาตํ
ตถาภาวํ คตฺตฺตํ วิปฺพพฺพชาตํ ฯ

โส อิมเมว กายนฺติ โส ภิกฺขุ อิมํ อตฺตโน กายํ
เตน กายเณ สทฺฐี ฌาเณน อุปลัทรติ อุปนฺติ ฯ กถํ ฯ
อยมฺปิ โข กาโย เอวํมโม เอวํภาวี เอวอนฺตีโตติ ฯ อิทํ
วุตฺตํ โหติ อายุ อสุมา วิญญาณนฺติ อิมํ ตฺถิณฺณํ ฌมฺมานํ
อตฺติตาย อโย กาโย ฌานกมฺนาทิกฺขโม โหติ อิมํ ปน
วิกมา อยมฺปิ เอวํมโม เอวํปฺตฺติกสฺภาโวเยวาทิ ฯ เอวํภาวีติ
เอวเมว อุตฺตฺมาตาทิกฺเกโท ภวิสฺสติ ฯ (๑)เอวอนฺตีโตติ เอวํ (๑) อุตฺต-
มาตาทิกภาวํ อนตฺติกกนฺโตติ ฯ

ขขุชฺชมานนฺติ อุตฺตราทิสฺสู นิสฺสิทฺตฺวา อุตฺรมํส โอบุชฺชมํสํ
อกฺขิกมํสาทีนํ ลฺลยฺจิตฺวา [๒] ขาทิยฺมานํ ฯ สมนํสโลหิตนฺติ เสสฺวา
วเสสมนํสโลหิตยฺตฺตํ ฯ นิมมํสโลหิตมกฺขิตนฺติ มํเส ชีเณปี โลหิตํ
น สฺสฺสฺสตี ตํ สนฺชราย วุตฺตํ โลหิตมกฺขิตนฺติ(๑)อณฺเณนาติ
อณฺเณน ทิสฺสาภาเคน ฯ หตฺถกฺกฺกนฺติ จตฺตฺกฺกฺกเกทมฺปิ หตฺถกฺกฺกํ
ปาฏฺฐิเยกฺกํ ปาฏฺฐิเยกฺกํ วิปฺปกฺกนฺณํ ฯ ปาทกฺกฺกาทิสฺสูปีเอเสว
นโย ฯ เตโรวสฺสีกานีติ อตฺตีกกนฺตสํวจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
จิตานํ วาตาตปวฺก
#๑. สฺส. เอตํ อนฺตีโตติ เอตํ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ลฺลยฺจิตฺวาติ ทิสฺสตี ฯ
#๓. ม. นิมมํสโลหิตมกฺขิตนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ฅกุกนึปำตวณณนำ หน้ำ ๑๗๐

อนุโตฏุมิกตำนึ ปน จิตรตรี ตัญจนุติ ๑ จุณณกษำตำนึติ จุณณ-
วิจุณณั หุตุวำ วิกัณณำนึ ๑ (๑) สพุพตถ โส อิมเมวำติ
วุตตุนเยน ขษุขมำนำนึนั วเสน โยชนำ กำตพุพำ ๑

อสุมิมำนสมุคษำตอำยำติ อสุมึติ ปวตตสสุ นววิธสสุ
มำนสสุ สมุคษำตตถำย ๑ อนกษำตปุฏฐิเวชำยำติ อนกษำตุนั
ปฏฐिवิขณนตถำย ๑ สโตว อภิกกมตึติ กจจนุโต สติปญญำหึ
สมนุณำคโตว กจจติ ๑ สโตว ปฏฐิกกมตึติ ปฏฐินิวตตุนุโตปี
สติปญญำหึ สมนุณำคโต นิวตตติ ๑ เสสปเทสุปี เอเสว
นโย ๑ สติสมุปษญญำยำติ สติยำ จ ฅำนสสุ จ อตถำย ๑
อิติ อิมสุมึ สุตเต สติฅำนำนึ มิสุตกำนึ กถิตำนึติ ๑

นวมั๑

ทสมเม อุจจำวจจนุติ ยงกัณจึ มहनตขุททกั อุจจันึจึ
วำ ๑ หึนनुติ นึหึนั ๑ คมมनुติ คำนวำสีกำนั ทสฺสนั ๑
โปถุขุชนิกนุติ ปุถุขุชนำนั สนุตกั ๑ อนริยनुติ น อริยั น
อตุตมมึ น ปรีสุทฺธิ ๑ อนตถสสญหิตนุติ น อตถสนุณิสฺสึตึ ๑

น นึพพิทอำยำติ น วฏฺเฐ นึพพินุทนตถำย ๑ น
วิรำคอำยำติ น รำคำนึนั วิรัชชนตถำย ๑ น นึโรธำยำติ น
รำคำนึนั อปฺปวตตึนึโรธำย ๑ น อปฺปสมำยำติ น รำคำนึนั
วุปสมตถำย(๒) ๑ น อภึญญำยำติ น อภึชำนนตถำย ๑
น สมุโพธำยำติ น สมุโพธิสงขำตสฺส จตุมคฺคฅำนสฺส
#๑. ม. วิปฺปกัณณำนึ ๑ ๒. ม. วุปสมนตถำย ๑

*เล่มที่ ๑๕ อนุตตรียวคกวนณา หน้า ๑๗๑

ปฏิวิชฌนตถาย ฯ น นิพพานายาติ น นิพพานสส
สจฺฉิกิริยาย ฯ

นิวิฏฺฐสทฺโหติ ปตฺติฏฺฐิตสทฺโห ฯ นิวิฏฺฐเปโมติ ปตฺติฏฺฐิตเปโม ฯ
เอกนตฺคโตะติ (๑) เอกนตฺ คโตะ อจลปตฺโตะติ (๒) อตฺโถ ฯ อภิปปสนฺโนติ
อติวีย ปสนฺโน ฯ เอตทานุตฺตรียนฺติ เอตฺ อนุตฺตรฺ ฯ หตฺถิสฺสมิมฺปิ
สิกฺขตีติ หตฺถินิมิตฺตํ สิกฺขิตพฺพํ หตฺถิสฺปิ สิกฺขติ ฯ เสสฺสพเทสฺสปี
เอเสว นโย ฯ อุจฺจาวจฺนฺติ มหนตฺขุทฺทกํ สฺปิ สิกฺขติ ฯ

อุปฺภูจฺจิตา ปาโรจฺจียติ ปาโรจฺจียาย ปจฺจูปฺภูจฺจิตา ฯ
ภาวยฺนฺติ อนุสฺสตีนฺติ อนุตฺตรฺ อนุสฺสตี ภาวนฺติ ฯ วิเวก-
ปฺภิสฺสณฺณตฺตฺนฺติ นิพฺพานนฺิสฺสตี กตฺวา ฯ เขมฺนฺติ นฺิรฺรูปทฺทวํ ฯ
อมตคามินฺนฺติ นิพฺพานคามินิ อริยมกฺกํ ภาวนฺตีติ อตฺโถ ฯ
อฺปปมาเท ปฺมุทิตาติ สตียา อวิปฺปวาสสงฺขาเต อฺปปมาเท
อาโมทิตา(๓) ฯ นฺิปกาคี เนปกฺเกน สมฺนฺนาคตา ฯ สีสฺสวฺตฺตาติ สีสฺเลน
สฺสวฺตา ปีหิตา ฯ เต เว กาลเณ ปจฺจนฺตีติ (๔) เต เว ยฺยตฺตฺปฺยฺยตฺต-
กาลเณ ชานนฺติ ฯ ยตฺถ ทฺกฺขํ นฺิรฺชฺชตีติ ยสฺมี จาเน สกฺลํ
วฏฺฏทฺกฺขํ นฺิรฺชฺชตี ตํ อมตฺมหานิพฺพานํ เต ภิกฺขุ ชานนฺตีติ ฯ
อิมสฺมี สฺสุตฺเต ฉ อนุตฺตรียานิ มิสฺสกาณิ กถิตานีติ ฯ

ทสมํ ฯ

อนุตตรียวคโค ตติโย ฯ

- #๑. สี. เอกนตฺคโตะ ฯ ๒. ม. อจลปตฺโตะติ ฯ ๓. ม. อาโมทิตา ปโมทิตา ฯ
- #๔. ม. ปจฺเจนฺตีติ ฯ ๕. ม. ยฺยตฺตฺปฺยฺยตฺตกาเล ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กุกนึป้ตวณณน หน้ ๒๔๘

เสกขปรีหณึยวคคณณน

จตุตถสส ปจเม เสขสสตี สตุตวิธสส เสขสส ๑
ปุกชเชน ปน วตุตพพเมว นตุถึ ๑ ปรีหณณยตี อุปรีคณณหึ
ปรีหณณย ๑ (๑)

ปฐมึ ๑

ทุตึเย สตุถุการวตตี สตุถึ ครูกวอ ๑ ชมม-
การวตตี นววิธโลกุตตรชมเม ครูกวอ ๑ สงุมการวตตี สงุม
ครูกวอ ๑ สึกขการวตตี ตึส สึกขาสู การวกรณ(๒) ๑
อปุปมทการวตตี อปุปมท ครูกวอ ๑ ปฎึสนนการวตตี
ชมมามิสวเสน ทูวึเช ปฎึสนนการ ครูกวอ ๑

สตุถึ (๓) ครุ อสสตี สตุถุครุ ๑ ชมม (๔) ครุ อสสตี
ชมมครุ ๑ ตึพพการวอตี พหลการวอ ๑ ปฎึสนนการ การวอ
อสสตี ปฎึสนนการการวอ ๑

ทุตึยึ ๑

ตตุยึ สปปตึสอตี สเชกุกโก สการวอ ๑ หึโรตุตปป
ปเนตุถ มึสสก กถึตึ ๑

ตตุยึ ๑

จตุตถเต ตึสอ นาม กึกขุตึ เทรสเสว สทฐึวึหารโก ๑
#๑. สึ. อุปรูปรีคณณหึ ปรีหณณย ๑ ม. อุปรูปรีคณณปรีหณณย ๑ ๒. ม. ครูกวอ ๑
#ม. สตุถึ ๑ ๔. ม. ชมม ๑

*เล่มที่ ๑๕ เสกขปริหานियวคฺคความณณา หน้า ๑๗๓

มहितฺธิโก มหานุภาโวติ อิชฺฉนญฺเจน มหตี อิทฺธิ อสฺสาติ
มहितฺธิโก ฯ อนฺุพรรณญฺเจน มหา อานุภาโว อสฺสาติ
มหานุภาโว ฯ

จิริสฺสํ โข มาริส โมคฺคคฺคตฺตาน อิมํ ปริยายมกาสีติ[๑]
โลเก ปกฺคตฺยา ปิยสมฺมทาทารวณฺํ (๒) โหติ ฯ โลภฺยา หิ จิริสฺสํ
อากตฺตํ อนาคตฺตํ ปุพฺพํ มนาปชฺชาตฺย อากตฺตํ ทิสฺวา กุโธ
ภวํ อากตฺตํ จิริสฺสํ ภวํ อากตฺตํ กถํ เต อิชฺฉนมนมคฺโค
ตฺวาโต ก็ มคฺคฺมุโฬหฺสีตฺติอาทินิ วทฺนฺติ ฯ อัย ปน อากต-
ตฺตํ พุพฺพตฺตํ เอวมาห ฯ เถโร หิ กาลน กาลํ พุรหฺมโลภํ
คจฺจติเชว ฯ ตตฺถ ปริยายมกาสีติ วาริ อกาสิ ฯ ยทฺธิ
อิชฺฉนมนายาติ โข อัย อิชฺฉนมนาย วาโร ตํ จิริสฺสํ อกาสิ
วตฺตํ โหติ ฯ อิทฺมสนํ ปญฺจตฺตํ มหารหํ พุรหฺมปฺลลํ
ปญฺจตฺตํ เอวมาห ฯ อเวจฺจปฺปสาแทนาติ อธิคฺเตน อจฺเจน
มคฺคปฺปสาเทน ฯ อิมสฺมี สุตฺเต โสตาปตฺติมคฺคกฺคาณํ กถิตํ ฯ
จตฺตํ ฯ

ปญฺจเม ฯ วิชฺชาภากิยาติ วิชฺชาโกฏฺฐาสิกา ฯ อนิจฺจ-
สฺสฺวาติ อนิจฺจํ ปสฺสนาณาณํ อุปฺปนฺนสฺสฺวาติ ฯ อนิจฺเจ
ทฺถสฺสฺวาติ ทฺถสฺสนาณาณํ อุปฺปนฺนสฺสฺวาติ ฯ ทฺถสฺส
อนตฺตสฺสฺวาติ อนตฺตํ ปสฺสนาณาณํ อุปฺปนฺนสฺสฺวาติ ฯ
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร เอวรูปฺนฺติ ทิสฺสตี ฯ ๒. กตฺถจฺ. ปิยสมฺมทาทารวณฺํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กุกนินิปาตวณณา หน้า ๑๗๔

ปหานสยวาทิ ปหานานุปัสสนาณาณ อุปปนฺนสยวาทิ ฯ
วิราคสยวาทิ วิราคานุปัสสนาณาณ อุปปนฺนสยวาทิ ฯ
นิโรธสยวาทิ นิโรธานุปัสสนาณาณ อุปปนฺนสยวาทิ ฯ (๑)

ปญจมี ฯ

ฉกฺกุเจ ฯ วิวาทมูลานิติ วิวาทสฺส มูลานิ ฯ โภชโนติ
กฺขุฉนฺนลกฺขณฺน โภเชน สมฺนฺนาคโต ฯ อุปฺนาหิติ เวรอปฺปฎิ-
นิตฺสคฺคกฺกขณฺน อุปฺนาเหณ สมฺนฺนาคโต ฯ

อหิตาย ทฺกฺขาย เทวมฺนุสฺसानนฺติ ทฺวินฺนํ ภิกฺขุณฺํ วิวาโท
เทวมฺนุสฺसानํ อหิตาย ทฺกฺขาย สํวตฺตติ โภสมฺพิกก-
ขนฺชเร วิย (๒) ทฺวิสฺส ภิกฺขุสฺส วิวาทํ อापฺนฺเนสฺส ตสฺมี วิหารเ
เตสํ อนฺนฺเตวาลิกา วิวทฺนฺติ เอเตสํ (๓) โอวาทํ คณฺหนฺโต ภิกฺขุณิ-
สฺงฺโฆ วิวทฺติ ฯ ตโต เตสํ อุปฺกฺจจากา วิวทฺนฺติ อถ มฺนุสฺसानํ
อารกฺขเทวตา เทว โภกฺจาสา โหนฺติ ฯ ตถา (๔) ฌมฺมวาทินํ
อารกฺขเทวตา ฌมฺมวาทินิโย โหนฺติ อฌมฺมวาทินํ อฌมฺม-
วาทินิโย ฯ ตโต อารกฺขเทวตานํ มิตฺตา ฌมฺมเทวตา ภิชฺชนฺติ
เอวํ ปรมฺปฺราย ยาว พุรฺหุมนฺโลกา จปฺตฺวา อริยฺสาวเก สพฺเพ
เทวมฺนุสฺสา เทว โภกฺจาสา โหนฺติ ฯ ฌมฺมวาทินิ ปน อฌมฺม-
วาทินโนว (๕) พหุตรา โหนฺติ ฯ ตโต ยํ พหุเกหิ คหิตํ ตํ

#๑. ม. อุปปนฺนสยวาทิ ฯ ๒. ม. โภสมฺพิกกขนฺชเร วิย ฯ ๓. ม. เตสํ ฯ
#๔. ม. ตตฺถ ฯ ๕. ม. อฌมฺมวาทินโน วา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เสกขปริหานियวคฺควณณา หน้า ๑๖๕

คจฺจนฺติ ฯ ฌมฺมํ วิสฺสชฺเชตฺวา พหุตราว อฌมฺมํ คณฺหนฺติ ฯ เต
อฌมฺมํ ปฺรูกฺขตฺวา (๑) วิหรนฺตา อปาเย นิพฺพตฺตนฺติ ฯ เอวํ ทฺวินฺนํ
ภิกฺขุณฺ วิวาโท เทวมนุสฺसानํ อหิตาย ทฺกฺขาย โหติ ฯ
อชฺฉตฺตํ วาติ ตุมฺหากํ อพฺภนฺตรปฺริสาย ฯ พหิทฺฐาติ
ปฺเรสํ ปฺริสาย ฯ มกฺขีติ ปฺเรสํ คุณฺมกฺขนลกฺขณฺน มกฺขเณ
สมนฺนาคโต ฯ ปฺฟาเสตีติ ยฺยคฺคฺคาหลกฺขณฺน ปฺฟาเสน สมนฺนา-
คโต ฯ อิสฺสูกีติ ปฺรสฺส สกฺการาทีนํ อิสฺสายนลกฺขณาย อิสฺสาย
สมนฺนาคโต ฯ มจฺจรีติ อาวาสมจฺจริยาทีหิ สมนฺนาคโต ฯ สโรจตี
เกราฎฺฐโก ฯ มายาวีติ กตปฺญฺจฺฉาทโก ฯ ปาปฺจฺจโณติ อสนฺต-
สมฺภวานิจฺฉโก ทฺสฺสึโล ฯ มิจฺฉาทิฎฺฐีติ นตฺถิกวาที อเหตุกฺวาที
อภิกฺริยาที ฯ สนฺทฺธิฎฺฐิปฺรามาสีติ สยํ ทิฎฺฐเมว ปฺรามสตี ฯ
อาทานคฺคาหีติ (๒) ทพฺหคฺคาหี ฯ ทฺพปฺญฺนิสฺสคฺคิตี น สกฺกา โหติ
คหิตํ วิสฺสชฺชาเปตฺตุ อิมสฺมี สฺตฺเต วฏฺฏเมว กถิตฺนฺติ ฯ

นฏฺฐี ฯ

สฺตฺตเม เวพฺพกณฺฑกීติ เวพฺพกณฺฑทกนฺทรวาสิณี ฯ นพฺงค-
สมนฺนาคตนฺติ ฉหิ คุณฺงคฺเหหิ สมนฺนาคตํ ฯ ทกฺขินฺนํ ปตฺติฎฺฐา-
เปตีติ ทานํ เทติ ฯ ปุพฺพเวท ทานา สุมฺโนติ ทานํ ทสฺสามีติ
มาสโต(๑) ปฏฺฐาย โสมนสฺสปฺปโต โหติ ฯ เอตฺถ หิ ปุพฺพเจตนา
ทสฺสามีติ จิตฺตฺตฺปาทกาลโต ปฏฺฐาย อิตฺโต อฏฺฐิตฺเตน ทานํ
#๑. ม. ปฺรูกฺขตฺวา ฯ ๒. ม. อาธานคฺคาหีติ ฯ ๓. ม. มาสทฺตฺตมาสโต ฯ

*เล่มที ๑๕ อุกกนิปาทวณณา หน้า ๑๗๖

ทสุสามิตี เขตตคคหณั อาทิ กตุวา จินฺเตนฺตสุส ลพุกติ ๙

ททํ จิตฺตํ ปสาทเตตีติ เอวํ วุตฺตา มุญฺจนเจตนา(๑) ปน

ทานกาเลเยว ลพุกติ ๙ ทตุวา อตุตมโน โหตีติ อัย ปน

อปรเจตนา อปราปริ อนุสฺสรนฺตสุส ลพุกติ ๙

วีสฺราคาติ วิคฺตราคา จีณาสวา ๙ รากวินยาย วา

ปฏฺิปนฺนาติ รากวินยปฏฺิปปํ ปฏฺิปนฺนา ๙ อุกกภูจเทศนา เจสา

น เกวลํ ปน จีณาสวานํ อนากามิสกทาคามิสฺไตปนฺนํ

อนตุตมโส ตทหุปฺพพิชิตสุส ภูจกถากาหสามเณรสฺสาปี ติณฺนา

ทกฺขิณา ฆพฺภกสมนฺนากตาว โหติ ๙ โสปี ติ โสตาปฺตติ-

มกฺคตฺถเมว ปพฺพิชิต ๙

ยลฺลสุส สมฺปทาติ ทานสุส ปริปฺนฺณาตา ๙ สลฺลตฺตาติ

สีลสลฺลเมว สลฺลตฺตา ๙ สยํ อางมยิตฺวานาติ (๒) อตุตนาว

หตุตปาเท โธวิตฺวา มุขํ วิกฺขาเลตุวา ๙ สเกหิ (๑) ปาณิถิติ

อตุตโน หตุเถหิ ๙ สยเฮตีปิ (๔) ปาโจ ๙ สทฺโรติ รตนตุตยฺกฺเข

สทฺทหนฺโต ๙ มุตฺเตน เจตสาติ ลาภมฺจฺจริยาทีหิ วิกฺขเตน

จิตฺเตน ๙ อพฺยาปฺขณฺมํ สฺขํ โลกนฺติ นิตฺทุกฺขํ อฺพารสฺสุขโสมนสฺสํ

เทวโลกํ ๙

สตุตมํ ๙

#๑. ม. มุญฺจนเจตนา ๙ ๒. สฺยา. ม. อางมยิตฺวานาติ ๙ ๓. สี. เสหิ ๙

#๔. สี. สเกหิตฺปิ ๙

*เล่มที่ ๑๕ เสกขปริหานิยวคฺคณณนา หน้า ๑๗๗

อฏฺฐเม ๑ อทฺทลํ วา อสฺโสสี วาติ อกฺขิณี อุมฺมิเตตฺวา
มา อทฺทลํ อสฺกสฺมี นาม จาเน วสฺตีติ มา อสฺโสสี
กเถนตฺสฺส วา วจฺนํ มา อสฺโสสี ๑ กถํ หิ นามาติ เกน
นาม การณณ ๑ อารพฺกธาตฺติ (๑) อารกฺนวเสน ปวตฺตวิริยํ ๑
นิกฺกมธาตฺติ โกสชฺชโต นิกฺกมฺนสกาโว วิริยํ ๑ ปรกฺกมธาตฺติ
ปรกฺกมสกาโว ๑ ถามธาตฺติ ถามสกาโว ๑ ฐิติธาตฺติ ฐิติ-
สกาโว ๑ (๒) อฺปกฺกมธาตฺติ อฺปกฺกมสกาโว ๑ สพฺพํ เจตฺ
เตนากาเรน (๓) ปวตฺตตฺสฺส วิริยสฺเสว นามํ ๑

อฏฺฐมํ ๑

นวเม ๑ กมฺมานนฺติ วิญฺญคามิกมฺมานํ ๑ สมฺทยาธาติ
ปิณฺฑทฺรณตฺถาย ๑ นิทานนฺติ ปจฺจโย ๑ โลกเชนาติ โลกโต
ชาเตน ๑ น ปญฺญาชนฺตีติ เอวรูปน กมฺเมน นิพฺพตฺตาติ
น ทิสฺสนฺติ ๑ สุกกปกฺเข กมฺมานนฺติ วิญฺญคามิกมฺมานํ ๑
อิติ อิมสฺมี สุตฺเต วิญฺญววิญฺญํ กถิตนฺติ ๑ (๔)

นวมํ ๑

ทสเม ๑ เวพฺวาเนติ (๕) มหามุจลินฺทวเน ๑ สทฺทมฺโมติ
สาสนสทฺทมฺโม ๑

ทสมํ ๑

#๑. ม. อารมฺกธาตฺติ ๑ ๒. ม. ฐิติธาตฺติ ฐิติสกาโว ๑ ๓. ม. เตน เตนากาเรน ๑
#๔. ม. กถิตํ ๑ ๕. ม. นิจฺฉวเนติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อภกนิปาตวณณา หน้า ๑๗๘

เอกาทสเม ฯ เจโตวสิปฺตฺโตติ จิตฺตวสิภาวํ ปตฺโต ฯ
 ปจฺวีเตว อธิมุจฺเจยยาติ ฌทฺธการํ ปจฺวีธาตฺติ สลฺลทฺทฺเขยฺย ฯ
 ยํ นิสฺสายาติ ยํ วิชฺชมานํ ฌทฺธการํ ปจฺวีธาตฺติ นิสฺสาย ฯ
 อมฺมํ ทารุกฺขนฺธํ ปจฺวีเตว อธิมุจฺเจยฺย สฺวา เอตฺถ ปจฺวีธาตฺติ
 อตฺถิติ ฯ อิมินา นยฺน เสสฺปทานิปี เวทิตฺตฺพฺพานิ ฯ ยถฺเว หิ
 ตสฺมี ฌทฺธการา ปจฺวีธาตฺติ อตฺถิ เอวํ ยฺฐาการา อาโป-
 ธาตฺติ อญฺหาการา เตชฺธาตฺติ วิคฺคมฺภนาการา วาโยธาตฺติ รตฺต-
 วณฺณมฺหิ สเร (๑) ปทฺมปฺปฺพวณฺณา สุกฺธาตฺติ ปฺปฺติญฺเจ จฺณฺเณ เจว
 เผลกฺคฺปฺปฺกฺกาสุ จ อมฺนุจฺเจยฺยวณฺณา อสุกฺธาตฺติ ตํ นิสฺสายฺเว (๒)
 อมฺมํ ทารุกฺขนฺธํ อสุกฺขนฺเตว(๓) อธิมุจฺเจยฺย สลฺลทฺทฺเขยฺยยาติ ฯ อิมสฺมี
 สุตฺเต มิสฺสทฺทฺวิหาโร นาม กถิตฺโต ฯ

เอกาทสมี ฯ

ทฺวาทสเม ความนฺตฺวิหารนฺติ ความนฺตฺเสนาสนวาสิ ฯ (๔)
 สฺมาหิตํ นิสฺสินฺนฺติ ตสฺมี ความนฺตฺเสนาสนเน สฺมาธิ อปฺเปตฺวา
 นิสฺสินฺนํ ฯ อิทานิมนฺติ อิทานิ อิมํ ฯ สฺมาธิมฺหา จาเวสฺสตีติ
 สฺมาธิโต อุกฺกาเปสฺสตี ฯ น อตฺตมโน โหมีติ น สกมโน
 โหมี ฯ ปจฺลายมานนฺติ(๕) นิตฺทาทายมานํ ฯ เอกคฺคฺนฺติ(๖)เอกสฺภาวํ
 เอกคฺคฺตาญฺตํ อรณฺยสฺสยฺยํเว จิตฺเต กริสฺสตีติ อตฺถิโต ฯ

#๑. ม. สฺวาเร ฯ ๒. ม. นิสฺสาย ฯ ๓. ม. อสุกฺขนฺเตว ฯ ๔. ม. ความนฺตฺวิหารินฺติ
 #ความนฺตฺเสนาสนวาสิ ฯ ๕. ม. ปจฺลายมานนฺติ ฯ ๖. ม. เอกคฺคฺนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ฉกุกนิปาตวณณา หน้า ๑๗๕

อนุรกุขิสฺสตีติ อนุคฺคณฺหิสฺสตีติ ๑ อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิโมเจสฺสตีติ
อณฺณสฺมี กาเล อวิมุตฺตจิตฺตํ อิทานี ปญฺจหิ วิมุตฺตีหิ
วิโมจยิสฺสตีติ ๑ ริณฺจตีติ วชฺเชติ(๑) วิสฺสชฺเชติ ๑ ปฏิปฺปณฺนามตฺตวาติ
ปฺนุทิตฺตวา วิสฺสชฺเชตฺตวา ๑ อจฺจารปสฺสวากมฺมายาติ อจฺจารปสฺสว-
กรณฺตฺตยา ๑ อิมินา เอตฺตเคน จาเนน สตฺถารา อรณฺณ-
เสนาสนฺนสฺส วณฺโณ กถิโต ๑ สุตฺตสฺส ปน ปจฺมโกฏฺฐาเส
ยํ วตฺตพฺพํ ตํ เหฏฺฐา วตฺตเมวาติ ๑

ทฺวาทสฺมํ ๑

เสกฺขปริหานิยวฺคฺโค จตฺตฺโต ๑

ธมฺมิกวคฺควณณา

ปญฺจมสฺส ปจฺเม ๑ อายสมฺมตา อานนฺนุเทน สทฺธิณฺติ อิทํ
อายามานนฺนทาติ เถรํ อามนฺนเตตฺตวา คตฺตตฺตา วุตฺตํ ๑ สตฺถา
ปน อณฺุเนหิ ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺสเทหิ ปริวฺโต ตตฺถ อคฺมาสีติ
เวทิตฺตพฺโพ ๑ เตนฺนปสฺงกมฺมีติ เตเหว ปญฺจหิ ภิกฺขุสฺสเทหิ ปริวฺโต
อฺปสฺงกมฺมี ๑ ปริสฺถิจิตฺตวาติ โวหารวจนเมตฺตํ นฺนหยิตฺตวาติ อตฺโต ๑

ปฺพพฺสทิสฺสานิ กุรฺมานฺติ (๒) รตฺตทฺพฏฺฐํ นิวาเสตฺตวา อุตฺตรรา-
สฺงคจิวฺรํ ทฺวีหิ หตฺถเอหิ คเหตฺตวา ปจฺฉิมโลกธาตฺตํ ปิฏฺฐิจิตฺตํ กตฺตวา
ปฺรตฺถิมโลกธาตฺตํ อภิมฺโข นิโรทกฺภาเวน (๑) คตฺตานิ ปฺพพฺสทิสฺสานิ
#๑. สฺตี. จขตี ๑ ๒. ม. ปฺพพฺพาปยฺมานฺติ ๑ ๓. ม. โวทกฺภาเวน ๑

*เล่มที่ ๑๕ กุกนิปาตวณณา หน้า ๑๘๐

กุงมาโน อุกฐาสีติ อตุโถ ๑ กิกขุสงโฆปี เตน เตน จาเนน
โธตริตวา นุหาควา ปจจุตตริตวา สตุถาริเยว ปริวารตวา
อุกฐาสี ๑ อิติ ตสุมิ สมเย อากาสโต ปตมานัน รตุตสุวณณ-
กุกทลั วีย สุริโย ปจฉิมโลกธาตุ ปฎิปชชช ปริสทุทชรชต-
มณทโล วีย ปาจีนโลกธาตุโต จนุโท อพุกุกจนิ (๑) มชณุกฐาเน
ปญจกิกขุสตุปริวาริ สมมาสมพุทโธ ฉพุพณณริสิโย (๒) วิสสุชเชตวา
ปพุพโกกุกกนทีตีเร อาโลกิ (๓) อลงกุงมาโน อุกฐาสี ๑

เตน โข ปน สมเยน ๑เป ๑ เสโต นาม นาโคติ
เสตวณณตาย เอवलทุชนาโม หตุธินาโค ๑ มหาตุริยตาพิต-
วาทีเตนาติ มหนุเตน ตุริยตาพิตวาทีเตน ๑ ตตุถ ปจมสงฆกุกกน
ตาพิต นาม โหติ ตโต ปริ วาทีติ ๑ ชโนติ หตุธิตสุสนตุถ
สนุนิปิตตมหาชโน ๑ ทิสวา เอวมามาติ องคปจจุงกานิ ฉंसิตวา
นุหาเปตวา อุตตาเรตวา พหิตีเร จเปตวา กตุตทานิ นิโรทกานิ (๔)
กตุวา หตุถาลงกาเรน อลงกตุ ตั มหานาคั ทิสวา อิท
อกรูโป วต โภติ ปัสสาวจัน อหา ๑ กายูปปโนติ สริร-
สมปตติยา อูปปโน ปริปญณงคปจจุงโคติ อตุโถ ๑

อายสุมา อุกฐายีติ ปฎิสมุกิทาปุตโต กาทุทายิตุเถโร ๑
เอตทโวจати ตั มหาชนั หตุธิสสุ วณณั ภณนตุ ทิสวา
อัย ชโน อเหตุกปฎิสนุธิย นิพุพตุตหตุธินอ วณณั กเถติ น
#๑. ม. อพุกุกจนิ ๑ ๒. ม. ฉพุพณณพุทชรสมิโย ๑ ๓. ม. โลกั ๑
#๔. ม. โวทกานิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ฌมิกวกควณณนา หน้า ๑๘๑

พทุทหตุลิสฺส ๑ อหนุทานิ อิมินา หตุธินาเคน อุปมํ กตฺวา (๑)
พทุทหนาคสฺส วณฺณํ กเถสฺสามีติ จินฺเตตฺวา เอตํ หตุธิเมว
นฺุ โข ฃนฺเตติอาทิวจัน อโวจ ๑ ตตฺถ มหนฺตฺนฺติ อาโรห-
สมฺปนฺนํ ๑ พรฺหฺนตฺนฺติ ปริณาสสมฺปนฺนํ ๑ เอวมหาติ เอวั
วทติ ๑

อถ ภควา ยสฺมา อัยฺ นาคสทฺโท หตุธิมฺหิ เจว
อสฺสโกณฺอรฺกฺกขมฺนฺสฺเสสฺ จาปี วตฺตติ (๒) ตสฺมา หตุธิมฺปิ โขติ-
อาทิมหา ๑ อาคฺนฺติ ปาปกํ ลามกํ อกฺุสฺลธมฺมํ ๑ ตมฺหํ นาโคติ
พฺรฺมฺมิตฺติ ตํ อหํ อิเมหิ ตีหิ ทฺวาทฺเรหิ ทสฺนฺนํ อกฺุสฺลกมฺมปฺถานํ
ทฺวาทสฺนฺนญจ อกฺุสฺลจิตฺตานํ อกรณฺโต นาโคติ วทามิ ๑
อยฺญหิ น อาคฺุ กโรตีติ อิมินา อตฺถเณน นาโค ๑ อิมahi
คาถาหิ อนฺุโมทามิตฺติ อิมahi จตฺสฺกุจิปทาหิ โสพฺสหิ คาถาหิ
อนฺุโมทามิ อภินฺนุทามิ ๑

มฺนฺุสฺสทฺถตฺนฺติ เทวาทิภาวํ อนฺุปลนฺตฺวา มฺนฺุสฺสเมว ฐิตํ ๑
อตฺตทนฺตฺนฺติ อตฺตนาเยว ทนฺตํ น อญฺเณหิ ทมถํ อุปนีตํ ๑
ภควา หิ อตฺตนา อุปฺปาทิตฺเตเนว มกฺุคทมฺเถน จกฺุขุโตปี ทนฺโต
โสตฺโตปี ฆานฺโตปี จิวฺหาโตปี กายโตปี มนฺโตปีติ อิเมสฺ
จฺสฺ จาเนสฺ ทนฺโต สนฺโต นิพฺพุโต ปรีนฺิพฺพุโต ๑ เตนหา
อตฺตทนฺตฺนฺติ ๑ สมหิตนฺติ ทฺวิเชนาปี สมารินา สมหิตํ ๑
#๑. สี. อุปเมตฺวา ๑ ๒. ม. จาปี ปวตฺตติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อุกกนิปาตวณณา หน้า ๑๘๒

อิริยมานนฺติ วิหรมานํ ฯ

พฺรหฺมปเถติ เสฏฺฐปเถ อมตนิพฺพานปเถ ฯ จิตฺตสฺสฺสฺ-
สเม รตฺตฺติ ปจฺมชฺฌาเนน ปญฺจนีวเรณานิ วุปฺสเมตฺวา
ทฺตฺติชฺฌาเนน วิตฺกุกฺวิจारे ตตฺติชฺฌาเนน ปีตี จตฺตฺตฺชฺฌาเนน
สฺขทุกฺขํ วุปฺสเมตฺวา ตสฺมี จิตฺตสฺสฺสฺสฺสเม รตฺติ อภิรตฺติ ฯ
นมสฺส
นมสฺส
ครุ กโรนฺติ ฯ สพฺพชฺมมาน ปารคฺคฺนฺติ สพฺพเพสํ ขนฺธายตฺนธาตฺตฺตฺมมานํ
อภิณฺณปารคฺคฺ ปริณฺณปารคฺคฺ ปฺหานปารคฺคฺ ภาวนาปารคฺคฺ
สจฺฉิกริยาปารคฺคฺ สฺมาปฺตฺติปารคฺคฺ นพฺพิเชน ปารคฺคฺเนน
ปารคฺคฺ ปารปฺตฺตฺติ มตฺตฺกปฺตฺตฺติ ฯ

เทวาปี ตํ นมสฺส
สฺขปฺตฺตฺตา จ สพฺพเพว ทสฺสทสฺสจฺกุกฺวาพฺวาสิโน เทวาปี ตฺมฺเมห
นมสฺส
อรหาคิ ลทฺธวโหหารานํ ตฺมฺมหากิเยว สฺนฺติเก สฺตฺนฺติ ทีเปตี ฯ
สพฺพสํโยชนาตีตฺนฺติ สพฺพพานิ ทสฺวิธสํโยชนานิ อตฺตฺกนฺตฺติ ฯ
วนา นิพฺพานมาคตฺนฺติ (๒) กิเลสฺวานโต นิพฺพนํ กิเลสฺวานรหิตํ
นิพฺพานํ อาคตํ สฺมปฺตฺตฺติ ฯ กามะหิ เนกฺขมฺมรตฺนฺติ ทฺวิเชหิ
กามะหิ นิกฺขนฺตฺตฺตา ปพฺพชฺชา อฏฺฐ สฺมาปฺตฺติโย จตฺตาโร จ
#๑. ม. เอตฺตฺนฺตฺเร ครุ กโรนฺตีตี ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. นิพฺพนมาคตฺนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ฌมมิกวคควณณนา หน้า ๑๘๑

อริยมคคา กามเหหิ เนกขมมมึ นาม ตตถ รตํ อภิริตํ ๑ มุตตํ
เสถลาว กณจนนุติ เสถธาตุโต มุตตํ กณจนสทิสํ ๑ สพเพ
อจฺจฺรจฺจิติ สพพสตุเต อติกกมิตฺวา ปวตฺตรจฺจิติ ๑ อญฺจมกํ หิ
อติกกมิตฺวา ปวตฺตรจฺจิตาย โสตาปนฺโน อจฺจฺรจฺจิติ นาม ๑
โสตาปนฺนํ อติกกมิตฺวา ปวตฺตรจฺจิตาย สกทาคามี ๑เป ๑
จึณาสวํ อติกกมิตฺวา ปวตฺตรจฺจิตาย ปจฺเจกพฺพุโธ ปจฺเจกพฺพุธึ
อติกกมิตฺวา ปวตฺตรจฺจิตาย สมฺมาสมพฺพุโธ อจฺจฺรจฺจิติ นาม ๑

หิมวาวณฺเณ สิลฺลจฺเจติ (๑) ยถา หิมวา ปพฺพตฺราชา อณฺเณ
ปพฺพเต อติโรจติ เอวํ อติโรจตีติ อตุโถ ๑ สจฺจนาโมติ
ตจฺจนาโม กฺุตนาโม อาคฺุอกรณฺเนว นาโคติ เอวํ อวิตถ-
นาโม ๑ โสฺรจฺจนุติ สฺุจิสฺลํ ๑ อวิหีสาดิ กรฺุณา จ กรฺุณา-
ปฺุพฺพภาโค จ ๑ ปาทา นาคสฺุส เต พฺุเวติ เต พฺุทฺชนาคสฺุส
ทฺุเว ปฺุริมปาทา ๑ ตโปติ วตฺตสมาทานํ ๑ (๒) พฺุรหฺมจฺริยฺนุติ อริย-
มคฺุคสีลํ ๑ จรณา นาคสฺุส ตฺยาปเรติ เต พฺุทฺชนาคสฺุส อปเร
เทว ปจฺุณิมปาทา ๑

สทฺุธาหตุโถติ สทฺุชามยาย โสณฺุทาย สมฺนฺุนาคโต ๑
อฺุเปกฺุชาเสตทฺุนตฺวาติ ฉพฺุงฺกุเปกฺุชามเยหิ เสตทฺุนเตหิ สมฺนฺุนา-
คโต ๑ สติ คีวาทิ ยถา นาคสฺุส องฺคปจฺุจฺงคสฺุมี สิริชาลานํ
คีว ปติฏฺุจาเอวํ พฺุทฺชนาคสฺุส โสฺรจฺจาทีนํ ฌมฺมานํ สติ
#๑. ม. หิมวาวณฺเณ สิลฺลจฺเจติ ๑ ๒. ม. วตฺตสมาทานํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ กุกกนิปาตวณณา หน้า ๑๘๔

เตน วุฑฺฒิ สติ คีวติ ฯ ลีโร ปญฺญาติ ยถา หตฺถินาคสุส
 ลีโร อุตฺตมกฺโข (๑) เอวํ พุทฺธนาคสุส สพฺพญฺญุตตวณฺณํ ฯ เตน หิ
 โส สพฺพชฺรเม ชานาติ ฯ เตน วุฑฺฒิ ลีโร ปญฺญาติ ฯ
 วิมฺสา ชมฺมจินฺตนาติ ยถา หตฺถินาคสุส อคฺคโสณฺหา(๒) วิมฺสา
 นาม โหติ ฯ โส ตาย ถทฺชฺมทฺกํ ขาทิตฺตพฺพาขาทิตฺตพฺพญจ
 วิมฺสติ ตโต ปหาตพฺพํ ปชฺหติ อาทาตพฺพํ อาทียติ เอวเมว
 พุทฺธนาคสุส ชมฺมโกฏฺฐาสปริจฺเจทกถาณสงฺขาตา ชมฺมจินฺตนา
 วิมฺสา ฯ เตน หิ ญาณน โส ภพฺพาภพฺเพ ชานาติ ฯ เตน
 วุฑฺฒิ วิมฺสา ชมฺมจินฺตนาติ ฯ ชมฺมกฺขนิสฺมาตโปติ (๓) ชมฺโม
 วุจฺจติ จตฺตถชฺฌานสมฺมาธิ กฺขนิเยว สฺมาตโป กฺขนิสฺมาตโป ฯ
 นาม(๔) สฺมาตปนฺนุจฺจันํ ชมฺโม กฺขนิสฺมาตโป อสุสฺสาติ ชมฺม-
 กฺขนิสฺมาตโป ฯ จตฺตถชฺฌานสมฺมาธิสฺมี จิตฺตสุส หิ เต (๕) อิทฺธิ-
 วิธาติชฺรมา อิชฺฌนฺติ ตสฺมา โส กฺขนิสฺมาตโปติ วุฑฺฒิโต ฯ
 วิเวโกติ กายจิตฺตอุปฺธิวิเวโก ฯ ยถา นาคสุส วาลฺลธิ มกฺขิกกา
 วาเรติ เอวํ ตถาคตฺตสุส วิเวโก คหฺภูจฺปพฺพชิตฺเต วาเรติ ตสฺมา
 โส วาลฺลธิติ วุฑฺฒิโต ฯ ฉายีติ ทฺวิเรน ฉาเนน ฉายี ฯ
 อสุสฺสาสรโตติ นาคสุส หิ อสุสฺสาสปฺสฺสาเสหิ วิย พุทฺธนาคสุส
 ผลสมฺมาปฺตฺติ ตตฺถ รโต อสุสฺสาสปฺสฺสาเสหิ วิย ตาย วินา
 #๑. ม. อุตฺตมกฺโข ฯ ๒. ม. อคฺคโสณฺโท ฯ ๓. ลี. ชมฺมกฺขนิสฺมาวาโปติ ฯ
 #๔. ม. สฺมาตโป นาม ฯ ๕. ม. เต เต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ฃมมิกวคควณณนา หนา ๑๘๕

น วตตตีติ อตุโถ ๑

สพพตถ สัฎโถติ สพพทวารesu สัฎโถ ๑ อนวชชานีติ
 สมมาอาชีเวน อุปปนุนานี โภชนานี ๑ สาวชชานีติ ปญจวิธ-
 มิจจาชีวเสน อุปปนุนานี ๑ (๑) อณณถุนนติ ขุททกถจ มหนตถจ ๑
 สพพ ฃตวาน พนุชนนติ สพพ ทสวธิปี สัโยชนั ฉินุทิตวา(๒) ๑
 น อุปลิปติ โลเกนาติ (๓) โลเกน สทฐี ตณหามาณฑิฎฐิเลเปหิ
 น ลิปติ ๑ มหาคคินีติ มหาอคคิ ๑ วิญญูหิ เทสิตาติ อิช
 ปฐิสมภิทาปตโต กาทุทายิตเถโรว วิญญู ปณุฑิต เตน
 เทสิตาติ อตุโถ ๑ วิญญายนติ (๔) มหานาคา นาคิ นาคเน
 เทสิตนติ อุทายิตเถรนาเคน เทสิตุพุทชนาคิ อิตเร ชีณาสว-
 นาคา วิชานิสุสนติ ๑ สรริ วิชห[๕] นาโค ปรีนิพพิสสุตีติ โโพธิปลลลเก
 กิลสปรีนิพพานน ปรีนิพพุโต ยมกศาลนุตเร อนุปาทิสาย
 นิพพานชาคยา ปรีนิพพายิสสุตี ๑ เอว ปฐิสมภิทาปตโต
 อุทายิตเถโร โสพสหิ คาทาหิ จคฺสญุจียา ปเทหิ ทสพลลล
 วณณิ กเถนุโต เทสนั นิฎฐาเปสิ ภควา อนุโมทิต ๑ เทสนา-
 วसान ฃตุราสีตีปาลสสสุทานิ อมตป่าน ปวีสูติ ๑

ปฐม ๑

ทุดิเย ถถ ถถ นามาติ เกน เกน นาม การณน ๑

#๑. ม. อุปปนุน โภชนานี ๑ ๒. ม. ฉินุทิตวาน ๑ ๓. ม. นุปลิปติ โลเกนาติ ๑

#๔. ม. วิญญูสนติ ๑ ๕. ม. เอตถนุตเร นาโคติ ทิสสุตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ ฅกุกนึปำตวณณนา หน้ำ ๑๘๖

อณฺเวยโยติ อชานิตพุโพ ๑ ยตฺร หึ นามาติ ยสุมี นาม
ฅมฺเม ๑ สมสมคตีกาติ สมภาเวเนว สมคตีกา ๑ ภวิสฺสนฺตึติ
ชชตา ๑ สกทาคามี สตุโต (๑) ตฺสึตํ กายํ อุปฺปนฺโนติ สกทาคามี
ปฺคฺคโล หุตฺวา ตฺสึตภวเนยว นึพฺพตฺโต ๑ กถึ กถึ นามาติ
เกน เกน นฺ โข การณน กึ นฺ โข ชานิตฺวา เทสิโต
อุทาทุ อชานิตฺวาติ ๑ เถโร การณํ อชานนฺโต เอว โข ปเนตึ
ภกึนึ ภควตา พุยักตฺนฺติ อห ๑ อมฺพกา อมฺพกสณฺญาติ (๒)
อิตฺถึ หุตฺวา อิตฺถึสณฺญาเยว (๓) สมฺนฺนาคตา ๑

เก จ ปฺริสฺปฺคฺคฺลปโรปรึยวณณติ เอตฺถ ปฺริสฺปฺคฺคฺล-
ปโรปรึยวณณํ วุจฺจติ ปฺริสฺปฺคฺคฺลนํ ตึกขมฺทวเสน อินฺทฺริย-
ปโรปรึยวณณํ ๑ ตฺสฺมา กา จ พาลา มึคสาลา เก จ
ปฺริสฺปฺคฺคฺลนํ อินฺทฺริยปโรปรึยวณณเ อปฺปฏิหตฺวิสยา สมฺมา-
สมฺพุทฺธา อุกฺขเมตฺตํ ทฺูเร สุวึทฺูเรติ อยเมตฺถ สงฺเขโป ๑

อิทานึ มึคสาลาย อตฺตโน ทฺูรภาวํ ทฺุสฺเสนฺโต ฅ อึเม
อานนฺทาทึอาทึมาห ๑ โสโรโต โหตึตึ ปาปโต สฺกฺกฺจฺ โอรโต
วึโรโต โหตึ ๑ สฺุโรตตีปึ ปาโจ ๑ อภึนฺนฺทฺนฺติ สพุรหฺมจารึ
เอกตฺตวาทึเสนาติ เตน สทฺุธี เอกโต วาเสน พุรหฺมจารึ(๔)
อภึนฺนฺทฺนฺติ ตฺุสฺสนฺตึ ๑ เอกนฺตวาทึเสนาตีปึ ปาโจ ๑ สตต-
#๑. ม. สกทาคามีปตุโต ๑ ๒. สึ. อมฺพกา อมฺพกปณฺญาติ ๑ ม. อมฺมกา
#อมฺมกสณฺญาติ ๑ ๓. สึ. อิตฺถึปณฺญาเยว ๑ ๔. ม. สพุรหฺมจารึ ๑

*เล่มที ๑๕ ฃมมึกวกคควณณนา หน้า ๑๘๗

วาเสนาตี อตุโถ ๗ สวเนนปี อกตํ โหตีตี โสตพพยุตตํ อสุสุตํ
 โหตี ๗ พาสุจเจนปี อกตํ โหตีตี เอตถ พาสุจจํ วุจจตี
 วึริยั วึริเยน กตตพพยุตตํ อกตํ โหตีตี อตุโถ ๗ ทึฏฐึยาปี
 อปปฏิวิทุฑั โหตีตี ทึฏฐึยา ปฏิวิทตพพํ อปปฏิวิทุฑั โหตี ๗
 สามายิกมปี วิมุตตี น ลกตีตี กาลานุกาลั ฃมม-
 สวานั นิสุสาย ปีตีปาโมซุซั น ลกตี ๗ หานคามึเยว โหตีตี
 อริหานิเมว (๑) กจจตี ๗ ปมาณิกاتی ปุคคเลสุ ปมาณคคาหกา ๗
 ปมึนนตีตี ปเมต্তু ตุเลต্তু อารกนตี ๗ เอโก หึโนตี เอโก
 คุณหนี หึโน ๗ เอโก ปณตีตี เอโก คุณหนี ปณตีตี ๗ ตถหึตี
 ตั ปมาณกรณั ๗ อกึกนตตโรตี สุนทรตโร ๗ ปณตีตีโรตี
 อุตตมตโร ๗ ฃมมโสโต นึพพหตีตี สุรั หุตวา ปวตตมานั
 วิปสุสนาถาณั นึพพหตี อริยภูมึ สมปาเปตี ๗ ตทนนตรั (๒) โโก
 ฃาเนยยาตี ตั อนตรั (๓) ตั การณั อถลตตร ตถาคเตน โโก
 ฃาเนยยาตี อตุโถ ๗ โกธมานตี โโกโธ จ มาโน จ ๗
 โลกธมมาตี โลกโถเยว ๗ วึสซุซาราตี (๔) อลลุปสลลุปวเสน
 วจนาเนว ๗ โย วา ปนสสุ มาทีโสตี โย วา ปน อถลไถปี
 มยา สทีโส สมมาสมพุฑุโธเยว อสุส โส ปุคคเลสุ ปมาณั
 คณเหยยาตี อตุโถ ๗ ฃถลตีตี คณณณัน ปาปณาตี ๗
 อึเม โข อานนท จ ปุคคลาตี เทว โสธธา เทว
 #๑. ม. ปรีหานิเมว ๗ ๒. ม. ตทนนตรั ๗ ๓. ม. อนตรั ๗
 #๔. สึ. วึสซุซาราตี ๗

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณนา หน้า ๑๘๘

อริคตโกธมานโลภธมมา เทว อริคตโกธมานวจิตสงขาราคิ อิเม
ณ ปุคฺคลา ฯ คตินฺติ ฌาณคตี ฯ เอกงฺคหีนาติ เอเกน (๑) ฌณฺเณ
หีนา ฯ ปุโรเณ สีเลน วิเสสี อโหสิ อิติทฺตโต ปญฺญา
ปุณฺณสฺส สีลํ อิติทฺตสฺส ปญฺญาญฺจาเน จิตํ อิติทฺตสฺส
ปญฺญา ปุณฺณสฺส สีลญฺจาเน จิตาติ ฯ

ทฺติยํ ฯ

ตฺติเย ทาติทฺธิยฺนฺติ ทฺติทฺทภาโว ฯ กามโภกิโนติ กาม
ภฺยชฺชนกสฺตฺตา(๒) ฯ อสฺสโกติ อตฺตโน สนฺตเกน รหิโต ฯ
อนทฺธิโกติ น อทฺโธ ฯ (๓) อธิํ อาทฺยตีติ ชีวิตฺตํ อสฺสโกนฺโต อธิํ
อาทฺยตี ฯ วทฺธิํ ปฏฺฐิสฺสฺมาตีติ ทาตุํ อสฺสโกนฺโต วทฺธิํ
ทสฺสามิตี ปฏฺฐิชานาติ ฯ อนุจฺรณฺตีปี นนฺติ ปฺริสมชฺชกณ-
มชฺชมาทิสฺส อตฺตปฺญฺจาปนปฺสฺสโอยฺกรณาทฺธิ วิปฺปการํ ปาเปนฺตา
ปจฺจโต ปจฺจโต อนุพฺนฺรณฺติ ฯ

สทฺธา นตฺถิตี โอยฺกปฺปนสทฺธามตฺตกมฺปิ นตฺถิ ฯ หิริ นตฺถิตี
หิริยนาการมตฺตกมฺปิ นตฺถิ ฯ โอยฺตฺตปฺปํ นตฺถิตี ภายนาการ-
มตฺตกมฺปิ นตฺถิ ฯ วิริยํ นตฺถิตี กายิกวิริยมตฺตกมฺปิ นตฺถิ ฯ
ปญฺญา นตฺถิตี กมฺมสฺสกตฺตปญฺญามตฺตกมฺปิ นตฺถิ ฯ อธิมาทฺธานสฺมี
วทามิตี อธิคฺคหณฺณํ วทามิ ฯ มา มํ ชญฺญตี (๔) มา มํ

#๑. ม. เอเกน ฯ ๒. ม. ภฺยชฺชนกสฺตฺตสฺส ฯ ๓. ส. อนาพฺหิโยติ น อทฺโธ ฯ
#ม. อนาพฺโกติ น อทฺโธ ฯ ๔. ส. ชญฺญาตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ฌมมิกวคควณณนา หน้า ๑๘๘

ชานาคู(๑) ๑

ทาลิตุทิตยํ ทุกขนุติ ฌนทลิตุททภาโว ทุกขํ ๑ กามลาภา-
 กิขปปีนุติ กามลาภํ ปฏฺเจนุตํ ๑ ปาปกมมํ วินิพฺพโยติ
 ปาปกมมวฑฺฒโก ๑ สํสปรตํติ ปริปฺพนุติ ๑ ชานนุติ ชานนุโต ๑
 ยสฺส วิปฺปฏิสํสราชาติ เย อสฺส วิปฺปฏิสํสราโต ชาตา ๑ โยนิ-
 มลฺลตฺรณุติ เอกํ ทิรจฺฉานโยนี ๑ ททํ จิตฺตํ ปสํสทณฺติ จิตฺตํ
 ปสํสทณฺโต ททมาโน ๑ กฏฺกคาโหติ ชยฺกคาโห อนปฺราศฺกคาโห
 โหติ ๑ ฌรเมสิโนติ ฌรวาถํ ปรียสฺนตฺสฺส วสฺมานสฺส วา ๑
 จาโก ปุณฺณํ ปวฑฺฒตีติ (๒) จาโก สงฺฆมคฺตํ ปุณฺณํ ปวฑฺฒติ ๑
 จาคา(๓) ปุณฺณนุติ วา ปาโจ ๑ ปติฏฺจิตาติ ปติฏฺจิตสทฺธา นาม
 โสตาปนฺนสฺส สทฺธา ๑ หิริมนฺติ หิริสมฺปยุตฺตจิตฺโต ๑ นีรามิสฺ
 สฺขนุติ ตีณิ ฌานานิ นิสฺสาย อฺปฺปชฺชนกสฺขํ ๑ อฺปฺกชฺชนุติ
 จตฺตฺถชฺฉานฺนํเปกฺขํ ๑ อารทฺธวิริโยติ ปริปฺปณฺณปฺกคฺคิตวิริโย ๑
 ฌานานิ อฺปฺสมฺปชฺชาติ จตฺตาริ ฌานานิ ปตฺวา ๑ เอโกทิ
 นิปโก สโตติ เอกกฺคจิตฺโต กมฺมสฺสคตฺตณฺณสตีหิ จ สมฺนฺนาคโต ๑

เอตํ (๔) ฌตฺวา ยถาภูตฺตํ เอตํ เอตฺตํ การณํ ยถาสภาวํ
 ชานิตฺวา ๑ สพฺพสํโยชนกฺขเยติ นิพฺพานํ ๑ สพฺพโสติ สพฺพา-
 การณํ ๑ อฺนุปาทายาติ อฺกคฺคเหตุวา ๑ สมฺมา จิตฺตํ วิมฺจฺจตีติ

#๑. ม. ชานาคู ๑ ๒. ม. จาโคติ สงฺขํ คตํ ๑ ๓. ม. จาคา ๑ ๔. ม. เอวํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อุกกนิปาตวณณา หน้า ๑๕๐

อิทํ วุตตํ โหติ สพฺพสํโยชนกฺขยสงฺขาเต นิพฺพานे สพฺพโต
 อนุปาทียิตฺวา สมฺมา เหตุนา นเยน มกฺกจิตฺตํ วิมฺจฺจติ ฯ
 เหว(๑) ฌตฺวา ยถาภูตํ สพฺพสํโยชนกฺขยนฺตฺปิ ปาลี ลีขนฺติ (๒) ฯ
 ตสฺส เอตํ สพฺพสํโยชนกฺขยสงฺขาคํ นิพฺพานํ ยถาภูตํ ฌตฺวาตี
 อตุโถ ฯ ปุริมปจฺฉิเมหิ ปน สทฺธี น ฃฎฺฐียติ ฯ ตสฺส
 สมฺมาวิมุตฺตสฺสชาติ ตสฺส สมฺมาวิมุตฺตสฺส ชีณาสวสฺส ฯ ฌานํ
 เจ (๓) โหตีติ ปจฺจเวกฺขณฌานํ โหติ ฯ ตาทีโนติ ตํสณฺจิตฺตสฺส ฯ
 อกฺุปฺปาทิ อกฺุปฺปรามมณฺตฺตา กฺุปฺปรการณํ (๔) กิเลสานนฺจ
 อภาเวน อกฺุปฺปา ฯ วิมุตฺตตีติ มกฺกวิมุตฺตตีปี ผลวิมุตฺตตีปี ฯ
 ภวสลฺโยชนกฺขยเตติ ภวสํโยชนกฺขยสงฺขาเต นิพฺพานे ภว-
 สํโยชนานนฺจ ขยนฺเต อฺุปฺปนฺนตฺตา ฯ (๕) เอตํ โข ปรมํ
 ฌานนฺติ เอตํ มกฺกผลฌานํ ปรมฌานํ นาม ฯ สุข-
 มนฺตฺตรนฺติ เอตทเว มกฺกผลสุขํ อนุตฺตรสุขํ นาม ฯ อานนฺย-
 มุตฺตมนฺติ(๖) สพฺเพสํ อานนฺนํ(๗) ชีณาสโว อุตฺตมอณฺโณ (๘) ตสฺมา
 อรหตฺตผลํ อานนฺยมุตฺตมนฺติ อรหตฺตผลเณ เทสนาย กุณฺฑิ
 คณฺหิ ฯ อิมสฺมิญฺจ สุตฺเต วฏฺฏเมว กเถตฺวา คากาสู
 วฏฺฏวิวฏฺฏํ กถิตนฺติ ฯ

ตติยํ ฯ

- #๑. ม. เอตํ ฯ ๒. ม. ปาพิยํ ลีจิตํ ฯ ๓. ม. อัย สทฺโท นตฺถิ ฯ
- #๔. ม. กฺุปฺปรการณํ ฯ ๕. ม. อฺุปฺปนฺนา ฯ ๖. ม. อานนฺยมุตฺตมนฺติ ฯ
- #๗. ม. อณฺนํ ฯ ๘. ม. อุตฺตมอณฺโณ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ธรรมิกวคควณณา หน้า ๑๕๑

จตุตเถ ๑ เจตีสูติ เจติริฎเจ ๑ สยชาติยนุติ (๑) เอวันามเก
นิกเม ๑ มหาจุนโทติ ธรรมเสนาปติสส กนิฏฐภาติโก ๑ ธรรมเม
โยโค อนุโยโค เอเตสนุติ ธรรมโยคา ๑ ธรรมกถิกานัน เอต
นาม ๑ ฌายนุติติ ฌายี ๑ อปสาเทนุติติ ฌญญนุติ ฌิปนุติ ๑ (๒)
ฌายนุติติ ฌินุเตนุติ ๑ ปชฌายนุติติอาทีนินิ อุปสคควเสน
วทตฺถิตานินิ ๑

กิญฺหิม(๓) ฌายนุติติ กิณฺนาม อิม ฌายนุติ ๑ กิณฺติเม
ฌายนุติติ กิมตฺถํ อิม ฌายนุติ ๑ กถญฺหิม ฌายนุติติ เกน
การณน อิม ฌายนุติ ๑ อมตฺ ฐาตุ กายน สุตฺติว
วิหรนุติติอาทีนินิ(๔) มรณฺวิริทิตํ นิพฺพานฐาตุ สนฺชาย กมฺมญฺจานัน
คเหตุวา วิหรนุติ(๕) อนุกฺกเมน ตํ นามกายน สุตฺติว
วิหรนุติ ๑ คมฺภีรอตฺถปทฺนุติ คุพฺหํ ปฏฺิจฺจนฺนํ ขนฺธฐาตุ-
อายตนาทิตฺถํ ๑ ปญฺญา ย อติวิชฺฌ ปสฺสนุติติ สห วิปสฺสนาย
มคฺคปญฺญา ย อติวิชฺฌิตฺวา (๖) ปสฺสนุติ ๑ อิมสฺมี ปน อตฺถ
สมฺมสนปฏฺิเวรปญฺญาปี อุกฺคหปรีปฺจฺญาปญฺญาปี วญฺญุติเยวาติ ๑
จตุตฺถํ ๑

ปญฺจเม สนฺตํ วา อชฺฌตฺตนุติ นียกชฺฌตฺเต วิชฺชมานัน ๑
โลโกติอาทีนินิ ตีณิ อุกฺสลมฺลานินิ ทสฺสิตานินิ ๑ โลกธมฺมาติอาทีนินิ
#๑. ม. สยชาติยนุติ ๑ ๒. ม. หนีสนุติ ๑ ๓. ม. กิมิเม ๑ ๔. ม. วิหรนุติติ ๑
#๕. ม. วิหรนุตา ๑ ๖. ม. ปฏฺิวิชฺฌิตฺวา ๑

*เล่มที่ ๑๕ ฦกฦกนึปตวณณนา หน้า ๑๙๒

ตํสมปยุตตคทรมมา ๑

ปณจมํ ๑

ฦกเจ ๑ กายสนุโทสนุติ กายทวารสุส ทุสสนการณํ ๑ (๑)
เสสปททวยเปี เอเสว นโย ๑ อิมสุ ทวีสุ สุตเตสุ
ปจจเวกขณาว กถิตา ๑

ฦกฐิ ๑

สตุตเม ๑ วุตติวาทิ วุฏจพหุฦจริยวาโส ๑ กตกรณิโยติ
จตุหิ มกฺเคหิ กตตพพิ กตฺวา จิโต ๑ โอหิตภาโรติ ขนุชการิ
กิลเสการิ อภิสงขารการณจ โอตาเรตฺวา จิโต ๑ อนุปฺปตต-
สทตโถติ สทตโถ วุจติ อรหตฺตํ ตํ ปตฺโตติ อตุโถ ๑
ปริกฺขินภวสํโยชโนติ ขินภวพนฺชโน ๑ สมมทณฺณา วิมุตฺโตติ
สมมา เหตุณา การณน ชานิตฺวา วิมุตฺโต ๑ ตสฺส น เอวิ
โหติ อตุถิ เม เสยฺโยติ วาติอาทึหิปี เสยฺยสุส เสยฺโยหมสมฺมิติ
มานาทโย ตโย มานา ปฏิกฺขิตฺตา ๑ น หิ ขินาสวสุส
อตุถิ มยฺหํ เสยฺโย อตุถิ สทิส อตุถิ หึโนติ มาโน
โหติ ๑ นตุถิ เม เสยฺโยติอาทึหิปี เตยเว ปฏิกฺขิตฺตา น
หิ ขินาสวสุส อหเมว เสยฺโย อหํ สทิส อหํ หึโน
อณฺเณ เสยฺยาทโย นตุถิติ น (๒) เอวิ มาโน โหติ ๑

อจิริปฺกนฺเตสุติ อรหตฺตํ พุยากริตฺวา อจิริสุเสว

#๑. ม. ทุสสนการิ ๑ ๒. ม. นสทฺโท นตุถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ฌมมิกวคควณณนา หน้า ๑๕๓

ปกุกนเตสุ ฯ อณฺณํ พุยากรโณตฺตี อรหตฺตํ กเถนฺตฺติ ฯ หสมานกา
มณฺเณ อณฺณํ พุยากรโณตฺตี หสมานา วิย กเถนฺตฺติ ฯ วิฆาตํ
อาปชฺชนตฺตี ทุกฺขํ อาปชฺชนตฺติ ฯ

น อุตฺตเสสุ น โอมเสสุ สมตฺเต โนปนฺนียเรติ เอตฺถ
อุตฺตสาติ อุตฺตสีตา(๑) เสยฺยปฺกุกถา ฯ โอมมาติ หีนา ฯ สมตฺโตตฺติ
สทฺธิโส ฯ อิติ อิมเสสุ(๒) ตีสุปี เสยฺยหีนสทฺธิเสสุ จีณาสวา มาเนน น
อุปฺนฺนียเร น อุปฺเนนฺตฺติ น อุปฺกจฺจนตฺตี อตฺโถ ฯ จีณา
สทฺชชาติติ จีณา เตถํ ชาติ ฯ วุสฺสิตํ พุรหฺมจฺริยนฺตฺติ วุฏฺฐํ
มกฺกพุรหฺมจฺริยํ ฯ จรณฺตฺติ สทฺธิโลชนวิปฺปมฺตฺตาติ สพฺพลํ โยชเนน
วิมุตฺตา หุตฺวา จรณฺตฺติ ฯ สุตฺเตปี คาทายปี จีณาสโวว กถิตฺโต ฯ

สตุตฺตมํ ฯ

อฏฺฐเม หตฺตฺปนฺนิตํ โหตฺตีติ หตฺตฺปนฺนิตฺตํ โหติ ฯ สีส-
วิปฺนฺนสฺสาติ วิปฺนฺนสีลสฺส ฯ ยถาภูตถาณทสฺสนนฺตฺติ ตฺรณ-
วิปฺสฺสนาถาณํ ฯ นิพฺพิทา วิราโคติ เอตฺถ นิพฺพิทา พลว-
วิปฺสฺสนา วิราโค อริยมกฺโก ฯ วิมุตฺติถาณทสฺสนนฺตฺติ เอตฺถ
วิมุตฺตฺตีติ อรหตฺตผลํ ถาณทสฺสนนฺตฺติ ปจฺจเวกฺขณถาณํ ฯ
อุปฺนฺนิตฺตสมฺปนฺนํ โหตฺตีติ สมฺปนฺนอุปฺนฺนิตฺตํ โหติ ฯ อิมสฺมี
สตุตฺเต สีสานุรฺกฺขนอินฺทฺริยสํวโร กถิตฺโต ฯ

อฏฺฐมํ ฯ

#๑. ม. อุตฺตสีตฺตา ฯ ๒. ม. อิติ อิมเสสุ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุกกนิปาตวณณา หน้า ๑๕๔

นวมเ ๑ กิตดาวตาดิ กิตตเคน ๑ อสฺสุตตยเจวติ อณฺณสฺมี
กาลเ อสฺสุตปุพฺพ ๑ น สมฺโมสํ คจฺจนฺตฺติ วินาสํ น
คจฺจนฺติ ๑ เจตสา สมฺมุจฺจปุพฺพาทิ จิตฺเตน ผุสฺติปุพฺพา ๑
สมฺมทาจฺรณฺตฺติ มโนทฺวาเร จรณฺติ ๑ อวิญฺญาตยจ วิชาณาตฺติ
อณฺณสฺมี กาลเ อวิญฺญาตการณํ ชานาติ ๑ ปริยาปุณาตฺติ
วพฺพเชตฺติ กเถติ ๑ เทเสตฺติ ปกาเสติ ๑ ปริ วาเจตฺติ ปริ
อุคฺคณฺหาเปติ ๑

อากตาคมาติ ทิฆาทีสุ โย โกจิ อากโม อากโต
เอเตสนฺติ อากตาคมา ๑ ฐมฺมชฺรธาติ สุตฺตณฺตปิฏกชฺรธา ๑
วินยชฺรธาติ วินยปิฏกชฺรธา ๑ มาติกาชฺรธาติ เทวปาติโมกฺชชฺรธา ๑
ปริปุจฺจตฺติ อนุสนฺธิปุพฺพปาปริ ปุจฺจติ ๑ ปริปลฺหตฺติ อิทฺยจि-
ทยจ ปุจฺจิสฺสามิติ ปริตุลฺลติ ปริจฺฉินฺนทติ ๑ อิทํ ฆนฺเต กถณฺติ
ฆนฺเต อิทํ อนุสนฺธิปุพฺพปาปริ กถํ โหตฺติ ปุจฺจติ ๑ อิมสฺส
กฺวตฺโตติ อิมสฺส ภาสิตฺสส โโก อตฺโตติ ปุจฺจติ ๑ อวิวญฺนฺติ
อวิวริตฺ ๑ วิวรณฺตฺติ ปากฺกํ กโรนฺติ ๑ กงฺขานฺจฺยานิเยสฺสุติ กงฺขาย
การณฺญเตสฺ ๑ ตตฺถ ยสฺมี ฐมฺเม กงฺขา อุปฺปชฺชติ เสว
กงฺขานฺจฺยานิโย นามาติ เวทิตฺพุโป ๑

นวมิ ๑

ทสเม โภคาธิปฺปายาติ โภคสฺสฺหณฺตลํ จปิตาธิปฺปายา
ปวตฺตอชฺชมาสยา ๑ ปลฺลญฺปิวารธาติ ปลฺลวณฺโต ฆเวยฺยามาติ

*เล่มที่ ๑๕ ฃมมิกวคควณณนา หน้า ๑๕๕

เอว้ ปรณตถาย ปรตตูปวิจารานา ๑ อยเมว เนล้ วิจาโร จิตเต
อุปรวิจรติ ๑ พลลาธิญจนาตติ พลลาถาธาธิญจนา ๑ พลลาถัย หิ
ลทุธา เต ลทุธปรตติญจนา นาม โหนตติ ๑ ปรจวีอภินิเวสาตติ ปรจวี-
สาลมินิ ภวิสุสาลมาตติ เอว้ ปรจวีอถถาย กตจิจตถาภินิเวสา ๑
อิสุสริยปรโยสาลนาตติ รชชากิเสกปรโยสาลนา ๑ อภิเสกั หิ ปรตวา
เต ปรโยสาลนปรตตถา นาม โหนตติ ๑ อิมินา นเยน สพพตถ
อตุโถ เวทิตพโพ ๑

เสสปรเทสุ ปรเนตถ อยมธิปรปาโย พุราหุมนนา ตาว มนุเต
ลภิตวา ลทุธปรตติญจนา นาม โหนตติ กหปรตติกา ยงกิลลจ
สิปรปี อิตถิ กุลาถายชชสาลมิกั ปรตตติ โจรา ยงกิลลจ อวูธ-
สตุถั สมนนา สีลปรปัฐณนา (๑) ลทุธปรตติญจนา นาม โหนตติ ๑
ตสุมาล มนุตาธิญจนาตติอาทินิ วุตถานินิ ๑ พุราหุมนนาลจ
ยลลลั ยชิสุสาลมาตติ จิตตติ อภินิวิสติ พุรหุมลเอก ปรตเต
ปรโยสาลนปรตตถา นาม โหนตติ ตสุมาล เต ยลลลลภินิเวสา
พุรหุมลเอกปรโยสาลนาตติ วุตถา ๑ กมมมตถกรณตถาย มโน เอเตลลั
อภินิวิสตีติ กมมมตถาภินิเวสา ๑ กมเม นิญจิจเต ปรโยสาลนปร-
ปรตตถา นาม โหนตตีติ นิญจิจตถกมมมตถปรโยสาลนา ๑ ปรุสาลธิปร-
ปรายาตติ ปรุสาลเสสุ ปรตตถอชชณาสยา ๑ อลลลการตถาย มโน
อุปรวิจรติ เอตติสุสาลติ อลลลการูปรวิจารานา ๑ อสปรตี (๒) หุตถวา เอกิกาว
#๑. สี. สีเล ปรปัฐณนา ๑ ๒. ม. อสาลปรตตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ ฉกุกนิปาตวณณา หน้า ๑๙๖

จเร วเสยุนฺติ เอวมสฺสา จิตฺตํ อภินิเวสตีติ อสฺปตฺติอภินิเวสํ ฯ (๑)
 จรฺวาทิสฺสฺสริเย ลทฺเท ปรีโยสานปฺปตฺตํ นาม โหนฺตีติ
 อีสฺสริยปรีโยสานํ ฯ ปรรณฺทสฺส อาทานเ อธิปฺปาโย เอเต-
 สฺนฺติ อาทานาธิปฺปายา ฯ คหณเ นีสฺยนฺทฺจฺจเน เอเตสํ มโน
 อูปฺวิจรตีติ คหณฺทฺวิจฺจรา ฯ อนฺทการตฺถาย เอเตสํ จิตฺตํ อภินิ-
 เวสตีติ อนฺทการาภินิเวสํ ฯ อทฺสฺสนปฺปตฺตา ปรีโยสานปฺปตฺตา
 โหนฺตีติ อทฺสฺสนปรีโยสานํ ฯ อธิวาทนฺทฺกฺขณฺตฺยํ จ สฺวจิภาวสึเล
 จ อธิปฺปาโย เอเตสฺนฺติ ขนฺติโสฺรจฺจาธิปฺปายา ฯ อภิณฺจน-
 ภาเว นิกฺคหณฺภาเว จิตฺตํ เอเตสํ อภินิเวสตีติ อภิณฺจนาภินิ-
 เวสํ ฯ (๒) นิพฺพานปฺปตฺตา ปรีโยสานปฺปตฺตา โหนฺตีติ นิพฺพาน-
 ปรีโยสานํ ฯ

ทสมํ ฯ

เอกาทสมเ สมฺมชฺคฺคฺยหาตี สฺมฺมจฺจ กณฺทิตฺวา ฯ ชงฺกถานํ (๓)
 ปาณานนฺติ ปจฺจเวตฺตจารินํ สฺปาทกปาณานํ ฯ ปทชาตานีติ
 ปทานิ ฯ สโมธานํ กจฺจนฺตีติ โอรานํ ปกฺเขปํ(๔) กจฺจนฺติ ฯ
 อคฺคฺมกฺขายตีติ เสฏฺฐํ อกฺขายตี ฯ ปพฺพชลาโยโกตี ปพฺพช-
 ติณฺจฺเจทโก ฯ โอรุณานตีติ เหนฺจฺจามุขํ ฐนาตี ฯ นิฐนาตีติ (๕)
 อูโกหิ ปสฺเสหิ ฐนาตี ฯ นิจฺจาทเตตีติ พาหาย วา [๖] รุกฺเข วา
 #๑. ม. อสฺปตฺติภินิเวสํ ฯ ๒. ม. อภิณฺจนฺตฺยภินิเวสํ ฯ ๓. สึ. ชงฺกถานํ ฯ
 #๔. ม. อูปฺนิกฺเขปํ ฯ ๕. สึ. นิฐนาตีติ ฯ ๖. ม. เอเตถนฺตเร ปทฺรตีติ ทิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ธรรมิกวคควณณา หน้า ๑๕๗

ปหฺรติ ฯ อมฺพปฺนิพฺพชฺชานนํติ (๑)
วณฺเณ อุปนิพฺพชฺชานนํติ วณฺเณ วา ปตฺติกฺกชฺชานนํติ ฯ ตทฺทวณฺณ
ภวนฺตํติ วณฺณานฺนุวตฺตกานํติ ภวนฺตํติ อมฺพปฺนิพฺพชฺชานนํติ-
วตฺตกานํติ ภวนฺตํติปี อตฺโถ ฯ กุฑฺฑทฺทราชาโนติ (๒) กุฑฺฑทฺทราชาโน
ปคฺคิราชาโน วา ฯ

เอกาทสมํ ฯ

ทฺวาทสมํ สพฺพโสติ สพฺพเสสุ ฯ สตฺตสฺส อวเวเสสุติ (๓)
สตฺตสฺส ปรีเวเนสุ ฯ ปรีภาสตีติ ปรีภวติ ภยํ อุปทฺทเสติ ฯ
วีสตีติ วิเวเจติ ฯ วิตฺตตีติ วิชฺฌตีติ ฯ โรเสติ วาจาติ วาจา
มฺภูเจติ ฯ ปกฺกมฺมตีติ ทิสสา ปกฺกมฺมตีติ ฯ น สณฺณหฺนตีติ (๔)
น ปตฺติกฺกชฺชานนํติ ฯ ริณฺณชฺชานนํติ ฉทฺทชฺชานนํติ วิสฺสชฺชชฺชานนํติ ฯ ปพฺพพา-
เชยฺยามาติ นีหเรยฺยาม ฯ หนฺนทาติ ฯ ววสฺสชฺชชฺชานนํติ นีปาโต ฯ
อลนฺตํติ ยุตฺตเมตํติ ยํ ตํ ปพฺพพาเชยฺยชฺชานนํติ อตฺโถ ฯ กิณฺเต อิมินาติ
กิณฺเตว(๕) อิมินา ชาตีกฺกมฺมิมิ วาเสน ฯ

ตีรทฺสตี สกฺกชฺชานนํติ ทิสากาํ ฯ มฺมชฺชานนํติ ทิสาทฺสชฺชานนํติ
วิสฺสชฺชชฺชานนํติ ฯ สามนฺตาคี อวิทฺทเร ฯ สมนฺตาคีปี ปาโร ฯ
สมนฺตโตติ อตฺโถ ฯ

อภินิเวโสติ ปตฺตริตฺวา จิตฺตชฺชานนํติ นีเวโส ฯ มฺมชฺชานนํติ-
#๑. ม. วณฺณูปนิพฺพชฺชานนํติ ฯ ๒. ม. กุฑฺฑทฺทราชาโน ฯ ๓. ม. วิหารเสสุติ ฯ
#๔. ม. น สณฺณหฺนตีติ ฯ ๕. ม. กิณฺเตว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กุกนิปตวณณา หน้ ๑๕๘

กานนุติ มุลานัน นินเวโส ๑ อาพุกถถาลิกถติ ตณทูลาพุกถส
 กตตปจนถาลิกถ ๑ ขุททมฐนุติ ขุททกมกุกิกถติ กตฺ ทณทก-
 มฐฺ ๑ อนลกนุติ นินทโทสฺ ๑ น จ สฺทํ อณณมณลลส
 ผลานิน หีสนุติติ อณณมณลลส โกฏฐาสล ผลานิน น หีสนุติ
 อตตโน โกฏฐาสล(๑) มุถฺ วา ตจฺ วา ปตตฺ วา นินทนุโต
 นาม นตฺถิ อตตโน อตตโน สากขย เทฐฐา ปติตาเนว
 ปริกุกชนุติ ๑ อณลลส โกฏฐาสโต อณลลส โกฏฐาส
 ปริกุกตฺตว กตมฺปิ น อมฺหากํ สากขย ผลนุติ ลตฺวา โน
 ขาทนุติ ๑ ยาวทตฺถิ กุกจิตฺวาทิ กณจปฺปมาณณ ขาทิตฺวา ๑
 สากํ กณจิตฺวาทิ กตตปฺปมาณมตฺ(๒) นินทิตฺวา ฉายิ กตฺวา
 ปกุกามิ ๑ ยตฺร หิ นามาทิ โย หิ นาม ๑ ปกุกมิตฺสตีติ
 ปกุกนุโต ๑ นาทาสีติ เทวตย อานุกาเวณ ผลเมว น
 กณหิ ๑ เอวํ หิ สาก อธิกฐาสิ ๑ เตนุปลสงฺกมิติ ชนปท-
 วาสีหิ กนุตฺวา มหาราก รุกฺโข ผลํ น กณหิ อมฺหากํ
 นุ โข โทโส ตุมฺหากนุติ วุตเต เนว มยฺหํ โทโส
 อตฺถิ น ชานปทานํ อมฺหากํ วิชิต อชฺมโม นาม น
 วตฺตติ เกณ นุ โข การณณ รุกฺโข น ผลิตโต สกุกํ
 อฺปลสงฺกมิตฺวา ปุจฺจิสฺสามิติ จินเตตฺวา เยน สกุกโก เทวาน-
 มินุโท เตนุปลสงฺกมิ ๑ ปวตเตสีติ ปริกุกเตสี ๑ อุมฺมุลมกาสีติ
 อุกฐมฺถํ อกาสิ ๑ อปี นุ ตฺวณฺติ อปี นุ ตว ๑ อุกฺจิตาเยวาทิ
 #๑. สฺ. โกฏฐาสล ๑ ๒. ม. กตตปฺปมาณมตฺ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ฌมิกวคควณณา หน้า ๑๕๕

อฏฺฐิตายเอว ๑ สจฺจนวีณฺตี สมานจฺจนวีณฺตี(๑) ปกตฺติฏฺฐาเน จิตานิ ๑
น ปจฺจกโกสตีติ น ปฏฺฐิกโกสตี ๑ โรสฺสนนฺตติ ฌฏฺฐณฺตติ ๑
ภณฺทนฺตติ ปฺหรนฺตติ ๑

สุเนตฺโตติ เนตฺตา วุจฺจนฺติ อุกฺขิณิ เตสํ สุนฺทรตฺตาย
สุเนตฺโต ๑ ติตฺถกโรติ สุกฺตติโศคาหนตฺตตฺถสฺส การโก ๑ วิตฺตราโคติ
วิกขมฺภนฺวเสน วิกตฺตราโค(๒) ๑ ปสฺวตีติ ปฏฺฐิตฺถติ ๑ ทิฏฺฐิสมฺปนฺนนฺตติ
ทสฺสนสมฺปนฺนํ โสตาปนฺนนฺตติ อตฺถโถ ๑ ขนฺตฺตินฺตติ(๓) อตฺถโน
คฺุณขณฺณํ ๑ ยถามํ สพฺรหฺมจฺาริสฺสูติ ยถา อิมํ สพฺรหฺมจฺาริสฺสู
อุกฺโกสนปฺริภาสํ อณฺณํ เอวรूपํ คฺุณขณฺตี น วทามิตฺติ
อตฺถโถ ๑ น โน สมสพฺรหฺมจฺาริสฺสูติ (๔) เอตฺถ สมชฺโน (๕) นาม
สทฺชโน วุจฺจติ ๑ ตสฺมา น โน สทฺช สมานพฺรหฺมจฺาริสฺสู
จิตฺตานิ ปทฺฐจฺานิ ภวิสฺสนฺตติติ อยเมตฺถ อตฺถโถ ๑

โชติปาโล จ โควินฺโทติ นามเนน โชติปาโล จาเนน
มหาโควินฺโท ๑ สตฺตปฺปุโรหิตฺติ เรณฺวาทินํ สตฺตนฺนํ ราชนํ
ปฺุโรหิต ๑ อภิสฺเสกา (๖) อตฺตีตฺเตติ เอเต ฉ สตฺถาโร อตฺตีตฺเต
อภิสฺเสกา อเหตุ ๑ นีรามคฺนฺธาติ โภชามคฺนฺเชน นีรามคฺนฺธา ๑
กรฺุณเ วิมฺตฺตาติ (๗) กรฺุณาชฺุณเ วิมฺตฺตา (๘) กรฺุณาย จ กรฺุณา-
ปฺุพฺพภาเก จ จิตฺตา ๑ ยะเตติ เอเต ๑ อยเมว วา ปาโโจ ๑

- #๑. ม. สมานจฺจนวีณฺตี ๑ ๒. ม. วิกตฺตราโค ๑ ๓. ม. ขนฺตฺตี ๑
- #๔. ม. สมสพฺรหฺมจฺาริสฺสูติ ๑ ๕. ม. สมชฺโน ๑ ๖. ส. อหฺีเสเต ๑ ม. อหฺีสกา ๑
- #เอวมฺปฺริปี ๑ ๗. ม. กรฺุณเวิมฺตฺตาติ ๑ ๘. ม. อหฺิมฺตฺตา ๑

*เล่มที่ ๑๕ กุกนินิปาตวณณา หน้า ๒๐๐

น สาธูรูป อาสีเทติ สาธูสภาว์ น ฆฏญเยย ๑ ทิฏฐิจิฏฐาน-
ปฺปหายินนุติ ทฺวาสฏฐิจิฏฐิคคปฺปหายิน ๑ สคฺคโมติ อรหนุตโต(๑)
ปฏฺฐาย สคฺคโม ๑ อวิตรากคิ อวิกตราโค ๑ เอเตน อนาคามิ-
ภาว์ ปฏิกฺขิปติ ๑ ปณฺจินทฺริยา มุทฺติ ปณฺจ วิปสฺสนินทฺริยานิ
มุทฺนิ ๑ คสฺส หิ ตานิ สกทาคามิ อฺปาทาย มุทฺนิ
นาม โหนติ ๑ วิปสฺสนาติ สงฺขารปริคฺคหณานิ ๑ ปุพฺเพว
อฺปหฺลลตฺติติ ปรมตฺตญฺเวย อฺปหฺลลตฺติ ๑ อกฺขโตติ กุณฺขณเนน
อกฺขโต อนฺุปฺหโต หุตฺวา ๑ เสสิ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาทิ ๑

ทฺวาทสม ๑

ชมฺมิกวคฺโค ปณฺจโม ๑

ปรมปณฺณาสโก นิฏฐิตโต ๑

ทฺุติยปณฺณาสกาวณณา

มหาวคฺควณณา

ณฺฐสฺส ปรมเม โสโณติ สุขุมาลโสณคฺเคโร ๑ สิตฺวเนติ
เอวํนามเก สฺसानเ ๑ คสฺมี กิร ปฏฺฐิปาฏฺฐิยา ปณฺจ จงฺกมนสตานิ(๒)
มาปีตานิ เตสฺส เถโร อุตฺตโน สปฺปายสงฺกมน์ กเหตุวา
สมณชมฺม กโรติ ๑ คสฺส อารทฺทวิริยสฺส หุตฺวา จงฺกมโต
ปาตตลानิ กิซฺซีสุ ชนฺนุหิ(๑) จงฺกมโต ชณฺณกานิปิ หตฺถตลानิปิ
#๑. ม. อรหฺตฺโตโต ๑ ๒. ม. จงฺกมนปณฺณาสทาลาสตานิ ๑
#๓. ม. ชาณฺหิ ๑ เอวมฺปริปี ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๐๑

ภิชฺชิสฺสุ ฉิทฺททานิ อเหตฺุฯ เอวํ อารทฺทวิริโย วิหรนฺโต โสภาส-
นิมิตฺตมตฺตกมฺปิ ทสฺเสตฺถุ นาสกฺขิฯ ตสฺส วิริเยน กิลมิตกายนฺต
จกฺกมนโกภฺยิ (๑) ปาสาณผลเก นิสินฺนสฺส โย วิตกฺโก อุตฺปาที
ตํ ทสฺเสตฺถุ อถ โข อายสฺมโตติอาที วุตฺตํฯ ตตฺถ อารทฺทวิริยาตี
ปริปฺปุลฺลนปคฺคหิตวิริยาฯ น อนฺนฺปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมฺจุจตีตี
สเจ หิ อหํ อุกฺขมฺภูตฺตณฺณ วา อสฺสํ วิปจิตฺตณฺณ วา เนยฺโย
วา นฺน เม จิตฺตํ วิมฺจุเจยฺยฯ อทฺธา ปนฺสฺมิ ปทปรโมเยว
น(๒) เม จิตฺตํ วิมฺจุจตีตี(๒)สนฺนฺนิฏฺฐานํ กตฺวา สํวิชฺชนฺติ โข
ปนาตีอาทีนิ จินฺเตสิฯ ตตฺถ โภกาตี อุปฺโยคตฺเถ ปจฺจตฺตํฯ

ปาตฺรฺโหสีตี เทรสฺส จิตฺตวารี (๓) ฅตฺวา อยํ โสโณ
อชฺช สิตฺวเน ปชานญฺมียํ นิสินฺโน อิมํ วิตกฺกํ วิตกฺเกตี
คณฺตฺวาสฺส วิตกฺกํ สโหญฺจ(๔) คณฺหิตฺวา วิโณปมํ กมฺมญฺฐานํ
กเถสฺสามีตี สมฺมุเข (๕) ปากโฏ อโหสีฯ ปญฺญตฺเต อาสเนตี
ปชานิกภิกฺขุ อตฺตโน วสนญฺฐานเ อวิทฺตุ อากตฺสฺส พุทฺธสฺส
ภควโต นิสิตฺนตฺถิ ฅถาลาเกน อาสนํ ปญฺญาเปตฺวาว ปชานํ
กโรนฺติ อญฺลํ อลภฺมานา ปุราณปณฺณานิปี สนฺนฺริตฺวา อฺปริ
สงฺฆาญฺชี ปญฺญาเปนฺติฯ เถโรปี อาสนํ ปญฺญาเปตฺวาว ปชานํ
อกาตีฯ ตํ สนฺนฺชาย วุตฺตํ ปญฺญตฺเต อาสเนตีฯ

#๑. ม. โภภฺยิฯ ๒. ม. ปทปรโม เยน เม จิตฺตํฯ วิมฺจุจตีตีฯ

#๓. ม. จิตฺตาวารีฯ ๔. ม. สโหตฺถิฯ ๕. ม. ปมุเขฯ

*เล่มที่ ๑๕ ฉกุกนิปาตวณณา หน้า ๒๐๒

ตํ ก็ มณฺณสีติ สตุถา อิมสฺส ภิกฺขุโน อวเสส-
กมฺมกุชานเห อตุโถ นตฺถิ อัยฺย คนฺธพฺพลิปฺเป เจโก จินฺณวสี
อตุตฺโน วิสเย กถิมานํ จิปฺปเมว สลฺลกุชเสสฺสตีติ วิโนปมํ
กเถตุํ ตํ ก็ มณฺณสีติอาทิมาน ๑ วิณาย ตนฺตีสฺสเร กุสฺลตา
นาม วิณาย วาทนกุสฺลตา โส จ ตตฺถ กุสฺโล ๑ มาตา-
ปิตโร หิสฺส อมฺหากํ ปุตฺโต อณฺณํ สิปฺปํ สิกฺขนฺโต กายเน
กิลมิสฺสตีติ อิทํ ปน สยเน นิสินฺเนเนว สกฺกา อุกฺกณฺหิตฺตุนฺติ
คนฺธพฺพลิปฺปเมว อุกฺกณฺหาเปสฺส ๑ ตสฺส

สตุตฺ สรา ตโย คามา มุจฺจนา เอกวิสตี
จานา เอกฺนปณฺณาส อิจฺเจเต สรมณฺทลนฺติ(๑)

อาทิกํ คนฺธพฺพลิปฺปํ สพฺพเมว ปคฺฉํ อโหสิ ๑

อจฺจายตาติ อติอายตา ขรมุจฺจนา ๑ สรวตีติ สร-
สมฺปนฺนา ๑ กมฺมมณฺณวตี กมฺมกขมา กมฺมโยคฺคา ๑ อตฺถิสฺสตีติ
มนฺทมุจฺจนา ๑ สเม กุณฺเ ปตฺถิจฺจตีติ มชฺฉิมเม สเร จเปตฺวา
มุจฺจिता ๑ อจฺจารทฺตุนฺติ อติคาพฺหํ ๑ อุตฺทจฺจาย สํวตฺตตีติ
อฺทฺตภาวาย สํวตฺตตี ๑ อตฺถินฺนฺติ อตฺถิสฺสตีติ ๑ โกสฺสชฺชายาติ
กุสฺสีกาวตฺถาย ๑ วิริยสมถํ อธิกฺุชานฺตีติ (๒) วิริยสมปฺยุตฺตํ สมถํ
อธิกฺุชห วิริยํ สมเถน โยเชหีติ อตุโถ ๑ อินฺทฺริยานณฺจ สมถํ
ปฏฺวิชฺชมาติ สทฺธาทินํ อินฺทฺริยานํ สมถํ สมภาวํ อธิกฺุชานฺตี ๑
#๑. ม. สรมณฺทลนฺติ ๑ ๒. ม. วิริยสมถํ อธิกฺุชานฺตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๐๓

ตตฺถ สทฺธึ ปรุณาย ปรุณฺญ(๑) สทฺธาย วิริยํ สมารินา
สมาธิญจ วิริเยน โยชยตา (๒) อินฺทฺริยานํ สมตา อธิญฺจिता นาม
โหติ ฯ สติ ปน สพฺพตฺติกา สา สทาปี พฺลวตีเยว วฏฺฏติ ฯ
ตลฺยจ ปน เตสํ โยชนาวิธานํ วิสุทฺธิมคฺเค ปกาสิตเมว ฯ

ตตฺถ จ นิमितฺตํ คณฺหาหีติ ตสฺมี จ สมภาเว สติ
เยน อาทาเส มุขพิมฺเพเนว นิमितฺเตน อุปรชฺชิตพฺพิ ตํ สมถ-
นิमितฺตํ วิปฺสฺสนานิमितฺตํ มคฺคนิमितฺตํ ผลนิमितฺตลฺยจ คณฺหาหิ
นิพฺพตฺเตหีติ เอวมสฺส สตฺถา อรหตฺเต ปกฺขิปิตฺวา กมฺมฏฺฐานํ
กเถสิ ฯ ตตฺถ จ นิमितฺตํ อคฺคเหสีติ สมถนิमितฺตลฺยจ วิปฺสฺสนา-
นิमितฺตลฺยจ อคฺคเหสี ฯ

นฏฺฐานานีติ ฉ การณานิ ฯ อธิมฺตุโต โหตีติ ปฏฺิ-
วิมุติตฺวา ปจฺจกฺขํ กตฺวา จิตฺโต โหติ ฯ เนกฺขมฺมาริหมฺตุโตติ-
อาทิ สพฺพิ อรหตฺตวเสเนว วุคฺตํ ฯ อรหตฺตลฺยหิ สพฺพกิเลเสหิ
นิกฺขนฺตตฺตา เนกฺขมฺมํ เตเหว ปวีวิตฺตตฺตา ปวีเวโก พฺยาปชฺฌา-
ภาวโต อพฺยาปชฺฌํ ตณฺหกฺขยฺนฺเต อุปรนฺนตฺตา ตณฺหกฺขโย
อุปาทานกฺขยฺนฺเต ขยฺนฺเต(๓) อุปรนฺนตฺตา อุปาทานกฺขโย สมฺโฆหา-
ภาวโต อสมฺโฆโหติ [๔] ฯ เภวลํ สทฺธามตฺตกฺนฺติ ปฏฺิเวธฺวิริหิตํ
ภเววลํ ปฏฺิเวธปรุณาย อสมฺมิสฺสกํ สทฺธามตฺตกํ ฯ ปฏฺิจยฺนฺติ
#๑. ม. ปรุณญจ ฯ ๒. สී. โยชิตา ฯ ๓. ม. อุปาทานกฺขยฺนฺเต ฯ
#๔. ม. เอตฺถนฺตเร วุจฺจตีติ ทิสฺสติ ฯ ๕. ม. อสมฺมิสฺสกํ ฯ

*เล่มทึ่ ๑๕ มหาวคควณณนา หน้า ๒๐๕

ปติภูจติ ๑ อาเนณชปฏตตุนติ อจลปฏตติ (๑)๑ วยณจสสานุ-
ปสสตีติ ตสส เจต จิตตสส อุปปาทมปิ วยมปิ ปสสตี ๑ ภูสา
วาทฏฐิติ พลวา วาทกขนุโร ๑ เนว สงกมเปยยาติ เอกภาเคน
จาเลตุ น สกุกุณเยย ๑ น สมปกมเปยยาติ कुณ(๒) วिय สพพ-
ภาคโต กมเปตุ น สกุกุณเยย ๑ น สมปเวเชยยาติ เวเชตวา
ปเวเชตวา จาเลตุ (๓) น สกุกุณเยย ๑

เนกขมมมธิมุตตสสาตี อรहतติ ปฏิวิษณิตวา จิตตส (๔)
เสสปะเทสุปี อรहतตเมว กถิติ ๑ อุปาทานกขยสส จาติ อุปโยคตเถ
สามิวจัน ๑ อสมโมหยจ เจตโสตี จิตตสส จ อสมโมห
อธิมุตตสส ๑ ทิสวา आयตनुปปातन्ति आयตनानं อุปपातज
वयज तिसवा १ समा जित्ति विमज्जति समाहेतुना
नयेन इमाय विपसुनापुत्तिया फलसमापत्तिवसेन जित्ति
विमज्जति निपुणानरम्मणे अथिज्जति १ अधवा इमिना जिणासवसु
पुत्तिपा कथिता १ तसुस हि आयतनुपपात्ति तिसवा इमाय
विपसुनाय अथितसुस अरियमकुससानुणावेन सपुपकिเลसेहि
समा जित्ति विमज्जति १ ऐवं तसुस समाविमज्जति १ पे १
न विषुत्ति १ तत्तु सनुत्तिजित्तससाตี निपुत्तिजित्तसस १ सेसमेत्त
उत्तानत्तमेव १

प्रुम् १

#॑. म. अजलपुत्ति १ ॒. म. कुण १ ॒. म. पात्तु १

#॔. म. जित्तसस जिणासवसु १

*เล่มที่ ๑๕ ฅกุกนึปำตวณณนา หน้ำ ๒๐๖

ทุดึเย สมณโงปึตึ (๑) อุกุณำนากำรึ ทสเสลึ ๑ ปฎึกุกมณตึตึ
ปรีหำยณตึ ๑ โน อฎึกุกมณตึตึ น วทณนตึ ๑ ลึสเวจนึ
ทเทยยำตึ ลึสึ เวเจตวำ ทณทเกน (๒) สมปรีวคตกั พนุเชย ๑
อินุทूरึยำนึ วึปปลึทึสुตึ ตสุมึ มรณสมเย ฅ อินุทूरึยำนึ
วึปปลึสนุนำนึ อเหตุ ๑ อตถุปปรีกุกขำยำตึ อตถำนตถึ ฅำรณำ
ฅำรณึ อุปปรีกุกขำเรน ๑ (๓) อนนุตตเร อุปชึสงขเยตึ นึพพำเน ๑
อชึมคตถึ โหตึตึ อรหตตผเลน อชึมคตถึ โหตึ ๑

ทุดึย ๑

ตตึเย ฅพำกึขำตึโยตึ (๔) ฅ ขำตึโย ๑ ตตึรึทนตึ ตตึรำย ๑
ลททำตึ ทำรณำ ๑ กึกุก ฅณหำรึมคตึกำตึ (๕) สมณำ นำเมเต ๑
เอกสำกุกำตึ เอเกเนว ปึลลตึกขณทเอน ปุรโต ปฎึกุกขำทนกำ ๑
อกำมกสส พึลั ओลเกยยณตึ (๖) สตเถ ฅจณมำเน โคณมทึ
มเต โคัมสมถึ อุปปำทนตถำย วึกชึตวำ ขำทมำนำ
เอกสส โคัมสั อนึจณนตสเสว โกกุจำสั กตวำ อยญ ๕
ขำทึคพุโพ มุลญ ๕ ทำตพพนตึ ตั โกกุจำสสขำตึ พึลั
ओลเกยย พลกุกำเรน หตเถ ฅเปยยณตึ อตถุ ๑

อกุเขตตถณนำนตึ อฎึกุกนึปำตวณณตึยำ เขตตถึ อขำนนตเอน ๑
ตถึ สุนำหึตึตถึ มม ปณตถึตถึ สุนำหึ ๑ ฅณหำกึขำตึโกตึ
#๑. ม. สมชึสึตึ ๑ ๒. ลึ. ฅณทเกน ๑ ๓. ม. อุปปรีกุกขำเนน ๑
#๔. ม. ฅพำกึขำตึโยตึ ๑ ๕. ม. ฅณกุกวคตึกำตึ ๑
#๖. ม. ओลเกยยณตึ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๐๗

กาพกชาติโก ฯ กณ्हํ ฌมมํ อภิชายตีติ กณ्हสภาโว หุตฺวา
ชายติ นิพฺพตฺตติ กณ्हากิชาติยํ วา ชายติ ฯ นิพฺพานํ
อภิชายตีติ นิพฺพานํ ปาปฺณาติ อริยภุมิสงฺขาทาย วา
นิพฺพานชาติยา ชายติ ฯ

ตติยํ

จตุตฺเถ สํวรา ปหาตพฺพาติ สํวเรน ปหาตพฺพา ฯ
เสเสสฺสุปี เอเสว นโย ฯ อิชาติ อิมสฺมี สาสเน ฯ ปฏิสงฺขาทิ
ปฏิสงฺขา ซานิตฺวา (๑) ปจฺจเวกฺขิตฺวาติ อตฺถโธ ฯ โยนิโสติ อุปาเยน
ปเถน ฯ เอตฺถ จ อสํเว อาทิเนวปฏิสงฺขา โยนิโส ปฏิสงฺขาทิ
เวทิตพฺพา ฯ สา จายํ วรี ภิกฺขเว ตตฺตตาย อโยสลากาย
อาทิตฺตตาย สมฺปชฺชลิตาย สชฺชิตฺถิตฺตตาย จกฺขุณฺหุริยํ สมฺปลิมภฺจัน
น เตวฺว จกฺขุวิณฺเณยเยสฺสุ รุเปสฺสุ อณฺุพฺยณฺชนโส นิमितฺตคฺคคาโหต-
อิอาทินา อาทิตฺตปริยาเยน (๒) เวทิตพฺพา ฯ

จกฺขุณฺหุริยํ สํวรสํวฺโต วิหฺรตีติ เอตฺถ จกฺขุเมว อินฺหุริยํ
จกฺขุณฺหุริยํ สํวรณฺโต สํวโร ปิทหนฺโต ถกนฺโตติ วุตฺตํ
โหติ ฯ สติยา เอตํ อธิวจันฺ ฯ จกฺขุณฺหุริเย สํวโร จกฺขุณฺหุริย-
สํวโร ฯ ชวเน อุปฺปชฺชมาโนปี (๓) เหส ตสฺมี ทฺวาเร กิเลसानํ
อุปฺปตฺตติวารณฺโต จกฺขุณฺหุริยํ สํวโรติ วุจฺจติ ฯ สํวฺโตติ เตน
สํวเรน อุเปโต ฯ ตถา หิ ปาติโมกฺขสํวรสํวฺโตติ อิมสฺมี วิภงฺเก

#๑. ม. ปฏิสถฺยซานิตฺวา ฯ ๒. ส. ลพฺา. ๑๘/๓๐๓/๒๑๐ ฯ

#๓. ม. อุปฺปชฺชมาโนปี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จกุกนิปาตวณณนา หน้า ๒๐๘

อิมินา ปาติโมกฺขสัวเรน อุเปโต โหติ ฯเป ฯ สมนฺนาคโตติ
วุดฺฒิ ฯ อถวา สัวริติ สัวโต ธเกสิ ปิทหิติ วุดฺฒิ โหติ ฯ
จกฺขุณฺทริยสัวรสัวโตติ จกฺขุณฺทริยสัวรสฺงฆาติ สติกวาภูํ จกฺขุ-
ทวารเ ชมรทวารเ กวาภูํ วยิ สัวริ ธเกสิ ปิทหิติ วุดฺฒิ
โหติ ฯ

อยเมเวตฺถ อตุโถ สุนฺทโร ฯ ตถา หิ จกฺขุณฺทริย-
สัวริ อสัวตฺสส วิหโรติ สัวตฺสส วิหโรติติ เอเตสุ ปเทสุ
อยเมว อตุโถ ทิสฺสตีติ ฯ ยิ หิสฺสชาติอาทิมฺหิ ยิ จกฺขุณฺทริย-
สัวริ อสฺส ภิกฺขุโน อสัวตฺสส อถเกตฺวา อปีทหิตฺวา
วิหโรตฺสสชาติ อตุโถ ฯ เยการสฺส วา เอส ยนฺติ อาเทโส
เย อสฺสชาติ อตุโถ ฯ

อาสวา วิฆาตปริพาหติ จตุตาโร อาสวา จ อญฺเ
จ วิฆาตกรว กิเลสปริพาหว วา วิปากปริพาหว วา ฯ
จกฺขุทวารสฺมิณฺหิ อิกฺขารมฺมณฺนิ อาปาถคตฺ กามสฺสาทวเสน
อสฺสาทโย อภินฺนุทโย กามาสโว อุปฺปชฺชติ อีทิสฺ อญฺณสฺมิปี
สุคตฺภิเว ลภิสฺสามิตฺติ ภวปฺตฺถนาย อสฺสาทโย ภวาสโว
อุปฺปชฺชติ สตุโตติ วา สตุตฺสชาติ วา คณฺหโต ทิกฺขุจาสโว
อุปฺปชฺชติ สพฺเพเหว สหฆาติ อญฺณานฺนิ อวิชฺชาสโวติ
จตุตาโร อาสวา อุปฺปชฺชนฺติ ฯ เตหิ (๑) สมฺปยุตฺตา อปเร กิเลสว
วิฆาตปริพาหว आयตี วา เตสฺ วิปากว เตหิปี อสัวตฺสเสว
#๑. ม. เอเตหิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๐๕

วิหโรโต อุปฺปชฺเชยฺยุนฺติ วุจฺจนฺติ ฯ เอวํส เตติ เอวํ อสุส

เต เอเตนฺอุปายเณ น โหนฺติ โน อณฺณถาติ วุคฺคํ โหติ ฯ

ปฏฺิสงฺขา โยนิโส โสติ นฺทุริยสํวรสํวโตติอาทิสฺส เอเสว

นโย ฯ อิมํ วุจฺจนฺติ อาสวา สํวรา ปหาตพฺพาทิ อิมํสุ

ณฺสุ ทฺวารเรสุ จตฺตารโ จตฺตารโ กตฺวา จตฺตวิสติ อาสวา

สํวเรณ ปหาตพฺพาทิ วุจฺจนฺติ ฯ ปฏฺิสงฺขา โยนิโส จีวรณฺติอาทิสฺส

ยํ วคฺคตพฺพํ คํ สพฺพํ วิสุทฺธิมกฺค(๑) สีสฺลถายํ วคฺคตเมว ฯ

ยณฺทิสฺสาติ ยณฺทิ จีวรปฺปณฺทปาดาทิสฺส วา อณฺณตฺรสุส(๒) ฯ

อุปฺปฏฺิสเววโตติ เอวํ โยนิโส อุปฺปฏฺิสเววณฺตสุส ฯ อิมํสุมี จาเน (๓)

อลทฺธิ จีวราทิ ปตฺถยโต ลทฺธิ วา อสุสาทยโต กามาสวสุส

อุปฺปตฺติ เวทิตพฺพา อิทิสํ อณฺณสุมิปี สุกตฺถเว ลภิสฺสามิติ

ภวปตฺถนาย อสุสาทยโต ภวาสวสุส อหํ ลภามิ น ลภามิติ

วา มยฺหํ วา อิทฺนฺติ อตฺตสณฺณํ อธิญฺจฺหวโต ทิฏฺฐาสาสุส

สพฺเพเหว ปน สห ชาโต อวิหฺวชาสโวติ เอวํ จตฺนุนํ

อาสวานํ อุปฺปตฺติ วิฆาตปฺริพาหาว นวเวทฺนุปฺปาทนโตปิ

เวทิตพฺโพ(๔) ฯ อิมํ วุจฺจนฺติ ภิกฺขเว อาสวา ปฏฺิสเววนา

ปหาตพฺพาทิ อิมํ เอกเมกสุมี ปจฺจเย จตฺตารโ จตฺตารโ กตฺวา

โสฬส อาสวา อิมินา ฌาณสํวรสงฺขาเตน ปจฺจเวกฺขณ-

ปฏฺิสเววเนน ปหาตพฺพาทิ วุจฺจนฺติ ฯ

#๑. วิสุทฺธิมกฺค. ๑/๓๗ สีสฺลนฺทุเทส ฯ ๒. ม. อณฺณตฺริ อสุส ฯ

#๓. ม. วาเร ฯ ๔. ม. เวทิตพฺพา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จกุกนิปาตวณณา หน้า ๒๑๐

ปฏิสงขา โยนิโส ขโม โหติ สีตสฺสาติ อุปาเยน ปณ
ปจฺจเวกฺขิตฺวา ขนฺตา โหติ สีตสฺส สีตํ ขมฺติ สหฺติ น
อวีรปุริโส วย อปฺปมตฺตเคนปี สีเตน จลฺลติ กมฺปติ กมฺมฏฺฐานํ
วิหฺหติ ฯ อุณฺหาทีสุปี เอเสว นโย ฯ เอตฺถ จ วจนเมว
วจนปโถติ เวทิตพฺพํ ฯ ทุกฺขานนฺตฺวาทีสุ ทุกฺขมฺนญฺเจเน ทุกฺขา
พหฺลญฺเจเน ติปฺปา(๑) ผรุสญฺเจเน ขรา ติจิณฺญฺเจเน กุกฺกา อสฺสาท-
วิรฺโหติ อสฺสาตา มนํ อวทฺตฺนโถ อมฺนาปา ปาณฺหฺรณ-
สมตฺตตฺตาย ปาณฺหฺราติ เวทิตพฺพา ฯ ยํ หิสฺสาติ สีตาทีสุ
ยงฺกิลฺลิจิ เอกธมฺมํปี อสฺส ฯ อนธฺวาสยโถติ (๒) อนธฺวาเสนตฺส
อกฺขมฺนตฺส ฯ อาสวูปฺปตฺติ ปเนตฺถ เอวํ เวทิตพฺพา
สีเตน ผุฏฺฐสฺส อุณฺ्हํ ปตฺถยโถ กามาสโว อฺปฺปชฺชติ
เอวํ สพฺพตฺถ ฯ นตฺถิ สุกตฺถิเว สีตํ วา อุณฺ्हํ วาติ ภาวํ
ปตฺถเนตฺส ภาวสโว มยฺหํ สีตํ อุณฺ्हนฺติ กาโห ทิฏฺฐาสโว
สพฺเพเหว สมฺปยุตฺโถ อวิชฺชาสโวติ ฯ อิมํ วุจฺจนฺตฺติ อิมํ
สีตาทีสุ เอกเมกสฺส วเสน จตฺตาโร จตฺตาโร กตฺวา อนเนเก
อาสวา อิมาย ขนฺตฺสิวฺรสงฺขาตฺตาย อธฺวาสนาย ปหาตพฺพาติ
วุจฺจนฺตฺติ อตฺถโถ ฯ

ปฏิสงขา โยนิโส จณฺทหฺตฺถิ ปรีวชเชตฺติ อหํ สมฺโณติ
น จณฺทสฺส หตฺถิสฺส อาสนฺเน จาตพฺพํ ฯ ตโตนิทานณฺหิ
#๑. ม. ติปฺพา ฯ #๒. ม. อนธฺวาสโถติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๑๑

มรณมปี มรณมตฺตมปี ทุกข์ ภเวยฺยาติ เอวํ อุปาเยน ปเถน
 ปจฺจเวกฺขิตฺวา จณฺทหตฺถี ปรีวชฺเชติ ปฏิกฺกมฺติ ฯ เอเสว นโย
 สพฺพตฺถ ๑ จณฺทนฺติ ทุกฺขํ วาฬํ ๑ ขาณฺนฺติ ขทฺริขานฺนกาที ๑
 กณฺฏกฺกฺชานนฺติ (๑) ยตฺถ กณฺฏกา วิชฺฌนฺติ ตํ โอกาสํ ๑
 โสพฺพนฺติ สพฺพโต ฉินฺนตฺถํ ๑ ปปาตฺนฺติ เอกโต ฉินฺนตฺถํ ๑
 (๒) จนฺทนิกนฺติ อฺจฺฉินฺนุโฐทกคพฺภมลาทีนํ ฉทฺทนฺนฺชานํ ๑
 โอฟิลฺลนฺติ เตสํเยว กทฺทมาทีนํ สนฺทโนกาสํ ๑ ตํ ชณฺณมตฺตํปี
 อสุจฺริตํ โหติ ๑ เทวปี เจตานิ จานานิ อมนฺุสฺสุสฺส-
 ทฺชานานิ โหนฺติ ตสฺมา วชฺเชตพฺพานิ ๑ อนาสเนติ เอตฺถ
 อยฺยตํ อาสนํ อนาสนํ ตํ อตฺถโต อนิยตฺวตฺถกฺกํ รโหปฏฺิจ-
 ฉนฺนาสนนฺติ เวทิตพฺพํ ๑ อโคงเรติ เอตฺถาปี อยฺยตํ โคงโร
 อโคงโร ๑ โส เวลียาทิเภทโต ปญฺจวิโร ๑ ปาปเก มิตฺเตติ
 ลามเก ทฺสุสฺสีเล มิตฺตปฏฺิจรูปเก อมิตฺเต ๑ ปาปเกสฺสูติ ลามเกสฺสุ ๑
 โอกปฺเปยฺยนฺติ สทฺทเหยฺยย อธิมฺุจเจยฺยย อทฺธา อยฺมายสฺมา
 อกาสิ วา กริสฺสตี วาติ ๑ ยํ หิสฺสาติ หตฺถิอาทีสุ ยงฺกิลฺยจิ
 เอกํปี อสฺส ๑ อาสวูปฺปตฺติ ปเนตฺถ เอวํ เวทิตพฺพา
 หตฺถิอาทีนิตานเนน ทุกฺเขน ผุจฺจสฺส สฺขํ ปตฺถยโต กามาสโว
 อฺปฺปชฺชติ นตฺถิ สฺสคฺติภเว อีทิสํ ทุกฺขนฺติ ภวํ ปตฺถเนตฺตสฺส
 ภวาสโว มํ หตฺถิ มทฺทติ มํ อสฺโสติ คาโห ทฺชฺชาสโว

#๑. สี. กณฺฏกาชานนฺติ ๑

#๒. ม. จนฺทนิกนฺติ อฺจฺฉินฺนุโฐทกคพฺภมลาทีนํ ๑

*เล่มที ๑๕ จกุกนึปตวณณนา หน้า ๒๑๒

สพเพเหว สมปยุตโต อวิชชาสโวติ ฯ อึเม วุจจนตึติ อึเม
หตถึอาทีสุ เอเกกสฺส วเสน จตฺตาโร จตฺตาโร กตฺวา อนเนก
อาสวา อึมินา สึลสฺวรสฺงขาเตน ปรีวชฺชเนน ปหาตพฺพตึ
วุจจนตึ ฯ

ปฏึสงฺขา โยนิโส อุปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ นาธิวเสตึติ
อึติปายํ วิตกฺโก อกฺุสโล อึติปี สวชฺช อึติปี ทุกฺขวิปาโก
โส จ โข อตฺตพฺยาพาราทยปี สํวตฺตตึติอาทีนา (๑) นเยน โยนิโส
กามวิตกฺเก อาทีนํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ตสฺมึ ตสฺมึ อารมฺมณ
อุปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ นาธิวเสตึ จิตฺตํ อาโรเปตฺวาน
วเสตึ อพฺกนฺตเร วา น วเสตึติ อตฺโถ ฯ อนธิวเสนฺโต
กึ กโรตึ(๒) ปชฺหตึ ฯ กึ กจวรี วึย ปฎิเกนาตึ น หึ
อึปิจ โข นํ วิโนเทตึ ตฺทตึ วิชฺฌตึ นึหฺรตึ ฯ กึ พลึพฺพทํ
วึย ปโตเทนาตึ น หึ อถโฆ นํ พฺยนฺตึกโรตึ วิคตฺนตํ
กโรตึ ยถาสฺส อนฺโตปี นาวสึสฺสตึ อนฺตมโส กฺงฺกมตฺตํปี
ตถา นํ กโรตึตึ(๓) ฯ กถึ ปน นํ ตถา กโรตึตึ อนภาวํ
คเมตึ อนฺนุอภาวํ(๔) คเมตึ วึกฺขมฺกนปฺปหาเนน ยถา สฺวึกฺขมฺกึโต(๕)
โหตึ ตถา กโรตึ ฯ เสสวึตฺกุกทฺวเยปี เอเสว นโย ฯ อุปฺปนฺนุป-
ปนฺเนตึ อุปฺปนฺเน อุปฺปนฺเน อุปฺปนฺนมตฺเตยวตึ วุตฺตํ โหตึ ฯ
#๑. ม. ม. ๑๒/๒๕๓/๒๔๒ ฯ ๒. ม. กโรตึตึ ฯ ๓. ม. กโรตึ ฯ
#๔. ม. อนฺนุ อนฺนุ อภาวํ ฯ ๕. ม. สฺวึกฺขมฺกึโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๑๓

สกี วา อุปฺปนฺเน วิโนเทตฺวา ทุตฺติวาระ อชฺฌเปกฺขิตาน
 โหนฺติ สตฺตกฺขตฺตฺปิ(๑) อุปฺปนฺเน อุปฺปนฺเน วิโนเทติเยวาทิ(๒)ฯ
 ปาปเก อกฺุสเส ฐมฺเมติ เตเยว กามวิตกฺกาทโย สพฺเพปี วา
 นว มหาวิตกฺเกฯ ตตฺถ ตโย วุตฺตา อวเสสา (๓) ฌาติวิตกฺโก
 ชนปฺทวิตกฺโก อมราวิตกฺโก ปราณุทฺทตฺตาปฏิสฺสฺยตฺโต วิตกฺโก
 ลาภสฺกการสิโลกปฏิสฺสฺยตฺโต วิตกฺโก อนวณฺณตฺตฺปิฏิสฺสฺยตฺโต
 วิตกฺโกติ (๔) อิมํ จ ฯ ยํ หิสฺสาติ เอเตสุ วิตกฺเกสุ ยงฺกิลฺลิจิ
 อสฺส ฯ กามวิตกฺโก ปเนตฺถ กามาสิโวเอว ตพฺพิเสโส ภวาสิโว
 ตํสมฺปยุตฺโต ทิฏฺฐาสิโว สพฺพวิตกฺเกสุ อวิชฺชา อวิชฺชาสิโวติ
 เอวํ อาสวูปฺตติ เวทิตพฺพาฯ อิมํ วุจฺจนฺตีติ อิมํ กาม-
 วิตกฺกาทิวเสน วุตฺตปฺปการา อาสวา อิมินา ตสฺมี ตสฺมี
 วิตกฺเก อาทิโนวปฺจเวกฺขณฺสทฺเทเน วิริยสํวรสงฺขาเตเน วิโนทเนน
 ปหาตพฺพาติ วุจฺจนฺติ ฯ

ปฏิสฺสงฺขา โยนิโส สติสมฺโพชฺฌงฺกํ ภาวเตตีติ อภาวนาย
 อาทิโนว ภาวนาย จ อานิสฺสํ อุปาเยน ปเถน ปจฺจเวกฺขิตฺวา
 สติสมฺโพชฺฌงฺกํ ภาวเตติฯ เอเสว นโย สพฺพตฺถ ฯ โพชฺฌงฺกานํ
 ภาวนา ปเนสา (๕) เภฏฺฐา วิตุถาริตาว ฯ ยํ หิสฺสาติ เอเตสุ
 โพชฺฌงฺเกสุ ยงฺกิลฺลิจิ อสฺส ฯ อาสวูปฺตติยํ ปเนตฺถ อิมํ
 #๑. ม. สตฺกขตฺตฺปิ ฯ ๒. ม. วิโนเทติเยว ฯ ๓. ส. อวเสเสสุ ฯ
 #๔. ข. มหา. ๒๕/๕๓๓/๖๑๘ ฯ ๕. ม. อโย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จกุกนิปาตวณณา หน้า ๒๑๔

อริยมคฺคสมฺปยุตฺตานํ โปชฌณฺคานํ อภาวิตตฺตา เย อูปฺปชฺเชยฺย
กามาสวาทโย อาสวา ภาวยโต เอวํส เต น โหนฺตฺติ อัย
นโย เวทิตฺพุโป ฯ อิเม วุจฺจนฺตฺติ อิเม กามาสวาทโย
อาสวา อิมาย โลกฺกุตฺตราย โปชฌณฺคภาวนาย ปหาตพฺพาติ
วุจฺจนฺติ ฯ [๑] ฯ

จตุตฺถํ ฯ

ปลฺยเจม ทารุกมฺมิโกติ ทารุกิกฺกเยน ปวตฺติตาชีโว เอโก
อุปาสโก ฯ กาสิกฺกนฺทนนฺติ สณฺหจฺนทํ ฯ องฺเคนาติ อคฺคณฺเคน
สูกฺกปกฺเข คฺคณฺเคน ฯ เนมนฺตนิโกติ นิมนฺตํ คณฺหนโก ฯ สงฺฆ
ทานานิ ทสฺสามิติ ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทสฺสามิ ฯ โส เอวํ วตฺวา
สตฺถาริ อภิวาทตฺวา ปกฺกามิ ฯ อตฺสฺส อปรภาเค ปลฺยจฺสตา
กฺลฺลปกฺภิกฺขุ คิหิภาวํ ปาปฺณิสฺสุ ฯ โส กฺลฺลปโก ภิกฺขุ เต
วิพฺกนฺตาติ วุตฺเต ก็ เอตฺถ มยฺนฺติ(๒) วตฺวา จิตฺตฺอุปฺปาทเวมคฺคต-
มคฺคตฺมปี น อกาสิ ฯ อิทํ สนฺธาย สตฺถา สงฺฆเต
ทานํ ททโต จิตฺตํ ปสฺสิทิสฺสตีติ อาท ฯ

ปลฺยจํ ฯ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร อิเมหิ จหากาเรหิ ปหีนาสวํ ภิกฺขุํ โถเมนฺโต
#ยโต โข ภิกฺขเวตฺถิทาหิมาท ฯ ตตฺถ ยโตติ สามิวจฺเน โตกาโร ยสฺสาติ
#วุตฺตํ โหติ ฯ โปราณา ปน ยมฺหิ กาลติ วณฺณยฺนฺติ ฯ เย อาสวา สัวรา
#ปหาตพฺพา เต สัวรา ปหีนา โหนฺตฺติ เต อาสวา สัวเรน ปหาตพฺพา
#เต สัวเรนเว ปหีนา โหนฺติ น อปฺปหีเนสฺสเยว ปหีนสฺสญฺญิ โหตีติ
#ทิสฺสนฺติ ฯ ๒. ม. มยฺนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๑๕

ฉฏฺเฐ อภิธมฺมกถนฺติ อภิธมฺมมิตฺสํ กถํ ฯ กถํ
โอบาเตตฺติ เตสํ กถํ วิจฺฉินฺนํทิตฺวา อตฺตโน กถํ กเถติ ฯ
เถรानํ ภิกฺขุณฺนํติ กรณฺตฺถ(๑) สามิวจฺนํ เถเรหิ ภิกฺขุหิ
สทฺธิณฺติ อตฺโถ ฯ ยา จ เถรานํ อภิธมฺมกถา ตํ อธิปฺปี
กเถตุํ สกฺโกตฺติติ อตฺโถ ฯ เจโตปริยายนฺติ จิตฺตวารี ฯ อธิชาติ
อิมสฺมี โลกํ ฯ โสรตโสรโตติ สฺวโรโต วิย สฺวโรโต โสรจฺจ-
สมนฺนาคโต วิยาติ อตฺโถ ฯ นีวาตนีวาโตติ นีวาโต วิย นีวาโต
นีวาตฺวตฺติ วิยาติ อตฺโถ ฯ อุปฺสนฺตฺอุปฺสนฺโตติ อุปฺสนฺโต วิย
อุปฺสนฺโต ฯ

วปกสฺสเทว สตฺถาราคิ สตฺถุ สนฺติกา อปกจฺฉนฺติ ฯ
ลํสฺสจฺจสฺสชาติ ปรฺยจฺหิ ลํสฺสเกหิ ลํสฺสจฺจสฺส ฯ วิสฺสจฺจสฺสชาติ
วิสฺสจฺจชิตฺสฺส ฯ ปากจฺจสฺสชาติ ปากจฺจนฺนํทริยสฺส ฯ กิจฺจจาทฺติ กิจฺจจ-
ชาทโก ฯ อนฺตรธาเปยฺยาติ นาเสยฺย ฯ โภปฺสูติ กาโว จ
อชฺิกา จ ฯ สิปฺปีสมฺพุทฺถนฺติ สิปฺปีโย จ สมฺพุทฺธา จ ฯ
สทฺทฺชกรถนฺติ สทฺทฺชรา จ กถลანი จ ฯ อภิโทสิทฺถนฺติ
อภิทฺถนฺตฺโตทิสํ กุทฺฐสทฺทฺชโรจฺชนํ ฯ นจฺจนาทฺเพยฺยาติ น รุจฺเจยฺย ฯ
ตคฺคถ ยเทตํ ปฺริสํ กุทฺตฺตาวินฺติ อุปฺโยทฺจจฺนํ ตํ สามิอตฺถ
ทจฺจทฺพิ ฯ อมฺมฺหาทฺโส ปฺริสนฺติ อาทฺโส อมฺมฺ ปฺริสํ ฯ

สพฺพนิมิตฺตทานนฺติ สพฺเพสํ นิจฺจนนิมิตฺตาทินํ(๒) ฯ อนิมิตฺตํ
#๑. ม. กรณฺตฺถ ฯ ๒. ม. นิจฺจนนิมิตฺตาทินํ นิมิตฺตานิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จกุกนิปาตวณณนา หน้า ๒๑๖

เจโตสมาธินฺติ พลววิปัสสนาสมาธิ ฯ จิริพิกาสทฺโทติ จิริย-
สทฺโทฯ (๑) สริสฺสติ เนกขมมฺสฺสติ ปพฺพชฺชชย คฺคณฺ สริสฺสติ ฯ
อรหํ อโหสิตี ภควโต สาวกานํ อรหฺนฺตानํ อนฺตเร เอโก
อรหา อโหสิ ฯ

อฺยณฺหิ เถโร สฺตฺต วาเร คิหิ หุตฺวา สฺตฺตวาเร ปพฺพชฺช ฯ
กิการณา กสฺสปสมฺมาสมฺพุทฺธกาเล กิเรสฺ เอกสฺส ภิกฺขุโน
คิหิภาเว วณฺณํ กเถสิ ฯ โส เตเนว กมฺเมน อรหฺตฺตสฺส
อฺปนฺนิสฺสเย วิชฺชมาเนเยว สฺตฺต วาเร คิหิภาเว จ ปพฺพชฺชชย จ
สฺยจฺรณฺโต สฺตฺตเม วาเร ปพฺพชฺชิตฺวา อรหฺตฺตํ ปาปฺปณฺตี ฯ

นฺจฺจํ ฯ

สฺตฺตเม ปฺรายน เมตฺเตยฺยปฺญฺเหติ ปฺรายนสมากมฺมฺหิ
เมตฺเตยฺยมาณวสฺส ปญฺเห ฯ

อฺภนฺเต (๒) วิทิตฺวานาติ เทว อนฺเต เทว โภจฺจาเส
ชานิตฺวา ฯ มชฺเณ มนฺตา น ลิมฺปตีติ มนฺตา วุจฺจติ ปญฺญา
ตฺย อฺโภ อนฺเต วิทิตฺวา มชฺเณ น ลิมฺปติ เวมชฺณจฺจาเน
น ลิมฺปติ ฯ สิปฺพนิมจฺจกาติ(๓) สิปฺพนิสฺงฺขาตํ ตณฺหํ อตีโต ฯ

ผลฺโสติ ผลฺสวเสน นิพฺพตฺตตฺตา อຍ္ยํ อตฺตภาโว ฯ
เอโก อนฺโตติ อຍ္ยเมโก โภจฺจาโส ฯ ผลฺสสมฺมฺทโยติ ผลฺโส
#๑. สී. จิริพิยสทฺโทติ จิริยสทฺโท ฯ ม. จิริกสทฺโทติ ฌลฺลิกสทฺโท ฯ
#๒. ม. ม. อฺโภนฺเต ฯ ๓. ม. สิปฺพนิมจฺจกาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๑๗

สมุทโย อสฺสาติ ผสฺสสมุทโย อิมสฺมี อตฺตภาเว กตมม-
ผสฺสปรจฺจยา นิพฺพตฺโต อนาคตตฺตภาโว ฯ ทฺติโย อนฺโตติ ทฺติโย
โกฏฺฐาโส ฯ ผสฺสนิโรโรติ นิพฺพานํ ฯ มชฺเฌติ สิปฺพนิตฺตํ
เจตฺวา ทฺวิธากรณญฺเฌน นิพฺพานํ มชฺเฌ นาม โหติ ตณฺหา
หิ นํ สิปฺพตีติ ตณฺหา ตํ อตฺตภาวทฺวยสงฺขาตํ ผสฺสญจ
ผสฺสสมุทฺยญจ สิปฺพติ ฃฏฺเฌติ ฯ กิการณา ตสฺส ตสฺเสว
ภวสฺส อภินิพฺพตฺติยา ฯ ยถิ หิ ตณฺหา น สิปฺเพยฺย ตสฺส
ตสฺเสว ภวสฺส นิพฺพตฺติ น ภเวยฺย ฯ อิมสฺมี จานเ โกฏฺ-
มชฺฌิกฺุปมํ คณฺหนฺติ ฯ ทฺวินฺนลฺหิ กณฺฑานํ เอกโต กตฺวา
มชฺเฌ สฺตฺเตน สํสิปฺพิตานํ โกฏฺ มชฺฌนฺติ วุจฺจติ ฯ สฺตฺเต
ฉินฺเน อฺโภ กณฺฑานิ อฺภโต ปตฺนฺติ ฯ เอวเมตฺถ กณฺฑทฺวยํ
วีย วุตฺตปฺปการา เทว อนฺตา ฯ สิปฺพิตฺวา จิตฺตฺตํ วีย
ตณฺหา สฺตฺเต ฉินฺเน กณฺฑทฺวยสฺส อฺภโตปตฺนํ วีย
ตณฺหา ย นิรุทฺธา ย อนฺตทฺวยํ นิรุทฺธเมว โหตีติ(๑) ฯ

เอตฺตาวตฺติ เอตฺตเกน อิมินา อฺโภ อนฺเต วิทฺตฺวา
ตณฺหา ย มชฺเฌ อนฺตฺตภาเวน อภิลฺลเยยฺย จตฺตจฺจรมํ
อภิขานาติ นาม ตีรณปรินฺญา ย ปหานปรินฺญา ย
ปรินฺชาตพฺพํ โลกียสจฺจทฺวยํ ปรีขานาติ นาม ฯ ทิฏฺฐเว
ธมฺเมติ อิมสฺมิญฺเฌว อตฺตภาเว ฯ ทฺกขสฺสนฺตฺกโร โหตีติ
#๑. ม. โหติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กุกกนิปาตวณณา หน้า ๒๑๘

วณฺณทุกขสฺส โกฏิกโร ปริจฺเจทปริวณฺณกโร โหติ นาม ฯ

สตุตฺตมํ ฯ

ทุตฺติยวเร ตินฺณํ กณฺฑานํ วเสน อุปฺมา เวทิตฺตพฺพา ฯ
ตินฺณณฺหิ กณฺฑานํ สุตฺเตน สํสิพฺพิตํ สุตฺเต นินฺเน ตินฺนิ
กณฺฑานํ ตีสฺ จาเนสฺ ปตฺนฺติ เอวเมตฺถ กณฺฑตฺตยํ วีย
อตีตํ ปจฺจบุปฺนนา ขนฺธา สุตฺตํ วีย ตณฺหา ฯ สํ หิ
อตีตํ ปจฺจบุปฺนเนน ปจฺจบุปฺนนญจ อนาคเตน สทฺธิ สิปฺพิตํ
สุตฺเต นินฺเน กณฺฑตฺตยสฺส ตีสฺ จาเนสฺ ปตฺนํ วีย ตณฺหา
นินฺนุทฺธา อตีตํ ปจฺจบุปฺนนา ขนฺธา นินฺนุทฺธา โหติ ฯ

ตติยวเร อทุกฺขมสุขา มชฺเฌติ ทฺวินฺนํ เวทนานํ
อนฺตรกุกกาเวน มชฺเฌ ฯ สฺขํ หิ ทุกฺขสฺส ทฺกฺขํ วา สุขสฺส
อนฺตรํ นาม นตฺถิ ฯ ตณฺหา สิปฺพิตํ(๑) เวทนาสุ นนฺทิตฺราโค
เวทนานํ อุปฺจฺเจทํ นินฺนุทฺตี ตา สิปฺพิตํ นาม ฯ

จตุตฺถวเร วิญฺญาณํ มชฺเฌติ ปฏฺฐินฺนวิญฺญาณํ
เสสฺวิญฺญาณํ (๒) นาม รูปฺปจฺจยสมฺมทาคตฺตฺตา นามรูปานํ มชฺเฌ
นาม ฯ

ปญฺจวเว วิญฺญาณํ มชฺเฌติ กมฺมวิญฺญาณํ มชฺเฌ ฯ
อชฺฌตฺติกายตเนสฺ วา มนายตเนน กมฺมสฺส คหิตฺตฺตา อธิ
ยงฺกิลฺลิจิ วิญฺญาณํ มชฺเฌ นาม มโนทฺวาเร วา อวชฺชนสฺส
#๑. ม. สิปฺพิตํ ฯ #๒. ส. ปฏฺฐินฺนวิญฺญาณํ หิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๑๑๕

อชฺมตฺติกายตณนิตฺติตตฺตา ชวนวิญญาณํ มชฺเฌ นาม ฯ

ณฺฏจฺวเร สกฺกาโยติ เตญฺมิทวณฺฑํ ฯ สกฺกายสมฺมทโยติ
สมฺมทยสจฺจํ ฯ สกฺกายนิโรชฺติ นิโรชฺสจฺจํ ฯ ปรียาเยนาติ เตน
เตน การณฺน ฯ เสถิ สพฺพตฺถ วุตฺตณเยเนว เวทิตพฺพิ ฯ

สฺตฺตมํ ฯ

อฏฺฐเม อลฺลตโรติ เทวทตฺตปฺกฺโข เอโก ฯ สมฺนฺนา-
หริตฺวาติ อวชฺชิตฺวา ฯ อิทํ โส กิณฺนุ โข ภควตา ชานิตฺวา
กถิตํ อุทาหุ อชานิตฺวา เอกํสิกํ วา กถิตํ อุทาหุ วิชชชกถิตนฺติ
อธิปฺปาเยน ปุจฺจติ ฯ อปาโยโกติ อปาเย นิพฺพตฺตณโก ฯ
เนรยโกติ นิรยคามิ ฯ กปฺปฏฺฐโจติ กปฺปฏฺฐจิชยกมฺมสฺส กตฺตฺตา
กปฺปํ จสฺสติ ฯ อเตกิจฺโณติ น สกฺกา ติกิจฺจํติ ฯ

เทวชฺฉนฺติ ทฺวิธาภาวํ ฯ วาลคฺคโกณฺนิตฺตฺตฺตมตฺตฺตฺติ วาลสฺส
อคฺคโกณฺนียา ทสฺเสตพฺพมตฺตํ วาลคฺคโกณฺนิปาตมตฺตํ วา ฯ
ปฺริสินฺทฺริยณานนฺติ ปฺริสปฺคฺคณานํ อินฺทฺริยปโรปฺริยตฺตณานนฺติ
อินฺทฺริยานํ ติกฺขมฺทฺทภาวชานนณานนฺติ(๑) อตฺถโธ ฯ วิชชมานา
กฺุสลาปี ฐมฺมา อกฺุสลาปี ฐมฺมาติ เอตฺตกา กฺุสลา ฐมฺมา
วิชชนฺติ เอตฺตกา อกฺุสลา ฐมฺมาติ ชานามิ ฯ อนฺตรหิตาติ
อทสฺสนํ คตา ฯ สมฺมุชฺชิตาติ สมฺมทจฺวารวเสน ปากฺกา
ชาตา ฯ กฺุสลมฺลนฺติ กฺุสลชฺฉาสนโย ฯ กฺุสลนฺติ(๒) ตมฺมหา
#๑. ม. ติกฺขมฺทฺทภาวชานนณานนฺติ ฯ ๒. ม. กฺุสลา กฺุสลนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จกุกนิปาตวณฺณนา หน้า ๒๒๐

กุสลชฺฌาสา อญฺญมฺปี กุสลํ นิพฺพตฺติสฺสตี ฯ

สาราทานีติ สาราทานิ คหิตสารานิ สรทมาเส วา
นิพฺพตฺตานี ฯ สุขสยิตานีติ(๑) สุขสนฺนิสฺสิตานี ฯ สุขเขตฺเตติ มนฺฑก-
เขตฺเต ฯ นิกฺขิตฺตานีติ วุตฺตานี ฯ สปรปฺปฏิภาคาติ สริกฺขกา ฯ
อภิโทสอฑฺฒรตฺตนฺติ (๒) อภิอฑฺฒรตฺตํ อฑฺฒรตฺเต อภิมุขีภูเต ฯ
ภตฺตกาถสมเยติ ราชกุลานํ ภตฺตกาถสงฺฆาเต สมเย ฯ

ปริหานชฺมุโมติ โโก เอวํ ภควตา ฉาโตติ อชาตสตฺตฺ
ราชา ฯ โส หิ ปาปมิตฺตํ นิสฺสาย มคฺคผลเหหิ ปริหีโน ฯ
อปเรปี สุปรปฺพุทฺธสนฺกขตฺตาทโย ภควตา ฉาตาว ฯ อปริหาน-
ชฺมุโมติ เอวํ ภควตา โโก ฉาโต สฺสึโม ปริพุพาชโก อญฺเ
จ เอวรูปา ฯ ปรินิพุพายิสฺสตีติ เอวํ โโก ฉาโต ภควตาติ
สนฺตติมหามตฺโต อญฺเ จ เอวรูปา ฯ

อภฺฐมํ ฯ

นวมเม อนิพุพิทฺฐปฺพุเพ อปรปฺทาลิตฺปฺพุเพ โลกฺกขฺนฺธาทโย
นิพุพิชฺฌติ ปทาเลตีติ นิพุเพริกปริยาโย นิพุพิชฺฌนการณฺนฺติ
อตุโถ ฯ นิตานสมฺภโวติ กามเม นิตติ อปรปฺทาสนสมตฺถตาย
นียยาเทตีติ นิตานํ ฯ สมภวติ ตโตติ สมภโว นิตานเมว
สมภโว นิตานสมฺภโว ฯ เวมตฺตตาติ นานาภกรณํ ฯ

กามคฺฌาติ กามยิตฺพุพฺภูเจเน กามา พนฺชนภฺภูเจเน คฺฌา

#๑. ม. สุขสนฺนิจิตานี ฯ สุขเขตฺเตติ มนฺฑกเขตฺเต ฯ

#๒. ม. อภิโท อฑฺฐรตฺตนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๒๑

อนุตคฺควณฺติอาทิสฺ วีย ๑ จกฺขุวิญญฺเยยฺยาติ จกฺขุวิญญาณฺน
ปสฺสิตพฺพา ๑ อิกฺกฺชาติ ปริยิกฺกา วา โหนฺตุ มา วา อิกฺกฺชา-
รมฺมณฺภูตาติ อตฺโถ ๑ กนฺตาติ กมนียา ๑ มนาปฺตาติ มน-
วทฺตณฺกา ๑ ปิยรฺูปฺตาติ ปิยชาติกา ๑ กามฺปสฺสิตฺตาติ อารมฺมณฺ
กตฺวา อุปฺปชฺชมาเนน กามฺเนน อุปฺสยฺหิตา ๑ รชฺนียาติ
รากฺอุปฺตฺติการณฺภูตา ๑ เนเต กามาติ น เอเต กมนฺภูเจน
กามา นาม โหนฺติ ๑

สงฺกปฺปราโคติ สงฺกปฺปวเสน อุปฺปนฺนราโค ๑ กาโมติ อัย
กามฺปฺปหานาย ปฏฺิปนฺเนหิ ปหาตพฺโพ ๑ กมนฺภูเจน กามา
นาม ๑ จิตฺรานีติ จิตฺรวิจิตฺรารมฺมณานิ ๑

ผลฺโสติ สหชาติผลฺโส ๑ กามฺยมาโนติ กามํ กามฺยมาโน ๑
ตชฺชํ ตชฺชนฺติ ตชฺชาติกํ ตชฺชาติกํ ๑ ปุณฺณภากิยฺนฺติ ทิพฺเพ
กามฺ ปตฺเถตฺวา สฺจจฺริตปาริปุริยา เทวโลเก นิพฺพตฺตสฺส อตฺต-
ภาโว ปุณฺณภากิโย นาม ทฺวจฺจฺริตปาริปุริยา อปาเย นิพฺพตฺตสฺส
อตฺตภาโว อุปฺนุณฺณภากิโย นาม ๑ อัย วุจฺจติ ภิกฺขเว กามานํ
วิปาโกติ อัย ทฺวิโรปิ กามปฺตถนํ นิสฺสาย อุปฺปนฺนตฺตา กามานํ
วิปาโกติ วุจฺจติ ๑ โส อิมํ นิพฺเพริกนฺติ โส ภิกฺขุ อิมํ
ฉตฺตีสาย จาเนสฺ (๑) นิพฺพิชฺฌนํ เสฏฺฐจฺจริยํ ชานาติ ๑ กาม-
นิโรชนฺติ กามานํ นิโรเชน เอวํ ลทฺชนามํ ๑ อิมสฺมิณฺหิ จาเน
#๑. ม. ฉตฺตีสฺสฏฺฐาเนสฺ ๑

*เล่มที่ ๑๕ กุกกนิปาตวณณา หน้า ๒๒๒

พฺรหฺมจฺริยสฺงขาโต มคฺโคว จ(๑) กามนโรโรติ วุคฺโต ฯ

สํมิสํติ กิลสํมิสสมฺปยุคฺตา ฯ อิมินา นเยน สพฺพภู-
จํเนสุ (๒) อคฺโถ เวทิตฺโพ ฯ อปีเจตฺถ โวหารเวปกฺกนฺติ โวหาร-
วิปากํ ฯ กถาสฺงขาโต หิ โวหารโ สณฺณาย วิปาโก นาม ฯ
ยถา ยถา นนฺติ เอตฺถ นํ-อิตฺติ นิปาตมตฺตเมว ฯ อิตฺติ ยสฺมา
ยถา ยถา สณฺณานํติ ตถา ตถา เอวสณฺณํ อโหสิณฺติ กเถติ
ตสฺมา โวหารเวปกฺกนฺติ อคฺโถ ฯ อวิชฺชาติ อฏฺฐสฺ จํเนสุ
อณฺณณฺณกฺตา พหฺลา อวิชฺชา ฯ (๓) นิริยํ กเมนฺตฺติ นิริยคมนียา
นิริเย นิพฺพตฺติปจฺจยาติ อคฺโถ ฯ เสเสสุปี เอเสว นโย ฯ

เจตนาหนฺติ เจตนํ อหํ ฯ อธิ สพฺพสงฺกาทิกา วิทหน-
เจตนา (๔) กหิตา ฯ เจตยิตฺวาติ ทวารปฺปวตฺตเจตนา ฯ มนสํติ
เจตนาสมฺปยุคฺเตน จิตฺเตน ฯ นิริยเวทนิยฺนฺติ นิริเย วิปากทายกํ ฯ
เสเสสุปี เอเสว นโย ฯ

อธิมตฺตนฺติ พลวทูกฺขํ ฯ ทนฺธวิริคฺติ(๕) กรุกํ น ขิปฺปํ
สณฺณํ วิคจฺจนกทูกฺขํ ฯ อุตฺตตํปี กนฺทตฺติ อูริ ตาเพตฺวา
โรทติ ฯ ปริเยญฺจินฺติ ปริเยสนํ ฯ เอกปทํ ทฺวิปทนฺติ เอกปท-
มนฺตํ วา ทฺวิปทมนฺตํ วา โก มนฺตํ ชานํติ อคฺโถ ฯ สมฺโหม-
#๑. ม. มคฺโคว ฯ ๒. สී. สพฺพวาเรสุ ฯ ๓. สී. พลวอวิชฺชา ฯ
#ม. พลวอวิชฺชา ฯ ๔. ม. สํวิทหนเจตนา ฯ ๕. ม. ทนฺธวิริคฺติ ฯ
#๖. ม. อุตฺตตํปี ฯ ๗. ม. ...มนฺตํ ฯ เอวมฺปฺริปี ฯ ๘. ม. มนฺตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๒๓

เวปกฺกนฺติ สมฺโหมวิปากํ ฯ ทุกฺขสฺส หิ สมฺโหมโห นิสฺสนฺท-
วิปากโก นาม ฯ ทุกฺขิปเทปิ เอเสว นโย ฯ ปรีเยสนาปิ หิ
ตสฺส นิสฺสนฺทวิปากโกติ ฯ อิมสฺมี สฺสฺเต วฏฺฐวิวฏฺฐํ กถิตํ ฯ
นวมํ ฯ

ทสเม อาสภณฺจानนฺติ เสฏฺฐํ นิจฺจลฺลฺจานํ ฯ สีนฺนาทนฺติ
อภิตนํ ปมฺขนํ ฯ พุรฺหมจกฺกนฺติ เสฏฺฐํ ฌาณจกฺกํ
ปฏฺิวเรฌาณญฺเจว เสสฌาณญฺจ ฯ (๑) ฌานญฺจ ฌานโตติ การณญฺจ
การณโต ฯ ยมฺปิตฺติ เยน ฌาณนํ ฯ อิทมฺปิ ตถาคตฺสฺสาติ อิทฺปิ
ฌานาฌานณํ ตถาคตฺสฺส ตถาคตฺพลํ นาม โหติ ฯ เอวํ
สพฺพปเทสุ อตฺถิ เวทิตฺตฺโพ ฯ

กมฺมสมาทานนฺติ สมฺมาทิตฺวา กตฺวานํ กุสลาคุสลา-
กมฺมานํ กมฺมเมว วา กมฺมสมาทานํ ฯ ฌานโส เหตุโสติ
ปจฺจยโต เจว เหตุโต จ ฯ ตตฺถ คติอุปธิกาลปฺปโยคา วิปากสฺส
ฌานํ กมฺมํ เหตุ ฯ ฌานวิโมกฺขสมฺมาทิตฺตฺนฺติ จตฺตุนํ
ฌานานํ อฏฺฐจฺจนํ วิโมกฺขานํ ตินฺณํ สมฺมาทิตฺตํ นวฺนํ
อนฺุปฺพุทฺธสมฺมาทิตฺตฺนฺติ ฯ สจฺกิลฺลสฺสนฺติ หานภากิยํ ฐมฺมํ ฯ
โวทานนฺติ วิเสสภากิยํ ฐมฺมํ ฯ ฐมฺมจฺานนฺติ โวทานํปี ฐมฺมจฺานํ
ตมฺหา ตมฺหา สมฺมาทิตฺตํ ฐมฺมจฺานํปี ฐมฺมจฺานนฺติ (๒) เอวํ วุตฺตํ
ปคฺคณฺชฌานญฺเจว ภวฺจฺผลสมฺมาทิตฺตฺโย จ ฯ เหตุจฺิมํ เหตุจฺิมญฺหิ
#๑. ม. เทสฺนาญฺณญฺจ ฯ ๒. อภิ. วิ. ๓๕/๘๔๕/๔๖๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ จกุกนิปาตวณณา หน้า ๒๒๔

ปกุณชฌานํ อุปริมสฺส อุปริมสฺส ปทภูจัน โหติ ตสฺมา
โวทานํปี ภูจันนุติ วุตฺตํ ๑ ภวฺจเคน ปน สพฺพชฌาเนหิ
ภูจัน โหติ ผลสฺมาปตฺติยา นิโรธสฺมาปตฺติโต ภูจัน
โหติ ๑ ตํ สนฺชาย ตมฺหา ตมฺหา สมาริมฺหา ภูจันปี
ภูจันนุติ วุตฺตํ ๑

อเนกวิหิตนุติอาทีนํ วิสุทฺธิมกุเค วณฺณิตานิ ๑ อาสวกุขย-
ฌาณํ เหฏฺฐา วุตฺตตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ๑ ปริมสฺสาปี ฌาณตฺตฺตฺตฺต
วิตฺถารกถิ อิจฺฉนฺเตน มชฺฌิมภูจกถาย มหาสีหนาทวณณา
โอโลเกตฺตฺต ๑ สมาริตฺตฺตฺตฺตฺตฺต ๑ สมาริ มกุโคติ
สมาริเอเตสํ ฌาณานํ อธิคฺมาย อุปาโย ๑ อสมาริตี
อเนกกุคภาโว ๑ กุมฺมกุโคติ มิจฺฉามกุโค ๑ อิมสฺมี สุตฺเต
ตถาคตฺตฺต ฌาณพลฺลํ กถิตนุติ ๑

ทสมํ ๑

มหาวกุโค ฌญฺโจ ๑

เทวดาวคฺควณณา

สตฺตมสฺส ปจฺเม อสฺสทุชฺชินฺนฺติ อสฺสทุชฺชภาวํ ฯ
ทุปฺปปลฺลตฺตุนฺติ นิปฺปปลฺลภาวํ ฯ

ปจฺจมํ ฯ

ทฺติเย ปมาทฺนฺติ สตีวิปฺปวาสํ ฯ

ทฺตฺติเย ฯ

ตฺติเย อาภิสมาจาริกนฺติ อุตฺตมสมาจารภูตํ วตฺตวเสน
ปณฺณตฺตีสึลํ ฯ เสขรฆมฺมฺนฺติ เสขปณฺณตฺตีสึลํ ฯ สีสานีติ
จตฺตาริ มหาีสึลานิ ฯ

ตฺตฺติเย ฯ

จตฺตฺเต สงฺกณิการาโมติ คณฺสงฺกณิการาโม ฯ สุตฺตฺนฺตฺติก-
คณาทีสุ ปน คณฺเส อตฺตโน วา ปริสสงฺขาเต คณฺ รมตีติ
คณฺราราโม ฯ ปวีเวเกติ กายวิเวเก ฯ จิตฺตฺสฺส นิมิตฺตฺนฺติ
สมาธิวิปฺสฺสนาจิตฺตฺสฺส นิมิตฺตํ สมาธิวิปฺสฺสนาการํ ฯ สมฺมา-
ทฺธิจฺฉินฺติ วิปฺสฺสนาสมฺมาทฺธิจฺฉี ฯ สมาธินฺติ มคฺคสมาธิญฺเจว
ผลสมาธิญฺจ ฯ สํโยชนานีติ ทสสํโยชนานิ ฯ นิพฺพานนฺติ
อปฺจฺยปรินิพฺพานํ ฯ

จตฺตฺถิ ฯ

ปญฺจเม โสวจฺสฺสตาติ สฺพพจฺภาโว ฯ กลฺยาณ-
มิตฺตฺตาติ สฺจิมิตฺตฺตา ฯ สตฺตฺถฺการโวติ สตฺตฺถฺริ การวฺยฺตฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กุกนิปาตวณณา หน้า ๒๒๖

เอส นโย สพพตถ ๑

ปญจมี ๑

นฏเจ น สนุเตนาติ ปจุนีกิเลสเสหิ อวุปสนุเตน ๑
น ปณิเตนาติ น อตปฺปกเนน ๑ น ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺฐิลทฺฐเณนาติ (๑)
กิลเสปฏฺฐิปฺปสฺสทฺฐิยา อลทฺฐเณ อปฺปตฺเตน ๑ น เอโกทิกาวาธิ-
กเตนาติ น เอกกุกภาวํ อูปคเตน ๑

นฏจฺฐิ ๑

สตุตฺตเม ตตฺตร ตตฺตราติ ตสฺมี ตสฺมี วิเสเส ๑ สกฺขิ-
ภพพตฺตุนฺติ ปจฺจกฺขภาวํ ๑ आयตเนติ การณ ๑ หานภากิยาทโย
วิสฺฐุทฺธิมกฺเค สํวณฺณิตา ๑ อสฺกฺกจฺจการีติ น สุกตการี น
อาทฺรการี ๑ อสฺปฺปายการีติ น สปฺปายการี น อูปการภูตฺตมฺมการี ๑

สตุตฺตมํ ๑

อฏฺฐเม พลตฺตุนฺติ พลภาวํ ถามภาวํ ๑ อสาดจฺจการีติ
น สตตการี ๑ เสสิ์ เหฏฺฐา วุตฺตนยเมว ๑

อฏฺฐมํ ๑

นวเม น ยถาภูตํ สมนฺมปฺปญฺญา สฺฐิฏฺฐโจ โหตีติ
วตฺตูกามกิลเสกามเส อาทินโว น ยถาสภาวโต ฌานปญฺญา
สฺฐิฏฺฐโจ โหติ ๑

นวมํ ๑

#๑. สี. ปฏฺฐิปฺปสฺสทฺฐิลทฺฐเณนาติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อรหตุตวณณา หน้า ๒๒๗

อรหตุตวณณา

ทสมิ อุตตทานตุถเมวาทิ ฯ

ทสมิ ฯ

อภูจมสฺส ปจเม สวิฆาตุนฺติ สอุปฆาตํ โสปททวํ ฯ
สปริพาหฺนฺติ กายิกเจตฺติเกน ปริพาเหณฺ สปริพาหํ ฯ
ปาฏิกงฺขาติ อิจฺฉิตพฺพา อวสฺสภาวินิ ฯ (๑)

ปฐมํ ฯ

ทฺติเย มานนฺติ ชาตฺยาทีหิ มณฺณนํ ฯ โอมานนฺติ
หิโนหฺมสมฺมิตฺติ มานํ ฯ อติมานนฺติ อติกฺกมิตฺวา ปวตฺตํ
อจฺจุณฺณตฺติมานํ ฯ อธิมานนฺติ อธิคตฺติมานํ ฯ ถมฺภนฺติ โภจฺจมานนฺติ
ถทฺทภวํ ฯ อตฺตินิปาทนฺติ หินฺนสฺส หิโนหฺมสมฺมิตฺติ มานํ ฯ

ทฺติยํ ฯ

ตฺติเย อุตฺตริมนฺสฺสธมฺมาติ มนฺสฺสธมฺมโต อุตฺตรี ฯ
อลมฺริยณฺณทฺสฺสนวิเสสฺสนฺติ อริยภวํ กาคฺคํ สมตฺถํ ฌาน-
ทฺสฺสนวิเสสํ จตฺตาโร มกฺเค จตฺตาริ จ ผลานีติ อตฺถโถ ฯ
กุหนนฺติ ติวริ กุหนวตฺถถ ฯ ลปนฺนฺติ ลากตฺถิกตฺตาย อุกฺขิปิตฺวา
อวุกฺขิปิตฺวา วา ลปนํ ฯ

ตฺติยํ ฯ

#๑. ม. อวสฺสภาวินิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ลกุกนิปาตวณณา หน้า ๒๒๘

จตุตเถ โยนิ จสฺส อารทฺโธ โหตีติ การณํ จสฺส
ปริปฺณณํ ปคฺคหิตํ โหติ ฯ ชมฺมาราโมติ ชมฺเม รตี วินฺทติ ฯ
ภาวนาย รมติ ภเวนฺโต วา รมตีติ ภาวนาราโม ฯ ปหาน
รมติ ปชหนฺโต วา รมตีติ ปหานาราโม ฯ ติวิเช ปวิเวเก
รมตีติ ปวิเวการาโม ฯ อพฺยาปชฺเฌ นิตฺทุกฺขภาเว รมตีติ
อพฺยาปชฺฌาราโม ฯ นิปฺปปลฺยจสฺสงฺขาเต นิตฺพฺพาน รมตีติ
นิปฺปปลฺยจาราโม ฯ

จตุตถํ ฯ

ปลฺยจเม น อายกฺสโลติ น อากมนกฺสโล ฯ น อปาย-
กฺสโลติ น อปคมกฺสโล ฯ ฉนฺทนฺติ กตฺตฺกมฺยตาฉนฺทํ ฯ น
สารถฺยตีติ (๑) น รกฺขตี ฯ

ปลฺยจํ ฯ

ฉญฺเจ อาโลกพฺหุโลติ ฉาณาโลกพฺหุโล ฯ โยคพฺหุโลติ
โยเค พฺหุํ กโรติ ฯ เวทพฺหุโลติ ปีติปาโมชฺชพฺหุโล ฯ อสนฺตฺตฺยจि-
พฺหุโลติ กุสฺลชฺมเมสุ อสนฺตฺตฺยจโร ฯ อนิกฺขิตฺตฺยจโรติ อญฺจปิตฺตฺยโร
ปคฺคหิตวิริโย ฯ อุตฺตรริณฺจ ปตาเรตีติ สมฺปติ อุตฺตรริณฺจ
วิริยํ กโรเตว ฯ

ฉญฺจํ ฯ

สฺตฺตมํ อุตฺตานเมว ฯ

สฺตฺตมํ ฯ

#๑. ม. อารกฺขตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สัตติวคฺควณณา หน้า ๒๒๕

อฏฺฐเม ปคพฺโกติ กายปาคพฺภิยาทีหิ สมนฺนาคโต ฯ

อฏฺฐมํ ฯ

นวมํ อุตฺตทานเมว ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม วิฆาตวาติ มหิจฺฉตํ นิสฺสาย อูปลฺปนฺเนน โลกทฺทุกฺเนน
ทฺทุกฺชีโต ฯ เสถํ สพฺพตฺถ อุตฺตทานเมวาติ ฯ

ทสมํ ฯ

อรหตฺตวคฺโค อฏฺฐโม ฯ

สตีภาวสฺตฺตวณณา

นวมสฺส ปจฺเจ สตีภาวนฺติ สตีลภาวํ ฯ ยสฺมี สมเย
จิตฺตํ นิกฺคณฺหิตพฺพนฺติอาทีสุ อฺทฺทจฺจสมเย จิตฺตํ สมาธินา
นิกฺคเหตุพฺพํ นาม โกสฺซชานุปตฺตีกาเล วิริเยน ปกฺคเหตุพฺพํ
นาม นิสฺสสาทคตกาเล สมาธินา สมฺปหีสิตพฺพํ นาม ฯ
สมปฺปวตฺตกาเล โพชฺฌงฺคฺเปกฺขาย อชฺฌเปกฺขิตพฺพํ นาม ฯ

ปฐมํ ฯ

ทฺติเย กมฺมาวรณฺตยาติ ปญฺจหิ อานนฺตริยกมฺเมหิ ฯ
กิลฺลสวาร์ณฺตยาติ นียตฺมิจฺฉาทิฏฺฐิยา ฯ วิปាកาวรณฺตยาติ อกฺุสฺล-
วิปាកปฺภิสฺนฺธิยา วา (๑) กุสฺลวิปាកเป อเหตุกปฺภิสฺนฺธิยา วา(๑) ฯ

ทฺติยํ ฯ

#๑. ม. กุสฺลวิปាកเป อเหตุกปฺภิสฺนฺธิยา วาติ ฯ

*เล่มที ๑๕ กุกนึปาทวณณนา หน้า ๒๓๐

จตุตเถ อนตถนุติ อวทฐึ ๑ อตถึ ริลยจตีติ วทฐึอิตถึ
จทฐึเทติ ๑ อนนุโลมึกายาติ สาสนสฺส อนนุโลมึกาย ๑

จตุตถึ ๑

ปลยจเม ทิฏฐึสมปทนุติ โสตาปตติมคฺคํ ๑

ปลยจมํ ๑

อฏฐเม อนาคมนึยวตถนุติ อนุปลคนตพพการณึ (๑)
ปลยจนุณึ เถรานึ(๒) ทวาสฏฐึยา จ ทิฏฐึจิกทานเมตึ อธิวจณึ ๑
อฏฐมํ ภวนุติ กามาวจเร อฏฐมํ ปฏฐึสนธิ ๑

อฏฐมํ ๑

นวเม โกคฺคหลมงฺกเลนาติ ทิฏฐึสฺสตมฺตมฺกเลนา ๑

นวมํ ๑

ทสเม สยึ กตถนุติอาทีนึ อตถทิฏฐึจิวเลนา ๑ วุตถานึ ๑
อธิจฺจสมปฺปนฺนนุติ อเหตุณึพพตฺตํ ๑ เสลึ สพพตถ อุตถาน-
เมวาติ ๑

ทสมํ ๑

สึตีวคฺโค นวโม ๑

#๑. สึ. อนนุคนตพพิ การณึ ๑ ๒. ม. เวรานึ ๑

*เล่มที่ ๑๕ หน้ ๒๓๑

อนิสวคคณณ

ทสมส ปจเม อริยตเนติ มชฌิมเทเส ฯ อินุทริยานนุติ
มนจกุกจัน ฯ

ปฐมํ ฯ

ทติเย สทฐมมณิยโตติ สาสนสทฐมเม นิยโต ฯ
อสาธารณนาติ ปุชชเนหิ อสาธารณน ฯ

ทติยํ ฯ

สตุตเม อนิธี กริตวาติ เอตุตทาว จ(๑) สงขารา
อนิจจา น อิโต ปเรติ เอวํ สิมํ มริยาทํ อกตุวา ฯ
อนวกุกิตโตติ อวกุกิตโต จานรหิตา (๒) กิซชมานาว หตุวา
สณจหิสสนุตีติ (๓) อตุโถ ฯ สพพโลเกติ สกเล เตชาคูเก ฯ
สามณณนาติ สมนภาเวน อริยมกुकนาติ อตุโถ ฯ

สตุตมํ ฯ

อกุกเม เมตุตทาวตยาติ เมตุตทายุตุตทาย ปาริจริยาช ฯ
สตุต หิเสขา ตถาคคํ เมตุตทาวตย ปริจรรนุติ ชินาสโวปี
ปริจณณสตุตุโก ฯ

อกุกมํ ฯ

#๑. ม. เอตุตทาว ฯ ๒. ส. อนวกุกิตโตติ จานรหิตา ฯ
#๓. ม. อนวตุถิตาติ อวตุถิตาย รหิตา ฯ ๓. ม. อุกุกหิสสนุตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กุกนินิปาตวณณา หน้า ๒๓๒

นวมเม อตมมโยติ ตมมยา วุจันติ ตณหาทิฏฐิโย ตาหิ
รหิโต ๑ อหการาติ อหการทิฏฐิ ๑ มมการาติ มมการตณหา ๑
เสถ สพุพตถ อุตทานตถเมวาติ ๑

นวมิ ๑

อานิสสวโก ทสโม ๑

ทุติยปณณาสโก นิฏฐิโต ๑

ติกวกควณณา

เอกาทสมสส ปจเม อสุภาติ อสุกมมฏจัน ๑ เมตตาคิ
เมตตาคมมฏจัน ๑ ปณณาติ สห วิปสสนาย มกคปณณา ๑

ปฐมิ ๑

นฏเจ อสสาททิฏฐิติ สสสททิฏฐิ ๑ อุตทานุทิฏฐิติ
อุตทานัน อนุกตา วิสตีวตถุกา สกกายทิฏฐิ ๑ มิจณาทิฏฐิติ
ทวาสนุจิวิธาปี ทิฏฐิ ๑ สมมาทิฏฐิติ มกคสมมาทิฏฐิ นตถิ
ทินุนนตติอาทิกา วา มิจณาทิฏฐิ กมมสสทคตถาณิ สมมา-
ทิฏฐิ ๑

นฏฐิ ๑

สตุตเม อธมมจริยาติ ทสอกุสทกมมปถา ๑

สตุตมิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ติกวคควณณา หน้า ๒๑๓

ทสม อสัวโรติ อนธิวาสกภาโว ๑ เสสิ สพพตถ
อุตุตตานตุถเมวาทิ ๑

ทสม ๑

ติกวคโค เอกาทสโม ๑

อิโต ปเรสุ ตปสุโสติ เทววาจิกอุปาสโก ๑ ตถาคเต
นิฏจงคโตติ พุทธชฌนสุ สุปติฏจิตจิจโต ปหีนงโข ๑ อมต
อทุทสาติ อมตทุทโส ๑ อริเยนาติ นิทุโทเสน โลกุตตรสีเลน ๑
ฉาณนาติ ปจจเวกขณฉาเนน ๑ วิมุตติยาติ เสขผลวิมุตติยา ๑

ตวณณโกติ เอวันามโก คหปติ ๑ ตปคณณโกติปี
ปาลี ๑ รากสุสาติ ปณจกามคณณิกรากสุส ๑ เสสิ สพพตถ
อุตุตตานตุถเมวาทิ ๑

นุกนิปาตวณณา นิฏจิตา ๑

*เล่มที่ ๑๕ หน้า ๒๓๔

สตตกนิปาตวณณา

ปรหมปิยสุตตาทิวณณา

ชนวคฺควณณา

สตตกนิปาตสฺส ปรมเ อนวณฺณตฺติกาโมติ อภินฺณต-
ภาวกาโม ฯ

ปฐมํ ฯ

ตฺติเย โยนิโส วิจิเน ชมฺมนฺติ อุปาเยน จตฺตจฺจรมฺมํ
วิจินาติ ฯ ปณฺณายตฺถํ วิปฺสฺสตีติ สหวิปฺสฺสนาย มคฺคปณฺณาย
สจฺจจฺจรมฺมํ วิปฺสฺสตี ฯ ปชฺโชตฺตสฺเสวาติ ทิปฺสฺเสว ฯ วิโมกฺโข โหติ
เจตฺโตติ ตสฺส อิมหิ พลลหิ สมนฺนาคตฺตสฺส ปิณาสวสฺส
ทีปนิพฺพานํ วยิ จริมกจิตฺตสฺส วตฺถารมฺมณฺเหหิ วิโมกฺโข โหติ
กตฺตจฺจานํ น ปณฺณายติ ฯ

ตฺติยํ ฯ

จตฺตเถ สทฺโธ โหตีติอาทีนํ ปณฺจกนิปาเต วณฺณิตาเนว ฯ

จตฺตํ ฯ

ปณฺจเม ชนานิติ อทฺลิตฺตสฺส กรณฺณฺเจน (๑) ชนานิ ฯ

ปณฺจมํ ฯ

#๑. ม. อทฺลิตฺตทฺยกรณฺณฺเจน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุควณณา หน้า ๒๓๕

สตตเม อุกุโ ราชมหามตโตติ ปเสนทโกสลสส มหา-
อมจโจ ๗ อุปสงกมิตี กุคตปাত্রาโส อุปสงกมิ ๗ อทุโชติ
นิธานคเตน ๗ เนน อทุโช ๗ มิกาโร โรหณโยติ โรหณ-
เสฏฐิโน นตตารี มิการเสฏฐี สนุชาเยวมาห ๗ มหุชโนติ
วพชชชเนน มหาชโน ๗ มหาโกโคติ อุปโกคปริโกคกณษส
มหนตตาย มหาโกโค ๗ หิรณยสสาตี สวณณเสว ๗
สวณณเมว หิสส โกฐิสงข(๑) อโหสิ ๗ รุปียสสาตี เสสสส ตกุก-
สรกอตถรณปาปุรณาทีโน ปรีโกคปริกขารสส ปมาณสงขาโต(๒)
วาโทเยว นตติ ๗

สตตม ๗

อุกุเม อนุนยสลโยชนนติ กามราคสลโยชน ๗
สพพานเว เจตานิ พนุชนกุเจน สลโยชนานีติ เวทิตพพานิ ๗
อิมสมิ สุตเต วุกุเมว กติตี ๗ เสสิ สพพตถ อุตตทานตถ-
เมวาตี ๗

อุกุรัม ๗

อนุควโค ปฐโม ๗

- #๑. ม. โกฐิสงข ๗
- #๒. ม. เสสสส ตกุกสรกอตถรณปาปุรณาทีโน
- #ปรีโกคปริกขารสส ปมาณสงขาน ๗

*เล่มที่ ๑๕ หน้า ๒๓๔

อนุสยวคฺควณณา

ทฺติยสฺส ตฺติเย นาลนฺติ น ยุตฺตํ นานุจฺจวีกิํ ฯ น
 มนาเปนาติ น มนฺมฺหิ อปฺปนเกน อากาเรน นิสินฺนาสนโต
 ปจฺจุจฺเจนฺติ อมฺนาปเมว (๑) ทสฺเสนฺติ ฯ สนนฺตมสฺส ปรีกฺขหนฺตฺติ (๒)
 วิชฺชมานํปี เทยฺยธมฺมํ เอตสฺส นิกฺขหนฺติ ปฏฺิจฺฉาเทนฺติ ฯ
 อสฺกกจฺจํ เทนฺติ โน สกฺกจฺจนฺติ ลฺลํ วา โหตุ ปณฺตีตํ
 วา อสฺหตฺถา อจิตฺตีกาเรน เทนฺติ โน จิตฺตีกาเรน ฯ
 ตฺติยํ ฯ

จตุตฺเถ อุกฺโกตภาควิมุตฺโตติ ทฺวิหิ ภาเกหิ วิมุตฺโต
 อรูปสฺมาปตฺติยา รุปกายโต วิมุตฺโต มกฺเคน นามกายโต ฯ โส
 จตฺตุนํ อรูปสฺมาปตฺตินํ เอเกกฺโกตํ วุจฺจาย สงฺขารํ สมนฺนํ สติจฺวา
 อรหตฺตํ ปตฺตํ จตฺตุนํ นโรธา วุจฺจาย อรหตฺตปฺตฺต-
 อนาคามิโน จ วเสน ปญฺจวิโร โหติ ฯ ปาลี ปเนตฺถ กตโม
 จ ปุคฺคโล อุกฺโกตภาควิมุตฺโต ฯ อิเชกฺโขจฺจ ปุคฺคโล อญฺจ วิโมกฺเข
 กายนฺ สฺสตีจฺวา วิหริตี ปญฺญาปสฺส(๓) ทิสฺวา อาสวา ปรีกฺขีณา
 โหนฺตฺติ เอวํ อญฺจวิโมกฺขลาภิโน วเสน อาคตา ฯ

ปญฺญา วิมุตฺโตติ ปญฺญาวิมุตฺโต ฯ โส สุกฺขวิปสฺสโก
 จตฺตฺหิ ฌานะหิ วุจฺจาย อรหตฺตํ ปตฺตา จตฺตาโร จาติ อิมํ
 #๑. ม. อนาทรเมว ฯ ๒. ส. นิกฺขหนฺตฺติ ฯ
 #๓. อภ. ปุ. ๓๖/๑๕๑/๒๓๔ ฯ ม. ปญฺญาจสฺส ฯ เอวมฺปรีปี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุสยวคควณณนา หน้ ๒๓๗

วเสน ปณจวโร โหติ ๑ ปาลี ปเนตถ อญจวิโมกขปฏิกเขป-
วเสนเนว อากตา ๑ ยถาห น เหว โข อญจ วิโมกเข กาเยน
มุสิตวา วิหริติ ปณณาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา
โหนติ ๑ อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล ปณณาวิมุตฺโตติ ๑ (๑)

มุจฺจนฺตํ สจฺฉิกฺโขติ กายสกฺขี ๑ โส ฌานผลสฺส ปจฺม
มุสฺสติ ปจฺจนา นิโรธํ นิพฺพานํ สจฺฉิกฺโขโรติ ๑ โส โสตาปตฺติผลญฺจ
อาที กตฺวา ยาว อรหตฺตมคฺคญฺจา ฉพฺพิโห โหติ ๑ เตนนาห
อิเรกฺโข ปุคฺคโล อญจ วิโมกเข กาเยน มุสิตวา วิหริติ
ปณณาย จสฺส ทิสฺวา เอกฺจเจ อาสวา ปริกฺขีณา โหนติ ๑ อัย
วุจฺจติ ปุคฺคโล กายสกฺขีติ ๑ (๑)

ทิญฺจนฺตํ ปตฺโตติ ทิญฺจิปตฺโต ๑ (๒) ตตรฺริทํ สงฺเขปลกฺขณํ
ทุกฺขา สงฺขารา สุโข นิโรโธติ ฌาตํ โหติ ทิญฺจํ วิทิตํ
สจฺฉิกฺกํ มุสฺสิตํ ปณณายาติ ทิญฺจิปตฺโต ๑ วิตุถารโต ปน
โสปี กายสกฺขี วีย ฉพฺพิโห โหติ ๑ เตนเนวาห อิเรกฺโข
ปุคฺคโล อิหํ ทุกฺขณฺติ ยถาญฺตํ ปชานาติ ๑เป ๑ อัย
ทุกฺขณฺโรชคามินี ปฏิปทาติ ยถาญฺตํ ปชานาติ ตถาคตฺป-
ปเวทิตา จสฺส ฌมฺมา ปณณาย โวทิญฺจา โหนติ โวจริตา
ปณณาย ๑เป ๑ อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล ทิญฺจิปตฺโตติ ๑

สทฺทราย วิมุตฺโตติ สทฺทราวิมุตฺโต ๑ โสปี วุตฺตนเยเนว
#๑. อภ. ปุ. ๓๖/๑๕๑/๒๓๔ ๑ ๒. ส. ทิญฺจิปตฺโต ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๓๘

ฉพิโซ โหติ ฯ เตนาห อเชกจโจ ปุคฺคโล อิทํ ทุกฺขนฺติ
 ยถาภูตํ ปชานาติ ฯเป ฯ อัย ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ
 ยถาภูตํ ปชานาติ ตถาคตปฺปเวทิตา จสฺส ธมฺมา ปญฺญา
 โวทิสฺสา โหนฺติ โวจริตา ปญฺญา ฯเป ฯ โน จ โข ยถา
 ทิสฺสึปฺปตฺตสฺส ฯ อัย วุจฺจติ ปุคฺคโล สทฺธาวิมฺตฺโตติ ฯ (๑) เอตฺสฺส
 หิ สทฺธาวิมฺตฺตสฺส ปุพฺพภากมคฺคกฺขณฺเณ สทฺทหนฺตฺสฺส วีย
 โอกปฺเปนฺตฺสฺส วีย อธิมฺจฺจนฺตฺสฺส วีย จ กิเลตฺกฺขโย โหติ
 ทิสฺสึปฺปตฺตสฺส ปุพฺพภากมคฺคกฺขณฺเณ กิเลตฺจฺเจทกฺกณฺเณ อทฺนุํ
 ติจิณฺํ สุวํ หุตฺวา วหฺติ ฯ ตสฺมา ยถา นาม นาคิตฺติชเณน
 อสิเนา กทลํ ฉินฺทหนฺตฺสฺส ฉินฺทญฺจฺจํ น มญฺจํ โหติ อสิ
 น สีนํ วหฺติ สทฺโท สุขฺยติ พลวตโร วายาโม กาคพฺโพ โหติ
 เอวฺรฺฐปา สทฺธาวิมฺตฺตสฺส ปุพฺพภากมคฺคภาวนา ฯ ยถา ปน
 สุนฺธิเตน อสิเนา กทลํ ฉินฺทหนฺตฺสฺส ฉินฺทญฺจฺจํ มญฺจํ โหติ
 อสิ สีนํ วหฺติ สทฺโท น สุขฺยติ พลววายามกิจฺจํ น โหติ
 เอวฺรฺฐปา ปญฺญาวิมฺตฺตสฺส จ(๒) ปุพฺพภากมคฺคภาวนา เวทิตพฺพา ฯ
 ธมฺมํ อานุสฺสรตีติ ธมฺมานุสฺสริ ฯ ธมฺโมติ ปญฺญา
 ปญฺญาปุพฺพญฺจํ มคฺคํ ภาวตีติ อตุโล ฯ สทฺธานุสฺสริมฺหิปี
 เอเสว นโย ฯ อุโปเปเต โสตาปตฺติมคฺคกฺฐาเยว ฯ วุตฺตมฺปี
 เจตํ ยสฺส ปุคฺคลสฺส โสตาปตฺติผลสฺสจฺฉิกริยาย ปฏิปฺนฺนสฺส
 #๑. อภ. ปุ. ๓๖/๑๕๑/๒๓๕ ฯ ๒. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุสยวคควณณา หน้า ๒๓๕

ปณณินทริย อธิมตต์ โหติ ปณณาวาหี (๑) ปณณापुपुण्णम्म
อริยมคคั ภาเวติ อัย วุจจติ ปุคคโล ฐมมานุสารี (๒) [๓] ๑
อัยเมตถ สงฺเขโป ๑ วิตุถารโต ปเนสา อุทโทภาควิมุตตาทิ-
กถา วิสุทฺธิมคฺค (๔) ปณณากาวนาธิกาเร วุตฺตา ๑ ตสฺมา ตตถ
วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพาทิ ๑

จตุตถั ๑

ปณณเจม อุทกุปมาติ นิมุขชฺชนาทิกาการิ (๕) กเหตุวา อุทเกน
อุปมิตา ๑ สกั นิมุคฺคโคติ เอกวารเมว นิมุคฺคโค ๑ เอกนตฺกภาพ-
เกหิติ นียตฺมิจฺฉนาทิกุจฺฉิ สนฺชาย วุตฺต ๑ อุมมุขชฺชตีติ อุกฺกหติ ๑
สาธฺตติ โสภนา ภทฺทกา ๑ หายติเยวาติ ปงฺกวาเร (๖) อาสิตฺตอุทกั
วีย ปริหายเตว ๑ อุมมุขชฺชิตฺวา วิปสฺสตี วิโลเกตีติ อุกฺกหิตฺวา
คนฺตพฺพทิสฺ วิปสฺสตี วิโลเกติ ๑ ปตฺรตีติ คนฺตพฺพทิสากิมฺโ
ตฺรตี นาม ๑ ปติคฺคาธปฺปตฺโต โหตีติ อุกฺกชาย วิโลเกตฺวา
ปตฺริตฺวา เอกสฺมี จาเน ปติกฺกัจ ปตฺโต นาม โหติ ติกฺกจฺฉิ
น ปุณาจฺฉนติ ๑ ตินฺนโณ ปารงฺกโต ธเล ติกฺกจฺฉิตฺติ สพฺพ-
กิลเโสฆํ ตฺริตฺวา ปตฺตีริ คนฺตฺวา นิพฺพานธเล ปติกฺกจฺฉิตฺโต นาม
#๑. ม. ปณณาวาหี ๑ ๒. ม. ฐมมานุสารี ๑ ๓. อภิ. ปุ. ๓๖/๑๕๑/๒๓๕ ๑
#ม. เอตฺถนตฺเร ยสฺส ปุคฺคตฺสส โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฺปฺปิปนฺนสฺส
#สทฺทินฺทริย อธิมตต์ โหติ สทฺทาวาหี สทฺทापุพฺพณฺณम्म อริยมคคั ภาเวติ
#อัย ปุคฺคโล สทฺทานุสารีติ ทิสฺสนฺติ ๑ ๔. วิสุทฺธิมคฺค. ๓/๓๐๑ ๑
#๕. ส. อุมมุขชฺชนาทิกาการิ ๑ ๖. ส. จงฺกวาเร ๑ ม. จงฺกวาเร ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๔๐

โหติ ฯ อิมสฺมี สุตเต วฏฺฐวिवุฏฺฐํ กถิตํ ฯ

ปญจมํ ฯ

ณฺฐเจ อนิจฺจาติ เอวํ ปญฺญาเย ฆรณฺโตะ อนฺุสฺสตีติ
อนิจฺจานุสฺสึ อนิจฺจาติ เอวํ สลฺยา อสฺสาติ อนิจฺจสลฺยึ ฯ
อนิจฺจาติ เอวํ ฌาณน ปฏฺฐิวิทิตา อสฺสาติ อนิจฺจปฏฺฐิวิเท ฯ
สตนฺติ สพฺพกาลํ ฯ สมิตฺนฺติ ยถา ปุริมฺจิตฺเตน ปจฺฉิมฺจิตฺตํ
สมิตํ สมุปรคตํ ฆฏฺฐิตํ โหติ เอวํ ฯ อพฺุโพกณฺณนฺติ นีรนฺตรํ
อณฺเณ เจตสา อสมฺมิสฺสํ ฯ เจตสา อธิมฺุจฺจมาโนติ จิตฺเตน
สนฺนิฏฺจาปฺยมาโน ฯ ปญฺญาเย ปรีโยคาหมาโนติ วิปฺสฺสนา-
ฌาณน อนฺุปรวิสมาโน ฯ

อปฺุพฺพิ อจฺริมนฺติ อปฺุเร อปฺุจฺฉา เอกกฺุขณฺเฆว ฯ อิธ
สมฺมึสฺสึ กถิตํ ฯ โส จตฺุพฺพิโธ โหติ โรคสมฺมึสฺสึ เวทนาสมฺมึสฺสึ
อิริยาปถสมฺมึสฺสึ ชีวิตสมฺมึสฺสึติ ฯ ตตฺุถ ยสฺส อณฺุตเรน โรเคน
มุฏฺฐสฺส สโต โรควุปรโม จ อาสวกฺุขโย จ เอกปฺุปฺุหารเนว
โหติ อยํ โรคสมฺมึสฺสึ นาม ยสฺส ปน อณฺุตฺร เวทนํ
เวทยโต เวทนาวุปรโม จ อาสวกฺุขโย จ เอกปฺุปฺุหารเนว โหติ
อยํ เวทนาสมฺมึสฺสึ นาม ฯ ยสฺส ปน จานาทีสุ อิริยาปถสุ
อณฺุตฺรสมฺมึคิโน วิปฺสฺสนตฺุสฺส อิริยาปถสฺส ปรีโยสานณฺุจ
อาสวกฺุขโย จ เอกปฺุปฺุหารเนว โหติ อยํ อิริยาปถสมฺมึสฺสึ
นาม ฯ ยสฺส ปน อฺุปรกมฺโต วา สรสโต วา ชีวิตปรียา-

*เล่มที่ ๑๕ อนุสยวคฺควณณา หน้า ๒๔๑

ทานญจ อาสวกุขโย จ เอกปฺปหารเนว โหติ อัย ชีวิตสมสึสี
นาม ฯ อยมิธ อธิเปโต ฯ ตตฺถ กิจฺจาปี อาสวปริยาทานํ
มคฺคจิตฺเตน ชีวิตปริยาทานํ จุตฺติจิตฺเตน โหติ(๑) อุภินฺนํ เอกกุขณ
สมภโว นาม นตฺถิ ฯ ยสฺมา ปนสฺส อาสเวสุ ชีณมตฺเตสุ
ปจฺจเวกฺขณวารานนฺตรเมว ชีวิตปริยาทานํ กจฺจติ อนุตรํ น
ปลฺลวายติ ตสฺมา เอวํ วุตฺตํ ฯ

อนฺตรปรินิพฺพายีติ โย ปลฺลวสุ สฺพุทฺธาเสสุ ยตฺถ
กตฺถจฺจิ อุปฺปนฺโน นิพฺพตฺตกุขณ วา โถกํ อติกฺกมิตฺวา วา
เวมฺชฺเณ จตฺวา วา อรหตฺตํ ปาปฺณาติ ตสฺเสตํ นามํ ฯ
อุปฺพจฺจปรินิพฺพายีติ โย ตตฺถเวว อายุเวมฺชฺฌํ อติกฺกมิตฺวา
อรหตฺตํ ปาปฺณาติ ฯ อสฺงฺขารปรินิพฺพายีติ โย เตสฺสเยว
ปฺุคฺคลานํ อสฺงฺขารเน (๒) อปฺปโยเคน กิเลสฺส เขเปติ ฯ สสฺงฺขาร-
ปรินิพฺพายีติ โย สสฺงฺขารเน สมฺปโยเคน กิเลสฺส เขเปติ ฯ
อุทฺธํโสโต อกฺนิญฺจคามิตี โย เหญฺจจา จตฺตฺสุ สฺพุทฺธาเสสุ ยตฺถ
กตฺถจฺจิ นิพฺพตฺติตฺวา ตโต จูโต อนุปฺพุเพน อกฺนิญฺเจ อุปฺปชฺชิตฺวา
อรหตฺตํ ปาปฺณาติ ฯ

นญฺฐิ ฯ

สตฺตเม ทฺวขานุปสฺสึตี ปิพฺนาการิ ทฺวขโต อนุปฺสฺสนฺโต ฯ

สตฺตมํ ฯ

#๑. ม. โหตีติ ฯ ๒. ม. อสฺงฺขารเนว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๔๒

อฏฐเม อนตตานุปลสตีติ อวสวตตนาการ์ อนตตาคี
อนุปลสสนุโต ฯ

อฏฐมัม ฯ

นวเม สุขานุปลสตีติ สุขนุติ เอวั ฉาณน อนุปลสสนุโต ฯ

นวมัม ฯ

ทสเม นิตุทสวตถุณินิ นิตุทสทานิ วตถุณิ (๑) นิตุทโส
ภิกขุ นิตุทโส นิตุทโส นิจจตตافیโส นิตุทโส เอวั
วจนการณานิ ฯ อัย กิร ปโยห ติตถียสมเย อูปปโน ฯ
ติตถียา หิ ทสวสสปรตตกาเล (๒) มตฺ นิคณฺจํ นิตุทโส
วทนฺติ ฯ โส กิร ปฺน ทสวสโส น โหติ ฯ น เกวลญจ
ทสวสโส นวสโสปี เอกวสโสปี น โหติ ฯ เอเตเนว
นเยน วิสตีวสสาทิกาลีปี มตฺ นิคณฺจํ นิตุทโส นิตุทโส
นิจจตตافیโส นิตุทโส วทนฺติ ฯ อายสฺมา อานนุโท
คามเ วิจรนุโต ตํ กถํ สุตฺวา วิหารํ กนฺตุวา ภควโต
อาโรเจสิ ฯ ภควา อายสฺมา อานนุท ติตถิกานํ (๓) อธิวณฺ
มม สาสเน จีณาสวสเสตํ อธิวณฺ (๔) ฯ จีณาสโว หิ
ทสวสสกาเล ปรีนิตุทโส ปฺน ทสวสโส น โหติ ฯ น
เกวลญจ ทสวสโส นวสโสปี ฯเป ฯ เอกวสโสปี ฯ น เกวลญจ
เอกวสโส เอกาทสสาสิโกปี ฯเป ฯ เอกมาสโกปี เอกมฺหุตติโกปี
#๑. ม. นิตุทสทิวตถุณิ ฯ ๒. ม. ทสวสสกาเล ฯ ๓. ม. ติตถิกานํ ฯ
#๔. ม. อธิวณฺ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุสยวคฺควณณา หน้า ๒๔๑

น โหติเยว ๑ กสฺมา ปฺน ปฏิสนฺธิยา อภาวา ๑ นิพพิสาทีสุปี
เอเสว นโย ๑

อติ ภควา มม สาสเน จีณาสวสุเสตฺ อธิวจนฺติวตฺวา
เยหิ (๒) การณฺเห นิทฺทโส โหติ ตานิ ทสฺเสตฺ อิมฺ เทสนํ
อารภิ ๑ ตตฺถ อิทฺติ อิมฺสฺมี สาสเน ๑ สิกฺขาสมาทาน
ติพฺพจฺจนฺโท โหตีติ สิกฺขาตตฺยปฺรณฺเ พลวจฺจนฺโท โหติ ๑
อายตฺติจฺ สิกฺขาสมาทาน อธิคตเปโมติ อนาคเต ปฺนทิวสาทีสุปี
สิกฺขาปฺรณฺเ อธิคตเปเมเนว สมฺนฺนาคโต โหติ ๑ ฌมฺมนิสฺนฺตฺยาติ
ฌมฺมนิสามนายน ๑ (๓) วิปฺสฺสนาเยตฺ อธิวจฺนํ ๑ อิจฺฉาวิเนยฺติ ตณฺหา-
วิเนย ๑ ปฏิสฺสฺตานเติ เอภีภาเว ๑ วิริยารมฺภเติ กายิกเจตสิกสฺส
วิริยสฺส ปฺรณฺเ ๑ สติเนปฺกฺเกติ สติยญฺเจว นิปฺกภาเว จ ๑
ทิกฺขิปปิกฺขิเวเชติ มคฺคทสฺสเน ๑ เสสฺ สพฺพตฺถ อุตฺตฺตานเมวาติ ๑

นวมํ ๑

อนุสยวคฺโค ทฺติโย ๑

#๑. สี. เตหิ ๑ ๒. ม. อวิกตเปโมติ ๑ ๓. ม. สี. ฌมฺมนิสฺนฺตฺติ

#ฌมฺมนิสามนา ๑

*เล่มที ๑๕ สดตกนึปาดวณณนา หน้า ๒๔๔

วชชึสดตกวกुकวณณนา

ตติยสุส ปจเม สารนุทเท เจตึยติ เอวณามเก วิหารเ ๑
อนุปฺปนเน กิร ตถาคเต ตตฺถ สารนุททสุส ยกฺขสุส นึวาส-
นญฺจัน เจตึย อโหสิ อถตฺถ ภควโต วิหาริ การสุ ๑
โส สารนุททเจตึยนฺเตวว สงฺขมฺ(๑) คโต ๑ ยาวกึวญจาทึ ยตฺตกั
กาคั ๑ อภึณ्हั สนฺนึปาดาทึ ทิวสสุส ตึกฺขตฺตํ สนฺนึปตฺนตาปี
อนฺตรนฺตรา สนฺนึปตฺนตาปี อภึณ्हั สนฺนึปาดาว ๑ สนฺนึปาด-
พหุลาตึ หึยโยปี ปุริมทิวสปี สนฺนึปตฺมहा ปฺน อชฺช กิมตฺถึ
สนฺนึปตามาทึ โวसानํ อนาปชฺชเนน สนฺนึปาดพหุลา ๑
วฺจฺจตีเยว ลึจฺจวี วชฺชินํ ปาฏึกฺงขา โน ปรีหานึตึ อภึณ्हั
อสฺนฺนึปตฺนตา หึ ทึสาสุ อากตฺ สาสนํ น สฺจนฺนตึ ตโต
อสฺกคามสึมา วา นึคมสึมา วา อากุลา อสฺกญฺจानเ โจรา
ปรียฺญจึตาทึ น ชานนฺตึ ๑ โจราปี ปมตฺตา ราชาโนตึ
ถตฺวา คามาทีนึ(๒) ปหรนฺตา ชนปทํ นาเสนฺตึ ๑ เอว ราชนํ
ปรีหานึ โหตึ ๑ อภึณ्हั สนฺนึปตฺนตา ปน ตํ ตํ ปวฺคตึ
สฺจนฺนตึ ตโต พลลึ เปเสตฺวา อมิตฺตมทฺทนํ กโรนฺตึ ๑ โจราปี
อปฺปมตฺตา ราชาโน น สกฺกา อเมหฬึ วคฺคพฺนฺเชน วึจรีตฺนตึ
ภึชชิตฺวา ปลายนฺตึ ๑ เอว ราชนํ วฺจฺจตี โหตึ ๑ เตน วฺคตฺ
วฺจฺจตีเยว ลึจฺจวี วชฺชินํ ปาฏึกฺงขา โน ปรีหานึตึ ๑
#๑. ม. สารนุททเจตึยฺเตวว สงฺขมฺ ๑ ๒. ม. คามนึคมาทีนึ ๑

*เล่มที่ ๑๕ วชิรสถตถกวคความณณา หน้า ๒๔๕

สมคคาตืออาทิสฺ สนนิปาตเกรียา นิคคตาย อชฺช เม กิจจํ
อตุถิ มงฺกळิ อตุถิตฺติ วิกฺเขเป กโรนฺตนา น สมคคา สนนิปตฺนฺติ
นาม ๑ เกรียทฺทํ ปน สุตฺตวาว ภูณฺชमानาปี อลงฺกฺรฺมฺมานาปี
วตฺถานิ นินฺวาสมานาปี อทฺตมฺภุตฺตา อทฺตมาลงฺกตา วตฺถํ
นินฺวาเสนฺตาว สนนิปตฺนฺตา สมคคา สนนิปตฺนฺติ นาม ๑
สนนิปตฺติตา ปน จินฺเตตฺตวา มนฺเตตฺตวาว กตฺตพฺพิ กตฺตวา เอกโตว
อวฺภูจฺหนฺตนา น สมคคา ภูจฺหนฺติ นาม ๑ เอวํ ภูจฺจึเตสฺ
หิ เย ปจฺมํ กจฺจนฺติ เตสํ เอวํ โหติ อเมหฺหิ พาหิรกถาว
สฺตฺตา อิทานิ วินิจฺจยกถา ภวิสฺสตีติ ๑ เอกโต ภูจฺหนฺตนา
ปน สมคคา ภูจฺหนฺติ นาม ๑ อปีจ อสฺสกฺภูจฺจเน कामสีมา
วา นิคมสีมา วา อาकुลา โจรา วา ปรียฺภูจฺจिताติ สุตฺตวา
โก คนฺตฺตวา อมิตฺตมทฺทหนํ กริสฺสตีติ วุคฺเต อหํ ปจฺมํ อหํ
ปจฺมฺนฺติ วตฺตวา กจฺจนฺตนาปี สมคคา ภูจฺหนฺติ นาม ๑ เอกสฺส
ปน กมฺมฺนฺเต โอสีทฺมานเน เสสา ปุคฺตภาตโร เปเสตฺตวา คสฺส
กมฺมฺนฺตํ อุปคฺตมฺภยฺมฺมานาปี อาคนฺตฺกฺราชานํ อสฺสกฺสฺส เกหํ
กจฺจนฺตํ อสฺสกฺสฺส เกหํ กจฺจนฺตฺติ อวตฺตวา สพฺเพ เอกโต
สจฺจกฺหนฺตนาปี เอกสฺส มงฺกเล วา โรเค วา อณฺณสฺมึปี วา
ปน ตาทีเส สฺขทฺทุกฺเข อุปฺปนฺเน สพฺเพ ตตฺถ สหายภาวํ
กจฺจนฺตนาปี สมคคา วชิกรณฺเียยานิ กโรนฺติ นาม ๑

อุปฺปလฺลตฺตฺนฺตืออาทิสฺ ปุพฺเพ ออกตํ สจฺจํ วา พลี วา

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๔๖

ทณฺห์ วา อาหาราเปนฺตา อปฺปยุตฺตํ ปยุตฺตาเปนฺติ นาม ฯ
โปราณปฺปเวณฺเีย อากตเมว ปน อาหาราเปนฺตา (๑) ปยุตฺตํ น (๒)
สมุจฺฉินฺทนฺติ นาม ฯ โจโรติ คเหตุวา ทสฺสีเต วิญฺฉินฺตีวาว (๓)
เลชฺชเลชฺชํ อนุสาสนฺตา โปราณํ วชฺชิมฺมํ สมาทาย วตฺตนฺติ
นาม ฯ (๔) เตสํ อปฺปยุตฺตํ ปยุตฺตาเปนฺตานิ อภินวสฺสกาที-
ปฺปีพิตา มนุสฺสา อติอุปทฺตมฺหา เก อิมสํ วิชิตे วสฺสสนฺตีติ
ปจฺจนฺตํ ปวีสิตฺวา โจรา วา โจรสหายา วา หุตฺวา ชนปฺทํ
हनฺนฺติ ฯ ปยุตฺตํ สมุจฺฉินฺทนฺตานิ ปเวณฺเียอากตานิ สฺสกาทีนิ
อภฺคณฺหนตฺตานํ โกโส ปริหายติ ตโต หตฺถิสฺสพลกายโธโรธา-
ทโย ยถานิปทฺฐํ วฏฺฐํ อลภมาณา ถามพเลน ปริหายนฺติ ฯ
เต เนว พลยฺทฺทกฺขมา (๕) โहनฺติ น ปาริจรียกฺขมา ฯ โปราณํ
วชฺชิมฺมํ สมาทาย อวตฺตนฺตานิ วิชิตे มนุสฺสา อมฺหากํ
ปฺคฺตํ ปิตฺริ (๖) ภาตฺริ อโจริเยว โจโรติ กตฺวา ฉินฺทิสฺสุ ภินฺทิสฺสุติ
กฺขุฉิตฺวา ปจฺจนฺตํ ปวีสิตฺวา โจรา วา โจรสหายา วา
หุตฺวา ชนปฺทํ หนฺนฺติ ฯ เอวํ ราชฺฐํ ปรีหานิ โหติ ฯ
อปฺปยุตฺตํ น ปยุตฺตาเปนฺตานิ ปน ปเวณฺเียอากตํเยว ราชาโน
กโรนฺตีติ มนุสฺสา หญฺจตฺตฺตฺวา กสิวณฺชชาทีเก กมฺมเนเต
สมปาเทนฺติ ฯ ปยุตฺตํ อสมุจฺฉินฺทนฺตานิ ปเวณฺเียอากตานิ
#๑. ม. อนาหาราเปนฺตา ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#๓. ม. อวิญฺฉินฺตีวาว ฯ #๔. ม. น วตฺตนฺติ นาม ฯ
#๕. ม. ยฺยทฺทกฺขมา ฯ ๖. ม. เอตฺถนฺตเร ภาตฺรณฺติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ วชิรุตตถกถาความณา หน้า ๒๔๗

สูงกาทีนิ คณหนุทานัน โโกโส วฑุฒติ ตโต หตุถิอสุสพทกาย-
โอโรธาทโย ยถานิทุธิ วฏุฏุ ลภมานา ถามพทสมปนา
ยทุททกขมา เจว ปาริจริยทขมา จ โหนตุติฯ โปราณ วชิรชมเม
สมาทาย วตตุนุทานัน มนุสสา น อุชฌายนุติฯ ราชาน
โปราณปเปเวณียา กโรนตุติ อตถกุตสเสนาปติอุปราฐหิ (๑) ปริกขิต
สยปี ปริกขิตปีตวา(๒) ปเวณิปอตถกั วาจาเปตวา อนุจจวิกเมว
ทณทํ ปวตตยนุติ เอเตสํ โทโส นตุถิ อมหากัเยว โทโสติ
อปเปมตตทา กมมเนเต กโรนตุติฯ เอว ราชัน วุฑุฒิ โหติฯ

สทกกริสสนตุติติ ยงกิลยจิ เตสํ สทการิ กโรนตุตา
สุนุทรมเวว กริสสนตุติฯ ครุกกริสสนตุติติ ครุกภาวํ ปจจุปฏฐ-
เปตวา กริสสนตุติฯ มาเนสนตุติติ มเนน ปียา ภวิสสนตุติฯ(๓)
ปุเชสนตุติติ ปจยปุชชาย ปุเชสนตุติฯ โสตพัพ มณณิสสนตุติติ
ทิวสสส เทว ตโย วาเร อุปฏฐานัน คนตุวา เตสํ กถิ
โสตพัพ สทฐาตพัพ มณณิสสนตุติฯ ตตถ เย เอว มหุลลگانัน
ราชัน สทการาทินี น กโรนตุติ โอวาทตุถาย วา เนสํ
อุปฏฐานัน น กจจนตุติ เต เตหิ วิสสุฏฐา อโนวทियมานา (๔)
กีพาปสุตา รชชโต ปรีหายนุติฯ เย ปน ตถา ปฏฐิษชนตุติ
เตสํ มหุลลกา ราชาน อิทํ กาทพัพ อิทํ น กาทพพนตุติ
#๑. ม. อฏฐกุกถิกเสนาปติอุปราฐหิฯ ๒. ม. ปริกขิตปีตวาฯ
#๓. ม. มเนน ปียายิสสนตุติฯ ๔. ส. อตถเอ อโนวทियมานาฯ

*เล่มที่ ๑๕ สดตกนิปาตวณณา หน้า ๒๔๘

โปรณปเปวณิ อากิขนุติ ฯ สงคามํ ปตวาปี เอวํ ปวิสิตพัพ
เอวํ นิภุมิตพพุนติ อุปายํ ทสฺเสนุติ ฯ เต เตหิ โอวทียมานา
ยถาโอวาทำ ปฏิปชฺชมานา สกฺโกนุติ รชชปฺเปวณิ สนฺธาเรตุํ
เตน วุตฺตํ วุฑฺฒิเยว ลิจฺฉวี วชฺชินํ ปาฎิกงฺขาติ ฯ

กฺลิตฺติโยติ กฺลตฺมรณฺนิโย ฯ กฺลตฺกุมาริโยติ อนิวิฏฺฐา (๑) ตาสํ
ชิตโร ฯ โอกกสฺสาติ วา ปสยฺหาติ วา ปสยฺหาการสฺเสเวตํ
นาม ฯ โอกาสาติปี ปจฺนุติ ฯ ตตฺถ โอกกสฺสาติ อวกลิตฺวา
อากทฺฆิตฺวา ฯ ปสยฺหาติ อภิภวิตฺวา อชฺโฆตฺถริตฺวาติ อัย
วจนฺตฺโต ฯ เอวณฺหิ กโรนฺตานํ ปน(๒) วิชิตฺ มนฺสฺสา อมฺหากํ
เคเห ปฺตตฺภาตโรปี เขพฺสิงฺฆานิกาทินิ มฺเขน อปเนตฺวา
ลํวทฺฆิตฺตา ชิตโรปี อิมํ พลกฺกาเรน กเหตฺุวา อตฺตโน ฆเร
วาเสนฺตฺติ กฺปิตา ปจฺจนฺตํ ปวิสิตฺวา โจรา วา โจรสหายา
วา หุตฺวา ชนปทํ หนนฺติ ฯ เอวํ อกโรนฺตานํ ปน วิชิต
มนฺสฺสา อปฺโปสฺสุกฺกา สกานิ กมฺมานิ กโรนฺตาราชโกสํ
วทฺฆเณติ ฯ เอวเมตฺถ วุฑฺฒิหานิโย เวทิตพฺพา ฯ

วชฺชินํ วชฺชิเจตฺยานิตี วชฺชิราชฺชนํ วชฺชิรภูเจ เจตฺยานิตี(๓)
ลทฺธนามานิ ยกฺขภูจฺจานานิ ฯ อพฺภนฺตฺรานิตี อนฺโต-
นคเร จิตานิ ฯ พาหิรานิตี พหิณคเร จิตานิ ฯ ทินฺนปฺพพํ
#๑. ม. อนิวิฏฺฐา ฯ ๒. ม. ปน สทฺโท น ทิสฺสติ ฯ
#๓. ส. จิตฺตีกตฺตานิ ฯ ม. จิตฺตีกตฺตฺฐเณน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ วชิรสถตถกวคความณนา หน้า ๒๔๘

กตปุพพนติ ปุพเพ ทินนญจ กตถจ ฯ โน ปริหาเปสฺสนตฺติ
อหาเปตฺวา ยถาปวตฺตเมว กริสฺสนตฺติ ฯ ฌมฺมิกพลี ปริหาเปนฺตา-
นญฺหิ เทวตา อารกฺขํ สฺสํวิหิตํ น กโรนฺติ อนุปฺปนฺนํ สฺขํ (๑)
อุปฺปาเทตฺถ อสฺสโกนฺติโยปิ อุปฺปนฺนกาสฺสีสโรคาที วฑฺฒนฺติ
สงฺคามे ปตฺเต สหายา น โหณฺติ ฯ อปริหาเปนฺตานํ ปน
อารกฺขํ สฺสํวิหิตํ กโรนฺติ อนุปฺปนฺนํ สฺขํ อุปฺปาเทตฺถ
อสฺสโกนฺติโยปิ อุปฺปนฺนกาสฺสีสโรคาที หรณฺติ สงฺคามสฺสีเส
สหายา โหณฺตฺติ ฯ เอวเมตฺถ วฑฺฒนิหานิโย เวทิตพฺพา ฯ

ฌมฺมิกการกฺขาวรณคฺคตฺติ เอตฺถ รกฺขาเอว ยถา อนิจฺฉิตฺติ
นาคจฺฉติ เอวํ อวารณฺโต อวารณฺ ฯ ยถา อิจฺฉิตฺติ น นสฺสติ
เอวํ โภปายนฺโต คฺคตฺติ ฯ ตตฺถ พลกาเยน ปริวารेतฺวา รกฺขณํ
ปพฺพชิตานํ ฌมฺมิกการกฺขาวรณคฺคตฺติ นาม น โหติ ฯ ยถา
ปน วิหารสฺส อุปวนรฺกฺเข น ฉินฺทนฺติ วาปีกา วาปี (๒) น
กโรนฺติ โปกฺขรณฺิสฺสุมจฺเจ น คณฺฺหนฺติ เอวํ กรณฺํ ฌมฺมิกา-
รกฺขาวรณคฺคตฺติ นาม ฯ กิณฺตฺติ เกน นฺ โข การณฺน ฯ

ตตฺถ เข อนาคตานํ อรหนฺตานํ อากมฺนํ น อิจฺฉนฺติ
เต อสฺสทฺธา โหณฺติ อปฺปสฺสนนา ฯ ปพฺพชิตे สมฺปตฺเต ปจฺจุคฺคมฺนํ
น กโรนฺติ คนฺตฺวา น ปสฺสนตฺติ ปฏิสนฺถารํ น กโรนฺติ
ปญฺหํ น ปุจฺฉนฺติ ฌมฺมํ น สฺถนฺติ ทานํ น เทนฺติ

#๑. ม. ทุกฺขํ ฯ ๒. ม. วาชิกา วาชี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สดุดกนิปาตวณณา หน้า ๒๕๐

อนุโมทนํ น สุนนฺติ นิवासนญฺจํ น สํวิทหนฺติ ฯ อถ
เนสํ อวณฺโณ อุกุจฺจติ อสุโก นาม ราชา อสุสทุโร
อปฺปสฺสนุโน ปพฺพชิตฺเต สมฺปตฺเต ปจฺจุคฺคมนํ น กโรติ ฯ เป ฯ
นิवासนญฺจํ น สํวิทหนฺติ ฯ ตํ สุตฺวา ปพฺพชิตา ตสฺส
นกรทฺวารเณ คจฺจนฺตปิ นกรํ น ปวิสฺสนฺติ ฯ เอวํ อนาคตानํ
อรหนฺตानํ อนาคมนเมว โหติ ฯ อากตानํ ปน ฆาสฺสูวิหาร
อสฺติ เยปิ อชานิตฺวา อากตา เต วสิสฺสามาติ ตาว จินฺเตตฺวา
อากตมฺหา อิมสํ[๑] ราชนํ อิมินา นิหารเณ เก วสิสฺสนฺตฺติ
นิกฺขมิตฺวา คจฺจนฺติ ฯ เอวํ อนาคเตสุ อนาคจฺจนฺเตสุ อากเตสุ
ทุกํ วิหรนฺเตสุ โส เทโส ปพฺพชิตานํ อนาวาโส โหติ ฯ
ตโต เทวตารกฺขา น โหติ เทวตารกฺขาย อสฺติ อมฺนุสฺสา
โอกาสํ ลภนฺติ อมฺนุสฺสา อสุสฺสนฺนา อนุปฺปนฺนํ พยาธิ
อุปฺปาเทนฺติ ฯ สิวฺนฺตानํ ทสฺสนปฺลฺหาปฺจฺจนาทิวตฺถกฺสฺส ปฺลฺลฺลฺสฺส
อนาคโม โหติ ฯ วิปริยาเยน ยถาวตฺตคณฺหปฺกฺขวิปริตฺสฺส สุกฺก-
ปฺกฺขสฺส สมฺภโว โหตฺติ เอวเมตฺถ วุฑฺฒินานํ โย เวทิตฺวา ฯ

ปฐมํ ฯ

ทฺติเย อภียาตุกาโมติ อภิกฺกวณฺตฺถาย ยาตุกาโม ฯ
วชฺชิตฺติ วชฺชิตฺติ ราชาโน ฯ เอวํ หิตฺติเกติ เอวํ มหิตฺติยา ราชิตฺติยา
สมฺนฺนาคเต ฯ เอเตน เนสํ สมฺคฺคภาวํ กเถติ ฯ เอวํ หานฺนภาเวติ
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปนสฺสทฺโท อตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ วชิรุตตถกถาคุณณา หน้า ๒๕๑

เอว้มนนุเตน ราชานุกาเวน สมมนนาคเตฯ เอเตน เนสิ
หตุถิสิปปาทีสุ กตสิกขัตถิ กเถติ ยิ สนุชราย วุคตฺ สิกขิตา
วติเม ลิจจวิกุมมारा สุตติกขิตา วติเม ลิจจวิกุมมारा ยตฺร
หิ นาม สุขุเมน ตาพจจิกคเพน อสนิ อติปาตยิสสนุติ
โปงขานูโปงขัง(๑) อวิราชิตนุติฯ (๒) อจฺเจชชิสสามิติ (๓) อจฺจนิทิสสามิฯ
วินาสุตสามิติ อทสสนิ นยิสสามิฯ อนนยพยสนนุติ อวฺทตฺธิณฺเจว
ถาติพยสนนุจฯ อาปาเทสสามิติ ปาปยิสสามิฯ

อิติ กิร โส จานนีสชชชาติสุ อิมิ ยุทฺธกถเมว กเถติ
กมนสชชชา โหถาติจ พลกายิ อาณาเปติฯ กสุมา
กขกาย ตีเร(๔) เอกิ ปฏฺฏณคามิ นิสฺสาย อทฺธโยชนิ (๕) อชาต-
สตุตฺโน วิชิติ อทฺธโยชนิ(๕) ลิจจวินิฯ ตตฺร ปพฺพตปาทโต
มหกฺขณนุทฺถนํ โอตฺรติฯ ติ สุตฺวา อชฺช ยามิ เสว
ยามิติ อชาตสตุตฺโน สํวิทฺหนุตฺเสว ลิจจวินิ สมกฺคา
สมมโหมมมานา ปุเรตฺริ อากนฺตุวา สพฺพิ กณฺหนุติฯ อชาตสตุตฺ
ปจฺจมา อากนฺตุวา ติ ปวฺตุตี ฌตฺวา กุชฺฌิตฺวา กจฺจติฯ
เต ปุณฺ สํวจฺจเรปี ตเถว กโรนุติฯ อถโข โส พลวามาต-
ชาโต ตทา เอวมกาสิฯ ตโต จินฺเตสิ คณฺเณ สทฺธิ ยุทฺธิ
นาม ภาริยิ เอโกปี โหมมปฺปหาโร นาม นตฺถิฯ เอเกน
#๑. ม. โปงขานูโปงขังฯ ๒. ส. มหา. ๑๕/๑๗๓๗/๕๖๕ฯ
#๓. ม. อจฺเจชชามิติฯ ๔. ม. กิรฯ ๕. ม. อทฺธโยชนิฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๕๒

[๑] ปณฺหิตฺเตน สทฺธิ มนฺเตตฺวา กโรนฺโต นิรปราโช โหติ
ปณฺหิตฺโต จ สตุถารรา สทฺธิโส นตฺถิ สตุถา จ อวิหฺเว
ธฺรวิหาเร วสติ หนฺทาหํ เปเสตฺวา ปุจฺฉามิ ฯ สเจ เม
คเตน โกจฺ อตุโถ ภวิสฺสตี สตุถา ตฺตฺถิ ภวิสฺสตี ฯ อนตฺถ
ปนฺ สติ ก็ [๒] ตตฺถ คเตนาตี วกฺขตีตี ฯ โส วสฺสกาโร
พฺราหฺมณํ เปเสตี ฯ พฺราหฺมโณ กนฺตฺวา ภกฺวโต ตมตฺถํ
อาโรเจตี ฯ เตน วุตฺตํ อถโข ราชา ฯเป ฯ อาปาเทสฺสามิ
วชฺชีตี ฯ

ภกฺวนตํ วิชฺมาโนตี(๑) เถโร วตฺตสีเส จตฺวา ภกฺวนตํ
วิชตี ภกฺวโต ปนฺ สีตํ วา อุณฺหํ วา นตฺถิ ฯ ภกฺวา
พฺราหฺมณสฺส วจฺนํ สุตฺวา เตน สทฺธิ อมนฺเตตฺวา เถเรน
สทฺธิ มนฺเตตฺกาโม กิณฺตี เต อานนฺท สุตฺนฺตฺวาตีมาห ฯ
ตํ วุตฺตตฺถเมว ฯ

เอกมิตาหนฺติ อิทํ ภกฺวา ปุพฺเพ วชฺชินํ อิมสฺส วชฺชิ-
สตุตฺกสฺส เทสิตฺถาวปฺปกาสนตฺถํ อาห ฯ อกรณฺียาตี อกตฺตพฺพา
อกฺคฺเขตฺตพฺพาตี อตุโถ ฯ ยทิตฺนฺติ นิปาตมตฺตํ ฯ ยฺยทฺสฺสาตี กรณฺตฺถ
สามิวจฺนํ อภิมุขํ ยฺยทฺเรน คเหตุํ น สกฺกาตี อตุโถ ฯ
อณฺยตฺร อุปลापฺนายาตี จเปตฺวา อุปลापนํ ฯ อุปลापนา นาม
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร โข ปนาตี ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร รณฺญโยตี
#ทิสฺสตี ฯ ๓. ม. พิชฺยมาโนตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ วชชีสตุตถกถา หน้าที่ ๒๕๑

อลั วิวาเทณ อิทานิ สมคคา โหมาติ หตฺถิอสุสฺสรถหิรณฺณ-
สุวณฺณาทีนึ เปเสตฺวา สงฺคหฺกรณฺ์ เอวณฺหิ สงฺคหฺ กตฺวา
เกวลั วิสุสาเสณ สกฺกา คณฺหิตฺตุนฺติ อตฺโถ ฯ อณฺณตฺร มิถฺเกทาติ
จเปตฺวา มิถฺเกทฺ์ ฯ อิมินา อณฺณมณฺณํ เกทฺ์ กตฺวาปี สกฺกา
เอเต คเหตฺตุนฺติ ทสฺเสติ ฯ

อิทํ พุราหฺมโณ ภควโต อิมาย กถาย นยฺ์ ลกฺขิตฺวา อาท ฯ
กี ปน ภควา พุราหฺมณฺสฺส อิมาย กถาย นยฺลลํ [๑]
ชานาตีติ อาม ชานาติ ฯ ชานนฺโต กสฺมา กเถสิ
อนุกมฺปาย ฯ เอวํ กิรฺสฺส อโหสิ มยา อกฺกิตฺเตปี กติปาเหณ
คณฺตฺวา สพฺเพ คณฺหิสฺสติ กถิตฺเต ปน สมคฺเค กิณฺทนฺโต
ตีหิ สํวจฺจเรหิ คณฺหิสฺสติ ฯ เอตฺตกมฺปิ จีวิตฺเมว วรฺ์ ฯ เอตฺตกณฺหิ
ชีวนฺตา อตฺตโน ปตฺติจฺจาญฺตึ ปุณฺณํ กิรฺสฺสนฺตีติ ฯ อภินฺนุทิตฺวาติ
จิตฺเตน นนฺทิตฺวา ฯ อนฺุโมทิตฺวาติ ยาว สฺภาสิตฺมิตฺ์ โภตา
โคตฺเมนาติ วาจาย อนฺุโมทิตฺวา ฯ ปกฺกามีติ รณฺโณ สนฺติกํ
คโต ฯ ราชาปี ตเมว เปเสตฺวา สพฺเพ กิณฺทิตฺวา คณฺตฺวา
อนยพฺยสนฺนํ ปาเปสิ ฯ

ทฺุติยํ ฯ

ตติเย อภินฺนุทิตฺวาติ อิทํ วชชีสตุตฺถเก วุตฺต-
สทิสฺเมว ฯ อิธาปี จ อภินฺนุทิตฺวาติ อสนฺนุทิตฺวาติ ทิสฺสาสุ อากต-
#๑. ม. เอตฺตณฺตเร นสทฺโท อตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๕๔

สาสัน น สุนนติ ตโต อสุกวินารสีมา อากุลา อุโปสถ-
 ปวารณา จิตา อสุกสุมี จาเน ภิกขุ เวชชกมมุตตกมมาทีนิ
 กโรนติ วิณตตติพหุลา ผลปุปพทานาทีหิ ชีวิกิ กปเปนตติ-
 อาทีนิน ชานนติ ฯ ปาปภิกขุปี ปมตโต สงโฆติ ฌตวา
 ราสีภูต สาสัน โอสกกาเปนติ ฯ อภินห์ สนุปีตนตนา ปน
 ตํ ปวตตี สุนนติ ตโต ภิกขุสงฆ์ เปเสตวา สิม อูหุ
 การนติ อุโปสถปวารณาโย ปวตตนาเปนติ มจจาชีวานัน
 วสนนุฐาเน(๑) อริยวิเสเก เปเสตวา อริยวิสิ กถาเปนติ ปาป-
 ภิกขุณิน วินยชเรหิ นิคคหิ การาเปนติ ฯ ปาปภิกขุปี อปปมตโต
 สงโฆ น สกกา อเมหิ วกคพนชเนน วิจรัตนติ ภิชชิตวา
 ปลายนติ ฯ เอวเมตถ วุฑฒิหานิโย เวทิตพพา ฯ

สมกคาตอาทีสุ เจตียปฏิกขคนตถิ วา โพรธมรอุโปสถา-
 การจนาทนตถิ วา กตีกวตตํ วา รเปตูกามตาย สงโฆ
 สนุปีตตติ เกรยา วา คณฐิยา วา อาโกฏิตมตตตาย มยหิ
 จีวรกมมํ อตถิ มยหิ ปตโต ปจิตพุโพ มยหิ นวกมมํ
 อตถิตติ วิกเขปี กโรนตนา น สมกคา สนุปีตนตติ นาม ฯ
 สพพํ ปน ตํ กมมํ รเปตวา อหิ ปุริมตริ อหิ ปุริมตรนติ
 เอกปพาเรเนว สนุปีตนตนา สมกคา สนุปีตนตติ นาม ฯ
 สนุปีตตนา ปน จินเตตวา มนเตตวา กตตพพํ กตวา เอกโตว
 #๑. ม. อสุสนนุฐาเน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ วชิรุตตวากุคณา หน้า ๒๕๕

อวภูจนุตา น สมกคา วภูจนุติ นาม ฯ เอว วภูจิตเส
หิเย ปจมี คจจนุติ เตส เอว โหติ อเมหิ พาหิรถาว
สุตา อิทานิ วินิจจยถา ภวิสตีติ ฯ เอกปฺปหารเนว
วภูจนุตา ปน(๑) สมกคา วภูจนุติ นาม ฯ อปีจ อสุกกุชาน
วิหารสีมา อากุลา อุโปสถปฺปวารณา จิตา อสุกกุชาน
เวชชกมฺมาทิกการกา ปาปภิกขุ อุตฺสนุนาติ สุตฺวา โก
คนฺตฺวา เตส นิคฺคหํ กริสฺสตีติ วุตฺเต อหํ ปจมี อหํ
ปจมนุติ วุตฺวา คจจนุตาปี สมกคา วภูจนุติ นาม ฯ

อากนฺตฺกํ ปน ทิสฺวา อิมํ ปริเวณํ ยาหิ เอตํ
ปริเวณํ ยาหิ มยฺ เกติ(๒) อวตฺวา สพฺเพ วตฺตํ กโรนฺตาปี
ชินฺณปตฺตจิวริ ทิสฺวา ตสฺส ภิกขาจารวตฺเตน ปตฺตจิวริ
ปริเยสนฺตาปี คิลานสฺส คิลานเกสชฺชํ ปริเยสมานาปี คิลานเมว
อนาถํ อสุกปริเวณํ ยาหิติ อวตฺวา อตฺตโน อตฺตโน
ปริเวณเ ปฏฺิษกฺคนฺตาปี เอโก โอลียมานโก คนฺโถ โหติ
ปญฺฉวนฺตํ ภิกขุํ สงฺกมฺหิตฺวา เตน ตํ คนฺถํ อุกฺขิปาเปนฺตาปี
สมกคา สงฺฆกรณียานิ กโรนฺติ นาม ฯ

อปฺปญฺฉตฺตฺนฺตฺวาทีสุ นว อธมฺมิกํ กตฺติวตฺตํ วา
สิกฺขาปทํ วา คณฺหนฺตา อปฺปญฺฉตฺตํ ปญฺฉาเปนฺติ นาม
ปฺราณสนฺถวตฺตฺตฺวํ สวตฺตฺถิยํ ภิกขุ วิย ฯ อุตฺถมฺมํ อุกฺกขินฺนํ
#๑. ม. ปน สทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. อยฺ โกติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๕๖

สาสนํ ทีเปนฺตา ปณฺณตฺตํ สมฺมจฺฉินฺทฺนฺติ นาม วสุสฺสต-
ปรีนฺนิพฺพุเต ภควติ เวสาลีกา วชฺชิปฺตฺตกา วีย ๑ ขุทฺททานุขุทฺทกา
ปน อาปตฺติโย สลฺยจิจฺจ วิตฺติกฺกมนฺตา ยถาปณฺณตฺเตสฺส สิกฺขา-
ปเทสฺส สมาทาย น วตฺตฺนฺติ นาม อสฺสชฺชิปฺนพฺพสฺสกา วีย ๑
ตถา อกโรนฺตา ปน อปฺปณฺณตฺตํ น ปณฺญาเปนฺติ ปณฺณตฺตํ
น สมฺมจฺฉินฺทฺนฺติ ยถาปณฺณตฺเตสฺส สิกฺขาปเทสฺส สมาทาย วตฺตฺนฺติ
นาม आयสฺมา อุกฺกุเสโน (๑) วีย आयสฺมา ยโส กากณฺทกปฺตฺโต
วีย आयสฺมา มหากสฺสโป วีย จ ๑ วุฑฺฒิเยวาทิ สีสฺลาทิกฺุณฺเห
วุฑฺฒิเยว โน ปรีหานิ ๑

เถรชาติ ถิรภาวปฺปตฺตา เทรกเรหิ (๒) กุณฺเหหิ สมฺนฺนาคตา ๑
พฺหุ รตฺติโย ชานนฺตฺติ รตฺตลฺยญฺ ๑ จิรี ปพฺพชิตฺ (๑) เอเตสนฺติ
จิรปพฺพชิตา ๑ สงฺฆสฺส ปิตฺติจฺจฺจฺจเน จิตฺตํ สงฺฆปิตโร ๑ ตสฺส (๔)
ปิตฺติจฺจฺจฺจเน จิตฺตฺตา สงฺฆํ ปรีณฺณตฺติ ปุพฺพงฺคมา หุตฺวา ตีสฺ
สิกฺขาสฺส ปวตฺเตนฺตฺติ สงฺฆปรีณฺณายกา ๑ ยเ เตสฺส สกฺการาทินิ
น กโรนฺติ โอวาทตฺถาย เทวตโย วาเร อฺปฺนฺจฺจํ น
คจฺฉนฺติ เตปี เตสฺส โอวาทํ น เทนฺติ ปเวณฺณกํ น
กเถนฺติ สารณฺตํ ชมฺมปรียายํ น สิกฺขาเปนฺติ ๑ เต เตหิ
วิสฺสญฺจา สีสฺลาทิกฺุณฺเห ชมฺมกฺขนฺเชหิ สุตฺตํ จ อริยชเนหิติ
เอวมาทิกิ กุณฺเหหิ ปรียายนฺติ ๑ ยเ ปน เตสฺส สกฺการาทินิ กโรนฺติ
#๑. ม. อฺปฺเสโน ๑ ๒. ม. เทรการเกหิ ๑ ๓. ม. ปพฺพชิตานํ ๑
#๔. ม. อโย ปาโฐ นตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ วชิรสถตถกถาคุณณา หน้า ๒๕๗

อุปฏฺฐาณํ กจฺจนฺตํ เตสํ เต เอวฺนฺเต อภิกฺกมิตฺตพฺพนฺตํ อาทักกํ
โอรฺวาทํ เทนฺตํ ปเวณิกถํ กถนฺตํ สารกฺกํ ฆมฺมปริยาขํ สิกฺขา-
เปนฺตํ เทรสฺสํ ฐตฺตํ เทสิ ทสฺสํ กถาวตฺตฺตํ อนุสาสนฺตํ เต
เตสํ โอรฺวาทํ จตฺวา สีสํทํทํ กุณฺเฬสิ วฑฺฒมาณา สามญฺจตถํ
อนุปาปฺพนฺตํ ฯ เอวเมตฺถ หานิวุฑฺฒสิโย ทญฺจพฺพา ฯ

ปฺนพฺภโว สีสมฺสฺสาติ โปโนพฺภวิกา (๑) ปฺนพฺภวาทายิกาติ
อตุโธ ตสฺสา โปโนพฺภวิกาย ฯ น วสํ กจฺนิสฺสนฺตํติ เอตฺถ
เย จตฺนุํ ปจฺจยาณํ การณา อุปฏฺฐากาณํ ปทานุปฺทิกา
หุตฺวา ความโต ความํ วิจฺรณฺตํ เต ตสฺสา วสํ กจฺจนฺตํ
นาม ฯ อิตฺเร น กจฺจนฺตํ ฯ ตตฺถ หานิวุฑฺฒสิโย ปากฺกฺวาเยว ฯ

อรญฺญเกสฺสฺติ ปญฺจธฺนฺตํกปจฺฉิเมสฺสุ ฯ สาเปกฺขาติ สาธยา ฯ
คามนฺตเสนาสเนสฺสุ หิ ฌานํ อปฺเปตฺวาปี ตโต วุญฺจิต-
มตฺโตว อิตฺถิปฺริสฺทาทริกาทิสทฺทํ สฺฆาติ เตนฺสฺส (๒) อธิคตฺวิเสโส
ปฺริหายติเยว ฯ (๓) อรญฺญเสนาสเน นิตฺถายิตฺวาปี ปพฺพทฺธมตฺโต
สิหพฺยคฺขมโรราทินํ สทฺทํ สฺฆาติ เยน อรญฺญเอ ปิตฺตี ปฏฺฐิตฺวา
ตเมว สมฺมสนฺโต อคฺคผล ปตฺติฏฺฐาติ ฯ อิติ ภควา ความนฺต-
เสนาสเน ฌานํ อปฺเปตฺวา นิสินฺนํกิกฺขุโน(๔) อรญฺญเอ นิตฺถาย-
มานเมว ปสฺสตี ฯ ตสฺมา ตเมว อตฺถวสํ ปฏฺฐิจฺจ อรญฺญเกสฺสุ
เสนาสเนสฺสุ สาเปกฺขา ภวิสฺสนฺตํติ อาท ฯ

#๑. สีส. โปโนภวิกา ฯ ๒. ม. เยนสฺส ฯ ๓. ม. หายติเยว ฯ

#๔. ม. นิสินฺนํกิกฺขุโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๕๘

ปัจจุตตณเฑว สตี อุปฐฐาเปสฺสนตีติ อตฺตโน(๑) อพฺกนฺตเร
สตี อุปฐฐาเปสฺสนตี ฯ เปสลาติ ปิยสีลา ฯ อิธาปี สพฺรหฺมจารีณ
อากมนฺ อนิจฺจนฺตา เนวาสิกา อสฺสทฺฐา โหนฺติ อปฺปสนฺนา
วิหารี สมฺปตฺตภิกฺขุณฺ ปจฺจกฺกมฺนปตฺตจิวฺรปฏฺิกฺกหณฺอาสน-
ปฺลฺยาปนฺตาลวณฺณกฺกหณาทินิ น กโรนฺติ ฯ อถ เตสํ อวณฺโณ
อุคฺคจฺจติ อสฺกวิหารวาสินอ ภิกฺขุ อสฺสทฺฐา อปฺปสนฺนา
วิหารี ปวิญฺจันนํ วตฺตปฏฺิวตฺตปี น กโรนฺตีติ ฯ ตํ สุตฺวา
ปพฺพชิตา วิหารทฺวารเณ กจฺจนฺตาปี วิหารี น ปวิสฺสนตี ฯ
เอวํ อนาคตानํ อนาคมนเมว โหติ ฯ อากตानํ ปน ผาสฺ-
วิหารเ อสตี เยปี อชานิตฺวา อากตา เต วสิสฺสามาติ
ตาว จินฺเตตฺวา อากตมฺหา อิเมสํ ปน เนวาสิกานํ อิมินา
นีหารเณ โโก วสิสฺสตีติ นิกฺขมิตฺวา กจฺจนฺติ ฯ เอวํ โส
วิหาโร อณฺเฑสํ ภิกฺขุณฺ อนาวาโสว โหติ ฯ ตโต เนวาสิกา
สีลวณฺตानํ ทสฺสนํ อลภฺนฺตา กงฺขาวิโนทกํ วา อาจาร-
สิกฺขาปกํ วา มชฺฐมฺมสฺสวณฺ วา น ลภฺนฺติ ฯ เตสํ เนว
อคฺคหิตมฺมกฺกหณํ น กหิตสชฺฌายกรณํ โหติ ฯ อิติ เนลํ
หानीเยว โหติ น วุฑฺฒิ ฯ เย ปน สพฺรหฺมจารีณ อากมนํ
อิจฺจนฺติ เต สทฺฐา โหนฺติ ปสนฺนา อากตानํ สพฺรหฺมจารีณ
ปจฺจกฺกมฺนทินิ กตฺวา เสนาสนํ ปฺลฺยาเปตฺวา เทนฺติ เต
คเหตฺวา ภิกฺขาจารี ปวิสฺสนตี กงฺขํ วิโนเทนฺติ มชฺฐมฺมสฺสวณฺ
#๑. ม. อุปฐฐาเปสฺสนตีติ ฯ อตฺตนาอ อตฺตโน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ วชิรุตตถกถาคุณณา หน้า ๒๕๘

ลภนฺติ ฯ อถ เนลํ กิตฺติสทฺโท อุกฺกจฺนติ อสุกฺวิหारे ภิกฺขุ
 เอวํ สทฺธา ปสนฺนา วตฺตสมฺปฺนฺนา สงฺคาหกาติ ฯ ตํ สุตฺวา
 ภิกฺขุ ทูโรปิ อากฺขณฺติ ฯ เตลํ เนวาสิกา วตฺตํ กโรนฺติ
 สมิปฺปี คนฺตฺวา วุฑฺฒตฺรํ อากฺนฺตฺกํ วนฺทิตฺวา นิสฺสีทฺนฺติ
 นวกตฺรสฺส สนฺติเก อาสนํ คเหตฺวา นิสฺสีทิตฺวา อิมสฺมี วิหारे
 วสิสฺสธ คมิสฺสธาคิ ปุจฺจณฺติ ฯ คมิสฺสธามาติ วุฑฺฒเต สปฺปายํ
 เสนาสนํ สุลภา ภิกฺขาติอาทินิ วตฺวา คนฺตฺนฺ เทนฺติ ฯ
 วินยฺชโร เจ โหติ ตสฺส สนฺติเก วินยํ สชฺฌายณฺติ ฯ
 สุตฺตฺนฺตาทิชโร เจ โหติ(๑) ตสฺส สนฺติเก ตํ ตํ ฌมฺมํ สชฺฌายณฺติ ฯ
 เต อากฺนฺตฺกตฺเถรานํ โอวาทํ จตฺวา สห ปฏฺฐิสฺมฺภิทาหิ
 อรหตฺตํ ปาปุณฺณฺติ ฯ อากฺนฺตฺกา เอกํ เทว ทิวสานิ
 วสิสฺสธามาติ อากตฺมฺหา อิมลํ ปนฺ สุขลํวาสตฺถาย (๒) ทส
 ทฺวาทส วสฺसानิ วสิมฺหาติ วตฺตาโร โหณฺติ ฯ เอวเมตฺถ
 หานิ วุฑฺฒิโย เวทิตฺพฺพา ฯ

ตติยํ ฯ

จตฺตเถ น กมฺมารามาติ เย ทิวลํ จีวรกมฺม-
 ภายพฺนฺชนปฺริสฺสวณฺชมฺมกร(๓)ณฺสมฺมุชฺชนิ ปาทกจฺลิกาทีเนว กโรนฺติ
 เต สทฺธาย(๔) ปฏฺฐิกฺเขโป ฯ โย ปนฺ เตลํ กรณฺเวลาย
 เอวํ เอตานิ กโรติ อฺทฺเทสเวลาย อฺทฺเทลํ คณฺหาติ
 #๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. สุขลํวาสตฺถาย ฯ
 #๓. ม. ...ฌมฺมกรณ... ฯ ๔. ม. เต สนฺธาเยส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๖๐

สขุฌายเวลาย สขุฌายติ เจตियงฺกณวตฺตเวลาย เจตियงฺกณวตฺตํ
กโรติ มนสิการเวลาย มนสิการํ กโรติ น โส กมมาราโม
นาม ฯ

โย อิตถิถัณฺณปฺริสวณฺณาทิวเสน อลฺลาปสลฺลาปํ
กโรนฺโตเยว รตฺตินฺทิวํ วิตฺตนาเมติ เอวรูเป ภสฺเส ปฺริยนฺตการี(๑)
น โหติ อํยํ ภสฺสาราโม นาม ฯ โย ปน รตฺตินฺทิวํ
ชมฺมํ กเถติ ปญฺหํ วิสฺสชฺเชติ อํยํ อปฺปภสฺโสว ภสฺเส
ปฺริยนฺตการีเยว ฯ กสฺมา สนฺนํปิตฺตานิ โว ภิกฺขเว ทวยํ
กรรมิํยํ ชมฺมิ วา กถา อริโย วา ตฺถนฺทิกาโว(๒) วุตฺตตฺตา ฯ

โย จิตฺปิ กจฺจนฺโตปิ นิสินฺโนปิ ถินมิทฺธาภิกฺกโต
นิทฺทายติเยว อํยํ นิทฺทาราโม นาม ฯ ยสฺส ปน กรชฺกาย-
เคลณฺณเณน จิตฺตํ ภวํกํ โอตฺตติ นายํ นิทฺทาราโม ฯ เตเนวาท
อภิขานามํหํ อคฺคิเวสฺสณํ คิมฺหานํ ปจฺฉิมเม มาเส ปจฺฉา-
ภคฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต จตฺตคฺคณฺณํ สงฺฆาญฺจํ ปญฺญาเปตฺวา
ทกฺขิณฺณ ปสฺเสน สโต สมฺปชาโน นิทฺทํ โอกกมิตฺตาติ ฯ(๓)

โย เอกสฺส ทฺติโย ทฺวินฺนํ ตติโย ตินฺณํ จตฺตโถติ
เอวํ สํสญฺโฆว วิหฺรติ เอกโก อสฺสาทํ น ลภติ อํยํ
สงฺกณฺณการาโม ฯ โย ปน จตฺตสฺส อิริยาปเถสฺส เอกโกว อสฺสาทํ
ลภติ นายํ สงฺกณฺณการาโม ฯ

อสฺนตฺตสมฺภาวนิจฺฉาย สมฺนฺนาคตา ทฺสฺสีลา ปาปจฺฉา

#๑. ม. ปฺริยนฺตการี ฯ ๒. ม. ม. ๑๒/๓๐๓/๓๑๔ ฯ

#๓. ม. ม. ๑๒/๔๓๐/๔๖๑ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ วชฺชํสคฺตทกทคฺคณณนา หน้ํา ๒๖๑

นาม ๑ เยสํ ปาปกา มิตฺตา จตฺตฺสู อิริยาปเลสฺสู สห
อยนโต(๑) ปาปสหายา เย จ ตนฺนินฺนตปโปณตปฺพทการตาย
ปาเปสฺสู สมฺปวงฺกา เต ปาปมิตฺตา ปาปสหายา ปาปสมฺปวงฺกา
นาม ๑

โอรมคฺตเคนาติ อวรมคฺตเคน อปฺปมคฺตเคน ๑ อนฺตราติ
อรหคฺตํ อปฺปตฺวาเว เตตฺถนฺตเร ๑ โวसानนฺติ ปรีนญฺจิตฺทาวํ ๑
อลเมตฺตาวตาทิ โอสกฺกนํ ๑ อิทํ วุคฺตํ โหติ ยาว
สีลปาริสฺสุทฺธิชฺฌานวิปสฺสนา โสตาปนฺนทาวาทินํ อลฺยตฺรมคฺตเคน โวसानํ
นาปชฺชิสฺสนฺติ ตาว วุทฺถิเยว ภิกฺขุณํ ปาฏิกงฺขา โน ปรีหานิติ ๑

จตฺตฺถํ ๑

สคฺตเม อนิจฺจสญฺญาทโย อนิจฺจานุปสฺสนาทีหิ สหคฺตา
สญฺญา ๑

สคฺตมํ ๑

อภฺจเม อฺปฺปนฺนํ สงฺฆกิจฺจํ นิตฺถรณฺน ภารํ
วหนฺตีติ ภารวาทิโน ๑ เต เตน ปญฺญาธิสฺสนฺตีติ เต เถรา
เตน อคฺตโน เถรทาวานฺรูเปน กิจฺจเณ ปญฺญาธิสฺสนฺติ ๑
โวโยคํ(๒) อาปชฺชตีติ ปโยคํ อาปชฺชติ สยํ ตานิ กิจฺจานิ
กาตุํ อารภตีติ ๑

อภฺจฺฐมํ ๑

#๑. ม. อยนโต ๑ ๒. ม. เตสฺสู โยคํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๖๒

นวมเม ภิกขุทสฺสนํ หาเปตฺติ ภิกขุสงฺฆสฺส ทสฺสนตฺถาย
คมนํ หาเปตฺติ ฯ อธิสฺเสตฺติ ปญฺจสฺสทสฺสีสฺสงฺขาเต อุตฺตมสฺสึเต ฯ
อิโต พหิทฺฐาติ อิมฺมหา สาสนา พหิทฺฐา ฯ ทกฺขิณฺณยํ
คเวตฺตํ เทยฺยธมฺมปฏิกฺคาหเก ปรีเยตฺติ ฯ ตตฺถ จ ปุพฺพการี
กโรตฺติ เตสํ พาหิรानํ ติตฺถิยานํ ทตฺวา ปจฺจนา ภิกฺขุณํ
เทติ ฯ เสถํ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาติ ฯ

นวมํ ฯ

วชฺชีสฺตตฺถวคฺโค ตติโย ฯ

เทวตาวคฺควณณา

จตฺตตฺถสฺส ปญฺจเม ทฺพทฺทนฺติ ทฺพปฺริจฺจํ มหารห-
ภณฺฑกํ ฯ ทกฺกรํ กโรตฺติ กาคู อสุกรํ กมฺมํ กโรติ ฯ
ทกฺขมํ ขมตฺติ สหายสฺสตฺถาย ทฺรทฺวาสิ (๑) อธิวาเสติ ฯ คฺยุหมสฺส
อาวิกโรตฺติ อตฺตโน คฺยุหํ ตสฺส อาวิกโรติ ฯ คฺยุหมสฺส
ปรีคฺเหตฺติ ตสฺส คฺยุหํ อญฺเฐสํ นาจิกฺขติ ฯ จีณฺน นาดิ-
มญฺญตฺติ ตสฺส โภเก จีณฺน เตนฺ ขเยน ตํ นาดิมญฺญติ
ตสฺมี โอมานํ อตฺตนิ จ อติมานํ น กโรติ ฯ

ปญฺจมํ ฯ

ฉกฺเข วตฺตาติ วจนกฺสโล ฯ วจนกฺขโมติ วจนํ ขมติ
ทินฺนํ โอวาทํ กโรติ ฯ คมฺภีรฺนฺติ คฺยุหํ รหฺสํ ฉานนฺิสฺสิตํ

*เล่มที่ ๑๕ มหายญวุกควณนา หน้า ๒๖๑

วิปัสสนามคฺคผลนิพพานนิสฺสิตํ ฯ

ฉฐํ ฯ

สตฺตเม อิทฺมเม เจตฺโต ลินฺตฺตฺนฺติ อุปฺปนฺเน เจตฺโต
ลินฺตฺเต อิทฺมเม เจตฺโต ลินฺตฺตฺนฺติ ยถาสภาวโต ชานาติ ฯ
อชฺชตฺตํ สงฺขิตฺตํ นาม ถินฺมิทฺธานุคฺตํ ฯ พหิทฺธา วิกฺขิตฺตํ
นาม ปฺลยจฺสุ กามคฺเชสุ วิกฺขิตฺตํ ฯ เวทนาติอาทีนํ ปฺปฺลยจฺมฺล-
วเสน กหิตานํ ฯ เวทนา หิ ตณฺหยา มฺลํ สุขวเสน ตณฺหุ-
ปฺตฺติโต สลฺยา ทิฏฺฐิยา มฺลํ อวิภูตารมฺมเณ ทิฏฺฐิอุปฺตฺติโต
วิตกฺโก มานสฺส มฺลํ วิตกฺกวเสน อสฺมิตฺติ มานุปฺตฺติโต(๑) ฯ อปฺปายา
สปฺปายเสฐฺติ อุปการานุปการเสสุ ฯ นิมิตฺตฺนฺติ การณํ ฯ เสถํ
สพฺพตฺถ อุตฺตฺตฺนเมวาติ ฯ

สตฺตมํ ฯ

เทวตาวกฺโข จตฺตฺโต ฯ

มหายญวุกควณนา

ปฺลยจฺมฺสฺส ปจฺเม วิญฺญาณญฺจิติโยติ ปฏฺฐิสฺนฺธิวิญฺญาณสฺส
จฺานานํ ฯ เสยฺยถาปีติ นิตฺสฺสนตฺถเถ นินฺปาโต [๒] ยถา มนุสฺสชาติ
อตุโล ฯ อปฺริมาเณสุ หิ จกฺกฺวาเพสุ อปฺริมาณํ มนุสฺसानํ
วณฺณสณฺจฺานาทิวเสน เทวปี เอกสฺทิสฺสา นาม (๑) นตฺถิ ฯ เยปี
#๑. ม. อสฺมิตฺติ มานุปฺตฺติโต ฯ ๒. ม. เอตฺตฺนฺตเร ยถาติ
#ทิสฺสตี ฯ ๓. ม. อโย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๖๔

[๑] กตถจิ ยมกภาตโร วณณน วา สณฺจาเนน วา สทิสสา
โหนติ เตสํปี อาโลกิตวิโลกิตกถิตหสิตคมนฏฺฐานาที่หิ วิเสโส
โหติเยว ฯ ตสฺมา นานตฺตกายาติ วุตฺตา ฯ ปฏฺฐิสฺนุริสฺสยฺวา
ปน เนสํ ติเหตุกาปี ทุเหตุกาปี อเหตุกาปีโหติ ฯ ตสฺมา
นानตฺตสฺสยฺวินฺติ วุตฺตา ฯ เอกจฺเจ จ เทวาติ จกามา-
วจรเทวา ฯ เตสุ หิ เกสฺสยฺจิ กาโย นีโล โหติ เกสฺสยฺจิ
ปีตกาทิวณฺโณ ฯ สยฺวา ปน เตสํ ทุเหตุกาปี ติเหตุกาปี
โหติ อเหตุกา นตฺถิ ฯ เอกจฺเจ จ วินิปาติกาติ จตฺตอปาย-
วินิมุตฺตา อุตฺตรมาตา ยกฺขิณี ปิยงฺกรมาตา สฺสฺสมิตฺตา
ธมฺมกุตฺตาติ เอวมาทิกา อณฺเณ จ เวมานิกา เปตา ฯ เอเตสฺสยฺหิ
ปีตโอาทาทกาพมงฺกรจฺฉวิสามวณฺณาทิวเสน เจว กิสฺสฺสยฺสฺสทิม-
จ กาโย นานา โหติ มนุสฺसानํ วีย ทุเหตุกติเหตุกอเหตุก-
วเสน สยฺวาปี ฯ เต ปน เทวา วีย น มหฺสฺสกา กปณ-
วิหรนฺติ เอกจฺเจ กาทฺปกฺเข ทุกฺขิตา ชฺฉนฺหปฺกฺเข สฺสฺสิตา
โหนติ ฯ ตสฺมา สุขสมฺสฺสยฺโต วินิปิตตฺตฺตา วินิปาติกาติ
วุตฺตา ฯ ยะ ปเนตฺถ ติเหตุกาเตสํ ธมฺมาภิสฺมโยปี โหติ
ปิยงฺกรมาตาทีนํ วีย ฯ

พฺรหฺมกายิกาติ พฺรหฺมปาริสฺชชพฺรหฺมปุโรหิตา มหา-

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร หิสฺสทฺโท อตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหายญญวคคณณา หน้า ๒๖๕

พุรหุมาโน ๑ ปจมาภินิพพตตติเต สพเพปี ปจมชฌาเนน
 นิพพตต(๑) ๑ พุรหุมาปาริสชชา[๒] ปน ปริตเตน เตลั กปปสส
 ตติโย ภาโค อายุปปมาณั ๑ พุรหุมาปุโรหิตา มชฌิเมน เตลั
 อุพทตกปโป อายุปปมาณั กาโย [๓] จ เตลั วิปฬาริกตโร
 โหติ ๑ มหาพุรหุมาโน ปณิเตน เตลั กปโป อายุปปมาณั
 กาโย [๓] จ ปน เตลั อติวิปฬาริกอว โหติ ๑ อิติ เต กายสส
 นานตตกา ปจมชฌานวเสน สลณาย เอกตตกา นานตตกา
 เอกตตสลณิโนติ เวทิตพพา ๑ ยถา จ เต เอวั จตฺสู อปาเยสุ
 สตตกา ๑ นิรเยสุ หิ เกสลจิจิ คาวุตั เกสลจิจิ อจฺจโยชนั
 เกสลจิจิ โยชนั อตตกาโว โหติ เทวตตตสส ปน โยชน-
 สติโก ชาโต ๑ ติริจฺจนาเนสุปี เกจิจิ ชุททกา เกจิจิ มหนตทา ๑
 ปิตตติวิสเยสุปี เกจิจิ สญฺจิจิหตฺตา เกจิจิ อสีติหตฺตา [๔] เกจิจิ
 สุวณฺณา เกจิจิ ทพพณฺณา ๑ ตถา กาลกญฺจิกา(๕) อสุรา ๑
 อปีเจตฺถ ทิมปิฏฺจิกอสุรา (๖) นาม สญฺจิจิโยชนิกา โหนฺติ ๑ สลณาย
 ปน สพเพลัปี อกฺุสลวิปากา อเหตุกาเว โหติ ๑ อิติ อปาโยกาปี
 นานตตกา เอกตตสลณิโนเตวว สงฺขยั กจฺจนฺติ ๑

อากฺุสรตติ ทณฺชชอกฺุกาย อจฺจิจิ วิย เอเตลั สรริโต อากา

- #๑. ม. อภินิพพตตกา ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร อภินิพพตตติ ทิสฺสติ ๑
- #๓. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท อตฺถิ ๑ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร โหนฺตติ ๑
- #๕. ม. กาลกญฺจิกา ๑ ๖. ม. ทิมปิฏฺจิกเปตา ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๖๖

นิชชิตฺวา[๑] ปตฺนฺตี วย สรติ นิสฺสรตีติ (๒) อภสฺสรฯ เตสุ

ปลฺยจกนเย ทฺตฺยตฺตฺยชฺฆมานทฺวยํ ปริตฺตํ ภาเวตฺวา อฺปฺปนฺนา

ปริตฺตภา นาม โหนฺติ เตสํ เทว กปฺปา อายฺยปฺมาณํ ฯ

มชฺฉิมํ ภาเวตฺวา อฺปฺปนฺนา อฺปฺปมาณภา นาม โหนฺติ ฯ

เตสํ จตฺตาริ กปฺปา อายฺยปฺมาณํ ฯ ปณฺตี ภาเวตฺวา

อฺปฺปนฺนา อภสฺสรฯ นาม โหนฺติ เตสํ อภฺจ กปฺปา

อายฺยปฺมาณํ ฯ อธิ ปน อุกฺกภฺจปริจฺเจทวเสน สพฺเพว เต

คหิตา ฯ สพฺเพสฺสฺหิ เตสํ กาโย เอกวิปฺผาโรว โหติ สลฺยา

ปน อวิตกฺกวิจฺจรมตฺตา วา อวิตกฺกอวิจฺจรา(๓) วาติ นานา ฯ

สุภกิณฺหาติ สุภณ โวกิณฺณา วิกิณฺณา สุภณ สรรป-

ปภาวณฺเณน เอกกฺษณาติ อตฺโถ ฯ เอเตสฺสฺหิ น อภสฺสรานํ

วย นิชฺชิตฺวา นิชฺชิตฺวา ปภา คจฺจติ ฯ ปลฺยจกนเย ปน ปริตฺตมชฺฉิม-

ปณฺตีสฺส จตฺตฺยชฺฆมานสฺส วเสน โสพฺสทฺวตฺตีสจฺจสภฺจิกปฺปาเยกา

ปริตฺตปฺปมาณสุภกิณฺหา นาม หุตฺวา นิพฺพตฺตฺนฺติ ฯ อิติ

สพฺเพปี เต เอกตฺตกาเย เจว จตฺตฺยชฺฆมานสลฺยาเย เอกตฺต-

สลฺยโน จาติ เวทิตฺตฺวา ฯ

เวทิตฺตฺวาปี จตฺตฺยชฺฆมานภฺจติเมว ภชฺชนฺติ ฯ อสลฺย-

สจฺจตา วิญฺญาณาภา วา(๔) เอตฺถ สงฺกหํ น คจฺจนฺติ สจฺจตา-

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร นิชฺชิตฺวาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. วิสฺสรตีติ ฯ

#๓. ม. อวิตกฺกอวิจฺจรา ฯ ๔. ม. วิญฺญาณาภาวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหายญญวคคณณา หน้า ๒๖๗

วาเสสุ คจฺจนฺติ ฯ สุตฺทาวาสา วิวญฺญูปกฺเข จิตฺตา น สพฺพ-
 กาลิกา กปฺปสฺตสฺหสฺสปี อสงฺเขยฺยปี พุทฺธสุณฺเณ โโลเก น
 อุปฺปชฺชนฺติ ฯ โสพฺสทกปฺปสฺทสฺพกนฺตเร พุทฺธเสสุ อุปฺปนฺเนสุเยว
 อุปฺปชฺชนฺติ ฯ ฌมฺมจกฺกปฺปวตฺติสฺส ภควโต ขนฺธาวารสฺทิสฺสา (๑) โหนฺติ ฯ
 ตสฺมาเนว วิญฺญาณญฺจิตฺตี น สตฺตาวาสํ ภขฺนฺติ ฯ มหาสิ-
 วตฺเถโร ปน น โข ปน โส สารีปฺตฺต อวาโส (๒) สุทฺถโร
 โส(๓) มยา อนาวุทฺทปฺพุโป อิมินา ทีเเมน อทฺธนา อญฺจตร
 สุตฺทาวาเสหิ เทเวหิตฺติ (๔) อิมินา สุตฺเตน สุตฺทาวาสาปฺปี จตฺตถ-
 วิญฺญาณญฺจิตฺติจฺจ จตฺตถสตฺตาวาสจฺจ ภขฺนฺตีติ วทตี ตํ
 อุปฺปฏิพาหิยตฺตา สุตฺตสฺส อนฺนญฺจํ ๑ เนวสญฺยานาสญฺญาตํ
 ยถเว สญฺญาเย เอวํ วิญฺญาณสฺสาปฺปี สุขุมตฺตา เนว วิญฺญาณํ
 นาวิญฺญาณํ ๑ ตสฺมา วิญฺญาณญฺจิตฺตีสฺสุ น

ปจฺจํ ๑

วุตฺตํ ๑ พุทฺธิเย สมาริปริกฺขาราคิ มคฺคสมาริสุสฺส สมฺภารา ๑

พุทฺธิยํ ๑

ตฺติเย สพฺเพเปี รากาทโย อนฺุทหนฺนญฺเจเน อคฺคิ ๑

อาหุเนยฺยคฺคิตฺติอาทิสฺส ปเนตฺถ อาหุณํ วุจฺจติ สกฺกาโร อาหุณํ
 อรหนฺตีติ อาหุเนยฺยา ๑ มาตาปิตโร หิ ปุตฺตานํ พหุปรการตฺยา(๕)

#๑. ม. ขนฺธาวารญฺจฺจานสฺทิสฺสา ๑ ๒. ม. อวาโส ๑ ๓. ม. โย ๑

#๔. ม. มุ. ๑๒/๑๘๘/๑๖๒ ๑ ๕. ม. พหุปรการตา ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๖๘

อาหุณิ อรหุติ เตสุ วิปปฏิปชชมานา ปุตตา นิรยาทีสุ
นิพพตตุนติ ฯ ตสฺมา กิณฺจาปี มาตาปีตโร น อนฺุทหนฺุติ
อนฺุทหนฺุสฺส ปน ปจฺจยา โหนฺุติ ฯ อิติ อนฺุทหนฺุญฺเณว
อาหุเนยฺยคฺคิตี วุจฺจนฺุติ ฯ กหปตีติ ปน เกหสามิโก วุจฺจติ
โส หิ (๑) มาตุคามสฺส สยนวตฺถาลงฺการาทีอนฺุปฺปทานน
พหุปการโ ฯ ตํ อติจฺรนฺุโต มาตุคาม นิรยาทีสุ นิพพตตติ ฯ
ตสฺมา โสปี ปุริมนเยเนว อนฺุทหนฺุญฺเณน กหปตคฺคิตี วุตฺโต ฯ
ทกฺขิณฺเวยฺยคฺคิตี เอตฺถ ปน ทกฺขิณฺาติ จตฺตารโ ปจฺจยา
ภิกฺขุสงฺฆมฺ ทกฺขิณฺเวยฺ โหติ(๒) โส หิ กิหิณฺิ ตีสุ สฺรณฺเสุ
ปฺลยฺจสุ ตีเลสุ ทสฺส ตีเลสุ มาตาปีตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
พฺราหฺมณฺุญฺเณนติ เอวมาทีสุ กฺลฺยาณชฺรเมสุ นิโยชนน
พหุปการโ ฯ ตสฺมี มิจฺจนาปฺปฏิปฺนฺนา กิหิ ภิกฺขุสงฺฆมฺ อกฺโกสิตฺวา
ปริภาสิตฺวา นิรยาทีสุ นิพพตตุนฺติ ฯ ตสฺมา โสปี ปุริมนเยเนว
อนฺุทหนฺุญฺเณน ทกฺขิณฺเวยฺยคฺคิตี วุตฺโต ฯ กญฺจฺจโต นิพพตฺโต
ปากติโกว อคฺคิ กญฺจฺจคฺคิ นาม ฯ

ตติยํ ฯ

จตุตฺเถ อุกฺคตสฺสริสฺสาตี โส กิร พฺราหฺมณฺมहासाโล
อตุตฺถาเวณปี โภเคหิปี อุกฺคโต สारปฺตฺโต อโหสิ ตสฺมา
อุกฺคตสฺสริโรเตวว ปฺลยฺยิตฺถ ฯ อุปกฺขโฏติ (๑) ปจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
#๑. ม. หิ สทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#๓. ส. อุปกฺขโฏติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหายนวฤคคณณา หน้า ๒๖๘

อัญปนีตานีติ ยูปลงขาค์ อัญ อูปนีตานี ฯ ยลลตถายาติ วธิตุวา
ยชนตถาย ฯ อูปลงกมิตี โส กิร สพพนต์ ยลลสมภาร์
สชเชตุวา จินุเตสิ สมโณ กิร โคตโม มหาปญโล กิ นุ
โฆ เม ยลลสส วณณั กเถสสติ อุทาหุ อวณณั ปุจจิตวา
ชานิสสามิตี อิมินา การณน เยน ภควา เตนุปลงกมิ ฯ
อภคิสส อาทานนติ ยลลสส ยชนตถาย นวสส มงกลคฺคิโน
อาทियัน (๑) ฯ สพเพน สพพนติ สพเพน สุตเตน สพพิ สุตติ
สเมติ สันนุทติ เอกสทิสั โหตีติ ทสเสติ ฯ

สตุถานีติ วิหีสนญฺเจน สตุถานี วิยาติ สตุถานี ฯ สยั
ปจมี สมารภตีติ (๒) อตุตนาเว ปจมตริ อารภติ ฯ หลณนตุติ
หนนตุ ฯ (๓) ปรีหาคพุพาติ (๔) ปรีหิตพุพา ฯ อิตโต หยนุติ อิตโต (๕) หิ
มาตาปิตโต อัย ฯ อาหุโตติ อากโต ฯ สมญฺโตติ อูปลนุโน ฯ
อัย วุจจติ พุราหุมน คหปตคฺคิตติ อัย ปุตุตทาราทิกโณ
ยสุมา คหปติ วิย เคะสามิโก วิย หุตฺวา อภคิตติ วิจรติ
ตสุมา คหปตคฺคิตติ วุจจติ ฯ อตุตนาเว จิตฺติ ฯ ทเมนตีติ
อินุทริยทมนน ทเมนติ ฯ สเมนตีติ รากาทิสมนน สเมนติ ฯ
เตสญฺเเว ปรีนิพุพาเนน ปรีนิพุพาเปนุติ ฯ นิกฺขิปิตพุโพติ
ยถา น วินสสติ เอว จเปตพุโพ ฯ อูปลวยตฺนุติ อูปลวยตุ ฯ
#๑. ม. อาทियัน ฯ ๒. ม. สมารภตีติ ฯ ๓. ม. หนนตุติ หนนตุ ฯ
#๔. ม. ปรีหาคพุพาติ ฯ ๕. ม. อิตโตหยนุติ อิตโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สดุดกนิปาตวณณา หน้า ๒๖๐

เอวณจ ปน วตฺวา พุราหุมนโณ สพุเพสปี เตสํ ปาณานํ
ชีวิตํ ทตฺวา ขณฺณสาลํ วิหฺรึเสตฺวา สดฺดฺสาสเน โอบานญฺโต
อโหสีติ ฯ

จตุตถํ ฯ

ปลฺจเม อมโตคธาติ นิพฺพานปติญฺจา ฯ อมตปริโยसानาติ
นิพฺพานาวसानา ฯ

ปลฺจมํ ฯ

นญฺเจ เมถุนธมฺสมาปตฺติยาติ เมถุนธมฺเมน สมงฺคี-
ภาวโต ฯ นฺหารุททฺทฺลนฺติ นฺหารุขณฺทํ นฺหารุวิเลขนํ วา ฯ
อนฺุสนฺทตฺติ ปวตฺตติ ฯ นตฺถิ เม ปฺพุพปปริ วิเสโสติ นตฺถิ
มยฺหํ ปฺพุเพน อภาวิตกาเลน สทฺธี อปริ ภาวิตกาเล
วิเสโส ฯ โลกจิตฺเตสฺสุติ ติธาตฺกโลกสนฺนิवासสงฺขาเตสฺ โลก-
จิตฺเตสฺ ฯ อาสเสยติ อาลสิยภาเว(๑) ฯ วิสฺสญฺจียติ วิสฺสญฺจภาเว ฯ
อนนฺุโยเคติ โยคฺสฺส อนนฺุยฺยฺชเน ฯ อหํการมมํการมานาปคตฺนฺติ
อหํการทิจฺจโต จ มมํการตฺนฺหาโต จ นววิธมานโต จ
อปคตํ ฯ วิธาสมตฺกนฺตฺนฺติ ติสฺโส วิธา อตฺกนฺตํ ฯ สนฺตฺนฺติ
ตปฺปจฺจนิกกิลเสหิ สนฺตํ ฯ สุวิมฺตฺตฺนฺติ ปลฺจหิ วิมฺตฺติหิ สฺญฺจ
วิมฺตฺตํ ฯ

นญฺฐิ ฯ

#๑. ม. อาลเสยติ อาลสิยภาเว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหายนวคฤคณา หน้า ๒๗๑

สตตเม อุปสงกมิตี ภูตตปาตราโส ทาสกมมกรปริวโต
อุปสงกมิ ฯ ภวปี โนติ ภวปี นุ ฯ พุรหุมจารี ปฏิจานาตีติ
อหิ พุรหุมจารีติ เอว พุรหุมจริยวาส ปฏิจานาตีติ ปุจฺจติ ฯ
เอว กิรสส อโหสิ พุราหุมณสมเย เวท อุกคณฺหนฺตา อฏฺฐ-
จตฺตาพีส วสุธานี พุรหุมจริย จรฺนติ ฯ สมโณ ปน โคตโม
อการิ อชฺฌาวสนฺโต ตีสฺส ปาสาทสฺส ติวินาฏฺกรตฺติยา อภิรมิ
อิทานิ กิ นุ โข วกฺขตีติ อิมมตฺถิ สนฺธาเยว ปุจฺจติ ฯ
ตโต จ(๑) ภควา มนฺเตน กณฺหสปฺป กณฺหนฺโต วีย อมิตฺตํ
กีวํ ปาเทน อกฺกมมาโน วีย อตฺตโน สงฺกิเลสกาเล
ฉพฺพสุธานี ปธานจริยาย รัชฺชสุขํ วา ปาสาทสฺส นาฏฺก-
สมฺปตฺตี วา อารพฺภ วิตกฺกมตฺตสฺสาปี อนฺนุปฺนฺนภาวํ สนฺธาย
สีหนาทํ นทฺนโต ยถฺหิ ตํ พุราหุมณาตฺถิอาทิมาย ฯ

ตตฺถ ทฺวยทฺวยสมฺปาตฺตินฺนติ ทฺวีหิ ทฺวีหิ สมฺปาชฺชิ-
ตพฺพภาวํ ฯ ทฺวขฺสุมาทิ สกฺลวณฺณทฺวขฺโต ฯ สยฺชกฺขมตีติ หสิตกฺกํ
กเถติ ฯ สงฺกิปฺตีติ เกพี กโรติ ฯ สงฺเกพฺพายตีติ มหาหสิตํ
หสติ ฯ จกฺขุณา จกฺขุณฺนติ อตฺตโน จกฺขุณา ตสฺสา จกฺขุ
ปฏฺวิชฺฌิตฺวา อุปนฺนิชฺฌายติ ฯ ติโรกฺขทฺทํ วา ติโรปการิ วาติ
ปรกฺขทฺเท วา ปรปการเ วา ฯ เทโวติ เอโก เทวราชา ฯ
เทวณฺนตโรติ อณฺนตโร เทวปฺตฺโต ฯ อนฺนตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิณฺนติ
#๑. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สดตกนึปถวณณนา หน้ ๒๗๒

อรหตตณเจว สพพณณตณณณจ ๑

สดตมึ ๑

อฏฐเม สณโลควิสณโลคณตึ สณโลควิสณโลคสาธกึ ๑
ธมมปริญยณตึ ธมมการณึ ๑ อชณตตึ อิตถึนุทริยณตึ นึยกชณตเต(๑)
อิตถึถัว ๑ อิตถึกตตณตึ อิตถึถึกรึย ๑ อิตถึถากปปณตึ
นึวาสนปารุปนาถึ อิตถึถึยถากปป ๑ อิตถึถึวึชณตึ อิตถึถึยถา
มานวึช อิตถึถึจณนทณตึ อิตถึถึยถา อชณมาสยจณนท ๑
อิตถึถึสสรณตึ อิตถึถึสทท ๑ อิตถึถึถาลงการณตึ อิตถึถึยถา ปสาธน-
กณท ๑ ปุริสึนุทริยถาถึสฎปี เอเสว นโย ๑ พหึทฐา สณโลคณตึ
ปุริเสณ สทฐึ สมากมึ ๑ อตึวคตตึตึ อนกึรตถาถึ เอว ฐตถาย
พลววึปสสนาย อริยมกถึ ปตฐวอ อตึวคตตึ ๑ อิมสฎมึ สฎตเต
วณณวึวณณฎึ กถึถึ ๑

อฏฐมึ ๑

นวม สวเปกขอติ สดโณห ๑ ปฎึพทฐจึตโตตึ วึปาเก
พทฐจึตโต ๑ สณนึชึเปกขอติ นึชานเปกขอ หุตฐว ๑ เปจจถาถึ
ปรโลถึ กณตฐว ๑ ตึ กมมึ เขเปตฐวถึ ตึ กมมวึปถึ
เขเปตฐว ๑ อิทฐึนตึ วึปาถึทฐึ ๑ ยสณตึ ปรวารสมปท ๑
อชึปเตยณตึ (๒) เขณณถาวการณึ ๑ อากณตฐา อิตถึถึตตณตึ
อิตถึถึถัว อึเม ปณจกณนเช ปุณ อากณตฐา น ตตฐรูปตตึโก น
#๑. สึ. นึยกชณตตึ ๑ ๒. ม. อชึปจจณตึ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหายญวคคณณา หน้า ๒๗๓

อุปรูปตติโก เหฏฐาคามีเยว โหตีติ อตุโธ ๑ สาหุ ทานนุติ
ทานนุนาเมตฺ สาธุ ภาทกํ สุนฺทริ ๑ ตานิ มหายญวานีติ ตานิ
สปีนวินิตทิมฐผณิตาทีหิ นิฏฺฐานคตานิ มหาทานานิ ๑
จิตฺตาลงการํ จิตฺตปริกฺขารนุติ สมถวิปสฺสนาจิตฺตสฺส อลงการ-
กฺตญฺเจว ปรีวารกฺตญฺจ ๑ พุรหุมกાયิกานํ เทวานํ สหพฺยตฺนุติ
น สกฺกา ตตฺถ ทาเนน อุปรชฺชิตฺติ ๑ ยสฺมา ปน ตํ สมถ-
วิปสฺสนาจิตฺตสฺส อลงการกฺตํ ตสฺมา เตน ทานาลงกเตน
จิตฺเตน ฌานญฺเจว อริยมกฺคญฺจ นิพฺพตฺเตตฺวา ฌาเนน ตตฺถ
อุปรชฺชติ ๑

อนาคามี โหตีติ ฌานานาคามี นาม โหติ ๑ อนาคนฺตา
อิตฺตตฺนุติ ปฺน อิตฺถภาวํ น อาคนฺตา อุปรูปตติโก
วา ตตรูปตติโก วา หุตฺวา ตตฺถเอว ปรีนิพฺพายติ ๑
อิตฺติ อิมฺเสสุ ทาเนสุ ปจฺมํ ตณฺหุตฺตริยทานํ ทุตฺติยํ จิตฺตีการ-
ทานํ ตตฺติยํ หิโรตฺตปฺปทานํ จตฺตถํ นีรวเสสทานํ ปญฺจมํ
ทกฺขิณฺเอยทานํ ญฺจ จ โสมนสฺสูปฺปิจารทานํ สตฺตมํ อลงการ-
ปรีวารทานํ นามาทิ ๑

นวมํ ๑

ทสมํ อตฺตูปตฺติวเสน เทสิตํ ๑ สตฺถา กิร วุฏฺฐวสุโส
ปฺวาเรตฺวา เทว อคฺคสาวเก โธหาย ทกฺขิณฺคาริจาริกํ
คมิสฺสามิตฺติ นิกฺขมิ ราชา ปเสนทิกอสโล อนาถปฺณทิก

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๖๔

คหปติ วิสาขา มหาอุปาสิกา อญเณ จ พหุชนา ทสพล
นิวตเตตุ นาสกขีสุ ฯ อนาถปิณฑโก คหปติ สตถาริ นิวตเตตุ
นาสกขินฺตโร โห จินฺตยมาโน นิสีทิ ฯ อถ นํ ปุณฺณา
นาม ทาสี ทิสฺวา กิณฺนุ โข เต สามิ น ปุพฺเพ วिय
อินฺทฺริยานิ วิปฺปสนฺนानิตี ปุจฺจติ(๑) ฯ อาม ปุณฺเณ สตฺธา
จาริกํ ปกฺกนฺโต ตมฺหํ นิวตเตตุ นาสกขี ฯ น โข ปน
สตฺกา ชานิตฺตุ ปุณฺ สีนฺ อากฺขณฺเยย วา น วา เตนาหํ
จินฺตยมาโน นิสินฺโนติ ฯ สจาทํ ทสพลํ นิวตเตยฺยํ ก็ เม
กเรยฺยาสีตี ฯ กฺขิสฺสํ ตํ กริสฺสามิตี ฯ สว กนฺตฺวา สตฺถาริ
วณฺทิตฺวา นิวตฺตถ ฆนฺเตติ อาท ฯ มม นิวตฺตนปฺจยฺยา
ตฺวํ ก็ กริสฺสตีตี ฯ ตฺเมห ฆนฺเต มม ปราชินฺทาวํ ชานาถ
อญฺฉํ กิลฺยจิ กาคฺตุ น สตฺโกมิ สรณฺเส ปน ปติฏฺฐาย
ปฺลยฺจสีลานิ รกฺขิสฺสามิตี ฯ สาธุ สาธุ ปุณฺเณติ สตฺธา ชมฺเม
การเวณ เอกปทสฺมิณฺญเณว นิวตฺติ ฯ วุตฺตเณหฺตํ ชมฺมกรฺ กิกฺขเว
ตถาคโต ชมฺมการโวติ(๒) ฯ สตฺธา นิวตฺติตฺวา เขตวณฺมหาวิหาริ
ปาวิสิ ฯ มหาชโน ปุณฺณาย สาธุการสทฺสฺสานิ อทาสี ฯ
สตฺธา ตสฺมี สมากเม ชมฺมํ เทเสสิ จตฺราสีตีปฺณสทฺสฺสานิ
อมตปानํ ปวีสุ ฯ ปุณฺณาปิ เสฏฺฐจिณา อนฺนุณฺญาตา กิกฺขุณี-
อุปฺสฺสยฺ คนฺตฺวา ปพฺพชฺชิ ฯ สมฺมาสมฺพุทฺโธ สาริปฺพุตฺตโมคฺคฺคฺลฺลาเน
#๑. ม. ปุจฺฉิ ฯ ๒. อจฺ.ปฺลยฺจก. ๒๒/๕๕/๑๓๘ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหายญญวุกถา หน้า ๒๖๕

อามนุเตตวา อหิ ยนุทิส จาริกาย นิกุขนุโต ตตถ น
คจณามิ ฯ ตุมเห ตุมหากัม ปริสาย สทฐิ ตัม ทิส จาริกัม
คจณถาติ วตวา อญโยเชสิ ฯ อิมิสสา อตถุปุตติยา เอกัม
สมยัม อายสฺมา สาริปุตฺโตติอาทิ วุตตัม ฯ

ตตถ เวพุกณฏฺกิตฺติ เวพุกณฏฺกนกรวาสินี ฯ ตสฺส กิร
นกรสฺส ปาการคฺตตถาย ปาการปริยนฺเตน เวพฺ ุโรปีตา ฯ
เตนสฺส เวพุกณฏฺกนฺเตว นามัม ชาตัม ฯ ปารายนฺนฺติ นิพฺพาน-
สงฺฆาตัม ปาริ อยนโต ปารายนฺนฺติ ลทฺธโวหาริ ฆมมัม ฯ
สเรน ภาสตีติ สตฺตญฺมิกสฺส ปาสาทสฺส อฺปริมตเล สฺสํวิทิตา-
รกฺขญฺจानเน นิสินฺนา สฺมาปตฺติเพลเน รตฺติภากัม วิดีนาเมตฺวา
สฺมาปตฺติโต วุญฺจาย อิมัม ตาว (๑) รตฺตาวเสสํ กตฺราเย รติยา
วิทินาเมสฺสามิตี จินฺเตตฺวา ฆมฺมรติยาตี กตฺสนฺนิญฺจานา
นิสินฺนา(๒) ตีณิ ผลานิ ปตฺตา อริยสาวิกา อทฺตเตยฺยกาธา-
สตฺปริมานัม ปารายนฺสฺสุตตัม มรฺุเรน สรภญฺเณน ภาสตี ฯ

อสฺโสสิ โขตี อากาสญฺจกวิมานานิ ปฺริหริตฺวา ตสฺส
ปาสาทสฺส อฺปริภาคฺคเตน มกฺเคน นรฺวาทนฺยานัม (๓) อารุญฺห
คจณฺมาโน อสฺโสสิ ฯ กถาปฺริโยสานัน อากมฺยมาโน อญฺจาสีตี กิ
สทฺโท เอส ภณฺเตตี ปุจฺฉิตฺวา นนฺทมาตฺยา อฺปาสิกาย
สรภญฺยสทฺโทตี วุตฺเต โอตฺริตฺวา อิทมฺโวจตี อิทํ เทสนา-
#๑. ม. อยัม ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. อยัม ปาโฐ นตฺถิ ฯ

#๓. ม. นรฺวาทนฺยานัม ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๗๖

ปริโยสานํ โอลเณโต อวิหุรภูจฺจเน อากาเส อฏฺฐาสิ ฯ
สาธุ ภคินี สาธุ ภคินีติ สุคหิตา เต ภคินี ชมฺมเทสนา
กุกถา ปาสาณกเจติเย นิสํหิตฺวา โสฬสนํ ปารายนิก-
พฺรหฺมณํ สุมฺมาสมฺพุทฺเธน กถิตทิวเส จ อชฺช จ น กิณฺจ
อนฺตรํ ปสฺสามิ มชฺเฌ ฉินฺนสุวณฺณํ วิย [๑] สตุฏฺฐกฺกิตฺเตน สพุทฺธิ
สทิสเมว กถิตนฺตํ วตฺวา สาธุการํ ททฺนฺโต เอวมฺหา ฯ

โก ปเนโส ภทฺรมุโขติ อิมสฺมี สฺสํวิหิตารกฺขภูจฺจเน
เอวํ มหฺนฺเตน สพุทฺเทน โกนาเมส ภทฺรมุข ลทฺธมุข กิ นาค
สุปฺณฺโณ เทโว มาโร พุรฺหฺมาติ สุวณฺณปฏฺฐวณฺณํ (๒) วตฺปานํ
วิวริตฺวา วิคตสารทา (๓) ติณฺนิ ผลานิ ปตฺตา อริยสาวิกา
เวสุสวณฺเนน สพุทฺธิ กถยมาเน เอวมฺหา ฯ อหฺนฺเต ภคินี
ภาคาติ สยํ โสตาปนฺนตฺตา อนาคามิอริยสาวิกํ เชฏฺฐจิกํ
มณฺญมาโน ภคินีติ วตฺวา ปฺน ตํ ปจฺมวเย จิตฺตฺตา
อตุตฺโน กนิฏฺจํ อตุตฺนํ ปน นวฺติวสฺสตฺสสฺสาชฺชกตุตฺตา
มหฺลลกตฺรํ มณฺญมาโน ภาคาติ อหฺ ฯ

สาธุ ภทฺรมุขาคิ ภทฺรมุข สาธุ สุนฺทรํ สุวาคมนฺนฺเต
อาคมํ อากนฺตุํ ยุตฺตภูจฺจเนว (๔) อากโตติ อตุโล ฯ อิํ เต
โหตุ อคติเยยฺยนฺติ อิทเมว ชมฺมภณฺนํ ทว อติธิปณฺณาการो (๕)
โหตุ น หิ เต อณฺณํ อิตฺ อุตฺตริตฺรํ ทาทพุํ ปสฺสามิติ

- #๑. ม. เอตุณฺตเร เตติ ทิสฺสติ ฯ ๒. สී. สุวณฺณวณฺณํ ฯ
- #๓. ม. วิคตสารชฺชา ฯ ๔. ม. ยุตฺตภูจฺจเนวเมวสิ ฯ
- #๕. ม. อติธิปณฺณาการो ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหายนวคฺควณณา หน้า ๒๗๗

อธิปฺปาโย ฯ เอวญจ เม (๑) ภวิสฺสติ อาตีเถยฺยฺนฺติ เอวํ อุตฺตโน
ปฺตฺติทานํ ยาจิตฺวา อยฺนฺเต ฐมฺมกถิกสฺสกาโรติ อฑฺฒ-
เตรฺสานิ โกญฺจสฺตานิ รตฺตสาลีนํ ปุเรตฺวา ยาวายํ อุปาสิกา
จฺรติ (๒) ตาว มา ขยํ คมฺมีสุติ อธิญฺจหิตฺวา ปกฺกามิ ยาว
อุปาสิกา อญฺจาสี ตาว โกญฺจํนํ เหมญฺจิมตฺถํ นาม ทญฺจํ
นาสฺสขีสุ ฯ ตโต ปญฺจาย นนฺทมาตาย โกญฺจาคารี วียาติ
โวหาโร อุปาธิ(๓) ฯ อกตปาตราโสติ อกฺตฺตปาตราโส ฯ

ปฺลฺยณฺติ ปุพฺพเจตนา จ มฺลฺยจฺนเจตนา จ ฯ ปฺลฺยณ-
มฺหิตฺนฺติ (๔) อปรเจตนา ฯ สุขาย โหตฺติ สุขตฺถาย หิตฺตฺถาย
โหตฺติ ฯ เอวํ อุตฺตโน ทานเ เวสฺสวณฺสฺส ปตฺตี อทาสิ ฯ
ปกรณฺติ การณฺ ฯ โอกฺกสฺส ปสฺยฺหาติ อากฺกฺกฺกิตฺวา
อภิภวิตฺวา ฯ ยกฺขโยนินฺติ ภูมฺมเทวตาภาวํ ฯ เตเนว ปฺริเมน
อุตฺตภาเวน อุกฺกสฺเสสิตี ปฺริมสฺริสฺสทิสเมว สฺริริ มาเปตฺวา
อลงฺกตปฺกฺยฺตฺโต สิริคพฺเภ สยฺนตฺเล อุตฺตานํ ทสฺเสตี ฯ อุปาสิกา
ปฺกฺกิตฺตาติ อุปาสิกา อหฺนฺติ เอวํ อุปาสิกาภาวํ เทเสสิ ฯ
ยวเทวติ ยวเอว ฯ (๕) เสสิ สพฺพตฺถ อุตฺตานมฺวาติ ฯ

ทสมํ ฯ

มหายนวคฺโค ปญฺจโม ฯ

ปฺฐโม ปณฺณาสโก นิฏฺฐิตो ฯ

- #๑. สี่. เอวํ เม ฯ ม. เอวญฺเจว เม ฯ ๒. ม. ฐรติ ฯ
- #๓. ม. อุทฺพานิ ฯ ๔. ม. ปฺลฺยณฺมฺหิติ ฯ ๕. สี่. ยวเทติ ยวเทเอว ฯ
- #ม. ยวเทติ ยวเทว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ หน้า ๒๗๘

อพยากตสุตตวณณา

ณฐวคฺคสุส ปจเม อพยากตวตฺถุสูติ เอกํสาทิวเสน
 อกถิตวตฺถุสุฯ ตถาคโถติ สตฺโตฯ ทิฏฺฐิตตเมตฺนุติ มิจฺจนาทิฏฺฐิ-
 มตฺตกเมตฺ น ตาย ทิฏฺฐิยา คหิตสฺตฺโต นาม อตฺถิฯ
 ปฏิปทฺนุติ อริยมคฺคํฯ น ฉมภตฺตีติ ทิฏฺฐิวเสน น กมฺปติฯ
 เสสฺสเปเตสุปี เอเสว นโยฯ ตณฺหาคตฺนุติ ทิฏฺฐิตณฺหาฯ สลฺยณา-
 คตาทีสุปี เอเสว นโยฯ ทิฏฺฐิสลฺยณาเอว เหตุถ สลฺยณาคตฺ
 ทิฏฺฐินิสฺสิตมาโนเขว ทิฏฺฐิมลฺยณิตเมว วา มลฺยณิตํ ทิฏฺฐิปปลฺยโจว
 ปปลฺยจิตฺ ทิฏฺฐุปาทานเมว อุปาทานํ ทิฏฺฐิยา วิรูปฺ ปฏฺฐิสรณ-
 ภาโวเขว วิปฺปฏิสโร นามาติ เวทิตพฺโพฯ เอตฺถ จ
 ทิฏฺฐิกคฺคหณฺเนน ทฺวาสฏฺฐิทิฏฺฐิโย ทิฏฺฐินิโรธคามินีปฏิปทา คคฺคหณฺเนน
 โสตาปตฺติมคฺคโคว คหิตฺโตติฯ

ปฐมํฯ

ทฺติเย ปฺริสคฺคิโยติ ปฺริสสุส ฌาณคฺคิโยฯ อนุปาทา-
 ปรีนินฺพพานนฺติ อปฺจยนิพฺพานํฯ โน จสุสฺสตี อตีเต อตฺตภาเว
 นินฺพุตตกํ กมฺมํ โน เจ อภวิสุสฯ โน จ เม สียาติ
 เอตฺรหิ เม อยฺย อตฺตภาโว น สียาฯ น ภวิสุสตีติเอตฺรหิ
 เม อนาคตฺตภาวนินฺพุตตกํ กมฺมํ น ภวิสุสตีฯ น [๑]
 เม ภวิสุสตีติ อนาคเต เม อตฺตภาโว น ภวิสุสตีฯ ยทฺตฺถิ
 #๑. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท อตฺถิฯ

*เล่มที่ ๑๕ อพฺยาคตวคฺควณฺณา หน้า ๒๗๕

ยํ ภูตฺนฺติ ยํ อตฺถิ ยํ ภูตํ ปจฺจุปฺปนํ ขนฺธปฺลยํ กํ ฯ
 ตํ ปชหามิตฺติ อฺเปกฺขํ ปฏฺฐิตฺตํ ตํ ตตฺถ ฉนฺนฺทราคปฺปหฺนเนน
 ปชหามิตฺติ วิปสฺสนฺนฺเปกฺขํ ปฏฺฐิตฺตํ ๑ ภเว น รชชตฺติ อตีเต
 ขนฺธปฺลยเก ตณฺหาทิกฺขีหิ น รชชตฺติ ๑ สมฺภเว น รชชตฺติ
 อนาคเตปี ตเถว น รชชตฺติ อตฺถตฺตริ ปทํ สนฺตฺนฺติ อุตฺตริ
 สนฺตํ นิพฺพานปทํ นาม อตฺถิ ๑ สมฺมปฺปลยฺมาย ปสฺสตฺติ
 ตํ สห วิปสฺสนาย มคฺคปฺลยฺมาย สมฺมา ปสฺสตฺติ ๑ น สพฺเพน
 สพฺพนฺติ เอกจฺจํ กิเลสํ อปฺปหิํนตฺตา สจฺจปฏฺิจฺฉาทกสฺส
 ตมสฺส สพฺพโส อวิทฺธิสฺสิตตฺตา น สพฺพกาเรน สพฺพํ ๑
 หลยฺมานเณติ สณฺหาเสน คเหตุวา มุฏฺฐิกาย(๑) โกฏฺฐิยฺมานเณ ๑
 อนฺตรปฺริณิพฺพายีติ อฺปฺปตฺติสมนฺนฺตรโต ปฏฺจาย อายุโน
 เวมฺขณฺ อตฺถิกมิตฺวา เอตฺถนฺตเร กิเลสปฺริณิพฺพานเนน ปฺริณิพฺพุโต
 โหติ ๑ อฺนุปฺหจฺจ ตลนฺติ อากาสตลฺ อฺนุปฺหจฺจ น อตฺถิก-
 มิตฺวา ภูมिํ อฺปฺปตฺวา อากาสเยว นิพฺพาเยยฺยติ อิมายี
 ตีหิ อฺปฺมาหิ ตโย อนฺตรปฺริณิพฺพายี ทสฺสิตา ๑ อฺปฺหจฺจ-
 ปฺริณิพฺพายีติ อายุเวมฺขณฺ อตฺถิกมิตฺวา ปจฺฉิมโกฏฺฐิ อหจฺจ(๒)
 ปฺริณิพฺพุโต โหติ ๑ อฺปฺหจฺจ ตลนฺติ ชลฺมานา คนฺตฺวา
 อากาสตลฺ อตฺถิกมิตฺวา ปจฺวีตเล (๓) วา อฺปฺหนิตฺวา ปจฺวิยํ ปตฺติ-
 มตฺตาว นิพฺพาเยยฺย ๑ อสฺสงฺขารเนน อฺปฺปโยเคน กิเลสํ เขเปตฺวา
 #๑. ม. มุฏฺฐิกาย ๑ ๒. ม. อฺปฺปตฺวา ๑ ๓. ม. ปจฺวีตลํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๘๐

ปรินิพพายีติ อสงฺขารปรินิพพายี ๑ สสงฺขารเณ สมฺปโยเคน
กิลเส เชเปตฺวา ปรินิพพายีติ สสงฺขารปรินิพพายี ๑ กจฺจนฺติ
นिरารกฺขํ อรณฺณํ ๑ ทายนฺติ สารกฺขํ อภยตฺถาย ทินฺนํ
อรณฺณํ ๑ เสสเมตฺถ อุตฺตานตฺถเมว ๑ อิมสฺมี สุตฺเต อริย-
ปฺกุกฺลาว กถิตาติ ๑

ทฺติยํ ๑

ตฺติเย ภิกฺขุณฺโณติ มหาปชาปติยา ปรีวารา ปญฺจสตา
ภิกฺขุณฺโณ ๑ วิมุตฺตาติ ปญฺจหิ วิมุตฺตีหิ วิมุตฺตา ๑ อนฺุปาที-
เสสาติ อฺุปาทานเสสํ อฺุจฺเปตฺวา(๑) ปญฺจหิ วิมุตฺตีหิ อนฺวเสสาหิ
วิมุตฺตา ๑ สอฺุปาทีเสเส วา สอฺุปาทีเสโสติ สอฺุปาทานเสเส ปฺกุกฺเล
สอฺุปาทานเสโส[๒] อฺยนฺติ ๑ อิตฺรสมฺมึปี เอเสว นโย ๑ ติสฺโสติ เณรสฺส
สทฺธิวิหริโก พฺรหฺมา ๑ อนฺุโลมิกานีติ ปฺกฺปิปฺตฺติยา อนฺุโลมานิ
วिवิตฺตานิ(๓) อนฺุติมปฺริยฺนฺติมานิ ๑ อินฺุทฺริยานีติ สทฺธาทีนํ วิปฺสฺส-
นินฺุทฺริยานิ ๑

สมฺนฺานนฺยมาโนติ สมฺนฺานาหารเ จปฺยมาโน ๑ น หิ
ปฺน เตติ อิทํ กสฺมา อารภิ สุตฺตมสฺส ปฺกุกฺลสฺส
ทสฺสนตฺถํ ๑ สุตฺตโม หิ สทฺธานุสสาริปฺกุกฺโล น ทสฺสีโต ๑ อถ
ภควา พลววิปฺสฺสกวเสน ตํ ทสฺเสนฺโต เอวมาห ๑ ตตฺถ
สพฺพนิมิตฺตานนฺติ สพฺเพสํ นิจฺจนิมิตฺตาทีนํ ๑ อนิมิตฺตนฺติ
#๑. สี. อกฺเหตฺวา ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร อฺยนฺตีติ ทิสฺสติ ๑
#๓. ม. วิวิตฺตานิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อพฺยาคตวคฺควณฺณา หน้า ๒๘๑

พลววิปสฺสนาสมาธิ ๑

ตติยํ ๑

จตุตฺเถ มจฺจรีติ ปณฺจมจฺเจรยฺตุโต ๑ กทริโยติ ๓ทฺธ-
มจฺจรีโย ปเรสิ ทัยฺมานปี (๑) วาเรติ ๑ อนุปฺปทานโรตติ ปุณฺปุณฺ
ทานํ ททมาโนว รมติ ๑ อนุกมฺปนฺดาติ โโก อชฺช อเมหฺหิ
อนุคฺคเหตุโพ กสฺส เทยฺยชฺมมํ วา ปฏฺฐิคฺคณฺหยฺยาม ชฺมมํ
วา เทเสยฺยามาติ เอวํ จิตฺเตน อนุกมฺปมาณา ๑

จตุตฺถํ ๑

ปณฺจเม นิमितฺตนฺติ ชฺมมฺนิमितฺตมฺปี ปุคฺคณฺนิमितฺตมฺปี ๑
อณฺเฑ อตฺตนา เทสิเต ชฺมฺเม เอกปทฺมปี ทฺรฺกฺขาติ อณฺเฑยานิกํ
อปสฺสนฺโต ชฺมมฺนิमितฺตํ น สมฺนุสฺสติ ทฺรฺกฺขาโต ตยา
ชฺมฺโม น สุวากฺขาโตติ อุกฺกฺหิตฺวา ปฏฺฐิพฺสรนฺตํ เอกปุคฺคํปี
อปสฺสนฺโต ปุคฺคณฺนิमितฺตํ น สมฺนุสฺสติ นาม ๑ เสสทฺวเยปี
เอเสว นโย ๑

ปณฺจมํ ๑

ฉฺชฺชสฺสคฺคมาณี อุตฺตทานานิเยว ๑

ฉฺชฺชสฺสคฺคมาณี ๑

อฺกฺกฺกเม ปจฺลายมาโนติ(๒) ตํ คามํ อฺปฺนิสฺสาย เอกสุมี
วนสฺสนฺเต ชฺมณชฺมมํ กโรนฺโต สฺสตาหํ จงฺกมฺนวิริเยน
#๑. ม. ทัยฺมานมฺปี ๑ ๒. ม. ปจฺลายมาโนติ ๑ เอวมฺปริปี ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๘๒

นิมมิตตตดา กิลนตคตโต จงกมนโกฏियิ ปจลยมาโน นิสินโน
 โหติ ฯ ปจลยสิ โนติ นิตุทายสิ นุ ฯ อนุมชชิตวาติ
 ปริมชชิตวา ฯ (๑) อาโลกสณนุติ มิตุชวินทอนอาโลกสณนุติ ฯ
 ทิวาสณนุติ ทิวาติสณนุติ ฯ ยถา ทิวา ตถา รตติณฺติ ยถา
 ทิวา อาโลกสณนุติ อธิฏฐิตา ตถา นํ รตติมปิ อธิฏฐ-
 เหยยาสิ ฯ ยถา รตติ ตถา ทิวาติ ยถา จ เต รตติ
 อาโลกสณนุติ อธิฏฐิตา ตถา นํ ทิวาปิ อธิฏฐเหายยาสิ ฯ
 สปฺปภาสนุติ ทิพพจกขุณณตถาย สโหภาสิ ฯ ปจฺจมาปฺเรสณณิตี
 ปฺรโต จ ปจฺจโต จ อภิหรรณสณนุติ สณนุวา(๒) ฯ อนฺโตคเตหิ
 อินฺทริเยหิตี พหิ อวิกจิตเตหิ อนฺโต อนฺตวิฏฐเหายยาสิ ปจฺจหิ
 อินฺทริเยหิ ฯ มิตุชสนุติ นิตุทาสุํ ฯ เอตฺตเกน จาเนน ภควา
 เณรสฺส มิตุชวินทอนกมฺมฏฺฐานํ กเถสิ ฯ

โสณฺทนนฺติ มานโสณฺทํ ฯ กิจจกรณียานิตี เอตฺถ อวสฺสํ
 กตฺตพฺพานิ กิจฺจานิ อิตฺธานิ กรณียานิ ฯ มงฺกฺกาโวติ
 นิตฺเตชตา โทมนสฺสตา ฯ เอตฺตเกน จาเนน สุตฺตารา เณรสฺส
 ภิกฺขวาจาวรตฺตํ กถิตํ ฯ อิทานิ ภสฺเส ปฺริยนฺตการิตาย
 สมากเปตฺตุ ตสมมาตีหาคีมาห ฯ ตตฺถ วิคฺคาหิกกถนฺติ น
 ตฺวํ อิมํ ฐมฺมวินยํ ชานาสีตีอาทินยปฺปวตฺตวิคฺคาหิกกถา ฯ
 นานํ โมคฺคฺคฺลลานาคีอาทิ ปาปมิตฺตสฺสคฺคฺวิชฺชนตฺถํ วุตฺตํ ฯ
 #๑. สี. อปนิชิตวาติ ปริมทิตฺวา ฯ ๒. ม. สณฺณวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อพยากตวคควณณา หน้า ๒๘๓

กิตตาวตนา นุ โขติ กิตตเคน นุ โข ฯ ตณหา-
สงขยวิมุตโต โหตีติ ตณหาสงขเย นิพพานे ตं อารมมณं
กตวา วิมุตตจิตตตาย ตณหาสงขยวิมุตโต นาม สงขิตฺเตน
กิตตาวตนา โหตี ฯ ยาย ปฏิปตฺติยา ตณหาสงขยวิมุตโต โหตี
ตเมว ชีณาสวสฺส ภิกขุโน ปุพฺพภาคปฏิปत्तिं สงขิตฺเตน เทเสถาติ
ปฺจจฺจติ ฯ

อจฺจนตฺตนิฏฺฐโธติ ขยวยสงขาทํ อนตฺตํ อตีตาติ อจฺจนตฺตา
อจฺจนตฺตา นิฏฺฐา อสฺสาติ อจฺจนตฺตนิฏฺฐา เอกนตฺตนิฏฺฐา สสต-
นิฏฺฐาติ อตฺโถ ฯ อจฺจนตฺตโยคกฺเขมีติ อจฺจนตฺตํ โยคกฺเขมี นิจฺจ-
โยคกฺเขมีติ อตฺโถ ฯ อจฺจนตฺตพฺรหฺมจาร์ตี อจฺจนตฺตํ พฺรหฺมจาร์
นิจฺจพฺรหฺมจาร์ตี อตฺโถ ฯ อจฺจนตฺตปริโยसानตี(๑) ปฺริมนเยเนว
ลอจฺจนตฺตปริโยसानิ ฯ เสฏฺโฐ เทวมนุสฺसानนฺติ เทวานญจ
มนุสฺसानญจ เสฏฺโฐ อุตฺตโม ฯ เอวฺรุโป ภิกขุ กิตตาวตนา
โหตี สงฺเขเปเนว ตสฺส ปฏิปตฺตี กเถถาติ ยาจตี ฯ

สพฺเพ ฐมฺมา นาลิ อภินิเวสยาติ เอตฺถ สพฺเพ ฐมฺมา
นาม ปญฺจกฺขนฺธา ทฺวาทสาชตฺตานานิ อญฺจารส ชาติโย เต
สพฺเพปิ ตณฺหาทิกฺขุจิวเสณ อภินิเวสยา นาลิ น ปฺริยตฺตา น
สมตฺตา น ยุตฺตา ฯ กสฺมา กหิตากาเรน อตีฏฺจนโต ฯ
เต หิ นิจฺจา สุขา อตฺตาคี กหิตาปี อนิจฺจา ทฺกฺขา อนตฺตาว
#๑. ม. อจฺจนตฺตํ ปฺริโยसानมฺสฺสาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๘๔

สมบุชชนติ ฯ ตสุมา นาลิ อภินิเวสาย ฯ อภิชานาตีติ อนิจจํ
ทุกขํ อนตฺตาติ ฌาตปริญญา อภิชานาติ ชานาติ(๑) ฯ
ปริชานาตีติ ตเถว ตีรณปริญญา ปริชานาติ ฯ ยงฺกณฺจิ
เวทนนฺติ อนตฺมโส ปญฺจวิญญาณสมฺปยุตฺตํ ยงฺกณฺจิ อปฺปมตฺตํ
เวทนํ อนฺนุวตฺติ ฯ อิมินา ภควา เถรสฺส เวทनावเสน
วินิวิญฺเฐตฺวา อรูปปริคฺคหํ ทสฺเสติ ฯ

อนิจฺจานุสฺสีติ อนิจฺจโต อนฺนุสฺสนฺโต ฯ วิราคานุสฺสีติ
เอตฺถ เทว วิราคฯ ขยวิราโค จ อจฺจนฺตวิราโค จ ฯ
ตตฺถ สงฺขารานํ ขยฺ ขยโต ปสฺสนา วิปสฺสนาปิ อจฺจนฺต-
วิราคํ นิพฺพานํ วิราคโต ทสฺสนมคฺคณฺณํปิ วิราคานุสฺสนา ฯ
ตทฺถสมฺมจฺกฺกโล วิราคานุสฺสี นาม ฯ ตํ สนฺชาย วุตฺตํ
วิราคานุสฺสีติ วิราคโต อนฺนุสฺสนฺโตติ อตฺถิ ฯ นิโรธานุ-
สฺสีมฺหิปี เอสว นโย ฯ นิโรธํปิ หิ ขยนิโรธ อจฺจนฺต-
นิโรธติ ทฺวิโรเยว ฯ ปฏฺฐินิสฺสคฺคานุสฺสีติ เอตฺถ ปฏฺฐินิสฺสคฺโค
วฺจจติ ไวสฺสคฺโค ฯ โส จ ปริจฺจาตไวสฺสคฺโค ปกฺขนฺทน-
ไวสฺสคฺโคติ ทฺวิโร โหติ ฯ ตตฺถ ปริจฺจาตไวสฺสคฺโคติ วิปสฺสนา ฯ
สา หิ ตทฺทฺวเสน กิเลสํ จ ขนฺธํ จ ไวสฺสชฺชติ ฯ
ปกฺขนฺทนไวสฺสคฺโคติ มคฺโค ฯ โส หิ นิพฺพานํ อารมฺมณโต
ปกฺขนฺทติ ฯ ทฺวิหิปี วา การณฺหิ โส ไวสฺสคฺโคเยว
#๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อพฺยาคตวคฺควณฺณา หน้า ๒๘๕

สมุจฺเจทวเสน ขนฺธานํ กิเลสํวณฺจ โวสุสชฺชนโต นิพฺพานे จ
ปกฺขนฺทนโต ฯ ตสฺมา กิเลสে জ নুচে জ প্রিজ্জতীতি প্রিজ্জাক-
โวสุস্কฺโค ฯ নিরোচয় নিপ্পানচাতুয়া জিত্তํ পক্কন্থতীতি জ(১)
পক্কন্থন্বোস্ক্কোকতি ঔগ্ধী জেত্ৰ মক্কে সমেতি ฯ তথুগয়সম্ভক্তি
পুক্কলো ঔমায় প্ৰণিনিস্ককানুপস্কনায় সমন্থনাকততুতা প্ৰণি-
নিস্ককানুপস্কী নাম হোতি ฯ ত্ৰ সন্থচায়ে(২) বুদ্ধত্ৰ ฯ

ন জ(১) কিল্লজি লোগে উপাত্থিত্তীতি কিল্লজি ঔক্ৰপী সংখারক্ৰত্ৰ
তন্মহাবসেন ন উপাত্থিত্তি ন কন্মহাত্তি ন প্রামসত্তি ฯ
অনুপাত্থিত্তি ন প্রিত্তস্কস্কীতি অক্ককন্মহন্বিত্ত তন্মহাপ্রিত্তস্কনায়
ন প্রিত্তস্কস্কীতি প্ৰজ্জতুত্ৰেয় প্রিনিপ্পায়ত্তীতি সযমেব কিলেস-
প্রিনিপ্পানেন প্রিনিপ্পায়ত্তি ฯ জিণ্না চাত্তীতিঅাত্তিনা পনস্কস
প্ৰজ্জবেক্কখন্মা তস্কীতা ฯ ঔত্তি ঐক্বা সংখিত্তেতেন জিণ্নাসবস্কস
প্পুপ্পকাকপ্পিত্তপ্পত্ত প্পুজ্জিত্তে সংখিত্তেতেনেব কলেসীতি ঔত্তি পন স্কুত্ৰ
লেস্কস্ক ঔওয়াত্থপ্পি ঔহোসী বিপ্সস্নাপ্পি ฯ সোস ঔমস্কমীয়েব স্কুত্ৰে
বিপ্সস্কন্থ ব্ভব্বেতুয়া অরহত্ত্ৰ প্পত্তিত্তিতি ฯ

অঙ্কুৰ্ম্ম ৷

নবমে মা ঐক্কখবে প্পুণ্ণান্থ গায়িত্তকাত্তি প্পুণ্ণান্থ
করোণ্ণতা তেস্সি মা গায়িত্তক ৷ মেতুত্ৰজিত্ত্ৰ গ্ৰাবেসিন্থতি ত্তিক-
জতুক্কখন্মান্থিকায় মেতুত্ৰায় সমপ্পয়ত্ত্ৰ প্পন্নিত্ত্ৰ কত্বা জিত্ত্ৰ
#১. ম. জস্কত্তো নত্তুতি ৷ ২. ম. সন্থচায়েত্ৰ ৷
#৩. ম. ঔয় স্কত্তো নত্তুতি ৷

*เล่มที่ ๑๕ สดตกนิปาตวณณา หน้า ๒๘๖

ภาเวสินฺติ ทสฺเสติ ฯ สํวณฺณมานเ สุทาหนฺติ (๑) สํวณฺณมานเ สฺมํ
อหํ ฯ สํวณฺณมานเติ ฉายมานเ วินสฺสียมานเ ฯ (๒) ฌมฺมิโกติ ทส-
กฺุสฺถมฺมสมนฺนาคโต ฯ ฌมฺมราชาติ อิทมฺสฺส (๓) เววจนํ ฯ ฌมฺเมน
วา ลทฺทฺรชฺชตฺตา ฌมฺมราชา ฯ จาตุรฺนโตติ ปฺรตฺถิมสมฺมทฺทาทีนํ
จตฺนํ สมฺมทฺทานํ วเสน จาตุรฺนตฺยา ปจฺวียา อิตฺสโร ฯ
วิชิตาวิติ วิชิตสฺงคาโม ฯ ชนปโท ตสฺมี อารวียิ อิริภาวํ
ปฺตฺโตติ ชนปทตฺถอารวียปฺตฺโต ฯ

ปโรสทสฺสนฺติ อติเรกสทสฺสํ ฯ สุราติ อภิรฺโน ฯ วิรฺงค-
รฺupaติ วิรฺรานํ องคํ วิรฺงคํ ฯ วิรียสฺเสตํ นามํ ฯ วิรฺงคํ รฺูป-
เมตฺสนฺติ วิรฺงครฺupa ฯ วิรียชาติกา วิรียสภาวา มหาวิรียา (๔) วิย
อกิลาสฺโน ทิวสฺปี ยฺชณฺนตฺตา น กิลมฺนฺตฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ
สาครปฺรียนฺตฺนฺติ จกฺกวาพปพฺพตํ สีมํ กตฺวา จิตสมฺมทฺท-
ปฺรียนฺตํ ฯ อทณฺฑเฑนาติ ชนทณฺฑเฑนาปี เฌชฺเภชฺชานฺสฺสเนน
สฺตฺถทณฺฑเฑนาปี วินาเยว ฯ อสฺตฺถเฑนาติ เอกโตธาราทีนา ปฺรวิเหจน
สฺตฺถเฑนาปี วินาเยว ฯ ฌมฺเมน อภิวิชียาติ เอหิ โข มหาราชาติ
เอวํ ปฺฏิราชาหิ สมฺปฏฺิจฺฉิตาคมฺโน ปาโณ น หนตฺพุโพติ-
อาทีนา ฌมฺเมนาว วุตฺตปฺปการํ ปจฺวี อภิวิชินฺตฺวา ฯ

สฺวเขสินฺนฺติ (๕) สฺวปฺรียสเก สดฺเต อามนฺเตติ ฯ สฺวณฺณ-
#๑. สฺวี. สํวณฺณมานสฺสุทาหนฺติ ฯ ๒. ม. วิปฺชมานเ ฯ ๓. ม. ตสฺเสว ฯ
#๔. ม. วิรียมยา ฯ ๕. ม. สฺวเขสินฺนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อพยากตวคควณณา หน้า ๒๘๗

พฺรหฺมูปโคติ สฺถลพฺรหฺมวิมานปฺปโต ฯ (๑) ปจฺวี อิมฺนฺติ อิมํ
สฺวครปฺริยฺนฺตํ มหาปจฺวี ฯ อสฺวเสนาติ น สฺวสฺยกมฺเมน (๒) ฯ
สฺเมน มนุสฺสฺยิตฺนฺติ (๓) สฺเมน กมฺเมน อนุสฺสฺยิตฺ ฯ (๔) เตหิ เอตํ
สฺวเสตฺนฺติ เตหิ สฺวสฺวเกหิ มหาการุณฺนิเกหิ พุทฺเธหิ เอตํ
เอตฺตํ จานํ สฺวเสตฺตํ สฺวเสตฺตํ ฯ ปจฺโพนฺยติ ปจฺวีสฺวมิโก (๕) ฯ

นวมํ ฯ

ทสฺเม เกวฏฺฏฺว มณฺเฑ มจฺเฑ วิโลเปตฺติติ (๖) เกวฏฺฏานํ
มจฺนฺปจฺฉิ โอตฺวเรตฺวา จิตฺตฺจฺจฺนฺ ชาเลว (๗) อุกฺกโต อุกฺกิตฺตมฺตฺเต
มจฺนฺคฺคาหกานํ มหาสฺวโท โหติ ตํ สฺนฺชาเยตํ วุตฺตํ ฯ สฺวชาตฺติ
วิสฺวชฺย กนิฏฺฏจฺจ ฯ สฺวา เนว สฺสฺสุ อาทิยฺตีติ สฺสฺสุชฺย
กตฺตพฺพิ วุตฺตํ นาม อตฺถิ ตํ น กโรติ สฺสฺสุตฺติปิ นํ น
กณฺเฑติ ฯ น สฺสฺสุริ อาทิยฺตีติ วจฺนํปฺนฺสฺสา (๘) น กณฺหาติ ฯ
เอว อนาทรตฺยปิ อคฺคหณฺนปี น อาทิยฺติ นาม ฯ เสเสสุปี
เอเสว นโย ฯ เอว อนาถปฺนฺชฺชฺโก สฺวณฺิสฺยจฺจฺริ กเหตุว
สฺตฺถุ ปฺรโต นิสฺสีติ ฯ สฺวาปี สฺวชฺวตา กิ นฺ โข อยํ
เสฏฺฐิ ทสฺพลสฺส สฺนฺติเก มยฺหํ คณฺณํ กเถสฺสฺติ อฺวทฺทฺ อคฺคณฺนฺติ
คณฺตฺวา อวิทฺเร สฺวทฺ สฺวณฺนฺตี อฏฺฐจฺจฺยิตฺ ฯ อถ นํ สฺตฺถา

- #๑. ม. สฺวณฺญพฺรหฺมวิมานูปโค ฯ ๒. ม. สฺวสฺยกมฺเมน ฯ
- #๓. สฺย. ทมนุสฺสฺยิตฺนฺติ ฯ ๔. ม. อนุสฺสฺยิตฺ ฯ ๕. ม. ปฺรตฺวิสฺวมิโก ฯ
- #๖. ม. เอกเวฏฺฏฺว มณฺเฑ มจฺนฺวิโลเปติ ฯ ๗. ม. ชาเล วา ฯ
- #๘. สฺย. วจฺนํ ปนฺสฺสา ฯ ม. วจฺนํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๒๘๘

เอहि สุชาเตติ อามนุเตสิ ฯ

อหิตานุกมปิณีติ น หิตานุกมปิณี ฯ อญฺเฐสุติ ปรปุริเสสุ ฯ
อติมญฺเฐเตติ โอมานาติมานวเสน อติมญฺเฐติ ฯ ฌเนน กิตฺตฺสาติ
ฌเนน กิตฺตา อสฺส ฯ วธาย อุตฺตฺกกาติ วธิตฺตํ อุตฺตฺกกา-
ปนฺนา ฯ ยํ อิตฺถิยา วินฺทติ สามิโก ฌนฺนติ อิตฺถิยา สามิโก
ยํ ฌนํ ลภติ ฯ อปฺปมฺปิเสสฺส อปฺปหาตุมิจฺฉิตฺติ โลกโตปิ อสฺส
หริตฺตํ อิจฺฉติ อุตฺทเน อาโรปิตอกุขลียํ ปกฺขิปิตพฺพตฺตฺทฺลโตปิ
โลกํ หริตฺตฺเมว วายมติ ฯ อลฺสาติ นิสินฺนญฺจฺจเน นิสินฺนา
จิตฺตฺจฺจเน จิตฺตา โหติ ฯ ฆรฺสาติ ฆรา ฯ ทฺรุตฺตฺวาทีนิตฺติ
ทฺรุตฺตฺวาทีนิตฺติ กกฺขพฺวาพทฺถเมว กเถติ อญฺจายกานํ อภิภูยฺย
วตฺตฺตฺติ เอเตถ อญฺจายกานนฺนติ พหฺวจฺนวเสน วิริยฺญฺจฺจเน-
สมฺปนฺโน สามิโก วุตฺโต ฯ ตสฺส ตํ อญฺจฺจเนสมฺปตฺตํ อภิภวิตฺวา
เหญฺจฺจ กตฺวา วตฺตฺติ ฯ ปโมทตฺติ อาโมทิตฺตฺปโมทิตฺตา โหติ ฯ
โกเลยฺยกาติ กุลสมฺปนฺนา ฯ ปติพฺพตาติ ปติเทวตา ฯ วรทฺตฺ-
ตฺตฺชิตฺตาติ ทนฺนทํ กเหตุวา วเรน ตฺตฺชิตฺตา ฆาเตสฺสามิ
ตฺนฺนติ วุตฺตา ฯ ทาสีสมฺนฺนติ สามิกสฺส วตฺตฺตฺตฺตฺกา ทาสีติ
มํ ภควา ฐาเรตฺตฺติ วุตฺตา สรณฺเสสฺส ปติญฺจฺจาสี ฯ

ทสมํ ฯ

เอกาทสมเม สฺปตฺตฺกนฺนตาติ สฺปตฺตฺตานํ เวรีนํ กนฺนตา
ปิยา เตหิ อิจฺฉิตฺตฺตฺตฺตา ฯ สฺปตฺตฺตฺกนฺนตาติ สฺปตฺตฺตานํ เวรีนํ

*เล่มที่ ๑๕ อพฺยาคตวคฺควณฺณา หน้า ๒๘๕

อตุถกรณา ฯ โภธปรโตติ โภธานุกโต ฯ ปจฺรตุถตยาติ
พหุอตุถตยา พหุหิตตยา ฯ อนตุถํปีติ อวทุตฺธิมฺปี(๑) ฯ อตุโถ เม
คหิโตติ วทุตฺธิ เม คหิตา ฯ

อโถ อตุถํ คเหตุวานาติ อโถ วทุตฺธิ คเหตุวา ฯ อนตุถํ
ปฏฺธิปชฺชตีติ(๒) อนตุโถ เม คหิโตติ สลลภุเจติ ฯ วธฺ กตุวานาติ
ปาดนาติปาดกมฺมํ กตุวา ฯ โภธสมฺมทสมฺมตฺโตติ โภธมเทน
มตฺโต ฯ อาทินฺนคหิตปรามญฺโจติ อตุโถ ฯ อายสฺกยฺนฺติ อยสฺภาวํ
อยโส นยโส โหตีติ อตุโถ ฯ อนตุตรโต ชาตฺนฺติ อพฺกนฺตเร
อุปฺปนฺนํ ฯ อตุถํ น ชานาตีติ วทุตฺธิอตุถํ น ชานาติ ฯ
ธมฺมํ น ปสฺสตีติ สมถวิปสฺสนาธมฺมํ น ปสฺสตี ฯ อนตุธมฺนฺติ
อนตุธภาวกรฺ ตมฺ พหฺลตมฺ ฯ วา(๑) สหเตติ อภิภาวติ ฯ ทุมฺมงฺกฺยฺนฺติ
ทุมฺมงฺกฺยาวิ นิตฺเตชฺชตฺ ทุพฺพณฺณมุขตฺ ฯ ยโต ปตยาตีติ ยทา
นิพฺพตฺตติ ฯ น วาโจ โหติ คารโวติ วจนฺสฺสาปี ครุภาโว
น โหติ ฯ น ทิปฺ โหติ กิลฺยจฺนฺติ กาจิ ปตฺติจฺจา นาม
น โหติ ฯ ตปนฺยานีติ ตาปชฺนกาณี ฯ ธมฺเมหิตี สมถ-
วิปสฺสนาธมฺเมหิ ฯ อารกาติ ทูเร ฯ พุราหฺมณฺนฺติ จีณาสว-
พุราหฺมณฺณํ ฯ

ยาย มาตุ ภโตติ ยาย มาตรา ภโต โปสิโต ฯ ปาณททํ
สนฺตินฺนฺติ ชีวิตทายิกํ สมานํ ฯ หนฺติ กุทุโร ปุถฺตฺตฺตานนฺติ
#๑. ม. อวทุตฺธิมฺปี ฯ ๒. ม. อธิปชฺชตีติ ฯ
#๓. ส. อนตุธภาวกรณฺนมหาตมฺ ฯ ม. พหฺลตมฺ ฯ

*เล่มที ๑๕ สตุตถกนิปาตวณณา หน้า ๒๕๐

กุทุโธ ปุคคโล ปุณฺณานาการณเหหิ อตุตฺตานํ หนฺตึ ฯ นานา-
รฐเปสุ มุจฺฉิตฺตึ นานารมฺมณฺเส อธิมุจฺฉิตฺตึ หุตฺวา ฯ รชชฺญา
พชฺฉณ มียฺยฺนฺตึตฺติ รชชฺญา พนฺธิตฺวา มรฺนฺตึ ฯ ปพฺพตามปี
กนฺทเรตฺติ ปพฺพตกนฺทเรปี ปตฺติตฺวา มรฺนฺตึ ฯ ภูตฺทจฺจนีตฺติ (๑)
หตฺวทฺตฺสนิ ฯ อิตฺยฺนฺตึ อิตฺติ อัยฺ ฯ ตํ ทเมน สมฺมจฺฉินฺนฺเทตฺติ
ตํ โกธํ ทเมน ฉินฺนฺเทยฺย ฯ กตฺเรน ทเมนาตฺติ ปญฺญา-
วีริเยน ทิฏฺฐิยาตฺติ วิปฺสฺสนาปญฺญาเยจฺว วิปฺสฺสนาสมฺปยุตฺเตน
กาเยกเจตฺตึกวีริเยน จ มคฺคสมฺมาทิฏฺฐิยา จ ฯ ตเถว ฐมฺเม
สิกฺขเถตาตฺติ ยถา อกุสฺลํ สมฺมจฺฉินฺนฺเทยฺย สมถวิปฺสฺสนาฐมฺเมปี
ตเถว สิกฺขเยยฺย ฯ มา โน ทมฺมมฺงฺกุยฺม อหฺตฺติ มา อมฺหากํ
ทมฺมมฺงฺกุภาโว อโหสิตฺติ อิมมตฺถํ ปตฺถยมาณา ฯ อนายาสาตฺติ
อนุปายาสา ฯ อนุสฺสฺสกาตฺติ กตฺถจฺจิ อุสฺสฺสูกํ อนาปนฺนา ฯ เสสิ
สพฺพตฺถ อตุตฺตานเมวาตฺติ ฯ

เอกาทสมํ ฯ

อพฺยาทวคฺโค จฺญฺโฐ ฯ

#๑. ม. ภูนฺทจฺจนีตฺติ ฯ

มหาวคควณณา

สุตตมสฺส ปจเม หตฺตูปนิโสติ หตฺตูปนิโส จินฺนปจฺจโย ฯ
ยถาภูตถาณทสฺสนนฺติ ตฺรณวิปสฺสนา ฯ นิพฺพิทาวิราโคติ
พลววิปสฺสนา เจว มคฺโค จ ฯ วิมุตฺติถาณทสฺสนนฺติ อรหตฺต-
วิมุตฺติ จ ปจฺจเวกฺขณา จ ฯ

ปฐมํ ฯ

ทฺติเย ยสฺมา อํยํ สตฺตสฺสุริยเทสฺนา เตโชสํวณฺณทสฺสนวเสน
ปวตฺตา ตสฺมา ตโย สํวณฺณา ติสฺโส สํวณฺณสีมา [๑] ตีณิ
โกลาหลานีติ อํยํ ตาว อาทิโตว อิมสฺส สุตฺตสฺส ปุเรจาริก-
กถา เวทิตพฺพา ฯ สวา วิสฺสุทฺธิมคฺเค (#) ปุพฺเพนิวาसानุสฺสตีนิทเทเส
วิตฺถาริตาว ฯ เอตทโวจาทิ อนิจฺจกมฺมกฺุณานิกานํ ปญฺจนํ
ภิกฺขุสฺตานํ อชฺฌาเสยเน อฺปาทินฺนกาณํ อนฺปาทินฺนกาณํ
สงฺขารานํ วิปตฺติทสฺสนตฺถํ เอว(๑) อนิจฺจา ภิกฺขเว สงฺขาราทิ-
อาที สตฺตสฺสุริโยปมฺสฺตฺตฺนตํ อโวจ ฯ

ตตฺถ อนิจฺจาทิ หุตฺวา อภาวณฺเฐน อนิจฺจา ฯ สงฺขาราทิ
อฺปาทินฺนกอณฺปาทินฺนกอณฺสงฺขารธฺมมา ฯ (๔) อทฺฐวาทิ อธิรณฺเฐน
อทฺฐวา ฯ อนสฺสาสิกาทิ อสฺสสฺตภาเวเน อสฺสาสฺสริหิตา ฯ อลเมวาทิ
ยฺตุตฺตเมว ฯ อชฺโฆคาโพหติ อฺทเท อนฺปวิญฺโจะ ฯ อจฺจุคฺคโตติ

- #๑. ม. เอตฺถนฺตเร ตีณิ สํวณฺณมฺูลานีติ ทิสฺสนนฺติ ฯ
- #๒. วิสฺสุทฺธิมคฺค. ๒/๒๕๒-๓ ฯ ๓. ม. เอตํ ฯ
- #๔. ม. อทฺฐวาทิ เอวํ อจิรณฺเฐเน น ทฺฐวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สดุดกนิปาตวณณา หน้า ๒๕๒

อุทกปีภูจิต อุคคโต ฯ เทโว น วสสตีติ ปจมี ดาว
 อุทกปฺปนเมโฆ นาม โภกิสตสหัสสจกฺกวาเพ เอกเมโฆ หุตฺวา
 วสสตี ฯ ตทา นิกฺขนุตพีซํ น ปฺน เภหํ ปวิสตี ฯ ตโต
 ปฏฺจาย ฆมฺมกรณ นินฺรุทฺธํ วย อุทกํ โหตี ปฺน เอกวินฺหุปี
 เทโว น วสสตีติ อุปฺมานฆมฺมกถาว ปฺมาณํ ฯ วินสฺสนฺเต
 ปน โลก ปจมี อวีจิต ปฏฺจาย ตฺจฺโฆ โหตี ตโต อุฏฺจหิตฺวา
 สดฺดา มนุสฺสโลก จ ตินฺจฺฉานนฺสุ จ นินฺพุตฺตนฺตี ฯ ตินฺจฺฉานนฺสุ
 นินฺพุตฺตปิ ปุตฺตภาติเกสฺ เมตฺตํ ปฏฺิลภิตฺวา กาลํ กตฺวา (๑)
 เทวมนุสฺเสสฺ นินฺพุตฺตนฺตี ฯ เทวตฺาโย อากาเสน จรฺนตีโย
 อารโจะนฺตี น อิทํ จานํ สสฺสตี น นินฺวทฺธํ เมตฺตํ
 ภาเวถ กรุณฺมํ มุทิตํ อุเปกฺขํ ภาเวถาตี ฯ เต เมตฺตาทโย
 ภาเวตฺวา ตโต จฺตา พุรหฺมโลก นินฺพุตฺตนฺตี ฯ

พิชคามาตี เอกฺถ พิชคามา นาม ปญจ พิชชาตานิ ฯ
 กุตคาโม นาม ยงฺกิลฺยจि นิกฺขนุตฺมุลปฺณณฺ หริตฺกํ ฯ โอสธ(๒)-
 ตินฺวนปฺตโยตี เอกฺถ โอสธีตี(๓) โอสถรฺกฺษา ฯ ตินฺนาตี พหิสารา
 ตาลนาพิเกราทโย ฯ วนปฺตโยตี วนเชฏฺฐรฺกฺษา ฯ กุณฺนทโยตี
 จเปตฺวา ปญจ มหฺนทโย อวเสสา นินฺนคา ฯ กุโสพฺภาตี (๔)
 จเปตฺวา สดฺต มหฺสเร อวเสสา รหฺทาทโย ฯ ทฺติโย สฺฐริโยตี-
 อาทิสฺส ทฺติยสฺฐริยกาเล เอโก อุเทตี เอโก อตฺถจฺกเมตี ฯ
 #๑. ม. กาลกตา ฯ ๒. สฺยา. โอสธี... ฯ เอวมฺปรีปี ฯ
 #๔. สี. กุสฺสุพฺภา ฯ ม. กุโสพฺภา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๕๑

ตติยกาเล เอ โโก อุเทติ เอ โโก อตฺถงฺกเมติ เอ โโก มชฺฌ
โหติ ฯ จตฺตถกาเล จตฺตกุลิเก คาเม จตฺตาโร ปิณฺฑจาริกา
ทิวารปฏิปาฎิยา จิตา วิย โหนฺติ ฯ ปญฺจมาทิกาลีปี เอเสว
นโย ฯ ปฺลชฺชนฺตฺติ นิชฺชิตฺวา (๑) ปตฺนฺติ ฯ เนว ฉาริกา ปญฺญาติ
น มสฺสีติ จกฺกวาพมหาปจวี สีนฺรปพฺพตฺราชา หิมวา จกฺก-
วาพพฺพโต ฉ กามสคฺคา ปจฺมชฺฌานนฺภูมิกพฺรหฺมโลโกติ(๒) เอตฺตเก
จानเน ททฺธเม อจฺจราย คเหตุพฺพมตฺตาปี ฉาริกา วา องฺคาโร
วา น ปญฺญาติ ฯ

โก มนฺตา โโก สทฺธาตาติ โโก ตสฺส สทฺธาปนฺตถาย
มนฺเตตุ(๓) สมตฺโถ โโก วา ตสฺส สทฺธาตา ฯ อญฺจตฺตร
ทิกฺกุจฺปะเทหิตี ทิกฺกุจฺปะเท โสตาปนฺเน อริยสาเวจฺปะตฺวา
โก อญฺเ(๔) สทฺทหิสฺสตีติ อตฺโถ ฯ วิตฺราโคติ วิกฺขมฺภนฺวเสน
วิตฺราโค ฯ สาสนํ อาชานีสฺสูติ อฺนุสฺสิฏฺฐี ชานีสฺสุ พฺรหฺมโลก-
สทฺทพฺพตฺยา มคฺคํ ปฏิปชฺชิสฺสุ ฯ สมสมคฺติโยติ (๕) ทฺติยคฺกเว (๖) สทฺทพา-
กาเรน สมคฺติโก เอกคฺติโก ฯ อุตฺตริ เมตฺตํ ภาเวยฺยนฺติ
ปจฺมชฺฌานโต อุตฺตริ ยาว ติกจตฺตกชฺฌานํ ปณฺธิตํ กตฺวา
เมตฺตํ ภาเวยฺยํ ฯ

จกฺขุมาติ ปญฺจหิ จกฺขุหิ จกฺขุมา ฯ ปรีนิพฺพุโตติ
#๑. ม. นิชฺชิตฺวา นิชฺชิตฺวา ฯ ๒. ม. ปจฺมชฺฌานนิกพฺรหฺมโลกาติ ฯ
#๓. ม. อญฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๔. ม. อญฺ โญ ฯ ๕. ส. สมคฺติโยติ ฯ
#๖. ม. ทฺติยคฺตภาเว ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สดตกนิปาตวณณา หน้า ๒๕๔

โพธิปลดลงเกยว กิเลสปรินิพพานน ปรินิพพุโต ฯ เอว อนิจจ-
ลกษณั ที่เปตวา สดถริ เทสนั วินิวฏเณเต ปญจสตาปี
เต อนิจจกมมุฏจานิกา ภิกขุ เทสนานุสาเรณ ฉานั เปเสตวา
นินินาสเนสุยว อรหตตัม ปาปุณีสสูติ ฯ

ทุตยั ฯ

ตติเย ยโตติ ยทา ฯ ปจจนติมนติ รฎจปริยนเต รฎจา-
วसानะ นิวิฏจัน ฯ มชฌเทสนครสุส ปน รกขากิจจัน นตติ
เตน ตัม น กหิตัม ฯ นครปริกขารเหหิ ปริกขตนตติ (๑) นคราลงกาเรหิ
อลงกตัม ฯ อกรรมนิยตติ อกตตพัพ อชินนียั ฯ (๒) คมกักรเนมาติ
คมกักรอวาฎา ฯ สุนิขาทาติ สฎจ สนนีสีทาปีตา ฯ ตัม ปเนตัม
เอสิกาถมกั อิกุฎกาหิ วา กโรนตติ สิตาหิ วา ขทิตาหิ
วา สารรูกเขหิ ฯ ตัม นครกตตตถาย กโรนตา พหिनคเร กโรนตติ
อลงการตถาย กโรนตา อนโตนคเร ฯ ตัม อิกุฎกามยัม กโรนตา
มหนตัม อวาฎัน กตวา [๑] สุชาย ลิมปนตติ ฯ ยทา หตถินา
ทนเตหิ อภิหโต น จลติ ตทา สุลิตโต นาม โหติ ฯ
สิตาถมกาทโยปี อฏจัสสาเอว โหนตติ ฯ เต สเจ อฏจรัตนา
โหนตติ จตฺรตนมตตัม อวาฎเณ ปวิสติ จตฺรตนมตตัม อูปริ
โหติ โสพสรตณวิสติตเรเนสุปี เอเสว นโย ฯ สพเพสณหิ
#๑. ม. สุปริกขตนตติ ฯ ๒. ส. อคมนียั ฯ ๓. ม. เอตถนตเร จยั จินิตวา
#อูปริ อฏจัสสา กตวาติ ทิสตติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๕๕

อุปฺทตฺมฺ เหนฺจฺจา โหติ อุปฺทตฺมฺ อุปริ ฯ เต โคมุตตวํกา โหนฺติ
เตน เตสํ อนฺตเร ปทรมยฺ (๑) กตฺวา กมฺมํ กาคฺ์ สกฺกา
โหติ เต ปน กตฺจิตฺตกมฺมา ปกฺคหิตทฺชชาว โหนฺติ ฯ
ปริชาติ ปริกฺขิปีตฺวา จิตฺมาติกา ฯ อนฺุปริยายปโถติ อนฺุโต-
ปาการณ (๒) สทฺธี คโต มหาปโถ ยตฺถ จิตา พหิปาการ
จิตฺเห สทฺธี ยฺชฺณนฺติ ฯ สลากนฺติ สรโตมราทินิสฺสคฺคิยาวัธฺ ฯ
เชวณิกนฺติ เอกโตธาราธิเสสาวุธฺ ฯ

หตฺถาโรหาติ สพฺเพ (๓) หตฺถิอาจริยหตฺถิเวชฺชหตฺถิพนฺชาทโย ฯ
อสฺสาโรหาติ สพฺเพปี อสฺสาจริยอสฺสเวชฺชอสฺสพนฺชาทโย ฯ
รตฺถิกาคิ สพฺเพปี รตฺถาจริยรตฺถิเชรตฺถรทฺชชาทโย ฯ ฌนฺุคฺคหาคิ
อสฺสาสา ฯ เจลกาคิ เย ยฺทฺเช ชยทฺชชฺ คเหตุวา ปฺรโต
กจฺจนฺติ ฯ จลกาคิ อิธ รณฺโถ ฌานํ โหตุ อิธ อสฺกมฺหา-
มตฺตสฺสาติ เอวํ เสนาพฺยุหการกา ฯ ปิณฺฑทฺทายกาคิ (๔) สาหสิก-
มหาโยธา ฯ เต กิรฺ ประเสนํ ปวิสิตฺวา ปิณฺฑทฺทายกาคิ ฌตฺวา
ฌตฺวา นยฺนฺติ (๕) อุปฺปตฺติตฺวา นิกจฺจนฺตีติ อตฺโถ ฯ เย วา
สงฺคามมชฺเฒ โยชานํ ฆตฺตปานิยฺ คเหตุวา ปวิสฺนฺติ เตสมฺเปตฺ
นามํ ฯ อุกฺคา ราชปฺุตฺตาคิ อุกฺคตฺคฺคตา สงฺคามาวจฺรา
ราชปฺุตฺตา ฯ ปกฺขนฺทินฺติ เย กสฺส สีสํ วา อาวัธฺ วา
#๑. สี. ปทฺรจยฺ ฯ ๒. ม. อนฺุโต ปาการสฺส ปาการณ ฯ
#๓. ม. สพฺเพปี ฯ ๔. ม. ปิณฺฑทฺทายกาคิ ฯ ๕. สี. ทสฺสนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สดตกนิปาตวณณา หน้า ๒๕๖

อาหรามาดิ วตุวา อสุกสุสาดิ วตุตา สงคามิ ปกขนุทิตวา
ตเทว อาหรมุติ อิมะ ปกขนุทิตติ ปกขนุทิตโน ๑ มหاناภา
วिय มหاناภา หตฺถิอาทิสฺสปี อภิมุขิ อากจฺจนฺเตสุ อนิวตฺติย-
โยธานิ เอตํ อธิวจฺนํ ๑

สุราดิ เอกสุรา เย สขาลิกาปี [๑] สวมุมิกาปี สมุทฺทํ ตริตุํ
สกุโกนฺติ ๑ จมฺมโยชิโนติ เย จมฺมกณฺจุกํ วา ปวิสิตฺวา สรปฺริตฺตาณ-
จมฺม(๒) วา กเหตุวา ยฺชณฺนฺติ ๑ ทาสกปฺตฺตาติ พลวสิเนหา
จรมทาสโยธา ๑ โทวาริโกติ ทวารปาโล ๑ วาสนเลปนสมฺปนฺโนติ
วาสนเนน สพฺพวิวรปฺฏิจฺฉาทเนน สุธาเลปน สมฺปนฺโน พหิ
วา ขาณฺุปการสงฺขาเตน วาสนเนน จมนมฺภูเจน จ สุธาเลปน
สมฺปนฺโน ปุณฺณจฺฉปนฺตี ทสฺเสตฺวา กตฺติตฺตกมฺโม ปกฺคหิ-
ตทฺชฺช ๑ ตินฺนกุโจทกนฺติ หตฺถิอสุสาดินิ ฆาสตฺถาย เกหानณฺจ
ณาทนฺตฺถาย อาหริตฺวา พหุสุ จาเนสุ จปิตฺตินฺนจฺจ เกหกรรม-
ปจฺนาทินิ อตฺถาย อาหริตฺวา จปิตกณฺจฺจ ยนฺเตหิ ปเวเสตฺวา
โปกฺขรณฺิสฺส จปิตฺตฺกณฺจ ๑ สนนิจิตฺโต โหติติ ปกฺกจฺเจว อนเนเกสุ
จาเนสุ สฺสุจฺจ สนนิจิตฺโต โหติ ๑ อพฺภนฺตรานํ รติยาติ อนฺุโตนฺคร-
วาสิณิ รติอตฺถาย ๑ อปฺริตฺตฺสายาติ ตาสิ อนาปฺชชนฺตฺถาย ๑
สาลิยวณฺฺติ นานปฺปการา สาลิ เจว ยวา จ ๑ ติล-
มุคฺคมาสาปฺรณฺณนฺติ ติลมุคฺคมาสา จ เสสาปฺรณฺณณฺจ ๑

อิทานิ ยสฺมา ตถาคตฺตสฺส นกเร กมฺมิ นาม นตฺถิ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร สวมุมิกาปีติ ทิสฺสติ ๑ ๒. ม. สรปฺริตฺตาณจมฺมํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๕๗

นครสทิส ปน อริยสาวกั นครปริกขารสทิสเส จ สตุตฺทมเม
จตุรหารสทิสานิ จ จตุตาริ ฆานานิ ทสฺเสตฺวา เอกาทสฺสุ
จानสฺสุ อรหตุตํ ปกฺขิปิตฺวา เทสนํ นิวิญฺญสฺสามิตี (๑) อัย อูปมา
อาคตา ตสฺมา ตํ เทสนํ ปกาเสตุํ อิทํ เอวเมว โขติ-
อาทิ อารทฺธํ ฯ ตตฺถ สทฺธมฺเมหิตี สฺฐมฺเมหิ ฯ

สทฺโธติ โอกปฺปนสทฺธาย เจว ปจฺจกฺขสทฺธาย จ
สมนฺนาคโต ฯ ตตฺถ ทานสีลาทีนํ ผลํ สทฺทหิตฺวา ทานาติ-
ปฺลฺลณฺกรณฺ สทฺธา โอกปฺปนสทฺธา นาม ฯ มคฺเคน อาคต-
สทฺธา ปจฺจกฺขสทฺธา นาม ฯ ปสาทสทฺธาตีปี เอสาเอว ฯ
ตสฺสา ลกฺขณาทีนํ วิภาเวตฺพพานิ ฯ (๒) สมฺปกฺขนฺทนลกฺขณา จ
มหาราช สทฺธา สมฺปสาทนลกฺขณา จาติหิ [๓] วจนโต อิทํ
สทฺธาย ลกฺขณํ นาม ฯ ตีหิ ภิกฺขเว จานเห สทฺโธ ปสนฺโน
เวทิตฺพุโพ กตเมหิ ตีหิ ฯ สีลวนฺตานิ ทสฺสนกาโม โหตีติ-
อาทีนา (๔) นเยน วุตฺตํ ปน สทฺธาย นิमितฺตํ นาม ฯ โก
จาหาโร สทฺธาย สทฺธมฺมสฺสวณฺนตฺสฺส วณฺิยนฺติ (๕) อัย ปนสฺสา
อาหาโร นาม ฯ สทฺธาปฺพชิตสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อยมนฺ-
ธมฺโม โหติ ยํ รูปํ นิพฺพิทาพฺหุโล วิหริสฺสตีติ (๖) อยมสฺส
อนฺธมฺโม นาม ฯ สทฺธา พนฺธติ ปาเถยฺยํ สีริ โภกานมาสโย ฯ (๗)
#๑. ม. วินิวิญฺญสฺสามิตี ฯ ๒. ม. ลกฺขณาทีนํ วิภาโค เวทิตฺพุโพ ฯ
#๓. ม. เอตฺถนฺตเร หิสทฺโท อตฺถิ ฯ ๔. อ. จ. ติก. ๒๐/๔๘๑/๑๕๐ ฯ
#๕. อ. จ. ทสก. ๒๔/๖๑/๑๒๓ ฯ ๖. ส. ข. ๑๗/๓๔๒/๒๑๕ ฯ
#วิหเรยฺยาติ ฯ ๗. ส. ส. ๑๕/๒๑๖/๖๑ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สดุดกนิปาตวณณา หน้า ๒๕๘

สทุธา ทุดิยา ปุริสสุส โหติ ฯ (๑) สทุธาย ตรติ โอมํ ฯ (๒) สทุธา-
พิชฺช ตโป วุฏฺฐิ ฯ (๓) สทุธาหตุโถ มหานาโค ฯ อุเปกฺขาสตทหนฺตวาทิ-
อาทีสุ ปน สุตฺเตสุ เอติสุสา พทฺธภคฺตปฺปฏฺฐาทิสริกฺขตาย
อนกสฺรตฺตา ภควตา ปกาสิตา ฯ อิมสฺมี ปน นคโรปม-
สุตฺตฺตฺนฺเต เอสา อจลฺลสุปฺปติฏฺฐิตตฺตาย เอสิกาถมฺภสฺสทิสฺสา กตฺวา
ทสฺสิตฺตา ฯ

สทฺเชสิโกติ สทฺธํ เอสิกาถมฺภํ กตฺวา อริยสวากโ อกุสลํ
ปชหตีติ อิมินา นเยน สพฺพปฺเทสุ โยชนา กาทพฺพา ฯ
อปีเจตฺถ หิโรตฺตปฺเปหิ ทีสุ ทฺวารesu สํวโร สมปชฺชติ โส
จตุปาริสฺสุทฺธิสึลํ โหติ ฯ อิติ อิมสฺมี สุตฺเต เอกาทสฺสุ จาเนสุ
อรหตฺตํ ปกฺขิปิตฺวา เทสนาย กุฏฺฐํ คหิตฺตฺนฺติ เวทิตพฺพิ ฯ

ตติยํ ฯ

จตุตฺเถ กาลํ ชานาตีติ ยุตฺตปฺปตฺตกาลี ชานาติ ฯ
อัย กาลโ อุกฺทเทสฺสสุตฺติ อัย พุทฺธวจนํ อุกฺกณฺหนกาโล ฯ
ปริปฺจูฉายาติ อตฺถานตฺถํ การณาการณํ ปริปฺจูฉาย ฯ โยคฺสฺสชาติ
โยเก กมฺมํ ปกฺขิปนฺตฺส ฯ ปฏฺฐิสฺลฺลานฺตฺสชาติ นิลีนฺตฺส เอกิ-
ภาวฺสฺส ฯ ฐมฺมานุฐมฺมปฏฺฐิปนฺโนติ นวนฺนํ โลกฺกุตรฐมฺมานํ
อนฺรูปฐมฺมํ ปุพฺพภาคปฏฺฐิปทํ ปฏฺฐิปนฺโน ฯ เอวํ โข ภิกฺขเว
ภิกฺขุ ปุคฺคฺลปโรปรณฺณ โหตีติ เอวํ ภิกฺขุ ปุคฺคฺลนํ ปโรปฺริ

#๑. ส. ส. ๑๕/๑๑๓/๓๕ ฯ ๒. ส. ส. ๑๕/๘๔๓/๓๑๕ ฯ

#๓. พ. ส. ๒๕/๒๕๘/๓๔๑ ฯ

*เล่มที ๑๕ มหาวคควณณา หน้า ๒๕๕

ตักขมทุภาวํ ชานนสมตฺโถ นาม โหติ ฯ

จตุตถํ ฯ

ปลยเจม ปนฺนปลาโสติ (๑) ปตติปลาโส ฯ ชาลกษาโตติ
สลยชาตปตฺตปฺปฺผชาโล ฯ ตสฺส หึ ปตฺตชาลยจ ปฺปฺผชาลยจ
สเหว นิกขมตี ฯ ขารกษาโตติ ปาฏึเอกุกํ สลยจึเตน (๒) สุวึกตฺเตน
ปตฺตชาลเกน จ ปฺปฺผชาลเกน จ สมฺนฺนาคโต ฯ กุฑมฺลก-
ษาโตติ (๓) สลยชาตมฺกฺโล ฯ โกกาสกษาโตติ (๔) อวึกสึเตหึ
มหากุจฺญึหึ ปฺปฺผเหหึ สมฺนฺนาคโต ฯ สพฺพพาลึมุลฺโลติ (๕) สพฺพพา-
กาเรน สุปฺปึมิโต ฯ ทึพฺเพ จตฺตารอ มาเสตี ทึพฺเพน आयुना
จตฺตารอ มาเส ฯ มนุสฺสคณนาย ปนฺ ตานึ ทฺวาทสวสฺส-
สทฺสทานึ โหนฺติ ฯ ปรีจาเรนฺตีตี อโต จโต จ อินฺทริยานึ
จาเรนฺตี กึพนฺตี รมนฺตีตี อตฺโถ ฯ

อากาย สุกฺกึ โหตีตี ตตฺตกํ จานํ โอภาเสน สุกฺกึ
โหตี ฯ เตสยหึ ปฺปฺผานํ พาลสุริยสฺส วึย อากา โหตี
ปตฺตทานึ ปณฺณจฺจตฺตปฺปฺมานานึ อนฺโต มหาคุมฺพมคฺตฺตา เรณู
โหตี ฯ ปฺปฺผึเต ปนฺ ปารีจฺจตฺตเก อารอหนกึจํ วา องฺกฺสกํ
คเหตฺวา นมนกึจํ วา ปฺปฺผาทรณฺตํ จงฺโกฏฺกกึจํ วา
นตฺถึ กนฺตฺนกวาโต อุกฺกฺหิตฺวา ปฺปฺผานึ วณฺณโต กนฺตตี
#๑. ม. ปนฺนปลาโสติ ฯ ๒. ม. ปาฏึเอกุกํ สลยชาเตน ฯ
#๓. ม. กุฑมฺลกษาโตติ ฯ ๔. ม. โกรกษาโตติ ฯ
#๕. ม. สพฺพพาลึมุลฺโลติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณฺณา หน้า ๓๐๐

สมปฏิจจนกวาโต สมปฏิจจติ ปเวสนกวาโต สุขมมํ เทวสภํ
ปเวเสติ สมมุชชนกวาโต ปุราณปุพพานิ นีหริติ สนฺนุถรณก-
วาโต ปตฺตกณฺณิกเกสรานิ รณฺเชนฺโต สนฺนุถริ ๑ มชฺฌญฺจฺจเน
ธมฺมาสนํ โหติ โยชนปฺปมาโณ รตนปฺลลฺงเก(๑) อุปริ ติโยชนเนน
เสตจฺจตฺเตน ฐาเรยฺมาเนน ตทนนฺตรํ สกฺกสฺส เทวธฺมฺโย อาสนํ
อตุลฺลริยติ ตโต เตตฺตํสา ย เทวปฺตฺตํ ตโต อณฺเณถํ
มเหสฺสกาณํ เทวานํ อณฺเณตฺรเทวตํ ปุพฺพกณฺณิกาว อาสนํ
โหติ เทวา เทวสภํ ปวิสิตฺวา นิสิตฺวา ๑ ตโต ปุพฺเพหิ
เรณฺวญฺญิ อุกฺกนฺตฺวา อุปริกณฺณิกํ อาหจฺจ นิปตฺมานา
เทวตํ ติกาตฺตปฺปมาณํ อตฺตภาวํ ลาหารสปริกมฺมสชฺชิตฺติ
วีย สุวณฺณจฺจณฺณปฺปชฺชริ วีย กโรติ ๑ เอกจฺเจ ปน (๒) เทวา
เอเกกํ ปุพฺพิ คเหตฺวา อณฺเณมณฺณํ ปหฺรณฺตาปี กิพฺนฺติเยว ๑
ปหฺรณฺกาเลปี มหาตฺมฺพปฺปมาณา เรณฺว นิกฺกขมิตฺวา สริริ
ปภาสฺมปฺนเนหิ คณฺชจฺจณฺเณหิ สลฺยชาตมโนสิลาธํ วีย
กโรติ ๑ เอวํ สทา กิพฺวา จตฺตฺหิ มาเสหิ ปรีโยสานํ คจฺจติ ๑
อຍມານຸກາໄວດີ ອຍ໌ ອນຸປຸສຣິດຸ້ ອານຸກາໄວ ๑

อิทานิ ยสฺมา น สุตฺตา ปาริจฺจตฺตเกน อตฺถิโก เตน
ปน สทฺธิ์ อุปฺเมตฺวา สุตฺต อริยฺสาวเก ทสฺเสตฺกฺกาโม ตสฺมา
เต ทสฺเสตฺตุ์ เอวเมว โขติอาทิมฺหา ๑ ตตฺถ ปพฺพชฺชชย เจเตตฺตี
#๑. ม. โยชนปฺปมาโณ รตนปฺลลฺงโก ๑ ๒. ม. ปน สทฺโท นตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๐๑

ปพฺพชิสฺสามิตฺติ จินฺตเตติ ฯ เทวานนฺตฺติ(๑) เทวานํ วยฺ ฯ ยาว
พฺรหฺมโลกา สทฺโท อพฺภุคฺคจฺจตฺติ ปจฺวีตลโต ยาว พฺรหฺมโลกา
สาธฺกการสทฺเทน สพฺพํ เอกสทฺทเมว โหติ ฯ อยฺมานุภาโวติ
อัยํ ชีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อนุปฺพรณานุภาโว ฯ อิมสฺมี ปน(๒)
สฺสุดเต จตฺตปาริสฺสุทฺธิสฺสีลํ ปพฺพชฺชานิสฺสีตํ (๑) โหติ กสิณ-
ปริกมฺมํ ปจฺมชฺชานสนฺนิสฺสีตํ วิปสฺสนาย สทฺธิํ ตโย มคฺคา
ตีณิ จ ฝลานิ อรหฺตตมคฺคสนฺนิสฺสีตานิ โหนฺติ ฯ เทสฺนายน
เหฏฺฐโต วา อฺปรโต วา อฺภยโต วา ปฺริจฺเณโต โหติ อิช
ปน อฺภยโต ปฺริจฺเณโต ฯ เตเนตํ วุตฺตํ ฯ สงฺเขปโต ปเนตถ
วณฺณวิวณฺณํ กถิตนฺติ เวทิตพฺพํ ฯ

ปณจํ ฯ

ณฺเฏเจ ปฺริสฺสุทฺธา จ ภวิสฺสนตฺติติ ภยฺโยโส มตฺตตาย
ปฺริสฺสุทฺธา ภวิสฺสนติ นิมฺมลา ฯ สกมฺมารคโตติ เอตถ สกาโร
นิปาตมตฺตํ กมฺมารคโต กมฺมารุทฺชนคโตติ อตฺถโถ ฯ

ณฺเฏฐํ ฯ

สฺสุดเม อนฺนุยฺยตฺตสฺสาติ น ยฺยตฺตปฺยตฺตสฺส หุตฺวา
วิหฺรโต ฯ เสยฺยถาปี ภิกฺขเว กุกฺกุฏฺฐิยา อณฺทานีติ อีมา กณฺห-
ปฺกฺขสฺสูกฺกปฺกฺขวเสน เทว อฺปมา วุตฺตา ฯ ตาสฺ กณฺหปฺกฺข-
อฺปมา อตฺถสฺส อสาธิกา อิตฺรา สาธิกาคติ สฺสูกฺกปฺกฺขอฺปมาเยว

#๑. ม. เทวานํ วาติ ฯ ๒. ม. ปน สทฺโท นตฺถิ ฯ

#๓. ม. ปพฺพชฺชานิสฺสีตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สุตตกนิปาตวณณา หน้า ๓๐๒

อดุโธ เวทิตพุโพ ฯ เสยฺยถาปีติ โอบมมตฺเถ นิปาโต ฯ อปีติ
 สมภูวณตฺเถ ฯ [๑] เสยฺยถาปี นาม ภิกฺขเวติ ทสฺเสติ ฯ
 กุกฺกุฎิยา อณฺฑานิ อญฺจ วา ทส วา ทฺวาทส วาติ เอตฺถ
 ปน กิณฺจาปี กุกฺกุฎิยา วุตฺตปฺปการโต อุนาธิกาณิปี อณฺฑานิ
 โหนฺติ วจนฺตฺติกฺขตฺตาย ปเนตฺ วุตฺตํ ฯ เอวณฺหิ โลเก สฺติกฺข-
 วณฺ ฺโหติ ฯ ตานสฺสุตฺติ ตานิ อสฺสุเต(๒) ภเวยฺยุนฺติ อดุโธ ฯ
 กุกฺกุฎิยา สมฺมา อธิสฺยิตานิตี ตาย ชเนตฺติยา กุกฺกุฎิยา ปกฺเข
 ปสาเรตฺวา เตสํ อฺปริ สยฺนตฺติยา สมฺมา อธิสฺยิตานิ ฯ สมฺมา
 ปรีเสทิตานิตี กาลเณ กาลิ อุตฺถุ คณฺหาเปเนตฺติยา สฺกุจฺจ สมฺนตฺโต
 เสทิตานิ อฺสุมิกฺกิตานิตี วุตฺตํ โหติ ฯ สมฺมา ปรีภาวิตานิตี
 กาลเณ กาลิ สฺกุจฺจ สมฺนตฺโต ปรีภาวิตานิ (๑) กุกฺกุฎกนฺธ
 คณฺหาปีตานิตี อดุโธ ฯ

กิณฺจาปี ตสฺสา กุกฺกุฎิยาตี ตสฺสา กุกฺกุฎิยา อิมิ
 ติวริทฺทริยากรณเณ อปฺปมาทํ กตฺวา กิณฺจาปี น เอวํ อิจฺฉา
 อฺปฺปชฺชเชยฺย ฯ อดฺโข ภพฺพาว เตติ อดฺโข เต กุกฺกุฎฺโปกฺก
 วุตฺตนฺเยน โสตฺถินา อภินิพฺพิชฺชิตฺถุ ภพฺพาว ฯ เต หิ ยสฺมา
 ตาย กุกฺกุฎิยา เอวํ ตีหากาเรหิ ตานิ อณฺฑานิ ปรีปาลีย-
 มานานิ น ปฺปฺตฺติ โหนฺติ ฯ โยปี เนสํ อลฺลสฺสเนโห โส
 ปรียาทานิ กจฺจติ กปาลิ ตนฺนํ โหติ ปาทนฺชสิขา จ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร อุกฺเขนาปีติ ทิสฺสตี ฯ

#๒. ม. อยิ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๑. ม. ภาวิตานิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๐๓

มุขตฺตทกณฺจ ขริ โหติ กุกฺกุฏโปตกา(๑) สยปี ปริณามํ กจฺจนฺติ ฯ
กपालสฺส ตฺนุตฺตา พหิทฺธา อาโลโก อนฺโต ปณฺณายติ
ตสฺมา จิริ วต มยฺ สงฺกฺกิตฺตฺตฺตปาธา สมฺพาเช สยิมฺหา
อยณฺจ พหิ อาโลโก ทิสฺสติ เอตฺถ ทานิ โน สุขฺวิหาโร
ภวิสฺสตีติ นิภฺขมิตฺตฺกามา หุตฺวา กปาลํ ปาเทน ปหรฺนฺติ คีวํ
ปสาเรนฺติ ตโต ตํ กปาลํ เทวธา ภิชฺชติ ฯ อถ เต ปกฺเข
วิฐฺนนฺตา ตํขณานฺรูปี วิรวนฺตา นิภฺขมฺนฺติเยว ฯ นิภฺขมฺนฺตา
จ คามกฺเขตฺตํ อุปฺโสภยมาณา วิจรฺนฺติ ฯ

เอวเมว โขติ อิํ โอปมฺมสมฺปฺปฺปาทนํ ฯ ตํ เอวํ อตฺเถน
ลํสนฺทิตฺวา เวทิตฺตพฺพิ ตสฺสา กุกฺกุฏียา อณฺเฑสฺ อธิสฺยิตาทิ-
ติวิธกิริยากรณํ(๒) วิย หิ อิมสฺส ภิกฺขุโน [๓] (๔)อตฺตโน จิตฺตสนฺตฺตาน
อนิจฺจํ ทุกฺขมฺนตฺตาทิ ติวินานุสฺสนากรณํ(๕) กุกฺกุฏียา ติวิธ-
กิริยากรณฺน อณฺฑานํ อปฺปติภาโว วิย ภวานํ อนฺนฺยตฺตสฺส
ภิกฺขุโน ติวินานุสฺสนาสมฺปาทเนน วิปฺสฺสนาณฺญาณสฺส อปริหานิ
ตสฺสา กุกฺกุฏียา(๕) ติวิธกิริยากรณฺน อณฺฑานํ อลฺลสิเนห-
ปฺริยาทานํ วิย ตสฺส ภิกฺขุโน ติวินานุสฺสนาสมฺปาทเนน
ภวตฺตยานุคฺตนิกฺนฺติเสฺนหปฺริยาทานํ กุกฺกุฏียา ติวิธกิริยากรณฺน(๖)
อณฺฑทกปาลานํ ตฺนุภาโว วิย ภิกฺขุโน ติวินานุสฺสนา-
#๑. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. อธิสฺยนาทิติวิธ... ฯ
#๓. ม. เอตฺถนฺตเร ภวานํ อนฺนฺยตฺตกาโลติ ทิสฺสติ ฯ
#๔. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ ๕. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#๖. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที ๑๕ สตฺตกนิปาตวณฺณา หน้า ๓๐๔

สมฺปาทเนน อวิชฺชณฺทโกสฺส ตฺนุภาโว กุกฺกฏฺยา ติวฺช-
 กิริยากรณฺณ(๑) กุกฺกฏฺโปตฺกานํ นขตฺตณฺทกานํ ฅทฺชฺรภาโว
 วย วิกฺขุโน ติวฺชานุปฺสฺสนาสมฺปาทเนน(๑) วิกฺสฺสนาณฺณสฺส
 ติกฺขชฺรวิปฺสนนฺสูรภาโว กุกฺกฏฺยา ติวฺชกิริยากรณฺณ(๑) กุกฺกฏ-
 โปตฺกานํ ปริณามกาโล วย วิกฺขุโน ติวฺชานุปฺสฺสนาสมฺปาทเนน(๑)
 วิกฺสฺสนาณฺณสฺส ปริณามกาโล วฑฺฒิกาลอ ฅพฺภคฺคณฺณกาโล
 กุกฺกฏฺโปตฺกานํ ติวฺชกิริยาสมฺปาทเนน(๑) กุกฺกฏฺโปตฺกานํ ปาทนขลฺชีย
 วา มุขตฺตณฺทเกน วา ฅณฺทโกลํ ปทาเลตฺวา ปกฺเข ปปฺโผณฺตฺวา
 โสตฺถินา อภินฺพฺภิกาทากาโล วย ตฺสฺส วิกฺขุโน ติวฺชานุปฺสฺสนา-
 สมฺปาทเนน(๑) วิกฺสฺสนาณฺณคพฺภํ ฅณฺหาเปตฺวา วิกฺจฺรตฺสฺส
 ตชฺชาตฺถิ อุตฺสปฺปายํ วา โภชนสปฺปายํ วา ปุคฺคลสปฺปายํ
 ฅมฺมสฺสวณสปฺปายํ วา ลภิตฺวา ฅกาสเน นิสินฺนสฺเสว วิกฺสฺสนํ
 วฑฺฒเนตฺสฺส ฅนฺุพฺพาทฺธิคเตน ฅรหตฺตมคฺคเณ อวิชฺชณฺทโกลํ
 ปทาเลตฺวา อภินฺญาปกฺเข ปปฺโผณฺตฺวา โสตฺถินา ฅรหตฺตป-
 ปตฺตกาโล เวทิตฺพฺโพ ๑ ฅถา ปน กุกฺกฏฺโปตฺกานํ ปริณตฺภาวํ
 ฅตฺวา มาตاپิ ฅณฺทโกลํ ภินฺทติ ฅวํ ตถารูปฺสฺส วิกฺขุโน
 ฅณฺปริปากํ ฅตฺวา สตฺถาปี

อฺจฺฉินฺท สินฺหมตฺตโน กุมฺทํ สารทิกว ปาณินา
 สนฺติมคฺคเมว พฺรหฺม นินฺพฺพานํ สุกเตน เทลิตฺนฺติ(๒)
 อาทินา นเยน ฅภาสํ ฅริตฺวา ฅาถาย อวิชฺชณฺทโกลํ

#๑. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ๑ ๒. พ. ฅ. ๒๕/๓๐/๕๓ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคควณณา หน้ ๓๐๕

ปหริ๑ โส คธาปรีโยสเน อวิชชณทโกสั กิณทิตวา
อรหตุตึ ปาปฐนาคี๑ ตโต ปฐจาย ยถา เต กุกกุกโกปตกา
คامجเขตตุตึ อุปโสภยมานา ตตุถ วิจรนตุติ เอวั อัยปี มหา-
ชีณาสโว นิพพานารมมณั ผลสมปตตุตี อุปเปตวา สงฆารามั
อุปโสภยมาโน วิจรติ๑

พลกณทตฐาคี(๑) วทตมกิสฺส๑ เอโส หิ โอลมพก-
สงฆาตพลั จาเรตวา (๒) ทารุณั กณทั หรตีติ ผลกณโทติ(๓)
ววจตุติ๑ วาสทฐเกตุติ วาสีทณทกสฺส กณณฐจانه๑ เอตุตกั
วา(๔) เม อชช อาสวานั ชีณนตุติ ปพพชิตสฺส หิ ปพพชชา-
สงฆเปเน อุกุเทเสน ปรีปฐจาย โยนิโสมนสิกาเรน วตุต-
ปฐิปตตุติยาจ (๕) นิจจกัลลึ อาสวา ชียนตุติ๑ เอวั ชียมานานั
ปน เนสั เอตุตกั อชช ชีณั เอตุตกั หियโยติ เอวมสฺส
ณณั น โหตีติ อตุโถ๑ อิมาย อุปมาย วิปสฺสนานิสฺสโ
ทีปีโต๑ เหมนตุติเกนาคี เหมนตุตสมเยน๑ ปฐิปปสฺสมกนตุตีติ
ถิริภาเวเน ปรีหายนตุติ๑

เออเมว โชติ เอตุถ มหาสมุทโท วิย สาสนั ทฐุทพพิ
นาวา วิย โยคาวจโร นาวาย มหาสมุทเท ปรียานั วิย
อิมสฺส กิกุขุโน อุนปญจวสฺสกาเล อัจริยฺปฐฌายานั สนตุติเก
วิจรณั นาวาย มหาสมุททอกุเทเน ขชชมานานั พนุชานานั
#๑. ม. พลกณทตฐาคี๑ ๒. ม. จาเรตวา๑ ๓. ม. ผลกณโท๑
#๔. ม. วาสทโท นตุติ๑ ๕. ม. วตุตปฐิปตตุติยา จ๑

*เล่มที ๑๕ สตุตกนิปาตวณณา หน้า ๓๐๖

ตनुภาโว วีย ภิกขุโน ปพพชชาสงเขเปน อุทเทสปริปุจณาทีหิเยว
 สัโยชนานัน ตनुภาโว นาวาย ถเล อุกุชิตตกาโล วีย ภิกขุโน
 นิสฺสยมุตตกสฺส กम्मภูจानัน กเหตุวา อरणฺเณ วสนกาโล ทิวา
 วาตาทเปน สัสฺสสนัน วีย วิปสฺสนาณาณน ตณฺหาสิเนหสฺส
 สัสฺสสนัน รตฺตี หิโมทเกน เตมนัน วีย กम्मภูจानัน นิสฺสาย
 อุปฺปนฺเนน ปีติปาโมชฺเชน จิตฺตเตมนัน รตฺตินฺทิว วาตาทเปหิ
 เจว หิโมทเกน จ ปรีปกุกปรีตฺตินฺตานัน (๑) พนฺชานัน ทพฺพล-
 ภาโว วีย วิปสฺสนาณาณปรีติปาโมชฺเซหิ สัโยชนานัน ภियโยโส
 มตฺตาย ทพฺพลภาโว ปาวุสฺสกเมโฆ วีย อรหตฺตมคฺคณณณ
 เมฆวฺภูจิชฺชุกเกน นาวาย อนฺโตปฺตฺติภาโว วีย อารทฺธวิปสฺส-
 กสฺส รุปสตุตกาทิวเสน วิปสฺสนัน วทฺเฒเนตฺสส โอกุขายมาน
 ปกุขายมาน กम्मภูจानน เอกทิวสั อุตฺสปฺปายาทินิ ลทฺธา
 เอกปลฺลลงฺเกน นิสฺสินฺนสฺส อรหตฺตผลาธิกโม ปฺตฺติพนฺชนาย
 นาวาย กิลฺลิจิ กาลัน จานัน (๒) วีย จินฺนสัโยชนสฺส อรหโต
 มหาชนัน อนฺนุกุณฺนหฺนตฺสส ยาวตายุกั จานัน ปฺตฺติพนฺชนาย
 นาวาย อนฺนุปฺพเพน ภิชฺชิตฺวา อปฺณฺณตฺติกาฐปคโม วีย
 จินฺนาสวสฺส อุปาทินฺนกกุชฺชนฺธเกเทน อนฺนุปาทีเสสย นีพฺพาน-
 ธาตุยา ปรีนินฺทพฺพตฺสส อปฺณฺณตฺติกาฐปคโมติ อิมาย อุปฺมาย
 สัโยชนานัน ทพฺพลตา ทีปิตา ฯ

สตุตมึ ฯ

#๑. ม. ปรีสฺกุชฺชปรีตฺตินฺตานัน ฯ ๒. สึ. กณฺณจิกาลภูจानัน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๐๗

อญฺฐมํ อตฺถูปฺปตฺตํ กถิตํ ๑ อตฺถูปฺปตฺตํ ปนสฺส เหาจฺจา
 จุพฺพจฺจราสงฺฆาตฺตตฺตวณฺณนายน (๑) วิตฺถาริตาเอว ๑ ปสฺสถ โนติ
 ปสฺสถ นุ ๑ อาลึงฺกิตฺวาติ อุปลุกฺกิตฺวา ๑ อุปนิสฺสีเทยฺยาติ สมิเป
 นิสฺสายน นิสฺสีเทยฺย ๑ อุปนิปชฺชเยยฺยาติ อุปกณฺตฺวา นิปชฺชเยย ๑
 อารोजฺยามิตฺติ อาจิกฺขามิตฺติ ๑ ปฏฺวิเวทยามิตฺติ ปฏฺวิเวทฺตฺวา ชานาเปตฺวา
 กถेमิตฺติ ๑ วาลรชฺชชฺยาติ อสฺสวาลโควาเลหิ วญฺญิตฺรชฺชชฺยา ๑
 ปจฺจโจรสฺมินฺตฺติ อฺรุมชฺชเม ๑ เชนฺนทฺตฺเททฺทกณฺตฺติ เชนฺน อฺทฺทเทหิตฺวา (๒)
 อสฺสสาเทตฺวาติ อตฺโถ ๑ อตฺตตฺตณฺตฺติ อตฺตโน ทิฏฺฐชฺชมฺมิก-
 สมฺปรายิกโลกิยโลกุตฺตรํ อตฺถํ ๑ ปฺรตฺโถกฺกยฺตฺถสฺสปี เอเสว
 นโย ๑ เสสเมตฺถ ยํ วตฺตทพฺพิ ลียา ตํ สพฺพิ จุพฺพจฺจรา-
 สงฺฆาตฺตตฺตสฺส (๓) อตฺถูปฺปตฺตํ กถิตเมว ๑ อิทยจฺ ปน สฺสํ
 กถेतฺวา สฺสกา จุพฺพจฺจราสงฺฆาตฺตตฺตํ กถेतฺติ ๑

อญฺฐมํ ๑

นวมํ อุตฺตทานตฺถเมว ๑

นวมํ ๑

ทสม เปริตฺตณฺตฺติ อปฺปํ โถกํ ๑ ตณฺทหิ สรส-
 เปริตฺตตายปี ขณฺเปริตฺตตายปี จิตฺติเปริตฺตตายปี เปริตฺตเมว ๑
 ทหํ อุปฺปชฺชชฺยิตฺวา นฺริชฺชมนโต ทหํ ๑ (๑) มนฺตตาย โสญฺญชฺชพฺพนฺตฺติ
 มนฺตตาย โสญฺญชฺชพฺพิ ปุณฺณาย ชานิตฺตพฺพนฺตฺติ อตฺโถ ๑
 ปพฺพเตยฺยาติ ปพฺพตฺตสมภฺวา ๑ หารหารินฺตฺติ รุกฺขชฺชนพเวพุอาทีนฺติ
 #๑. อจฺ. เอก. ๒๐/๕๕-๖/๑๒ ๑ ม. อุกฺกเทหิตฺวา ๑
 #๓. อจฺ. เอก. ๒๐/๕๒/๑๑ ๑ ๔. ลี. ทหํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ สดตกนิปาตวณฺณา หน้า ๓๐๘

หฺริตพฺพานิ หฺริตฺถํ สมตฺถา ฯ เสถํ สพฺพตฺถ อุตฺตฺตานเมวาทิ ฯ

ทสมํ ฯ

มหาวคฺโค สดตฺโมต

วินยวคฺควณฺณา

อภฺจสมตฺส ปจฺเม อาปตฺตี ชานาตีติ อาปตฺตีเยว อาปตฺตีติ
ชานาติ ฯ เสสเปเตสุปี เอเสวน โน ฯ

ปฐมํ ฯ

ทฺุติเย สุวาคตานีติ สุวาคตานิ สุปฺปกฺกณานิ ฯ
สฺุวิทฺตฺตานีติ โกฏฺฐาสโต สฺุฏฺฐุ วิทฺตฺตานิ ฯ สุปฺปวตฺตีนิติ
อวชฺชิตาวชฺชิตฺถฺจฺฉานเ สฺุฏฺฐุ ปวตฺตฺตานิ ทพฺหํ ปกฺกณานิ ฯ
สฺุวินิจฺฉิตานีติ สฺุฏฺฐุ วินิจฺฉิตานิ ฯ สฺุตฺตสโต วิงฺกโต ฯ
อนฺุพฺยญฺชนสโต ขนฺุทกปฺริวารโต ฯ

ทฺุติยํ ฯ

ตฺุติเย วินยเ โข ปน จิตฺโต โหตีติ วินยลกฺขณเ ปติฏฺฐิจิตฺโต
โหติ ฯ อสิหิโรติ น สกฺกา โหติ คหิตคฺคหณฺ วิสฺุสชฺชาเปตฺตุ ฯ

ตฺุติยํ ฯ

นวมเ เอโกติ อทฺุติโย ฯ วุปกฺกุจฺฉิตฺติ กายน คณโต
จิตฺเตน กิเลเสหิ วุปกฺกุจฺฉิตฺติ ทฺุริฏฺฐโต ฯ อปฺปมตฺโตติ
สตีอวิปฺปวาเส จิตฺโต ฯ ปหิตตฺโตติ เปสิตตฺโตติ ฯ นิพฺพิทายาติ
วฏฺฏเฏ อุกฺกณฺจฺฉนตฺถาย ฯ วิราคาयाติ ราคาทีนํ วิรชฺชชนตฺถาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ วินยชรรวคฺควณณา หน้า ๓๐๕

นิโรธายาติ อปฺปวตฺติกรณตฺถาย ฯ วุปรสฺมายาติ กิเลสฺวุปรสฺมา
อปฺปวตฺติยา ฯ อภิญฺญาตาติ ติลกฺขณฺ อารโเปตฺวา อภิชาน-
นตฺถาย ฯ สมฺโพธายาติ มคฺคสงฺฆาตฺสฺส สมฺโพธตฺสฺส อตฺถาย ฯ
นิพฺพานายาติ นิพฺพานตฺสฺส สจฺฉนิกรณตฺถาย ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม อธิกรณานิ สเมนฺติ วุปรสเมนฺตฺติติ อธิกรณสมถา ฯ
อุปฺปนฺนุปฺปนฺนानนฺติ อุปฺปนฺนํ อุปฺปนฺนํ ฯ อธิกรณานนฺติ
วิวาธาธิกรณํ อนุวาธาธิกรณํ อาปฺตฺตาธิกรณํ กิจฺจาธิกรณนฺติ
อิมตํ จตฺตุนํ ฯ สมถาย วุปรสฺมายาติ สมถตฺถลฺลเจว(๑) วุปร-
สมนตฺถลฺลจ ฯ สมฺมุขาวินโย ทาทพฺโพ ฯเป ฯ ติณฺวิตฺถารโกติ
อิม สตฺต สมถา ทาทพฺพา ฯเตสํ วินิจฺฉโย วินยว-
ณฺณนาโต (๒) กเหตุพฺโพ ฯ อปฺิจ ทิฆนิกายे สงฺคีตฺติสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
วิตฺถาริโตเยว ตถา มชฺฉิมนิกายे สามคฺคามสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
นายนายาติ ฯ

ทสมํ ฯ

วินยชรรวคฺโค อฏฺฐโม ฯ

ปฐฺมปณฺณาสกวณฺณนา นิฏฺฐิตา ฯ

อิโต ปฺรานิ สตฺต สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส อุตฺตฺตานตฺถาเนว ฯ น เหตุ
กิลฺลิจิ เหฏฺฐา อวฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต นาม อตฺถิตฺติ ฯ

สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส นิกฺคิตฺตา ฯ

#๑. ม. สมถตฺถลฺลเจว ฯ ๒. . วินิจฺฉโย วินยสํวณฺณนาโต ฯ

อังกุทนิปาตวณณา

ปฐมปณณาสกวณณา

เมตตาสุตตวณณา

อังกุทนิปาตสส ปจเม อาเสวิตายาติ อาทเรน เสวิตาย ฯ
ภาวิตายาติ วฑุฑิตาย ฯ พหุฑิตายาติ ปุณปุณัน กตายน ฯ
ยานีกตายนติ ยุตตยานสทิสกตายน ฯ วตตูกตายนติ ปติฏจानฏเจน
วตตุ วिय กตายน ฯ อนุกุจิตายาติ ปจจุปฏจิตาย ฯ ปริจิตายาติ
สมนโต จิตาย อุปจิตาย ฯ สุตมารทชายาติ สุกุจ สมารทชาย
สูกตายน ฯ อานิสัสติ คุณา ฯ สขัม สุปตติอาทิสู ยม วตตพพิ
ตัม เอกาทสกนิปาเต วกขาม ฯ

อุปปมาณนติ ฝรณวเสน อุปปมาณัน ฯ ตนุสัโยชนา
โหนนติ ปสสโต อุปริกขยนติ เมตตاپทฏจानาย วิปสสนาย
อนุกกเมน อุปริกขยสงฆาตัม อรหตตัม ปตตสส ทส สัโยชนา
ปหियนตติ อตุโถ ฯ อถวา ตนุ สัโยชนา โหนนตติ ปฏิ-
จณเจว ปฏิมสมยุตตสัโยชนา จ ตนุกา โหนนติ ฯ ปสสโต
อุปริกขยนติ เตสัเยว กิเลสूपรีนัม ขยสงฆาตัม อรหตตัม (๑) อธิคม-
วเสน ปสสนตสส ฯ กุสลัม (๒) เตน โหตติ เตน เมตตายนเนน
กุสลัม (๓) โหติ ฯ สตตตสณทนุติ สตตตสงฆาเตน สณทเนน สมณนาคตัม
#๑. ม. เมตตัม ฯ ๒. ม. กุสลัม ฯ ๓. ม. กุสโล ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมตตาวคฺควณณา หน้า ๓๑๑

สตฺตกริตนฺติ อตุโถ ๑ ชินิตฺวาติ (๑) อทฺมเทน อสฺตเถน ฌมฺเมเนว
วิชินิตฺวา ๑ ราชิสฺสโยติ อีสฺสทิสฺสา ฌมฺมิกฺกราชาโน ๑ ยชฺมานาติ
ทานานิ ททมานา ๑ อนุจฺริยคาคิ (๒) วิจฺริสฺสุ ๑

สฺสสฺสเมธฺนฺติอาทิสฺสุ (๓) โปราณกฌมฺมิกฺกราชกาเล กิร สฺสสฺสเมธฺ
ปฺริสเมธฺ สมฺมาปาสํ วาชเปยฺยนฺติ (๔) จตฺตาริ สงฺคหฺวตฺถุณี อเหตุ
เยหิ ราชาโน โลกํ สงฺคณฺหีสฺสุ ๑ ตตฺถ นิปฺพนฺนสฺสสฺโต
ทสมภากคฺคหณฺํ สฺสสฺสเมธฺ นาม สฺสสฺสสมฺปาทเน เมชาวิตาติ
อตุโถ ๑ มหาโยชานํ จมาลิกภคฺตเวदनานุปฺปทานํ ปฺริสเมธฺ
นาม ปฺริสสงฺคณฺหนฺเน เมชาวิตาติ อตุโถ ๑ ทลิตฺทมนฺนุสฺसानํ
หตฺถโต เลขํ คเหตุวา ตีณิ วสุสานิ วินา วฑฺฒนียา สหสฺส-
ทฺวิสหสฺสสมตฺตชฺชานานุปฺปทานํ สมฺมาปาสํ นาม ๑ ตลฺยหิ สมฺมา
มนฺนุสฺเส ปาเสติ ททเย พนฺธิตฺวา วิย จเปติ ตสฺมา สมฺมา-
ปาสนฺติ วุจฺจติ ๑ ตาต มาตฺถลาติอาทินา นเยน ปน สณฺห-
วาจาณณํ วาชเปยฺยํ นาม ปิยวาจาติ อตุโถ ๑ เอวํ จตฺตฺหิ
สงฺคหฺวตฺถุณี สงฺคหิตํ รกฺขํ อิทฺถญฺเจว โหติ สฺตีตฺถจ พหุ-
ตฺนฺนปानํ (๕) เขมํ นีรพฺพุทํ ๑ มนฺนุสฺสา สมฺโมทมานา (๖) อฺเร ปฺตฺเต
นจฺเจนฺตา อปารุตฺตมฺรา วิหรนฺติ ๑ อิทํ ฌรทฺวาเรสุ อคฺคพานํ
อภาวโต นีรคฺคพนฺติ วุจฺจติ ๑ อยํ โปราณิกา ปเวณิ ๑

#๑. ม. วิเชตฺวาติ ๑ ๒. ม. อนุปฺริยคาคิ ๑ ๓. ม. อสฺสเมธฺนฺติอาทิสฺสุ ๑

#๔. ม. วาจาเปยฺยนฺติ ๑ ๕. ม. พหุอนฺนปานํ ๑

#๖. ม. มนฺนุสฺสา มฺทา โมทมานา ๑

*เล่มที่ ๑๕ อัญญกนิปาตวณณา หน้า ๓๑๒

อปรภาเค ปน โอกกากรากาเล พุราหุณา อิมานิ
 จตุตารี สงคหาคฤณิ อิมลจ รกฺุสสมปตฺตี ปรีวตเตตฺวา อูทฺธิ-
 มุลกํ กตฺวา อสฺสเมชนฺติ(๑)อาทิกะ ปณจ ยลฺลเณ นาม อํกํสุ ฯ
 เตสุ อสฺสเมตฺถ เมชนฺติ วชนฺตีติ อสฺสเมโธ ฯ ทฺวี่หิ ปรียลฺลเณหิ
 ยชิตพฺพสฺส เอกวีตติยฺสส เอกสุมี ปจฺฉิมทิวเสเยว สตฺตณฺวฺติ-
 ปณจปฺสฺสตฺตมาตฺถีสนฺสฺส(๒) จเปตฺวา ภูมิลจ ปรีเส จ อวเสส-
 สพฺพวิภวทกฺขิณฺสฺส ยลฺลลฺลเสตํ อธิวจฺนํ ฯ ปรีสมตฺถ เมชนฺตีติ
 ปรีสมธฺ(๓) ฯ จตฺุหิ ปรียลฺลเณหิ ยชิตพฺพสฺส สทฺธิ ภูมิยา อสฺสเมเช
 วุตฺตวิภวทกฺขิณฺสฺส ยลฺลลฺลเสตํ อธิวจฺนํ ฯ สมฺมเมตฺถ ปาสนฺตีติ
 สมฺมาปาโส ฯ ทิวเส ทิวเส ยุกจฺฉิคฺคเพ ปเวสนทณฺทสงฺขาตํ
 สมฺมํ จิปฺตฺวา ตสฺส ปตีโตกาเส เวทึ กตฺวา สํหารีเมหิ
 ยฺุปาทีหิ สรฺสฺสตีนทียา นิมฺกฺโคกาสโต ปฏฺติ ปฏฺติโลมํ กจฺฉนฺเตน
 ยชิตพฺพสฺส สตฺตรยาคสฺเสตํ อธิวจฺนํ ฯ วาชนเมตฺถ ปิวณฺตีติ
 วาชนเปยฺโย ฯ เอเกน ปรียลฺลเณน สตฺตรสฺหิ ปสฺุหิ ยชิตพฺพสฺส
 เวลฺลวฺยฺสส สตฺตรสยฺุตตทกฺขิณฺสฺส (๔) ยลฺลลฺลเสตํ อธิวจฺนํ ฯ นตฺถิ
 เอตฺถ อคฺคพาติ นีรคฺคโโพ ฯ นวหิ ปรียลฺลเณหิ ยชิตพฺพสฺส
 สทฺธิ ภูมิยา จ ปรีเสหิ จ อสฺสเมเช วุตฺตวิภวทกฺขิณฺสฺส
 สพฺพเมชนปรียายนามสฺส อสฺสเมชนวิกปฺปสฺเสตํ อธิวจฺนํ ฯ
 #๑. ม. อสฺสเมธฺ ปรีสมธฺนฺติ ฯ ๒. ม. ...มาตฺถีสนฺสฺส ฯ
 #๓. ม. ปรีสมโธ ฯ ๔. ม. สตฺตรสทกฺขิณฺสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมตตาวคฺควณณา หน้า ๓๑๓

กลมฺปี เต นานุภวนฺติ โสพสนฺติ เต สพฺเพ หิ(๑)

มหายาคา เอกสฺส เมตฺตจิตฺตสฺส วิปากมหนฺตตาย โสพสฺสี [๒]

กถํ น อคฺขณฺติ โสพสมํ ภากํ น ปาปฺพนฺตํ อตุโถ ๑ น

ชินาตีติ น อตฺตนา ปรสฺส ชานี กโรตี ๑ น ชาปเยติ

น ปเรน ปรสฺส ชานี การเต ๑ เมตฺตํ โสตี(๓) เมตฺตาสมาธิจิตฺต-

โกฏฐาโส (๔) หุตฺวา ๑ สพฺพภูตानนฺติ สพฺพสฺส เตสุ ๑ เวรํ ตสฺส

น เกณจีติ ตสฺส เกณจิ สทฺธิ อกฺขลเวรํ วา ปุคฺคลเวรํ

วานตฺถิ ๑

ปฐมํ ๑

ทฺุติเย อาทิพฺรหฺมจริยิกายาติ มคฺคพฺรหฺมจริยสฺส อาทิ-

ภูตตาย ๑ ปรณฺวยาติ วิปสฺสนาย ๑ กรฺภูจฺจานียนฺติ การวฺปฺตติ-

ปจฺจยภูตํ กรฺภาวนียํ ๑ ติพฺพนฺติ พหฺลํ ๑ ปริปุจฺจตีติ อตฺถ-

ปาลีอนุสนฺธิปฺพพาปรานิ ปุจฺจติ ๑ ปริปฺยหตีติ ปรณฺหํ กโรตี

อิทฺลจิทฺลจ ปริปุจฺจิสฺสามีติ (๕) วิตฺกเกติ ๑

ทฺุเวณาคี ทฺุวิเรน ๑ อนานากถิโกติ อนานตฺตถิโก

โหติ ๑ อตฺริจฺจานกถิโกติ นานาวีธํ ตฺริจฺจานกถํ น กถेติ ๑

อริยํ วา ตฺุณฺหิภานฺติ อริยตฺุณฺหิภาโว นาม จตฺตถฺชฺฉมานํ

เสสกมฺมภูจฺจานมนสิกาโรปี ปวตฺตติ ๑ ชานํ ชานาตีติ ชานิตพฺพํ

#๑. ม. เต สพฺเพปิ ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร กลนฺติ ทิสฺสตี ๑

#๓. ม. เมตฺตํ โสตี ๑ ๔. ม. เมตฺตตายมานจิตฺตโกฏฐาโส ๑

#๕. ม. ปฺฏิปฺุจฺจิสฺสามีติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๓๑๔

ชานาติ ฯ ปสฺสํ ปสฺสตีติ ปสฺสิตพฺพํ ปสฺสตี ฯ ปิยตยาติ
ปิยภาวตฺถาย ฯ ครุตยาติ ครุภาวตฺถาย ฯ ภาวนายาติ ภาวนตฺถาย
คุณสมฺภาวนาย วา ฯ สามณฺณยาติ สมณฺณมตฺถาย ฯ
เอภีภาวยาติ นิรนฺตรภาวตฺถาย ฯ

ทุตฺติยํ ฯ

ตติเย อปฺปิยปัสฺสีตีติ อปฺปิยชนสฺส ปัสฺสโก วณฺณ-
ภาณิ ฯ ปิยครหิตี ปิยชนสฺส นินฺทโก ครหโก ฯ

ตติยํ ฯ

จตุตฺถเ อนวณฺณตฺติกาโมติ อโห วัต มํ อณฺเณน
อวชานนฺยุนฺตี อนวชานนกาโม ฯ อกาลณฺณตฺติ กาลากาลิ (๑)
น ชานาติ อกาเล กเถติ ฯ อสุจิติ อสุจิกายกมฺมาทีหิ
สมนฺนาคโต ฯ

จตุตฺถํ ฯ

ปญฺจเม โลกสฺส ฐมฺมาติ โลกฐมฺมา ฯ เอเตหิ วิมุตฺตา
นาม นตฺถิ พุทฺธานฺปิ โหนฺตี ฯ เตเนวาท โลกํ อณฺฺปริ-
วตฺตณฺตีติ อณฺฺพนฺฐนฺตี นปฺปชฺหนฺตี โลกโต น นีวตฺตณฺตีติ
อตุโถ ฯ โลโก จ อญฺฺจ โลกฐมฺเม อณฺฺปริวตฺตตีติ อยญฺจ โลโก
เอเต อณฺฺพนฺฐนฺตี น ปชฺหตี เตหิ ฐมฺเมหิ น นีวตฺตตีติ
อตุโถ ฯ ลาโก อลาโกติ ลาเก อากเต อลาโก อากโตเยวาทิ
#๑. ม. กถากาลิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมตตาวกคุณณา หน้า ๑๑๕

เวทิตโพ ๑ อยสาที่สุปี เอเสว นโย ๑ อเวกษติ วิปริณาม-
ชมเมติ วิปริณามชมเม(๑) อิเมติ เอว อเวกษติ ๑ วิฐปีตาดิ
วิธมิตา วิฐฐิติตา ๑ ปทญจ ฌตฺวาติ นิพฺพานปํทํ ชานิตฺวา ๑
สมมฺปฺชานาติ ภาวสฺส ปารคฺคฺติ ภาวสฺส ปาริ คโต นิปฺพตฺตี
มตฺถกํ ปตฺโต นิพฺพานปํทํ ฌตฺวาว ตํ ปาริ คตภาวํ
สมมฺปฺชานาตีติ ๑ อิมสฺมี สฺตฺเต วฏฺฏวิวฏฺฏํ กถิตํ ๑

ปญจมํ ๑

นฏฺเจ โก วิเสโสติ ก็ วิเสสการณํ ๑ โก อธิปฺปายโสติ (๒)
โก อธิกฺปฺโยโค ๑ ปริยาทายาติ คเหตุวา ปรีนิกฺขเปตฺวา ๑
อิชาปี วฏฺฏวิวฏฺฏเมว กถิตํ ๑

นฏฺฐํ ๑

สฺตฺตเม อจิริปกฺกนฺเตติ สงฺขมํ ภินฺทิตฺวา นจิริปกฺกนฺเต ๑
อารพฺภาติ อากมฺม ปฏิจฺจ สนฺชาย ๑ อตฺตวิปฺตฺตินฺติ อตฺตโน
วิปฺตฺตี วิปฺนฺนการิ ๑ เสสฺสพฺเทสุปี เอเสว นโย ๑ อภิภฺยฺยาติ
อภิภฺวิตฺวา มทฺทิตฺวา ๑

สฺตฺตมํ ๑

อฏฺฐเม วฏฺฏชาลิกายนฺติ (๓) เอวํนามเก วิหารเ ๑
โส กิร วฏฺฏวเน (๔) นิวิฏฺฐตฺตา วฏฺฏชาลิกาติ สงฺขํ คโต ๑ (๕)
ปาตฺรโหสีติ อิมมตฺถํ เทวณฺโณ อาโรเจสฺสามิติ อากนฺตฺวา (๖)
#๑. ม. วิปริณามชมมา ๑ ๒. ม. โก อธิปฺปายโสติ ๑
#๓. ม. วฏฺฏชาลิกายนฺติ ๑ ๔. ม. วฏฺฏวเน ๑ ๕. ส. นิฏฺฐํ คโต ๑
#๖. ม. คนฺตฺวา ๑

*เล่มที่ ๑๕ อฏฐกนิปาตวณณา หน้า ๓๑๖

ปากโฏ อโหสี ฯ อาทิพฺรหฺมจฺริยโกติ สิกฺขาคฺตยสงฺคหสฺส
สกลพฺรหฺมจฺริยสฺส (๑) อาทิฏฺโถ ฯ

อฏฐมํ ฯ

นวม กุลปฺตฺโตติ ชาตีกุลปฺตฺโต ฯ พลวาทิ ถาม
สมฺปนฺโน ฯ ปาสาทิกโกติ รูปสมฺปตฺติยา ปสาทชนโก ฯ
ติพฺพราโคติ พหลวราโค ฯ (๒) กิมณฺณตฺถาติอาทิสฺสุ (๓) อยมตฺโถ กิมณฺณ
การณฺน กถิตฺน อัย นนฺโท อินฺทฺริเยสฺสุ คฺคตฺทวโร โภชน
มตฺตณฺณ ชากรियมนฺนุยฺตฺโต สติสมฺปชฺญณฺน สมฺนฺนาคโต เยหิ
นนฺโท สกฺโกติ ปริปฺนุณฺณ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจฺริยํ จริตฺตํ สเจ
อิมฺหิ การณฺนํ สมฺนฺนาคโต นากวิสฺส น สกฺกณฺณเยยฺยติ ฯ
อิตฺติห ตตฺตราติ เอวํ ตตฺถ ฯ อิมสฺมี สุตฺเต วฏฺฏณฺณเมว กถิตํ ฯ

นวมํ ฯ

ทสม อณฺณนาณฺณํ ปฏฺิจฺจตีติ อณฺณ การณฺน
วจนฺน วา อณฺณํ การณฺณํ วจนํ วา ปฏฺิจฺจาทฺติ ฯ พหิทฺฐา
กถํ อปฺนวมตฺตีติ พาทฺริโต อณฺณํ อากนฺตฺกกถํ โอตฺวาเรติ ฯ
อปฺเนยฺโยติ นีหฺริตฺตฺโป เอส ฯ (๔) สมณฺทฺฐีติ สมณฺทฺฐโก ฯ
สมณฺปลาโปติ วีหิสฺสุ วีหิปลาโป วีย นิสฺสารถาย สมณฺเส
สมณฺปลาโป ฯ สมณฺกรณฺทวอติ สมณฺกจวโร ฯ พหิทฺฐา
#๑. ม. สิกฺขาคฺตยสงฺคหสฺส สกลสาสนพฺรหฺมจฺริยสฺส ฯ
#๒. สී. พลวราโค ฯ ๓. ม. กิมณฺญฺญตฺตราติ ฯ
#๔. ม. อปฺเนยฺเยสฺสอติ อปฺเนยฺโย นีหฺริตฺตฺโป เอส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เมตตาวกุกกณณา หน้า ๑๑๗

นาเสนุติติ พหิ นีหรนุติ ฯ

ยวกรณติ ยวกรเขตเต ฯ ผุสยมานสุสาติ (๑) อุจเจ จาเน
จตุวา มหาวาเต โอสุนียมานสุส ฯ อปสมมุชชุนุติติ สาร-
ธณณัน เอกโต ทุพพลธณณัน เอกโต กรณตุถุ ปุณปุณัน
อปสมมุชชุนุติติ อปสมมุชชุนิสงขาเตน วาตคคาหิณา สุปเปเน วา
วตุเถเน วา นีหรนุติ ฯ (๒) ทททรนุติ ทททรสทท ฯ (๓)

สัวาสาชาติ (๔) สัวาเสน ฯ วิชานาธาติ (๕) ชาเนยยาถ ฯ
สนุตวาจิติ สณุหวาจิติ ฯ ชนวัตติติ ชนมชฌเม ฯ รโห กโรติ
กรณนุติ กรณณ(๖) วุจจิติ ปาปกมมัม ติ รโห ปฏิจจณโน หุตวา
กโรติ ฯ สัสปปี จ มุสวาวิทติ สัสปปีตวา มุสวาวิทติ มุสา
ภณนุโต สัสปปติ ผนุทติติ อตุโถ ฯ อิมสุมิ สุตเต วณฺณเมว
กเถตวา คาธาสู วณฺณวิวณฺณํ กถิตนุติ ฯ

ทสมัม ฯ

เมตตาวกุกโก ปจโม

#๑. ม. ผุสยมานสุสาติ ฯ ๒. ม. นีหรนุติ ฯ ๓. ม. ทททรสทท ฯ

#๔. ม. สัวาสาชนุติ สัวาเสน อัย ฯ ๕. ม. วิชานาธาติ ฯ

#๖. ม. กรณนุติ กรณณ ฯ

มหาวคควณณา

ทุตยสุส ปจเม อภิวาเทตติ เอวมาทีนิ น สมโน

โคตโมติ เอตุถ วุตตนกาเรน โยเชตุวา เอวมตุโต เวทิตพพานิ (๑)

น วนุทติ นาสนา วุฏฐาติ นาปี อธิ โภนุโต นิสิตนุตุติ

เอวํ อาสเนน [๒] วา นิมนุเตตติ ฯ เอตุถ หิ วาสทุโท วิภาวเน

นาม อตุเถ รูปํ นิจจํ วา อนิจจํ วาติอาทีสุ วีย ฯ

เอวํ วตุวา อถ อตุตโน อภิวาทนาทีนิ อกรโธนุติ ภาควนุติ

ทิสฺวา อาห ตยิทํ โภ โคตม ตเถวาติ ฯ ยํ ตํ มยา

สุตํ ตํ ตเถว ตํ สวณญจ [๓] เม ทสุสนญจ สฺสนุทติ สเมติ

อตุโต เอเกีภาวํ กจฺจติ ฯ น หิ ภาวํ โคตโม ฯ เป ฯ อาสเนน

วา นิมนุเตตติ ฯ เอวํ อตุตนา สุตํ ทิฏฺฐเณ นิกเมตุวา นินุทนุโต

อาห ตยิทํ โภ โคตม น สมฺปนฺนเมวาติ ตํ อภิวาทนาทีนิ

อกรรมํ อยุตฺตเมว(๔) ฯ

อถสุส ภควา อตุตฺตกํสนปรวมฺภนโทสํ อนุปกมฺม

กรฺฐาสีตเลน ทหฺเยน ตํ อญฺญาณํ วิธมิตฺวา ชุตฺตภาวํ

ทสุเสตุกาโม นาหนุติ พุราหุมนฺนาติอาทิมหา ฯ ตตุรายํ

สงฺเขปตุโถ อหํ พุราหุมน อปฺปฏิหเตน สพฺพญฺญตฺตญาณ-

จกฺขุณา โอโลเกนุโตปี ตํ ปุคฺคลํ เอตฺสมี สเทวกาทิเกเท โลเก

น ปสุสามิ ฯ ยมํ อภิวาเทยฺยํ วา ปจฺจุญฺเจยฺยํ วา อาสเนน

#๑. ม. เอวมตุถ อตุโถ เวทิตพฺโพ ฯ ๒. ม. เอตุถนุตเร วาสทุโท

#ทิสฺสติ ฯ ๓. ม. เอตุถนุตเร เมติ ทิสฺสติ ฯ ๔. ม. อยุตฺตเมวาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๑๕

วา นิมนเตยฺย ๑ อนจฺจริยํ วา เอตํ สุวาทํ อชฺช สพฺพณฺณตํ
 ปตฺโต เอวรูปํ นิปจฺจการารหํ ปุคฺคํ น ปสฺสามิ ๑ อปิจ
 โข ยทาปาหํ สมฺปติชาโตว อุตฺตเรน มุโข สตฺตปทวิทฺทาเรน
 คนฺตฺวา สกฺลํ ทสฺสหัสสีโลกธาตํ โอลเกสสี ตทาปี เอตสฺมี
 สเทวกาภิเกเท โลเก ตํ ปุคฺคํ น ปสฺสามิ ยสฺสาหํ (๑) เอวรูปํ
 นิปจฺจการํ กรเยยฺ ๑ อลโข มํ โสพสกปฺปสฺสสาโยโก ชีณาสว-
 มหาพฺรหฺมาปี อณฺชลี ปุคฺคเหตฺวา ตํ สเทวเก (๒) โลเก มหา-
 ปฺริโส ตํ สเทวกสฺส โลกสฺส อคฺโค จ เชฏฺโฆ จ เสฏฺโฆ
 จ นตฺติ ตยา อุตฺตริตโรติ สณฺชาตโสมนสฺโส ปฏฺิมาเนติ ๑
 ตทาปี จาหํ อุตฺตนา อุตฺตริตฺโร อปสฺสนฺโต อาสภิวาจํ
 นิจฺจาเรสสี อคฺโคหฺมสฺมี โลกสฺส เชฏฺโฆหฺมสฺมี โลกสฺส เสฏฺโฆ-
 หฺมสฺมี โลกสฺสาติ ๑ เอวํ สมฺปติชาตสฺสาปี มยฺหํ อภิวาทนาทฺโร
 ปุคฺคโล นตฺติ สุวาทํ อิทานิ สพฺพณฺณตํ ปตฺโต กํ อภิวาทเยยฺ ๑
 ตสฺมา ตํ พฺราหฺมณ มา ตถาคตา เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ
 ปตฺตฺยิ ๑ ยลฺหิ พฺราหฺมณ ตถาคโต อภิวาทเยยฺ วา ๑เป ๑
 อาสเนน วา นิมนเตยฺย มุทฺธาปี ตสฺส ปุคฺคสฺส รตฺติ-
 ปฺริโยसाने ปฺริปากสิถิลพนฺธนํ วนฺญา มุตฺตตาลผลํ วย วนฺญโต(๓)
 ปจฺจชฺชิตฺวา สหสาว ภูมฺยํ วิปเตยฺย ๑

เอวํ วุตฺเตปี พฺราหฺมโณ ทฺปฺปณฺณตาย ตถาคตสฺส
 โกลเชฏฺฐกาวิ อสฺลลฺกเขนฺโต เกวลํ ตํ วจนํ อสฺหมาโน อาห
 #๑. ม. ยมฺหํ ๑ ๒. ม. อยํ ปาโฐ นตฺติ ๑ ๓. ม. กิวโต ๑

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๑๒๐

อรสรูป ภาว โคตโมติ ฯ อัย กิรสส อธิปฺปาโย ยํ โลก
อภิวาทนปจฺจกฺขานอลฺลชฺลิกมฺมสํมิจฺจิมํ สํมคฺคิรฺโสติ วุจฺจติ
ตํ โภโต โคตมฺสฺส นตฺถิ ฯ ตสฺมา อรสรูป ภาว โคตโม
อรสชาติโก อรสสภาโวติ ฯ อตฺถสฺส ภควา จิตฺตมฺมทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺ
อุชฺฐวิปฺจฺจนกภาวํ ปรีหฺรณฺโต อลฺลณฺตา ตสฺส วจฺนสฺส อตฺถิ
อตฺถนฺนิ สนฺทสฺสเสนฺโต อตฺถิ เขวส พฺราหฺมณฺน ปรียาโยติ-
อาทิมฺมาห ฯ

ตตฺถ อตฺถิ เขวสชาติ อตฺถิ โข เอส ฯ ปรียาโยติ
การณํ ฯ อิทํ วุจฺจติ โหติ อตฺถิ โข พฺราหฺมณฺน เอตํ การณํ
เยน การณฺน มํ อรสรูป ภาว โคตโมติ วทฺมาโน
ปฺกุกฺโล สมฺมา วทฺเยย อวิตถวาทีติ สงฺขํ กจฺเจยฺย กตโม
ปนฺ โสติ เย เต พฺราหฺมณฺน รุปรสา ฯเป ฯ โฝฏฺจพฺพรสา
เต ตถาคตฺสฺส ปหีนํติ ฯ ก็ วุจฺจติ โหติ เย เต ชาติ-
วเสน วา อุปฺปตฺตฺวิวเสน วา เสฏฺฐสมฺมตฺตานมฺปิ ปฺกฺชฺชานํ
รูปารมฺมณาทินิ อสฺสาเทนฺตํ อภินฺนทฺนตํ รชฺชนตํ
อุปฺปชฺชนฺติ กามสฺสฺสทฺสงฺขาตา รุปรสา สทฺทฺรสา กนฺทรสา
รสรสา โฝฏฺจพฺพรสา เย อิมํ โลกํ คีวํ พนฺธิตฺวา
วिय อวฺลิณฺนฺติ วตฺถารมฺมณาทิสํมคฺคิยา วา (๑) อุปฺปนฺนตฺตา
สํมคฺคิรฺสชาติ วุจฺจนฺติ เต สพฺเพปี ตถาคตฺสฺส ปหีนํ ฯ
#๑. ม. อวฺลิณฺนฺติ วตฺถารมฺมณาทิสํมคฺคิยญจ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๒๑

มยหํ ปหีนาคี วตตพเพปี มมฺกาเรน (๑) อตฺตานิ อนุกฺขิปนฺโต
ธมฺมํ เทเสติ ฯ เทสนาวีลาโส วาเอส ตถาคตฺตสฺส ฯ ตตฺถ
ปหีนาคี จิตฺตสนฺตานิโต วิคตา ปชหิตา วา ฯ เอตสฺมี ปนตฺถ
กรณฺเ สามีวจนํ ทฏฺฐพฺพํ ฯ อ

ริยมกฺกสฺตฺถเณ อฺจฺฉินฺนํ ตณฺหาวิชฺชามยฺมฺลํ เอเตสฺนฺติ
อฺจฺฉินฺนมฺลตา ฯ ตาลวตฺถุ วิย เนถํ วตฺถุ กตฺนฺติ ตาลา-
วตฺถุกตา ฯ ยถา หิ ตาลรฺกฺขํ สมฺมํ อฺทฺทฺริตฺวา ตสฺส
วตฺถุมตฺเต ตสฺมี ปเทเส กเต น ปฺน ตสฺส ตาลสฺส อฺปฺปตฺติ
ปญฺญาติ เอวํ อริยมกฺกสฺตฺถเณ สมฺมเล รุปาทฺริเส อฺทฺทฺริตฺวา
เตถํ ปฺพเพ อฺปฺปนฺนปฺพพภาเวน วตฺถุมตฺเต จิตฺตสนฺตานิ
กเต สพฺเพปี เต ตาลาวตฺถุกตาติ วุจฺจนฺติ ฯ อวิรฺพฺหิ-
ธมฺมตฺตา วา มตฺถกฺจฺฉินฺนตาโล วิย กตาติ ตาลาวตฺถุกตา ฯ
ยสฺมา ปน เอวํ ตาลาวตฺถุกตา อนภาวํกตา(๒) โหณฺติ ยถา
เนถํ ปจฺจภาวา น โหติ ตถา กตา โหณฺติ ฯ ตสฺมา
อาห อนภาวํกตาติ ฯ आयตี อฺนุปฺปาทฺธมฺมาติ อฺนาคเต
อฺนุปฺปชฺชนกสฺภาวา ฯ

โน จ โข ยํ ตํ สนฺธาย วเทสีติ ยถจ โข มํ
สนฺธาย วเทสี โส ปรียาโย น โหติ ฯ นนฺ จ [๓] เอวํ
วตฺเต โย พฺราหฺมณฺน วตฺโต สามกฺคิรฺโส ตสฺส อตฺตนิ

#๑. ม. มมากาเรน ฯ ๒. ม. อนภาวํกตา ฯ

#๓. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท อตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๑๒๒

วิษฆมานตา อนุณฐาตา โหตีติ น โหติ ฯ โย หิ น
สามคฺคิรส์ กาคฺ์ ภพฺโพ หุตฺวา น กโรติ โส ตทภาเวน
อรสฺรูปฺติ วตฺตพฺพตี อรหตี ฯ ภควา ปน อภพฺโพว เอตํ
กาคฺ์ เตนสฺส การณน (๑) อภพฺพตี ปกาเสนฺโต อาห โน
จ โข ยํ ตฺวํ สนฺชาย วเทสิ (๒) ยํ ปริยายํ สนฺชาย ตฺวํ
มํ อรสฺรูปฺติ วเทสิ โส อเมหฺสฺส เนว วตฺตพฺพตี ฯ

เอวํ พุราหฺมโณ อตฺตนา อธิปฺเปตี อรสฺรูปฺตี อาริเปตี
อสกฺโกนฺโต อถาปรี นิพฺโงโค ภวนฺติอาทิมาห ฯ สพฺพ-
ปริยายสฺส เจตฺถ วตฺตนเยเนว โยชนากุภํ วิทิตฺวา สนฺชาย
ภาสิตมตฺถํ เอวํ เวทิตพฺพิ พุราหฺมโณ ตททว วโยวฺชฺชานํ
อภิวาทนาทิกมฺมํ โลเก สามคฺคิปรีโกโคติ มณฺณมาโน
ตทภาเวน จ ภควนฺตี นิพฺโงโคติ (๓) อาห ฯ ภควา [๔] ยฺวายํ
รฺูปาทีสุ สตฺตานํ ฉนฺทราคปรีโกโค ตททวํ อตฺตนิ
สมฺปสฺสมาโน อปรี ปริยายมฺนุชานี ฯ

ปฺน พุราหฺมโณ ยํ โลเก วโยวฺชฺชานํ อภิวาทนาทิกุสฺส-
สมฺทาจารกมฺมํ โลเกยา กโรนฺติ ตสฺส อกิริยํ สมฺปสฺสมาโน
ภควนฺตี อกิริยวาโทติ อาห ฯ ภควา ปน ยสฺมา กาย-
ทฺวจฺจริตาทีนํ อกิริยํ วตติ ตสฺมา ตํ อกิริยวาทิตํ อตฺตนิ
#๑. ม. กรณน ฯ ๒. ม. วเทสิติ ฯ ๓. ม. นิพฺโงโคติอาทิมาห ฯ
#๔. ม. เอตฺถนฺตเร จสฺสทโท อตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๒๓

สมฺปสฺสฺมาโน อปรึ ปริยายมนฺุชานี ฯ ตตฺถ จเปตฺวา กาย-
ทฺุจฺจริตาทินี อวเสสา อกุสลา ฐมฺมา อนนฺกวิหิตา ปาปกา
อกุสลา ฐมฺมาติ เวทิตพฺพา ฯ

ปฺน พฺราหฺมโณ ตทฺเว อภิวาทนาทิกมฺมํ ภควติ
อปสฺสฺนฺโต อิมํ อากมฺม อํ โลกตฺนฺติ โลกปฺปเวณิ อฺุจฺฉิขฺตีติ
มณฺุณฺมาโน ภควนฺฺติ อฺุจฺเจทฺวาโทติ อาท ฯ ภควา ปน
ยสฺมา ปณฺุจกามคฺุณฺิกราคสฺส เจว อกุสลจิตฺตทฺุวยสมฺปยุตฺตสฺส
จ โทสสฺส อนาคามิมคฺุเคน อฺุจฺเจทํ วทติ สพฺพากุสลสมฺภวสฺส
ปน โมหสฺส อรหตฺตมคฺุเคน อฺุจฺเจทํ วทติ จเปตฺวา เต
ตโย อวเสสํ ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฐมฺมาณํ ยถานฺุรูปํ จตฺุหิ
มคฺุเกหิ อฺุจฺเจทํ วทติ ตสฺมา ตํ อฺุจฺเจทฺวาทํ อตฺุตฺนํ
สมฺปสฺสฺมาโน อปรึ ปริยายมนฺุชานี ฯ

ปฺน พฺราหฺมโณ ชิกฺุจฺฉติ มณฺุเณ สมโณ โคตโม อิทํ
วโยวฺุฑฺฒานํ อภิวาทนาทิกุลสมฺุทาทจกรมฺมํ(๑) เตน น ตํ
กโรตีติ มณฺุณฺมาโน ภควนฺฺติ เชคฺุจฺฉิตฺติ อาท ฯ ภควา ปน
ยสฺมา ชิกฺุจฺฉติ กายทฺุจฺจริตาทินี ยานี กายวจิมโนทฺุจฺจริตานิ
เจว ยา จ อนนฺกวิหิตานํ ปาปกาณํ อกุสลาณํ ฐมฺมาณํ(๒)
สมาปตฺติ สมาปชฺชนา สมงฺกิกาโว ตํ สพฺพํปี กฺุณฺํ วิย
มณฺุทนกชาติโก ปฺริโส ชิกฺุจฺฉติ หิริยติ ตสฺมา ตํ เชคฺุจฺฉิตํ

#๑. ม. อภิวาทนาทิกุลสมฺุทาทจกรมฺมํ ฯ

#๒. ม. ยา อกุสลาณํ ลามกฐมฺมาณํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๑๒๔

อตุคณิ สมปสุสมาโน อปริ ปริยายมนุชานิ ฯ ตตุถ กาย-
ทจจริเตนาติอาทิ กรณวณัน อูปโยคตุเถ ทกุจพพิ ฯ

ปุน พุราหุมนโณ ตเทว อภิวาทนาทิกมมัม ภควติ
อปสุสนุโต อัย อิทํ โลกเชฏฐกกมมัม วินนติ วินาเสติ อถวา
ยสุมา เอตํ สามิจิกมมัม น กรโรติ ตสุมา อัย วินนตพโพ
นิกคณหิตพโพติ มณฺณมาโน ภควนฺตํ เวณยโกติ อาห ฯ
ตตุรายํ วณฺตโถ (๑) วินยตีติ วินโย วินาเสตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ
วินโยเอว เวณยโก ฯ วินยํ วา อรหตีติ เวณยโก นิกคณห
อรหตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ ภควา ปน ยสุมา รากาทีนํ วินยาย
วูปสมาย ฐมมัม เทเสติ ตสุมา เวณยโก โหติ ฯ อยเมว เจตถ
ปทตฺโถ วินยาย ฐมมัม เทเสตีติ เวณยโก ฯ วิจิตฺรา หิ
ตทฐิตวุตฺติ ฯ สุวายนฺตํ เวณยิกภาวํ อตุคณิ สมปสุสมาโน อปริ
ปริยายมนุชานิ ฯ

ปุน พุราหุมนโณ ยสุมา อภิวาทนาทีนํ สามิจิกมฺมานิ
กโรนฺตา วโยวฺจฺจเฒ โตเสนฺติ หาเสนฺติ อกโรนฺตา ปน
ตาเปนฺติ วิเหเสนฺติ โทมนสุสํ เนสํ อูปปาเทนฺติ ภควา จ
ตานํ น กรโรติ ตสุมา อัย วโยวฺจฺจเฒ ตปตีติ มณฺณมาโน
สปฺปฺริสาจารวิริหิตตฺตา วา กปณฺปฺริโส อายนฺติ มณฺณมาโน
ภควนฺตํ ตปสุสตีติ อาห ฯ ตตุรายํ ปทตฺโถ ตปตีติ ตโป
#๑. ม. ปทตฺโถ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๑๒๕

โรเสติ วิหเสตีติ อตุโถ ฯ สามิจิกมฺมารณเสเตติ อธิวณฺ ๑
ตโป อสฺส อตฺถิติ ตปสฺสี ๑ พุติเย อตฺถวิกปฺเป พุยฺชชานานิ
อวิจเรตฺวา โลกํ กปณฺปุริโส ตปสฺสีติ วุจฺจติ ๑ ภควา ปน
เย อกุสลา ชมฺมา โลกํ ตปนฺโต ตปฺนียาติ วุจฺจติ เตสํ
ปหฺินตฺตา ยสฺมา ตปสฺสีติ สงฺขํ กโต ตสฺมา ตํ ตปสฺสีตํ
อตุตฺนํ สมฺปสฺสฺมาโน อปรํ ปริยายมนุชานิ ๑ ตตฺรารํ วจนฺตุโถ
ตปนฺตีติ ตปา อกุสลานํ ชมฺมานเมตํ อธิวณฺ ๑ เต ตเป
อสฺสี นิสฺสฺสี ปหาสิ วิทฺธฺสีติ ตปสฺสี ๑

ปฺนุ พฺราหฺมโณ ตํ อภิวาทนาทิกมฺมํ เทวโลกคฺคพฺภ-
สมฺปตฺติยา เทวโลกปฺฏิสนฺธิปฺฏิลาภาย ตํวตฺตตีติ มณฺณมาโน
ภควติ จสฺส อภาวํ ทิสฺวา ภควนฺตํ อปคฺคพฺโถติ อาห ๑
โกชวเสน วา ภควโต มาตฺตฺจฺจนิสฺสํ ปฺฏิสนฺธิคฺคหณฺเน โทสํ
ทสฺเสนฺโตปิ เอวมาห ๑ ตตฺรารํ ปทฺตุโถ (๑) คพฺภโต อปคฺคโตติ
อปคฺคพฺโถ อคฺคพฺโถ เทวโลกูปตฺติ ปาปฺณิตฺตฺนุติ อธิปฺปาโย ๑
หิโน วา คพฺโถ อสฺสาติ อปคฺคพฺโถ ๑ เทวโลกคฺคพฺภปริพาหิ-
รตฺตา आयตี หินคฺคพฺภปฺฏิลาภภาตฺติ(๒) หิโน วาสฺส มาตฺตฺจฺจนิสฺสํ
คพฺภวาโส อโหสีติ อธิปฺปาโย ๑ ภควโต ปน ยสฺมา आयตี
คพฺภเสยฺยา อปคฺคา ตสฺมา โส ตํ อปคฺคพฺภตํ อตุตฺนํ
สมฺปสฺสฺมาโน อปรํ ปริยายมนุชานิ ๑ ตตฺราปี (๑) ยสฺส โข

#๑. ม. วจนฺตุโถ ๑ ๒. ม. หินคพฺภปฏฺฐิลาภภาตฺติ ๑
#๓. ม. ตตฺร จ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อฏฐกนิပါတวณณา หน้า ๑๒๖

พุราหุณณ อายตี คพุกเสยยา ปุณพุกวากินิพพตติ ปหีนาคี
 เอเตสึ ปทานิ เอวมตฺโต ทฏฺฐพฺโพ พุราหุณณ ยสฺส ปุคฺคกสฺส
 อนาคเต คพุกเสยยา ปุณพุกเว จ อภินิพพตติ อนุตฺตเรน
 มคฺเคน วิหตการณตฺตา ปหีนาคี คพุกเสยยาคหณน เจตฺถ
 ชลาพฺชโยนิ คหิตา ปุณพุกวากินิพพตฺติคฺคหณน อิตฺรา ติสฺโส
 อปีจ คพุกสฺส เสยยา คพุกเสยยา ปุณพุกโวเอว อภินิพพตติ
 ปุณพุกวากิ- นิพพตฺตีติ เอวมตฺถ อตฺโต ทฏฺฐพฺโพ ยถา จ
 วิญฺญาณภูจิตฺติ วุตฺเตปี น วิญฺญาณโต อญฺญา จิตฺติ อตฺถิ
 เอวมิธาปี น คพุกโต อญฺญา เสยยา เวทิตพฺพา อภินิพพตติ
 จ นาม ยสฺมา ปุณพุกวภูตฺตาปี อปุณพุกวภูตฺตาปี อตฺถิ อีธ
 จ ปุณพุกวภูตฺตา อธิปฺเปตา ตสฺมา วุตฺตํ ปุณพุกโวเอว
 อภินิพพตติ ปุณพุกวากินิพพตฺตีติ ฯ

เอวํ อากตกาลโต ปฏฺฐาย อรสรูปตาทิหิ [๑] อฏฺฐหิ อกฺโกส-
 วตฺถุหิ อกฺโกสนตฺตํปี พุราหุณณํ ภควา ชฺมฺมิสฺสโร ชฺมฺมราชา
 ชฺมฺมสฺสามิ ตถาคโต อนุกมฺปาย สิตฺเลเนว (๒) จกฺขุณา พุราหุณณํ
 โอโลเกนฺโต ยํ ชฺมฺมธาคํ ปฏฺฐิวิชฺฌิตฺวา เทสนาวิทาสปฺปตฺโต
 นาม โหติ ตสฺสา ชฺมฺมธาคฺยา สุปฺปฏฺฐิวิทฺตฺตา วิคตฺวลาหเก
 นเก ปุณฺณจฺนฺโท วิย จ สรทกาเล สฺริโย วิย จ พุราหุณณสฺส
 ททฺยนฺธการํ วิชฺมนฺโต (๓) ตานิเยว อกฺโกสวตฺถุณี เตน เตน
 #๑. ม. เอตฺถนตฺเร อฏฺฐหิตี ทิสฺสตี ฯ ๒. ส. อนุกมฺปาสิตฺเลเนว ฯ
 #๓. ม. วิชฺมนฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๑๒๗

ปริยาเยน อณฺณตา เทเสตฺวา(๑) ปุณปี อตฺตโน กรุณาวิปฺฬาร
อฏฺฐหิ โลกธมฺเมหิ อกมฺปิยาเวน ปฏฺฐิตทฺธฺ ตาทิกุณฺณลฺกฺขณํ
ปจฺจวิสมจฺจิตฺตํ อกฺุปฺปชฺมมตฺถจ ปกาเสนฺโต อัย พฺราหฺมโณ
เกวลํ ปฺลิตฺตสิริขณฺฑททวตฺตจตาทิหิ อตฺตโน วุฑฺฒภาวํ
สลลฺกฺขเเตติ โน จ โข ชานาติ อตฺตानํ ชาติยา อณฺุคตํ
ชราย อณฺุสภฺมํ พฺยาธินา อภิกฺุทํ (๒) มรณฺเนน อพฺภาหตํ อชช
มริตฺวา ปุณ เสว อตฺตานสยนทารกภาวคฺคณิยํ ๑ มหนฺเตน โข
ปน อุสฺสาเหน มม สนฺติกํ อากโต ตทสฺส อากมฺนํ สาคฺคกํ
โหตฺติ จินฺเตตฺวา อิมสฺมี โลก อตฺตโน อปฺปฏิสฺมํ ปุเรชาตภาวํ
ทสฺเสนฺโต เสยฺยถาปี พฺราหฺมณฺณาติอาทินา นเยน พฺราหฺมณฺสฺส
ธมฺมเทสนํ วทฺฺเมสิ ๑

ตตฺถ เสยฺยถาปีติอาทินํ เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว อตฺโต
เวทิตฺตโพ ๑ อัย ปน วิเสโส เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว หิ
เต กุกฺกุฏโปตกา ปกฺเข วิฐนฺนฺตา ตํขณฺณรูปํ วิรวนฺตา
นิกฺขมฺนฺติ ๑ เอวํ นิกฺขมฺนฺตानญฺจ เตสํ โย ปจฺมตฺริ นิกฺขมฺติ
โส เชฏฺฐโจติ วุจฺจติ ๑ ตสฺมา ภกฺวา ตาย อูปมาย อตฺตโน
เชฏฺฐภาวํ สาเชตฺกามา พฺราหฺมณํ ปุจฺจติ โย นฺ โข เตสํ
กุกฺกุฏจฺฉาปกาณํ ๑เป ๑ กิณฺติ สฺวาสุส วจฺนีโยติ ๑ ตตฺถ
กุกฺกุฏจฺฉาปกาณนฺติ กุกฺกุฏโปตกาณํ ๑ กิณฺติ สฺวาสุส วจฺนีโยติ
#๑. ม. ทสฺเสตฺวา ๑ ๒. ม. อธิกฺุทํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อัญจนนิปาตวณณา หน้า ๑๒๘

โส กิณฺติ วณฺเฑย อสฺส กิ วตฺตพฺโพ ภเวยฺย เชฏฺโฐ วา
 กนิญฺโจะ วาติฯ เชฏฺโฐติสฺส โภ โคตม วณฺเฑยติ โภ โคตม
 โส เชฏฺโฐติ อสฺส วณฺเฑยฯ กสฺมาติ(๑) เจ โส หิ เนถฺ
 เชฏฺโฐติ ยสฺมา โส เตถฺ วุฑฺฒตโรติ อตฺโถฯ อตฺส ภควา
 อูปมํ สมฺปฺปิปาเทนฺโต เอวเมว โชติ อาหฯ ยถา โส
 กุกฺกุฏโปตโก เอวํ อหฺมปิฯ อวิชฺชาคตาย ปชายาติ อวิชฺชา
 วุจฺจติ อณฺเฑณํ ตตฺถ คตายฯ ปชายาติ สตฺตธาวิจฺจนเมถฺ
 อวิชฺชาโกสฺส อนฺโต ปวิญฺเจสฺส สตฺเตสฺสุติ วุตฺตํ โหติฯ
 อณฺเฑญฺจตายาติ อณฺเฑ ญฺจตาย ชาตาย (๒) สณฺชตายฯ ยถา
 หิ อณฺเฑ นิพฺพตฺตา เอกจฺเจ สตฺตา อณฺเฑญฺจตาติ วุจฺจนฺติ
 เอวมยํ สพฺพปาปิ ปชา อวิชฺชณฺเฑโกเส นิพฺพตฺตตฺตา อณฺเฑ-
 ญฺจตาติ วุจฺจติฯ ปรีโยนทฺชายาติ เตน อวิชฺชณฺเฑโกเสน สมฺนตฺโต
 โอนทฺชาย พทฺชาย เวจฺจตายฯ อวิชฺชณฺเฑโกสํ ปทาเลตฺวาติ
 ตํ อวิชฺชามยํ อณฺเฑโกสํ ภินฺทิตฺวาฯ

เอโกว โลเกติ สกฺเลปิ โลกสนฺนิวาเส อหฺเมว เอโก
 อหฺมปิฯ อนฺตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโชนฺติ อุตฺตรวิริหิตํ
 สพฺพเสฏฺฐํ สมฺมา สามญฺจ โพธิ อถวา ปสฺตถํ สุนฺทรญฺจ
 โพธิฯ อรหฺตฺตมคฺคณฺสเสถํ นามํ สพฺพญฺญตฺตณฺสสาปิ
 นามเมว อุกฺกมฺปิ วุฑฺฒติฯ อณฺเฑสํ อรหฺตฺตมคฺโค อนฺตฺตรา
 #๑. ม. กสฺมาติฯ ๒. ม. ปชตายฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๑๒๕

โพธิ โหติ น โหตีติ น โหติฯ กสฺมา อสพฺพคุณ-
ทายกตฺตาฯ เตสญฺหิ กสฺสจฺจิ อรหตฺตมคฺโค อรหตฺตผลเมว
เทติ กสฺสจฺจิ ติสฺโส วิชฺชา กสฺสจฺจิ ฉ อภิญญา กสฺสจฺจิ
จตฺสฺโส ปฏฺฐิสฺมภฺกิตา กสฺสจฺจิ สวากปารมิณานํ ฯ ปจฺเจกพฺพุธานํปิ
ปจฺเจกโพธิณณเมว เทติ พฺพุธานํ ปน สพฺพคุณสมปตฺตี เทติ
อภิเสโก วิย รณฺโณ สพฺพโลกิสฺสรภาวํ ฯ ตสฺมา อณฺณสฺส
กสฺสจฺจิปิ อนฺนตฺตรา โพธิ น โหตีติ ฯ อภิสฺมพฺพุตฺโต อพฺภณฺณาสี
ปฏฺฐิวิชฺฌิ [๑] ปตฺโตมฺหิ อธิคฺโตมฺหิติ วุตฺตํ โหติ ฯ

อิทานิ ยเทตฺ ภาควตา เอวเมว โชติอาทินา นเยน วุตฺตํ
โอปมฺมสมปฏฺฐิปาทนํ ตํ เอวํ อตฺเถน สํสนฺนิตฺวา เวทิตพฺพิ
ยถา หิ ตสฺสา กุกฺกุฏฺฐยา อตฺตโน อณฺเฑสฺส อธิสยตาหิ-
ติวิธกิริยากรณํ เอวํ โพธิปฺลลฺงเก นิสินฺนสฺส โพธิสฺตตฺตภูตสฺส
ภควโต อตฺตโน สนฺตानเ อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตาคิ ติวิธา-
นุปฺสฺสนากรณํ กุกฺกุฏฺฐยา ติวิธกิริยาสมปาทเนน อณฺฑานํ
อปฺปติภาโว วิย โพธิสฺตตฺตภูตสฺส ภควโต ติวิธานุปฺสฺสนา-
สมปาทเนน วิปฺสฺสนาณณสฺส อปริหานิ กุกฺกุฏฺฐยา ติวิธ-
กิริยากรณเณน อณฺฑานํ อลฺลสิเนหปฺริยาทานํ วิย โพธิ-
สฺตตฺตภูตสฺส ภควโต ติวิธานุปฺสฺสนาสมปาทเนน ภวตฺตยานุ-
คตฺนิกนฺตฺติเนหปฺริยาทานํ กุกฺกุฏฺฐยา ติวิธกิริยากรณเณน อณฺฑก-

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปตฺโตมฺหิติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อฏฐกนิปาตวณณา หน้า ๓๓๐

ปาลานันตุนภาโว วีย โภชิตตตภูตสฺส ภควโต ติวิธานุ-
 ปสฺสนาสมุปาทเนน อวิชฺชณฺทโกสสฺส ตุนภาโว กุกกุกฺกียา
 ติวิชฺกิริยากรณฺเณน กุกกุกฺกูปตกสฺส ปาทนขตฺตุนฺทกานํ ฅทฺชขร-
 ภาโว วีย โภชิตตตภูตสฺส ภควโต ติวิธานุปสฺสนาสมุปาทเนน
 วิปสฺสนาณาสฺส ติกฺขขรวิปฺสนนฺสูรภาโว กุกกุกฺกียา ติวิช-
 กิริยากรณฺเณน กุกกุกฺกูปตกสฺส ปริณามกาโล วีย โภชิตตต-
 ภูตสฺส ภควโต ติวิธานุปสฺสนาสมุปาทเนน วิปสฺสนาณาสฺส
 ปริณามกาโล วฑฺฒิกาโล กพฺภคฺคหณฺกาโล กุกกุกฺกียา ติวิช-
 กิริยากรณฺเณน กุกกุกฺกูปตกสฺส ปาทนขสฺสิชาย วา มฺขตฺตุนฺทเกน
 วา ฅณฺทโกสฺสํ ปทาเลตฺตวา ปกฺเข ปปฺโฝฆฺเฏตฺตวา โสตฺตธินา
 อภินิพฺภิตทาโกโล วีย ภควโต ติวิธานุปสฺสนาสมุปาทเนน
 วิปสฺสนาณฺยาณฺเณน กพฺภํ (๑) คณฺหาเปตฺตวา อนุปฺพุพาทิคเตน
 อรหตฺตมคฺคเณน อวิชฺชณฺทโกสฺสํ ปทาเลตฺตวา ฅอภิณฺญาปฺกฺเข (๒)
 ปปฺโฝฆฺเฏตฺตวา โสตฺตธินา สกฺลพฺพุทฺทคฺคณฺนํ สจฺจฉิกตทาโกโล
 เวทิตพฺโพ ๑ อหฺมฺหิ พฺราหฺมณฺณ เชฏฺโฐ โลกสฺสชาติ
 พฺราหฺมณฺณ ยถา เตสํ กุกกุกฺกูปตกานํ ปจฺมตฺรํ ฅณฺทโกสฺสํ
 ปทาเลตฺตวา อภินิพฺพุตฺโต กุกกุกฺกูปตโก เชฏฺโฐ โหติ เอวํ
 อวิชฺชาคตฺตาย ปชาย ตํ อวิชฺชณฺทโกสฺสํ ปทาเลตฺตวา ปจฺมตฺรํ
 อริยาย ชาตฺติยา ชาตฺตฺตวา อหฺมฺหิ เชฏฺโฐ วุฑฺฒตโมติ สจฺจํ
 คโต สพฺพคฺคเณหิ ปน อปฺปฏิสมตฺตวาเสฏฺโฐติ ๑
 #๑. สฺตี. วิปสฺสนาณฺนํ คพฺภํ ๑ ม. วิปสฺสนาณฺณคพฺภํ ๑
 #๒. ม. อภิณฺญาปฺกฺเข ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๓๑

เอวํ ภควา อตฺตโน อนุตฺตรํ เชฏฺฐเสฏฺฐภาวํ พุราหฺมณสฺส
 ปกาเสตฺวา อิทานิ ยาย ปฏิปทาย ตํ อธิคฺโต ตํ ปฏิปทํ
 ปุพฺพภากโต ปฏฺติ ทสฺเสตฺถ อารทฺธํ โข ปน เม พุราหฺมณาติ-
 อาทิมานห ๑ ตตฺถ อารทฺธํ โข ปน เม พุราหฺมณ วิริยํ
 อโหสิตี พุราหฺมณ น มยา อัย อนุตฺตรโร เชฏฺฐเสฏฺฐภาโว
 กุสีเตน มฺภูจสฺสตีนา สารทฺธกาเยน วิกุชิตฺตจิตฺเตน อธิคฺโต
 อปีจ โข ตทฺธิคฺมาย อารทฺธํ โข ปน เม วิริยํ อโหสิ ๑
 โโพธิมณฺเฑ นิสินฺเนน มยา จตฺตสมมปฺปชานเกทํ วิริยํ อารทฺธํ
 อโหสิ ปกฺกหิตํ อสิถิลปฺปวตฺตติ ๑ อารทฺธตฺตาเยว จ มเมตํ (๑) อสฺลลีนํ
 อโหสิ ๑ น เกวลณฺจ วิริยเมว สติปี เม อารมฺมณานิมุขี-
 ภาเวน (๒) อฺปฏฺฐจิตฺตา อโหสิ อฺปฏฺฐจิตฺตตฺตาเยว จ อปฺปมฺมุฏฺฐา ๑ (๓)
 ปสฺสทฺโธ กายอสารทฺโธติ กายจิตฺตปสฺสทฺธิวเสน กายปี
 เม ปสฺสทฺโธ อโหสิ ๑ ตตฺถ ยสฺมา นามกาเย ปสฺสทฺเธ
 รูปกายปี ปสฺสทฺโธเยว อโหสิ (๔) ตสฺมา นามกาโย รูปกายโยติ
 อวิเสเสตฺวาปสฺสทฺโธ กายโยติ วุตฺตํ ๑ อสารทฺโธติ โส จ
 โข ปสฺสทฺธตฺตาเยว อสารทฺโธ วิคตฺตรโถติ วุตฺตํ โหติ ๑
 สสมาหิตํ จิตฺตํ เอกกฺคนฺติ จิตฺตํปี เม สสมา อาหิตํ สฺสจฺจุ
 จปีตํ อปปีตํ วิย อโหสิ สสมาหิตตฺตาเยว จ [๕] เอกกฺคํ
 อจลํ นิปฺพนฺทนนฺติ ๑ เอตฺตาวตา ฆานสฺส ปุพฺพภากปฏิปทา
 #๑. ม. จ เมตํ ๑ ๒. ม. อารมฺมณานิมุขภาเวน ๑
 #๓. ม. อสมฺมุฏฺฐา ๑ ๔. ม. โหติ ๑
 #๕. ม. เอตฺถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ อัญจนิปาตวณณา หน้า ๓๓๒

กถิตา โหติ ฯ อิทานิ อิมาย ปฏิปทาย อธิคตปรมชฺชานัน
อาที กตฺวา วิชฺชาตฺตยปริโยสานัน วิเสสํ ทสฺเสนฺโต โส โข
อหนฺตฺวาอิมามหา ฯ ตตฺถ ยํ ตาว วิญฺจนฺนเยน วตฺตพฺพํ(๑) สฺยิยา
ตํ วิสุทฺธิมคฺเค วตฺตเมว ฯ

อัย โข เม พฺราหฺมณาตฺวาทีสุ ปน วิชฺชาตฺติ วิทิต-
กรณฺณเจเน วิชฺชา ฯ ที วิทิตํ กโรตฺติ ปุพฺเพนิวาสํ ฯ อวิชฺชาตฺติ
ตสฺเสว ปุพฺเพนิวาสสฺส อวิทิตกรณฺณเจเน ตปฺปฏิจฺฉาทกโมโห ฯ
ตโมตฺติ เสวว โมโห ตปฺปฏิจฺฉาทกณฺณเจเน ตโม นาม ฯ อาโลโกตฺติ
สาเอว วิชฺชา โสภาสกรณฺณเจเน อาโลโกตฺติ ฯ เอตฺถ จ วิชฺชา
อธิคตฺวาติ อัย(๒) อตฺถ โส สํ ปัสสวจฺฉนํ ฯ โยชฺชา ปเนตฺถ
อัย โข เม วิชฺชา อธิคตฺวา ตสฺส เม อธิคตวิชฺชสฺส
อวิชฺชา วิหตา วินฺนุจฺฉาตฺติ อตฺถ โย กสฺมา ยสฺมา วิชฺชา
อุปฺปนฺนา ฯ เอส นโย อิตฺรสมฺมึปี ปทพฺเวย ฯ ยถาตฺนตฺติ
เอตฺถ ตฺนตฺติ นิปาตมคฺคตํ สตฺยิยา อวิปฺปวาเสเน อปฺปมตฺตสฺส
วิริยาตาเปเน อาตาปีโน กายเ จ จีวีเต จ อนเปกฺขตฺาย
ปหิตตฺตสฺส เปสฺสิจิตฺตสฺสาตฺติ (๓) อตฺถ โย อิทํ วตฺตํ โหตฺติ ยถา
อปฺปมตฺตสฺส อาตาปีโน ปหิตตฺตสฺส วิหโรตฺติ อวิชฺชา
วิหฺลเยย วิชฺชา อุปฺปชฺเชยฺย ตโม วิหฺลเยยฺย อาโลโก
อุปฺปชฺเชยฺย เอวเมว มม อวิชฺชา วิหตา วิชฺชา อุปฺปนฺนา
#๑. ม. วิญฺจนฺนเยน วตฺตพฺพํ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#๓. ม. เปสฺสิจิตฺตสฺสาตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๓๓

ตโม วิหโต อาโลโก อุปฺปนโน ๑ เอตฺส เม ปธานานุโยคฺส
 อนฺรูปเมว ผลิ ลทฺรฺนฺติ ๑ อัย โข เม พฺราหฺมณ ปจมา
 อภินิพฺภิตา อโหสิ กุฏกฺกุจฺจาปสฺเสว อณฺทโกสมฺหาติ อัย
 โข มม พฺราหฺมณ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติถาณมฺขตฺตฺทเณ
 ปุพฺเพนิวตฺตกฺขนฺธปฏฺิจฺจาทกั อวิชฺชนฺทโกสิ ปทาเลตฺวา ปจมา
 อภินิพฺภิตา ปจมา นิภฺขนฺติ ปจมา อริยชาติ อโหสิ
 กุฏกฺกุจฺจาปสฺเสว มฺขตฺตฺทเณ วา ปาทนขสิชาย วา
 อณฺทโกสิ ปทาเลตฺวา ตมฺหา อณฺทโกสมฺหา อภินิพฺภิตา
 นิภฺขนฺติ กุฏกฺกุณิกาย ปจฺจมา ชาตีติ ๑ (๑) อัย ตาว ปุพฺเพนิวาส-
 กถาย นโย ๑

จตุปฺปาตกถาย ปน วิชฺชาติ ทิพฺพจกฺขณวิชฺชา ๑
 อวิชฺชาติ จตุปฺปาตปฏฺิจฺจาทิกา อวิชฺชา ๑ ยถา ปน ปุพฺเพ-
 นิวาสกถาย ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติถาณมฺขตฺตฺทเณ ปุพฺเพ-
 นิวตฺตกฺขนฺธปฏฺิจฺจาทกั อวิชฺชนฺทโกสิ ปทาเลตฺวาตี วุตฺติ เอวมิธ
 จตุปฺปาตถาณมฺขตฺตฺทเณ จตุปฺปาตปฏฺิจฺจาทกั อวิชฺชนฺทโกสิ
 ปทาเลตฺวาตี วตฺตพฺพิ ๑

ยํ ปเนตํ ปจฺจเวกฺขณถาณปริคฺคหิตํ ตํ(๒) อาสวานํ ขย-
 ณาณาริคมํ พฺราหฺมณสฺส ทสฺเสนฺโต อัย โข เม พฺราหฺมณ
 ตติยา วิชฺชาติอาทิมาห ตตฺถ วิชฺชาติ อรหตฺตมกฺคถาณํ
 #๑. ม. ปจฺจชาตีติ ๑ เอวมฺปริปี ๑ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อัญจนนิปาตวณฺณนา หน้า ๓๓๔

วิชฺชา ฯ (๑) อวิชฺชาติ จตุสจฺจปฏฺิจฺฉาทิกา อวิชฺชา ฯ อัย โข
เม พุราหุมนฺ ตติยา อภินิพฺภิตา อโหสีติ เอตฺถ อัย โข มม
พุราหุมนฺ อาสวานํ ขยณฺณมฺข- ตฺถนฺทเกน จตุสจฺจปฏฺิจฺฉาทกํ
อวิชฺชณฺทโกสํ ปทาเลตฺวา ตติยา อภินิพฺภิตา ตติยา นิกฺขนฺติ
ตติยา อริยชาติ อโหสี กุกฺกุฏจฺฉาปกสฺเสว มฺขตฺถนฺทเกน
วา ปาทนฺขสิขาย วา อณฺทโกสํ ปทาเลตฺวา ตมฺหา อณฺทโก-
สมฺหา อภินิพฺภิตา นิกฺขนฺติ กุกฺกุฏนิกายเ ปจฺฉา ชาตีติ ฯ

เอตฺตาวตฺตา กิํ ทสฺเสตีติ โส หิ พุราหุมนฺ กุกฺกุฏจฺฉา-
ปโก อณฺทโกสํ ปทาเลตฺวา ตโต นิกฺขมฺนฺโต สกิเมว ชายติ
อหํ ปน ปุพฺเพนิวตฺตถนฺทรปฏฺิจฺฉาทกํ อวิชฺชณฺทโกสํ กิณฺทิตฺวา
ปจฺฉมํ ตาว ปุพฺเพนิวาสานุสฺสตีณฺณวิชฺชชย ชาโต ตโต สตฺตณํ
จฺติปฏฺิสนฺธิปฏฺิจฺฉาทกํ อวิชฺชณฺทโกสํ ปทาเลตฺวา ทฺติยํ ทิพฺพ-
จกฺขุณฺณวิชฺชชย ชาโต ปฺน จตุสจฺจปฏฺิจฺฉาทกํ อวิชฺชณฺทโกสํ
ปทาเลตฺวา ตฺติยํ อาสวานํ ขยณฺณวิชฺชชย ชาโต ฯ เอวํ ตีหิ
วิชฺชาหิ ติกฺขตฺตํ ชาโตมฺหิ ฯ สา จ เม ชาติ อริยา สุนฺทรา
ปรีสุทฺธาติ (๒) อิทํ ทสฺเสติ ฯ เอวํ ทสฺเสนฺโต จ ปุพฺเพนิวาส-
ณฺณน อตีตฺตสณฺณํ ทิพฺพจกฺขุณา ปจฺจุปฺปนฺนํ นาคตฺตสณฺณํ
อาสวกฺขเยน สกฺลโลกิยโลเกตฺตรคฺคณฺนติ เอวํ ตีหิ วิชฺชาหิ
สพฺเพปี สพฺพณฺณคฺคณฺ ปกาเสตฺวา อตฺตโน อริยาย ชาติยา
#๑. ม. อรหตฺตมคฺควิชฺชา ฯ ๒. ม. สุปรีสุทฺธาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๓๕

เชฏฺฐเสฏฺฐภาวํ พุราหุมนสฺส ทสฺเสตี(๑) ฯ

เอวํ วุตฺเต เวรณฺโฆ พุราหุมนโณติ เอวํ ภควตา
โลกานุกมฺปกเณ พุราหุมนํ อนุกมฺปมานเณ วินิคุหิตพฺเพปี
อตุตฺตโน อริยาย ชาตียา เชฏฺฐเสฏฺฐภาวํ วิชฺชาตฺตยปฺปกาสิกาย
ชฺมมฺเทศนาย วุตฺเต ปิตฺติวิปฺพารปฺริปฺนุณฺณคตฺตจิตฺโต เวรณฺโฆ
พุราหุมนํ ตํ ภควโต อริยาย ชาตียา เชฏฺฐเสฏฺฐภาวํ
วิทิตฺวา อีหิสํ นามาหิ สพฺพโลกเชฏฺฐํ สพฺพคฺุณฺสมนฺนาคํ
สพฺพณฺณณ อณฺเณสํ อภิวาทนาทิกมฺมํ น กโรตฺตีติ อวํจํ ชีรตฺถ
วต โภ อณฺณณนฺติ อตฺตานิ ฺกรหิตฺวา อยํ อิทานิ โลก
อริยาย ชาตียา ปุเรชาตฺถเจเน เชฏฺฐโฆ สพฺพคฺุณฺเณี อปฺปฏ-
ิสฺมณฺเจเน เสฏฺฐโฆติ นิฏฺฐํ คนฺตฺวา ภควนฺตํ เอตทวโจ เชฏฺฐโฆ
ภวํ โคตโม เสฏฺฐโฆ ภวํ โคตโมติ ฯ เอวณฺจ ปน วตฺวา
ปฺน ตํ ภควโต ชฺมมฺเทศนํ อพฺกนฺนุโมทมาโน อภิกฺกนฺตํ โภ
โคตมาติอาทิมาย ฯ ตํ วุตฺตตฺถเมวาทิ ฯ

ปฐฺมํ ฯ

ทฺุติเย อภินฺณวาทาติ ฌาตา ปณฺณวาทา ปากฺกฺา ฯ
สนฺนถาคาเรติ มหาชนสฺส วิสฺสมนฺตถาย (๒) กเต
อคาเร ฯ สํ กิรฺ สนฺนถาคารสาธา นกรรมชฺเณ อโหสิ จตฺตฺสุ
#๑. ม. ทสฺเสตี ฯ ๒. สී. มหาชนสฺส สนฺนถมฺภนาคาเร วิสฺสมนฺตถาย ฯ
#ม. มหาชนสฺส วิสฺสมนฺตถาย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุกุกนึป้ตวณณน หน้ ๑๓๖

ทวเรสุ (๑) จิตนั ปณณยติ จตุหึ ทิสหึ อคต ามนุสสา ปจมึ
ตตุถ วิสุมิตว ปรจนา อตุตโน[๒] อตุตโน ผาสุกุกจัน กจุนนติ ๗
ราชุกุณัน รชชกึจจนนุณตถ(๑) กตึ อการนุติปี วทนุติเยว ๗
ตตุถ หึ นิสึทิตว ติจุนวิราชโน รชชกึจจึ สนุณนุติ กโรนุติ
วิจारेนุติ ๗ สนุณิสึนุณนติ เตสึ นิสึทนตุถเยว ปณณตเตสุ
มหารหปจจตุถรณนุ (๔) สมุสสิตเตตจตุถเตสุ อสเนสุ สนุณิสึนุณน ๗

อนกปรึยเยน พุทฐสส วณณึ ภาสนุติติ ราชุกุ-
กึจจุนเจว โลกตุถจริยญจ วิจारेตว านนเกหึ การณนหึ
พุทฐสส วณณึ ภาสนุติ กณนุติ ทีเปนุติ ๗ ปณนุทิตา หึ
เต ราชโน สทฐา ปสนุณน ใสตปนุณนปี สกทาคามึโนปี
อนาคามึโนปี อริยสวกา เต สพุเพปี โลกึยชฎึ นึนุทิตว
พุทฐาทึนึ ตินุณึ รตนนั วณณึ ภาสนุติ ๗ ตตุถ ติวโร
พุทฐวณุโน นาม จริยวณุโน สริรวณุโน कुณวณุโนติ ๗
ตตุริเม ราชโน จริยวณุณึ อารกึสุ ทุกกรึ วต กตึ สมมา-
สมพุทฐน กปปสตสทสสาธิกานึ จตุตารี อสงเขยเยยานึ ทส
ปารมิโยทส อูปปารมิโย ทส ปรมตุถปารมิโยติ สมตีส ปารมิโย
ปุเรนเตน ฌาตตุถจริยึ โลกตุถจริยึ พุทฐจริยึ (๕) มตุถกั ปาเปตว
ปณจ มหาปรึจจาเค ปรึจจนุเตนปีติ อจตุจจุกุกเจหึ (๖) ชาคกสเตหึ

- #๑. ม. ฐานนุ ๗ ๒. ม. เอตุถนุเตเร อตุตโนติ ทิสุสตี ๗
- #๓. ม. รชชกึจจนนุณตถาย ๗ ๔. ม. มหารหวรปจจตุถรณนุ ๗
- #๕. ม. พุทฐึจริยึ ๗ ๖. ม. ปรึจจนุเตนนติ อจตุจจุกุกเกหึ ๗

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๓๗

พทุทวณณํ กเถนตา ตฺสิตถาวํ ปาเปตฺวา จปยีสฺสุ ฯ

ธมฺมสฺส วณณํ ภาสนฺตา ปน เตน ภควตา ธมฺโม
เทสิโต นิกายโต ปญฺจ นิกายา โหนฺติ(๑) ปิฎฺกโต ตีณิ
ปิฎฺกานิ องฺกโต นว องฺกานิ ขนฺธโต จตฺราสีติธมฺมกฺขนฺธ-
สทฺสทานีติ โกฏฺจาสวเสน ธมฺมคฺณํ กถยีสฺสุ ฯ

สงฺฆสฺส วณณํ ภาสนฺตา สตฺถุ ธมฺมเทสนํ สุตฺวา
ปฏฺธิทฺธสทฺธา กุลปฺตฺตา โภกฺกขนฺธญฺเจว ฅาติปริวฏฺฏญฺจ
ปหาย เสตจฺจตฺตํ อฺปรชฺชํ เสนาปติเสฏฺฐิภณฺฑาคาริกฺกุจฺจา-
นฺนตฺราทีนํ อกเถตฺวา นิกฺขมฺม สตฺถุ วรรณสเน ปพฺพชนฺติ ฯ
เสตจฺจตฺตํ ปหาย ปพฺพชิตานํ ภทฺทियราชมฺหากปฺปินปฺกุกฺสาติ(๒)-
อาทีนํ ราชปพฺพชิตานํเยว พุทฺธกาเล อสีติสทฺสทานิ อหฺลฺสุ ฯ
อนेกโกฏฺฐนํ (๓) ปหาย ปพฺพชิตานํ ปน ยสฺกุลปฺตฺตโสณเสฏฺฐ-
ปฺตฺตรฏฺฐปาลกุลปฺตฺตาทีนํ ปริจฺเจโท นตฺถิ ฯ เอวฺรฺปา จ เอวฺรฺปา
จ กุลปฺตฺตา สตฺถุ สาสเน ปพฺพชนฺตีติ ปพฺพชฺชาสงฺเขปวเสน
สงฺฆคฺณเณ กถยีสฺสุ ฯ

สีโห เสนาปตีติ เอวํนามโก เสนาย อธิปติ ฯ เวสาลีย
หิ สตฺต สทฺสทานิ สตฺต สตานิ สตฺต จ ราชาน เต สพฺเพปิ
#๑. ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. อยํ น ราชาน กุลปฺตฺโตว โหติ ฯ
#วุตฺตญฺเหตํ ธาตุวิภงฺกสฺสฺเตเต เตน โข ปน สมเยน ปฺกุกฺสาติ นาม
#กุลปฺตฺโต ภควนฺตํ อุตฺทิสฺส สทฺธาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺติ ฯ
#๓. ม. อนेกโกฏฺฐนํ ฐนํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๑๓๘

สนุนิปิติตวา สพเพสิ มนั คเหตุวา รญุจึ วิจาเรตุ สมตถึ
เอกั วิจินถาติ วิจินนุตา สีหราชกุมารึ ทิสวา อัย สกขิสุตตีติ
สนุนิฏจัน กตวา ตสส รตตมณิวนณั กมพลปรีโยนทุ
เสนาปติจตุตถึ อทสุ ๑ ตั สนุชาย วุตตถึ สีโห เสนาปตีติ ๑

นิคณสวาโกติ นิคณสส นานุปุตตสส ปจยทายโก
อุปฏจาโก ๑ ชมพูทีปตลสมึ หิ ตโย ชนา นิคณจัน
อกุคปฏจากา นานุทายั อุปาติ คหปติ กปิลปุเร วโป
สกุโก เวสาลีย อัย สีโห เสนาปตีติ ๑

นิสินโน โหตีติ เสตราชุนั ปรีสาย อนตตตต (๑) อาสนานิ
ปณณายีสุ สีหสส ปน มชเฒ จานติ ตสมึ ปณตตเต
มหารเห ราชาสเน นิสินโน โหติ ๑

นิสัสสนนติ นิพพิจิจจัน อทฐา เอก์เสน น เหน
ยสส วา ตสส วา อปเปสกุขสส เอวั อนกสเทหิ การณหิ
วณณั ภาสนติ ๑

เยน นิคณโจ นานุปุตโต เตนุปสงกมิตี นิคณโจ กิร
นานุปุตโต สจายั สีโห กสสจิวเว สมณสส โคตมสส วณณั
กเถนตสส สุตวา สมณั โคตมึ ทสสนาย อุปสงกมิติสติ มยหึ
ปรีหานิ ภวิสสตีติ จินเตตวา ปจมตรเยว สีหึ เสนาปตี
เอตทโวจ เสนาปติ อิมสมึ โลเก อหึ พุทโธ อหึ พุทโธติ

#๑. ม. อนตตรนตเร ๑

*เล่มที ๑๕ มหาวคคณณนา หน้า ๑๓๘

พหู วจรนุติ ๑ สเจ ตวั กสฺสจึ ทสฺสนาย อุปสงกมิตฺกาโม
 อโหสิ มํ ปุจฺเจยยาสิ ๑ อหํ เต ยุตฺตญฺจานํ เปเสสฺสามิ
 อยฺยเต นิวาเรสฺสามีติ(๑) ๑ โส ตํ กถํ อนุสฺสริตฺวา สเจ
 มํ เปเสสฺสติ คมิตฺสามิ ๑ โน เจ น คมิตฺสามีติ จินฺเตตฺวา
 เยน นิคณฺโจ นาฏปฺตฺโต เตนฺอุปสงกมึ ๑ อถสฺส วจันํ สุตฺวา
 นิคณฺโจ มหาปพฺพเตน วีย พลวโสเกน โอตฺถโฏ ยตฺถิสฺสาหํ(๒)
 คมณํ น อิจฺฉามิ ตตฺถเวว กนฺตฺกาโม ชาโต หโตหมสฺมึติ
 อนตฺตมโน หุตฺวา ปฏฺิพาหนุปายมสฺส กริสฺสามีติ จินฺเตตฺวา
 กึ ปน ตวนฺตฺิอาทิมาท ๑ เอวํ วทนฺโต วิจรนฺตํ โคณฺํ ทณฺเฑน(๑)
 ปหรนฺโต วีย ชลมานํ ปทีปํ นิพฺพาเปนฺโต วีย ภตฺตภริตํ
 ปตฺตํ นิกฺขณฺนโต วีย [๔] จ สึหสฺส อุปฺปนฺนปีตี วินาสสิ ๑

คมิยาภิสงฺขาโรติ หตฺถิยานาทินํ โยชาปนคฺนฺธมาลาทิ-
 กุคคณวเสน ปวตฺโต สํโยโค ๑ (๕) โส ปฏฺิปปสฺสสมฺภิติ โส
 วุปฺสนฺโต ๑ ทฺติยปี โขติ ทฺติยวารสฺมิมปี ๑ อิมสฺมึปี วาเร
 พุทฺธสฺส วณฺณํ ภาสฺนฺตา ตฺถิสฺสทวนฺโต ปฏฺุจาย ยาว มหา-
 โพรธิปลฺลงฺกา ทสพลสฺส เหฏฺุจา ปาทตเลหิ อุปฺริ เกสฺสคฺเคหิ
 ปฺริจฺฉินฺทิตฺวา ทฺวตฺถีสฺมหาปฺริสทกฺขณอสีตฺอินฺนุพฺยณฺชนพฺยามป-
 ปภาวเสน สรึรวณฺณํ กถยีสฺ ๑ ชมฺมสฺส วณฺณํ ภาสฺนฺตา

- #๑. ม. เปเสสฺสามิ อยฺยตฺตญฺจานฺโต นิวาเรสฺสามีติ ๑
- #๒. ม. ยตฺถ ทานิสฺสาหํ ๑ ๓. ม. ทนฺเตน ๑ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร
- #จสทฺโท อตฺถิ ๑ ๕. ม. ปโยโค ๑

*เล่มที่ ๑๕ อঙ্กุณิปาตวณณา หน้า ๓๔๐

เอกปเทปี เอกพยุชเนปี อวขลิตํ นาม นตถิติ สุกถิตวเสเนา
 ฌมมคณํ กถยีสํ ๑ สงฆสฺส วณณํ ภาสนุตตาเอวรूपยสสิริวิภา
 ปหาย สตุถุ สาสเน ปพพชิตา น โกสชชปกตिका โหนติ
 เตรสสุ ปน ฐตงคฺคณเสสุ ปริปรุการิโน หุตฺวา สตุตฺส อญ-
 ปสฺสนาสฺส กมมํ กโรนฺติ อঙ্กุตฺตีสอารมมณวิภตฺติโย วพณฺเชนตฺติ
 ปฏิปทาวเสน สงฆคฺคณ กถยีสํ ๑ ตติยวาระ ปน พุทฺธสฺส
 วณณํ ภาสमानา อิติปี โส ภควาติ สุตฺตฺนตฺตปริยาเยเนว
 พุทฺธคฺคณ กถยีสํ สุวากุขาโต ภควตา ฌมฺโมติอาทินา สุตฺตฺนต-
 ตฺตปริยาเยเนว ฌมมคฺคณ สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฆโมติอาทินา
 สุตฺตฺนตฺตปริยาเยเนว สงฆคฺคณ [๑] กถยีสํ ๑ ตโต สีโห จินฺตเส
 อิมสจฺจ ลิจฺฉนฺวิราชกุมารานํ ตติยทิวสโต ปญฺจาย พุทฺธฌมม-
 สงฆคฺคณ กถนฺตฺตานํ มุขํ นปฺโปโหติ อทฺธา อโนมคฺคณน
 สมฺนฺนาคโต โส ภควา อิมํ ทานิ อูปฺปนฺนปีตี อวิชหิตฺวาว
 อหํ อชฺช สมฺมาสมฺพุทฺธํ ปสฺสิสฺสสามีติ ๑

อถสฺส กิํ หิ เม กริสฺสฺสนฺติ นิคฺคณฺจาทิ วิตกฺโก
 อุตฺปาที ๑ ตตฺถ กิํ หิ เม กริสฺสฺสนฺตฺติ กิํ นาม มยฺหํ
 นิคฺคณฺจ กริสฺสฺสนฺติ ๑ อปฺโลกิตา วา อนปฺโลกิตา วาติ อาปฺจุจฺฉิตา
 วา อนาปฺจุจฺฉิตา วา ๑ น หิ เม เต อาปฺจุจฺฉิตา ยานวาทน-
 สมฺปตฺตี [๒] อิสฺสรียวิเสสํ ทสฺสฺสนฺติ นาปี ปนาปฺจุจฺฉิตา หริสฺสฺสนฺติ
 #๑. ม. เอตฺถนฺตฺเร จสทฺโท อตฺถิ ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร น จาติ ทิสฺสฺติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๔๑

อผลิ เอเตสิ อปุจฺจนฺติ อธิปฺปาโย ฯ

เวสาลิยา นิยุยาสีติ ยถา หิ คิมฺหกาเล เทเว วุฏฺเฐ(๑)
 อุทกั สนฺทฺมานัน นที โอตฺริตฺวา โถกเมว คฺนฺตฺวา ติฏฺฐติ
 นปฺปวตฺตติ เอวํ สีหสฺส ปจฺมทิวเส ทสพลํ ปสฺสิสฺสํสามีติ
 อุปฺปนฺนาย ปิตฺติยา นิคฺคฺเจน ปฏฺิพาหิตกาโล ฯ ยถา ปน (๒)
 ทฺติยทิวเส เทเว วุฏฺเฐ อุทกั สนฺทฺมานัน นที โอตฺริตฺวา
 โถกั คฺนฺตฺวา วาลิกาปฺลฺลชฺชํ ปฺหริตฺวา อปฺปวตฺตํ โหติ เอวํ
 สีหสฺส ทฺติยทิวเส ทสพลํ ปสฺสิสฺสํสามีติ อุปฺปนฺนาย ปิตฺติยา
 นิคฺคฺเจน ปฏฺิพาหิตกาโล ฯ ยถา ตติยทิวเส เทเว วุฏฺเฐ
 อุทกั สนฺทฺมานัน นที โอตฺริตฺวา ปฺราณปฺณฺณสฺกฺขทฺนฺทกนพ-
 กจฺวราทีนิ(๓) ปฺริกทฺนฺตํ วาลิกาปฺลฺลชฺชํ ภินฺทิตฺวา สมฺมทฺนินฺนเมว
 โหติ เอวํ สีโห ตติยทิวเส ตินฺณํ วตฺถุนํ คฺณกถํ สฺตฺวา
 อุปฺปนฺเน ปิตฺติปาโมหฺเช อผลา นิคฺคฺจา นิปฺผลา นิคฺคฺจา
 กิเม อิมํ กริสฺสํสนฺติ คฺมิสฺสํสามหํ สตฺถุ สนฺติคฺนฺติ คฺมนํ(๔)
 อภินิหริตฺวา เวสาลิยา นิยุยาสี ฯ นิยุยฺนฺโตว(๕) จิรฺสฺสาหํ
 ทสพลสฺสํ สนฺติกั คฺนฺตฺกาโม ชาโต น โข ปน เม ยุตฺตํ
 อณฺเฑตฺกเวเสน คฺนฺตฺนฺติ เย เกจิ ทสพลสฺสํ สนฺติกั
 คฺนฺตฺกาโม สพฺเพ นิกฺขมฺนฺตฺติ โฆสนํ การตฺวา ปญฺจจร-

#๑. ม. วุฏฺเฐ ฯ ๒. ม. ยถาปี ฯ
 #๓. ม. ปฺราณปฺณฺณสฺกฺขทฺนฺทกจฺวราทีนิ ฯ ๔. ม. มนํ ฯ
 #๕. ม. นิยุยฺนฺโต จ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อฎฐกนิปาตวณณา หน้า ๓๔๒

สตานิ โยชาเปตฺวา อุตฺตมรเถ จิโต เตหิ เจว ปญฺจหิรตสเทหิ
มหติยา จ ปริสาย ปรีวฺโต คนฺธปฺปพฺพจฺจนฺวาสาทีนึ คเหตุวา
นียยาสิ ฯ

ทิวา ทิวสฺสาติ ทิวสฺสฺส ทิวา มชฺฌนฺตึเก อติกฺกนฺต-
มตฺเต ฯ เยน ภควา เตนฺอุปฺสงฺกมิตฺติ อารามํ ปวิสฺนฺโต
ทฺูโรโตว อสฺตีอนฺุพฺยลฺลชฺนพฺยามปฺปภาทวตฺตีสมหาปฺุริสลกฺขณานิ
ฉพฺพณฺณชฺนพฺทฺุชฺรสมฺปิโย จ ทิสฺวา เอวรฺูปี นาม ปฺุริสํ เอวํ
อาสนฺุเน วสนฺฺตํ เอตฺตํ กาลํ นาทสฺสํ วญฺจิโต วตฺมฺหิ
อลาภา วต เมติ จินฺเตตฺวา มหानीรึ ทิสฺวา ทลฺิทฺทปฺุริโส
วีย สลฺุชาตปฺิติปาโมชฺโซ เยน ภควา เตนฺอุปฺสงฺกมึ [๑] ฯ

ปรเมน อสฺสาเสนาติ จตฺมกฺกจฺจผลสฺงฺขาเตน อุตฺตเมน
อสฺสาเสน ฯ (๒) อสฺสาสาย ชฺมมํ เทเสมิตฺติ อสฺสาสนฺตฺถาย
#๑. สึ. ม. เอตฺถนฺตฺเร จ ชฺมมสฺส จานฺุชฺมมํ วฺุยากรโนตฺตีติ โภตา
#โคตเมน วุตฺตการณฺสฺส อนฺุการณฺํ กเถนฺตึ ฯ การณฺวจโน เหตุถ
#ชฺมมสทฺุโท เหตุมฺหิ ฉฺญาณํ ชฺมมปฺุทฺธิสมฺภิทาติ อาทิสฺ วีย ฯ
#การณฺนฺตึ เจตฺถ ตถาปวตฺตสฺส สทฺุทสฺส อตฺถโถ อธิปฺเปโต ตสฺส
#ปวตฺตึเหตุภาวโต ฯ อตฺถลปฺปยฺุตฺโต หึ สทฺุทปฺปโยโค ฯ
#อนฺุการณฺนฺตึ เอโสเอว ปเรหิ ตถา วุจฺจมาโน ฯ สหชฺมมึโก
#วาทานฺุวาโทติ ฯ ปเรหิ วุตฺตการณฺเหหิ สการโณ หุตฺวา ตฺุมหากํ
#วาโท วา ตโต ปรี ตสฺส อนฺุวาโท วา โภจึ วุตฺตการณฺเหหิ วิญฺญุหึ
#หุตฺวา ตฺุมหากํ วาโท วา ตโต ปรี ตสฺส อนฺุวาโท วา โภจึ
#อปฺปมตฺตโกปึ วิญฺญุหึ ครหิตพฺพิ ฐานํ การณฺํ น อากฺจฺจติ ฯ
#อิทํ วุตฺตํ โหติ ที สพฺพภากาเรนปึ ตว วาเท คารยฺุหํ การณฺํ

#นตฺถิติ ฯ อนนพุกฺขาทูกามาติ น อฏฺเฐน วตฺตูกามา ฯ

#อตุถิ สึหปฺริยาโยติ อาทึนํ อตุโถ เวรณฺชกณฺเฑ อาคตฺนเยเนว

#เวทิตฺพฺโพติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๔๑

อุปตมฺภนตฺถาย (๑) ฌมฺมํ เทเสมิ ฯ อิติ ภควา อฏฺฐหฺงฺเคหิ
สีหสฺส เสนาปติสฺส ฌมฺมํ เทเสสิ ฯ

อนฺุวิจฺจการณฺุติ อนฺุวิทิตฺวา จินฺุเตตฺวา ตฺุลยิตฺวา กตฺตพฺพิ
กโรหิตฺติ วุคฺคํ โหติ ฯ สาธุ โหตีติ สฺนุทโร โหติ ฯ
ตฺุมหาทิสฺสมิณฺุหิ มํ ทิสฺวา มํ สรณฺํ กจฺจนฺุเต นิกณฺุจํ
ทิสฺวา นิกณฺุจํ สรณฺํ กจฺจนฺุเต ก็ อัย สึโห ทิฏฺฐ-
ทิฏฺฐเมว สรณฺํ กจฺจนฺุตีติ ครอบฺา อุปฺปชฺชติ ตสฺมา อนฺุวิจฺจ-
กาโร ตฺุมหาทิสานฺุ สาธุติ ทสฺเสติ ฯ ปฏฺฐากํ ปรีหเรยฺยณฺุติ
เต กิร เอวรूपึ สวากํ ลภิตฺวา อสุโก นาม ราชา วา
ราชมฺหามตฺโต วา เสฏฺฐี วา อมฺหากํ สรณฺํ คโต สวากो
ชาโตติ ปฏฺฐากํ อุกฺขิปิตฺวา นคเร โฆเสนฺุตา อาหิณฺุทณฺุติ ฯ
กสฺมา เอว โน มหนฺุตภาโว อาวิภวิสฺสตีติ จ สเจ
ปนฺุสฺส กิมหํ เอเต(๒) สรณฺํ คโตติ วิปฺปฏิสฺสโร อุปฺปชฺชเยย
ตํ สึโห (๓) เอเตสํ เม สรณฺุคตภาวํ พนฺุ ชานฺุณฺุติ ทฺุภุ
อิทานฺุ ปฏฺฐินิวคฺคิตฺุณฺุติ วินฺุเทตฺวา น ปฏฺฐิกกมฺิสฺสตีติ ฯ (๔) เตนาน
ปฏฺฐากํ ปรีหเรยฺยณฺุติ

โอปานกฺุตณฺุติ ฯ ปฏฺฐิตฺตฺุทฺุทปาโน วิย จิตํ ฯ กฺุณฺุติ ตว
นิเวสนํ ฯ ทาทพฺพิ มณฺุญฺเยยาสีติ ปุพฺุเพ ทสปี วิสตีปี [๕]
#๑. ม. สนฺุถมฺภนตฺถาย ฯ ๒. ม. เอเตสํ ฯ ๓. ม. ตมฺปิ โส ฯ
#๔. ม. น ปฏฺฐิกกมฺิสฺสตีติ จ ฯ ๕. ม. เอตฺถนฺุตเร สกฺุฐิปฺพิติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อรรถกถานิปาตวณณา หน้า ๓๔๔

สฏฐิปี ชเน อาคเต ทิสฺวา นตฺถิตฺติ อวตฺวา เทสิ อิทานิ มํ
 สรณํ คตฺถการณมตฺเตเนว มา อิมสํ เทยฺยธมฺมํ อุปจฺฉินฺนฺทึ ฯ
 สมฺปตฺตฺตานญฺหิ ทาทพฺพเมวาทิ โอวทึ ฯ สุตฺเมตฺถิ ฆนฺตฺเตติ กุโธ
 สุตฺนฺตฺติ นิคฺคณฺจํ สนฺตฺติกาติ(๑) ฯ เต กิร กุลฺลฆเรสุ เอวํ
 ปกาเสนฺตฺติ มยํ ยสฺส กสฺสจฺจิ สมฺปตฺตฺตฺสฺส ทาทพฺพนฺตฺติ วทาม
 สมฺโณ ปน โคตฺโม มยฺหเมว ทานํ ทาทพฺพํ น อญฺเณสํ
 มยฺหเมว สวากานํ ทาทพฺพํ น อญฺเณสํ
 สวากานํ มยฺหเมว ทินฺนํ มหปฺผลํ น อญฺเณสํ มยฺหเมว
 สวากานํ ทินฺนํ มหปฺผลํ น อญฺเณสนฺตฺติ เอวํ วทตฺติ ฯ ตํ
 สนฺธาย [๒] สุตฺเมตฺนฺตฺติ อาท ฯ

อนุปฺพุพิภณฺตฺติ (๑) ทานานนฺตรํ สึลํ สึลานนฺตรํ สคฺคํ
 สคฺคานนฺตรํ มคฺคนฺตฺติ เอวํ อนุปฺพุปฺภาณฺตฺติ กถํ ฯ ตตฺถ
 ทานกถนฺตฺติ อิทํ ทานํ นาม สุขานํ นิตานํ สมฺปตฺตฺตฺนํ มฺลํ
 โภคานํ ปตฺติจฺจา วิสมคตฺสฺส ตาณํ เลณํ คตฺติ ปฺรายนํ
 อิทฺโลกปฺรโลเกสุ ทานสทฺธิโส อวสฺสโย ปตฺติจฺจา อารมฺมณํ ตาณํ
 เลณํ คตฺติ ปฺรายนํ นตฺถิ ฯ อิทญฺหิ อวสฺสยญฺเจน รตนมย-
 สึหาสนสทฺธิสํ ปตฺติจฺจานญฺเจน มหาปจฺจวิสทฺธิสํ อาลมฺพนญฺเจน
 อาลมฺพนรชฺชสทฺธิสํ ฯ อิทญฺหิ ทุกฺขนิตฺถรณญฺเจน นาวา สมสฺสา-
 #๑. ม. สนฺตฺติกา ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร อยฺนฺตฺติ ทิสฺสติ ฯ
 #๓. สึ. อานุปฺพุพิภณฺตฺติ ฯ ม. อนุปฺพุพิภณฺตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๑๔๕

สนกฺุเจน สงฺคามสุโร ทยปริตตฺตาณกฺุเจน สฺสงฺขตฺนคฺริ มจฺเณร-
มลาทีหิ อนุปลิตฺตกฺุเจน ปทุมํ เนลฺลํ นิตฺทหนกฺุเจน อคฺคิ
ทฺุราสทกฺุเจน อาสีวิโส อสนฺตาสนกฺุเจน สีโห พลวณฺตกฺุเจน
หตฺถิ อภิมงฺกสสมฺมตกฺุเจน เสตวสโก เขมณฺตกฺุมิสมฺปาปนกฺุเจน
วลาหโก อสฺสราชาฯ ทานนฺนาเมตฺตํ มยา คตมตฺโต มเยหฺโส
วโส มยา ทสฺปารมิโย ปฺุเรนฺเตน เวลามมหายลฺโล มหา-
โควินฺทมมหายลฺโล มหาสฺทสฺสนมมหายลฺโล เวสฺสนฺตรมมา-
ยลฺโลติ อนกฺมมหายลฺลา ปวตฺติตา สสฺกฺุเตน ชลิต
อคฺคิกฺุขนฺเช อตฺตานิ นียฺยาเทนฺเตน สมฺปตฺตยาจกานํ จิตฺตํ
คหิตํฯ ทานลฺหิ โลก สกฺกสมฺปตฺตี เทติ มารสมฺปตฺตี พุรฺหม-
สมฺปตฺตี จกฺวคฺคิตสมฺปตฺตี สวากปารมิณานํ ปจฺเจกโพธิณานํ
อภิสมฺโพธิณานํ เทตฺติ เอมมาทิตานกฺุณปฺุฏิสฺยฺยคฺคกํฯ

ยสฺมา ปน ทานํ ทนฺโต ลีลํ สสมาทํ สกฺโกติ
ตสฺมา ตทนฺตรํ ลีลกํ กเถสิฯ ลีลกณฺติ ลีลํ นามตฺตํ
อวสฺสโย ปตฺติจฺจา อารมฺมณํ ตาณํ เลณํ คติ ปฺุรายนํฯ ลีลํ
นามตฺตํ มม วโส อหํ สงฺขปาลนาคฺราชกาเล กฺุริทคฺค-
นาคฺราชกาเล จมฺเปยฺยนาคฺราชกาเล ลีลวณาคฺราชกาเล (๑) มาตุ-
โปสฺกหตฺถิรฺราชกาเล จทฺทนฺตหตฺถิรฺราชกาเลติ อนนฺเตสฺ อตฺต-
ภาเวสฺ ลีลํ ปฺุริปฺุเรสิฯ อธิโลกปฺุรโลกสมฺปตฺตินฺนลฺหิ ลีลสฺทิสฺ
อวสฺสโย ปตฺติจฺจา อารมฺมณํ ตาณํ เลณํ คติ ปฺุรายนํ นคฺคิ

#๑. ม. ลีลวณาคฺราชกาเลฯ

*เล่มที่ ๑๕ อঙ্กุณิปาตวณณา หน้า ๓๔๖

สีลาถการสทิส อลงกาโร นตฺถิ สีลปฺปสทิสํ ปุปฺผํ นตฺถิ
สีลคฺคสทิส คฺคฺโข นตฺถิ ฯ สีลาถการเรน หิ อลงกตํ สีล-
คฺคฺชานฺตุตฺถํ สเทวโกปี โลโก โอโถเกนฺโต ติตฺถิ น คจฺจตฺติ
เอวมาทิสิลคฺคณปฏิสํยุตฺตกถํ ฯ

อิทํ ปน สีลํ นิสฺสาย อยํ สคฺโค ลพฺภตฺติ ทสฺเสตฺถุ
สีลานนฺตรํ สคฺคกถํ กเถสิ ฯ สคฺคกถนฺติ อยํ สคฺโค นาม
อิฏฺโฐ กนฺโต มนาไป นิจฺจเมตฺถ กิพา นิจฺจํ สมฺปตฺติโย
ลพฺภนฺติ จาคุมฺมหาธาตฺติกา เทวา นวฺตฺวิวสฺสสทฺสฺทานิ (๑) ทิพฺพสฺสํ
ทิพฺพสมฺปตฺติ อฺนฺกวนฺติ ตาวตฺติสา ติสฺโส จ วสฺสโกฏฺเฒโย สฏฺฐิ
จ วสฺสสท- สทฺสฺทานิ ติ เอวมาทิสคฺคณปฏิสํยุตฺตกถํ ฯ สคฺค-
สมฺปตฺติ กถยฺนฺตานิ หิ พุทฺธานํ มุขํ นปฺปโหติ ฯ วุตฺตมฺปิ เจตฺ
อเนกปริยาเยนปี โข อหํ ภิกฺขเว สคฺคกถํ กถยฺนฺตฺวาหิ ฯ (๒)

เอวํ สคฺคกถาย ปโลเกตฺวา ปน หตฺถิ อลงกริตฺวา
ตสฺส โสณฺฑํ ฉินฺทนฺโต วิย อยฺปิ สคฺโค อนิจฺโจ อฐฺโว
น เอตฺถ ฉนฺทราโค กตฺตพฺโพติ ทสฺสนตฺถํ อปฺปสฺสาทา
กามา พหุทฺกฺขา พหุปฺยาสา อาทินโว เอตฺถ ภฺยฺโยติ-
อาทินา (๓) นเยน กามานํ อาทินวํ โอการํ สงฺกิลลํ กเถสิ ฯ
ตตฺถ อาทินโวติ โทโส ฯ โอการโรติ อวกาโร ลามกภาโว ฯ

#๑. ม. นวฺตฺวิวสฺสสทฺสฺทานิ ฯ ๒. ม. อ. ๑๔/๔๗๖-๗/๓๑๗ ฯ
#๓. ม. ม. ๑๒/๒๗๕/๒๖๔ ฯ ม. ม. ๑๓/๔๘/๔๑ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๔๗

สงฺกิลโตติ เตหิ สตุตฺตานํ สํสาเร สงฺกิลิสฺสนํ ฯ ยถาห
สงฺกิลิสฺสนติ วัต โภ สตุตฺตาทิ ฯ (๑) เอวํ กามาทีนเวน ตชฺเชตฺวา
เนกฺขมฺเม อานิสฺสํ ปกาเสสิ ฯ

กถฺลจิตฺตฺตฺติ อโรคฺจิตฺตํ ฯ สามุกฺกิสฺสีกาติ สามี อุกฺกิสฺสีกา
อตุตฺตนาเยว อุตฺทริตฺวา คหิตา สยมฺภฺวณเณน ทิฏฺฐา อสาธารณา
อณฺเณสนฺติ อตุโถ ฯ กา ปน สาทิ อริยสจฺจเทสนา ฯ
เตเนวาท หุกฺขํ สมฺภุชํ นิโรธํ มกฺคฺนฺติ ฯ วิรัชํ วิตมฺลนฺติ
ราครธาทีนํ อภาวา วิรัชํ รากมฺลาทีนํ วิกตฺตฺตา วิตมฺลํ ฯ
ธมฺมจกฺขฺนฺติ อิชฺ โสตาปตฺติมฺคฺโค อธิปฺเปโต ฯ ตสฺส อฺปฺปตฺติ-
อาการทสฺสนตฺถิ ยงฺกิลฺลิจิ สมฺภุชธมฺมํ สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ
อาห ฯ ตณฺหิ นิโรธํ อารมฺมณํ กตฺวา กิจฺจวเสนเอว (๒)สจฺจ-
สงฺขาตํ ปฏฺวิชฺฌนฺตํ อฺปฺปชฺชติ(๒) ฯ

ทิฏฺฐโ จ อริยสจฺจธมฺโม เอเตนาติ ทิฏฺฐธมฺโม ฯ เอส นโย
เสสฺสฺสฺปิ ฯ (๒) ตินฺณณา วิจิกฺกฺจฺจนา อเนนาติ ตินฺณณวิจิกฺกฺจฺจโน ฯ
วิกตฺตา กถฺกถา อสฺสชาติ วิกตฺกถฺกโถ ฯ เวสฺสารชฺชํ ปตฺโตติ
เวสฺสารชฺชปฺปตฺโต ฯ [๔] กตฺถ สตุถฺ สาสเน ฯ นาสฺส ปโร ปจฺจโย น
ปรี สทฺทฺธาเยตฺถ วัตตฺตฺตีติ อปรปฺปจฺจโย ฯ

ปวตฺตมฺสนฺติ ปกตฺติยา ปวตฺตกปฺปियมฺิสํ มฺลํ คเหตุวา
#๑. ม. ม. ๑๓/๕๓๐/๔๘๔ ฯ ๒. สී. สจฺจสงฺขาตํ ปฏฺปิทํ ฯ
#ปฏฺปิชฺชติ ฯ ม. กิจฺจวเสน เอวํ สพฺพสงฺขตํ ฯ ๓. ม. เสสฺสฺสฺปิ ฯ
#๔. ม. เอตฺถนฺตฺเร กตฺถาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๓๔๘

อนุตราปณ ปรีเยสาหิตี อธิปโปโย ฯ สมพหุลา นิคณฐาติ
ปณจสตามตตะตา นิคณฐา ฯ ฐลั ปสนุติ ฐลั มหาสรีริ
โคกณณมหีสสุกรสงฆาติ ปสส ฯ อุททิสฺสกตฺนุติ อตฺตานิ
อุททิสฺสิตฺวา กตฺ มารีตฺนุติ อตฺโต ฯ

ปฏิจจกมฺมนุติ สุวายฺ เอตฺ มํสํ ปฏิจจ ตํ ปาณวธ-
กมฺมํ สฺสตี ฯ ตลฺหิ อกฺสฺสํ อุปฺพตฺมํ ทายกฺสฺส อุปฺพตฺมํ
ปฏิกฺคาหกฺสฺส โหตีติ เนสํ ลทฺธิ ฯ อปโร นโย ปฏิจจ-
กมฺมนุติ อตฺตานิ ปฏิจจกตฺ ฯ อถวา ปฏิจจกมฺมนุติ นิमितฺต-
กมฺมสฺเสตฺ อธิวณฺ [๑] ปฏิจจกมฺมํ เอตฺถ อตฺถิติ มํสํปี
ปฏิจจกมฺมนุติ วุตฺตํ ฯ

อุปกณณเกติ กณณมฺมุเต ฯ อตฺนุติ ปฏิกฺเขปวณฺ เหตฺ (๒)
กี อิมินาติ อตฺโต ฯ น จ ปเนเตติ เอเต आयสฺมนฺโต
ทีฆรตฺตํ อวณณกามา หุตฺวา อวณณํ ภาสฺนตฺวาปี อพฺภา-
จิกฺขณฺตฺวา น ชีรณฺติ (๓) อพฺภกฺขานสฺส อนฺตํ น กจฺจณฺตีติ
อตฺโต ฯ อถวา ลชฺชนฺนฺเจน อิทํ ชีรณฺตีติ (๔) ปทํ ทฏฺฐพฺพิ ฯ
น ลชฺชนฺตีติ อตฺโต ฯ

ทฺติยํ ฯ

ตติเย องฺเคหิตี กุณฺงฺเคหิ ฯ ตสฺสํ ทิสายฺ ชาโต โหตีติ
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร ตฺนุติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. อโย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#๓. ม. น ชีรณฺตฺวา ฯ ๔. ม. ลชฺชนตฺถเอ อิทํ ชีรณฺตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๔๘

ตสฺสํ สีนฺธุนทีตฺรทิสายํ ชาโต โหติ ฯ อญฺเฌปี ภาวรา
อสุสาชานียา ตตฺถเว ชายฺนุติ ฯ อลฺลํ วา สุกฺกํ วาติ อลฺลติณฺ
วา สุกฺกติณฺ วา ฯ น(๑) จ อญฺเฌ (๑) อสฺเส อฺพฺเพเชตาคี
น อญฺเฌ อสฺเส อฺพฺเพเชติ น ปฺหฺรติ น สหฺติ (๒) น กลฺหํ
กโรติ ฯ

สาเจยฺยานีติ สจฺภาวา ฯ กุญฺเฌยฺยานีติ กุญฺภาวา ฯ
ชิมฺหยฺยานีติ ชิมฺหภาวา ฯ วจฺเกยฺยานีติ วจฺกภาวา ฯ อิจฺจสฺส
จตุทฺตีปี ปเทหิ อสฺกฺกจิตฺตภาโว กถิโต ฯ วาหิตี วหนสฺภาโว
ทินฺโนวาทปฏิกโร ฯ ยาว ชีวิทมฺรณปฺรียาทานาคี ยาว ชีวิทสฺส
มฺรณฺน ปฺรียาทานา ฯ (๓) สกฺกจฺจํ ปฺริกฺกชฺชิตฺติ อมตํ วिय
ปจฺจเวกฺกจิตฺตวา สมนฺเฌเว (๔) ปฺริกฺกชฺชิตฺติ ฯ ปฺริสฺถาเมนาตฺตอทิสฺ
ธวานธมาทโยปี กถิตา ฯ สณฺจานนฺตฺติ โอสกฺกนํ ฯ (๕)

ตติยํ ฯ

จตุตฺเถ เปหิตี วุตฺโตติ กจฺจมาติ วุตฺโต ฯ ปญฺจิจฺจโต
รตฺถํ ปวตฺเตตฺติ (๖) ขนฺธกฺกฺกฺกเณน ยุกฺกํ อฺปฺปิตฺตวา ปจฺจิมทิสภาเคน (๗)
รตฺถํ ปวตฺเตนฺโต โอสกฺกตฺติ ฯ ปจฺจมา ลจฺจมฺปติ (๘) กุพฺพริ หนฺตฺติ
เทว ปจฺจิมปาเท อุกฺกชฺชิตฺตวา เตหิ ปฺหฺริตฺตวา รทฺกฺกพฺพริ
#๑. ม. นานฺเฌ ฯ ๒. ม. น ทํสฺติ ฯ ๓. ม. ปฺริโยสาณา ฯ
#๔. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺติ ฯ ๕. ม. โอสกฺกนํ ปฏฺธิปฺปสฺสทฺธิ ฯ
#๖. สฺ. ปฏฺธิวตฺเตตฺติ ฯ ๗. สฺ. ขนฺธกฺกฺกฺกฺกโต ยุกฺกํ อฺพฺพญฺญิตฺตวา ฯ
#ม. อฺปฺปิตฺตวา ปจฺจิมภาเคน ฯ ๘. ม. ลจฺจมฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๓๕๐

ภินุทติ ฯ ติทณฺฑํ ภาณชตีติ รตสฺส ปุโรโต ตโย ทณฺฑกา
โหนตฺติเต ภาณชติ ฯ รติสาย สตุถิ อุตฺตชชิตฺวาติ สีลํ
นามเตตฺวา ยุกํ ภูมียํ ปาเตตฺวา(๑) สตุถินา รติลํ ปหริตฺวา ฯ
อชฺโฆมทฺตตีติ ทฺวิหิ ปุริมปาเทหิ อีสํ มทฺทนฺโต ติกฺกจติ ฯ
อุพฺพภูมํ รติํ กโรตีติ ถลํ วา กณฺฏกฺกฺจํ วา รติํ
อาโรเปติ ฯ อนาถียิตฺวาติ อมนลิกตฺวา อคณฺตีตฺวา ฯ มุขานนฺตฺติ
มุขกฺกฺปนตฺถาย ทินฺนํ อยสงฺขลิกํ ฯ ชีลกฺกฺจายิตฺติ จตฺตาโร
ปาเท ถมฺเถ วีย นิจฺจลํ จเปตฺวา ชีลกฺกฺจํ สทิสฺเสน จาเนน
ตฺกฺกจติ ฯ อิมสฺมี สุตฺเต วฏฺฏเมว กถิตํ ฯ

จตุตฺถํ ฯ

ปญฺจเม อสชฺฌายมลาติ อุกฺกหิตมนฺตานํ อสชฺฌาย-
กรณํ มลํ นาม โหติ ฯ อนุกฺกฺจํ นมลา ฆรติ อุกฺกฺจํ วิริยา-
ภาโว ฆรณํ มลํ นาม ฯ วณฺณสฺสาติ สรีรวณฺณสฺส ฯ
รกฺขโตติ ยงฺกิลฺลิจิ อตฺตโน สนฺตํ รกฺขนฺตสฺส ฯ อวิชฺชา ปรมํ
มถนฺตฺติ ตโต เสสากฺกฺสตรมฺมมถโต อุกฺกฺจํ จาเนสฺ(๒) อญฺญาณกฺกฺตา
วฏฺฏมฺมุตฺตสงฺขาตา พหฺลนฺทรการอวิชฺชา(๒) ปรมํ มลํ ฯ ตโต หิ
มถตรํ นาม นตฺถิ ฯ อิมสฺมีปี สุตฺเต วฏฺฏเมว กถิตํ ฯ

ปญฺจมํ ฯ

#๑. ปาเตตฺวา ฯ ๒. สี. อญฺญาณตา วฏฺฏมฺมุตฺตสงฺขาตมถนฺตฺติ อวิชฺชา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคควณณา หน้ ๑๕๑

นญเจ พุเตยุนติ พุตกมมึ ๑ กนคุมรหตีตี ตั พุเตยย-
สขชาติ สาสัน ชาเรตวา หรีตุ อรหตี ๑ โสตาตี โย ตั ยสส์(๑)
สาสนึ เทตี ตสส โสตา ๑ สเวตาตี ตั อุกคณหิตวา อิทั
นาม ตุมะหี วุตตุนติ ปฐิสเวตา ๑ อุกคเหตาตี สุกคหิตั
กตวา อุกคเหตา ๑ ชาเรตาตี สุชารตี กตวา ชาเรตา ๑
วิญญาตาตี อตถานตตสส อตถั ซานิตา ๑ วิญญาเปตาตี ปรี
วิชานาเปตา ๑ สหิตา สหิตสสาตี อิทั สหิตั อิทั อสहितุนติ
เอวั สหิตาสหิตสส กุสโล อุปคตานุปกเตสุ เมโก สาสัน
อาโรเจนโต สหิตั น สลลกขेतวา อาโรเจนติ ๑ น พยถตีตี
น เวชตี น นมภตี ๑ อสนุทิจุนติ (๒) นิสสนเทหึ วิคตัสสยั ๑
ปจจนิโตตี กถนติ(๑) ปญหตถาย ปจจนิโต ๑

นญฐั ๑

สตุตเม โรณณณาตี รุทิตน ๑ อากปุเปนาตี นีวาสน-
ปารุปนาทีนา วิชานน ๑ วนภงเคนาตี วนโต ภณชิตวา
อากตวนปุพผลาทีนา ปณณาการน(๔) ๑

สตุตมึ ๑

อญจเมปี เอเสว นโย ๑

อญฐมึ ๑

#๑. ม.โย ตั อสส ๑ ๒. ม. อสนุทิจุนติ ๑ ๓. ม. อัย ปาฐุ นตถิ ๑

#๔. ม. อาหเตน ปุพผลาทีปณณาการน ๑

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๓๕๒

นวมะ ปหาราโทติ เอวันามโก ฯ อสุรินฺโทติ อสุร-
เชฏฺฐโก ฯ อสุเรสุ หิ เวปจิตฺติ ราหุ ปหาราโทติ อิม
ตโย เชฏฺฐกา ฯ เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิตฺติ ทสพลสฺส
อภิสมฺพุทฺททิวสโต ปญฺจาย อชฺช คมิตฺตสํมิ เสว คมิตฺตสํมิติ
เอกาทสวสฺसानิ อติกกมิตฺวา ทฺวาทสเม วสฺเส สตุถุ เวรณฺชายํ
วสนกาเล สมฺมาสมฺพุทฺทสฺส สนฺตีกํ คมิตฺตสํมิติ จิตฺตํ อฺปฺปา-
เทตฺวา มม อชฺช เสวติ ทฺวาทสวสฺसानิ ชาตานิ หนฺนทาหํ
อิทาเนว คมิตฺตสํมิติ ตํขณฺเวยว อสุรคณฺปรีวฺโต อสุรภวนา
นิกฺขมิตฺวา ทิวา ทิวสสฺส เยน ภควา เตนุปลสงฺกมิ
เอกมฺนตฺ อญฺจาสีติ โส กิร ตถาคตฺ ปรุหํ ปุจฺฉิตฺวา
เอวํ ฆมฺมกถํ (๑) สฺมุทฺตสํมิติ อากโต ตถาคตสฺส ปน ทิฏฺฐ-
กาลโต ปญฺจาย พุทฺทการเวเน ปุจฺฉิตฺตุ อสกุโกนฺโตปี สตุถารํ
วณฺทิตฺวาเอกมฺนตฺ อญฺจาสี ฯ

ตโต สตุถา จินฺเตสิ อัย ปหาราโท มยิ อกเถเนเต
ปจฺมตรํ กเถตุํ น สกฺขิสฺสติ จินฺณวสิฏฺฐจาเนยว นํ กถา-
สมฺภูจฺจานตฺถํ เอกํ ปรุหํ ปุจฺฉิตฺตสํมิติ ฯ อถ นํ ปุจฺฉนฺโต อปี
ปน ปหาราทาติอาทิมาท ฯ ตตุถ อภิรมฺนตฺตีติ รตี วินฺทนฺติ
อนุกฺกณฺจมานา วสนฺตฺตีติ อตุโถ ฯ โส ปรีจिณฺณญฺจจาเนยว มํ
ภควา ปุจฺฉตฺตีติ อตุตมโน หุตฺวา อภิรมฺนติ ฆนฺเตติ อาห ฯ
#๑. ม. ปุจฺฉิตฺวา เอว ฆมฺมํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๕๑

อนุพุพฺพนินฺโนติอาทีนึ สพุพานิ อนุปฏิปาภูยา นินฺน-
ภาวสุส เววจนานิ ฯ น อายตเกเนว ปปาโตติ น ฉินฺนตญ-
มหาโสพุโก วย อาทีโตว ปปาโต ฯ โส หิ ตีรปฺปเทสโต
ปฏฺฐาย เอกงฺกุลทวํกุลวิทฺตฺถิรตนยญฺจิสฺสอฏฺฐคาวุตคาวุตอฏฺฐ-
โยชนโยชนาทิวเสน (๑) คมฺภีโร หุตฺวา คจฺจนฺโต(๒) สีนฺร-
ปาทญฺเฒ จตุราสีติโยชนสหัสสคมฺภีโร หุตฺวา จิตฺติ ทสฺเสติ ฯ

จิตฺทมโมติ จิตฺสภาโว ปตฺติจิตฺสภาโว ฯ (๓) กุณเปนาติ เยน
เกนจิ หตฺถิสฺสาทีนึ กเพวเรน ฯ ถลั อุตฺสาเรตีติ (๔) หตฺถเณ
คเหตุวา วย วิจิปฺปหารเนว ถเล จิปติ ฯ

กฺงคายนฺนาติ อึช จตุวา อิมาสึ นทีนึ อุปฺปตฺติกถึ
กเถตุ วญฺญติ ฯ อัยฺ ตาว ชมฺพุทีโป ทสฺสสฺสโยชนปริมาโณ
ตตฺถ จตฺสสฺสโยชนปริมาโณ ปเทโส อุทเกน อชฺโฆตฺถโณ
มหาสมฺพุทฺโถติ สจฺจํ คโต ติสฺสสฺสโยชนปฺปมาเณ มนุสฺสา
วสนฺติ ติสฺสสฺสโยชนปฺปมาเณ จาเน หิมวา ปตฺติจฺจโต อุพุเพเชน
ปญฺจโยชนสตีโก จตุราสีติญฺจิสฺสอฏฺฐคาวุตคาวุตอฏฺฐ-
มานาหิ ปญฺจมหานทีหิ วิจิตฺโต (๕) ยตฺถ อายามวิตฺถาเรน จ
คมฺภีรโต จ ปณฺณาสปณฺณาสโยชนา ทิยทุมโยชนสตปริมณฺฑทลา
#๑. ม. เอกงฺกุลทวํกุลวิทฺตฺถิรตนยญฺจิสฺสอฏฺฐคาวุตคาวุตอฏฺฐ-
#โยชนาทิวเสน ฯ ๒. ม. อัยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. อัยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#๔. ม. อุตฺสาเรตีติ ฯ ๕. ม. สนฺทมานปญฺจสตนทีวิจิตฺโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้ ๑๕๔

อนตตตทโ กณณมณททโ รทกาพทโ จนนทตทโ
กณณทโ มนทาทินิทโ สหปปาททโติ สดต มหาสรา
ปติฏฐิตา ฯ

เตสุ อนตตโต สุตสสนกุกุ จิตตกุกุ กาทกุกุ คนธ-
มาทกุกุ เกลาสกุกุ อิมหิ ปญจหิ ปพพเตหิ ปริกขิตโต ฯ
ตตต สุตสสนกุกุ โสวณณมยั ทวิโยชนสคพเพชั อนโตวงกั
กาทมุขสณจันนั ตเมว สรั ปฏิจจาทเตจวา จิตั ฯ จิตตกุกุ
สพพตณมยั กาทกุกุ อณณมยั คนธมาทกุกุ สานมยั
อพกนตเร มุกคณณณั มุลคنوโ สารคنوโ เพคคคنوโ
ตจคنوโ ปปฏิกาคنوโ รสคنوโ ปตตคنوโ ปุผลคنوโ ผล-
คنوโ คนธคنوโติ (๑) อิมหิ ทสหิ คนธหิ อสุสนนั นานปปรการ-
โอสธสณณนั กาทปกขอุโปสททิวเส อาทิตตมิว องการั
ชลนตั ติฏฐิติ เกลาสกุกุ รชตมยั สพพานิ สุตสสนน
สมานุพเพชสณจันนานิ ตเมว สรั ปฏิจจาทเตจวา จิตานิ ฯ
ตานิ สพพานิ เทวานุภาเวน นาคานุภาเวน [๒] จ ปวสสนติ
นทโย จ เตสุ สนทนติ ฯ ตั สพพิปี อุทกั อนตตตเมว
ปวิสติ ฯ จนนทิมสุรียา ทกขิณณ วา อุตตเรน วา คจจันตา
ปพพตณตเรน คจจันติ (๑) ตตต โอภาสั กโรนติ อุชช คจจันตา
น กโรนติ ฯ เตเนวสส อนตตโตติ สงขา อุทปาติ ฯ
#๑. ม. คนธคنوโติ ฯ ๒. ม. เอตถนตเร จสทโท อตติ ฯ
#๓. ม. อัย ปาโฐ นตติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๑๕๕

ตตฺถ มโนหฺรสีลาตลानी (๑) นิมฺมจฺจนฺจฺจปानी ผลิกสฺทิสานี
นิมฺมโลกทานี นุหฺนาคิตฺตฺถานี สฺวปฺภฺยิตฺตฺถานี โหฺนฺติ เยสุ พุทฺธา
จีณาสฺวา จ ปจฺเจกพุทฺธา จ อิทฺธิมนฺตา จ อีสโย นุหฺนาคิตฺ
เทวยกฺขาทโย จ (๒) อุทกกีฬํ กิฬนฺติ ฯ ตตฺถ (๓) จตฺตฺสฺ ปสฺเสตฺ
สีหฺมฺขํ หตฺถิมฺขํ อสฺสฺมฺขํ อฺสภฺมฺขนฺติ จตฺตฺวาริ มฺขานี โหฺนฺติ
เยหิ จตฺตฺสฺส นทฺิโย สนฺทนฺติ ฯ สีหฺมฺขนฺ นิกฺขนฺตฺนทฺิตฺเร
สีหา พหุทฺธา โหฺนฺติ ฯ หตฺถิมฺขาทฺิหิ นิกฺขนฺตฺนทฺิตฺเร (๔) หตฺถิ-
อฺสฺสอฺสภฺา ฯ พหุทฺธา โหฺนฺติ (๕) ปฺรตฺถิมทิสฺโต นิกฺขนฺตฺนทฺิ
อโนตตฺตํ ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิณฺํ กตฺวา อิตฺธา ติสฺสฺส นทฺิโย
อนฺุปกมฺม ปาจิณหิมฺวณฺเตเนว อุตฺตรหิมฺวณฺเตเนว จ อมฺนฺสฺสปถิ
คนฺตุวา มหาสฺมฺทํ ปวิสฺติ ฯ ปจฺฉิมทิสฺโต จ อุตฺตรทิสฺโต
จ นิกฺขนฺตฺนทฺิโยปี ตเถว ปทกฺขิณฺํ กตฺวา ปจฺฉิมหิมฺวณฺเตเนว
อุตฺตรหิมฺวณฺเตเนว จ อมฺนฺสฺสปถิ คนฺตุวา มหาสฺมฺทํ ปวิสฺนฺติ ฯ
ทกฺขิณฺมฺขโต นิกฺขนฺตฺนทฺิ ปน ตํ ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิณฺํ
กตฺวา อุตฺตรเณ อฺชฺุํ ปาสาณปฺญฺเจเนว สฺกฺุจฺิโยชฺนानी คนฺตุวา
ปพฺพตฺํ ปหริตฺวา วุฏฺฐาย ปริกฺเขเปณ ติกฺวาจฺจตฺตฺปมาณา
อุทกธารา หุตฺวา อากาเสณ สฺกฺุจฺิโยชฺนानी คนฺตุวา ตฺิยคฺคเพ
นาม ปาสาณ ปตฺติตา ปาสาโณ อุทกธาราเวเคน ภินฺโน ฯ
#๑. ม. มโนหฺรสีลาตลानी ฯ ๒. ม. จสฺทฺุโท นตฺถิ ฯ ๓. ม. ตสฺส ฯ
#๔. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๕. ม. พหุทฺธา โหฺนฺตฺิ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๓๕๖

ตตถ ปณาสโยชนปุปมาณา ตียคคพา นาม มหาโปกษรณี
 ซาตา โปกษรณียา กุลั กิณฑิตวา ปาสาณั ปวิสิตวา
 สกุกุชโยชนานิ คตาฯ ตโต ฉนปจวี กิณฑิตวา อุมมุงเคน (๑)
 สกุกุชโยชนานิ คนตุวา วิษณั (๒) นาม ตีรจจณานปพุดั ปหริตุวา
 หตถเตล ปณจจกุกิสทิสา ปณจจธารา หตุวา ปวตตติฯ ส
 ติกขตตุ อโนตตตัม ปทกขิณั กตุวา คตถุจณเน อวตตคกุงคาคิ
 วุจจติฯ อุกุ กิ ปาสาณปิฏเจเน สกุกุชโยชนานิ คตถุจณเน กณห-
 กุงคาคิ (๓) อากาเสน สกุกุชโยชนานิ คตถุจณเน อากาสคกุงคาคิ(๔)
 ตียคคพปาสาณะ ปณาสโยชนโนกาเส จิตา ตียคคพโปกษรณิติ(๕)
 กุลั กิณฑิตวา ปาสาณั ปวิสิตวา สกุกุชโยชนานิ คตถุจณเน
 พหลคกุงคาคิ อุมมุงเคน สกุกุชโยชนานิ คตถุจณเน อุมมุงคกุงคาคิ
 วุจจติฯ วิษณั นาม ตีรจจณานปพุดั ปหริตุวา ปณจจธารา
 หตุวา ปวตตถุจณเน ปน คกุงคา ยมูนา อจิริวตี สรภู มหิติ
 ปณจจธา สงขัม คตาฯ เอวเมตา ปณจ มหันทิโย หิมวณตุโต
 ปวตตณตติติ เวทิตพพาวฯ

สวณตุโยติ ยา กาจิ สวมานา กจณนตุโย มหันทิโย
 วา กุนนทิโย วาฯ อปุเปนตติติ อลลียนตุติ โอสรณตุติฯ ธาราคิ
 วุจจิธาราฯ ปุรตตณตติ ปุณณภาโวฯ มหาสมุททสส หิ อัย
 #๑. สี่. อุมมุงเคนฯ ม. อุมมุงเคนฯ เอวมุปริปีฯ ๒. ม. กิษณัฯ
 #๓. ม. กณหคกุงคาฯ ๔.ม. อากาสคกุงคาฯ ๕. ม. ตียคคพโปกษรณิติฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๓๕๘

ธมมตาว อิมสฺมี กาลเ เทโว มนุโท ชาโต ชาลกุชิปาทีนินิ
อาทาย มจฺจกจฺจเป คณฺหิสฺสามาติ วา อิมสฺมี กาลเ มหนฺตา
วฺกุจฺจิ ลภิสฺสาม นฺ โข ปิฎฺฐิปาสาณญฺจานนฺติ วา วตฺตุน
สกุทา ๑ ปจฺมกปฺปิกกาลโต ปญฺจาย [๑] ยํ สีเนรุเมขลํ อาหจฺจ
อุทกํ จิตฺตํ ตโต เอกงฺกุลมตฺตํ อุทกํ เนว เหนฺจฺจา โอสีทติ
น อุทฺธํ อุตฺตรติ ๑

เอกรโสตติ อสมฺภินฺนรโสต ๑ มุตฺตาคติ ขุทฺทกมหนฺตวญฺญ-
ทีฆาทีเกทา อนเกวิธา ๑ มณฺธิติ รตฺตนีลาทีเกทา อนเกวิธา ๑ (๒)
เวปุริโยติ วิสวณฺณสิริสฺส
ทกฺขิณาวญฺญตฺตมฺพกฺขณิกธมฺนสงฺขาทีเกโท อนเกวิโร ๑ สิลาคติ
เสตกาพมฺภุคฺควณณาทีเกทา อนเกวิธา ๑ ปวาพนฺติ ขุทฺทก-
มหนฺตรตฺตมฺนรตฺตาทิเกทํ อนเกวิธํ ๑ มสฺสารคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค
๑

นาคาคติ อุมิปีฎฺฐวาสิโนปี วิมานญฺจกนาคาปี ๑ อญฺจ
ปหาราทาคติ สตฺถา อญฺจปี ชมฺเม วตฺตุน สกฺโกติ โสพฺสปี
ทวตฺตีสปี จตฺตสฺส
กถิตา อหฺมปี เตเหว สริกฺขเก กตฺวา กเถสฺสามิติ จินฺเตตฺวา
เอวมาห ๑

อนฺนุพฺพุตฺตสิกฺขาติอาทิสฺส อนฺนุพฺพุตฺตสิกฺขาย ติสฺโส สิกฺขา

- #๑. ม. เอตฺถนฺตเร หิสฺส
- #๒. ม. รตฺตนีลาทีเกโท อนเกวิโร ๑
- #๓. ม. เอตฺถนฺตเร ปนสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส

*เล่มที่ ๑๕ อัญจนนิปาตวณณา หน้า ๓๕๘

คหิตา อนุப்புพกริยาย เทรส ฐตุงคานิ อนุப்புพปฏิบัติพาย
สตต อนุปัสสนา อฏฺฐารส มหาวิปัสสนา อฏฺฐตีส อารมมณ-
วิกตติโย สตตตีส โพธิปกฺขิยธมฺมาฯ น आयตเกเนว อญญา-
ปฏิบัติเวโรติ มนุฑฺกสฺส อุปฺปติตฺวา คมนํ วิย อาทิโตว
สีลปุรณาทิ อคฺตฺวา อรหตฺตปฏิบัติเวโร นาม นตฺถิติ (๑) ปฏิปาทิยา
ปน สीलสมาริปลณाय ปุเรตฺวาว สกฺกา อรหตฺตํ ปตฺตฺนฺติ
อคฺโถ ฯ

อารกาวาติ ทูเรเยวฯ น เตน นิพฺพานชาตฺยา อุณตฺตํ
วา ปุรตฺตํ วาติ อสงฺเขยฺยเยปี กปะเป พุทฺเธสฺส อนุปฺปชฺชนฺเตสฺ
เอกสตฺโตปี ปรินิพฺพาทฺตํ น สกฺโกติ ตทาปี ตฺจฺจฺฉา นิพฺพาน-
ชาตฺติ น สกฺกา วตฺตฺตํ พุทฺธกาเล[๒] จ ปน เอกกสมฺมึ สมากเม
อสงฺเขยฺยเยปี สตฺตา อมตํ อาราเชนฺติ ตทาปี น สกฺกา
วตฺตฺตํ ปุรา นิพฺพานชาตฺติ ฯ

นวมํ ฯ

ทสมเม นิสินฺโน โหตีติ อุโปสถกรรมตฺถาย อุปาสิกาย
รตนปาสาทে นิสินฺโนฯ นิสชฺช ปน ภิกฺขุณฺํ จิตฺตานิ
โอโลเกนฺโตเอกํ ทฺสฺสสีลปฺกฺคํ ทิสฺวา สจฺจํ อิมสมฺมึ ปฺกฺคเก
นิสินฺเนเยว ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสฺสํ สํมึ สตฺตธา ตสฺส มุทฺธา
ผลิสฺสตีติ ตสฺส อนุกมฺปาย ตฺถเนเยว อโหสิฯ อภิกฺกนฺตาทิ
#๑. ม. นตฺถิติฯ ๒. ม.เอตฺถนฺตเร จสทฺโท อตฺถิติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ กหปติวคฺควณณา หน้า ๓๕๕

อติกุกถา ปริกฺชีณา ฯ อุทฺทเสต อรุณฺเต อุกฺคเต อรุณฺตีเส ฯ
นนฺทิมุขียาติ ตุกฺกมฺขียา ฯ อปริสฺสุทฺธา อานนฺท ปริสฺสาติ อสุก-
ปฺกฺคโล อปริสฺสุทฺโชนฺติ อวตฺวา อปริสฺสุทฺธา อานนฺท ปริสฺสาติ
อาห ฯ เสสฺสิ สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาติ ฯ

ทสมฺมิ ฯ

มหาวคฺโค ทฺติโย ฯ

กหปติวคฺคณณา

ตติยสฺส ปจฺจเม ปญฺจตฺเต อาสเน นิสฺสิตฺติ ตสฺส กิร
จฺจเร ปญฺจณฺณํ กิกฺขุสฺตานํ ปญฺจ อาสนสฺตานํ นิจฺจํ
ปญฺจตฺตฺตานเว โหนฺติ ฯ เตสุ อญฺจตรสฺมี อาสเน นิสฺสิตฺติ ฯ เต (๑)
สฺสูณาหิ ตี เต สฺสูณาหิ ตํ วา อญฺจวิธํ อญฺจริยํ (๒) อพฺกฺตธมฺมํ (๓)
สฺสูณาหิ ฯ จิตฺตํ ปสิทฺธิติ พฺพุทฺโชนฺ นุ โข น พฺพุทฺโชนฺ นุ
โชนฺติ วิตกฺกมฺตตฺตํ ปิ น อฺปฺปชฺชํ อยเมว พฺพุทฺโชนฺติ จิตฺตฺปฺปาโท
ปสฺสนฺโน อนาวิโล อโหสิ ฯ สกาณิ วา ฅาติกฺกลานิ ตี อตฺตโน
ยาปนมฺตตํ ฅนฺ กเหตฺวา ฅาติจฺจรานิ กจฺจตฺตํ กสฺส โว
ทมฺมิตฺติ กตฺตฺตฺตฺตํ สฺส ตฺตฺตฺตํ ททามิ อาโรเจถ เม อตฺตโน
อธิปฺปายํ ฯ

อฺปฺปวิทฺติวคฺคตาติ เอตฺตํ ทสฺสามิ เอตฺตํ น ทสฺสามิ

#๑. ม. ตํ ฯ ๒. ม. อญฺจริยธมฺมํ ฯ ๓. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อฏฐกนิปตวณณนา หน้ ๑๖๐

อิทํ ทสฺสามิ อิทํ น ทสฺสามิติ จิตฺตํ อุปฺปาเทนฺเตน หิ
 ปฏิวิกตฺตา นาม โหติ มยฺหิ ปน น เอวํ ๑ อถโฆ สงฺฆิกกา
 วิย คณฺสนฺตกา วิย จ สีลวณฺเตหิ สทฺฐี สาธารณฺยาเยว ๑
 สกฺกจฺจเยว ปยิรฺุปาสามิติ สหตฺถา อุปฺภุจฺหามิ จิตฺตึการเณ
 อุปฺสงฺกมามิ ๑ อนจฺจริยํ โข ปน มํ ฆนฺเตติ ฆนฺเต ยํ
 มํ เทวตา อุปฺสงฺกมิตฺวา เอวํ อารโจะนฺติ อิทํ น อจฺจริยํ ๑
 ยํ ปนํหํ ตโตนิทานํ จิตฺตสฺส อณฺณตึ นากิขานามิ
 เอตํ อจฺจริยนฺติ วทติ ๑ สาธฺ สาธฺ ภิกฺขุติ เอตถ กิณฺจาปี
 ภิกฺขุ อามนฺเตติ อุปาสกสฺเสว [๑] เวยฺยากรณสมฺปหํสเน เอส
 สาธฺกาโรติ เวทิตพฺโพ ๑

ปฐฺมํ ๑

ทฺุติเย นาควเนติ ตสฺส กิร เสฏฺฐิโน นาควนํ นาม
 อุยฺยานํ โส ตตฺถ ปุเรภตฺตํ กนฺธมฺลาคินิ คาคาเปตฺวา
 อุยฺยานกัปปิ กัปปิตฺกามิ คนฺตฺวา ปรีวาริยมาโน (๒) ภควนฺตํ อทฺทส ๑
 สห ทสฺสเนเนวสฺส ปุริมฺนเยเนว จิตฺตํ ปสึทึ สุราปาเนน [๓]
 จ อุปฺปนฺนมโท ตังณฺเยว ปหิยฺยิ ๑ ตํ สนฺธาเยวมาห ๑ โอโณ-
 เชสิณฺติ อุทกํ หตฺถे ปาเตตฺวา อทาสี ๑ อโสโกติ อมฺโก ๑
 สมจิตฺโตว เทมิติ อิมสฺส โถกํ ทมฺมิ (๔) อิมสฺส พหุณฺติ เอวํ
 #๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท อตฺถิ ๑ ๒. ม. ปรีวาริยมาโน ๑
 #๓. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท อตฺถิ ๑ ๔. ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๑๖๑

จิตุนานตติ น กโรมิ (๑) อิมินา เตสึ कुณ เอกสทิสึ น
กโรมิติ (๑) เทยชมมมปน เอกสทิสึ กโรมิติ ทสเสติ ฯ आरोजेनुत्ति
आकासे शुद्धा आरोजेनुत्ति ฯ ननुत्ति ฯ तं सौचननुत्ति อिमिना
उपासโก उत्तुโน अनकामिफलं पुयागरोत्ति (๒) ฯ

तुत्ति यि ฯ

तुत्ति ये हतुत्तिโก आपवोत्ति गवता आपवगुखसुस
हतुत्तिโต हतुत्तिเหति समुत्तिजुत्तिตुत्ता हतुत्तिโกत्ति लतुत्तिनाโม
राखुमारो ฯ सीलवात्ति पुत्तिजुत्तिीलतुत्तिीलैत्ति सीลवा ฯ आकवात्ति
आकसमुत्तिनुत्तिโน ฯ กจुत्तिจुत्ติตुत्ติ กनुत्तिเตत्ति กनुत्तिเต กจुत्ति เอत्तिตุत्ติ กวत्तिโต
पुयागरณकुत्तिจाने ฯ อปปีจुत्तिโลत्ति อธิปคัมปปีจुत्तिตुत्ติตาย อปปีจुत्तिโล ฯ

ตติยิ ฯ

จตุत्तिเต ปุत्तिจุมตุत्तिเตหิ อุปาसกสतेหิตี โสตาปนุน-
สगतาคามิอนาคามินันเยว (๓) อริยสาวกอุปาसकानं पुत्तिजुत्तिฮี สतेหิ
ปริวูत्ติ กุत्तिตुत्तिปาตราโส कनुत्तिमालाविलेपनुत्तिजुत्तिณาทินิ कहेत्तिวา
येत्ति กววา तेनुत्तिปसङ्गมิ ฯ สङ्กहतुत्तिनुत्तिตี สङ्กณहन-
การณานि ฯ (๒) เตหาหनुत्ติเตหิ อหิ ฯ

ตं ทาเน สङ्กณหามิตี नङ्कलपलिपुत्तिทกตุत्तिพิชาทีนินิ (๔)
जेव कनुत्तिमालाविलेपनुत्तिजुत्तिณาทินि (๓) ज तुत्तिवा सङ्कणहामि ฯ

#๑. ม. อิม ปาฐา นตุติ ฯ ๒. ม. พุยากรโรติ ฯ

#๓. ม. โสตาปนุนสगतาคามินันเยว ฯ ๔. ส. นङ्कलपलिपुत्तिทกตุत्तिวตุत्तिถาทินิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อภิปุทธกนิปตวณณนา หน้ ๑๖๒

เปยวเวเจนาติ (๑) อมมตตภทตรกนิตีอทเทเกน กณณสุเชน มุทเทเกน
ปิยวเจเนน สงกณหามิ ๑ อตฺตจริยยติ อิมสฺส ทาเนน วา
ปิยวเจเนน วา กิจฺจํ นตฺถิ อตฺตจริยย สงกณหิตพฺพยฺยตฺตโก
อยนฺติ ฅตฺวา อุปฺปนฺนกิจฺจนิตฺตรณสงฺขตาย อตฺตจริยย
สงกณหามิ ๑ สมนตฺตตยติ อิมสฺส ทานาทิหิ กิจฺจํ นตฺถิ
สมนตฺตตย สงกณหิตพฺโพ อยนฺติ ฅตฺวา (๒) เอกโต ขาทน-
ปิวนนิตฺตขาทิหิ อตฺตนา สมนํ กตฺวา สงกณหามิ ๑
ทลิตฺตสฺส โข โน ตถา โสตพฺพิ มณฺณนฺตีติ ทลิตฺตสฺส
กิลฺลิจิ ทาคฺคํ วา กาคฺคํ วา อสกโกนตฺตสฺส ยถา ทลิตฺตสฺส
โน ตถา โสตพฺพิ มณฺณนฺติ มม ปน โสตพฺพิ มณฺณนฺติ
ทินฺโนวาททตฺตทฺตนิ น เม อนฺตสฺส นี อตฺตกมิตพฺพิ
มณฺณนฺติ(๓) ๑ โยนิ โข ตฺยอยนฺติ อุปฺปาโย โข เต อัย ๑
อิมสฺส ปน ทฺวิสฺสปี สุตฺเตสฺส สตฺถารท สิลจาทปณฺณ(๔) มิสฺสสิกา
กตฺตติ เวทิตพฺพา ๑

จตฺตตฺถิ ๑

ปณฺจเม อตฺตูปฺปริกฺขิ (๕) โหตีติ อตฺตทนตฺถิ การณ-
การณํ อุปฺปริกฺขิตท โหตี ๑

ปณฺจมํ ๑

#๑. ม. เปยวเวเจนาติ ๑ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑

#๓. ม. มณฺณนฺติ ๑ ๔. ม. สตฺถารท สิลจาทปณฺญา ๑

#๕. ม. อตฺตูปฺปริกฺขิตท โหตีติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ กหปติวคฺควณณา หน้า ๓๖๓

นฏฺเจ สทฺธาตีตจจาคา มิสฺสกา กถิตา ฯ

นฏฺฐี ฯ

สตุตฺเม อชฺฉตฺติพลาติ อชฺฉมานพลา ฯ พาลานํ หิ ยํ(๑)
อสุโก อิทฺถจิทฺถจ อหา มํ โส อหา (๑) น อณฺณนฺติ เอวํ
อชฺฉมานเมว พลํ ฯ นิชฺฉตฺติพลาติ น อิทํ เอวํ นามตฺนฺติ
อตุตฺตานตฺถนิชฺฉาปนฺเนว พลํ ฯ ปฏฺฐิสงฺขานพลาติ ปจฺจเวกฺขณ-
พลา ฯ ขนฺติพลาติ อธิวาทนฺกฺขนฺติพลา ฯ (๒)

สตุตฺมํ ฯ

อฏฺฐเม พลานีติ ฌาณพลาณิ ฯ อาสวานํ ขยํ ปฏฺฐิ-
ชานาตีติ อรหตฺตํ ปฏฺฐิชาณาติ ฯ อนิจฺจโตติ หุตฺวา อภาวา-
กาเรน ฯ ยถาภูตฺนฺติ ยถาสภาวโต ฯ สมฺมปฺปญฺญาตฺติ สมฺมา-
วิปฺสฺสนามคฺคปฺปญฺญาตฺติ ฯ (๓) องฺการกาสุปฺมาติ สนฺตาปนฺนุเจเน องฺการ-
กาสุยา อูปฺมิตา อิเม กามา ฯ (๔) วิเวกนินฺนฺนฺติ ผลสมฺมาปฺตฺติวเสน
นิพฺพานนินฺนํ ฯ วิเวกญฺจนฺติ กิเลสฺหิ วชฺชิตํ ทูริญฺจํ วา ฯ
เนกขมฺมาภิตฺนฺติ ปพฺพชฺชชย อภิตฺตํ ฯ พุยนฺตีญฺจนฺติ วิคตฺนฺตีญฺจํ
เอกํเสนาปี (๕) อนลฺลีนํ วิปฺปยุตฺตํ (๖) วิสฺสญฺจํ ฯ อาสวญฺจานเยหีติ
สมฺปโยคฺวเสน อาสวานํ การณฺญเตหิ กิเลสฺชมฺเมหีติ อตุโถ ฯ
#๑. ส. ย. อสุส โกรจิตฺตํ ตถา มํ โส อหา ฯ ๒. ม. อธิวาทนพลา ฯ
#๓. ม. สทฺวิปฺสฺสนาย มคฺคปฺปญฺญาตฺติ ฯ ๔. ม. กามาติ ฯ
#๕. ม. วิคตฺนฺตีญฺจํ เอกเทเสนาปี ฯ ๖. ม. วิสฺสยฺจํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อฏฐกนิปาตวณณา หน้า ๑๖๔

อถวา พุยนตีกุกนติ วิคตุนตีกุกต์ (๑) นิตตณฺหนุติ (๒) อตุโถ ๑ [๑]
กุกโต สพุพิโส อาสวภูจฺจานียะหิ ฌมฺเมหิติ(๔) สพุเพหิ เตภูมิกฌมฺเมหิติ
อตุโถ ๑ อิมสฺมี สุตเต อริยมคฺโค โลกียโลกุตฺตโร กถิตฺ ๑

อฏฐมฺ ๑

นวเม ขณ กิจฺจანი กโรตีติ ขณกิจฺจโ อิกาทํ
ลภิตฺวาว กิจฺจანი กโรตีติ อตุโถ ๑ ฌมฺโมติ จตุสจฺจ-
ฌมฺโม ๑ อุปสมฺโกติ กิลสฺอุปสมาวโ ๑ ปรีนิพฺพานิกอติ กิลส-
ปรีนิพฺพานกโร ๑ จตุมคฺคณานสงฺขาตํ สมฺโพธิ์ กจฺจติ
สมฺปาปฺณาตีติ สมฺโพชคามิ ๑ ทีฆายุกํ เทวนิกายนฺติ อิทํ
อสลฺยเทวนิกายํ สนฺธาย วุตฺตํ ๑ อวิญฺจนาเรสูติ อติวิย
อวิญฺญสุ ๑

สุปฺปเวทิตฺเตติ สุกถิตฺ ๑ อนฺตรายิกาทิ อนฺตรายกรร ๑
ขโณ โว มา อุปฺชฌคาคติ อัย ลทฺโธ ขโณ ตฺมุห (๕) มา
อติกุกมิ ๑ อิช เจ น (๖) วิราเชตีติ สเจ โกจิ ปมตฺตจาร์ อิช
อิมํ ขณฺ ลภิตฺวาปี สทฺฐมฺมสฺส นียามตํ อริยมคฺคํ น (๗) นีราเชติ
น สมฺปาเทติ ๑ อตีตตุโถติ หาปีตตุโถ ๑ จิรตฺตุนฺตปิสฺสตีติ
จิรํ รตฺตํ โสจิสฺสตี ๑ ยถา หิ อสฺสูกฺกฺจฺจเน ภูณฺทํ สมคฺคณฺติ(๘)
#๑. สี่. วิคตฺพุยนตี ๑ ม. วิคตฺวายนฺติ ๑ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑
#๓. ม. เอตฺถนฺตเร กุกโตติ ทิสฺสตี ๑ ๔. ม. ฌมฺเมหิ ๑
#๕. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑ ๖. ม. นํ ๑ ๗. ม. นสทฺโท นตฺถิ ๑
#๘. ม. สมฺปาปฺนฺนฺติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ คหปติวคฺควณณา หน้า ๑๖๕

สุตฺวา เอโก วาณิโช น กจฺเจยฺย อญฺเณ กนฺตฺวา กณฺเฬยฺยู
 เตสํ [๑] อฏฺฐกฺคณฺปิ ทสฺสคณฺปิ ภาเวยฺย ๑ อถ อิตโร มม อตุโถ
 อติกกนฺโตติ อนฺตฺปฺเปยฺย เอว โย อิท ขณฺิ ลกิตฺวา
 อปฺปฏิปชฺชนฺโต สทฺทรมฺมสฺส นียามตํ วิราเชติ โส อยฺ
 วาณิโชว อตีตฺตฺโต จิโร อนฺตฺปฺปิตฺสฺสติ โสจิสฺสติ ๑ กิลฺจ
 กิโย อวิชฺชานิวฺโตติ (๒) ตถา ๑ ปจฺจวิทฺตฺติ ปฏฺวิชฺฌีสุ ๑
 สํวราติ ลีลสํวรา ๑ มารฺเชยฺยสฺรานฺเคติ (๓) มารฺเชยฺยสฺงฺขาตํ สํสาร์
 อนฺนฺเคต ๑ ปารคฺตาติ นิพฺพานํ กตฺวา ๑ เย ปตฺตฺวา อาสวฺกฺขยฺนฺติ
 เย อรหฺตฺตํ ปตฺตฺวา ๑ เอวมิทฺ คาทาสฺ วณฺณวिवณฺณํ กถิตํ ๑

นวมํ ๑

ทสเม เจตฺสูติ เจตฺนิมกานํ ราชฺฐนํ นีวสฺนณฺฐานตฺตา (๔)
 เอวฺลทฺทวโหาเร รณฺเฑ ๑ ปาจฺฉินวสฺทาเยติ ทสพลสฺส วสฺนณฺฐานโต
 ปาจฺฉินทิสาย จิตฺเต วสฺทาเย นีโลภาเสหิ เวพฺพหิ สณฺณนฺเน
 อรณฺเณ ๑

เอวฺ เจตฺโส ปรีวิตฺกฺโก อุทฺปาที ตีเถโร กิร ปพฺพชิตฺวา
 ปจฺมํ อนฺโตวสฺสมฺหิเยว สฺมาปตฺตฺติลาภี หุตฺวา สหสฺสโลกฺชาตฺ-
 ทสฺสนสมฺตถํ ทิพฺพจกฺขุณฺณํ อุปฺปาเทสิ ๑ โส สารีปฺตฺตฺตฺเถรสฺส
 สนฺตีกํ กนฺตฺวา เอวมาห อิทาหิ อาวฺโส สารีปฺตฺตฺ ทิพฺเพน
 #๑. ม. เอตฺถนฺตฺเร ตนฺตฺติ ทิสฺสติ ๑ ๒. ลี. อวิชฺชานิวฺโตปิ ๑
 #๓. ม. มารฺเชยฺยปฺรานฺเคติ ๑ ๔. ม. นีวสฺนณฺฐานตฺตา ๑

*เล่มที่ ๑๕ อฏฐกนิปาตวณณา หน้า ๑๖๖

จกขุณา วิสุทฺเธน อติกนฺตมานุสเกน สหสฺสโลกํ โอลโลเกมิ ฯ
อารทฺธํ โข ปน เม วิริยํ อสฺสเถนํ อุปฏฺฐิตา สติ อสมฺมุจฺจา
อสุสทฺโธ(๑) กาโย อสารทฺโธ สมหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ ฯ อถ
จ ปน เมอนุปาทายอาสเวหิ จิตฺตํ น วิมุจฺจตีติ อถ
นํ เถโร อาห ยํ โข เต อาวุโส อนฺนุทฺธ เอวํ โหติ
อหํ ทิพฺเพน จกฺขุณา ฯเป ฯ โอลโลเกมิติ อิทนฺเต มานสฺมิมิ ฯ
ยมฺปิ เต อาวุโส อนฺนุทฺธ เอวํ โหติ อารทฺธํ โข ปน
เม วิริยํ ฯเป ฯ เอกคฺคณฺติ อิทนฺเต อุตฺทจฺจสฺมิมิ ฯ ยมฺปิ
เต อาวุโส อนฺนุทฺธ เอวํ โหติ อถ จ ปน เม นานู-
ปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ น วิมุจฺจตีติ อิทนฺเต กุกฺกจฺจสฺมิมิ ฯ สาธุ
วต อายสฺมา อนฺนุทฺโธ อิมํ ตโย ฐมฺเม ปหาย อิม
ตโย ฐมฺเม อมนสิกริตฺวา อมตฺยา ชาติฺยา จิตฺตํ อุปสํหฺรตฺติ
เอวมสฺส เถโร กมฺมุจฺจจฺจํ กเถสิ ฯ โส กมฺมุจฺจจฺจํ กเหตุวา
สตุถาริ อาปฺจฺจิตฺวา เจตฺติรภูจฺจํ คนฺตฺวา สมนฺนฐมฺมํ กโรนฺโต
อทุตฺตมาลํ จงฺกเมน วิดีนาเมสิ ฯ โส ปธานเวคณิหมฺมถิกคฺคตา
กิลนฺตกาโย เอกสฺส เวพฺพคฺคฺมุพฺพสฺส เหนฺจฺจา นิสิทธิ ฯ อถสฺสาย
เอวํ เจตฺโส ปริวิตกฺโก อุตฺปาทิติ(๒) เอส มหาปุริสฺสวิตกฺโก
อุปฺปชฺชิติ อตุโถ ฯ

อปฺปิจฺจนฺตฺสชาติ เอตถ ปจฺจยปฺปิจฺจโน อธิคมฺปฺปิจฺจโน ปฺริยตฺติ-

#๑. ม. อสมฺมุจฺจฺจา อสุสทฺโธ ฯ ๒. ม. อุตฺปาทิติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ คหปติวคฺควณณา หน้า ๓๖๗

อปฺปิจฺโณ ชฺตงฺคปฺปิจฺโณติ จตฺตารโ อปฺปิจฺญาฯ ตตฺถ ปจฺจยปฺ-
ปิจฺโณ พหุํ เทนฺเต อปฺปํ คณฺหาติ อปฺปํ เทนฺเต อปฺปตฺริ วา(๑)
คณฺหาติ น อนวเสสคฺคาหิ(๒) โหติฯ อธิคมปฺปิจฺโณ มชฺฌนฺตฺกคฺเตโร
วฺย อตฺตโน อธิคมํ อณฺเณสํ ชานิตฺตํ น เทติฯ ปริยตฺติ-
อปฺปิจฺโณ เตปฺปิโกปี สฺมาโน น พหุสฺสุตฺถาวํ ชานาเปตฺถกาโม
โหติ สากตฺติสฺตคฺเตโร วฺยฯ ชฺตงฺคปฺปิจฺโณ ชฺตงฺคปฺริหฺรณ-
ภาวํ อณฺเณสํ ชานิตฺตํ น เทติ เทวภาตฺกคฺเตเรสฺสุ เชฏฺฐกคฺเตโร
วฺยฯ วตฺถุํ วิสุทฺธิมคฺเค กถิตํฯ

อํยํ ชฺมโมติ เอวํลทฺชคฺคณฺนิกฺุหนฺน (๓) จ ปฏฺิคฺคหณฺ
มตฺตคฺคณฺตย จ อปฺปิจฺนสฺส ปฺกคฺคสฺส อํยํ นวโลกคฺคตฺตรชฺมโม
อฺปฺปชฺชติ (๔) โน มหิจฺนสฺสฯ เอวํ สพฺพคฺคตฺต โยเชตฺตพฺพิฯ
สนฺตฺตฺกจฺจสฺสชาติ จจฺจสฺส ปจฺจยฺเยสฺส ตฺิหิ สนฺโตเสหิ สนฺตฺตฺกจฺจสฺสฯ

ปวิวิทฺตสฺสชาติ กายจิตฺตอฺปฺริวเวเกหิ วิวิทฺตสฺสฯ ตตฺถ
กายวิเวโก นาม คณฺสงฺคณฺกํ วิโนเทตฺวา อารมฺภวตฺถวเสน
เอกฺกิภาโวฯ เอกฺกิภาวมตฺเตน ปน (๕) กมฺมํ น นิปฺพชฺชติตี กสิณ-
ปฺริกมฺมํ กตฺวา อญฺจ สฺมาปตฺติโย นิพฺพตฺเตติฯ อํยํ จิตฺตวิเวโก
นามฯ สฺมาปตฺติมตฺเตเนว กมฺมํ น นิปฺพชฺชติตี ฌานํ ปาทกํ
กตฺวา สงฺขารํ สมฺมสฺสิตฺวา สห ปฏฺิสมฺภิทาหิ อรหตฺตํ

#๑. ม. วาสทฺโท นตฺถิฯ ๒. ม. อนวเสสคฺคาหิฯ

#๓. ม. เอวํสนฺตคฺคณฺนิกฺุหนฺนฯ ๔. ม. สมฺปชฺชติฯ

#๕. ม. ปนสทฺโท นตฺถิฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๑๖๘

ปาปณาติ อัย สพพการโต อุปธิวิเวโก นาม ฯ เตนาห
ภควา กายวิเวโก จ วิเวกุกุทายัน เนกขมมาริตานัน
จิตตวิเวโก จ ปริสุทฺทจิตตानัน ปรมโวทานปุตตานัน อุปธิ-
วิเวโก จ นิรูปฐินัน ปุคฺคถานัน วิสุงขารคตानนฺติ ฯ (๑)

สงฺกณิการามสฺสชาติ คณสงฺกณิกาย เจว กิเลสสงฺกณิกาย
จ รตสฺส ฯ อารทฺทวิริยสฺสชาติ กายิกเจตสิกวิริยวเสน อารทฺท-
วิริยสฺส ฯ อุปฺกุกุจิตสฺสตีสฺสชาติ จตฺสตีปฺกุกานวเสน อุปฺกุกุจิตสฺสตีสฺส ฯ
สมาหิตสฺสชาติ เอกคฺคจิตตสฺส ฯ ปญฺณวโตติ กมฺมสฺส กตปญฺญาเย(๒)
ปญฺณวโต ฯ

สาธฺ สาทฺฐติ เณรสฺส จิตฺตํ (๑) สมฺปหํเสนโต เอวมาห ฯ
อิมํ อุกฺกมฺนฺติ สตฺต นิสฺสิ ลทฺทปฺริสฺสสฺส อุกฺกมฺ เตนโต วิย สตฺต
มณฺริตฺตนาณิ สตฺต หตฺถิรตฺตนาณิ สตฺต อสฺสรตฺตนาณิ ลทฺทปฺริสฺสสฺส
อุกฺกมฺ เตนโต วิย สตฺต มหาปฺริสฺสวิตฺตเก วิตฺตเกตฺวา
จิตฺตสฺส อุกฺกมฺ อากิขฺนโต เอวมาห ฯ นิปฺปปญฺจารามสฺสชาติ
คณฺหามานทิกฺกิปฺปญฺจรหิตตฺตทา นิปฺปปญฺจสงฺขาเต นิพฺพานปเท
อภิรตฺสสฺส ฯ อิตฺริ คสฺสเสว เววจนํ ฯ นิปฺปปญฺจารามสฺสชาติ ยถา-
วตฺเตสฺส ปฺปญฺเจสฺส อภิรตฺสสฺส ฯ อิตฺริ คสฺสเสว เววจนํ ฯ

ยโตติ ยทา ฯ ตโตติ ตทา ฯ นานารตฺตนาณฺติ นิลปีต-

#๑. พุ. มหา. ๒๕/๓๓/๓๑ ฯ พุ. มหา. ๒๕/๒๒๕/๑๗๒ ฯ

#๒. ม. กมฺมสฺส กตปญฺญาเย ฯ ๑. ม. วิตฺตกํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ คหปติวคฺควณณา หน้า ๓๖๕

โลหิตาทาตวณเณหิ นานารชเนหิ รตฺตานํ ฯ ปัสฺสูกฺกจิวฺรุตฺติ (๑)
เตวีสตฺติยา เขตฺเตสฺ จิตฺปัสฺสูกฺกจิวฺรํ ฯ ขายิสฺสตีติ ยถา ตสฺส
ปฺพพฺพณฺหสมฺมาทิสฺส ยสฺมี สมฺเย ยํ อิจฺฉตี ตสฺมี สมฺเย ตํ
ปารุปนฺตสฺส โส ทุสฺสกรณฺทโก มนาโป หุตฺวา ขายตี เอว
ตฺยหฺมปิ จิวฺรสนฺโตสมฺหาอริยวฺเสน ตฺนฺนฺจสฺส วิหฺรโต ปัสฺสูกฺกจิวฺร
ขายิสฺสตี อฺนฺนฺจหิสฺสตี ฯ รตฺติยาตี รตฺติอฺตฺถาย ฯ อปริตฺสฺสายาตี
ตณฺหาทิกฺก
โอกกมฺนาย นิพฺพานฺสฺสตี อมตํ นิพฺพานํ โอตฺรณฺตฺถาย ฯ

ปิณฺฑิตฺยาโลปโกชนนฺติ คามนิกมฺราชธานีสฺส ชงฺฆพฺลํ
นิสฺสาย มรปฺก
ขายิสฺสตีติ ตสฺส คหปตีโน นานกฺกรสโกชนํ วิย อฺปฺนฺนฺจ-
หิสฺสตี ฯ สนฺตฺนฺนฺจสฺส วิหฺรโตตี ปิณฺฑิตฺยาปาทสนฺโตสมฺหาอริยวฺเสน
สนฺตฺนฺนฺจสฺส วิหฺรโต ฯ รุกฺขมฺมูลเสนาสนํ ขายิสฺสตีติ ตสฺส
คหปตีโน เตญฺมิกปาสาเท คณฺธกฺก
วิย รุกฺขมฺมูลเสนาสนํ อฺปฺนฺนฺจหิสฺสตี ฯ สนฺตฺนฺนฺจสฺสตีเสนาสน-
สนฺโตสมฺหาอริยวฺเสน สนฺตฺนฺนฺจสฺส ฯ ตินฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺนฺน
ปณฺเณหิ วา ฐมฺมิมิ วา ผลกปาสาณฺพลาณํ (๑) วา อณฺณตฺรสมฺมี
สนฺถตฺสนฺถาโร ฯ (๔)

#๑. ม. ปัสฺสูกฺกนฺติ ฯ ๒. ม. ตณฺหาทิกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก
#๓. ม. ผลกปาสาณฺตลानी ฯ ๔. ม. สนฺถตฺสนฺถโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อภิปุทธนิคายกฏกถา หน้า ๓๗๐

ปุติมุตตุนติ ยงกิลจิ มุตต์ ๑ ตังเณ คหิต์ปิ ปุติมุตตเมว
วุจติ ทุกกนุชตตะ ๑ สนุคฺกุจฺจสฺส วิหฺรโตติ คิลานปจฺจย-
เภสชฺชปริกฺขารสนุโตเสน สนุคฺกุจฺจสฺส วิหฺรโต ๑ อิติ ภควา
จตุสฺส จานสฺส อรหตฺเต (๑) ปกฺขิปนุโต กมฺมฏฺจานัน กเถตฺวา กตร-
เสนาสเน นุ โข วสนุตฺตสฺส กมฺมฏฺจานัน สปฺปายัน ภวิสฺสตีติ
อวชฺเชนุโต ตสฺมีเยว วสนุตฺตสฺสชาติ ฉตฺวา เตนหิ ตฺว
อนุรฺทฺธาติอาทิมาย ๑

ปวิวิตฺตสฺส วิหฺรโตติ ตีหิ วิเวเกหิ วิวิตฺตสฺส วิหฺรนุตฺตสฺส ๑
อุยฺโยชนิกปฏฺฐิตฺยตฺตุนติ อุยฺโยชนิกเกเหว(๒) วจเนหิ ปฏฺฐิตฺยตฺต
เตสฺส อฏฺฐจฺจานกมฺนกริยาเยวาทิ (๑) อตฺโถ ๑ ปปฺพจฺจนิโรเชติ นิพฺพพาน-
ปเท ๑ ปกฺขนุทฺตีติ อารมฺมณฺณกรณฺวเสน ปกฺขนุทฺติ ๑ ปสฺสีทฺตีติ-
อาทิสฺสุปี อารมฺมณฺณวเสนเนว ปสฺสีทฺติ(๔) ๑ ปสฺสีทฺนสนฺติฏฺฐจฺจนมฺุจฺจนา
เวทิตฺพพา ๑ อิติ ภควา เจตฺริฏฺฐเ ปาจฺฉินวสฺทาเย อายสฺสมโต
อนุรฺทฺทฺสฺส กถิตฺเต อฏฺฐจฺ มหาปฺริสฺวิตฺกเก ปฺน เภสกพาวน-
มหาวิหฺนเร นิสฺสีทฺิตฺวา ภิกฺขุสงฺฆสฺส วิตฺถารเณ กเถสิ ๑

มโนมเยนาติ มเนน นิพฺพตฺติตฺตกาโยปี มโนมโย(๕) วุจติ
มเนน คตฺกาโยปี (๖) อิท มเนน คตฺกายัน สนุชฺชาเยวมาย ๑
ยถา เม อหุ สงฺกปฺโปติ ยถา มยฺหิ วิตฺกโก อโหสิ
#๑. อรหตฺต ๑ ๒. ม. อุยฺโยชนิกเกเหว ๑ ๓. ม. อฏฺฐจฺจานกมฺนกเยวาทิ ๑
#๔. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑ ๕. ม. มโนมโยติ ๑ ๖. ส. นิมฺมิตฺตกาโยปี ๑

*เล่มที่ ๑๕ ทานวคฺควณณา หน้า ๑๗๑

ตโต อุตฺตริ อฏฺฐมํ มหาปุริสวิตกฺเก(๑) ทสฺเสนุโต ตโต อุตฺตริ
เทสฺย ฯ เสถิ สพุพฺ อุตฺตานตฺถเมวาทิ ฯ (๒)

ทสมํ ฯ

กหปติวคฺโค ตติโย ฯ

ทานวคฺควณณา

จตุตฺตสฺส ปจฺจเม อาสขฺช ทานํ เทตฺตีติ ปตฺวา ทานํ เทติ ฯ
อาคตฺติ ทิสฺวาว ตํ มุหุตฺตํเยว นิสฺสีทาเปตฺวา สกฺกาโร
กตฺวา ทานํ เทติ ทสฺสามิตฺติ น กิลเมติ ฯ ภายติ อัย
อทายโก อการโกติ ครหฺภยา อปายภยา วา ฯ อทาสี เมติ
มยฺหํ ปุพฺเพ เอส อิทํ นาม อทาสีติ เทติ ฯ ทสฺสติ เมติ
อนาคเต อิทํ นาม ทสฺสตีติ เทติ ฯ สาหุ ทานนฺติ ทานํ
นาม สาธุ สุนฺทโร พุทฺธาทีหิ ปณฺหิตฺเตหิ ปสฺตถนฺติ เทติ ฯ
จิตฺตตาลงฺการจิตฺตปริกฺขารตฺถํ ทานํ เทตฺตีติ สมถฺวิปฺสฺสนาจิตฺตสฺส
อลงฺการตฺถญฺเจว ปริกฺขารตฺถญฺจ เทติ ฯ ทานญฺหิ จิตฺตํ มุทฺ
กโรติ ฯ เยน ลทฺธฺ(๒) โหติ (๑) โส ลทฺธฺ เมติ มุทฺจิตฺโต
โหติ ฯ เยน ทินฺนํ โสปี ทินฺนํมสฺสาติ(๔) มุทฺจิตฺโต โหติ อิติ
อุภินฺนํ จิตฺตํ มุทฺท กโรติ ฯ เตเนว อทนฺตทมนนฺติ วุจฺจติ ฯ
#๑. ม. ตโต อุตฺตริ อฏฺฐมํ มหาปุริสวิตกฺกํ ฯ ๒. ม. ลทฺโธ ฯ
#๓. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๔. ม. ทินฺนํ มยาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๓๗๒

*เล่มที่ ๑๕ ทานวคฺควณณา หน้า

ยถาห

อหนุตทมนํ ทานํ อทานํ ทนุตทุสํ (๑)

ทานเนน ปิยวาจาย (๒) อุณฺณมนฺติ นมนฺติ จาติ ฯ

อิมสฺส ปน อังกุสฺส ทานสฺส จิตฺตาลงฺการทานเมว

อุตุตมฺนฺติ ฯ

ปฐมํ ฯ

ทฺติเย สทฺธาติ ยาย สทฺธาย ทานํ เทติ สว

สทฺธา ฯ หิริยนฺติ ยาย หิริยา ทานํ เทติ สว อธิปฺเปตา ฯ

กฺุสลญฺจ ทานนฺติ อนวชฺชญฺจ ทานํ ฯ ทิวียนฺติ ทิวงฺกมํ ฯ

ทฺติยํ ฯ

ตฺติเย ทานวคฺควณฺณิ ตี ทานการณานิ ฯ ฉนฺทา ทานํ

เทตีติ เปเมน ทานํ เทติ ฯ โทสาติ โทเสน กุทฺโธ หุตฺวา

ยํ อตุลฺลิ ตํ เวเคน คณฺหิตฺวา เทติ ฯ โมหาคิ โมหเณ

มุโพห เทติ ฯ ภายาคิ ครหฺเณน วา อปายภเณน วา [๓]

ตฺสฺส ตฺสฺเสว วา ปน ภเณน เทติ ฯ กฺุลวํสนฺติ กฺุลปฺปเวณฺณี ฯ

ตฺติยํ ฯ

จตุตฺเถ น มหปฺผลํ โหตีติ ธณฺณผลเณน มหปฺผลํ

น โหติ ฯ น มหฺสฺสาทนฺติ ยมฺปิสฺส ผลํ โหติ ตฺสฺส อสฺสาโท

#๑. สี. ทานํ สทฺพตฺถสาธกํ ฯ ๒. ม. ทานเนน ปิยวาจาย ฯ

#๓. ม. เอตฺถนฺตเร ตฺสฺสาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทานวคฺควณณา หน้า ๑๗๑

น มหา โหติ มนุสฺสทา น มจฺฐิ ๑ น ผาติเสยฺยนฺติ
ติเสยฺยาปิสฺส น โหติ วฑฺฒิ (๑) ตสฺส มหนฺตํ วิหิตฺมก-
สนฺนิเวสํ น โหติติ อตฺถโ ๑

อุณฺณามนินฺนามีติ (๒) ถลนินฺนวเสน วิสมตฺถํ ๑ ตตฺถ ถเล
อุทกํ น สจฺจชาติ นินฺเนน อติพฺหุ ติฏฺฐติ ๑ ปาสาณสภฺขริณฺติ (๓)
ปตฺถริตฺวา จิตฺปิฏฺฐิปาสาณเหํ จ ชุทฺทกมหนฺตาทิ (๔) จ สภฺขราหิ
จ สมฺนนาคตํ ๑ อุตฺรนฺติ อุพฺภิโททกํ ๑ (๕) น จ คมฺภีรตีตฺนฺติ ถทฺช-
ภฺมิตาย คมฺภีรานุคตํ นงฺคลมคฺคํ กตฺวา กสิคฺคํ น สภฺกา
โหติ อุตฺตานนงฺคลมคฺคเมว โหติ ๑ น อายสมฺปนฺนนฺติ น
อุทกาคมนสมฺปนฺนํ ๑ น อปายสมฺปนฺนนฺติ ปจฺจภาเก
อุทกนิกฺคมนมคฺคสมฺปนฺนํ โหติ ๑ น มาตีกาสมฺปนฺนนฺติ น
ชูทฺทกมหนฺตีหิ อุทกมาตีกาหิ สมฺปนฺนํ โหติ ๑ น มรียาท-
สมฺปนฺนนฺติ น เกทารมรียาทาหิ สมฺปนฺนํ ๑ น มหปฺผลนฺติ-
อาทีนํ สพฺพานํ วิปากผลวเสนว เวทิตพฺพานํ ๑

สมฺปนฺเนติ ปรีปฺณเณ สมฺปตฺตียุตฺเต ๑ ปวฺตุตา พิชสมฺปทาติ
สมฺปนฺนํ พิชํ โรปีตํ ๑ เทเว สมฺปาทยฺนตฺมเหํติ เทเว สมฺมา
วสุสนฺเต ๑ อนีตฺติสมฺปทา โหติติ กิฏฺฐิกิมิอาทิปาณกอธิตฺยา อภาโว

#๑. สී. น ผาติเสยฺยาติ วฑฺฒิปิสฺส น โหติ ๑ ม. เสยฺยาปิสฺส น โหติ วฑฺฒิ ๑

#๒. สී. อุณฺณามนินฺนามีติ ๑ ม. อุณฺณามนินฺนามีติ ๑

#๓. ม. ปาสาณสภฺขริณฺติ ๑ ๔. ม. ชุทฺทกปาสาณเหํ ๑ ๕. ม. อุพฺภินฺนโลณํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อঙ্กุณิปาตวณณา หน้า ๓๗๔

เอกา สมปทา โหติ ฯ วิรุพหิติ วฑุฒิ ทุตยา สมปทา
โหติ ฯ เวปุลลนติ วิปุลภาโว ตติยา สมปทา โหติ ฯ ผลนติ
ปริปฺณณํ ฐลณผลํ จตุตถสมปทา (๑) โหติ ฯ

สมปฺนฺนสึเลสุติ ปริปฺณณสึเลสุ ฯ โภชนสมปทาติ สมปฺนฺน-
ปฺลยจวิธโภชนํ ฯ (๒) สมปทานนฺติ ติวิกกุสลสมปทํ ฯ อุปเนตติ สา
โภชนสมปทาติ อุปนยติ ฯ กสฺมา สมปฺนฺนํ หิสฺส ตํ กตฺนฺติ(๓)
ยสฺมาสฺส ตํ กตกมฺมํ สมปฺนฺนํ ปริปฺณณนฺติ อตุโถ ฯ
สมปฺนฺนตฺถฐาติ สมปฺนฺโน อตฺถ อธิ ฯ วิชฺชาจรณสมปฺนฺโนติ
ตีหิ วิชฺชาหิ จ ปฺลยจทสฺหิ จรณชฺมเมหิ จ สมฺนฺนาคโต ฯ
ลทฺฐาติ เอวฺรุโป ปุคฺคโล จิตฺตสฺส สมปทํ อเวกฺลลํ ปริปฺณณ-
ภาวํ ลภิตฺวา ฯ กโรติ กมฺมสมปทนฺติ ปริปฺณณํ กมฺมํ
กโรติ ฯ ลภติ จตุตถสมปทนฺติ อตฺถลยจ ปริปฺณณํ ลภติ ฯ
ทิกฺกุณฺนิสมปทนฺติ วิปฺสฺสนาทิกฺกุณฺนิ ฯ มคฺคสมปทนฺติ โสตาปตฺติ-
มคฺคํ ฯ ยาคิ สมปฺนฺนมานโสติ ปริปฺณณจิตฺโต หุตฺวา อรหฺตฺตํ
ยาคิ ฯ สา โหติ สพฺพสมปทาติ สา สพฺพทา(๔) ทฺกฺเขหิ วิมฺตฺติ
สพฺพสมปทา นาม โหตีติ ฯ

จตุตถํ ฯ

ปฺลยจเม ทานูปตฺติโยติ ทานปฺลยจา อุปตฺติโย ฯ

#๑. ปริปฺณณผลํ จตุตถํ สมปทา โหติ ฯ

#๒. ม. สมปฺนฺนํ วิวิธโภชนํ ฯ ๓. ม. กตํ ฯ ๔. ม. สพฺพทฺกฺเขหิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทานวคควณณา หน้า ๑๗๕

ปทหตีติ (๑) จเปติ ฯ อธิฐฐาตีติ ตสเสว เววจนํ ฯ ภาเวตีติ
วทุเมติ ฯ หีนะมิตุนติ (๒) หีนะสุ ปญจสุ กามกณฺเฐสุ อธิมุตฺติ ฯ (๓)
อุตฺตริ อภาวิตุนติ ตโต อุปฺริมคฺคผลตฺถาย อภาวิตํ ฯ ตตฺถุป-
ปตฺติยา สํวตฺตตีติ ยํ จานํ ปตฺเถตฺวา กุสฺลํ กตฺติ ตตฺถ
นิพฺพตฺตุนตฺถาย สํวตฺตติ ฯ

วितฺรากลฺลสฺสตี มกฺเคน วา สมฺมุจฺฉินฺนรากลฺลสฺส สมฺมาปตฺติยา
วา วิกฺขมฺภิตฺรากลฺลสฺส ฯ ทานมตฺเตเนว หิ พุรฺหมฺโลกเ นิพฺพตฺติตฺตํ
น สกฺกา ทานํ ปน สมฺมาธิวิปฺสฺสนาจิตฺตสฺส อลงฺการปฺริวาริ
โหติ ฯ ตโต ทานน มุทฺจิจฺจโต พุรฺหมฺวิหาเร ภาเวตฺวา พุรฺหม-
โลกเ นิพฺพตฺตติ ฯ เตน วุตฺตํ วิตฺรากลฺลสฺส โน สรากลฺลสฺสตี ฯ

ปญจํ ฯ

นญฺเจ ปุญฺญกิริยา จ สฺวา (๔) เตสํ เตสํ อานิสฺसानํ
วตฺถุ จาติ ปุญฺญกิริยาวตฺถุ ฯ (๕) ทานาทินญฺหิ ลกฺขณเ จิตฺตํ
จเปตฺวา เอวรูปํ นาม อเมหฺหิ ทานํ ทาทพฺพํ สิลํ
รกฺขิตพฺพํ ภาวนา ภาเวตฺวาตฺติ สตฺตา ปุญฺญานิ กโรนฺติ ฯ
ทานเมว ทานมยํ ทานเจตฺนาสุ วา ปุริมเจตฺนาโต นิปฺพนฺนา
สนฺนิฏฺฐาปกเจตฺนา ทานมยํ สิลาทิหิ สิลมยาทีนํ วิย(๖) ฯ
เสสทฺวเยสุปี เอเสว นโย ฯ

- #๑. ม. ทหตีติ ฯ ๒. ม. หีนะ วิมุตฺตุนติ ฯ ๓. ม. วิมุตฺติ ฯ
- #๔. ม. ปุญฺญกิริยานิ จ ตานํ ฯ ๕. ม. วตฺถุณิ ปุญฺญกิริยาวตฺถุณิ ฯ
- #๖. ม. สิลาทิหิ สิลมยาทีนํ วิย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อฎฐกนิปาตวณฺณนา หน้ํา ๓๗๖

ปริตตํ กตํ โหตีติ โถกํ มนุทํ กตํ โหติ ฯ

นาภิสฺมโกตีติ น นิปฺพชฺชติ ฯ อกตํ โหตีติ ภาวนาย โยโคเยว (๑)
อนารทฺุโร โหตีติ อตฺุโถ ฯ มนุสฺสโตภกฺขณฺติ มนุสฺสเสสฺส สฺมปฺตฺติ-
รหิตํ(๒) ปณฺจวิธํ นีจกฺลํ ฯ อฺุปฺปชฺชตีติ ปฏฺิสนฺธิวเสน อฺุปกฺจณฺติ
ตตฺถ นิพฺพตฺตตีติ อตฺุโถ ฯ มตฺตโส กตฺนฺติ ปมาณฺน กตํ
น(๓) พหุํ ฯ มนุสฺสโตภกฺขณฺติ มนุสฺสเสสฺส สฺกํ วริ
ตีวธิกฺกสฺมปฺตฺตี ฯ (๔) อธิมตฺตนฺติ อธิกปฺปมาณํ พลํ (๕) วา ฯ
อธิคณฺหนฺตีติ อธิภวิตฺวา คณฺหนฺติ วิสิฏฺฐตฺรา เชฏฺฐกา
โหนตีติ อตฺุโถ ฯ

นฏฺฐํ ฯ

สฺตตฺเม สฺจินฺติ สฺทฺุชฺชํ วณฺณสฺมปฺนํ เทติ ฯ ปณฺธิตฺนฺติ
รสุปฺปนํ ฯ (๖) กาลเณนาตี ยฺุตฺตปฺปยฺุตฺตกาเลน ฯ กปฺปิยนฺติ ยํ
กปฺปิยํ ตํ เทติ ฯ วิเจยฺย เทตีติ อิมสฺส ทินฺนํ มหปฺผลํ
ภวิสฺสตี อิมสฺส น มหปฺผลนฺติ เอว (๗) ปฏฺิคฺคาหํ วา ปณฺธิชาย
ทानวเสน ทานํ วา วิจินฺตฺวา เทติ ฯ

สฺตตฺมํ ฯ

อฎฐเม อตฺุถายาตี อตฺุถตฺถาย ฯ หิตาย สฺชายาตี
#๑. สี. ภาวนายโยเคเยว ฯ ๒. ม. สฺมปฺตฺติรหิตํ ฯ
#๓. ม. นสฺทฺุโท นตฺุติ ฯ ๔. สี. ติวธิกฺกสฺมปฺตฺติสฺหิตํ ฯ ม. มนุสฺสเสสฺส
#สฺกฺกภาวํ ติวธิกฺกสฺมปฺตฺตี ฯ ๕. ม. พลวํ ฯ ๖. ม. รสุปฺปนํ ฯ
#๗. ม. ปฏฺิคฺคาหกปฺริเยสนวเสน ทานํ วา ปณฺธิชายวเสน ทานํ วา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทานวคฺควณณา หน้า ๑๗๗

หิตตถาย สุตตถาย ฯ ปุพฺพเปตํนํติ ปรโลกกตํนํ ฌาตํนํ ฯ
อิมสฺมํ สุตเต อนุปฺปนฺเน พุทฺเธ จกฺกตฺติ ราชานํ โภชิตตฺตา
ปจฺเจกพุทฺธา ลพฺภนํติ พุทฺธกาเล พุทฺธา เจว พุทฺธสาวกา
จ ฯ ยถาวุตตํนํติ เอเตสํ อตฺถาย หิตาย สุขาย สํวตฺตํนํติ ฯ
พหุํนํ วต อตฺถาย สปฺปลโย ฆรมาวสํนํติ สปฺปลโย ฆเร
วสํนํติ พหุํนํ วต อตฺถาย โหติ ฯ ปุพฺเพติ ปจฺเมว ฯ
ปุพฺเพกตมฺนุสฺสรนํติ มาตาปิตุํนํ ปุพฺพการุณฺเ อนุสฺสรนํติ ฯ
สทรมฺเมนาติ สการณฺเนน ปจฺจยฺปฺชเนน ปุชฺเชติ ฯ (๑) อปาเป
พุทฺหมจาริโนติ อปจยติ (๑) นิจฺจตฺติเนสํ อปชฺชติ ฯ เปสโลติ
ปยสิโล ฯ

อภฺฐมํ ฯ

นวมํ ทานานํติ เจตนาทานานํติ ฯ อกฺคณฺณานํติอาทํนํ
ปทานํ (๒) อตฺถโย เหนฺจฺจ วุตฺโตเยว ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม ปาณาติปาโตติ ปาณาติปาตเจตนา ฯ สพฺพลหุสฺโสติ
สพฺพลหุโก ฯ อปฺปายุกสํวตฺตนิโกติ (๓) เตนํ ปรีตฺตเกน กมฺมวิปาเกน
อปฺปายุก โหติ ทินฺนํมตฺตตาย วา ปฏฺธิสฺนุชฺชา วิลียติ มาตุ-
กฺจฺฉิตฺโต นิกฺขนฺตมตฺโต (๔) วา ฯ เอวฺรุโป หิ น อณฺณสฺส กสฺสจฺจิ
#๑. ม. อปเจ พุทฺหมจาริโยติ พุทฺหมจาริโน อปจยติ ฯ
#๒. ม. อยํ ปาฐุ นตฺถิ ฯ ๓. ส. สพฺพลหุสฺโส อปฺปายุกสํวตฺตนิโกติ ฯ
#๔. ม. นิกฺขนฺตมตฺเต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อฎฐกนิปาตวณณา หน้า ๓๗๘

นิสฺสนุโท ปาณาติปาตสุเสว คตมคฺโค เอโสติ ฯ โภคพฺยสน-
 สํวตฺตนิโกติยถา กากณิกมตฺตมปี หตฺเถ น ติฏฺฐติ เอว
 โภคพฺยสนํ สํวตฺเตติ ฯ สปตฺตเวรํสํวตฺตนิโก (๑) โหตีติ สห สปตฺเตหิ
 เวรํ สํวตฺเตติ ฯ ตสฺส หิ สปตฺตาว (๒) พหฺกา โหนฺติ ฯ โย
 จ นํ ปสฺสตี ตสฺมี เวรํ อุปฺปาเทติ น นิพฺพายตี ฯ เอวรฺูโป
 หิ ปรฺสฺส รกฺขิตฺโคปิตกณฺเฑ อปฺรารชฺส นิสฺสนุโท ฯ อฎฺฐพ-
 กฺกขานํสํวตฺตนิโก โหตีติ อฎฺฐเตน อพฺกฺกขานํ สํวตฺเตติ
 เยน เกนจิ กตํ กนฺตุวา(๓) อุปริ ปตฺติ ฯ มิตฺเตหิ
 เกทนํสํวตฺตนิโกติ มิตฺเตหิ เกทํ สํวตฺเตติ ฯ ยํยํ มิตฺตํ กโรตี ฯ
 โส โส ภิชฺชติเยว ฯ อมฺนาปสทฺทํสํวตฺตนิโกติ อมฺนาปสทฺทํ
 สํวตฺเตติ ฯ ยา สา วาจา กณฺฎฺกา กกฺกสา กฏฺกา อภิสฺชชฺณี
 มมฺมจฺเจทิกา คตคตฺฏฺจฺจเน ตเมว สฺสณฺาติ มฺนาปสทฺทํสวณํ
 นาม น ลกฺติ ฯ เอวรฺูโป หิ(๔) ผฺรฺุสฺวาจาย คตมคฺโค นาม ฯ
 อนาเทยฺยวาจาํสํวตฺตนิโกติ อคฺคเหตุพฺพวณฺํ(๕) สํวตฺเตติ ตฺวํ กสฺมา
 กเถสิ โภ [๖] ตว วณฺํ คเหตุสฺตีติ วตฺตพฺพตํ อापฺชฺชติ ฯ อัย
 สมฺพปฺปลาปสฺส คตมคฺโค ฯ อุมฺมตฺตกํสํวตฺตนิโก โหตีติ
 อุมฺมตฺตกภาวํ สํวตฺเตติ ฯ เตน หิ มนฺุสฺโส อุมฺมตฺโต วา
 จิตฺตจิตฺโต วา เอพฺมุโค วา โหตี ฯ อัย สุรฺาปานสฺส
 #๑. สี่. เวรสปตฺตํสํวตฺตนิโก ฯ ๒. ม. สปตฺตา จ ฯ
 #๓. ม. อัย ปาโฐ นตฺติ ฯ ๓. ม. อัย ปาโฐ นตฺติ ฯ
 #๔. ม. หิสทฺโท นตฺติ ฯ ๕. ม. อคฺคเหตุพฺพวณฺํตํ ฯ
 #๖. ม. เอตฺถนฺฺตเร หิสทฺโท อตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุโปสถวคฺควณณา หน้า ๓๗๕

นิสฺสนุโท ฯ อิมสฺมี สฺตฺเต วฏฺฏเมว กถิตนฺติ ฯ

ทสฺมี ฯ

ทานวคฺโค จตฺตฺโต ฯ

อุโปสถวคฺควณณา

ปณฺจมสฺส จตฺตฺเถ อิม เจปี วาเสฏฺฐ มหาสาธาติ
ปฺรโต จิตฺเต เทว สาตรุกฺเข ทสฺเสนฺโต ปฺริกปฺโปปมฺ อาท ฯ
อิทํ วุตฺตํ โหติ อิม ตาว มหาสาธา อเจตนา ฯ สเจ
เอเตปี สเจตนา หุตฺวา อฏฺฐจฺกสมนฺนาคตฺ อุโปสฺถิ อฺปวเสยฺย
เอเตสฺปี โส อุโปสฺถฺปวโส ทิมฺรตฺตํ หิตาย สุขาย อสฺส ฯ
มนุสฺสญฺเต (๑) ปน วตฺตพฺพเมว นตฺถิติ ฯ

จตฺตฺถิ ฯ

นฏฺฐเจ เยนายสฺมา อนฺรฺรทฺโธติ ตา กิร เทวตา
อตฺตโน สมฺปตฺตี โอลเกตฺวา กิ นฺ โข นิสฺสาย อຍ
อเมหฺหิ สมฺปตฺติ ลทฺธาติ อวชฺชมานา เถรํ ทิสฺวา มຍ
อมฺหากံ อຍยสฺส ปฺพเพ จกฺกวตฺติรชฺชํ การณฺตสฺส (๒) ปาท-
ปฺริจาริกา หุตฺวา เตน ทินฺโนวาทฺเต จตฺวา อิมํ สมฺปตฺตี
ลภิมฺหา กจฺฉาม เถรํ อานตฺวา อิมํ สมฺปตฺตี อนฺ-
ภวิสฺสามาติ ทิวาเยว เยนายสฺมา อนฺรฺรทฺโธ เตนฺอุปสงฺกมိสฺสุ ฯ
#๑. ม. ญฺเต ฯ ๒. ม. กโรนฺตสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อฎฐกนิปาตวณณา หน้า ๓๘๐

ตีสุ จานีสติ ตีสู การณสุฯ จานโส ปฏิลภามาติ
ขณเนว ลภามฯ สททนต์(๑) วจนสททํ วา คีตสททํ วา
อาภรณสททํ วาฯ ปีตา อสุสูติอาทีนิ นีลา ตาว ซาตา
ปีตา ภวิทฺ น สกขิสฺสนตีติอาทีนา นเยน จินฺเตตฺวา
วิตกฺเกติ(๒)ฯ ตาปี อิทานิ อโย โอมฺหากํ ปิตภาวํ อิจฺฉติ
อิทานิ โลहितภาวณฺติ ตาทิสาว อเหตุํฯ อจฺฉริกํ (๓) วาเทสีติ
ปาณิตลํ วาเทสีฯ

ปลฺลจฺจกิกฺกสฺสาติ อาตตํ วิตตํ อาตตวิตตํ สฺสูริ ฆนฺนติ
อิมหิ ปลฺลจฺจกฺเกหิ สมนฺนาคตฺสฺสฯ ตตฺถ อาตตํ นาม จมฺม-
ปริโยนทฺเชสุ เภริอาทีสุ เอกตฺลตฺริยํ วิตตํ นาม อุกฺยตลํฯ
อาตตวิตตํ นาม สพฺพโส ปริโยนทฺธํ สฺสูริ วัสาทิ ฆนํ
สมฺมาทิฯ สฺวินิตฺสฺสาติ อากทฺฒนสฺถิตฺลกรณาทิหิ สฺมุจฺฉิตฺสฺส(๔)ฯ
สฺอุปฺปฏิปตาพิตฺสฺสาติ ปมาณฺเจ จิตฺภาวซานนคฺถํ สฺสุจฺจ ปฏิปตา-
พิตฺสฺสฯ กุสเลหิ สฺสมนฺนนาหตฺสฺสาติ เย วาเทตฺถํ กุสลา เจกา
เตหิ วาทิตฺสฺสฯ วคฺคฺชิตฺติ มฐฺโร (๕) สฺสุนฺทโรฯ รชนฺนีโยติ รณฺเชตฺถํ
สมตฺถโลฯ กมนฺนีโยติ กามตฺพพฺยตฺโตฯ ขมนฺนีโยติปิ ปาโจ
ทิวสฺปี สฺยุมมาโน ขมเตว น นินฺพฺพินฺทตีติ อตฺถโลฯ มทฺนีโยติ(๖)
มานมทฺปฺริสฺมทฺชนโนฯ

#๑. ม. สฺรณฺติฯ ๒. ม. วิตกฺเกติฯ ๓. ม. อจฺฉริฯ

#๔. ม. สฺมุจฺฉิตฺสฺสฯ ๕. ม. เจโกฯ ๖. ม. มทฺนีโยฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุโปสถกคณณนา หน้า ๓๘๑

อินุทริยานิ โอกุขิปติ อสารูปป์ อีมา เทวดา กโรนุตีติ
 อินุทริยานิ เหฏฐา ขิปี น อกขินี อุมมิเลตฺวา โอลิเกสิ ฯ
 น ขุยโย อนรุทฺโธ สาทียตีติ มยฺ นจฺจาม คายาม
 อโย ปน อนรุทฺโธ น โข สาทียติ อกขินี อุมมิเลตฺวา
 น โอลิเกติ ก็ มยฺ นจฺจิตฺวา วา คายิตฺวา วา กริสฺสามาติ
 ตตฺถเว อนนฺตรชาयीสุ ฯ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตี ตาลํ
 เทวตานํ อานุกาवं ทิสฺวา กตฺติหิ นฺ โข ฐมฺเมหิ สมฺนฺนาคโต
 มาตุคาโม มนาปกาเยเก เทวโลเก นิพฺพตฺตตีติ อิมมตฺถํ ปุจฺฉิตฺตุ
 อุปสงฺกมิ ฯ

นญฺฐํ ฯ

นวมเม อยฺส โลโก อารทฺโธ โหตีติ อยมสฺส โลโก
 อิลโลเก กรณกมฺมตฺตาย วิริยสฺส อารทฺชตฺตา(๑) ปรีปฺณตฺตตา
 อารทฺโธ โหติ ปรีปฺณโณ ฯ โสพสาการสมฺปนฺนาติ สุตฺเต
 วุตฺเตหิ อญฺจหิ อญฺจกถาสฺ (๒) อญฺจหีติ โสพสฺหิ อากาเรหิ
 สมฺนฺนาคตา ยานี วา (๓) อญฺจงฺกานี ปรีปี เตสฺส สมาทเปตีติ
 เอวंपิ โสพสาการสมฺปนฺนาติ เอเก ฯ สทฺธาสิลจาคปญฺญา (๔)
 ปเนตฺถ มิสฺสึกา กถิตา ฯ

นวมํ ฯ

- #๑. สี. โลโก กรณมตฺตาย อารทฺชตฺตา ฯ ม. โลโก อิลโลเก
- #กรณมตฺตาย อารทฺชตฺตา ฯ ๒. ม. กถาสฺ ฯ
- #๓. สี. ยานี ตสฺสา ฯ ๔. ม. สทฺธาสิลปญฺญา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๑๘๒

ทสมํ ภิกขุสงฆสฺส กถิตํ ฯ

สพฺพสตฺเตสฺส ปน ยํ น วุตฺตํ ตํ เหฏฺฐา อากตฺนยตฺตา
อตุตฺตานตฺถเมวาทิ ฯ

ทสมํ ฯ

อุโปสถวฺกโค ปญฺจโม ฯ

ปฐฺมปณฺณาสกวณณา นิฏฺฐิตา

ทฺถียปณฺณาสกวณณา

โกตฺมิสฺสตฺตวณณา

นฏฺฐสฺส ปจฺเม สกฺเกสฺส วิหฺรติติ ปจฺมกมฺเนน คนฺตฺวา
วิหฺรติ ฯ มหาปชาปตีติ ปุคฺตปชา ย เจว ฐิตฺุปชา ย จ มหนฺตตฺตา
เอวํลทฺธนา มา ฯ เยน ภควา เตนฺอุปสงฺกมิตฺติ ภควา กปิตฺุปริ
คนฺตฺวา ปจฺมเมว นนฺทํ ปพฺพาเชสิ สตฺตเม ทิวเส ราหุล-
กุมาริ ฯ จุมฺพุกกฺลเห อุกฺยนกรวาสีสุ (๑) ยฺยทฺธตฺถาย นิกฺขนฺเตสฺ
สฺตฺถา คนฺตฺวา เต ราชาโน สญฺญาเปตฺวา อตุตฺตทณฺฑ-
สฺตฺตํ (๒) กเถสิ ฯ ราชาโน ปตีทิตฺวา อทฺตฺตยสฺเต อทฺตฺตยสฺเต
กุมारे อทฺตฺ ตานิ ปญฺจกฺุมารสฺตานิ สตฺถุ สนฺตฺเท
ปพฺพชฺชีสุ อถ เนลํ ปชาปตีโย สาสนํ เปเสตฺวา อนกฺริตี
อุปฺปาทยีสุ ฯ สฺตฺถา เตลํ ปน(๑) อนกฺริตฺยา อุปฺปนฺนภาวํ
#๑. ม. ปน อุกฺยนกรวาสีเกสฺส ฯ ๒. พ. ส. ๒๕/๔๒๒/๕๑๓ ฯ
#พ. มหา. ๒๕/๓๘๘/๔๘๘ ฯ ๓. ม. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โคตมีวคควณณา หน้ ๑๘๑

ตควา เต ปญจสเต ทหรกฤษฎุ กุณาลทห้ เนตวอ อตุตโน
กุณาลกาลเ นีสินนปฺพเพ ปาสาณเตเล นีสีทิตวอ กุณาล-
ชาตกกถาย(๑) เตสั อนกริตี วิโนเทตวอ สพฺเพปี เต โสตา-
ปตฺติผลเ ปตฺติฐาเปสี ปฺน มหาวนั อเนตวอ อรหตฺตผลเติ ฯ
เตสั จิตฺตชานนตฺถึ ปฺนปี ปชอปติโย สาสนั ปหิณฺสีสุ ฯ
เต อภพฺพว มยั ฆรวาาสสฺสาติ ปฺฐิสาสนั ปหิณฺสีสุ ฯ ตา
น ทานี อมฺหากั ฆริ คนฺตุ ยุตฺตัม มหาปชอปติยา สนฺตีกั
คนฺตวอ ปพฺพชฺชั อฺนุชานาเปตวอ ปพฺพชฺชิสฺสามาติ ปญจสตาปี
มหาปชอปตี อฺปสงฺกมิตวอ อยฺเย อมฺหากั ปพฺพชฺชั อฺนุชานา-
เปถาติ(๒) อหํสุ ฯ มหาปชอปตี ตา อิตฺถิโย กเหตวอ เยน
ภควา เตนฺปสงฺกมึ ฯ เสตจฺจตฺตสฺส เหมฐจฺจารญฺโฆ ปรีนินฺพพฺต-
กาเล อฺปสงฺกมิตปี วทนฺติเยว ฯ

อลั โคตมี มา เต รุจฺจิติ กสฺมา ปฏิกฺขิปี นนุ
สพฺเพสัปี พุทฺธานํ จตฺสฺโส ปรีสา โหนฺตฺติติ กามั โหนฺตฺติ
กิลเมตวอ ปน อเนกวารี ยาจิตฺเตน(๓) อฺนุณฺดาตัม ปพฺพชฺชั ทุกฺเขน
ลทฺฐาติ สมฺมา ปรีปาลสฺสนฺตฺติติ ครุ กตวอ อฺนุณฺดาตุ-
กาโม ปฏิกฺขิปี ฯ ปกฺกามิตี ปฺน กปีลปฺรเมว ปาวีสี ฯ ยถา-
กรินฺตัม วิหริตวอติ โพรเนยฺยสฺตฺตฺตานํ อฺปนีสฺสยั โอลเณนฺโต
ยถาชฺฌาสเยน วิหริตวอ ฯ จาริกั ปกฺกามิตี มหาชนสงฺคหั
กโรนฺโต อุตฺตมาย พุทฺธสีริยา อโนปเมน พุทฺธวิลาสเณ
#๑. พุ. ชา. ๒๘/๒๕๖/๑๐๖ ฯ ๒. ม. อฺนุชานาเปถาติ ฯ
#๓. ม. ยาจิตฺเต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๓๘๔

อตุริตจาริกํ ปกุกามิ ฯ

สมพหุลาหิ สากิยานีหิ สทุรินฺติ อนฺโตนิเวสนสุมิเยว
ทสพลํ อุทฺทิสฺส ปพฺพชฺชาเวสํ คเหตุวา ตาปี (๑) ปญฺจสตา
สากิยานิโย ปพฺพชฺชาเวสํเยว คาหาเปตฺวา สพฺพาหิปี ตาหิ
สมพหุลาหิ สากิยานีหิ สทฺธิ ฯ ปกุกามิตฺติ (๒) คมนํ อภินิหริ ฯ
คมนาภินิหรณกาเถ ปนฺสฺสา(๓) สฺซุมมาลา ราชิตฺถิโย ปทสา
คนฺตุํ น สกฺขิสฺสสนฺตีติ สากิยโกถิยราชาโน โสวณฺณสิวิกาโย
อุกฺกฐาปยีสฺส ฯ (๔) ตา ปนฺ ยานเ อารุยฺห กจฺจนฺตีหิ สตุถริ
อการโว กโต โหตีติ เอกปณฺณาสโยชนิกํ มคฺคํ ปทสาว
ปฏฺธิปชฺชิสฺส ฯ ราชาโนปี ปฺรโต จ ปจฺจโต จ อารกฺขํ สํวิททา-
เปตฺวา ตณฺฑลสปฺปิเตลาทินํ สกฺภาณิ ปฺรุตฺวา คตคตฺกฺจฺจานเ
อาหารํ ปฏฺธิยาเทถาติ ปฺริเส เปสยีสฺส ฯ สฺสุนหิ ปาเทหิตฺติ ตาสํ
หิ สฺซุมมาลตฺตา ปาเทสฺ เอโก โฝโฏ อุกฺกฺเจติ เอโก ภิชฺชติ ฯ
อุโก ปาทา กฏฺกฏฺจิสฺสปรฺกิณฺณา วิย หุตฺวา อุทฺธฺรมาตา [๕]
ชาตา ฯ เตน วุตฺตํ สฺสุนหิ ปาเทหิตฺติ ฯ พหิทฺวารโกกฺกฺชเกติ ทฺวาร-
โกกฺกฺชกฺส(๖) พหิ ฯ กสฺมา ปนฺวํ สณฺจิตาติ เอวํ กิรฺสฺสา
อโหสิ อหํ ตถาคเตน อนนฺนุณฺนาตา สยเมว ปพฺพชฺชาเวสํ
อคฺคเหสี เอวํ คหิตฺทาโว จ ปนฺ เม สกฺลชฺมพฺพุตีเป ปากโฏ
#๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. จาริกํ ปกุกามิตฺติ ฯ
#๓. ม. ปนฺ ตา ฯ ๔. ม. อุปฺกฺฐาปยีสฺส ฯ
#๕. ม. เอตฺถนฺตเร ชาตาติ
#ทิสฺสติ ฯ ๖. ม. ทฺวารโกกฺกฺชกโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โคตมীবุคควณณา หน้า ๑๘๕

ชาโต ๑ สเจ สตุถา ปพพชช อนุชานาติ อิจฺเจติ กุสลํ ๑

สเจ ปน นานุชานิสฺสตี มหตี ครหา ภวิสฺสตีตี วิหาริ

ปวิสฺสตี อสกุโกนฺตี โรทมานาว อฏฺฐาสี ๑

กี นุ ตฺวํ โคตมิตี กี นุ ราชกุลานํ วิปตฺติ

อุปฺปนฺนา เกน นุ (๑) ตฺวํ การณน เหวํ วิวณฺณภาวํ ปตฺตา

สฺสูเนหิ ปาเทหิ ๑เป ๑ จิตาติ ๑ อณฺเณนปี ปริยาเยนาติ

อณฺเณนปี การณน ๑ พหุการา ภนฺเตติอาทีนา ตสฺสา कुณิ

กเถตฺวา ปฺน ปพพชช ยาจฺนฺโต เอวมาห ๑

สตุถาปี อิตฺถิโย นาม ปรีตฺตปฺลณฺวา เอกายาจิตมตฺเตเยว(๒)

ปพพชชชย อนุณฺลาตาย น มม สาสนํ กรุํ กตฺวา

กณฺหิสฺสสนฺตีตี ติกฺขตฺตํ ปฏิกฺขิปีตฺวา อิทานิ กรุํ กตฺวา

คาหาเปตฺกกามตาย สเจ อานนฺท มหาปชาปตี โคตมึ อฏฺฐ

ครุชฺชเม ปฏิกฺกณฺหาติ สาวสฺสา โหตุ อุปฺสมฺปทาติอาทีมาห ๑

ตตฺถ สาวสฺสาตี สาเอว อสฺสา ปพพชชชปี อุปฺสมฺปทาปี

โหตุ ๑

ตทฺหุปฺสมฺปนฺนสฺสาตี ตํ ทิวสฺปี อุปฺสมฺปนฺนสฺส ๑

อภิวาทนํ ปจฺจฏฺฐจฺานํ อณฺชลิกมฺมํ สามิจิกมฺมํ กตฺตพฺพนฺติ

โอมานาติมาเน อกตฺวา ปณฺจปตฺติฏฺฐิตฺเตน อภิวาทนํ อาสนา

ปจฺจฏฺฐจฺาย ปจฺจกฺกมฺนวเสน ปจฺจฏฺฐจฺานํ ทสนฺเข สโมธานฺเตตฺวา

#๑. ม. นุสฺสทฺโท นตฺถิ ๑ ๒. ม. เอกายาจิตมตฺเตเนว ๑

*เล่มที่ ๑๕ อฏฐกนิปาตวณณา หน้า ๓๘๖

อณชติกมมํ อาสนปณณาปนพีชนาทิกํ อนุจจวิกกมมสงฆาติ
 สามีจิกมมณจ กตตพพํ ๑ อภิกขุเก อาวาเสติ ยตถ วสนุตติยา
 อนนุตราเยน โอวาทตถาย อุปสงกมนารहे जान(๑) โอวาท-
 ทายโก อาจริโย นตถิ อัย อภิกขุโก อาวาโส นาม ๑
 เอวรुเป อาวาเส วสุत्तं न उपकनตพพํ ๑ अनवत्तमासनुति
 अनुपोसति १ ओवात्तुपसगमननुति ओवात्तถाय उपसगमनं १
 तिग्गुजेनाति जग्गुणा तिग्गुजेन १ सुतेनाति सोतेन सुतेन १
 प्रिसगयाति तिग्गुसुत्तवसेन(๒) प्रिसगितेन १ करुत्तमनुति करुत्तं
 संग्गातिसेसापत्ति १ पग्गुमानत्तनुति अनुनानि पण्णरसत्तवसानि
 मानत्तं १ लसु च्चम्मเสत्ति विकालโกचनजग्गुजेसु तिग्गुขาपत्तेसु १
 तिग्गुचित्तिग्गुखायाति ऐकत्तिग्गुत्तं ओच्चत्तं कत्ता पुริत्तिग्गुखाय(๓) १
 ओग्गोत्तित्तพโพ प्रिरात्तित्तพโพत्ति त्सन्नं ओग्गोत्तवत्तुन्नं ओच्चत्तरेन
 ओग्गोत्तवत्तुन्ना न ओग्गोत्तित्तพโพ ग्गुत्तंपत्तिसนาย (๔) ยาย กายจि
 प्रिरात्तय न प्रिरात्तित्तพโพ १ ओवโग्गุ ग्गुत्तुन्नं ग्गुत्तु
 वจ्ชนปโत्ति ओวาทानุत्तาสत्तिच्चम्मกत्ताสง्खात्तो वจ्ชนปโत्ति ग्गुत्तुन्नं
 ग्गुत्तु वารित्त (๕) पिहित्त न ग्गुत्तुन्निया โกจि ग्गुत्तु ओवत्तित्तพโพ
 वा अनुत्तात्तित्तพโพ वा १ गन्ते प्रिरात्तकत्तेरा อित्तจित्तจ
 वत्तं पुริत्तुत्ति ऐवं पन पवेत्तिवसेन กत्तेत्तं वग्गुत्ति १
 #๑. ม. อุปสงกมณฐฎาเน ๑ ๒. ส. तिग्गुत्तुत्तวเสน ๑
 #๓. ส. ตาย तिग्गุचित्तिग्गุखाय ๑ ๔. ส. ग्गุत्तंपत्तिसนาย ๑ ๕. ม. โอวาริต्त ๑
 #๖. ม. อิต्तं จีวรवत्तं ๑

*เล่มที่ ๑๕ โคตมียุคความฉันทา หน้า ๑๘๘

อโนวโฏ ภิกขุณั ภิกขุณีสุ วจนปโถติ ภิกขุณั ปน ภิกขุณีสุ
วจนปโถ อนิวาโรโต (๑)ยถารุจิ โอวทิตุ อนุสาสิตุ ฐมมกถิ
กเถตุนติ(๑) อยเมตถ สขุเขโป วิตุถารโต ปเนสา คุฐมมกถา
สมนุตปาสาทิกาย วินยสิวณณนาย วุตตนเยเนว เวทิตพพา ฯ

อิเม ปน อฏฐ คุฐมเม สตถุ สนติเก อุกคเหตุวา
เถเรน อตตโน อาโรจิมานะ สุตวาว มหาปชาปติยา
ตาวมหนตติ โทมนสสิ ขณน ปฏิปุตสมภิ อโนตตตททโต
อาภเตน สิตฺตทกสฺส ฆฏฺฐเตน มตฺถเก ปริสิตฺตา วิย
วิกตปริพาหา อตตมณา หุตฺวา คุฐมมปฏิคฺคหณน อฺปฺปนํ
ปีติปามุชฺช อวิกโรนฺตี เสยฺยถาปี ฆนฺเตติอาทิกิ อฺทานํ
อฺทานะสิ ฯ

กฺมฺภตฺถเณนเกหิติ กฺมฺภะ ทีปํ ชาเลตฺวา เตน อาโลเกน
ปรภเว ฆณฺฑํ วิจินิตฺวา เณนโกเรหิ ฯ เสตฺถุจิกา นาม
โรคชาตฺติ เอโก ปาณโก นาพิมชฺเช กตฺติ กณฺฑํ วิชฺชติ
เยน วิทฺฐา กณฺฐา นิกฺขนฺตฺปิ สาลิสฺสิสิ จิริ คเหตุํ น
สกุโกติ ฯ มลฺลชฺเชจิกา นาม โรคชาตฺติ อฺจฺจฺจฺจํ อโนโต
รตฺตภาโว ฯ

มหโต ตพากสฺส ปฏิกฺจเจว ปาพินฺติ (๒) อิมินา ปน
เอตมตฺถิ ทสฺเสติ ยถา มหโต ตพากสฺส ปาพียา อพฺพุชฺชายปี

#๑. ม. ยถารุจิ โอวทิตุ อนุสาสิตุ ฐมมกถิ กเถตุนติ ฯ

#๒. ม. อาพินฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๑๘๘

น (๑) กิณจิก อุกกั ติกุจเตว ปจมเมว พทุชาย ปน ยั อพทุช-
 ปจจยา น ติกุเจยย ตมปิ ติกุเจยย เอวเมว เย อิเม
 อนุปปนเน วตตุสมิ ปฏิกจเจว อวิติกกมนตถาย (๒) ครุชมา
 ปลลตตเตส หิ (๓) อปปลลตตเตส มาตุคามสส ปพพชิตตต
 ปลลจวสสตานิ สทชมโม ติกุเจยย ๑ ปฏิกจเจว ปลลตตต ปน
 อปรานิปิ ปลลจวสสตานิ จสสตีติ เอวิ ปจมี วุตตี วสส-
 สหสสเมว จสสตี(๔) ๑ วสสสสสนนติ เจตี ปฏิสมภิทาปปลต-
 ชินาสวเสเนว วุตตี ตโต ปน อุตตริปิ สุกขวิปสสกชีณาสว-
 วเสน วสสสสสตี อนาคตามิวเสน วสสสสสตี สกทากามิวเสน
 วสสสสสตี โสตาปนนเสน วสสสสสนนติ เอวิ ปลลจวสส-
 สหสสานิ ปฏิวะสทชมโม จสสตี ๑ ปริยตติชมโมปิ ตานิเยว ๑
 น หิ ปริยตติยา อสตี ปฏิวะโร อตถิ นาปิ ปริยตติยา
 สตี ปฏิวะโร น โหตี ๑ ลิงกั ปน ปริยตติยา อนุตริหิตายปิ
 ปรีค(๕) ปวตติสสตีติ ๑

ปจมี ๑

ทุดิเย พหุสสุโตติ อีช สกตสสาปี พุทชวจนสส วเสน
 พหุสสุตถาโว เวทิตพุโพ ๑ ครุชมมนนติ กายสัสคัก ๑ อยเมตถ
 สงเขโป ๑ ภิกขุโนวาทกวินิจโย ปน สมนตปาสาทิกาย

#๑. ม. นสทโท นตถิ ๑ ๒. ม.อนตีกกมนตถาย ๑

#๓. ม. หิสทโท นตถิ ๑ ๔. ม. ฐสสตี ๑ ๕. ม. จิริ ๑

*เล่มที่ ๑๕ โศตมีวคฺควณณา หน้า ๑๘๘

วตุตฺนเยเนว เวทิตฺตฺโพ ๑

ทฺตฺยิ ๑

ตฺตฺยิเย สฺรคคยตฺติ สฺรคคตฺตย ๑ วิรคคยตฺติ วิรคคช-
นตฺตย ๑ สํโยคคยตฺติ วฏฺฏฺ สํโยคคตฺตย(๑) ๑ วิสํโยคคยตฺติ
วฏฺฏฺ วิสํโยคคยตฺตย ๑ อจยคยตฺติ วฏฺฏฺสฺส วฏฺฏฺนตฺตย ๑
โน อปจยคยตฺติ น วฏฺฏฺวิทฺธฺสนตฺตย (๒) ๑ ทฺพฺกรตยตฺติ ทฺปฺโปส-
นตฺตย ๑ โน สฺกรตยตฺติ น สฺขโปสนตฺตย ๑ อิมสฺมี สฺตฺเต
ปฺจมวเวเรน วฏฺฏฺ กถิตฺ ทฺตฺยวเวเรน วิวฏฺฏฺ กถิตฺ ๑ อิมินา
จ ปน โอวเวทน โศตฺมี อรหตฺตฺ ปตฺตตฺติ ๑

ตฺตฺยิ ๑

จตฺตฺเต พฺยคฺขมปชชตฺติ อิทมสฺส นามปฺปเวณฺวิเวสน
ออลปน ๑ ตสฺส หิ ปฺพพฺปฺริสา พฺยคฺขมปเถ ชตตฺติ ตสฺมี
กฺลเ มนฺสฺสา พฺยคฺขมปชชตฺติ วุจฺจนฺติ ๑ อิสฺสฺตฺเตนตฺติ (๓) อิสฺสฺส-
กมฺเมน ๑ ตตฺตฺรปยคยตฺติ อิมสฺมี กาลเ อิทํ นาม กาคฺ
วฏฺฏฺตฺติ ชานเน ตตฺตฺรปยคยตฺติ ๑ (๔) วุทฺธฺสฺสฺลิโนติ วุทฺธฺตฺติสฺลิ
วุทฺธฺสฺสมาจฺจรา(๕) ๑ อายนฺติ อากมฺน ๑ นาจฺโจคคพฺพนฺติ ๑ นตฺติ-
หิ นนฺติ นตฺติกสิริ ๑ ปฺริยทคยตฺติ คเหตุวา
เขเปตฺวา ๑ ตตฺถ ยสฺส วยโต ทฺวิกฺโข อโย ตสฺส วโย
#๑. ม. สํโยคคตฺตย ๑ ๒. ม. วฏฺฏฺวิทฺธฺสนตฺตย ๑ ๓. ม. อิสฺสฺตฺเตนตฺติ ๑
#๔. ม. อูปยคยตฺติ ๑ ๕. ม. วุทฺธฺสฺสมาจฺจรา ๑

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๑๕๐

อัย ปริยาทาตุ น สกโกติ ฯ

จตุธา วิกเช โภเค ปณฺหิตโต ฆรรมาวสั
เอเคน โภเค ภูณฺเชยฺย ทฺวิหิ กมมํ ปโยชเย
จตุตถณฺจ นิธาเปยฺย อาปทาสุ ภวิสฺสตีติ (๑)

เอวํ ปฏฺฐิตชฺชโต ปน วโย อัย ปริยาทาตุ น

สกโกติเยว ฯ อุทุมฺพรขาทิกนฺติ (๒) ยถา อุทุมฺพรานิ ขาทิดูกาเมน
ปกฺเก อุทุมฺพรรุกฺเข จาลิตเอ เอกปฺปหารเนเนว พฺหุณี ผลานิ
ปตนฺติ โส ขาทิตพฺพยฺตตฺกานิ ขาทิตฺวา อิตฺรานิ พฺหุตรานิ
ปฺหาย กจฺจติ เอวเมว โย อายโต วยํ พฺหุตรํ กตฺวา
วิปฺปกรฺนฺโต โภเค ปฺริภฺณชฺติ โส อุทุมฺพรขาทิกณฺจายํ (๓)
กฺลปฺตฺโต โภเค ขาทิตฺติ วุจฺจติ ฯ (๔) อทฺฐมาริกนฺติ อนาคต-
มรณํ ฯ (๕) สมชีวิกํ กปฺเปตีติ สม (๕) ชีวิกํ กปฺเปตีติ สมชีวิตาติ
สมชีวิตาย ชีวิตา ฯ (๖) อปายมฺขานิตฺติ วินาสฐฺฐานานิ (๗) ฯ

อุกฺกฐาตา กมฺมชฺชเยสฺสูติ กมฺมกฺรณฺฐฺฐาเนสุ อุกฺกฐาน-
วิริยสมฺปนฺโน ฯ วิชานวาติ วิชานสมฺปนฺโน ฯ (๘) โสตุถานํ
สมฺปฺรายิกนฺติ โสตุถิกนฺติ สมฺปฺรายิกํ ฯ สจฺจนานาเมนาติ

พฺพทฺธตาเยว พฺพทฺธโรติ เอวํ อวิตถนาเมน ฯ จาโก ปฺนฺถํ
ปวทฺธตีติ จาโก เจว เสสฺปฺนฺถณฺจ ปวทฺธติ ฯ อิมสฺมี

- #๑. ที. ปา. ๑๑/๑๕๗/๒๐๒ ฯ ๒. ม. อุทุมฺพรขาทิวาติ ฯ
- #๓. ม. อุทุมฺพรขาทิกํ วายํ ฯ ๔. สී. อทฺฐมาริกนฺติ อนาคตมรณํ ฯ
- #ม. อชฺชฐมฺรณนฺติ อนาคตมรณํ ฯ ๕. ม. สมมา ฯ
- #สී. สม ชีวิกิ ฯ ๖. ม. วินาสฐฺฐานานิ ฯ ๘. ม. วิทหนสมฺปนฺโน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ โคตมวิภวคณณนา หน้า ๑๕๑

สุตเต สทฐาทโย มิสฺสกา กถิตา ฯ

จตุตถํ ฯ

ปญจมํ อุตฺตทานเมว ฯ

ปญจมํ ฯ

ฉนฺนเจ คพฺโถติ คพฺภวาโส ฯ ทิฏฺฐธมฺมิกายีติ สนฺททิฏฺฐิกาย-
คพฺภวาสสทิสฺสา ปุณฺณปี มนุสฺสคพฺภา ฯ สมฺปฺรายิกายีติ จเปตฺวา
มนุสฺสคพฺภา เสสคพฺเภ ฯ

อุภยํ เอเต กามา ปวฺจจฺนฺตฺติ ทยณฺจ ทุภฺชณฺจ ทยณฺจ

โรโค จ ทยณฺจ คณฺโฑ จ ทยณฺจ สลฺลณฺจ ทยณฺจ

สงฺโก จ ทยณฺจ ปงฺโก จ ทยณฺจ คพฺโภ จาติ เหวํ

อุภยํ เอเต กามา ปวฺจจฺนฺติ ฯ สาทฺฐเปนาติ กามสฺเซน ฯ

ปฺลিপฺนฺติ วฏฺฐปฺลিপฺ ๑ (๑) อติภฺกมฺมาติ อิมสฺมี จาเน วิปฺสฺสนํ

วทฺเทตฺวา อสฺส ภิกฺขุโน อรหฺตฺตํ ปตฺตภาโว คหิโต ฯ เหวรูปํ

หิ (๒) ปชํ ชาติชฺฐเปตํ ตีสุ ภเวสุ ฆนฺทมานํ อเวภฺชตีติ

สุตเต วฏฺฐํ กเถตฺวา คาถาสฺ วิวฏฺฐํ กถิตฺนฺติ ฯ

ฉนฺนํ ฯ

สตุตฺตมอภฺฐมานิ อุตฺตทานคฺคาเนว ฯ

สตุตฺตมอภฺฐมานิ ฯ

นวเม อฺชฺฐโตติ กายวงฺกาทีนํ อภาเวเน อฺชฺโโก ฯ

ปญฺญาสิลสฺมาหิโตติ ปญฺญาจ จ สีเลน จ สมฺนฺนาคโต ฯ

#๑. สี. ปฺลিপฺนฺติ วฏฺฐปฺลিপํ ๑ ๒. สี. คตปฺลিপํ ตํ เหวรูปํ ปชํ ฯ

#ม. เหวรูปํ ปชํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อঙ্กุณิปาตวณณา หน้า ๑๕๒

ยฆมานานนฺติ ทานํ ททนฺตานํ ฯ ปุณฺณเปกฺขานนฺติ ปุณฺณํ
โอบฺโถเกนฺตานํ คเวสนฺตานํ ฯ โอบฺธิกนฺติ อุปฺธิวิปากํ อธิกฺตํ
วานปฺปมาณํ ฯ (๑)

นวมํ ฯ

ทสมเม สมฺกุกฺกุโจติ อุกฺกุโจ อุตฺตโม ฯ สตฺตานนฺติ
สพฺพสตฺตานํ ฯ เสสเมตฺถ อุตฺตานเมวาทิ ฯ

ทสมํ ฯ

โกตฺถมีวคฺโค กฺกุโจ

กฺกุณิฉาลวคฺควณณา

สฺสทฺตมสฺส ปจฺจเม ปวิวิตฺตสฺสชาติ กายวิเวเคน วิวิตฺตสฺส ฯ
นिरายตฺตวฺตฺติโนติ กตฺถจฺจ อนายตฺตวฺตฺติโน วิปฺสฺสนากมฺมิกสฺส ฯ
ลาภายาติ จตฺตปจฺจยลาภาย ฯ โสจฺจ จ ปฺริเทวี จาติ โสโก
จ ปฺริเทวี จ ฯ (๒) โสจฺจจ ปฺริเทวีจฺจจาติปิ ปาโจ ฯ จูโต จ
สทฺทรมฺมาติ คฺขันฺนเยว วิปฺสฺสนาสทฺทรมฺมา จูโต ฯ อิมสฺมี
สฺสทฺเต วกฺกุณฺณวิวกฺกุณฺณํ กถิตํ ฯ

ปฐมํ ฯ

ทฺติเย อลํ อุตฺตโน อลํ ปเรสนฺติ อุตฺตโน จ ปเรสญจ
#๑. สฺ. อวิกฺตํ ฐานํ อปฺปมานํ ฯ ม. โอบฺธิกฺตํ ฐานํ อปฺปมาณํ ฯ
#๒. ม. โสจฺจ จ ปฺริเทวี จาติ โสจฺจ จ ปฺริเทวี จ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ภูมิภาลวคฤคณณา หน้า ๑๕๑

หิตปฏิปัตติย สมตโต ปริยตโต อนุจวิโก ฯ จิปปนิสนตติ
จิปปิ นิสาย มโน(๑) จิปปิ อุปธาเรติ ขนุชชาตอายุตนาทีสุ
กถิยามานสุ เต ชมเม จิปปิ ชานาตีติ อตโต ฯ อิมสมิ สุตเต
สมถวิปัสสนา กถิตา ฯ ปุคคชชมาสเยน ปน เทสนาวิลาเสน
เจต มตถกโต ปฏุจาย เหฏฐา โอวทนุตานิ(๒) กถิตนติ ฯ
ทุกิย ฯ

ตติเย เอวเมวาทิ นิกการณเนว ฯ ยถา วา อัย
ยชาติ เอวเมว ฯ โมฆปริสาติ มุพหปริสา ตุจลปริสา ฯ
อชฺเชสนตติ ยานติ ฯ อนุพนุชิตพุนติ (๑)อิริยาปถานุ-
พนุชเนน อนุพนุชิตพัพ ม น วิชิตพัพ มณฺณโต(๑) ฯ
อาชานนตถิ อปสาเทนโต เอวมาห ฯ

เอส กิร ภิกขุ โอวาเท ทินฺเนปี ปมาทเมวานุยุชติ
ชมม สุตวา ตตเถว วสติ น สมณชมม กาคู อิจฺจติ ฯ
ตสฺมานิ(๔) ภควา เอว อปสาเทตฺวา ปุณฺ ยสฺมา โส
อรหตฺตสฺส อุปนิสฺสยสมฺปนฺโน ตสฺมา ตํ โอวทฺโต ตสฺมาตีห
เต ภิกขุ เอวํ สิกฺขิตพุนติอาทิมาห ฯ ตตถ อชฺฉตฺตํ เม
จิตฺตํ จิตฺตํ ภวิสฺสตี สฺสณฺจิตฺตํ น จุปปนฺนา ปาปกกา อกุสลา
#๑. ม. จิปปิ นิสาย มโนติ นตฺถิ ฯ ๒. ม. โอตรนตฺ ฯ
#๓. ม. อิริยาปถานุคฺมเนน อนุพนุชิตพัพ ม น วิชิตพัพ
#มณฺณนฺติ ฯ อาชานนตถิ อปสาเทนโต ฯ ๔. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๑๕๔

ฌมา จิตต์ ปริยาทาย จสสนตตีติ อิมินา ตาวสสุ โอวาเทน
 นียกชฌตตวเสน จิตตอกุกตามตโต มุลสมาริ วุตโต ฯ ตโต
 เอตตเกเนว สนคฺกุจฺจึ อนาปชฺชิตฺวา เอว โส สมาริ วทฺเฒ-
 ตพฺโพติ ทสฺเสตฺถุ ยโต โข เต ภิกฺขุ อชฌตฺตํ จิตฺตํ
 จิตฺตํ โหติ สฺสณฺจิตฺตํ น จุปฺปนฺนา ปาปกา อกฺุสลา ฌมา
 จิตฺตํ ปริยาทาย ติกฺกฺจนฺติ ตโต เต ภิกฺขุ เอวํ สิกฺขิตพฺพิ
 เมตฺตา เม เจโตวิมฺตฺติ ภาวิตา ภวิสฺสตี ฯเป ฯ สฺสมา-
 รทฺธาติ เอวมสฺส เมตฺตาวเสน ภาวนํ วทฺเฒตฺวา ปฺน ยโต
 โข เต ภิกฺขุ อัย สมาริ เอวํ ภาวิต โหติ พหุสีกโต
 ตโต ตวํ ภิกฺขุ อิมํ สมาริ สวิตกฺกํปี สวิจารปี ภาเวยฺยาสีติ-
 อาทิ วุตฺตํ ฯ ตสฺสโตโย ยทา เต ภิกฺขุ อัย มุลสมาริ
 เอวํ เมตฺตาวเสน ภาวิต โหติ ตทา ตวํ ตาวตเกนาปี
 ตฺกุจฺจึ อนาปชฺชิตฺวาอ อิมํ มุลสมาริ อญฺเญสฺสุปี อารมฺมณฺเส
 จตฺกุกปญฺจกชฌานานิ ปาปยมาโน สวิตกฺกํ สวิจารนฺติอาทินา
 นเยน ภาเวยฺยาสีติ ฯ เอวํ วตฺวา จ ปน อวเสสพฺรหฺมวิหาร-
 ปุพฺพงคฺมปีสฺส อญฺเญสฺ อารมฺมณฺเส จตฺกุกปญฺจกชฌานภาวนํ
 กเรยฺยาสีติ ทสฺเสนโต ยโต โข เต ภิกฺขุ อัย สมาริ
 เอวํ ภาวิต โหติ สฺภาวิต ตโต เต ภิกฺขุ เอวํ สิกฺขิตพฺพิ
 กรุณา เม เจโตวิมฺตฺตีติอาทิมหา ฯ เอวํ เมตฺตาปุพฺพงคฺม
 จตฺกุกปญฺจกชฌานภาวนํ ทสฺเสตฺวา ปฺน กายานุปฺสฺสนาทิ-

*เล่มที่ ๑๕ ภูมิภาลวคคณณนา หน้า ๑๕๕

ปุพพคมํ ทสฺเสตุํ ยโต โข เต ภิกฺขุ อัย สฺมาธิ เอวํ
ภาวิโต โหติ สุภาวิโต ตโต เต ภิกฺขุ เอวํ สิกฺขิตพฺพิ
กาเย กายานุสฺสตีตฺถาที วตฺวา ยโต โข เต ภิกฺขุ อัย
สฺมาธิ เอวํ ภาวิโต โหติ สุภาวิโต ตโต ตํ ภิกฺขุ เยน
เยเนว คคฺขมตีตฺถาทีมาห ๑ (๑) ตตฺถ คคฺขมตีตฺถ
คมิสฺสตี ๑ ฆาสฺสเยวตี อิมินา อรหตฺตํ ทสฺเสตี ๑ อรหตฺตป-
ปตฺโต หิ สพฺพิริยาปเถสฺส ฆาสฺส วิหริตี นาม ๑

ตติยํ ๑

จตุตฺเถ เอตทโวจตี อตฺตโน ปชานภุมมียํ อุปฺปนฺนํ
วิตกํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส อารโหเจตุํ เอตํ ปุพฺพาทิ ภิกฺขเวตี-
อาทิวจัน อโวจ ๑ โอบาสนฺติ ทิพฺพจกฺขุณาโณภาสํ ๑ ฌาณ-
ทสฺสนนฺติ ทิพฺพจกฺขุภูตฌาณสงฺฆาตํ ทสฺสนํ ๑ สนนฺนิวตฺฐ-
ปุพฺพนฺติ เอกโต วสิตปุพฺพิ ๑ อิมสฺมี ปนฺ สุตฺเต ทิพฺพ-
จกฺขุณาณํ อิทฺทวิธณาณํ เจโตปริยณาณํ ยถากมฺมุปกคณาณํ
อนาคตฺสณาณํ ปจฺจุปฺปนฺนสณาณํ อตีตฺสณาณํ ปุพฺเพนิวาส
ฌาณนฺติ อิมินา ตาว อญฺจ ฌาณานิ ปาลียฺเยว อากตานิ ๑
เตหิ ปนฺ สทฺธี วิปฺสฺสนาณาณานิ จตุตฺตาริ มคฺคณาณานิ
จตุตฺตาริ ผลณาณานิ จตุตฺตาริ ปจฺจเวกฺขณณาณานิ จตุตฺตาริ
ปฏฺฐสมฺภิทาณาณานิ ฉ อสาธาณณาณานิ เอตานิ ฌาณานิ
#๑. สี. คจฺจนตีตฺถ ๑ ม. คคฺขมตีตฺถาทีมาห ๑ เอวมฺปรีปี ๑

*เล่มที่ ๑๕ อฏฐกนิปาตวณณา หน้า ๑๕๖

สโมธานตฺวา กเถนฺเตน เอวํ อิทํ สุตฺตํ กถิตํ นาม โหติ ฯ

จตุตฺถํ ฯ

ปญฺจเม อภิภายตนาณิตี อภิภวนการณานิ ฯ กิ
อภิภวนฺติ ปจฺจนิกขมฺเมปี อารมฺมณานิปี ฯ ตานิ หิ ปฏฺิ-
ปกฺขภาเวน ปจฺจนิกขมฺเม อภิภวนฺติ ปุคฺคสฺส ฉาณฺตฺตริยตฺยา
อารมฺมณานิ ฯ อชฺฉตฺตํ รูปสณฺณิตีอาทิสฺส ปน อชฺฉตฺตรูเป
ปริกขมฺวเสน อชฺฉตฺตํ รูปสณฺณิ นาม โหติ ฯ อชฺฉตฺตํ หิ
นึลปริกขมํ กโรนฺโต เกเส วา ปีตฺเต วา อุกฺขิตารกาย
วา กโรติ ปีตปริกขมํ กโรนฺโต เมเท วา ฉวียา วา
หตฺถตลปาทตเลสุ วา อุกฺขินํ ปีตญฺจानเ วา กโรติ
โลहितปริกขมํ กโรนฺโต มฺเส วา โลहितเ วา ชิวฺหาย วา
อุกฺขินํ รตฺตญฺจानเ วา กโรติ โอทาทปริกขมํ กโรนฺโต
อฏฺฐิมฺหิ วา ทนฺเต วา นเช วา อุกฺขินํ เสตฺตญฺจानเ วา
กโรติ ฯ ตํ ปน สุนึลกํ สุปิตกํ สุลอहितกํ สุลอทาทน
โหติ อวิสุทฺธเมว โหติ ฯ

เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตีตี ยสฺเสกํ(๑) ปริกขมํ
อชฺฉตฺตํ อปฺปนํ โหติ นิमितฺตํ ปน พหิทฺธา โส เอว
อชฺฉตฺตํ ปริกขมฺสฺส พหิทฺธา จ อปฺปนาย วเสน อชฺฉตฺตํ
รูปสณฺณิ เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตีตี วุจฺจติ ฯ ปริตฺตานิตี
#๑. ม. ยสฺเสวํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ภูมิฉาลวคฤคณนา หน้า ๑๕๗

อวทุตตานี ฯ สุวณฺณทพฺพณฺณานีติ สุวณฺณานิ วา โหนฺตุ (๑)
ทพฺพณฺณานิ วา ฯ ปริตฺตวเสเนว อิทํ อภิภายตํ วุตฺตุนฺติ
เวทิตพฺพํ ฯ ตานิ อภิภุยฺยาติ ขถา นาม สมฺปนฺนคฺคหณฺนิโก กญฺจจุ-
มตฺตภตฺตํ ลภิตฺวา ก็ เอตฺถ ภูณฺชิตพฺพํ อตฺถิติ สงฺกทฺตฺมิตฺวา
เอกํ กวพฺเมว กโรติ เอวเมว ฅาณฺตฺตฺริโก ปุคฺคโล วิสทฺถาโณ
กิมตฺถ (๒) ปริตฺตเก อารมฺมณฺเณ สมฺปาชฺชิตพฺพํ อตฺถิ นํยํ มม
ภารโติ ตานิ รูปานิ อภิภวิตฺวา สมฺปาชฺชติ สห นิมิตฺตฺป-
ปาเทเนเวตฺถ อปฺปนํ ปาเปตฺติ อตฺถิ โ

ชานามิ ปสฺสามีติ อิมินา ปนสฺส อาโโกโก กถิตฺ โ
โส จ โข สมฺปาตฺตฺติโต วุจฺจิตฺสฺส น อนฺโตสมฺปาตฺตฺติยํ
เอวํสณฺณิ โหตฺติ อตฺถิ (๓) ฯ อาโปกสณฺณายปี ฅาณฺสณฺณายปี
เอวํสณฺณิ โหติ ฯ อภิภวนสณฺณา หิสฺส อนฺโตสมฺปาตฺตฺติยปี อตฺถิ
อาโปกสณฺณา ปน สมฺปาตฺตฺติโต วุจฺจิตฺสฺเสว ฯ

อฺปฺปมาณานีติ วุจฺจิตฺตฺปมาณานิ มหนฺตฺตานีติ อตฺถิ โ
อภิภุยฺยาติ เอตฺถ ปน ขถา มหคฺคฺมโส ปุริโส เอกํ ภตฺต-
วทุตฺตํ ลภิตฺวา อณฺณปี โหตุ อณฺณปี โหตุ ก็ เอส (๔)
มยฺหํ กริสฺสตีติ ตํ น มหนฺตฺโต ปสฺสติ เอวเมว ฅาณฺตฺตฺริ
ปุคฺคโล วิสทฺถาโณ ก็ เอตฺถ สมฺปาชฺชิตพฺพํ นยิทํ อฺปฺปมาณํ
#๑. ม. โหนฺตุ ฯ ๒. ม. กิเมตฺถ ฯ ๓. ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#๔. ม. อณฺณายปี โหตุ อณฺณายปี โหตุ ก็ เอส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุตรนิกายกุกกา หน้า ๓๕๘

[๑] มยหิ จิตเตกุกตากรณ ภาโร อตุลิตี ตานี (๒) อภิภวิตวา
สมาปชชติ สห นิมิตตูปปาทเนเวตถ อปฺปนํ ปาเปตตี อตุโล ฯ
อชฺมตฺตํ อรูปสณฺณิตี อลาภิตาย วา อนตฺถิกตาย วา อชฺมตฺต-
รูปเป ปริกมฺมสณฺณาวีรหิตโต ฯ

เอโก พหิทฺธา รูปานี ปสฺสตีติ ยสฺส ปริกมฺมปี นิมิตฺตปี
พหิทฺธา อปฺปนํ โส เอวํ พหิทฺธา ปริกมฺมสฺส เจว
อปฺปนาย จ วเสน อชฺมตฺตํ อรูปสณฺณิตี เอโก พหิทฺธา
รูปานี ปสฺสตีติ วุจฺจติ ฯ เสสเมตถ จตฺตถาภิกายเตน [๓]
จ วุตฺตนยเมว ฯ อิมสฺส ปน จตฺตฺส ปรีตฺตํ วิตกฺกจริตวเสน อาคตํ
อปฺปมาณํ โมหจริตวเสน ฯ สฺวณฺณํ โทสจริตวเสน ทฺพพณฺณํ
รากจริตวเสน ฯ เอเตสญฺหิ เอตานิ สปฺปายานี ฯ สวา ปเนเตสฺ (๔)
สปฺปายตา วิสุทฺธิมกฺเข จริยนิทฺเทเส วุตฺตา ฯ

ปญฺจมาภิกายตนาทิสฺส นีลานีติ สทฺทสสงฺกาหิกวเสน วุตฺตํ ฯ
นีลวณฺณานีติ วณฺณวเสน ฯ นีลนิตฺสสนานีติ นิตฺสสนวเสน(๕) ฯ
อปฺปญฺจมานวิวรานี อสมฺภินฺนวณฺณานี เอกนีลานเว หุตฺวา
ทิสฺสนุตฺตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ นีลนิตฺสสนานีติ อิทํ ปน โสภาสวเสน
วุตฺตํ ฯ นีโลภานี นีลปฺปายุตฺตานีติ อตุโล ฯ เอเตน เตสฺ
สุวิสุทฺธตํ ทสฺเสติ ฯ วิสุทฺธวณฺณวเสนเว หิ อิมานี จตฺตารี(๖)

- #๑. ม. เอตฺถนฺตเร นสทฺโท อตุลิตี ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตุลิตี ฯ
- #๓. ม. เอตฺถนฺตเร จสทฺโท อตุลิตี ฯ ๔. ม. สวา จ เนสฺ ฯ
- #๕. ม. นิตฺสสนวเสน ฯ ๖. ม. อัย ปาโฐ นตุลิตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ภูมิภาควคควณณา หน้า ๑๕๕

อภิภายตนาณิ วุตตานิ ฯ นีลกลินัน อุกคณหนุโต นีลสุมิ นิมิตตํ
คณหาติ ปุปฺฟสุมิ วา วุตตสุมิ วา วณฺณชาตฺยา วาติอาทิกํ
ปเนตฺถ กสิณกรณณฺจ ปริกมฺมณฺจ อปฺปนาวิธานณฺจ สพฺพํ
วิสุทฺธิมคฺเค วิตฺถารโต วุตตเมวาติ ฯ

ปณฺจมํ ฯ

ณฺฐเจ(๑) วิโมกฺขาติ เกณณฺฐเจณ วิโมกฺขา อธิมฺวจนณฺฐเจณ ฯ
โก ปนายํ อธิมฺวจนณฺโฐ นาม ปจฺจนีกธมฺเมหิ จ สฺสจฺจ
มฺวจนณฺโฐ อารมฺมณฺจ อภิริตฺวเสน สฺสจฺจ มฺวจนณฺโฐ ฯ ปิตุ
องฺเก วิสฺสณฺฐจฺจปจฺจจฺจสฺส ทารกสฺส สยนํ วิย อนิกฺคหิตภาเวณ
นिरาสงฺกตฺยา อารมฺมณฺจ ปวตฺตีติ วุตตํ โหติ ฯ อยมฺปนตฺถ
ปจฺจิมเ วิโมกฺเช นตฺถิ ปฺริเมสฺส สพฺเพสฺ (๒)อตฺถิ ฯ

รูปิ รูปานิ ปสฺสตีติ เอตฺถ อชฺฉตฺตํ เกสชาติสฺ นีล-
กลินาทิวเสน อฺปฺปาทิตํ รูปชฺชฌานํ รูปิ ตทสฺสตฺถิติ รูปิ ฯ
พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตีติ (๑) พหิทฺธาปิ นีลกลินาทีนํ รูปานิ
ฌานจกฺขณา ปสฺสตีติ ฯ อิมินา อชฺฉตฺตพหิทฺธาวตฺถุเกสฺส กลิณฺเสสฺ
อฺปฺปาทิตชฺชฌานสฺส ปุคฺคตสฺส จตฺตาริ รูปาวจรชฺชฌานานิ
ทสฺสิตานิ ฯ อชฺฉตฺตํ อรูปสฺสณฺณิตี อชฺฉตฺตํ น รูปสฺสณฺณิ
อตฺตโน เกสชาติสฺ อนฺุปฺปาทิตรูปาวจรชฺชฌาโนติ อตฺถิ ฯ อิมินา

#๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. วิโมกฺเชสฺ ฯ

#๓. ม. พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสตีติ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๔๐๐

พหิทธา ปริกมมํ กตฺวา พหิทฺทาว อุปฺปาติตฺชฆานสฺส รุปา-
วจรชฺฆานานิ ทสฺสิตานิ ฯ สุกฺกนฺเตว อธิมุตฺโต โหตีติ อิมินา
สุวิสุทฺเธสุ นีลาทีสุ วณฺณกสิณฺเณสุ ฆานานิ ทสฺสิตานิ ฯ ตตฺถ
กิลฺยจาปี อนุโตอุปฺปนายํ สุกฺกนฺติ อาโกโค นตฺถิ โย ปน
สุวิสุทฺธํ สุกฺกสิณฺณํ อารมฺมณฺณํ กตฺวา วิหริตี โส ยสฺมา สุกฺกนฺติ
อธิมุตฺโต โหตีติ วตฺตพฺพตํ อาปฺชชตี ตสฺมา เอวํ เทสฺนา กตา ฯ

ปฏฺิสมฺภิทามกฺเค ปน กถํ สุกฺกนฺเตว อธิมุตฺโต โหตีติ
วิโมกฺโข ฯ อิธ ภิกฺขุ เมตฺตตาสหฺกเตน เจตฺตา เอกํ ทิสํ ฯเป ฯ
ผริตฺวา วิหริตี ฯ เมตฺตตาย ภาวิตตฺตา สตฺตา อุปฺปฏิกุลา โหนฺติ ฯ
กรฺรณามฺหิตาอุเปกฺขาสหฺกเตน เจตฺตา เอกํ ทิสํ ฯเป ฯ ผริตฺวา
วิหริตี ฯ อุปฺเภกฺขาย ภาวิตตฺตา สตฺตา อุปฺปฏิกุลา โหนฺติ ฯ เอวํ
सुकฺกนฺเตว อธิมุตฺโต โหตีติ วิโมกฺโขติ (๑) วุตฺตํ ฯ

สพฺพโส รุปสณฺณานนฺตฺวาทีสุ ยํ วตฺตพฺพํ ตํ สพฺพํ
วิสุทฺธิมกฺเค (๒) วุตฺตเมว ฯ อयํ อङฺกโม วิโมกฺโขติ อयํ จตฺนุนํ
ขนฺธานํ สพฺพโส วิสฺสङฺกจฺจตฺตา วิมุตฺตจฺจตฺตา อङฺกโม อุตฺตโม[๒] วิโมกฺโขติ(๑) ฯ

นฏฺฐิ ฯ

สจฺจเม อนริยโฆหาราติ อนริยกฺกา สโทสกา ฯ ยาหิ
#๑. พุ. ปฏฺิ. ๓๑/๔๓๖/๓๕๕-๖๐ ฯ ๒. ม. เขตฺถนฺตเร ทิสฺสติ ฯ
#๓. ม. วิโมกฺโข นาม ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ภูมิฉลวคฤณณา หน้า ๔๐๑

เจตนาหิ เต โวหารเ วโหรนติ (๑) ตาส์ เอตัม นามิ ฯ

สตตมัม ฯ

อภุจเม วุตตปฏิกฤษณเยนตโถ เวทิตพุโพ ฯ

อภุจมัม ฯ

นวมเม ขตติยปริสชาติ ขตติยานัน ปริสตัน สนนินปาโต
สมาคโม ฯ เอส นโย สพุพตต ฯ อนนคสตี ขตติยปริสนติ
พิมพิสารสมาคมาติสมาคมาติจวิสมาคมาทิสทิส อณเณสุ
จกกวาเพสุปี ลพภเตว ฯ สลลปิตปพพุนติ อลลาปสลลาโป
กตปพโพ ฯ สากจจชาติ ฐมมสากจจปิ สมาเป็นชชิตปพพา ฯ

ยาทิสโก เตสั วณเณติ เต โอทาทาปี โหนติ กภาพิ
มจจจจวิปี สตุถา สุวณณวณเณว ฯ อิทั ปน สณจจัน
ปฏิจจ กถิตั ฯ สณจจันมปิจ เกวลั เตสั ปณณายติเยว ฯ น
ปน ภควา มิตกขสทิส โหติ นาปี อามุตตมณิกฤษณโล พุทฐ-
เวเสเนว นิสิตติ ฯ เตปี อตุตโน สมานสณจจันเมว ปสฺสนติ ฯ
ยาทิสโก เตสั สโรติ เต ฉินฺนสฺสราปี โหนติ พพพสฺสราปี (๒)
กาคสฺสราปี สตุถา พุรหุสสโรว ฯ อิทั ปน ภาสนนฺตริ
สนุชราย กถิตั ฯ สเจปี หิ ตตุถ(๓) ราชาสเน นิสินฺโน กเถติ
อชฺช ราชา มฐฺเรน สเรน(๔) กเถตีติ เนสั โหติ ฯ กเถตฺวา
#๑. ม. โวหรนติ ฯ ๒. สී. ขณฺทสฺสราปี ฯ ม. กคฺคสฺสราปี ฯ
#๓. ม. สตุถา ฯ ๔. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุกุณิปาตวณณา หน้า ๔๐๒

ปกุกนเต ปน ภควติ ปุณ ราชาน อาคติ ทิสวา โโก นุ
 โข อยุนติ วิมสา อุปุชชติ ฯ ตตถ โโก นุ โข อยุนติ
 อิมสมิ จานเ อิทาเนว มากธภาสาย สีหภาสาย มฐเรน
 อากาเรน กเถนุโต(๑) โโก นุ โข อัย อนุตริหิโต
 กี เทโว วา(๒) อุทาหุ มนุสฺโสติ เอวิ วิมสนตาปี น ชานนุติติ
 อตุโถ ฯ กิมตถิ ปเนว อชานนุตานิ ชมมึ เทเสตีติ
 วาสนตถาย ฯ เอวิ สฺโตปี หิ ชมโม อนาคต ปจโย
 โหติเยวติ อนาคต ปฏิจจ เทเสติ ฯ อนาคติ พฺราหฺมณ-
 ปริสนติอาทินิ โสณทณฺฑสมามาทิวเสน เจว อณฺจกกวาพ-
 วเสน จ สมภโว เวทิตพฺโพ ฯ

นวมิ ฯ

ทสม นิสีทนนฺติ อธิ จมฺมขณฺฑํ อธิปฺเปติ ฯ อุทเทน-
 เจตยนฺติ อุทเทนยกฺขสฺส วสนญฺจานเ กตวิหาโร วุจติ ฯ
 โคตมกาทิสฺปิ เอเสว นโย ฯ ภาวิตาติ วฑฺฒิตา ฯ พหุสีกตาติ
 ปุณปฺปุนิ กตา ฯ ยานีกตาติ ยุตฺตยานํ วิย กตา ฯ วตฺถุ-
 กตาติ ปติญฺจญฺเรน (๓) วตฺถุ วิย กตา ฯ อนุญฺจิตาติ อธิญฺจิตา ฯ
 ปริจิตาติ สมนฺตโต จิตา สุวฑฺฒิตา ฯ สฺสมารทฺธาติ สฺญฺจ
 สมารทฺธา ฯ

อติ อนิยเมน กเถตฺวา ปุณ นิยเมตฺวา ทสฺเสนฺโต

#๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. อัย สทฺโท นตฺถิ ฯ

#๓. ม. ปติญฺจานกฺฐเณ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ฎมิจลวคคณณนา หน้ ๔๐๓

ตถาคตสส ไซตอิทธิมาห ๑ เอตถ จ กปปนติ อายุกปปี ๑
 ตสมี ตสมี กาลเ ย มนุสสาน์ อายุปปมาณ์ ตั ปริปนณณ
 กโรนโต ตัญญุชย ๑ กปปาวเสสิ วาติ อปปี วา กิโยติ
 วุตตวสสสโต อติเรกั วา ๑ มหาสิวเตโร ปนาห พุทธาน์
 อฏจาเน กชชิตั นาม นตถิ ปุณปุณั สมาเป็นตี (๑) สมาเป็นชชิตวา
 มรณนตถิเวทนั วิกขมณโต กททกปเปเมว ตัญญุชยติ ๑ (๒) กสมา
 ปน น จิตติ อปาทินนัง สรีริ นาม ขณัจจจาทีหิ
 อภิกุชยติ พุทธา จ ขณัจจจาทีภาวั อปเปตวา ปณจเม
 อายุกโกฏจาเส พุชชนสส ปิยมนापกาลเอเวว ปรีนิพพายนติ ๑
 พุทธานพุทเธสุ จ มหาสาวเกสุ ปรีนิพพเตน(๑) เอกเกน
 ขาณเกน วิย จาตพุพิ โหติ ทหรสามณेरปริวาเรน วา ตโต อโ
 พุทธาน์ ปรีสาดิ หิเพตพุพิ อापชชชย ๑ ตสมา น จิตติ ๑
 เอวั วุตเตปี (๔) โย ปน วุจติ อายุกปโปติ อิทเมว อฏจกาณัย
 นิยมิตั ๑

ยถาคั มารเณ ปรียฎจิตจิตโตติ เอตถ ตนติ นิปาต-
 มตตั ๑ ยถา มารเณ ปรียฎจิตจิตโต อชโณตถฎจิตโต อณโณปี
 โกจิ ปุณชชโน ปฎิวิชณิตุ น สกุกณชย เอเวเมว นาสกุกิ
 ปฎิวิชณิตุนติ อตโต ๑ มาโร หิ ยสส สพุเพน สพุพิ
 ทวาทส วิปลถาสา อปปีหีนา ตสส จิตตั ปรียฎจาดิ ๑
 #๑. ม. อัย ปาโฐ นตถิ ๑ ๒. ม. ตัญญุชย ๑ ๓. ม. ปรีนิพพเตสุ ๑
 #๔. ม. วุตเตปี ๑

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๔๐๔

เณรสฺส[๑] จ จตุตทาโร วิปลลาสา อปฺปหีนา เตนสฺส มาโร จิตฺตํ
 ปริยฺญาสาสิ ฯ โส ปน จิตฺตปริยฺญาณํ กโรนฺโต ก็ กโรตีติ
 เภรวํ รุปารมฺมณํ วา ทสฺเสติ สหฺทวารมฺมณํ วา สาเวติ ฯ ตโต
 สตุตฺตา ตํ ทิสฺวา สตุตฺวา วา สตี วิสฺสชฺเชตฺวา วิวญฺญา
 โหนฺติ เตสํ มุขเณ หตฺถํ ปเวเสตฺวา หทยํ มหฺตติ ตโต
 วิสฺลยฺวา หุตฺวา ติกฺขุณฺติ ฯ เณรสฺส ปเนส มุขเณ หตฺถํ ปเวเสตฺ
 ก็ สกฺขิสฺสติ เภรวารมฺมณํ ปน ทสฺเสติ ฯ ตํ ทิสฺวา เภโร
 นิमितฺโตภาสํ น ปฏฺวิชฺฌิ ฯ ภควา ชานนฺโตเยว กสฺมา(๒) ยาวตติยํ
 อามนฺเตสีติ ปฺรโต(๓) ติกฺขุจฺจ ฆนฺเต ภควาติ ยาจิตฺเต ตฺยฺเหเวตํ
 ทุกกมฺมํ ตฺยฺเหเวตํ อปรทฺชนฺติ โทสาโรปนเนน โสกตฺนฺกรณฺตถํ ฯ

มาโร ปาปิมาติ เอตฺถ สตุเต อนตฺถเณ นโยเชนฺโต
 มาเรตีติ มาโร ฯ ปาปิมาติ ตสฺเสว เวจฺจํ ฯ โส हि ปาป-
 ฐมฺมสมนฺนาคตฺตฺตา ปาปิมาติ วุจฺจติ [๔] ฯ ภาสิตา โข ปเนสา
 คนฺเตติ(๕) อยฺยฺหิ ภควโต สมฺโพธิปฺตฺโต (๖) อุกฺกเม สตุตาเห โพธิ-
 มณฺเฑเยว อากนฺตฺวา ภควา ยทตฺถํ ตฺเมหฺหิ ปารมิโย ปูริตา
 โส โว อตฺถโถ อนฺุปฺตฺโต ปฏฺวิทฺธํ สหฺพณฺณตฺถาณํ ก็ โว (๗)
 โลกวิจฺจเรณฺนาติ วตฺวา ยถา อชฺชเวยเมว ปรีนิพฺพาตฺ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร จสฺสทฺโถ อตฺถิ ฯ ๒. ม. กิมตฺถํ ฯ ๓. ม. ปฺรโต ฯ
 #๔. ม. เอตฺถนฺตเร กณฺโห อนตฺโถ นมฺจึ ปมตฺตพฺนฺฐติปิ ตสฺเสว
 #นามานีติ ทิสฺสนฺติ ฯ ๕. ม. ปเนสาติ ฯ ๖. ม. สมฺโพธิปฺตฺติยา ฯ
 #๗. ม. เต ฯ

*เล่มที ๑๕ ฎมิจาลวคฺควณฺนา หน้า ๔๐๕

ทานิ ฆนฺเต ฆควาติ ยาจิ ๗ ฆควา จสฺส น ตาวาหนฺติ-
อาทีนํ วตฺวา ปฏิกฺขิปี ตํ สนฺชาย ภาสิตา โข ปเนสา
ฆนฺเตติอาทิมาห ๗

ตตฺถ วิตฺตทาตี มคฺควเสน พุยตฺตา ตเถว วินีตา
ตถา วิสารทา ๗ พหุสฺสฺสตฺติ เตปิฏกเวเสน พหุ สฺสํ เอเตสนฺติ
พหุสฺสฺสตฺตา ๗ ตเมว ฆมฺมํ ฆาเรณฺตํตี ฆมฺมฆรา ๗ อถวา ปริยตฺติ-
พหุสฺสฺสตฺตา เจว ปฏฺเวธพหุสฺสฺสตฺตา จ ๗ ปริยตฺติปิฏฺเวธฆมฺมานํเยว
ฆารณโต ฆมฺมฆราตี เอวเมตถ อตุโถ ทฏฺฐพฺโพ ๗ ฆมฺมานุ-
ฆมฺมปฏฺิปนฺนาตี อริยฆมฺมสฺส อนฺรุปรฆมฺมํ วิปฺสฺสนา มคฺคํ (๑)
ปฏฺิปนฺนา ๗ สามิิจิ ปฏฺิปนฺนาตี อนฺจจวิกปฏฺิปปํ ปฏฺิปนฺนา ๗
อนฺจจฆมฺจาริโนตี อนฺจจฆมฺจเรณฺสิลา ๗ สํ อัจริยฆนฺตี อตฺตโน
อัจริยวาทํ ๗ อัจฉิยวิฆเนสนฺตีตีอาทีนํ สพฺพานํ อญฺญมญฺญ-
เววจานนํ ๗ สหฆมฺเมนาตี สเหตุเกน สการเณน วจเนน ๗
สปฺปาฏฺิหาริยฆนฺตี นิยฺยานิกํ (๒) กตฺวา ฆมฺมํ เทเสสนฺติ ๗

พฺรหฺมจริยฆนฺตี สิฆฺขาตฺตยสงฺคหิตํ สกลสาสนพฺรหฺมจริยํ ๗
อิทฺธนฺตี สมิทฺธํ ฆวานสฺสาทเวเสน ๗ ผิตฺนฺตี วุฑฺฒิปฺปตฺตํ สพฺพ-
ปาสิฬุล्लํ วิย อภิณฺญาเย ส มาปตฺตเวเสน ๗ (๓) วิตฺถาริฆนฺตี วิตฺถฎฺิ
ตสฺมํ ตสฺมํ ทิสภาเค ปตฺติฏฺิจิตเวเสน ๗ พหุชณฺณนฺตี พหุหิ
#๑. ม. อนฺจจฆมฺมฏฺํ วิปฺสฺสนาฆมฺมํ ๗ ๒. ม. ยาว น นิยฺยานิกํ ๗
#๓. ส. อภิณฺญาส มาปตฺตเวเสน ๗ ม. อภิณฺญาสมปตฺตเวเสน ๗

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๔๐๖

ณาค์ ปฏิวัทธ พุชุนาภิสมยวเสน ฯ ปุณฺณตุนฺติ สพุพากาเรน
ปุณฺณทาว ปตฺตํ ฯ กถิ ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตนฺติ
ยตฺตกา วิญญูชาตिका เทวา เจว มนุสฺสา จ อตฺถิ สพุเพหิ
สกุญฺจ ปกาสิตนฺติ อตฺโถ ฯ

อปฺโปสฺสกุโกติ นีราลโย ฯ ตวณฺหิ ปาปิม อङ्गมสฺตดาหโต
ปฏฺจาย ปรีนึพพาทู ทานิ ฆนฺเต ภาว ปรีนึพพาทู สุกโตติ
วีรวนฺโต (๑) อาหิณฺขิตฺตํ ฯ อชฺช ทานิ ปฏฺจาย วิคฺคฺสฺสาโห
โหหิ มา มยฺหิ ปรีนึพพานตฺถิ วายามิ กโรหิติ วทติ ฯ
สโต สมฺปชาโน आयुสงฺขาริ โอสฺสชฺชิตฺติ สตี สุปฺภูจิตฺติ กตฺวา
ณานณ ปรีจฺฉินฺนิตฺตวา आयुสงฺขาริ วิสฺสชฺชิตฺติ ปชฺหิตฺติ ฯ ตตฺถ
น(๒) ภาว หตฺถณ เลทฺททท วิย आयुสงฺขาริ โอสฺสชฺชิตฺติ ฯ
เตมาสมตฺตเมว ปน ผลสมปาตฺตี สมปาชฺชิตฺตวา ตโต ปรี
สมปาชฺชิตฺตสฺสามิตฺติ จิตฺตํ อฺปฺปาเทสิ ฯ ตํ สนฺธาย วุตฺตํ
โอสฺสชฺชิตฺติ ฯ อวสฺสชฺชิตฺติปี (๑) ปาโง ฯ

มหาญฺมิจาโลติ มหนฺโต ปจฺวีกมฺโป ฯ ตทา กิร ทสฺสทสฺสี
โลกธาตฺถ กมฺปิตฺถ ฯ ภูสฺนโกติ ฆยชนโก ฯ เทวทฺนุทฺทโย จ
ผลีสุตฺติ เทวเกริโย ผลีสุ เทโว สุกชฺชิตฺติ (๔) กชฺช อกาลวิชฺชูลตา
นิจฺฉริสฺส ขณิกวสฺสํ วสฺสิตฺติ วุตฺตํ โหติ ฯ อฺทานํ อฺทานีสิตฺติ
กสฺมา อฺทานีสิตฺติ โกจิ นาม วเทย ภาว ปจฺฉโต ปจฺฉโต
#๑. ม. วีรวนฺโต ฯ ๒. ม. น ฯ ๓. ม. อวสฺสชฺชิตฺติปี ฯ
#๔. ม. สุกชฺชิตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ภูมิบาลวคฺควณณา หน้า ๔๐๗

อนุพนฺธิตฺวา ปรีนินฺพพาทฺ ภูนฺเตติ อุปทฺทโท ภูเยน आय-
สฺงขาริ วิสฺสชฺเชตีติ ตสฺโสกาโส มา โหตุติ [๑] ปีติเวควิสฺฐันฺตี
อุทานิ อุทานนฺตี ฯ

ตตฺถ สพฺเพสํ โสณฺสิงฺคาลาทินิปี ปจฺจกฺขภาวโต ตฺลิตํ
ปรีจฺฉินฺนุนฺตี ตฺลํ ฯ กิณฺตี กามาวจรกมฺมํ ฯ น ตฺลํ น
วา อสฺส(๒) ตฺลํ สทิสฺมสฺส อณฺณํ โลกียกมฺมํ นตฺถิติ(๓) อตฺถํ ฯ
กิณฺตี มหคฺคตกมฺมํ ฯ อถฺวา กามาวจรํ รุปาวจรํ ตฺลํ อรูปา-
วจรํ อตฺถํ ฯ อปฺปวิปากิ วา ตฺลํ พหุวิปากิ อตฺถํ ฯ
สมฺภวานฺติ สมฺภวเหตุภูตํ[๔] ภวสฺงขารนฺตี ปฺนพฺภวสฺงขารณกํ ฯ
ราสีการกํ ปิณฺฑกการกนฺตี อตฺถโต ฯ อวสฺสชฺชิติ วิสฺชชฺชิติ วิสฺสชฺเชตี ฯ
มฺนินฺตี พุทฺทมฺนินิ ฯ อชฺชตฺตรโตติ นียกชฺชตฺตรโต ฯ สฺมาหิตฺติ
อุปจารปฺปนาสมาธิวเสน สฺมาหิตฺติ ฯ อภิน(๕) กวางฺมิวาทิ กวางฺ
วีย อภินฺธิ (๕) ฯ อตฺตสมฺภวานฺตี อตฺตนิ สลฺยชาตกิลลํ ฯ อิทํ วุตฺตํ
โหติ สฺวิปากกฺุเจน สมฺภวํ ภวภวสฺงขรณฺภูเจน ภวสฺงขารนฺตี
จ ลทฺธนามํ ตฺลตฺลตฺลสฺงขาทํ โลกียกมฺมมฺลจ โอสฺสชฺชิติ สฺงคาม-
สีเส มหาโยโร กวางฺ วีย อตฺตสมฺภวํ กิลลสฺลจ อชฺชตฺตรโต
หุตฺวา สฺมาหิตฺติ หุตฺวา อภินฺธิ(๖) ฯ

- #๑. ม. เอตฺถนฺตเร ภิตฺตสฺส หิ อุทานิ นาม นตฺถิติ ทิสฺสตี ฯ
- #๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. อตฺถิติ ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร
- #ราสีการกํ ปิณฺฑกการกนฺตี อตฺถโตติ ทิสฺสตี ฯ ๕. ม. อภินฺธิ ฯ
- #๖. ม. อภินฺธิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อฎฐกนิปาตวณณา หน้า ๔๐๘

อถวา ตุณนุติ ตุเลนุโต ตีเรนุโต ฯ อตุลลจ สมภวนุติ
 นิพพานญเจว ภวญจ(๑) ฯ ภวสงขารนุติ ภวคามิกมมํ ฯ อวสุสชชช
 มุณีติ ปญจกขนุชา อนิจจา ปญจนัน ขนุชานัน นิโรโธ
 นิพพานัน นิจันนุติอาทีนา (๒) นเยน ตุลยนุโต พุทฐมุนิ ภเว
 อาทีนัง นิพพานे จ อานิสัสํ ทิสฺวา ตํ ขนุชานัน มุลกุตํ
 ภวสงขารกมมํ กम्मกขยาย สํวตฺตตีติ (๓) เอวัง วุตฺเตน กम्मก-
 ขยเกรน อริยมกฺเคน อวสุสชชช ฯ กถํ อชฺชตฺตรโต สมหิโต
 อภิท(๔) กวางมิวตฺตสมภวํ ฯ โส หิ วิปฺสฺสนาวเสน อชฺชตฺตรโต
 สมถวเสน สมหิโต(๕) เอวัง ปุพฺพภากโต ปญฺจาย สมถวิปฺสฺสนา-
 ฝเลน กวางมิว อตฺตภาวัง ปรีโยนนุติจฺวา จิตฺตํ อตฺตนิ สมภวตฺตา
 อตฺตสมภวนุติ ลทฺธนามํ สพฺพํ กิเลสชาตํ(๖) อภินุทิตํ ฯ กิเลส-
 ภาเวน จ กตกมมํ อปฺปฏิสนฺธิกตฺตา อวสุสญฺจํ นาม โหตีติ
 เอวัง กิเลสปฺพานเนน กมมํ ชหิตํ(๗) ฯ ปหีนกิเลสสฺส จ ภยํ นาม
 นตฺถิ ตสฺมา อภีโตว आयฺสงขารํ โอสฺสชชช อภิตภาวญญา-
 ปนตฺถลลจ อุทานัน อุทานีสตีติ เวทิตพฺโพ ฯ

ยํ มหาวาตาคี เยน สมเยน ยสฺมี วา สมเย
 มหาวาตา ฯ วายนุตีติ (๘) อุกฺเขปกวาตา นาม อุฎฐหนุติ เต
 #๑. ม. สมภวญจ ฯ ๒. พุ. ปฎฺ. ๓๑/๓๓๕/๖๓๐ ฯ
 #๓. ม. ม. ๑๓/๘๘/๘๒-๓ ฯ อญ. จตุกฺก. ๒๑/๒๓๓/๓๑๖ ฯ
 #๔. ม. สมหิโตติ ฯ ๖. ม. กิเลสชาตํ ฯ ๗. ม. ปชหิตํ ฯ
 #๘. สี. วายนุติ มหาวาตา วายนุตา ฯ ม. วายนุตีติ ฯ

วายนฺตา สฏฺฐิสหฺสฺสาธิกนวโยชนสฺตสหฺสฺสพหฺลํ อุทกสนฺธารก-
 วาตํ อุปฺจฺฉินฺนฺทนต์ิ ตโต อากาเส อุทกํ ภสฺสตี ตสฺมี
 ภสฺสสนฺเต ปจฺวี ภสฺสตี ปฺน วาโต อตฺตโน พเลน อนฺโตธม-
 กรเก (๑) วย อุทกํ อापฺนฺธิตฺวา คณฺหาตี ตโต อุทกํ อุคฺคจฺฉตี
 ตสฺมี อุคฺคจฺฉนฺเต ปจฺวี อุคฺคจฺฉตี ฯ เอวํ อุทกํ กมฺปิตี ปจฺวี
 กมฺเปตี ฯ เอวญจ (๒) กมฺปํ ยาวชฺชกาลาปี โหตีเยว พหฺภาเวน
 ปน โอคจฺฉนฺนฺคฺจฺฉนฺนํ น ปญฺญาตี ฯ มหิตฺฐิกา มหानุ-
 ภาวาตี อิชฺฉณฺสฺส มหฺนตฺตาย มหิตฺฐิกา อนฺนุภวิทพฺพสฺส
 มหฺนตฺตาย มหานุภาวา ฯ ปริตฺตาตี ทพฺพลา ฯ อปฺปมาณาตี
 พลวา ฯ โส อิมํ ปจฺวี กมฺเปตีตี โส อิทฺธี นีพฺพคฺเตตฺวา
 สํเวชนฺโต มหาโมคฺคฺลฺลาโน วย วิมฺสนฺโต วา มหานาคตฺ-
 เณรฺสฺส ภาคิเนยฺโย สงฺฆมรฺกฺขิตฺสามณฺโร วย ปจฺวี กมฺเปตี ฯ
 สงฺกมฺเปตีตี สมนฺตโต กมฺเปตี ฯ สมฺปกมฺเปตีตี ตสฺเสว เววจํ ฯ
 อิติ อิมํสฺส อฏฺฐสฺส ปจฺวีกมฺเปตฺส ปจฺโม ชาตฺโกเปน ทฺติโย
 อิทฺธานุภาเวน ตตฺยจตฺตฺถา ปุญฺญเตเชน ปญฺจโม ฅาณเตเชน
 ฉฏฺฐโม สาธฺกการทานวเสน สตฺตโม การุญฺญสฺสภาวเณ อฏฺฐโม
 อารโหเนน ฯ มาตฺตฺกฺจฺฉี โอกฺกมฺนฺเต จ ตโต นิกฺขมฺนฺเต จ มหาสฺตฺเต
 จ มหาสฺตฺเต ตสฺส ปุญฺญเตเชน ปจฺวี อกมฺปิตฺถ ฯ
 อภิสฺมโปธิยํ ฅาณเตชาภิทา หุตฺวา อกมฺปิตฺถ ฐมฺม-
 จกฺกปฺปวตฺตเน สาธฺกการภาวสฺฉฺฉิตา สาธฺกการํ ททมาณา
 #๑. ม. อนฺโตธมกรณ ฯ ๒. ม. เอตฺถจ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๔๑๐

อกมปิตุถ อายุสงขาริ โอสุซซเน การุณยสภาเว สณฺจิตา
จิตตสงขาริ(๑) อสหมานา อกมปิตุถ ปรีนิจุพาเน อาโรทน-
เวกาตุรา(๒) หุตฺวา อกมปิตุถ ๑ อัย ปนตฺโต ปจวีเทวตาย วเสน
เวทิตฺตโป ๑ มหาภูตปจวียา ปเนตี นตฺถิ อเจตตฺตา ๑ เสถี
สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาทิ ๑

ทสมํ ๑

ภูมิจาลวคฺโค(๑) สตฺตโม ๑

ยมกวกฺกวนณา

อภฺจสมตฺส ปจเม โน จ สิลวาทิ น สีเลสุ
ปรีปุรการ์ ๑ สมฺนุตปาสาทิกอติ สมฺนุตโต ปสาทชนโก ๑
สพฺพากการปรีปุโรติ สพฺเพหิ สมณากาเรหิ สมณชฺมม-
โกฏฺจาเสหิ ปรีปุโร ๑

ปฐมํ ๑

ทฺติเย สนฺตาทิ ปจฺจนิกสนฺตตาย สนฺตา ๑ วิโมกฺขาทิ
ปจฺจนิกชฺเมหิ วิมุตตตฺตา จ วิโมกฺขา ๑

ทฺติยํ ๑

ตฺติเย ภาเวถ โนติ ภาเวถ นุ ๑ สาสนฺนติ
อนฺุสฺสุจฺจ(๔) ๑ อาสวานํ ขยายาทิ อรหตฺตผลตฺถาย ๑

ตฺติยํ ๑

#๑. ม. จิตตสงฺโฆภํ ๑ ๒. ม. อาโรहनเวกตฺตุนนา ๑

#๓. ม. จาपालวคฺโค ๑ ๔. ม. อนฺุสฺสุจฺจ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ยมกวคฺควณณา หน้า ๔๑๑

จตุตเถ ปฏิหิตายาติ ปฏิปนฺนาย ฯ โส มมฺสฺสนฺตราโยติ
โส มมฺ จีวิตนฺตราโยปี ปุณฺชชนกาลกิริยํ กโรนฺตสฺส สกฺคนฺตราโยปี
มคฺคนฺตราโยปี อสฺส ฯ สตุถกา วา เม วาตาติ สตุถํ วีย
องฺคมงฺคานิ กนฺตนฺตฺติ สตุถกา ฯ

จตุตฺถํ ฯ

ปลฺยจมาทีนํ วุตฺตนยาเนว ฯ

ปลฺยจมาทีนํ ฯ

นวมํ สํสฺสคารามตาติ ปลฺยจวิเช สํสฺสเค อารามตา ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม กุสฺสีตวตฺถุนีติ กุสฺสีตสฺส อตสฺสวตฺถุนิ ปติฏฺฐา
โกสฺชชการณานีติ อตุโถ ฯ กมฺมํ กตฺตพฺพํ โหตีติ จีวร-
วิจารณาทีกมฺมํ กตฺตพฺพํ โหติ ฯ น วิริยํ อารภตีติ ทฺวิธิปี
วิริยํ นารภติ ฯ อปฺปตฺตสฺสาติ ฌานวิปฺสฺสนามกฺกผลธมฺมสฺส
อปฺปตฺตสฺส ปตฺติยา ฯ อนนฺทิตสฺสาติ ตสฺเสว อนนฺทิตสฺส
อริคมตฺถาย ฯ อสจฺฉิกตฺสฺสาติ ตสฺเสว (๑) อสจฺฉิกตฺสฺส
สจฺฉิกธมฺมตฺถาย ฯ อิํ ปจฺมนฺติ อิํ หนฺทาหนํ นิปฺชชามีติ เอวํ
โอสฺสีหนํ ปจฺมํ กุสฺสีตวตฺถุ ฯ อิมินา นเยน สพฺพตฺถ อตุโถ
เวทิตพฺโพ ฯ มาสาจิตํ มณฺเฑติ เอตฺถ ปน สมฺโมหจิตฺตํ (๒) นาม
ติณฺตมาโส วีย ฯ (๓) ยถา ตินฺตมาโส ครุโกติ โหติ เอวํ ครุโกติ
#๑. ม. ตเทว ฯ ๒. ม. มาสาจิตํ ฯ ๓. ม. อัย สทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุกุกนึปถวณณน หน้ ๔๑๒

อธิปไปโย ๑ คิตน วกุกโต โหตีคิตนโน หุคว ปรจณ
วกุกโต โหตี ๑ อรภคณึนึคึ (๑) วึรยการณน ๑ เตสึปี อึมิน
นเยน อตุโถ เวทิตพโป ๑ เสสึ สพพตถ อตุตณเมวตึ ๑

ทสมึ ๑

ยมกวคโค อุกโม ๑

สตึวคควณณน

นวมสส ปรจมึ เหฎฐ วกุกตณเมว ๑

ปรจมึ ๑

ทุดึเย สทุโชตี ทวึชย สทุชย สมนนาคโต ๑ โน(๑)
จ ปึรปสึตตตี น สุปฐหึตตี ๑ (๑) โน จ ปึรปฐนึตตตี อตุต-
นคถึ การณการณึ ปึรปฐนึตตตี โหตี ๑ สมนนาคโตตี
สอึมอตุเถ ปจจคถึ สมนนาคตสสตี วกุกตึ โหตี ๑ เอกนต-
ปฎึภณึ (๒) ตถาคถึ ฐมมเทสน ๑ โหตีคิตตถาคตสส เอกนต-
ปฎึภณ ๑ (๑) ฐมมเทสน ๑ โหตี เอกนเตเนว ปฎึภณตี อุกฐณตีตี
อตุโถ ๑

ทุดึยึ ๑

ตตึเย สพเพ ฐมมตตี ปญจกษนฐ ๑ ญนฐมุลกตตี

#๑. โน จปสงกมึตตตี น อุกฐหึตตี ๑ ๒. ม. เอกนตปฎึภณวณ ๑

#๓. ม. จสทโท นคถึ ๑

*เล่มที่ ๑๕ สติวคควณณา หน้า ๔๑๑

อชฌาตยจณฺโท กตฺตุมยตาจณฺโท ตํ มฺลํ เอเตสนฺติ จนนท-
มุลกา ฯ มนสิการโศ สมภวานฺตีติ มนสิการสมภวา ฯ ผสฺสโต
สมุเทนฺติ ราสี ภวานฺตีติ ผสฺสสมุทยา ฯ เวทนาย สโมสรนฺตีติ
เวทนาสมอสฺรณา ฯ สมาริ เอเตสํ ปมฺุโขติ สมาริปปมฺุขา ฯ
เชฏฺจกฺกุเจน สติ อธิปติ เอเตสนฺติ สตาธิปเตยฺยา สติเชฏฺจกาติ
อตุโธ ฯ ปณฺณา อุตฺตรา เอเตสนฺติ ปณฺณุตฺตรา ฯ วิมุตฺติ สาโร
เอเตสนฺติ วิมุตฺตสารา ฯ เอตฺถ จ จนนทมูลกาทโย จตฺตาริปิ
โลกิยา กติตา เสสา โลกิยโลกุตฺตรมิตฺตกาติ ฯ

ตติยํ ฯ

จตฺตเถ มหาโจโรติ รชฺชนตฺเร ทฺพฺกิตฺถํ สมตฺโถ มหา-
โจโร ฯ ปริยาปชฺชตีติ ปริยาทานํ คจฺฉติ ฯ น จิริญฺจิติโก
โหตีติ อทฺธานํ ปาเลนฺโต จาตุํ น สกฺโกติ ฯ อปฺปหรนฺตสฺส
ปหรตีติ อตฺตโน อเวริเน อปฺปหรนฺเต คฺคุณสมฺปนฺเน จ
มหลฺลเก จ ตฺรณฺทารเก จ อปฺปหริตพฺพตฺตเก ปหรติ ฯ
อนวเสสํ อาทียตีติ นิสฺเสสํ คณฺหาติ ฯ พฺยตฺตโจรานญฺหิ อิทํ
วตฺตํ ปฺรสฺส ทฺวิสฺส สากฺกเกสฺส เอโก คเหตุพฺโพ เอกสฺมี สนฺเต
ทฺพฺพลํ ทตฺวา ติโร คเหตุพฺโพ ฯ ปุณฺณตฺตตฺตญฺลาทิสฺส เอกํ
โกญฺจาสํ ทตฺวา เอโก คเหตุพฺโพติ ฯ อจฺจาสนฺเน กมฺมํ กโรตีติ
คามนิกมฺราชานินํ อาสนฺนญฺจเน จิริกกมฺมํ กโรติ ฯ น
จ นิธานกฺสโล โหตีติ ยํ ลทฺธิํ ตํ ทกฺขิณฺนเย นิทฺทิตฺตุ

*เล่มที่ ๑๕ อังกุณิปาตวณณา หน้า ๔๑๔

° เณ โคน โหติ ปรโลกมคคัง น โสเชติ ฯ

จตุตถัง ฯ

ปญจเม ยัม สมณนาติ ยัม คุณชาติ สมณน
ปตตพัพพิ ฯ วุสิมตาติ พุรหุมจริยวาสสูเตน ฯ มุตโต โมเจมิ
พนุชนาติ สยัม (๑) สพพพนุชเนหิ มุตโต หุตวา มหาชนปี
ราคาทิพนุชนโต โมเจมิ ฯ ปรมทนต์ติ อญเณน เกนจิ
อสิทขาปีโต (๒) อโจทิต สยมภุญาณน ปฏิวิชุฉิตวา ปรมทมเถน
ทนต์ตตา (๒) ปรมทนต์ นาม ฯ ปรีนิพพุตติ กิเลสปรีนิพพานน
ปรีนิพพุโต ฯ

ปญจัม ฯ

นญฺเจ มา จ มยา ยโสติ ยโส จ มยา สทฐี มา
คณฺณี ฯ อกสิรลาภีติ วิปุลลาภี ฯ สีลปญฺญาณนฺติ สีลญฺเจว
ปญฺญาณญจ ฯ (๓) สงฺกมฺมาติ สนนฺิปตติวา ฯ สมากมฺมาติ
สมาคนฺตวา ฯ สงฺกณฺิกวิหารนฺติ คณฺสงฺกณฺิกวิหารี ฯ น หิ นฺนเมติ
น หิ นฺน อิม ฯ ตถา หิ ปนเมติ ตถา หิ ปน
อิม ฯ องฺคฺลฺิปโกฏทเกนาติ องฺคฺลฺิปโกฏทญฺฐี (๔) กตฺวา วิชฺฌเนน ฯ
สญฺชกฺขมนฺเตติ มหาหสิตี หสนฺเต ฯ สงฺกิพฺนฺเตติ เกพี กโรนฺเต ฯ

นญฺฐี ฯ

- #๑. ม. อหัง ฯ ๒. ม. อโจทิต สยมภุญาณน ปฏิวิชุฉิตวา
- #ปรมทมเถน ทนต์ตตา ฯ ๓. ม. ญฺญาณญจ ฯ
- #๔. ม. องฺคฺลฺิปโกฏทเกหีติ องฺคฺลฺิปโกฏทญฺฐี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สติวคควณณา หน้า ๔๑๕

สตตเม นิกุกุชเชยยาติ เตน ทินนสฺส เทยยธมฺมสฺส
อปฺปฏิคฺคหณตฺถํ ปตฺตนิกุกุชชนกมฺมวาทาย นิกุกุชเชยฺย น
อโธมุขกฺกุชปเนน ฯ อลาภายาติ จตฺตุนํ ปจฺจยानํ อลภนตฺถาย ฯ (๑)
อนตฺถายาติ อุตฺตทวาทาย อวตฺตติยา ฯ อุกุกุชเชยยาติ อุกุกุชชน-
กมฺมวาทาย อุกุกุชเชยฺย ฯ

สตตมํ ฯ

อภฺจเม อปฺปสาทํ ปเวเทยฺยุนฺติ อปฺปสนฺนภาวํ สลฺยชานา-
เปยฺยย อปฺปสาทํ ปเวเทนฺเตน ปน กิ กาทพฺพนฺติ นิสินฺนา-
สนโต น อุกฺกุชฏาทพฺพํ น วนฺทิตพฺพํ น ปจฺจกฺกมฺนํ กาทพฺพํ
น เทยยธมฺโม ทาทพฺโพ ฯ อโศจเรติ ปจฺจวิเช อโศจเร ฯ

อภฺจมํ ฯ

นวมเม ฐมฺมิกถฺยจฺจ กิหิปฏิสฺสวณฺติ อิมํ เตมาสํ อิเชว
วสิตพฺพนฺติ วุตฺเต เอวํ โหตฺตติอาทินา นเยน ปฏิสฺสุตฺ (๒) ปฏิสฺสวํ ฯ
น สจฺจาเปตีติ [๑] วุตฺตํ น สจฺจํ กโรติ วิสฺวาเทติ ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม ปจฺเจกกฺกุชานนฺติ อธิปฺตีกฺกุชานนฺติ เชฏฺฐกฺกุชานนฺติ ฯ
ตถฺยหิ เชฏฺฐกํ กตฺวา กิถฺยจฺจ สงฺฆกมฺมํ กาทํ น ลพฺภติ(๔) ฯ
น จ เตน มุเลน วุฏฺฐาเปตพฺพนฺติ (๕) ตํ มุถํ กตฺวา
#๑. ม. อลาภตฺถาย ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#๓. ม. เอตฺถนฺตเร วุตฺตนฺติ ทิสฺสติ ฯ ๔. ม. น ลภติ ฯ
#๕. ม. วุฏฺฐาเปตพฺโพติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อঙ্กุณิปาตวณณา หน้า ๔๑๖

อพุทานวุกุจกนภมัม (๑) กาคุ น ลภกติ(๒) ๑ เสลั สพพตถ
อุตุตทานตุถเมวาทิ ๑

ทสมัม ๑

สติวคโค นวโม ๑

อิโต ปรี อถโข โปชณา อุปาสิกาติอาทิสู โปชณา
อุปาสิกา สิริมา อุปาสิกา ปทุมมา อุปาสิกา สุธมมา (๓) อุปาสิกา
มนุชา อุปาสิกา อุตุตรา อุปาสิกา มุตตา อุปาสิกา เขมา
อุปาสิกา รุจิ อุปาสิกา จุนที ราชกุมารี พิมพิ อุปาสิกา
สุมนา ราชกุมารี มลลิกา เทวี [๔] ติสสา อุปาสิกา ติสสมมาตา อุปาสิกา
โสธนา อุปาสิกา โสธนาย มาตา อุปาสิกา กานา อุปาสิกา [๕] กานาย มาตา
อุปาสิกา อุตุตรา นนุทมาตา วิสาขา มิคารมาตา ชุชชตุตรา
อุปาสิกา สามาวตี อุปาสิกา สุปปวาสา โกลิยธิตา สุปปียา
อุปาสิกา นกุลมาตา คหปตานีติ อิมาสั เอตุตกานัน อঙ্กุจก-
สมนุณาคติ อุโปสถกมมเมว กถิตั ๑ อิจันนเตน วิตุถาเรตุวา
กเถตพพิ ๑ เสลั สพพตถ อุตุตทานตุถเมวาทิ ๑

ทุติยปณณนาสกวณณา นิฏฐิตา ๑

อঙ্กุณิปาตวณณา นิฏฐิตา ๑

#๑. ม. อพุทานภมัม ๑ ๒. ม. น ลภกติ ๑ ๓. ม. สุตนา ๑

#๔. ม. เอตุถนุเตร ติสสา อุปาสิกาติ ทิสสติ ๑

#๕. ม. เอตุถนุเตร กานา อุปาสิกาติ ทิสสติ ๑

นวกนิปาตวณณา

ปรจมปณณาสกวณณา

นวกนิปาตสฺส ปจเม สมฺโพธิปักขิกานนฺติ จตุมคฺค-
สงฺฆาตสฺส สมฺโพธิสฺส ปกฺเข ภวานํ อุปการกานนฺติ อตุโธ ฯ
पालิย อากเต นว ชฺมเม สนฺธาเยว ปุจฺจติ ฯ กา อุปนिसาติ
โก อุปนีสो ปจฺจโย ฯ (๑) อภิสลฺลิตฺตํ อภิสลฺลิตฺตํ อภิสลฺลิตฺตํ
สมถวิปสฺสนาจิตฺตสฺส วิวเรณ สປປายา อุปารกา จาติ(๒)
เจโตวิวเรณสປປายา ฯ อປປิจฺจํ อารพฺภ ปวตฺตาทถา
อປປิจฺจกถา ฯ เสเสสุปี เอเสว นโย ฯ

อสุภา ภาเวตพฺพา รากสฺส ปหานายาติ อยมตุโธ
สาติลาโยปมาโย วิภาเวตพฺโพ เอโก หิ ปุริโส อสิตฺตํ คเหตุวา
โกฏฺโถ ปญฺจาย สาติกฺเขตฺเต สาติโย ลายติ ฯ อถสฺส วตี
ภินฺทิตฺวา คาโว ปวิสฺสุ ฯ โส อสิตฺตํ จเปตฺวา ยญฺจิสฺส อาทาย
เตเนว มคฺเคน คาโว นีหริตฺวา วตี ปากตฺกํ กตฺวา ปุณฺปี
อสิตฺตํ อาทาย สาติโย ลายติ ฯ ตตฺถ สาติกฺเขตฺตํ วิย พุทฺธสาสนํ
ทญฺจพฺพิ สาติลาโย วิย โยคาวจโร อสิตฺตํ วิย ปญฺญา
ลายนกาโล วิย วิปสฺสนาย กมฺมกฺรณกาโล ยญฺจิสฺส วิย อสุภ-
กมฺมญฺจานํ วตี วิย สํวโร วตี ภินฺทิตฺวา คาวิณํ ปวิสฺสนํ
#๑. ม. อุปนีสยปจฺจโย ฯ ๒. ม. อุปการกาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณฺณนา หน้ํา ๔๑๘

วีย สหสา อปฺปฏิสงฺขาย ปมาทํ อารพฺภ รากฺสฺส อฺปฺปชฺชนํ
อสิตํ จเปตฺวา ยญฺชี อาทาย ปวิญฺจมคฺคเนว คาโว นีหริตฺวา
วตี ปฺปฏิปากตฺกํ กตฺวา ปฺปน โภจฺจโตะ ปฺปฺจาย สาลิตายนํ วีย
อสุกฺกมฺมญฺจฺจเนน รากํ วิภฺขมฺภิตฺวา ปน วิปฺสฺสนาย กมฺมํ
อารกฺนกาโล ๑ อิมมตฺถํ สนฺธาย วุคฺคํ อสุกา ภาเวตฺตพฺพา
รากฺสฺส ปหานายาติ ตตฺถ รากฺสฺสชาติ ปญฺจกามคฺคณิกสฺส
รากฺสฺส ๑ เมตฺตชาติ

เมตฺตตาคมฺมญฺจฺจณํ(๑) ๑ พฺยาปาตสฺส ปหานายาติ วุคฺคตฺนเยเนว
อฺปฺปนฺนสฺส โภจฺจสฺส ปชฺชนตฺถาย ๑ อานาปานสฺสตีติ โสฬส-
วตฺตูกา อานาปานสฺสตี ๑ วิตกฺก
อฺปฺปนฺนํ วิตกฺกํ อฺปฺปจฺเจทฺนตฺถาย ๑ อสฺมิมานสมฺภุจฺจมาตฺถายาติ
อสฺมีตี อฺปฺปชฺชนกสฺส นววิธสฺส (๒) มานสฺส สมฺภุจฺจมาตฺถาย ๑
อนตฺตสฺสญฺญา สจฺจชาติตี อนิจฺจลกฺขณํ ทิฏฺฐเจ อนตฺตลกฺขณํ
ทิฏฺฐเมว โหตี ๑ เอเตสฺส หิ ตีสุ ลกฺขณฺเนสฺส เอกสฺมี ทิฏฺฐเจ
อิตรทฺวยํ ทิฏฺฐเมว โหตี ๑ เตน วุคฺคํ อนิจฺจสฺสญฺญินอ กิภฺขเว
อนตฺตสฺสญฺญา สจฺจชาติตี ๑ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม นิพฺพานนฺติ ทิฏฺฐเจเว
ฐมฺเม อปฺปจฺยปรีนิพฺพานญฺจ ปาปฺปณาตีติ ๑ อิมสฺมี สุตฺเต
วญฺญวิวญฺญํ กถิตํ ๑

ปฐฺมํ ๑

#๑. ม. เมตฺตชาติ เมตฺตตาคมฺมญฺจฺจณํ ๑ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ สมโพธิวิคควณณา หน้า ๔๑๕

ทุติเย นิสฺสยสมฺปนฺโนติ ปตฺติจฺจาสมฺปนฺโน ๑ สทฺธฺนฺติ
 โอกปฺปนสทฺธ ๑ วิริยนฺติ กายิกเจตสิกํ วิริย ๑ ยํสาติ ยํ
 อสฺส ๑ อริยาย ปญฺญาชาติ สห วิปฺสฺสนาย มคฺคปญฺญา ๑
 สงฺขายาติ ชานิตฺวา ๑ เอกํ ปฏฺิเสวตีติ เสทิตพฺพยุตฺตํ เสวติ ๑
 อธิวาเสตีติ อธิวาเสตพฺพยุตฺตํ อธิวาเสติ ๑ ปรีวชฺเชตีติ ปรีวชฺเช-
 ตพฺพยุตฺตํ ปรีวชฺเชติ ๑ วิโนเทตีติ นีหริตพฺพยุตฺตํ นีหริติ ๑
 เอวํ โข ภิกฺขุติ เอวํ โข ภิกฺขุ อุกฺกหปรีปฺจฺฉาวเสน เจว
 ฌมฺมวตฺถานวเสน จ (๑)ปฏฺิเสวิตานิ สฺปฺปฏฺิวินฺทฺธานิ สฺปฺจจฺกฺขานิ
 กตฺวา ปฏฺิเสวณฺโต อธิวาเสนฺโต ปรีวชฺเชนฺโต วิโนเทนฺโต จ
 ภิกฺขุ นิสฺสยสมฺปนฺโน นาม โหตีติ ๑

ทุตฺติย ๑

ตติเย จาติกายนฺติ เอวํนามเก นคเร ๑ ตํ กิร
 จลปฺงกํ (๒) นิสฺสาย กตฺตฺตา โอลเณนฺตานํ จลมานํ วิย อฺปฏฺุจฺจติ
 ตสฺมา จาติกาติ สงฺขํ คตฺ ๑ จาติกาปพฺพเตติ โสปี ปพฺพโต
 สพฺพเสตฺตฺตา กภาพฺกฺขุโปสเถ โอลเณนฺตานํ จลมาโน วิย
 อฺปฏฺุจฺจติ ตสฺมา จาติกาปพฺพโตติ วุตฺโต ๑ ตตฺถ มหนฺตํ
 วิหารํ การยีสฺสุ ๑ อิติ ภควา ตํ นครํ นิสฺสาย จาติกาปพฺพต-
 มหาวิหารเ วิหริติ ๑ ชนฺตุคามนฺติ เอวํนามกํ อปรีปี ตสฺเสว
 วิหารสฺส โคจรรคามํ ๑ ชตฺตุคามนฺติปี ปจฺนฺติ ๑
 #๑. ม. ปฏฺิเสวิตพฺพาทีนํ สฺปฺปฏฺิวินฺทฺธานิ ๑ ๒. ม. จลมคฺคํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๒๐

ปธานตฺถิกสฺสชาติ ปธานกมฺมิกสฺส ฯ ปธานายาติ สมณ-
ชมฺมกรณตฺถาย ฯ อากเมหิ ตาวาติ สตุถาเถรสฺส วจัน
สุตฺวา อุปฺชาเรนฺโต น ตาวสฺส ฌาณํ ปรีปกฺกนฺติ ฌตฺวา
ปฏฺฐิพาหนฺโต เอวมานฺท ฯ เอกกมฺหิ ตาวาติ อิํ ปนสฺส เอวมยํ
คนฺตฺวาปี กมฺเม อนิพฺพชฺชมานํ นีราสงฺโก หุตฺวา เปมวเสน
ปฺน อากจฺฉิสฺสตีติ จิตฺตมทฺทวชนนตฺถํ อานํ ฯ นตฺถิ กิณฺจ
อตุตฺถี กรณฺมยฺนติ จตฺตฺส สจฺเจสฺส จตฺนํ กิจฺจํ กตฺตฺตา
อณฺณํ อตุตฺถี กรณฺมยํ นาม นตฺถิ ฯ กตฺสฺส วา ปฏฺฐิโยติ
กตฺสฺส (๑) วา ปฺน ปฏฺฐิโยปิ นตฺถิ ฯ น หิ ภาวิตมคฺโค ปฺน
ภาวียติ น ปหีนฺทิสานํ ปฺน ปหานํ อตฺถิ ฯ ปธานนฺติ
โฆ เมจฺฉิย วทมานํ กิณฺติ วเทยฺยามาติ สมณชฺมมํ กโรมีติ
ตํ วทมานํ มยํ อณฺณํ กิณฺนาม วเทยฺยาม ฯ

ทิวาวิหารํ นิสีตีติ ทิวาวิหารตฺถาย นิสีตี ฯ นิสินฺโน
[๒] ยสฺมี มงฺกลสฺสิลปาญฺญํ ปุพฺเพ อนุปฏฺฐิปาญฺญิยา ปณฺจ
ชาติสฺตานิ ราชา หุตฺวา อุตฺถยานกัปปิํ กัปปนฺโต ติวิร-
นาญฺกปริวาริ นิสีตี ตสฺมีเยว นิสีตี ฯ อตฺสฺส นิสินฺน-
กาลโต ปญฺจาย สมณภาโว ชหิตโต วिय อโหสิ ราชเวสํ
คเหตุวา นาญฺกวรปริวฺโต เสตฺจจตฺตฺสฺส เหนฺจฺจา มหารเห
ปลฺลงฺเก นิสินฺโน วिय ชาโต ฯ อตฺสฺส ตํ สมฺปตฺตี อสฺสาทยโต
#๑. ม. อธิกตฺสฺส ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร จสฺสทฺโท อตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สมโพธิวิคควณณา หน้า ๔๒๑

กามวิตกโก อุทปาทิ ฯ [๑] ตสุมีเยว ขณ มหาโจเร(๒) คหิเต(๓)
 เทว โจเร อาเนตวา ปุโรโต จปีเต วีย อททส ฯ เตสุ
 เอกสฺส วธฺ อาณาปนวเสนสฺส พยาปาทวิตกโก อุปฺปชฺชติ(๔) ฯ
 เอกสฺส พนฺธนํ อาณาปนวเสน วิหีสาวิตกโก ฯ เอวํ โส
 ลตาชาเลน รุกฺโข วีย มชฺชุกฺขิกาทิ มชฺชมาตโก วีย จ(๕) อกฺุสส-
 วิตกเกหิ ปริกฺขิตฺโต สมฺปริกฺกณฺโณ (๖) อโหสิ ฯ ตํ สนฺธาย อถโจ
 อายสมฺโตะ เมฆียสฺสาคิอาทิ วุตฺตํ ฯ อนฺวาสตฺตาคิ อนฺุพทฺธา
 สมฺปรีวาริตา ฯ เยน ภควา เตนฺุปสงฺกมฺมิติ เอวํ ปาปวิตกเกหิ
 สมฺปริกฺกณฺโณ กมฺมฏฺฐานํ สปฺปายํ กาคฺุ อสฺกโกนฺุโต อิทํ
 วต ทิสฺวา ทิฆทสฺสี ภควา ปฏฺิเสเชตีติ สลฺลทฺกเขตฺวา อิทํ
 การณํ ทสพลสฺส อาโรเจสฺสามิติ นิสินฺุนาสนโต วุฏฺุจาย
 เยน ภควา เตนฺุปสงฺกมฺมิ ฯ

ตติยํ ฯ

จตุตฺเถ อุปฺภูจฺานสาลาขนฺุติ โภชนสาลาขํ ฯ เยน-
 ปฺภูจฺานสาลาติ สตฺถา นนฺุทกตฺเถเรน มชฺุรฺสฺสเรน อารทฺุชาย
 ฐมฺมเทสฺนาย สทฺุทํ สฺุคฺวา นนฺุทโก(๗) เอโส อุปฺภูจฺานสาลาขํ
 มชฺุรวจเนน(๘) ฐมฺมํ เทเสตีติ ปุจฺุจิตฺวา ฐมฺมกถิกนนฺุทกตฺเถรสฺส
 #๑. ม. เอตฺถนฺุตเร โสติ ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. มหาโยเชหิ ฯ
 #๓. สී. สโหตฺคหิเต ฯ ๔. ม. อุปฺปชฺุชฺิ ฯ ๕. ม. จสทฺุโท นตฺถิ ฯ
 #๖. ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๗. ม. อานนฺุท โก ฯ
 #๘. ม. มชฺุรฺสฺสเรน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๒๒

อชช ฆนเต วาโรติ สุตวา อติมธูร์ กตฺวา อานนฺท เอโส
 ภิกฺขุ ฆมฺมํ กเถติ มยฺปิ คนฺตฺวา สฺมุสฺสามาติ วตฺวา เยน-
 ปฏฺจานสาธา เตนฺปสฺงกมิ ฯ อุปสฺงกมิตฺวา(๑) พหิทฺวารโกฏฺฐเก
 อฏฺฐาสีติ ฆพฺพณฺณสฺมิโย จีวรคพฺเภ ปฏฺิจฺฉาเทตฺวา อณฺณาตก-
 เวเสน อฏฺฐาสี ฯ กถาปริโยสานํ อาคมยมาโนติ อิทมโวจาทิ
 อิทํ กถาสาณํ อูทิกฺขมาโน ฆมฺมกถํ สฺมุณฺโต อฏฺฐาสีเยว ฯ
 อถายสฺมา อานนฺโท นิกฺขนฺเต ปจฺเม ยามे สตฺถุ สลฺลณฺ
 อทาสี ปจฺโม ฆนฺเต ยามิ อติกฺกนฺโต โลกํ วิสฺสมถาติ ฯ
 สตฺถา ตตฺถเวว อฏฺฐาสี ฯ อถายสฺมา อานนฺโท มชฺฌิมยาม
 นิกฺขนฺเต ฆนฺเต ตฺเมห ปกตฺยา ขตฺตฺยสฺสุขมาลา ปฺน พุทฺธ-
 สฺสุขมาลา (๒) ปรมสฺสุขมาลา มชฺฌิมยามปิ อติกฺกนฺโต มฺหุตฺตํ
 วิสฺสมถาติ อาท ฯ สตฺถา ตตฺถเวว อฏฺฐาสี ฯ ตสฺส จิตฺกสฺเสว
 อรฺุณฺคฺคมนํ (๓) ปณฺณายิตฺถ ฯ อรฺุณฺคฺคมนนฺจ เณรสฺส อิทมโวจาทิ
 ปาเปตฺวา กถาปริโยสานนฺจ ทสฺพลสฺส ฆพฺพณฺณสฺมิ(๔)วิสฺสชฺช-
 นนฺจ เอกปฺปหารเนว อโหสิ ฯ อคฺคพฺ อโโกฏฺฐีติ อคฺคนเขน
 ทฺวารกวางฺภู อโโกฏฺฐีติ ฯ

สารชฺชมานรฺุโปติ หรายมาโน โอตฺตปฺปมาโน สารชฺช-
 มาโน ฯ (๕) โทมณสฺสสารชฺชํ ปนสฺส นตฺถิ ฯ เอตฺตํปิ โน
 นปฺปฏิภาเสยฺยติ ปฏฺิสมฺภิทาปฺตตฺสส อปฺปฏิภาณํ นาม นตฺถิ ฯ
 #๑. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. พุทฺธสฺสุขมาลาติ ฯ
 #๓. ม. ตตฺถ จิตฺกสฺเสวสฺส อรฺุณฺคฺคํ ฯ ๔. ม. ฆพฺพณฺณสฺริรฺรตฺมิ... ฯ
 #๕. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สมโพธิวิคควณณา หน้า ๔๒๓

เอตตํ ปน (๑) น กถยยนฺติ ทสฺเสติ ฯ สาธุ สาธุติ เถรสฺส
ชมฺมเทสนํ สมฺปหํสนฺโต อาห ฯ อยฺเยหฺตถ อตุโถ สุกฺกหิตา
จ เต ชมฺมเทสนา สุกฺกิตา จาติ ฯ กุลปฺตฺตานนฺติ อาจาร-
กุลปฺตฺตานนฺจเวจ ชาติกุลปฺตฺตานนฺจ ฯ อริโย วา(๒) ตฺนุหิภาโวติ
ทฺตฺยชฺฆานสมฺปาตฺตี สนฺธาเยวมาห ฯ

อธิปญฺญาธมฺมวิปฺสฺสนายาติ สงฺขารปริกฺคหวิปฺสฺสนา-
ณานสฺส ฯ จตฺตฺปาทโกติ อสฺสโคณคทฺรภาทิโก วีย ฯ (๓) อิทํ
วตฺวาติ อิมํ จตฺตฺทงฺเกหิ สมฺนฺนาคตํ ชมฺมํ กถยิตฺวา ฯ วิหารํ
ปาวิสีติ คนฺธกฺฎิ ปวิญฺโจ ฯ

กาเลน ชมฺมสฺสวเนติ กाल [๔] ชมฺมสฺสวณฺสมี ฯ ชมฺม-
สากฺจฺญาชาติ ปญฺหาถาย ฯ คมฺภีริ อตฺตฺปทฺนฺติ คมฺภีริ กุพฺหํ
รหฺสฺสํ อตฺถํ ฯ ปญฺญาชาติ สห วิปฺสฺสนาย มกฺคปญฺญาตฺย ฯ
สมฺมสนปฺปฏิเวชปญฺญาปี อุกฺคหปริปฺจฺญาปญฺญาปี วญฺญฺติเยว ฯ
ปตฺโต วา คจฺจติ (๕) วาติ อรหฺตตํ ปตฺโต วา ปาปฺณิสฺสติ
วาติ เอวํ คฺณสมฺภาวนาย สมฺภาเวติ ฯ อปฺปตฺตฺมานสาติ
อปฺปตฺตฺอรหฺตฺตา อรหฺตตํ วา อปฺปตฺตํ มานสํ เอเตสนฺติปี
อปฺปตฺตฺมานสา ฯ ทิฏฺฐชมฺมสฺสววิหารนฺติ เอตฺถ ทิฏฺฐชมฺมสฺส-
วิหาโร โลกิโยปี วญฺญฺติ โลกุตฺตโรปี ฯ

จตฺตฺถํ ฯ

#๑. ม. เอตฺตกมฺปิ ฯ ๒. ม. จ ฯ ๓. ม. วียสฺสทฺโท นตฺถิ ฯ

#๔. ม. เอตฺถนฺตฺเร กาลเตติ ทิสฺสติ ฯ ๕. ม. ปชฺชติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๒๔

ปณฺจเม อวิชฺชา โภสชฺชสวชฺชอสฺสทฺธิเยสุ อกมฺปนโต
ปณฺญาพลาทีนึ ทฏฺฐพฺพานิ ฯ อกฺุสฺสสขฺขาตาคิ อกฺุสฺสลาติ
ฉาตา ฯ เอส นโย สพฺพตฺถ ฯ นาลมรียาคิ อรียภาวํ กาคุ
อสมตฺถา อรียานํ วา อนนฺจฺจวีกา ฯ โวทิฏฺฐาคิ สฺกฺุ
ทิฏฺฐา ฯ โวจริตาคิ มโนทฺวเร สมฺทาจารปฺปตฺตา ฯ อตฺถิ-
กสฺสาติ ชฺมมเทสนาย อตฺถิกสฺส ฯ อาชีวิทภยฺนฺติ (๑) ชีวิท-
วตฺถิกภยํ ฯ อสิโลกภยฺนฺติ ครหาภยํ ฯ ปริสฺสารชฺชภยฺนฺติ ปริสฺ-
ปตฺวา สारชฺชโอกมฺนภยํ ฯ อิมสฺมี สฺตฺเต วมฺภูวिवมฺภูํ กถิตํ ฯ

ปณฺจมํ ฯ

นฺภูเจ ชีวิทปริกฺขาราคิ ชีวิทสมฺภารา ฯ สมฺทาทเนตฺตพฺพาคิ
สมฺทาทริตพฺพา ฯ กสิเรน สมฺทาทหรนฺตีติ (๒) ทฺกฺุเขน อฺุปฺปชฺชนฺติ ฯ
รตฺถิกากํ วา ทิวสฺสากํ วาติ เอตฺถ รตฺถิกากเ ฉตฺวา
รตฺถิกากเเยว ปกฺกมิตพฺพํ รตฺถี จณฺทวาพาทิปริปฺนฺเถ สติ
อรฺุณฺคฺกมฺนํ อากเมตพฺพํ ฯ ทิวสฺสากเ ฉตฺวา ทิวา ปกฺกมิตพฺพํ
ทิวา ปริปฺนฺเถ สติ สฺริยตฺถกฺกมฺนํ อากเมตพฺพํ ฯ สขฺขาปิติ
สามณฺยตฺถสฺส ภาวนาปฺริปฺุริอากมฺนํ ชานิตฺวา ฯ โส ปฺุคฺคโลติ
ปทสฺส ปน นานุพฺพนฺธิตพฺโพติ อิมินา สมฺพนฺโธ ฯ
อนาปฺุจฺจาคิ อิชฺ ปน ตํ ปฺุคฺคลํ อนาปฺุจฺจา ปกฺกมิตพฺพนฺติ
อตฺถโธ ฯ อปี ปนฺชชฺชมาเนนาติ อปี นิกฺกทฺถมฺยมาเนน ฯ
#๑. ม. อาชีวิกภยฺนฺติ ฯ ๒. ม. สมฺทาทจฺจนฺตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สมโพธิวิคควณณา หน้า ๔๒๕

เอวรูปโป หิ ปุคโคโต สเจปี ทารุกลาปสตัด วา อุทกฆฏสตัด
วา วาติกาฆฏสตัด (๑) วา ทณฺฑํ อาโรเปติ มา อิธ วสตี
นิกุกทฎาเปติ วา ตํ ขมาเปตฺวาปี ยาวชีว์ โส อนุพนฺธิ-
ตพฺโพปี น วิชหิตพฺโพ ๑

ฉฐฐํ ๑

สตุตเม ปลฺลจ จานานิ อชฺฌาจริตฺตุนฺติ ปลฺลจ การณานิ
อติกกมิตฺตํ ปาณนฺติ อนุตฺมโส กุณฺถกิปิปลฺลิกํ ๑ อทินฺนนฺติ
อนุตฺมโส คิณฺสลากมฺปิ ปฺรสนฺตํ ๑ เถยฺยสงฺฆาตฺตุนฺติ เถยฺย-
จิตฺเตนปี ๑ สนนฺธิการํ กามะ ปฺริกฺขชิตฺตุนฺติ สนนฺธิ กตฺวา
จเปตฺวา วตฺตูกามกิลเสกามะ ปฺริกฺขชิตฺตํ อภพฺโพ ๑ อกปฺปิย
[๒] สนนฺธาเยตํ วุตฺตํ ๑ พุทฺธํ ปจฺจกฺขาตฺตุนฺติ น พุทฺโธ อยนฺติ
เอวํ ปฏิกฺขิปิตฺตํ ๑ ฐมฺมาทิสฺสุปี เอเสว นโย ๑ เอวนฺตาว อฏฺฐกถาย
อาคตฺ ๑ ปาลิยํ ปน อิมสฺมี สุตฺเต อคตฺคมนานิ กถิตานิ ๑

สตุตตํ ๑

อฏฺฐเม พุทฺธาทีนํ ปจฺจกฺขานํ กถิตํ ๑

อฏฺฐมํ ๑

นวมะ ปุณฺชชเนน สทฺธี กหิตตฺตา อาหุเนยฺยาติ วุตฺตํ ๑

นวมํ ๑

#๑. ม. วาติกาฆฏสตัด ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร กามกฺขนฺติ ทิสฺสุตติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๒๖

ทสม โคตรฐติ โสตาปตติมคคสส อนนตรปจเยน
สขาปุตตพลววิปสสนาจิตเตน สมนาคโต ๑ เสถ สพพตถ
อตุตตานตถเมวาทิ ๑

ทสม ๑

สมโพธิวคโค ปจโม ๑

สีหนาทวคควณณา

ทศยสส ปจเม เยน ภควา เตนุปสงุมิติ สเจ
สตุธา จาริกํ ปกกमितุกาโม อสส อิมสุมิ กาลे ปกกเมย ๑
หนุทาหิ จาริกมนตุถาย สตุถาริ อปุจนามิติ จินเตตุวา
ภิกขุสงฆปริวโต อุปสงุมิ ๑ อายสุมมา มํ ภนุเตติ โส กิร
ภิกขุ เถริ มหตา ภิกขุปริวาเรน อากจณนติ (๑) ทิสวา อิเม
ภิกขุ ตถาคตํ ปหาย สาริปุตติํ ปริวาเรตุวา นิกขนุตา คมน-
วิจเจทมสส กริสสามิติ อญจानโกปี พนุชิตวา เอวมอาห ๑
ตตุถ อาสชชชาติ ฆญญेतวา ๑ อปปฏินิสชชชาติ อกขมาเปตุวา
อจจยิ อทสเสตุวา ๑ กิสุมิ ปน โส การเณ อามาติ
พนุชิติ เถรสส กิร ทสพลํ วนุทิตวา อญจาย คจจโต
จิวรคณโณ ตสส สริริ สุตติ วาโต ปหริติปี วทนุติ ๑
เอตตุเคน อามาติ พนุชิตวา เถริ มหตา ปริวาเรน คจจนุติ
#๑. ม. คจจนุติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ สีหนาทวคคณณา หน้า ๔๒๗

ทิสวา อุตฺยมาโน คมนวิจเจทมสฺส กริสฺสามิติ เอวมหา ฯ

เอหิ ตฺวํ ภิกฺขุติ สฺตถาตสฺส ภิกฺขุโน วจันํ สุตฺวา
น ตํ ภิกฺขุ สารีปฺตฺโต ปหริตี วุตฺเต ฆนฺเต ตฺเมห อตฺตโน
อคฺคสาวกสฺเสว ปกฺขํ วหถ น มยฺहनฺติ มยิ มโนปโทสํ
กตฺวา อปาเย นิพฺพตฺเตยฺยาติ ฉตฺวา สารีปฺตํ ปกฺโกสาเปตฺวา
อิมมตฺถํ ปุจฺฉิสฺสามิติ เอกํ ภิกฺขุํ อามนฺเตตฺวา เอวมหา ฯ

อปาปฺรณฺ(๑) อาทายาติ กุณฺจิกํ กเหตุวา ฯ สีหนาทนฺติ
เสฏฺฐนาทํ สมมุขนาทํ อปฺปฏฺวิวตฺตียนาทํ ฯ เอวํ ทฺวีหิ มหา-
เถเรหิ อาโรจฺจิตฺโต ภิกฺขุสงฺโฆ รตฺตติฏฺฐานทิวาฏฺฐานานิ ปหาย
สฺตถฺถ สนฺตํ อคฺมาสิ ฯ ชียธมฺมนฺติ (๒) กถาธมฺมํ ฯ กุณฺคตฺนฺติ
กุณฺธเมว(๓) ฯ เสเสสุปี เอเสว นโย ฯ

ปจฺวิสเมนาติ อกฺขณฺณญฺเจน อทฺสสนฺณญฺเจน (๔) ปจฺวิยา
สมานน ฯ น หิ ปจฺวี มยิ สฺวจฺจํ นิกฺขิปนฺตฺติติ โสมนสฺสํ
กโรติ น อสฺวจฺจํ นิกฺขิปนฺตฺติติ โทมนสฺสํ ฯ มยฺหํปี เอวรूपํ
จิตฺตฺนฺติ ทสฺเสติ ฯ วิปฺเปลนาติ อปฺริตฺเตน ฯ มหคฺคเตนาติ มหฺนต-
ภาวํ คเตน ฯ อปฺปมาณฺนาติ วทฺตฺติตฺตปฺปมาณฺน ฯ อเวเรนาติ
อกุสฺสเวรปฺกคฺลเวรฺรหิเตน ฯ อพฺยาปชฺฌเณนาติ นิตฺทุกฺเขน วิคต-
โทมนสฺเสน ฯ โส อธิธาติ โส อนฺนุปฏฺจิตฺตกายานุปสฺสนาสติ-
#๑. ม. อวาปฺรณฺ ฯ ๒. ม. ชียธมฺมนฺติ ฯ ๓. ม. กุณฺคตฺนฺติ
#กุณฺธเมว ฯ ๔. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๒๘

ปฏุจโน ภิกขุ เอวํ กเรยย มาทิสो กถํ เอวรूपं กริสฺสติ
ภนฺเตติ ปจํ สีนฺนาทํ นทํ ๑ เอวํ สพฺพคฺคฺค โยชนา
เวทิตพฺพา ๑

โรชฺหรณฺนติ (๑)ราชกฺุถานํ น สมฺมชฺชนิยา สมฺมชฺชนติ
โจพฺเคน ปน ปุณฺณนฺติ ๑ ตสฺเสตํ นามํ(๑) ๑ กโปปิตฺตโถติ
ปจฺฉินฺทโถ อุกฺขลิตฺตโถ วา ๑ นนฺตีกวาสิตี(๒) อนฺตจฺฉินฺนปี-
โลติกวสโน ๑ สฺสรฺโตติ สฺจิสฺสิโล สฺสรจฺเจน สมฺนฺนาคโต ๑
สฺททฺโตติ สฺฏฺจฺ ทมถํ อฺปคโต ๑ สฺตีกฺขิตฺตติ(๓) สฺฏฺจฺ สฺตีกฺขิตฺ ๑
น กณฺจิจิ สฺตีติ วิสาณาทิสฺ กณฺหนฺตํปี ปิฏฺจิสฺ ปรีมชฺชนตํปี
น กณฺจิจิ วิเหเจติ ๑ อฺสภจฺฉินฺนวิสาณสเมนาติ อฺสภสฺส ฉินฺน-
วิสาณสฺส จิตฺตสทิสฺเสน ๑

อภฺภูยฺเยยฺยาติ อภฺภู โภ ปิพิตฺ ภาเวยฺย ๑ หราเยยฺยาติ
ลชฺชเยยฺย ๑ ชฺคฺจฺเจยฺยาติ ชฺคฺจฺจํ อฺปาชฺชเยยฺย ๑ เมทกถาลิกนฺติ
เมทกถาลิกา วุจฺจติ สฺนการเกหิ ยฺฐนิกฺขมมนตฺถาย ตตฺถ
ตตฺถ กตฺถิทฺทา ถาลิกา ๑ ปรีหเรยฺยาติ มํสสฺส ปฺุเรตฺวา
อฺกฺขิปิตฺวา กจฺเจยฺย ๑ ฉิทฺทาวฉิทฺทนฺติ ปรีตฺตมหนฺเตหิ ฉิทฺเทหิ
สมฺนฺนาคตํ ๑ อฺกฺขมฺรณฺตนฺติ อฺปรีมฺเขหิ ฉิทฺเทหิ นิกฺขมมานยฺฐํ ๑
ปฺกฺขมฺรณฺตนฺติ อฺโฆมฺเขหิ นิกฺขมมานยฺฐํ ๑ เอวมสฺส สกฺลสฺสรี

#๑. สฺตี. ราชกฺุถาทินํ ๑ ม. ราชสมฺมชฺชนโจพฺกํ ปาทปุณฺณนฺติ ตสฺเสว
#นามํ ๑ ๒. ม. นนฺตีกวาสิตี ๑ ๓. ม. สฺวินีโตติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ สีหนาทวคคณณา หน้า ๔๒๘

ยวมกขิต ภาเวย ๑ ฉิททาวฉิททนุติ นวหิ วนมุเขหิ ปรีตต-
มหนตฉิทท ๑ เอวมตถ อฏุมนวมเมหิ [๑] องเคหิ เถโร อตตโน
สรีเร นิจุนนุทราคต กเถสิ ๑

อลโข โส ภิกขุติ เอว เถเรน นวหิ การณหิ สีหนาท
นทิต อลโข โส ภิกขุ ๑ อจจโยติ อปราโช ๑ ม อจจมาติ
ม อติกกมม อภิภวิตวา ปวตโต ๑ ปฏิกคณหาตติ ขมต ๑
อายตี สัรรายติ อนาคเต สัรรณตถาย ปุน เอวรูปสส
อปราชสส อกรรมตถาย ๑

ตคฆาติ เอกเสณ ๑ ยถาธมม ปฏิกโรสีติ ยถา ธมโม
จิตต ตเถว กโรสี ขมาเปสีติ วุตติ โหติ ๑ ตนเต มย
ปฏิกคณหามาติ ตตว อปราธ มย ขมาม ๑ วุฑฒิ เหา
ภิกขุ อริยสส วินยติเอสา ภิกขุ อริยสส วินย พุทฐสส
ภควโต สาสเน วุฑฒิ นาม ๑ กตมา อจจย อจจยโต
ทิสวา ยถาธมม ปฏิกกริตวา อายตี สัรรापขุชนา ๑ เทสน
ปน ปุคคลาธิจัน กโรนโต โย อจจย อจจยโต ทิสวา
ยถาธมม ปฏิกโรติ อายตี สัรรอ อปขุชิตี อาห ๑

ผลตีติ สเจ หิ เถโร น ขเมยย ตสส ภิกขุโน
ตตเถว สตตธา มุทฐาผลย ๑ ตสมา ภควา เอวมมาห ๑
สเจ ม โสติ สเจ ม อย ภิกขุ ขมาหิตี เอว วทติ ๑ ขมต
#๑. ม. เอตุณตเร ทวีหิตี ทิสสตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณฺณนา หน้ํา ๔๓๐

จ เม โสติ อัยปี จายสุมา มยหํ ขมตฺติ เอวํ เถโร ตสฺส
จ(๑) อจฺจยํ ปฏิกุณฺณหิตฺวา สยปี ตํ ตตฺถ สมฺมุเข ขมาเปสํติ ฯ
ปจํมิ ฯ

ทฺติเย สอุปาทิเสสนฺติ สอุปาทานเสสํ ฯ อนุปาติเสสนฺติ
อุปาทานเสสรหิตํ นิคฺคหณํ ฯ มตฺตโสการํติ ปมาณการํ น
ปริปุรการํ ฯ น ตาวายํ สาริปุตฺต ฐมฺมปริยาโย ปฏิกาสํติ
อปฺปฏิภาณํ นาม ภควโต นตฺถิ น ตาวาหํ อิมํ ฐมฺม-
ปริยาโย กเถสฺสนฺติ(๒) อัย ปเนตฺถ อตฺถโธ ฯ มายิมํ ฐมฺมปริยาโย
สฺตฺวา ปมาทํ อahrĩสุตฺติ มยํ กิร จตฺถิ อปาเยหิ มตฺตตฺติ
อุปฺริ อรหตฺตตฺถาย วิริยํ อกโรนฺตา มา ปมาทํ อปฺชชĩสุ ฯ
ปญฺหาธิปฺปาเยน ภาสํโตติ ตสฺส (๑) ปุจฺฉิตปญฺหสฺส สภาเคน
กถิตฺติ ทสฺเสตฺติ ฯ

อิเมสํ ปน นวณฺณํ ปุคฺคกฺลานํ ภเวสุ ฉนฺนทฺราควิโนทฺนตฺถํ
เอตฺตเมว อตฺถุปฺปตฺตี กตฺวา เสยฺยถาปี ภิกฺขเว อปฺปมตฺตโกปี
กุโธ ทุคฺคนฺโห โหติ เอวเมว โข อหํ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกํปี
ภวํ น วณฺณเมมิ อนฺตมโส อจฺจราสงฺฆาตมตฺตมฺปีติ อิมํ
สฺตฺตฺตฺนตฺ (๔) อภาสํ ฯ น เกวตฺถจฺจ เอเตสํเยว นวณฺณํ ปุคฺคกฺลานํ
คตฺติ น นิพฺพุทฺธาเยสํ ปน กฺลานํ ตีณิ สรณานิ ปญฺจ สีสานิ
เอกํ สลาภกตฺตํ เอกํ ปกฺขิกภตฺตํ เอกํ วสฺสวาสิกํ เอกา
#๑. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. กเถสํนฺติ ฯ ๓. ม. ตยา ฯ
#๔. อจ.เอก. ๒๐/๒๐๓/๔๖ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สีหนาทวคณา หน้า ๔๓๑

โปกษรณี เอโก อาวาโส เอวรูปานิ นิพทฐปญญานิ อตถิ
เตสปี คติ นิพทฐา โสตาปนุนสทิสานเว ตานิ กุลานิ ฯ

ทุตติยํ ฯ

ตติเย ทิฏฐมมเวทนียนติ อิมสมีเยว อตตภาเว
วิปจจนกมมํ ฯ สมุปรายเวทนียนติ ทุตติเย อตตภาเว วิปจจนก-
กมมํ ฯ สุขเวทนียนติ สุขเวทนาชนกมมํ ฯ ทุกขเวทนียนติ
ทุกขเวทนาชนกมมํ ฯ ปริปกกเวทนียนติ ลทฐวิปากวาริ ฯ
อปปริปกกเวทนียนติ อลทฐวิปากวาริ ฯ พหุเวทนียนติ พหุ-
วิปากทายกํ ฯ อปฺปเวทนียนติ น พหุวิปากทายกํ ฯ อเวทนียนติ
วิปากเวทนาย อเวทนียนติ นวิปากทายกํ(๑) อิมสมี สุตเต
วภูฏวิภูฏํ กติตํ ฯ

ตติยํ ฯ

จตุตเถ สมิทฐิติ อตตภาวสมิทฐิตาย เอวัลทฐนาโม
เถรสฺส สทฐิวิหริกตฺเถโร ฯ กิมารมมณาติ กิปปจฺจยา ฯ
สงฺกปฺปวิตกฺกาติ สงฺกปฺปฏฺฐตา วิตกฺกา ฯ นามรูปารมมณาติ
นามรูปปจฺจยา ฯ อิมินา จตฺตาโร อรูปกฺขนฺธา ภูตฺฐปาทาย-
รูปญจ วิตกฺกานํ ปจฺจยาติ (๒) ทสฺเสติ ฯ กว นานตฺตํ คจฺจนตฺตีติ
กสฺมี จาเน นานาสภาวตฺตํ เวมตฺตํ คจฺจนตฺติ ฯ ธาตฺฐสฺสติ รูปธาตฺ-
อาทิสฺส ฯ อญฺโฆเยว หิ รูปวิตกฺโก อญฺเญ สทฺทวิตกฺกาทโยติ ฯ
ผลสฺสสมุทฺยาติ สมฺปยุตฺตผลสฺสปจฺจยา ฯ เวทนาสมฺสรณาติ ติสฺโส
#๑. ม. อเวทนียนติ วิปากเวทนาย อทายกํ ฯ ๒. ม. ปจฺจโยติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๓๒

เวทนา สโมสรรณาฯ เอตุตเคน กุสลากุสลมิสฺสกา กถิตาฯ
สมาธิปฺปมฺหาติอาทโย ปน อปจยปกฺกิกาติ เวทิตพฺพาฯ ตตฺถ
ปฺพพฺงคมกฺกุเจน เขกฺกุจกฺกุเจน วา สมาธิ ปมฺหํ เอเตสนฺติ
สมาธิปฺปมฺหาฯ เขกฺกุจกการณกฺกุเจน สติ อธิปฺเตยฺยํ (๑) เอเตสนฺติ
สตาธิปฺเตยฺยาฯ มกฺคปฺลณฺวา อุตฺตรา เอเตสนฺติ ปฺลณฺตุตฺตราฯ
ผลวิมุตฺตี ปตฺวา สารปฺปตฺตา โหนฺตีติ วิมุตฺตีสาราฯ อารมฺมณ-
วเสน อมตนิพฺพานํ โอคาทิตฺวา ตตฺถ ปติกฺกฺกิตาติ อมโตคธาฯ
เตน วา (๒) มา มลฺลตีติ เตน วิสฺสชฺชเนน อหํ อคฺคสาวเกน
ปฺจฺจิตฺเต ปฺลเห วิสฺสชฺชเชสินฺติ มา มานํ วา ทปฺปํ วา อกาสิ ฯ

จตุตฺถํ ฯ

ปฺลจเม ตีณิ จตฺตารี วสฺसानิ วสฺสคณา อนเนเก
วสฺสคณา อฺปฺปนฺนา อสฺสาติ อนเนกาวสฺสคณิกอ ฯ ตสฺสสฺสูติ
ตสฺส ภเวยฺยฯ อเกทนมฺขานีติ น เกนจิ ภินฺนิตฺวา กตานิ
เกวลํ กมฺมสมฺกฺกฺกิตาเนว วณฺมฺขานิ ฯ เขกฺกุจฺจฺยเยวาทิ ชิกฺกุจฺจฺย-
ตพฺพเมว ปฺกฺกฺกิตเมว ฯ จาคฺคมหาภฺกติกสฺสาติ จคฺคมหาภฺกตมยสฺส ฯ
โอทนฺกมฺมาสุปจยสฺสาติ โอทเนน เจว กมฺมาเสน จ อฺปฺจิตสฺส
วทฺตฺติตสฺส ฯ

อนิจฺจจฺจฺจาทนปฺริมทฺทนเกทนวิทฺธฺสนธมฺมสฺสาติ หุตฺวา

#๑. ม. อธิปฺเตยฺยาฯ ๒. ม. จ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สีหนาทวคฺควณณา หน้า ๔๓๓

อภาวภูเจณ อนิจฺจธมฺมสฺส ทฺถคฺคฺนฺชฺวิมฺมาตฺตตฺถาย(๑) อนฺนฺวิเลปเนน(๒)
อฺจฺจนฺทณฺธมฺมสฺส อํคฺปจฺจํคฺคาพาธวฺโนทตฺถาย สมฺพาหเนน(๓)
ปริมทฺทณฺธมฺมสฺส ทฺทรรกาเล วา อูรฺรฺส
ทฺทฺส
ปฺปีพฺพนาทิวเสณ ปริมทฺทณฺธมฺมสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
วฺวิทฺทฺธฺส
อนิจฺจปฺเพน เจว เกทฺทณฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺทฺท
เสเสหิ สมฺมทโย ๑ นิพฺพิณฺทถาติ อุกฺกณฺจถ ปชฺชถ อิมํ กายนฺนฺติ
ทสฺเสติ ๑ เอวมิมฺสฺมี สฺส
ทสฺเสติ ๑ เอวมิมฺสฺมี สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส

ปญฺจํ ๑

นฺนฺจํ วุตฺตคฺคณฺยเมว ๑ สลฺยวฺวาสิเสณ ปเนตฺถ ถาณเมว
กถิตํ ๑

นฺนฺจํ ๑

สฺส
มํนํ อลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺลฺล
กโรนฺนฺติ ๑ น มนาเปณ อภิวาเทณฺตีติ น ปญฺจปฺติฏฺฐิเตน
วณฺทณฺติ ๑ อสฺสฺกจฺจํ เทนฺตีติ อจฺจิตฺตีกาเรณ เทนฺติ ๑ โน
สฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
#๑. ม. ทฺถคฺคฺนฺชฺวิมฺมาตฺตตฺถาย ๑ ๒. สี. นานาวิเลปเนน ๑
#ม. ตฺถคฺคฺนฺชฺวิมฺมาตฺตตฺถาย ๑ ๓. ม. ชุทฺทกสมฺพาหเนน ๑
#๔. ม. สลฺยวฺวาสิเสณ ๑ ๕. ม. จสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส

*เล่มที่ ๑๕ นวกนปาทวณณา หน้า ๔๓๔

สฺวานายาติ ฌมมํ สฺวนิสฺสามาติ น สมิเป นิสฺทานฺติ ฯ น(๑)
รมิสฺสนฺตฺติ น ตฺสฺสนฺติ ฌฏฺปิฏฺฐเ อาสิตฺตํ อุทกํ วิย วิวฏฺฐเฏตฺวา
คจฺจนฺตฺติ ฯ (๑)

สตุตมํ ฯ

อฏฺฐเม เวเนยฺยชฺฌาสนวเสน เมตฺตาภาวนํ ปกฺขิปิตฺวา
นวงฺคสมนฺนาคโธติ วุตฺตํ ฯ

อฏฺฐมํ ฯ

นวมะ วิปฺปฏิสฺสริณฺโทยติ วิปฺปฏิสฺสริตํ มงฺกภาวํ
อาปชฺชิมฺหา ฯ หีนํ กายนฺติ อุปริเทวโลกํ อุปาทาย เภฏฺฐิโม
หิโนติ วุจฺจติ ฯ โน จ โข ยถาสฺตติ ยถาพลํ สํวิกฺขิมฺหาติ
อตุตฺโน สตุตฺติยา จ พลสฺส จ อนฺรุเปน สิลวนฺตานํ สํวิภาคํ
กตฺวา น ภูณชฺิมฺหา ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม อปี นุ เต กหฺปติ กฺุเล ทานํ ทิยฺยตีติ
นยิทํ ภควา ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทินฺนทานํ สนฺธาย ปุจฺจติ ฯ
เสฏฺฐิสฺส หิ ฌเร ภิกฺขุสงฺฆสฺส นิจฺจํ ปณฺธิตทานํ ทิยฺยติ น
ตํ สตุตฺตา น ชานาติ ฯ โลกियมหาชนสฺส ปน ทิยฺยมานํ ทานํ
อตุตฺติ ตํ ลูบํ โหติ เสฏฺฐิสฺส จิตฺตํ น ปิณฺเณติ ฯ ตํ [๒]
#๑. ม. น สฺสฺสฺสนฺตฺติ ฯ ฌฏฺปิฏฺฐเ อาสิตฺตํ อุทกํ วิย วิวฏฺฐเฏตฺวา
#คจฺจนฺตฺติ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ปุจฺจามิตี ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สีหนาทวคฺควณณา หน้า ๔๓๕

ปฺจุจฺจามิตฺติ ปฺจุจฺจติ ฯ กณฺชาชกนฺนติ สกฺกนฺทกํ ภคฺคตํ สกฺกนฺทเกหิปี กณฺนิก-
ตณฺนุเลเหว ปกฺกํ ฯ พิพฺพกฺกนฺนติ กณฺนชิกนฺนติ ฯ

อสกฺกจฺจํ เทตฺติติ อสกฺกกริตฺตวา เทตฺติ ฯ อปฺจิตฺติ กตฺตวา
เทตฺติติ อปฺจิตฺติการณ(๑) ทกฺกนฺนชเย อการเวณ เทตฺติ ฯ อสทฺตธา
เทตฺติติ สทฺตเถน อทฺตวา พรทฺตเถน เทตฺติ อาณตฺตมตฺตเมว
กโรตฺติติ อตฺตโ ๑ อปฺวิทฺตํ เทตฺติติ น นีรณฺตรํ เทตฺติ (๒) นนฺทเทตฺตกาโม
วีย ทฺตวา วมฺมิเก โคธํ ปกฺกนฺนโต วีย เทตฺติ (๒) สํวจฺจริก-
โสณฺททลฺลิตฺติ (๑) วีย โหตฺติ ฯ อนาคมนทฺทกฺกนฺนโก เทตฺติติ น กมฺมณฺจ
ผลณฺจ สทฺททิตฺตวา เทตฺติ ฯ

ยตฺตย ยตฺตธาติ ตีสฺส กุสสมฺปทาสฺส ยสฺสมิ ยสฺสมิ กุเล ฯ
น อุพาราย ภคฺคตโกคายาติอาทิสฺส นานคฺครสฺสคฺคนฺนชสาติโกชเน
อุปฺนิตฺเต จิตฺตํ น นมตฺติ หเรถตํ โรคฺควทฺตนฺนติ วตฺตวา
เยน วา เตน วา ทาเกน สทฺทธี สกฺกนฺทภคฺคตํ อมตฺติ
วีย สมฺปปียายมาโน กุณฺนชติ ฯ กาสิกาทิสฺส วรทฺตเถสฺส อุปฺนิตฺเตสฺส
หเรถทานิ นีวาเสนฺนตฺตส ปฺกฺกนฺนทเทตฺตปี น สกฺกนฺนติ คตฺตเตสฺสปี
น สณฺนจหนฺตฺติติ วตฺตวา (๔) นนฺทเทตฺตกาโม สทฺทกมฺมตฺตจสทิสานิ
ปนฺน กุสวตฺตธานิ อิมานิ นีวาเสนฺนโต นีวตฺตถาวปี ชานาติ
ปฺกฺกนฺนทเทตฺตพฺพปี ปฺกฺกนฺนทเทตฺตปี สมฺปปียายมาโน นีวาเสติ ฯ
#๑. ม. อจิตฺติกตฺตวาติ อจิตฺติการณ ฯ ๒. ม. อิม ปาฐา นตฺติ ฯ
#๓. ม. สํวจฺจริกํ โสณฺททลฺลิตฺติ ฯ ๔. ม. นนฺทเทตฺตกาโม สทฺทกมฺมตฺตจสทิสานิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๓๖

หตุถิยานอสฺสยานรตยานสฺวณณสิวิกาทีสุ อุปนีเตสุ หรเถตานิ
ยานานิ(๑) น สกฺกาเอตฺถ สฺขั(๒)นีสีทิตฺตุนฺติ วตฺวา ชชฺชร-
รตเถ อุปนีเต อัย นิจฺจโล เอตฺถ สฺขั นีสีทิตฺตุนฺติ วตฺวา
ตํ สาทิยตี ฯ น อุพารេสุ ปญฺจสุ กามคฺเชตฺตติ อลฺงกตปฏฺิยตฺตา
รूपวตีโย อิตฺถิโย ทิสฺวา ยกฺขินีโย มณฺเฑ เอตา ขาทิตฺตูกามา
กีเอตาหีตี ยถาพาสฺสเกเนว วิตฺตนาเมตี ฯ น สฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต
โสตุํ น อิจฺฉนฺติ น สทฺทฺทฺทฺตฺตฺตฺต อตฺถโล ฯ น โสตํ
โอทฺทฺทฺตฺตฺตฺต กถิตฺตฺส สวณฺตํ น โสตฺปฺปฺสทํ โอทฺทฺทฺตฺตฺต ฯ
สทฺกจฺจนฺตฺตฺตฺตฺตฺตปี วุตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต เวทิตฺตฺตฺตฺต ฯ

เวลาโมติ ซาติโคตฺตฺตฺตฺตฺตฺตโคกสทฺทฺทฺตฺตฺตฺตปญฺญาทีหิ มริยาทํ เวลํ
อติกฺกนฺตฺตฺตฺตฺต อุพารเอหิ คฺเชนฺทฺติ สมนฺนาคตฺตฺตฺต เหวลฺทฺทฺทฺนาโม ฯ
โส เหวรูปํ ทานมทาสิ มหาทานนฺตฺตฺต เอตฺถ อัย อนฺนฺปฺพุพิ-
กถา

โส กิร อตีเต พารานฺตฺตฺตฺต ปุโรหิตเคเห ปฏฺิสนฺตฺต
คณฺทฺติ เวลามกฺมาโรตฺตฺตฺต นามํ อํกํสุ ฯ โส โสทฺสวสฺสสิก-
กาลเ พารานฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตเรณ สทฺทฺทฺทฺตี สิปฺปฺคฺคฺคฺคฺคฺคฺค ตกฺกสิลํ
อคมมาสิ ฯ เต อุโภปี ทิสฺวาปาโมกฺขสฺส อจฺจริยสฺส สนฺตฺตฺตเก
สิปฺปํ ปฏฺุชฺชียีสุ ฯ ยถา จ เต เหวมณฺเฑปี ชมฺพุทฺตีเป
จตุราสีตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺตฺต โปทฺตฺตฺตฺตฺต อตฺตฺตนา คหิตฺตฺตฺตฺตนา
#๑. ม. จลจลานี ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺตฺตฺต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สีหนาทวคฺคณณนา หน้า ๔๓๗

ปิฏฺฐิอาจริโย ฯ หุตฺวา จตุราสีติ กุมารสหัสธานี สิग्ขาเปติ สยปี
โสฬสวสฺเสหิ คหิตพฺพํ สิปปํ ตีหิ วสฺเสหิ อุกฺคณฺหิ ฯ อาจริโย
เวลามกุมารสฺส สิปปํ ปคฺคณฺนติ ฌตฺวา ตาตา เวลาโม
มยา ฌาตํ สพฺพํ ชานาติ ตฺมุเห สพฺเพปี สมคฺคา คนฺตฺวา
ตสฺส สนฺติเก สิปปํ อุกฺคณฺนหาติ จตุราสีติ กุมารสหัสธานี
โพธิสฺตตสฺส นียฺยาเทสิ (๑) ฯ

โพธิสฺตโต อาจริยํ วนฺทิตฺวา จตุราสีติกุมารสหัส-
ปริวาริ นิกฺขมิตฺวา เอกํ อาสนนฺนคฺริ ปตฺวา ตํ (๒) นคฺรสามิกํ
ราชกุมารํ อุกฺคณฺหาเปตฺวา ตสฺส สิปปํ ปคฺคณฺน ชาเต ตํ
ตตฺถเว นีวตฺเตสิ (๓) ฯ เอเตนฺุปาเยน จตุราสีติ นคฺรสหัสธานี คนฺตฺวา
จตุราสีติยา ราชกุมารานํ สิปปํ ปคฺคณฺน กาทฺตฺวา ตสฺมี ตสฺมี
นคฺเร ตํ ตํ นีวตฺเตตฺวา พาราณสีราชกุมารํ อาทาย พาราณสี
ปจฺจจากณฺณิ ฯ ตตฺถ(๔) พาราณสีราชกุมารํ(๕) ปริโยสิตฺตสิปปํ รัชเช
อภิสินฺจิสฺสุ เวลามสฺส ปุโรหิตภูจฺจานํ อทฺสฺสุ ฯ เตปี จตุราสีติ-
สหัสสราชกุมารา สเกสฺสุ [๖] รัชเชสฺสุ อภิสกํ ปตฺวา อนุสฺสวจฺจริ
พาราณสีรณฺโถ อุปภูจฺจานํ อากจฺจณฺนติ ฯ เต ราชานํ ทิสฺวา
เวลามสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา อาจริย อเมหฺสฺสุ รัชเช ปติภูจฺจิตฺเตสฺสุ (๗)
#๑. ม. นียฺยาเทสิ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. นีวตฺเตสิ ฯ
#๔. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๕. ม. มนฺุสฺสา กุมารํ ฯ ๖. ม. เอตฺถนฺตเร สเกสฺสุติ
#ทิสฺสติ ฯ ๗. ม. อเมเห รัชเชสฺสุ ปติภูจฺจิตฺตา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๓๘

วทยายถ เยนตุโถติ วตุวา คจฺจนฺติ ฯ เตสํ คมนาคมนกาล
สกกฺขสฺสทมานิกคาวิโคณกุกฺกุสฺสกราทโย คณฺหนฺตานิ ชนปโท
อติวีย อุปทุทุโต โหติ มหาชนฺ สนนฺิปตฺติวา ราชงฺกณฺ กนฺทติ ฯ

ราชา เวลามํ ปกฺโกสาเปตฺวา (๑) อัจริย อุปทุทุโต
ชนปโท ราชานํ คมนาคมนกาล มหาวิโลปํ กโรนฺติ มนุสฺสา
สนฺธาเรตฺถํ น สกฺโกนฺติ ชนปทสฺส ปิพาย อุปสมฺตํ (๒) เอกํ
อุปายํ กโรถาติ ฯ สาธุ มหาราช อุปายํ กริสฺสามิ ตุมฺหากํ
ยตฺตเคน ชนปเทน อตุโถ ตํ ปริจฺฉินฺนฺติวา คณฺหถาติ ฯ
ราชา ตถา อกาสิ ฯ เวลาโม จตุราสีติยา ราชสทฺสฺสานํ
ชนปเท วิจาเรตฺวา จกฺกนาภียํ อเร วีย ญฺโถ ชนปทสฺมี
โอสาราเปสิ ฯ (๓) ตโต ปญฺจาย เต ราชานเ อาคจฺจนฺตาปี
คจฺจนฺตาปี อตฺตโน อตฺตโน ชนปเทเนว สญฺจเรนฺติ อมฺหากํ
ชนปโทติ วิโลปํ น กโรนฺติ ฯ ราชคารเวเน ญฺโถ ชนปทมฺปิ
น ปิเพนฺติ ฯ ชนปทา สนนฺิสินฺนา นิสฺสทฺทา นีรวา
อเหตุํ ฯ สพฺเพ ราชานํ ญฺจตุญฺจา เยน โว อัจริย
อตุโถ ตํ อมฺหากํ วถาติ ปวารยีสฺสุ ฯ

เวลาโม สีสฺนฺหาโต อตฺตโน อนฺโตนิเวสเน สตฺตสฺตน-
ปริปุรานํ คพฺพานํ ทวารานิ วิวราเปตฺวา ยาว สตฺตมา
#๑. ปกฺโกสิตฺวา ฯ ๒. ม. อุปสมํ ฯ ๓. ม. โออโรเปสิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สีหนาทวคคุณณา หน้า ๔๓๕

กุลปรีวัญญา จปีตํ ฌนํ โอลเอดวา อายวํ อุปชารตวา
 มยา สกถชมพูทีปํ โขเกนุเตน ทานํ ทาตุํ วัณฺณตํตี รัญโธ
 อารเอดวา กงฺกาศีเร ทวาทสโยชนิกา อุตฺชนปนฺตโย การตวา
 ตสฺมี ตสฺมี จาเน สปปีมธฺฆาณิตเตตตลิตตณฺฑลาทีนํ จปนฺตถาย
 มหาโกฏฺจาคารานิ ปตฺติฏฺจาเปตวา เอตสฺมี เอตสฺมี(๑) จาเน
 เอตตกา เอตตกา ชนา สํวิทหถ ยงฺกิลฺลิจิ มนฺุสฺสานํ ลทฺชพฺพิ
 นาม อตฺถิ ตโต เอกสฺมีปี อสติ มยฺหํ อารเอดยยาถาติ
 มนฺุสฺสานํ สํวิชาย อสฺกทิวสโต ปฏฺจาย เวลามพฺราหฺมณฺสฺส
 ทานํ ภูณฺชนฺตฺติ นกรเ เกรี จาราเปตวา ทานคฺคํ ปรีนฺธิจฺ-
 ตนฺตติ ทานยฺตฺเตหิ อารเอดเจเต สหสฺสคฺคณิกํ วตฺถํ นีวาเสตวา
 ปญฺจสตคฺคณิกํ เอกํสํ กตฺวา สพฺพาลงฺการภูสิโต ทานวิมฺส-
 นฺตถาย ผลิกวณฺณสฺส อุตฺกสฺส สฺวณฺณภิงฺการิ ปฺเรตวา
 อิมสฺมี โลเก สเจ อิมํ ทานํ ปฏฺธิคฺคเหตฺุ ยฺตฺตรูปา ทกฺขิณฺเยยฺ-
 ปฺคฺคลา อตฺถิ อิทํ อุตฺกํ นิกฺขมิตฺวา ปจฺวี คณฺหาตุ ๑ สเจ
 นตฺถิ เอวเมว ตฺติฏฺจตฺติ สจฺจกิริยิ กตฺวา สฺวณฺณภิงฺการิ (๒)
 อโฆมฺขํ อกาสิ ๑ อุตฺกํ ๑ อุตฺกํ ฌมฺมกรณฺน คหิตํ วิย อโหสิ ๑
 โพรสิตฺตโต สฺลฺโย วต โภ ชมฺพูทีโป เอกปฺคฺคโลปี ทกฺขิณฺ
 ปฏฺธิคฺคเหตฺุ ยฺตฺตรูโป นตฺถิตฺติ วิปฺปฏิสาร์ อกตฺวา สเจ
 ทายกสฺส วเสน(๑) ทกฺขิณา วิสฺุชฺมิสฺสติ อุตฺกํ นิกฺขมิตฺวา ปจฺวี
 #๑. ม. เอกสฺมี ๑ ๒. ม. ภิงฺการิ ๑ ๓. ม. วเสนายิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๔๐

คณฺหาตุติ จินฺเตสิ ฯ ผลิกวณฺณสทิสํ อุทกํ นิกฺขมิตุวา ปจวี
คณฺหิ ฯ อิทานิ ทานํ ทสฺสามิติ ทานคฺคํ คนฺตุวา (๑) ทานํ
โอบฺโลเกตุวา ยาคฺุเวลาย ยาคฺุ ขชฺชกเวลาย ขชฺชกํ โภชน-
เวลาย โภชนํ ยาเปสิ (๒) ฯ เอเตเนว นีหारेณ ทิวเส ทิวเส
ทานํ ทิยฺยติ ฯ ตสฺมี โข ปน ทานคฺเค อิทํ นาม อตุติ
อิทํ(๓) นตฺถิติ วตฺตพฺพิ นตฺถิ [๔] ฯ อิทํ(๕) ตํ ทานํ เอตฺตกมตฺเตเนว
น นิฏฺฐํ คมิสฺสตีติ รตฺตสฺวณฺณํ นีหาราเปตุวา สฺวณฺณปาตี
การะตุวา จตุราสีตีสฺวณฺณปาตีสหฺสฺสานิํ อตฺถาย จตุราสีตี-
ราชสหฺสฺสานิํ สาสนํ ปหิณฺนิ ฯ ราชานो จิรสฺสํ วต มยํ
อาจริเยน อนุคฺคหิตาติ สพฺพิ สมฺปาเทตุวา เปเสสฺสุ ฯ ทาน
ทิยฺยมาเนเขว สตฺต วสฺसानิ สตฺต มาสา อติกฺกนฺตา ฯ อถ
พฺุราหฺมโณ หิรณฺณํ ภาเชตุวา ทานํ ทสฺสามิติ มหฺนฺเต
โอบฺกาเส ทานํ สชฺชาเปสิ ฯ สชฺชาเปตุวา จตุราสีติ สฺวณฺณปาตี-
สหฺสฺสานิ อาทิ กตุวา โภกฺุโต ปญฺจาย อทาสิ ฯ

ตตฺถ รุปียปุรานีติ รชตกฏฺุจิริชตถาลรชตมาสเกหิ (๖) ปุรานิ ฯ
ปาติโย ปน ขุทฺทิกาทิ น สลฺลกฺุเขตพฺุพา เอกกริสปฺปมาณ
ภูมิภาเค จตฺสฺโสว ปาติโย จปยีสฺสุ ฯ ปาติมกฺุล (๗) นวرتนํ
#๑. ม. ปตุวา ฯ ๒. ม. ทาเปสิ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร นามนฺติ ทิสฺสตี ฯ
#๔. ม. เอตฺถนฺตเร อิทานีติ ทิสฺสตี ฯ ๕. ม. ตํ ฯ
#๖. ม. รชตกฏฺุจิริชตผลาลรชตมาสเกหิ ฯ ๗. ส. ปาติมกฺุฏฺุ ฯ ม. ปาติมกฺุพฺพิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สีนททวคคณณน หน้ ๔๔๑

โหติ มขวภูฏิต ปฏจาย อฏจรตน์ ปาติมขวภูฏिया สยตโต (๑)
 อาชณนรโต อนุปรียายติ ททมาโน ปาติยา พาหิรนุเตน
 วคคคคค ปฏิกคคาทเก จเปตวา ปจมี ปาติย ปกขิตตํ กตวา (๒)
 ปจจนา สนุธิโต (๓) วิโยเชตวา เทตติ (๔) เอว จตุราสีติปาติ-
 สหสสานิ อทาสี ๗ รุปียปาติอาทีสุปี เอเสว นโย ๗ เอตถาปี
 จ สุวณณปุรานีติ สุวณณกภูจิสวณณถาลสุวณณมาสเกหิ
 ปุรานี ๗ หิรณณปุรานีติ สดตวิชรตณปุรานี ๗ โสวณณ-
 ลงการานีติ สุวณณาลงการานี ๗ กंसุปรชารณานีติ รชตมยานิ
 จิรปฏิจจนกานี ๗ คาสี ปน เชนุนํ สิงคานี สุวณณโกสก-
 ปริโยนทชานี อहेลลํ คีวาย สมนทามํ ปิลนธิส จจสุ
 ปาทesu นปุรานี ปิฏจियิ วรทกุกิ ปารุตํ กณเจ สุวณณ-
 กณที (๕) พนธิส ๗ วตถโกฏิสหสสานีติ วิสตีวตถ-
 ยुकานี เอกโกฏี (๖) อีช ปน ทส ทส สากุกา เอกโกฏีติ
 วุตตา ๗ (๖) โขมสุขุमानนุติอาทิมหิ โขมาทีสุ ยิ ยิ สขุมํ ตํ
 ตเทว อทาสี ๗ ยานี ปน (๗) อิตถิทานํ อุสภทานํ มชชทานํ
 สมชชทานนุติ อทานนุติ สมมตานิ ตานีปีเอส เวลามสส
 ทานมูเช อิทนนาม นตถิติ วจนปลํ ปจจินทิตุ ปรีวารตถาย
 #๑. ม. จยตโต ๗ ๒. ม. ทตวา ๗ ๓. ม. สนุธิสนุธิโต ๗
 #๔. ม. ปาตินุติ ๗ ๕. ม. สุวณณกภู ๗ ๖. ม. อีช ปน ทส
 #สากุกาติ วุตตํ ๗ ๗. ม. ปเนตานิ ๗ ๘. ม. อทานสมมตานิ ๗

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๔๒

อทาสี ฯ นชฺโซ มณฺเณ วิสฺสนุทฺตติ นทโย วีย วิสฺสนุทฺตติ ฯ

อิมินา เอตฺตเคน (๑) สตุถา เวลามสฺส ทานํ กเถตุวา
คหปติ เอตํ มหาทานํ น อญฺโณ อทาสี อหํ อทาสี ฯ
เอวรूपํ ปน ทานํ ททฺตฺตปิ อหํ ปฏิกฺกเหตฺตํ ยุตฺตรูปํ ปุคฺคถํ
นาลตฺถํ ตฺวํ มาทิสฺเส พุทฺเธ โลกสฺมึ ทิสฺสมานे (๒) ทานํ
ททฺมาโน กสฺมา จินฺเตสฺสิตฺติ เสฏฺฐิสฺส เทสนํ วทฺตฺตเนโต
สียา โข ปน เตตฺถาทิมหา ฯ นนฺจ ยานิ ตทา อเหตุํ
รูปเวทนาสญฺญาสงฺขารวิญฺญาณานิ ตานิ นิรฺุทฺธานิ ฯ กสฺมา
อหนฺเตน สมเยน เวลาโม นาม พุราหุมนฺโต อหาคิ
ปเวณฺธิยา อวิจฺฉินฺนตฺตา ฯ ตานิ หิ รูปาทินิ นิรฺุชฺฌมานานิ
อิมสํ ปจฺจเย ทตฺวา นิรฺุทฺธานิ อปราปริ อวิจฺฉินฺนํ ปเวณฺธิ
คเหตุวา เอวมาห ฯ น ตํ โกจิ ทกฺขิณฺํ โสเชตฺติ โกจิ
สมโณ วา พุราหุมนฺโต วา เทโว วา มาโร วา อญฺจาย
ตํ ทกฺขิณฺํ โสเชตฺติ วัตตพฺโพ นาโหสิ ฯ ตลฺหิ ทกฺขิณฺํ
โสเชนฺโต อุตฺตมโกฏฺฐิยา พุทฺโธ เหฏฺฐิมโกฏฺฐิยา รมฺมเสนาปติ-
สาริปุตฺตตฺเตรสทิสฺส สวโก โสเชยฺย ฯ

ทิกฺขิสฺมปฺนฺนนฺติ ทสฺสนสมฺปฺนฺนํ โสตาปฺนฺนํ ฯ อิทํ ตโต
มหปฺผลตฺรนฺติ อิทํ โสตาปฺนฺนสฺส ทินฺนทานํ โลกิยมหาชนสฺส
สตุตฺตมาสาริกานิ สตุตฺตํ สํวจฺจฺจฺรานิ เอตฺตํ หิรฺณฺยสฺวณฺณํ
#๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ทิกฺขุมาเน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สีหนาทวคฺคณณนา หน้า ๔๔๑

ปริจฺจชฺนเตน ทินฺนทานโต มหปฺผลํ ฯ โย จ สत्ตํ ทิฏฺฐิ-
สมฺปนฺนानนฺติ เอตฺถ เอกสฺส สกทาคามิสฺส วเสน เอกุตรสฺส
โสตาปนฺเน กตฺวา โสตาปนฺนคณฺนา เวทิตพฺพา ฯ อิมินา
อุปาเยน สพฺพวาระสุ เหนฺจฺจา [๑] อากเตน อนนฺตเรณ สตคฺคณฺ
กตฺวา ปุคฺคคณฺนา เวทิตพฺพา ฯ

พฺุทฺธปฺปมฺขนฺติ เอตฺถ สมฺมาสมฺพฺุทฺธํ สงฺฆมคฺคเณํ กตฺวา
นินฺนโน สงฺโฆ พฺุทฺธปฺปมฺโข สงฺโฆติ เวทิตพฺโพ ฯ จาตุทฺทิสํ
สงฺฆํ อุทฺทิสฺสาคิ เอตฺถ จาตุทฺทิสํ สงฺฆํ อุทฺทิสฺส กต-
วิหาโร นาม ยตฺถ เจตฺยิ ปตฺติฏฺฐิตํ โหติ ฆมฺมสฺสวณฺํ กรียติ
จตุทฺทิสฺส ทิสฺสาคิ จ อนฺุทฺทิสฺสาคิ จ ภิกฺขุ อากนฺตฺวา อปฺปฏฺิ-
ปุจฺจิตฺวาเยว ปาเท โหวิตฺวา กุญฺจิกาย ทฺวาริ วิวริตฺวา
เสนาสนฺํ ปฏฺิษคฺคิตฺวา วสิตฺวา ยถาฆาสุกํ กจฺจนฺติ ฯ โส
อนตฺมโส จคฺครตฺนียา ปณฺณสาลาปิ โหติ(๒) จาตุทฺทิสํ สงฺฆํ
อุทฺทิสฺส กตฺวิหาโรเตว(๓) วุจฺจติ ฯ

สรณํ กจฺเจยฺยาคิ เอตฺถ มคฺคเณาคตํ อนิวตฺตนสรณํ
อธิปฺเปตํ ฯ อปฺเร ปนาหุ อตฺตานํ นียฺยาเทตฺวา ทินฺนตฺตา
สรณคฺมณฺํ ตโต มหปฺผลตฺรณฺติ วุคฺตํ ฯ สิกฺขาปทํ (๔) สฺมาทึเยยฺยาคิ
ปญฺจสีลานิ คณฺเอยฺย ฯ สีลํปี มคฺคเณ อากตํ อนิวตฺตนสีลเมว

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร เหนฺจฺฐาคิ ทิสฺสาคิ ฯ ๒. ม. โหตุ ฯ

#๓. ม. กตฺวิหาโรเตว ฯ ๔. ม. สิกฺขาปทานิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๔๔

กถิตฺ ๑ อปเร ปนาหุ สพฺพสตุตฺตานํ อภยทานสฺส ทินฺนตฺตา
สีลํ ตโต มหฺปผลตฺรณฺติ วุตฺตํ ๑ กทฺทุหนมตฺตฺนฺติ (๑) คณฺฐอุหนมตฺตํ
ทฺวิหฺงฺกุลฺลํ คณฺฐปฺปญฺจํ (๒) กเหตุวา อุปฺสังฆนมตฺตํ ๑ อปเร ปน
โคโทหนมตฺตฺนฺติ (๓) ปาลี วตฺวา คาวียา เอกวาริํ ฌนอญฺชน-
มตฺตฺนฺติ อตฺถํ วทฺนฺติ ๑

เมตฺตจิตฺตฺนฺติ สพฺพสตุตฺตานํ หิตานุสฺรณจิตฺตํ ๑ ตมฺปน
อปฺปนาวเสเนว กหิตํ ๑ อนิจฺจสฺสยฺณนฺติ มกฺกสฺส อนนฺตร-
ปจฺจยภาเวน สีขาปฺปตฺตพลววิปฺสฺสนํ ๑ อุปฺมาโต ปน อิมานิ
ทานาทินิ ปุณฺณานิ เอว เวทิตพฺพานิ สเจปิ หิ ชมฺพุทฺธิปํ
ภริตลสฺสทิสํ สมตลํ กตฺวา โภจฺจโถ ปฏฺจาย ปฺลลฺงเก อตฺถริตฺวา
อริยปฺุคฺเคล นิสิตฺทาเปยฺย ตตฺถ โสตาปฺนฺนํ ทส ปนฺติโย
อสุสฺส สกทาคามินิํ ปญฺจ อนาคามินิํ อทฺตเตยฺยา จินฺนสวานิ
ทียทฺตฺมา ปจฺเจกพฺพุทฺธานิ เอกา ปนฺติ ภเวยฺย สมฺมาสมฺพุทฺโธ
เอกโกว ๑ เอกตฺตกฺกสฺส ชนฺสฺส ทินฺนทานโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
ทินฺนทานเมว(๔) มหฺปผลํ ๑ อิตฺริํ ปน

วิหารทานิ ปิณฺฑปาโต (๕) สิกฺขา เมตฺตตาย ภาวนา
ขยโต สมมสนฺตสฺส กถิํ นาคุมฺติ โสฬสี ๑

- #๑. ม. อ. ๑๔/๓๘๓/๒๕๖ ๑ ส. กทฺทุหนมตฺตฺนฺติ ๑
- #ม. คณฺฐอุหนมตฺตฺนฺติ ๑ ๒. ม. คณฺฐปฺปญฺจํ ๑ ๓. ม. กทฺโทหนมตฺตฺนฺติ ๑
- #๔. ม. ทานเมว ๑ ๔. ส. ปณฺธิปาตํ ๑ ม. ปณฺธิปาโต ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุตตาวาสวकुคณณา หน้า ๔๔๕

เตเนว ภควา ปรีนิจุพานสมเย ชมมานุชมมปฏิปัตติ
อนุตตรา ปุชาติ (๑) อาห ๑ เสสิ สพุพตถ อุตตानตุถเมวาทิ ๑
ทสมิ ๑
สีหนาทวकुโค ทุติโย ๑

สุตตาวาสวकुคณณา

ตติยสุส ปจเม อุตตรกรูกาติ อุตตรกรูวาลีโน ๑
อธิคณหนตีติ อธิกานติ อธิกา วิสิญฺจา เขญฺจกา โหนติ ๑
อมฺมาติ นิตตคณหา ๑ อญฺจกถาย ปน นิตุทุกขาทิ วุตตี ๑
อปริคคหาคิ อิทํ มยฺหนติ ปรีคคหริตา ๑ นียตายุกาติ เตสญฺหิ
นิพทฺธํ आय วสุสสสสเมว คคิปี นิตุทฺธา ตโต จิตฺวา
สกุเคเยว นิตุพตฺตุนติ ๑ สติมนุโตติ เทวตानญฺหิ เอกนุตสุขตายน
สตี อีราน โหติ เนรยิกานํ เอกนุตทุกุขิตายน ๑ อิมสํ ปน
โวकिณฺณสุขทุกุขตฺตา สตี อีราน โหติ ๑ อีช พุรหุมจริยวาโสติ
ชมพุทฺธิเป พุทฺธปจเจกพุทฺธานํ อุปฺปชชนโต อญฺจจุกิมกคคพุรหุม-
จริยวาโสปี อีเชว โหติ ๑

ปฐมํ ๑

ทฺติเย ชวสมฺปนฺโนติ ปทชเวน สมฺปนฺโน ๑ น
วณฺณสมฺปนฺโนติ น สรีรวณฺณเณน สมฺปนฺโน ๑ ปุริสขพุงเกสุ
#๑. ที. มหา. ๑๐/๑๒๕/๑๖๑ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๒๔๖

ชวสมฺปนฺโนติ ฌาณชเวน สมฺปนฺโน ๑ น วณณสมฺปนฺโนติ น
คุณวณณเณน สมฺปนฺโน ๑ เสถิ ปาลินเยเนว เวทิตพฺพ ๑ ยณฺเจตฺถ
วตฺตพฺพ สียา ตํ ติกนิปาตวณณนํ วุคฺตเมว ๑

ทฺติย ๑

ตฺติเย ตณฺหํ ปฏิจฺจาติ เทว ตณฺหา เอสนตณฺหา
เอสิตตณฺหา จ ๑ ยาย ตณฺหา ย อชปถสงฺกุปถาทีนํ ปฏิปชฺชิตฺวา
โกเก เอสติ กเวสตี อัย เอสนตณฺหา นาม ๑ ยา เตสุ เอสิเตสุ
กเวสตีเตสุ ปฏิถทฺเตสุ ตณฺหา อัย เอสิตตณฺหา นาม ๑ อิท
ปนฺ เอสนตณฺหา ทฏฺฐพฺพา ๑ ปริเยสนาติ รูปาทีอารมฺมณ-
ปริเยสนา ๑ สฺวา หิ เอสนตณฺหา ย สตี โหตี ๑ ลาโกติ รูปาที-
อารมฺมณปฏิลาโก ๑ โส หิ ปริเยสนาย สตี โหตี ๑

วินิจฺจโย ปน ฌาณตณฺหาทิกฺขวิตฺถกฺวเสณ จตุพฺพิโช ๑
ตตฺถ สุขวินิจฺจยํ ชลฺยถาติ(๑) สุขวินิจฺจยํ ฌตฺวา อชฺมตฺตํ
สุขมนฺยุยฺยชฺชยฺยาติ (๒) อัย ฌาณวินิจฺจโย ๑ วินิจฺจยาติ เทว
วินิจฺจยา ตณฺหาวินิจฺจโย ทิกฺขวินิจฺจโย จาติ (๓) [๔] เอวํ อฏฺฐ-
สตตณฺหาวิจฺจิตานํ ตณฺหาวินิจฺจโย จ ทฺวาสฏฺฐทิกฺขวินิจฺจโย ทิกฺข-
วินิจฺจโย ๑ ฌนฺโท โข เทวานมฺินฺท วิตฺถกฺกนิทาโนติ (๕) อิมสฺมี
ปนฺ สุตฺเต อิท วินิจฺจโยติ วุคฺโต วิตฺถโกเยว อากโต ๑ ฌาณํ

#๑. ชลฺยถา ๑ ๒. ม. อ. ๑๔/๖๕๔/๔๒๓ ๑

#๓. ข. มหา. ๒๕/๔๗๐/๓๑๕ ๑ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร เอวํ อากตานีติ

#ทิสฺสตี ๑ ๕. ที. มหา. ๑๐/๒๔๖/๓๑๒ ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุตตาวาสกคณณนา หน้า ๔๔๗

ลภิตวาปี (๑) อิกฺขานิกฺขํ สุนฺทราสุนฺทรณฺจ(๒) วิตฺกฺเกเนว วินิจฺฉินฺนฺติ

เอตฺตํ เม รุปารมฺมณฺตถาย ภวิสฺสตี เอตฺตํ สทฺทการมฺมณฺตถาย

เอตฺตํ มยฺหิ ภวิสฺสตี เอตฺตํ ปรสฺส เอตฺตํ ปริภุญฺชิสฺสามิ

เอตฺตํ นินฺทิสฺสามิติ ฯ เตน วุตฺตํ ตาภํ ปฏิจฺจ วินิจฺฉโยติ ฯ

ฉนฺทราคฺติ เอวํ อกฺุสทฺวิตฺกฺเกเน วิตฺกฺกิตฺเต วตฺถุสฺมี

ทพฺพลราโคจ พลวราโคจ อฺุปฺปชฺชติ ฯ อิทฺถหิ อิทฺถ ฉนฺโทติ

ทพฺพลราคฺสฺสาชฺวณฺํ ฯ อชฺโฆสฺสานฺนฺติ อหํ มมนฺติ พลว-

สฺนฺนิกฺขานํ ฯ ปริกฺคโหติ ตณฺหาทิกฺกฺขิวิเสน ปริกฺคหกรณฺํ ฯ

มจฺฉริยฺนฺติ ปเรหิ สาธารณฺภาวสฺส อสหนฺตา ฯ เตนวสฺส

โปราณาเอวํ วจนฺตํ วทฺนฺติ อิทํ อจฺฉริยํ มยฺหเมว

โหตุ มา อณฺณสฺส อจฺฉริยํ โหตุติ ปวตฺตตฺตมา มจฺฉริยฺนฺติ

วฺจฺจตีติ ฯ อารกฺขาติ (๓) ทฺวารปีทหนมฺนฺชฺฐสาโคปนาทิวเสน สฺกฺกฺจ

รกฺขณฺํ ฯ อธิกโรตีติ อธิกรณฺํ การณฺสฺเสตํ นามํ ฯ อารกฺขาธิ-

กรณฺนฺติ ภาวนปฺปสํ อารกฺขาเหตุติ อตฺถโธ ฯ ทณฺฑาทานาทีสุ

ปฺรนิเสชนตฺถํ (๔) ทณฺฑาสฺส อาทานํ ทณฺฑาทานํ ฯ เอกโตธาราทิโน

สฺตถสฺส อาทานํ สฺตถาทานํ ฯ กลโหติ ภายกลโหปี วาจา-

กลโหปี ฯ ปฺริโม วิคฺคโห ปจฺฉิม วิวาโท ฯ ตฺวํตฺวานฺติ

อการวเสน ตฺวํตฺวํจณฺํ ฯ

ตฺติยํ ฯ

#๑. ม. ลภิตวา หิ ฯ ๒. ม. สุนฺทราสุนฺทรํ ฯ ๓. ม. อารกฺโขติ ฯ

#๔. ส. ปฺริเสชนตฺถํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปตวณณนา หน้ ๔๔๘

จตุตถะ สตุตวตสตี สตุตตานิ อวตสว วสนกฐานานีตี
อตโต ๑ ตตุถ สตุทวตสตี (๑) สตุตวตสตี อสพุกกติกตุต
ปน น คหิตโต ๑ (๒) สตุทวตสตี หิ พุทฐานิ ขนฐวตวฐฐานสทิสตี(๓)
อสกขะยยยกปะเป พุทฐะส อนิพพตเตส ตัง จานิ สุลลั โหตี ๑
อิตติ อสพุกกติกตุตตานิ น คหิตตี ๑ เสสเมตถ วิญญานกฐิตีตี
วตุตตเนยเนว เวทิตัพพิ ๑

ปลญจเม ยโตตี ยสุมึ กเต ๑ สุปริจิต্তิ โหตีตี สุกฐ
อุปจิต্তิ สุกฐกฐิตติ โหตี ๑ กุลลั วจนายตี ยุตติ วตุตติ
วิทตคณตี วิคตตรำ ๑ อสวคคณมณตี รากน (๔) น สวชชน-
สทว ๑ อนวตตุตคณมณตี อนวตตุตตสทว อนิพพตตารหิ
อุปปฏิสนธิกสทวเนว นิฐฐณนสทวณตี อตโต ๑ อิมสุมึ สตุเต
จันตสวอ กติโต ๑

ปลญจัม ๑

ณฐะ จนุทิกทปะตุตโตตี มตุนามวเสน ปลญจวโต
จนุทิกทปะตุตตุเถโร ๑ [๕] เจตสว จิตตัม สุปริจิต্তิ โหตีตี จิตตว-
จวตปริยวเนน จิตตวตวตปริยวโย อุปรูปริ สุกจิตโต สุกฐกฐิตโต
โหตี ๑ เนวสส จิตตัม ปริยวทियนตีตี ตานิ อวรมมณานิ
#๑. ม. สุกฐวตสตี ๑ ๒. ม. คหิตตี ๑ ๓. ม. ขนฐวตวฐฐานสทิสตี ๑
#๔. ม. อัย ปาฐฐ นตุติ ๑ ๕. ม. เอตุถนตุเร เจตสว จิต্তิ โหตีตี
#จิตตวตวตปริยวเนน จิตตวตวตปริยวโย จิตโต วฐกฐิตโต โหตีตี ทิสสตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ สุตตาวาสวकुควณณา หน้า ๔๔๕

ตสฺส ชีณาสวสฺส จิตฺตฺปฺปาท์ คเหตฺวา เขเปตฺวา จาตุํ น
 สกฺโกนฺตฺติ ฯ อมิตฺสึกฺกนฺตฺติ เตสํ อารมฺมณานิ (๑) อนลฺลสินฺตฺตาเตหิ
 อมิตฺสึกฺกํ ฯ อาเนลฺลชฺปฺตฺตฺนฺตฺติ อนิลฺลชนภาวํ นิปฺพนฺนทฺนภาวํ
 ปตฺตํ ฯ สิลายูโปติ สิลถมฺโภ ฯ โสฬสกุกุโกติ ทิมฺโตะ
 โสฬสหฺตฺโต ฯ เหฏฺฐาเนมฺงฺคมาติ อวาวุสฺส เหฏฺฐา คตา ฯ
 อุปรินेमสฺสชาติ อุปริวาวุสฺส ฯ สุนิชาตตฺตาติ อยมุสเลหิ โกฏฺเฏตฺวา
 [๒] สฺกุจฺจํ นิชาตตฺตา ฯ เอวเมว โขติ เอตฺถ สิลายูโป วिय
 ชีณาสโว ทฺวฺจพฺโพ มหาวาตา วिय ฉสฺส ทฺวาเรสฺส อุปฺปชฺชนกา
 กิเลสา จตฺตฺหิ ทิสานฺหิ อากนฺตฺวา วาตานํ สิลายูโป จาเลตฺตํ
 อสมตฺถภาโว วिय ฉสฺส ทฺวาเรสฺส อุปฺปชฺชนกิกิเลสานํ ชีณาสวสฺส
 จิตฺตํ จาเลตฺตํ อสมตฺถภาโว เวทิตฺพฺโพ ฯ อิมสฺมีปี สุตฺเต
 ชีณาสโวว กถิตฺโต ฯ

นฺจฺจํ ฯ

สฺสคฺคเม ภยํ เวรํ ปสวตีติ จิตฺตฺตฺตราสภยํ เจว ปุคฺคลเวรํ
 จ ปฏฺฐิตฺกฺติ ฯ เจตฺตฺกนฺตฺติ จิตฺตฺนินฺสฺสิตฺตํ ฯ ทฺกฺกขนฺตฺติ กายวตฺตฺตฺกํ ฯ
 โทมนสฺสสนฺตฺติ ปฏฺฐิมสมฺปยุตฺตํ ทฺกฺกขํ ฯ อิมสฺมีปี สุตฺเต โสตาปตฺติ-
 มคฺโค กถิตฺโต ฯ

สฺสคฺคมี ฯ

#๑. ม. ตานิ อารมฺมณานิ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร โกฏฺเฏตฺวาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๕๐

อฏฐัม ภิกขุสงฆสฺส กถิตํ อิมสฺมี ปน โสตาปนฺโนว
กถิตฺติ วุคฺคํ ฯ

อฏฐัม ฯ

นวม อาฆาตวตฺถุนีติ อาฆาตการณานิ ฯ อาฆาตํ
พฺนุชฺชิตฺติ โกปี พฺนุชฺชิตฺติ กโรตฺติ(๑) อฺปฺปาเทติ ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม อาฆาตปฏฺวิวินยาติ อาฆาตสฺส ปฏฺวิวินย-
การณานิ ฯ ตํ กุเตตฺถ ลพฺภาติ ตํ อนตฺถจฺรณํ มา
อโหสีติ เอตสฺมี ปุคฺคเล กุโต ลพฺภา เกน การณน สกฺกา
ลทฺฐํ ปโร นาม ปฺรตฺส อตฺตโน จิตฺตรุจฺจยา อนตฺถํ กโรตฺติ
เอวํ จินฺเตตฺวา อาฆาตํ ปฏฺวิวินยติ ฯ สจฺหา เอตฺถ ปฏฺวิโกปี (๒)
กเรยฺยํ ตํ โกปกรณํ เอตฺถ ปุคฺคเล กุโต ลพฺภา เกน
การณน สกฺกา(๓) ลทฺฐพฺพฺนฺติ อตฺถโ ๑ ตํ(๔) กุโต ลภาติปี
ปาโ ๑ สจฺหา เอตฺถ โกปี กเรยฺยํ ตสฺมี เม โกปกรณ
กุโต ลภา ลภา นาม เก สฺยฺนฺติ อตฺถโ ๑ อิมสฺมิญจ
อตฺถเอ ตนฺติ นิปาตมตฺตเมว โหติ ฯ

ทสมํ ฯ

เอกาทสเม อนฺนฺพฺพฺพนฺโรธาติ อนฺนฺปฏฺวิปาฏฺวิโรธา ฯ เสถ
#๑. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. โกปี ฯ ๓. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#๔. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๕๑

สพฺพตฺถ อุตฺตานเมวาทิ ฯ

เอกาทสมํ ฯ

สตฺตาวาสวคฺโค ตติโย ฯ

มหาวคฺควณณา

จตฺตตฺส ปจฺเม อฺนุปฺพุพฺพวิหาราทิ อฺนุปฺปฏิปาฏิยา

สมาปชฺชิตพฺพวิหารา ฯ

ทฺุติเย ยตฺถ กามา นฺิรชฺชมนฺฺตฺติ ยสฺมิ จานเ กามา

วฺุปสมฺมนฺฺติ ฯ นฺิโรเชตฺวาทิ อฺปฺปฏิวตฺเตตฺวา ฯ (๑) นฺิจฺฉาตาทิ ตณฺหา-

ทฺิจฺฉาตานํ อภาเวน นฺิจฺฉาตา ฯ นฺิพฺพุตาทิ อฺนฺโตปฺริตาปน-

กิลฺเสานํ (๒) อภาเวน นฺิพฺพุตา ฯ ตินฺณมาติ กามเ ตินฺณา ฯ

ปารคฺคตาทิ กามปาริ คตา ฯ ตทงฺเคนาติ เตน ฆานงฺเคน ฯ

เอตฺถ กามา นฺิรชฺชมนฺฺตฺติ เอตฺถ ปจฺมชฺชานเ กามา

นฺิรชฺชมนฺฺติ ฯ เเต จาติ เย ปจฺมชฺชานํ สมาปชฺชนฺฺติ เเต

กาม [๓] นฺิโรเชตฺวา นฺิโรเชตฺวา วิหรนฺฺติ นาม ฯ ปญฺชลิโกติ ปคฺคหิต-

อญฺชลิโก หุตฺวา ฯ ปยฺริฎฺปาเสยฺยาทิ อฺปฺญฺจาเปยฺย ฯ อิมินา

อฺปาเยน สพฺพตฺถ อตฺถ โถ เวทิตฺพุโป ฯ

ทฺุติโย ฯ

#๑. ม. อฺปฺปฏิวตฺเต กตฺวา ฯ ๒. ม. อตฺตปฺริตาปนกิลฺเสานํ ฯ

#๓. ม. เอตฺถนฺฺตเร นฺิโรเชตฺวาทิ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๕๒

ตติเย อุทายิติ โลพุททายิตเถโร ฯ เอตเทว เขวตถาติ
เอตเทว โข เอตถ ฯ กามสหคตาติ กามนิสฺสิตา ฯ สมฺมา-
จรณฺตฺติ มโนทฺวาเร สญฺจรณฺติ ฯ อาพาธายาติ อาพาธนาย
ปีฬนาย ฯ ปริยาเยนาติ การณฺน ฯ เอวํ สพฺพวาระสุ อตฺโถ
เวทิตฺตพฺโพ ฯ อิมสฺมี สุตฺเต อเวทิตฺตสฺสํ นาม กถิตํ ฯ

ตติยํ ฯ

จตุตฺเถ ปพฺพเตยฺยาติ ปพฺพตจารินี ฯ น สุปฺปติภูจฺติ
ปติภูจฺจาเปตฺวาติ ขถา สุปฺปติภูจฺติ (๒) โหติ เอวํ น ปติภูจฺจา-
เปตฺวา ฯ ตํ นิมิตฺตนฺตฺติ ตํ ปจฺมชฺฌมานสงฺขาตํ นิมิตฺตํ ฯ
น สฺวาทิภูจฺติ อธิภูจฺจาติติ ขถา สฺกฺขุ อธิภูจฺติ โหติ น
เอวํ อธิภูจฺจาติ ฯ (๒) อนภีหีสฺมาโนติ อนสาธฺเนนฺโต ฯ (๒) มฺหุ จิตฺตํ
โหติ กมฺมณิยนฺติ ขถา วิปฺสฺสนาจิตฺตํ โลกุตฺตรมกฺกกฺขณฺ
มฺหุ กมฺมกฺขมํ กมฺมโยคํ โหติ เอวมสฺส อภิญฺญาปาทกํ
จตุตฺถชฺฌมานจิตฺตํ มฺหุ กํ โหติ กมฺมณฺณํ ฯ อปฺปมาโน สมฺมาธิติ
จตุพฺรหฺมวิหารสมฺมาธิปี มกฺกผลสมฺมาธิปี อปฺปมาโน สมฺมาธิ นาม
อิธ ปน [๓] อปฺปมาณํ อปฺปมาณารมฺมณฺนฺติ อิมินา ปริยาเยน สุปฺปคฺุโน
สมฺมาธิ อปฺปมาณสมฺมาธิติ ทฺฐจฺพฺโพ ฯ โส อปฺปมาณฺน สมฺมาธินา
สุภาวิตฺเตนาติ อิมสฺมี จาเน อยํ ภิกฺขุ วิปฺสฺสนํ วฑฺฒเตตฺวา
#๑. ม. สุปฺปติภูจฺฐิตา ฯ ๒. ม. อนภีหีสฺมาโนติ อโปถฺเนนฺโต
#อวิหฺเรณฺโต ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร อปฺปมาณนฺติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๕๑

อรหตฺตํ ปตฺโต ๑ อิทานิ จินาสวสฺส อภิญญาปฏิปาณฺฏี ทสฺเสนุโต
ยํ ยสฺเสวาติ(๑)อาทิมาห ๑

จตุตฺถํ ๑

ปลฺยจเม อาสวานํ ขยนฺติ อรหตฺตํ ๑ ยเทว ตตฺถ
โหติ รูปคตฺตุนฺติ ตสฺมี ปจฺมชฺฌานกฺขณฺเน วตฺตฺวเสน วา จิตฺต-
สมฺภูจฺจานิกาทิวเสน วา ยํ รูปํ นาม ปวตฺตติ ๑ เวทนาคตาทีนํ
สมฺปยุตฺตเวทนาทีนํ วเสน เวทิตพฺพานิ ๑ เต ชฺมเมติ เต
รูปาทโย ปลฺยจกฺขนฺชฺมเม ๑

อนิจฺจโตติอาทิสฺสุ หุตฺวา อภาวกาเรน อนิจฺจโต ปริ-
ปีพฺนากาเรน กุกฺขโต รุชฺชนากาเรน โรคฺโต อนฺโตทสฺสณฺญเณ
คณฺทโต อนฺปฏิวฺญเณ อนฺกนฺตณฺญเณ จ สลฺลโต กุกฺข-
มนฺญเณ(๒) อฆฺโต อาพาชนฺญเณ อาพาธโต อสฺกณฺญเณ ปฺรโต
ปลฺยชฺชนฺญเณ ปโลคฺโต อสฺสามิกณฺญเณ สฺลยฺโต อวสวตฺตณฺญเณ
อนตฺตโต ๑ สมฺนุปลฺสฺสตีติ พฺลววิปลฺสฺสนาปลฺยณฺย ปลฺสฺสตี ๑ เตหิ
ชฺมเมหิตี เตหิ ปลฺยจกฺขนฺชฺมเมหิ ๑ ปติญฺจาเปตีติ (๑) นิพฺพินฺทน-
วเสน นีวตฺเตติ ๑ อมตฺย ชาติยฺยตี นิพฺพานชาติยฺย ๑ จิตฺตํ
อุปลฺสฺหรีตีติ (๔) พฺลววิปลฺสฺสนาปลฺยณฺย ปลฺสฺสตี(๔) ญฺยาณฺเน อนนฺตํ
ทิสฺวา โอตฺเรตี ๑ สนฺตณฺติ ปจฺจนิกสนฺตตฺย สนฺตํ ๑ ปณฺตีตฺตุนฺติ
#๑. ม. ยสฺส ยสฺส จาติ ๑ ๒. สฺ. กุกฺขมนฺญเณ ๑ ม. กุกฺขณฺญเณ ๑
#๓. ม. ปฏฺิวาเปตีติ ๑ ๔. ม. อิม ปาฐฺฐา นตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณนา หน้า ๔๕๔

อตปป์กั ๑ โส ตตถ จิโต อาสวานัน ขยั ปาปฺณาตีติ โส
ตสฺมี ปจฺมชฺฌานเน จิโต ตั พลววิปฺสฺสนัน วฑฺฒเตตฺวา อรหฺตตํ
ปาปฺณาติ ๑

อปโร นโย โส เตหิ ฌมฺเมหิตี ยสฺมา อนิจฺจโตติอาทิสฺ
อนิจฺจโต ปโลกโตติ ทฺวีหิ ปเทหิ อนิจฺจลฺกฺขณํ กถิตํ ทฺกฺขโตติ-
อาทิตฺหิ จหิ ทฺกฺขลฺกฺขณํ ปฺรโต สฺลฺลโต อนตฺตโตติ ตีหิ
อนตฺตลฺกฺขณํ ๑ ตสฺมา โส เตหิ เอวํ ติลฺกฺขณํ อาโรเปตฺวา
ทิกฺกุเจหิ อนุโตสฺมาปฺตติยํ ปญฺจกฺขนฺธฌมฺเมหิ ๑ จิตฺตํ ปตฺติจฺจาเปตีติ (๑)
จิตฺตํ ปฏฺฐิสฺหฺรติ โมเจติ อปฺเนติ ๑ อฺปฺสฺหฺรตีติ วิปฺสฺสนาจิตฺตํ
ตาว วสฺนวเสน ญฺติวเสน ปฺริยตฺติวเสน ปญฺญตฺติวเสน จ สฺนตํ
นินฺพฺพานนฺติ เอวํ อสฺงฺขตฺยา อมตฺยา ชาติฺยา อฺปฺสฺหฺรติ มกฺก-
จิตฺตํ นินฺพฺพานํ อารมฺมณฺกรณฺวเสเนว เอตํ สฺนตํ เอตํ ปณฺธิตฺนฺติ
[๒] เอวํ วทติ อิมินา ปกาเรเนตํ (๑) ปฏฺฐิวินฺนฺโต ตตฺถ จิตฺตํ
อฺปฺสฺหฺรตีติ อตฺถโถ ๑ โส ตตฺถ จิโตติ ตสฺสา ติลฺกฺขณ-
รณฺมณฺยา วิปฺสฺสนาย จิโต ๑ อาสวานัน ขยั ปาปฺณาตีติ อนุกฺกเมน
จตฺตาโร มกฺกเถ ภาเวตฺวา อรหฺตตํ ปาปฺณาติ ๑

เตเนว ฌมฺมราเคนาติ สฺมถวิปฺสฺสนาฌมฺเม จฺนฺทฺราเคน ๑
ฌมฺมนนฺทียาติ ตสฺเสว เววจัน ๑ สฺมถวิปฺสฺสนาสฺ หิ สพฺพโส
จฺนฺทฺราคํ ปฺริยาทาคุํ สกฺโกนฺโต อรหฺตตํ ปาปฺณาติ อสฺกฺโกนฺโต
อนาคามี โหติ ๑ ตินฺนฺปฺริสฺสรูปเก วาติ ตินฺนฺโปตฺถกฺรฺเป วา ๑ ทฺุเร
#๑. ม. ปฏฺฐิวาเปตีติ ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตฺเร นสฺทฺุโท อตฺถิ ๑
#๓. ม. ปนากาเรเน ตํ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๕๕

กณฺหํ ปาเตตฺตี ฑูเรปาที ฯ อวिरาธิตํ วิชฺฌตฺตี อุกฺขณเวธี ฯ
 ยเทว ตตฺถ โหติ เวทนาคตฺนฺติ อธิ รุปํ น กหิตํ ฯ
 กสฺมา สมตฺตีกุณฺตตฺตา ฯ อยฺยหิ เหาจฺจา รุปาวจรชฺฌมานํ
 สมาสชฺชิตฺวา รุปํ อตฺตีกุมิตฺวา อรูปาวจรสมาสตฺตี สมาส-
 ปนฺโนติ (๑) สมถวเสนาปี อนเนน รุปํ สมตฺตีกุณฺตํ เหาจฺจา รุปํ
 สมมฺสิตฺวา ตํ อตฺตีกุมิตฺวา อิทานิ อรูปํ สมมฺสตีติ วิปสฺสนา-
 วเสนาปี อนเนน รุปํ อตฺตีกุณฺตํ ฯ อารูปเป ปน สพฺพโสปี รุปํ
 นตฺถิตฺตี ตํ สนฺธายาปี อธิ(๒) รุปํ น กหิตํ ฯ อถ เนวสฺสณฺวา-
 นาสฺสณฺวายตฺนํ กสฺมา น กหิตฺนฺติ สุขุมตฺตา ฯ ตสฺมิณฺหิ
 จตฺตาโรปี อรูปกฺขนฺธา สุขุมา น สมมฺสนฺนฺปกา ฯ เตเนวาท
 อิติ โข ภิกฺขเว ยาวตา สฺสณฺวาสมาสตฺตี ตาวตา อลฺยณฺวา-
 ปฏฺวิเวโรติ ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ ยาวตา สจฺจตฺตกสมาสตฺตี นาม
 อตฺถิ ตาวตา โอปาริเก ชฺมเม สมมฺสโต อลฺยณฺวาปฏฺวิเวโร โหติ
 อรหตฺตํ สมาสชฺชิตฺวา เนวสฺสณฺวานาสฺสณฺวายตฺนํ ปน สุขุมตฺตา
 สฺสณฺวาสมาสตฺตีติ น วุจฺจติ ฯ

ฌายีเหเตติ ฌายีหิ ฌานาภิเรเทหิ เอตานิ ฯ วุจฺจหิตฺวาติ
 ตโต สมาสตฺตีโต วุจฺจาย ฯ สมมฺทกฺขาตพฺพานีติ สมมา
 อกฺขาตพฺพานิ สนฺตานิ ปณฺีตานิติ เอวํ เกวลํ
 อากฺกขิตพฺพานิ โถเมตพฺพานิ วณฺเณตพฺพานีติ ฯ
 ปญฺจํ ฯ

#๑ ม. ปนากาเรน ตํ ๒ สี่ ฯม ฯ ตินฺนฺปฐเก วาติ ๓ ม. กณฺเท
 #๔ สี่. เตน ม ฯ เนน ๕ ม. อตฺตีกุมม ๖ ม. อัย ปาโจ น ทิสฺสตี

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๕๖

ฌญเจ สมุพาเชติ ปญจกามคุณสมุพาเช ๑ โอภาสา-
 ธิคโมติ โอภาสสุส อธิคโม ๑ สตุตทานํ วิสุทฺธิยาติ สตุตทานํ
 วิสุทฺธิปาปนตฺถาย ๑ สมตฺติกฺกมายาติ สมตฺติกฺกมนตฺถาย ๑ อตฺถงฺก-
 มายาติ อตฺถงฺกมนตฺถาย ๑ ฉายสุส อธิคมายาติ สหวิปฺสุสนกสุส
 มกฺคสุส อธิคมนตฺถาย ๑ นิพฺพานสุส สจฺฉิกริยาयाติ อปฺจฺจย-
 นิพฺพานสุส ปฺจฺจกฺขกรณตฺถาย ๑ ตเทว นาม จกฺขุ ภาวิสุสตีติ
 ตลฺยเฬว ปฺสาทจกฺขุ อสมฺภินฺนํ ภาวิสุสตี ๑ เต รูปาติ
 ตเทว รูปรามมณฺเฑ อปาถํ อากมิสุสตี ๑ ตลฺยจายตฺนํ โน
 ปฏฺฐิสฺเวทิสฺตีติ ตํ จ รูปรายตฺนํ น ชานิสฺตีติ ๑ เสเสสุปี
 เอเสว นโย ๑

อุทายีติ กาพฺุทายิตฺถโร ๑ สลฺยณิเมว นฺุ โขติ สจฺฉิตฺตโกเยว
 นฺุ โข ๑ มกาโร ปทสนฺุชฺฉิมตฺตํ ๑ กิํสลฺยณิตี กตฺตรสลฺยณาย
 สลฺยณิ หุตฺวา ๑ สพฺุพโส รูปรสลฺยณานนฺุติ อิทํ กสฺมา คณฺุหิ
 กิํ ปฺจฺมชฺฉุณฺานาทิสมฺภฺคิโน รูปาทิปฏฺฐิสฺเวทนา โหตีติ น โหติ
 ยาว ปน กสิณฺุรูปํ อารมมณฺเฑ โหติ ตาว รูปรํ อสมตฺติกฺกนฺุตฺตํ
 นาม น โหติ ๑ ตํ (๑) อสมตฺติกฺกนฺุตฺตาย ปฺจฺจโย ภาวิทฺุ สกฺขิสฺตีติ ๑
 สมตฺติกฺกนฺุตฺตตา(๒) ปน ตํ จ(๑)นตฺถิ นาม โหติ นตฺถิตาย
 ปฺจฺจโย ภาวิทฺุ น สกฺโกตีติ ทสฺเสตฺถํ อิทเมว คณฺุหิ ๑

ชฺฉุทฺถภาคิกาทิ (๔) ชฺฉุทฺถนคฺรวาสินี ๑ น จาภินฺุตฺตอาทิสฺุ
 #๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑ ๒. ม. สมตฺติกฺกนฺุตฺตตา ๑
 #๓. ม. จสฺทโท นตฺถิ ๑ ๔. ส. ชฺฉุทฺถภาคิยาติ ๑ ม. ชฺฉุทฺถวาสิกาทิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๕๗

รากวเสน น อภินโต โทสวเสน น อปนโต ฯ น สสงฺขารน
 สมฺปโยเคน กิเลสํ นิคฺคณฺหิตฺวา วาเรตฺวา จิตฺตํ กิเลสํ
 ปน ฉินฺนุนฺเต อฺปนฺโนติ น สสงฺขารนํคฺคยฺหวาริตฺวโต ฯ (๑)
 วิมุตฺตตฺตา จิตฺตํ กิเลสํ วิมุตฺตตฺตาเยว จิตฺตํ จิตฺตฺตา
 สนฺตุสฺสิตฺตํ ปตฺติจฺจิตฺตฺตาเยว สนฺตุจฺจํ นาม ชาโต ฯ สนฺตุสฺสิตฺตฺตา
 โน ปริตฺตสฺสตีติ สนฺตุจฺจตฺตาเยว ปริตฺตํ นาปชฺชตี ฯ อํ
 ฆนฺเต อานนฺท สมมาธิ กิฬโลตี อิมินา อํ เถรี ตาล-
 ผลญฺเวยว คเหตุวา อิทํ ผลํ กิฬลํ นามาทิ ปุจฺจมานา
 วิย อรหตฺตผลสมมาธิ คเหตุวา อํ ฆนฺเต อานนฺท สมมาธิ
 กิฬโล วุตฺโต ภควตฺตํ ปุจฺจตี ฯ อญฺญาผลโล วุตฺโตตี อญฺญา
 วุจฺจตี อรหตฺตํ อรหตฺตผลสมมาธิ นามโส วุตฺโต ภควตฺตํ
 อตฺถโล ฯ เอวํสญฺญีปีตี อิมาย อรหตฺตผลสญฺญา สญฺญีปี
 ตทายตฺนํ โน ปฏฺฐิสฺสเวเตตีติ เอวํ อิมสฺมี สุตฺเต อรหตฺต-
 ผลสมมาธิ กถิตฺตี ฯ

ฉนฺฺฉํ ฯ

สตฺตเม โลกายตฺกาทิ โลกายตฺปาจกา ฯ สตฺตตฺนฺตี สทา ฯ
 สมิตฺนฺตี นินฺนตฺรํ ฯ ตฺถิจฺเจตฺนฺตี ตฺถิจฺจํ เอตํ มา เอตํ ปฏฺฐเปถ
 โก โว เอเตน อตฺถโล ฯ ชมฺมํ โว พฺราหฺมณา เทสิสฺสามีตี อหํ
 โว จตฺตจฺจชฺมมํ เทเสสฺสามิ ฯ ทพฺพชฺชโมตี ทพฺพชฺชนฺน คเหตุวา
 จิตฺตํ ชนฺคฺคโหตี อิตฺสสาโส ฯ ทพฺพชฺช นาม ทฺวิสทฺสสถามํ
 #๑. ม. สสงฺขารนํคฺคยฺหวาริตฺวโต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๕๘

ววจติ ฯ ทวิสหสธามิ นาม ยสฺส อโรปีตสฺส ชียาพทุโ
โหลสีสาทีนํ ภาวโร ทณฺเฑ คเหตุวา ยาว กณฺฐปฺปมาณํ (๑)
อุกฺขิตตสฺส ปจฺวิโต มุจฺจติ ฯ สิกฺขิตฺติ ทส ทฺวาทส วสฺसानิ
อาจริยกุลฺลํ อุกฺคหิตสิปโป ฯ

กตฺตฺโถติ เอโก สิปฺปเมว อุกฺคณฺหาติ กตฺตฺโถ น โหติ
อํยํ ปน กตฺตฺโถ จินฺณวสีภาโว ฯ กตฺตฺปาสโนติ ราชกุลาทิสฺสุ
ทสฺสิตฺติสิกฺโข ฯ ลหุเกน อสเนนาติ อนฺโต สฺสึริ กตฺวา ตฺลาทีหิ
ปฺปรตฺวา กตฺลขฺยปริกมฺเมน สลฺลหุคณฺเฑน ฯ เอวํ กตฺตฺหิ
เอกอุสภคามิ เทว อุสภานิปี กจฺจติ ฯเป ฯ อญฺจอุสภคามิ โสฬส
อุสภานิปี กจฺจติ ฯ อปฺปกสิเรนาติ นิทฺทุกฺเขน ฯ อติปาเตยฺยาติ
อติกฺกเมยฺย ฯ อิทํ วุตฺตํ โหติ ยถา โส ธนฺนุคฺคโห ตํ วิทฺตฺติ-
จตุรํจฺจุลํ ฉายํ สีฆเมวาทิ อติกฺกเมติ เอวํ สกฺลจกฺกวาฬํ สีฆํ
[๒]อติกฺกมนสมตฺถเณน ปทฺชเวน(๓) สมนฺนาคโต ฯ สนฺธาวนิกายาติ
ปทฺสา ธาวเนน ฯ เอวมาหิสฺสูติ เอวํ วทฺนฺติ ฯ

สตฺตมํ ฯ

อญฺจเม สมนฺปพฺยุโฬฺห อโหสีติ ปจฺจปฺภูจฺจิโต อโหสิ ฯ
สงฺคามเมยฺยามาติ สงฺคามํ กเรยฺยาม ยฺยฺชเมยฺยาม ฯ อปฺปสฺสี-
เสววาติ (๔) ปฺลาयीสุเยว ฯ อุตฺตราภิมฺพาติ อุตฺตรามฺพา หุตฺวา ฯ
#๑. ม. กณฺฐปฺปมาณา ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร สีฆนฺติ ทิสฺสติ ฯ
#๓. ม. ชเวนน ฯ ๔. ม. อปฺปยีสฺสุเยวาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๕๘

อภิภยฺนฺเตวาทิ (๑) อนุพนฺชนฺติเยว ฯ ภีรฺตฺตานคเตนาติ ภีรฺตฺตานํ
ภยนิวารณํ ปติภูจฺจํ คเตน ฯ อกรณียาติ ยฺพุเชน กิณฺจิ
อกตฺตพฺพา ฯ

กสฺมา ปน เตสํ สงฺคาโม โหติติ อสุรา หิ ปฺพุเพ ตาวตีส-
ภวนวาสีโน เต จิตฺตปาตลียา ปฺพุผนกาเล ทิพฺพปาริจฺจตฺตก-
ปฺพุผิ อนุสฺสรนฺติ ฯ ตโต อุปฺปนฺนโกธา คณฺหถ เทเวติ สมฺมุข-
สมฺมุขภูจฺจเนเนว สีเนรุ อภิรฺหฺนฺติ เทวาปี นิภฺขมฺนฺติ ฯ เตสํ
โคปาลกทารกานํ อลฺลมมณฺณํ ทณฺฑเกหิ ปหฺรณสทิสํ ยฺพุชฺ
โหติ ฯ สกฺโก เทวราชา เหญฺจฺจา ปญฺจสุ จาเนสุ อารกฺขํ
จเปตฺวา อุปฺริ เทวปฺริ ปรีวาเรตฺวา อตฺตสทิสฺวา วชฺริหตฺถา
ปฏฺฐิมา จปาเปสฺสิ ฯ อสุรา เหญฺจฺจา ปญฺจ จานานิ ปฏฺฐิพาหิตฺวา
อภิรฺหฺนฺตา (๕) อินฺทปฏฺฐิมาโย ทิสฺวา นีวคฺคิตฺวา อสุรปฺรเมว
คจฺจนฺติ ฯ

ทกฺขิณฺเนน มุขาทิ ทกฺขิณฺมุขา หุตฺวา ฯ อปฺทํ พนฺธิตฺวาติ (๒)
นิปฺปทํ นีรวเสสํ พนฺธิตฺวา (๓) ฯ อทสฺสนํ คโตติ มาโรปี
วฏฺฐุปาทกํ กตฺวา รูปาवจรจตฺตคฺคชฺฌานํ สมฺปาปนฺนสฺส จิตฺตํ
ชานาติ ตเทว วิปฺสฺสนาปาทกํ กตฺวา สมฺปาปนฺนสฺส จิตฺตํ
ชานาติ ฯ อรูปาवจรสมฺปาตฺติ ปน วฏฺฐุปาทา วา โหติ (๔)
วิปฺสฺสนาปาทา วา ตํสมฺปาปนฺนสฺส มาโร จิตฺตํ น ชานาติ ฯ

#๑. ม. อภิภยฺนฺเตวาทิ ฯ ๒. ม. วธิตฺวาติ ฯ ๓. ม. วิธิตฺวา ฯ
#๔. ม. โหตุ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๖๐

เตน วุตตํ อทสฺสนํ คโต ปาปิมีโตติ ฯ

อฏฐมํ ฯ

นวมเม อารณฺณกสฺสชาติ อรณฺณวาสิโน ฯ โจรปรสฺตสฺสชาติ
โจจรคหณตฺถาย กจฺจนตฺตสฺส ฯ (๑)หตฺถิกถภาปีติ มหนตฺมหนตฺตา
หตฺถิปโตกา ฯ (๑) หตฺถิจฺญาปาติ ตฺรณฺโปตกา ฯ โอภคฺโคภคฺคนฺติ
โอณาเมตฺวา นามเมตฺวา จปีติ ฯ โอคาหํ โอติณฺณสฺสชาติ โอคหิตพ-
พตฺตา โอคาหนตฺถํ ลทฺธนามํ อุทกตฺติตฺถํ โอติณฺณสฺส ฯ โอคาหา
อุตฺติณฺณสฺสชาติ อุทกตฺติตฺถโต อุตฺติณฺณสฺส ฯ วูปกฺกุโฐติ ววกฺกุโฐ(๒)
หุตฺวา ฯ อิทานิ ยสฺมา ทสฺพลสฺส หตฺถินาเคน กิจฺจํ นตฺถิ
สาสเน ปน ตํสฺริกฺขกํ ปุคฺคกํ ทสฺเสตฺถํ อิทมามาหฺมึ ตสฺมา
ตํ ปุคฺคกํ ทสฺเสนฺโต เอวเมว โขติอาทิมาห ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม มลฺลเสสุติ มลฺลกรฺกฺเช (๑) ฯ อิเชว ตาว ตฺวํ อานนฺท
โหตีติ อิธ(๔) ภควา ตปฺสฺสคหปติสฺส อิธ จิเตน อานนฺเทน
สทฺธี กถาสลฺลาโป ภวิสฺสติ ตโตนิทานํ อหํ มหนตฺถํ ชมฺม-
ปริยายํ เทเสสฺสามิติ ฌตฺวา อาห ฯ อุปฺสงฺกมิตฺติ โส กิร
ภุตฺตปาตราโส ทสฺพลสฺส อุปฺภุจฺฉานํ คมฺิสฺสามิติ นิกฺขนฺโต
ทฺวโรตฺเวเธํ ทิสฺวา เยนายสฺมา อานนฺโท เตนฺอุปฺสงฺกมิ ฯ
#๑. ม. หตฺถิกถภาติ มหนตฺตา มหนตฺตา นาคา ฯ ๒. ม. วูปกฺกุโฐติ ฯ
#๓. ม. มลฺลเสสุติ มลฺลกรฺกฺเช ฯ ๔. ม. อิธ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๖๑

ปปาโต วย ขายติ ยทิท เนกขมมุนฺติ ยํ อิทํ ปพฺพชฺชา-
สงฺขาคํ เนกขมฺมํ ตํ อมฺหากํ มหาปปาโต วย สุกฺขายิตฺวา
ปกฺขายิตฺวา (๑) อุกฺกุฐาติ ๑ เนกขมฺเม จิตฺตํ ปกฺขนฺทตฺติติ ปพฺพชฺชาย
จิตฺตํ อารมฺมณกรณวเสน ปกฺขนฺทติ ตเทว อารมฺมณํ กตฺวา
ปสฺสีทติ(๒) ตเทว สนฺตฺติกุฐติ ปจฺจนีกขมฺเมหิ จ วิมฺจุจติ(๒) ๑ เอตํ
สนฺตฺนฺติ ปสฺสโตติ เอตํ เนกขมฺมํ สนฺตํ วิคตฺทรตฺปริพาหนฺติ
เอวํ ปสฺสนฺตํ วิกฺขุณฺ ๑ พหฺนา ชเนน วิสฺภาโกติ ตยิทํ
พหฺนา มหาชเนน สทฺธี วิกฺขุณฺ วิสฺภาคํ อสฺทิสฺนฺติ อตุโธ ๑

กถาปาถตฺนฺติ กถามุถํ ๑ ตสฺส มยฺหํ อานนฺท เนกขมฺเม
จิตฺตํ น ปกฺขนฺทตฺติติ ตสฺส เอวํ วิตกฺเกนตฺสสาปี มยฺหํ
ปพฺพชฺชาย จิตฺตํ น โอตฺรติ ๑ เอตํ สนฺตฺนฺติ ปสฺสโตติ
สาธฺ เนกขมฺมุนฺติ ปรีวิตกฺกวเสน เอตํ เนกขมฺมํ สนฺตฺนฺติ
ปสฺสนฺตฺสสาปี ๑ อนาเสวโตติ น อาเสวโต น ผสฺสโต น
สจฺฉิกโต ๑ อธิคฺมฺมาติ อธิคฺนฺตฺวา ปตฺวา สจฺฉิกตฺวา ๑
ตมาเสเวยฺยุนฺติ ตํ อานิสฺสํ เสเวยฺยํ ภาเชยฺยํ ๑ ยมฺเมติ เยน
การณฺน มยฺหํ ๑ อธิคฺมฺมาติ อธิคฺจฺฉิ (๓) ๑ สุวาสุส เม โหติ
อาพาโธติ โส มยฺหํ อาพาธฺนญฺเจน อาพาโธ โหติ ๑ อวิตกฺเก
จิตฺตํ น ปกฺขนฺทตฺติติ อวิตกฺกาวิจาเร (๔) ทุตฺติยชฺฌาเน อารมฺมณ-
#๑. ม. โอคาหิตฺวา ๑ ๒. ม. ตเทว ปตฺติกุฐาติ ปจฺจนีกขมฺเมหิ จ วิมฺจุจติ ๑
#๓. ส. อธิคฺมินฺติ อธิคฺณฺหิ ๑ ม. อธิคฺนฺตฺวา ๑ ๔. ม. อวิตกฺกาวิจาเร ๑

*เล่มที่ ๑๕ นวกนิปาตวณณา หน้า ๔๖๒

วเสน จิตต์ น ปกขนุทติ ฯ วิตถุเกสุติ วิตถุทวิจาเรสุ ฯ

เสถ สพพตถ อุตตทานตถเมวาทิ ฯ

ทสมิ ฯ

มหาวคฺโค จตฺตฺโต ฯ

สามณฺวคฺควณณา

ปลณฺจมสฺส ปจเม อุทายีติ กาทุทายิตฺเตโร ฯ อวิทาทิ (๑)
 อณฺณาสิ ฯ ฐริเมธโสติ มหาปลฺโล ฯ โย ฌานมนุพฺพชฺฉิ พุทฺโธติ
 โย ฌานํ อพฺพชฺฉิ ฯ ปฏฺฐิตินิสโกติ เอภิกาววเสน ปฏฺฐิตินฺ เจว
 อุตฺตมณฺเฑน จ นิสโก ฯ มุนีติ พุทฺธมฺนิ ฯ ปริยาเยนาติ เอเกน
 การณฺณ ฯ กามสมฺพาสฺส หิ อภาวมตฺเตเนว ปจฺมชฺฌานํ
 โอภาสาคฺโหม นาม น สพฺพธา สพฺพํ ฯ ตตฺตราปฺตฺติ (๒) สมฺพาทฺโรติ
 ตสฺมีปฺปิ ปจฺมชฺฌานเณ สติปฺปิ (๓) สมฺพาทฺโร ปฏฺฐิปฺพนา (๔) อตฺถิเยว ฯ
 ตตฺถปฺปิตฺติตฺติปฺปิ (๕) ปาโฐ ฯ กิลฺยจ ตตฺถ สมฺพาทฺโรติ ตสฺมี ปน
 ฌานเณ ก็ สมฺพาทฺโร นาม ฯ อยเมตฺถ สมฺพาทฺโรติ อัย วิตถุท-
 วิจารานํ อนินฺรุทฺธภาโว สมฺพาทฺโร สมฺปฺปิทา นาม ฯ อิมินา
 อูปาเยน สพฺพวาเรสุ อตฺถิโถ เวทิตฺตฺตฺโป ฯ นิปฺปปริยาเยนาติ น
 เอเกนากาเรณ อตฺถิโ อาสวกฺขโย นาม สพฺพสมฺพาทฺธานํ
 #๑. ม. อวิทาทิ ฯ ๒. ม. ตตฺตราปฺตฺติ ฯ ๓. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
 #๔. ม. ปฏฺฐิปฺพนํ ฯ ๕. ม. ตตฺตราปฺตฺติตฺติปฺปิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สามัญญวคฺควณณา หน้า ๔๖๓

ปหีนตฺตา สพฺเพน สพฺพิ เอโก (๑) โอกาสาธิคโม นามาติ ฯ

ปฐมํ ฯ

ทฺติเย ยถา ยถา จ ตทายตฺนนฺติ เยน เยน

การณฺน เยน เยนากาเรน ตํ ปจฺมชฺฌานสงฺขาติ อายตน์
โหติ ฯ ตถา ตถา นํ กาลเณ(๒) สฺสูติวฺวา วิหฺรตีติ เตน เตน
การณฺน เตน เตนากาเรน ตํ สฺมาปฺคฺตี สหชาตนามกาเยน
สฺสูติวฺวา วิหฺรติ สฺมาปฺชฺชตีติ อตฺโถ ฯ กายสฺกฺขิ วฺตุโต ภควตา
ปฺริยาเยนาติ ยสฺมา เตน นามกาเยน ปจฺมชฺฌานํ สจฺฉิกตํ
ตสฺมา อิมินา ปฺริยาเยน กายสฺกฺขิ วฺตุโต ฯ นิปฺปปฺริยาเยนาติ
ยตฺตํ กายเณ สจฺฉิกาทพฺพิ(๓) สพฺพสฺส กตฺตฺตา อัย นิปฺปปฺริยาเยน
กายสฺกฺขิ นาม ฯ

ทฺติยํ ฯ

ตฺติเย ปญฺญา ย ปน (๔) ปชานาตีติ ตํ ตํ (๕)ปจฺมชฺฌาน-
วิปฺสฺสนาปญฺญา ย ชานาติ ฯ อิธาปี ปฺริยาเยนิปฺปปฺริยาเยตา (๖)
ปฺุริมฺนเยเนว เวทิตพฺพา ฯ ยถา จ อิธ เอวํ อิโต ปเรสุปี ฯ

ตฺติยํ ฯ

จตฺตํ อุกฺขณเยเนว เวทิตพฺพิ ฯ เอตฺถ จ อุกฺโต-
ภากวิมฺตฺโตติ อุกฺโตภากเหิ สฺมถวิปฺสฺสนานํ ปจฺฉนํกฺกิลเสหิ
#๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. กายเณ ฯ ๓. ม. สจฺฉิกาทพฺพิ ฯ
#๔. ม. จ นํ ฯ ๕. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๖. ม. ปฺริยาเยนิปฺปปฺริยาเยตา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นวกนปตวณณนา หน้า ๔๖๔

วิมุตโต ๑ ปรีโยสานเน ปน สมากตติยารูปกายโต อริยมกุเคน
นามกายโต วิมุตตตุดาเยว (๑) อุกโตภาควิมุตโตติ เวทิตพุโพ ๑

จตุตถิ ๑

ปลญมาทิสฺ สนนุกิจโกติ สามิ ปลสิตพุกโก ๑

นิพพานนฺติ กิเลสนิพพานํ ๑ ปรีนิพพานนฺติ ตสฺส เววจนํ ๑
ตทงคณิพพานนฺติ ปจมชฎานาทินา เตน[๒] องเคน นิพพานํ ๑
ทิกุจธมมนิพพานนฺติ อิมสฺมีเยวตถภาเว นิพพานํ ๑ เสถิ
สพพตฺถ อุตฺตานตถเมวาทิ ๑

ทสโม วคฺโค ๑

ปจมปลณณาสโก นิฏฺจโต ๑

อิโต ปเรสุ เขมนนฺติ นีรฺูปททวํ ๑ เขมปฺปตฺโตติ เขมภาวํ
ปตฺโตติ ๑ สิกฺขาทพฺพลยานีติ สิกฺขาเย ทพฺพลภาวการณานิ ๑ (๑)
เสถิ สพพตฺถ อุตฺตานตถเมวาทิ ๑

นวกนปตวณณนา นิฏฺจิตา ๑

#๑. ม. วิมุตโตเยว ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร เตนนาคิ ทิสฺสตี ๑

#๓. ม. ทพฺพลภาวการณานิ ๑

ทสกนิปาตวณณา

ปจมปณณาสกวณณา

อานิสัศวควณณา

ทสกนิปาตสฺส ปจเม กุสลานิ สีตานิติ อนวชฺชสีตานิ ฯ
อมงฺกุฬาวสฺส อวิปฺปฏิสฺส อตฺถาย สัวตฺตนฺตฺติ อวิปฺปฏิ-
สฺส ตฺวานิ ฯ โสปี เนสํ อานิสัโสตฺติ อวิปฺปฏิสฺส รานิสัสานิ ฯ
ยถาภูตวณทสฺสนตฺ โถติอาทิสฺส ยถาภูตวณทสฺสนํ นาม ตฺรณ-
วิปฺสฺสนา นิพฺพิทา นาม พลววิปฺสฺสนา วิราโค นาม มคฺโค
วิมุตฺติ นาม อรหตฺตผลํ วณทสฺสนํ นาม ปจฺจเวกฺขณวณณํ ฯ
อรหตฺตตาย ปฺรูเรนฺตฺติ (๑) อรหตฺตตฺถาย กจฺจนฺติ ฯ

ปฐมํ ฯ

ทฺติเย น เจตนา ย กรณียนฺติ น เจเตตฺวา กปฺเปตฺวา
ปกฺปเปตฺวา กาทพฺพิ ฯ ฌมฺมตา เอสาติ ฌมฺมสฺภาโว เอส
การณนิยโม อัย ฯ อภิสนฺเทนฺตฺติ ปวตฺเตนฺติ ฯ ปฺริปฺรูเรนฺตฺติ
ปฺริปฺรูณํ กโรนฺติ ฯ อปฺราปฺริ คมนายาติ โอริมตฺริภฺวตา
เตภูมิกวณฺเฏ นิพฺพานปาริ คมนตฺถาย ฯ

ทฺติยํ ฯ

ตฺติเย หตฺตฺปนฺนิโสตฺติ หตฺการโณ ฯ

ตฺติยํ ฯ

#๑. ม. อคฺกาย ปฺรูเรนฺตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๔๖๖

จตุตถปญจเมสุ ทวีหิ เถเรหิ กถิตภาโว วิเสโส ฯ

จตุตถปญจเมสุ ฯ

นฏฺเฐ เนว ปจฺวิยํ ปจฺวิสณฺณํ อสฺสชาติ ปจฺวี อารมฺมณํ
กตฺวา ปจฺวีติ เอวํ อุปฺปนฺนํ สลฺลยํ สลฺลณํ น
ภเวยฺยํ อาปาทีสุปี เอเสว นโย ฯ น อิธโลเกติ อิธโลเก
อุปฺปชฺชนกจตุกฺกปญฺจกชฺฌานสลฺลยํ น สลฺลณํ ภเวยฺยํ น
ปรโลเกติ ปรโลเก อุปฺปชฺชนกจตุกฺกปญฺจกชฺฌานสลฺลยํ น
สลฺลณํ ภเวยฺยํ สลฺลณํ จ ปน อสฺสชาติ อถ จ ปนสฺส
สมาปตฺติ สวิตกฺกสมาปตฺติเยว อสฺสชาติ วุจฺจติ ฯ

เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณฺธิตฺนฺติ สนฺตํ สนฺตฺนฺติ อปฺเปตฺวา
นินฺนฺนสฺส ทิวสฺสปี จิตฺตฺตฺปาโท สนฺตํ สนฺตฺนฺเตว ปวตฺตติ
ปณฺธิตํ ปณฺธิตฺนฺติ อปฺเปตฺวา นินฺนฺนสฺส ทิวสฺสปี จิตฺตฺตฺปาโท
ปณฺธิตํ ปณฺธิตฺนฺเตว ปวตฺตติ ฯ ยทิทํ สพฺพสฺงฺขารสมฺโถติ
สพฺพสฺงฺขารสมฺโถ สพฺพสฺงฺขารสมฺโถติ (๑) นินฺนฺนํ นินฺนฺนํ
อปฺเปตฺวา นินฺนฺนสฺส ทิวสฺสปี จิตฺตฺตฺปาโท นินฺนฺนํ
นินฺนฺนํเตว ปวตฺตติ ฯ สพฺพํ เจตํ ผลสมาปตฺติสมาริ
สนฺธาย วุคฺตํ ฯ

นฏฺฐิ ฯ

สตุตฺเตเม สลฺลณํ จ ปนาหํ อาวุโส ตสฺมึ สมเย

#๑. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อานิสังวคควณณา หน้า ๔๖๗

อโหสินฺติ อาวุโส ตสฺมี สมเย อหํ ภวนิโรโช นิพพานนฺติ
อิมาย ผลสมาปตฺติสญฺญาเย สญฺญี อโหสี ๑ สจฺจตฺตกา นามเสสา
สมาปตฺติ อโหสีติ ปจฺจเวกฺขณา กถิตา ๑

สตฺตมํ ๑

อฏฺฐเม สมฺนตฺปาสาทิโกติ ปสาทาวหานํเยว กายกมฺมาทีนํ
สพฺพาวโต สมฺนตฺโต ปาสาทิโก ๑ สพฺพการปริปฺพุโรติ สพฺเพหิ
การณฺเหหิ ปริปฺพุโณ ๑

อฏฺฐมํ ๑

นวมเส สฺนตฺตาติ อารมฺมณฺสนตฺตายนปี องฺกสนตฺตายนปี
สนตฺตา ๑ วิโมกฺขาติ ปจฺจนิทฺทมเมหิ วิมุตฺตตฺตา อารมฺมณฺ จ
นिरาสงฺกภาเวน สุญฺญํ มุตฺตตฺตาเอวํลทฺธนามา ๑ อติกฺกมฺม
รฺูปติ รฺูปชฺฌานานิ อติกฺกมิตฺวา ปวตฺตา ๑ เสสํ สพฺพตฺถ
อฺุตฺตานตฺถเมวาทิ ๑

นวมํ ๑

อานิสังวคฺโค ปจฺจโม ๑

นาถกรณวคฺควณณา

ทุดิยสุส ปจเม ปญจกสมนฺนาคโตติ ปญจหิ คุณฺจเคหิ
สมนฺนาคโต ฯ นาทิทุริ โหติ นาจจาสนฺนุนฺติ ยญฺหิ อติทุริ
โหติ ปิณฺฑาย จริตฺวา ตตฺถ คุณฺจตฺตสฺส กายจิตฺตทรโถ โหติ
ตโต อนุปฺปนฺนํ วา สมารี อฺปฺปาเทตฺถ อฺปฺปนฺนํ วา ธีริ
กาตุํ น สกโกติ ฯ อจฺจาสนฺนํ พหุชนากิณฺณํ โหติ ฯ จตฺตาพีส-
อุสภมตฺเต ปน ปเทเส ตทฺภยโทสวิมุตฺตยจ (๑) คมนาคมนสมฺปนฺนํ
นาม โหติ ฯ ทิวา อปฺปกิณฺณนฺติ ทิวสภากเม มหาชนน
อนากิณฺณํ ฯ

ปฐมํ ฯ

ทุดิเย เกวลีตี เกวลเหหิ สกเลหิ คุณฺเหหิ สมนฺนาคโต ฯ
วฺลิตฺวาตี วฺลตฺตพฺรหฺมจริยวาโส ฯ อเสกฺเขนาตี อเสชชมฺมปริยา-
ปนฺเนน โลกุตฺตเรน ฯ สีลกฺขนฺเนนาตี สีลราสีนา ฯ วิมุตฺติก-
ขนฺเนนาตี เอตฺถ จเปตฺวา สีลาทโย ตโย เสสา ผลชฺชมา วิมุตฺติ
นาม วิมุตฺติธามาตฺสสนํ ปจฺจเวกฺขณณานํ ตํ โลกียเมว ฯ

ทุดิยํ ฯ

ตติเย โอรมฺภากิยานีตี เหฏฺฐาภากิยานิ ฯ อุทฺชมฺภากิ-
ยานีตี อฺปฺริ ภากิยานิ ฯ อิมสฺมี สุตฺเต วฏฺฏเมว กถิตํ ฯ

ตติยํ ฯ

#๑. ม. ปเทเส วสตี ทูราสนฺนโทสวิมุตฺตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นาคกรณวคฺคณณา หน้า ๔๖๕

จตุตเถ ชีลวินิพนฺธา ปณฺจกนิปาเต วิตุถาริตาเยว ฯ
อาโรหปริณาหนนาติ ทิมถุตฺเตน ฯ (๑)

จตุตฺถิ ฯ

ปณฺจเม เอวเมว โขติ ยถา สพฺพสตฺตานิ สมนฺมา-
สมฺพทฺโธ อคฺโค เอวํ สพฺเพสํ กุสฺลธมฺมานํ การापก-
อปฺปมาโท อคฺโคติ ทฺฐจฺพฺโพ ฯ นนฺุ เจส โลกิโยว กุสฺล-
ธมฺมา ปน โลกุตฺตราปิ ฯ อยญจ กามาวจโรว กุสฺลธมฺมา
ปน จตุฏฺมิกา ฯ กถเมส เตสํ อคฺโคติ ปฏฺฐิตากฺกุเจน ฯ
อปฺปมาเทน หิ เต ปฏฺฐิตพฺภนฺติ ตสฺมา โส เตสํ อคฺโค ฯ เตน
วุตฺติ สพฺเพ เต อปฺปมาทมูลกาติ ฯ ชงฺกถานนฺติ ปจฺจิตล-
จารินํ ฯ ปาณานนฺติ สปาทกปาณานํ ฯ ปทชาตานิติ ปทานิ ฯ
สโมธานํ กจฺจนฺตีติ โอชานํ ปกฺเขปํ กจฺจนฺติ ฯ อคฺคมกฺขายตีติ
เสฏฺฐมกฺขายติ ฯ ยทิทํ มหนฺตตฺเตนาติ มหนฺตภาเวน อคฺค-
มกฺขายติ น คฺคณวเสนาติ (๒) อตฺถโธ ฯ วิสฺสติกนฺติ สฺมนนฺุปฺปํ ฯ
อิทํ กิร สุตฺตํ สุตฺตวา ภาตियมหาราชา วิมฺบิสฺสुकามตฺาย
เอกสฺมี คพฺเพจ จตุชชาติคฺนฺเชหิ ปรีกณฺุทํ กตฺวา สฺวริปฺุพานิ
อาหฺราเปตฺวา เอกสฺส คพฺภสฺส (๓) มชฺเฌ สฺมนนฺุปฺปมฺภูจฺฉิ
จเปตฺวา เสสฺยานิ ตสฺส สมนฺตโต มฺภูจฺฉิ กตฺวา [๔] ทฺวารํ
#๑. ม. ทิมปฺุถุตฺเตน ฯ ๒. ม. น คฺคณคฺเคนาติ ฯ ๓. ม. สมนฺคฺคสฺส ฯ
#๔. ม. เอตฺถนฺฺตเร ฐเปตฺวาติ ทิสฺสติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๔๗๐

ปิชาย พหิ นิกขนุโต ๑ อถสฺส มหุตฺตํ พหิ วิดีนาเมตฺวา
ทวาริ วิวริตฺวา ปวิสนุตฺตสฺส สพฺพปฺปจฺมํ สุมนปฺปผคนุโธ ฆานํ
ปหริ โส มหาตลสฺมิณฺเณว มหาเจตียาภิมุโข นิปชฺชิตฺวา
วิสุสิกํ เตสํ อคฺคณฺติ กเถนฺเตน สุกถิตํ สมฺมาสมฺพุทฺเทนาคี
เจตียิ วนฺที ๑ ขุทฺทราชาโนติ (๑) ขุทฺทราชาโน ๑ กุฏฺฐราชาโนติปิ
ปาโร ๑

ปณฺจมํ ๑

นกุฏฺเจ โคตฺรภูติ สีขาปฺปตฺตวิปฺสฺสนาภูเตน นิพฺพานา-
รम्मณฺเณน โคตฺรภูตฺตาณฺเณน สมฺนฺนาคโต ๑

นกุฏฺฐิ ๑

สตุตฺตเม สนาถาคี สลาตกา พหุฉาตีวคฺคา หุตฺวา
วิหฺรธ ๑ นานํ กโรนฺตฺติ นาทกรณา อตุตฺโน สนาถภาว-
กรรา ปตฺติฐาการาติ (๒) อตุโธ ๑ กลฺยาณมิตฺโตติอาทีสุ สีลาที-
คุณสมฺปฺนฺนา กลฺยาณา มิตฺตฺตา อสฺสาตี กลฺยาณมิตฺโต ๑
เตวสฺส ฌานนีสชฺชชาติสุ สหายนโต สหายาตี กลฺยาณสหาโย ๑
จิตฺเตน เจว กายน จ กลฺยาณมิตฺเตสฺสเยว สมฺปวฺงโก โอมฺโตติ
กลฺยาณสมฺปวฺงโก ๑

สฺวโจ โหตีติ สฺเชน วตฺตพฺโพ โหตี สฺเชน อนฺุสาสี-
ตพฺโพ ๑ ขโมตี คาพฺพหฺรฺเสน กกฺขเพน วุตฺโตปี ฆมตี น
#๑. ม. ขุทฺทราชาโนติ ๑ ๒. ม. สนาถภาวกรรา ปตฺติฐาการา ๑

*เล่มที่ ๑๕ นาทกรณวคฺควณณา หน้า ๔๗๑

กุปฺปติ ฯ ปทกฺขิณคฺคาหิ อนุสาสนินฺนติ ยถา เอกจฺโจ โอวทีย-
มาโน วามโต คณฺหาติ ปฏิปฺพรติ วา อสฺสุณฺนโต วา คจฺจติ
เอวํ อกตฺวา โอวทถ ฆนฺเต อนุสาสถ ตฺเมหฺสุ อโนว-
ทนฺเตสุ โก อยฺโย โอวทิสฺสตีติ ปทกฺขิณฺ คณฺหาติ ฯ

อุจฺจาวจานีติ อุจฺจนีจานี ฯ กิกรณฺยานีติ กิ กโรมีติ
เอวํ วตฺวา กตฺตพฺพกมฺมานิ ฯ ตตฺถ อุจฺจกมฺมํ นาม จีวรฺสฺส
กธฺมรชฺณํ เจติเย สฺวากมฺมํ อุโปสธาการเจติยฆรโพธิฆเรสุ
กตฺตพฺพกมฺมนฺติ เอวมาทิ ฯ อวจกมฺมํ นาม ปาทโรวณมกฺขนาทิ-
ขุทฺทกมฺมํ ฯ ตตฺรฺปายายาติ ตตฺรฺปกมฺนียาย ฯ อลํ กาทฺนฺติ
กาตุํ สมตฺโถ โหติ ฯ อลํ ตํวิธาตฺนฺติ วิจาเรตุํ สมตฺโถ
โหติ ฯ

ธมฺเม อสฺส กามิ สินฺโหติ ธมฺมกามิ เตปิฏกพฺุช-
วณฺํ ปิยายตีติ อตฺโถ ฯ ปิยสมฺพทาหาโรติ ปรสฺมี กเถนฺเต
สกฺกจฺจํ สฺสณาติ สยญฺจ ปเรตํ เทเสตฺถกามิ โหตีติ อตฺโถ ฯ
อภิชฺมฺเม อภิวินฺยติ เอตฺถ ธมฺโม อภิชฺมฺโม วินฺโย อภิวินฺโยติ
จตฺตุกํ เวทิตพฺพิ ฯ ตตฺถ ธมฺโมติ สุตฺตฺนตฺปิฏกํ ฯ อภิชฺมฺโมติ
สตุตฺตฺปกรณานิ ฯ วินฺโยติ อุภโตวิภฺงฺโก ฯ อภิวินฺโยติ ขนฺธก-
ปริวารา ฯ อถวา สุตฺตฺนตฺปิฏกมฺปิ อภิชฺมฺมปิฏกมฺปิ ธมฺโมเอว ฯ
มคฺคผลานิ อภิชฺมฺโม ฯ สกฺลํ วินฺยปิฏกํ วินฺโย กิเลสฺวป-
สมกรณฺํ อภิวินฺโย ฯ อิติ สพฺพสฺมีปิ เอตฺถ ธมฺเม อภิชฺมฺเม

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๔๗๒

วินเย จ อภิวินเย จ อุพารปามุชโช โหตีติ อตุโถ ฯ กุสเสสุ
ชมเมสุติ กรณตุเถ ภูมัม จาตุภูมิกกุสตกมมการณา เตส
อริคมตุถาย อนิกุชิตตุโร โหตีติ อตุโถ ฯ

สตตมัม ฯ

อภูจเม เถรานุกมปิตสสาตี เถเรหิ โอวาทานุสาสนี-
ทานสมุสสาหิตาย หิตพรมาย อนุกมปิตสส ฯ

อภูฐมัม ฯ

นวเม (๑)อริยวาสาตี อริยานัน เอตุถ วสีสุ วสนติ
วสีสุสนุตีติ อริยวาสา ฯ (๑) ยทริยาคี เย วาเส อริยา ฯ

นวมัม ฯ

ทสม (๒) ยสุมา กุรรุฐวาสิโน ภิกขุ คมภีรปญญา กาเล(๓)
ยตุตปฺปยุตฺตา ตสุมา ยถา เตสํ ทีฆนิกายาทิสู มหา-
นิทานาทินิ กถิตานิ เอวํ อิทมปิ คมภีริ สุกุมํ ติลกขณาหตํ
สุตฺตํ ตเถว อโวจ ฯ ตตุถ ปญจงควิปฺปหีนินติ ปญจหิ องเคหิ
วิปฺปยุตฺโต หุตฺวา ชีณาสโว อวสิ วสติ วสีสุตฺติ ฯ ตสุมา อຍ
ปญจงควิปฺปหีนินตฺตา อริยสุส วาสตฺตา (๔) อริยวาโสติ วุตฺโต ฯ
เอส นโย สพฺพตฺถ ฯ

- #๑. ม. อริยวาสาตี ฯ อริยานัน อาวาสาเต อาวสีสุ อาวสนติ
- #อาวสีสุสนุตีติ อริยวาสา ฯ ๒. ม. ทสมัม ฯ ๓. ม. คมภีรปญญาการกา ฯ
- #๔. สී. อรยสุส วาโสติ ฯ ม. อิเม ปาฐา นตุถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นาถกรณวคฺควณณา หน้า ๔๗๓

เอว โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ ฉพฺงฺคสมนฺนาคโต โหตีติ
ฉพฺงฺคฺเปกฺขาย สมนฺนาคโต โหติ ฯ ฉพฺงฺคฺเปกฺขาธมฺมา นาม
เกติ ฅาณาทยโ ฯ ฅาณนฺติ วุตฺเต กิริยโต จตฺตาริ
ฅาณสมฺปยุตฺตจิตฺตานิ ลพฺภนฺติ สตตวิหาโรติ วุตฺเต อฏฺฐ-
มหาจิตฺตานิ รัชชนทฺสสนํ นตฺถิติ วุตฺเต ทส จิตฺตานิ ลพฺภนฺติ ฯ
โสมนสฺสึ อาเสวนวเสน ลพฺภติ ฯ

สตารกฺเขน เจตสาติ จีณฺสาสฺส หิ ตีสุ ทฺวาเรสุ
สพฺพกาเล สติ อารกฺขกิจฺจํ สาเชตีติ(๑) ฯ เตเนวสฺส จรโต จ
ติฏฺฐโต จ สุตฺตสฺส จ ชากรสฺส จ สตตํ สมิตํ ฅาณ-
ทฺสสนํ ปจฺจุปฺภุจฺจํ โหตีติ วุจฺจติ ฯ ปุณฺณสมณฺนพฺราหฺมณานนฺติ
พฺหุณฺนํ สมณฺนพฺราหฺมณานํ ฯ เอตฺถ สมณฺนาคิ ปพฺพชฺชูปกตา
พฺราหฺมณาคิ โภวาทิโน ฯ

ปุณฺณปฺจเจกสจฺจานีติ พฺหุปาณฺเฏกสจฺจานิ ฯ อิทเมว ทฺสสนํ
สจฺจํ อิทเมว สจฺจนฺติ เอวํ ปาณฺเฏกํ คหิตานิ พฺหุสจฺจานีติ ฯ
อตุโถ ฯ นุณฺณณานีติ นีหฺวานิ ฯ ปนุณฺณณานีติ สฺกุณฺฐ นีหฺวานิ ฯ
จตฺตานีติ วิสฺสฏฺฐานิ ฯ วนฺตฺตานีติ วมิตานิ ฯ มุตฺตฺตานีติ ฉินฺน-
พฺนุชฺชานิ(๒) กตฺตานิ ฯ ปหีนานีติ ปชหิตานิ ฯ ปฏฺฐินิสฺสฏฺฐานีติ ยถา
น ปุณฺ จิตฺตํ อารโหณฺติ เอวํ ปฏฺฐินิสฺสชฺชิตานิ ฯ สพฺพพา-
เนเวตฺตานิ คหิตคฺคหณฺสฺส วิสฺสฏฺฐภาวเววจฺจานิ ฯ

#๑. ม. สาเชติ ฯ ๒. ม. ฉินฺนพฺนุชฺชานิ กตฺตานิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๔๗๔

สมวยสกุเจสโนติ[๑] เอตุถ อวยาคี อนุนา สกุจาคี วิสกุจจา ฯ
สมมา อวยา สกุจจา เอสนา อสสาตี สมวยสกุเจสโน สกุจ
วิสกุจสพพเอสโนติ(๒) อตุโถ ฯ รากา จิตต์ วิมุตตุนตีอาทีหิ มกุคสส
กัจจนิปผลตติ กถิตา ฯ ราโค เม ปหีนโนตีอาทีหิ ปจุงเวกขณาย
ผลั กถิตั ฯ เสสั สพพตถ อุตตานตถเมวาตี ฯ

ทสมั ฯ

นาถกรณวकुโค ทุติโย ฯ

มหาวकुวณณา

ตติยสส ปจเม วิสมกเตติ วิสมกุจจาเนสุ โคจเรตุ
กเต ฯ สงฆมาตี อาปาเตสินตี ฆาตี วธั ปาเปสี ฯ ตสส
หิ อุตสสนุนเตชตาย ขุททเกสสุ ปาณเส อนุกมปา โหตี ฯ ตสมา
เย ปฐิสตตุภาเวน สณฐาตุ น สกขิสสนติ (๑) เต หนติ(๔) เย
ทพพลา ปลายิตุกามา ภวิสสนติ เต ปลายิสสนตีตี สีหนาท
นทิตวาว โคจราย ปกุกมตี ฯ ตถาคตสเสตติ อธิวจนนติ ยทิ
หิ สหนตาย จ หนนตาย จ สีโห ตถาคโต หิ สพพานิ
จ อิกุจานิกุจานิ สหติ สพพปรปวาทีนั (๕) จ วาทาน
นิมมถเนน หนติ ฯ อิทมสส โหตี สีหนาทสมินติ อยมสส

- #๑. ม. เอตุถนตเร เอตุถาตี ทิสสตี ฯ
- #๒. ม. สกุจวิสกุจสพพเอสโนติ ฯ
- #๓. ม. ปฐิสตตุภาเวน สณฐาตุ น สกขิสสนติ ฯ
- #๔. ม. อิม ปาฐา นตถิ ฯ
- #๕. ม. สพพปรปวาทีโน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๗๕

สีหนาโท อภิตนาโท ฯ (๑)

ตถาคตฺสฺส(๒) ตถาคตฺพลานีติ อญฺเวยหิ อสฺสธารณานิ
ตถาคตฺสฺสเสว พลานิ ฯ ยถา วา ปุพฺพพุทฺธานัน พลานิ
ปุณฺณยสฺสมปฺตฺติยา (๓) อากตานิ ตถา(๔) ตถาคตฺสฺส พลานีติปิ
อตุโถ ฯ ตตฺถ ทฺวิธํ ตถาคตฺสฺส พลํ กายพลญฺจ ฉาณ-
พลญฺจ (๕) ฯ เตสุ กายพลํ หตฺถิกุลานุสฺสारेณ เวทิตพฺพํ ฯ วุตฺตํ
เหตํ โปราณเหติ

กาพาวกญฺจ กงฺเคยฺยํ ปณฺฑริ ตมฺพปิงฺกลํ
คณฺธมงฺคฺลเหมญฺจ อุโปสฺถจฺจทฺทฺนติเม ทสฺสาคิ ฯ (๖)

อิมานิ ทสฺ หตฺถิกุลานิ ฯ ตตฺถ กพาวกนฺติ ปกฺติหตฺถิกุลํ
ทญฺจพฺพํ ฯ ยํ ทสฺนุนํ ปุริสํ กายพลํ ตํ เอกสฺส กพาวกสฺส
หตฺถิโน ฯ ยํ ทสฺนุนํ กพาวกานํ พลํ ตํ เอกสฺส กงฺเคยฺยสฺส ฯ
ยํ ทสฺนุนํ กงฺเคยฺยานํ ตํ เอกสฺส ปณฺฑริสฺส ฯ ยํ ทสฺนุนํ
ปณฺฑริทฺวานํ ตํ เอกสฺส ตมฺพสฺส ฯ ยํ ทสฺนุนํ ตมฺพานํ
ตํ เอกสฺส ปิงฺกลสฺส ฯ ยํ ทสฺนุนํ ปิงฺกลานํ ตํ เอกสฺส
คณฺธหตฺถิโน ฯ ยํ ทสฺนุนํ คณฺธหตฺถินํ ตํ เอกสฺส มงฺคฺลสฺส ฯ
ยํ ทสฺนุนํ มงฺคฺลานํ ตํ เอกสฺส เหมสฺส ฯ ยํ ทสฺนุนํ
เหมานํ ตํ เอกสฺส อุโปสฺถสฺส ฯ ยํ ทสฺนุนํ อุโปสฺถานํ ตํ
#๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#๓. ม. ปุณฺณยสฺสมปฺตฺติยา ฯ ๔. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#๕. ม. กายพลํ ฉาณพลํ ฯ ๖. ม. ทสฺสาคิ ฯ

*เล่มที ๑๕ ทสกนึปาดวณณนา หน้า ๔๗๖

เอกสฺส ฉททนุตสฺส ๑ ยึ ทสนนึ ฉททนุตานึ ตึ เอกสฺส
ตถาคตสฺส ๑ พลั(๑) นารายนสงฆาตึ พลนุติปี อิทเมว วุจจติ ๑
ตเทตึ ปกตึหตฺถิกณนาย หตฺถินึ โกภูิสหฺสฺสานึ ปุริสคณนาย
ทสนนึ ปุริสโกภูิสหฺสฺสานึ พลั โหติ ๑ อิทึ ตาว ตถาคตสฺส
กายพลั ๑

ฅาณพลั ปน ปาลึยึ ตาว อากตเมว ๑ ทสพลฅาณึ
มฆฅมึเม (๒) อากตึ จตฺเวสารฆฆฅาณึ อฏฺจสฺ ปุริสาสฺ อกมฺปน-
ฅาณึ จตฺโยนึปุริจฺฅเวทฅาณึ ปฅจฺจติปุริจฺฅเวทฅาณึ สึยฺตฺตเก (๓)
อากตานึ เตสฺตฺตติฅาณานึ สตฺตฺตตฺตติฅาณานึติ เอวั อฅณณานึปี
อนเกานึ ฅาณสหฺสฺสานึ(๔)๑ (๕)เอตึ ฅาณพลั นาม(๕) ๑ อึฐาปี
ฅาณพลเมว อธิปฺเปตึ ๑ ฅาณณฺหึ อกมฺปิยญฺเจน อฺปตฺตมฺภ-
นญฺเจน จ พลนฺติ วุจฺจตี ๑

อาสภณฺจานนฺติ เสฏฺจญฺจานึ อุตฺตมญฺจานึ ๑ อาสภา วา
ปฺพุพฺพุทฺธา เตสึ จานนฺติ อตฺถโถ ๑ อปีจ ฅวสตฺเชฏฺจโก
อฺสโก ฅวสหฺสฺเชฏฺจโก อาสโก(๖) ๑ วฆสตฺเชฏฺจโก วา อฺสโก
วฆสหฺสฺเชฏฺจโก อาสโก(๖) ๑ สพฺพฅวเสฏฺจโ จ สพฺพปฺริสฺยสโ
เสโต ปาสาทึโก มหาภารวโ อสนึสตฺสทฺเทหึปี อสมฺป-
กมฺปิโย นิสโก โส อึฐ อฺสโกติ อธิปฺเปโต ๑ อิทึปี หึ

- #๑. ม. อัย ปาฐฺ นตฺถึ ๑ ๒. ม. ม. ๑๒/๑๖๖/๑๔๐ ๑
- #๓. สึ. นึ. ๑๖/๑๒๖/๓๑ ๑ ๔. ม. ฅาณพลั นาม ๑
- #๕. ม. อึเม ปาฐฺ นตฺถึ ๑ ๖. ม. วสโก ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณฺณา หน้า ๔๗๗

ตสฺส ปฺริยายวณฺํ ๑ อุตฺถสฺส อิทฺถติ อาสภํ ๑ จานฺนติ จตฺถิ
 ปาทฺหิ ปจฺวี อุปฺปีเพตฺวา อจฺลภูจฺจัน (๑) ๑ อิํ ปน อาสภํ
 วิทยาติ อาสภํ ๑ ยถฺว หิ นิสฺภสฺสงฺขาโต อุตฺถโก อุตฺถภเวณ
 สมฺนฺนาคโต จตฺถิ ปาทฺหิ ปจฺวี อุปฺปีเพตฺวา อจฺลภูจฺจันน
 ติกฺกจฺติ เอวํ ตถาคโตปี ทสฺหิ ตถาคตฺพลฺหิ สมฺนฺนาคโต จตฺถิ
 เวสฺราชฺชปาทฺหิ อภูจฺปฺริสฺปจฺวี อุปฺปีเพตฺวา สทฺเวเก โลเก
 เกนจิ ปจฺจตฺถิเกน ปจฺจามิตฺเตน อกมฺปิโย อจฺลภูจฺจันน ติกฺกจฺติ ๑
 เอวํ ติกฺกมาโน จ ตํ อาสภณฺจฺจันํ ปฏฺิจานาติ อุปฺกจฺจติ
 น ปจฺจกฺขาติ อตฺตนิ อารोเปติ ๑ เตน วุตฺตํ อาสภณฺจฺจันํ
 ปฏฺิจานาติติ ๑

ปฺริสํสาสุติ ขตฺติยพฺุราหฺมณฺคหปติสมณฺจํตฺตุมฺหาราชฺคิตฺวา-
 ตีสมํราพฺุรหฺมปฺริสํสงฺขาตาสุ (๒) อภูจฺสฺ ปฺริสํสาสุ ๑ สีนฺนาทํ นทฺตีติ
 เสภูจฺจนาทํ นทฺติ อภิตฺตนาทํ นทฺติ สีนฺนาทสฺหิสฺสํ วา นาทํ
 นทฺติ ๑ ตตฺตรายํ อุปฺมายถาปี สีโห สีนฺนพลฺน สมฺนฺนาคโต
 สพฺพตฺถุ วิสํราโท วิคฺคโลมฺหํโส สีนฺนาทํ นทฺติ เอวํ
 ตถาคตฺสีโหปี ตถาคตฺพลฺหิ สมฺนฺนาคโต อภูจฺสฺ ปฺริสํสาสุ
 วิสํราโท วิคฺคโลมฺหํโส อิติ สกฺกาโยติอาทินา นเยน
 นานาวิธเทสนาวิลาสสมฺปนฺนํ สีนฺนาทํ นทฺติ ๑ เตน วุตฺตํ
 ปฺริสํสาสุ สีนฺนาทํ นทฺตีติ ๑

#๑. ม. อจฺลภูจฺจัน ๑ ๒. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ๑

*เล่มที ๑๕ ทสกนึปาทวณณนา หน้า ๔๗๘

พุมจกึ ปวตเตตึติ เอตถ พุมนุติ เสฏฐึ อุตมึ
 วิสิฏฐึ ๑ จกุกนุติ ชมมจกึ ๑ ตมฺปนตึ ทูวิธึ โหติ ปฏิวะ-
 ฌาณญเจว เทสนาฌาณญ ๑ ตตถ ปญญาปภาวิติ อุตโน
 อริยผลาวหึ ปฏิวะฌาณึ กรุณาปภาวิติ สวากานึ อริยผลาวหึ
 เทสนาฌาณึ ๑ ตตถ ปฏิวะฌาณึ อุปฺปชฺชมานึ อุปฺปนฺนุติ
 ทูวิธึ ๑ ตลฺหึ อภินิฏฺฆมนโต ยาว อรหตฺตมคฺคา อุปฺปชฺชมานึ
 ผลกฺขณฺเ อุปฺปนฺนึ นาม ๑ ตฺลิตถวณโต วา ยาว มหา-
 โพรธิปลลฺงเก อรหตฺตมคฺคา อุปฺปชฺชมานึ ผลกฺขณฺเ อุปฺปนฺนึ
 นาม ๑ ทีปฺจกรโต วา ปฏฺจาย ยาว อรหตฺตมคฺคา อุปฺปชฺชมานึ
 ผลกฺขณฺเ อุปฺปนฺนึ นาม ๑ เทสนาฌาณมฺปี ปวตฺตมานึ
 ปวตฺตนุติ ทูวิธึ ๑ ตึ หึ ยาว อญฺญาโกณฺฑลฺญสฺส โสตา-
 ปตฺติมคฺคา ปวตฺตมานึ ผลกฺขณฺเ ปวตฺตึ นาม ๑ เตสฺส (๑)
 ปฏิวะฌาณึ อุปฺปนฺนึ(๒) โลกฺคตฺรึ เทสนาฌาณึ โลกิยึ ๑ อุกฺขมฺปี
 ปเนตึ อญฺเฬหึ อสาทฺรณึ พุทฺธานึเยว โอรสฌาณึ ๑

อิทานึ เยหึ [๑] ทสฺหึ พลฺลหึ สมนฺนาคโต ตถาคโต อสภณฺจานึ
 ปฏฺจานาติ ตานึ วิตฺถารโต ทสฺเสตฺถึ กตฺมานึ ทส อึช
 ภิกฺขเว ตถาคโต จานญจ จานโตติอาทิมาย ๑ ตตถ จานญจ
 จานโตติ การณญจ การณโต ๑ การณญหึ ยสฺมา ตตถ
 ผลึ ตึฏฺฐติ ตทายตฺตวตฺตติตาย อุปฺปชฺชติ เจว ปวตฺตติ จ
 #๑. ม. จสทฺโท นตฺถิ ๑ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๑
 #๓. ม. เอตถนฺตเร ทสฺหึ พลฺลหึตี ทิสฺสติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๗๕

ตสฺมา จานนฺติ วุจฺจติ ฯ ตํ ภควา เย เย ชมฺมา เยสิ
 เยสิ ชมฺมานํ เหตุ ปรุจฺจยา อุปรุพาทย ตํ ตํ จานํ ฯ เย
 เย ชมฺมา เยสิ เยสิ ชมฺมานํ น เหตุ น ปรุจฺจยา อุปรุพาทย
 ตํ ตํ อฏฺฐจฺจานนฺติ ปชานนฺโต จานนฺจ จานโต อฏฺฐจฺจานนฺจ
 อฏฺฐจฺจานโต ยถาภูตํ ปชานาติ ฯ อภิชรฺมเม ปเนตํ ตตฺถ กตมํ
 ตถาคตสฺส จานนฺจ จานโต อฏฺฐจฺจานนฺจ อฏฺฐจฺจานโต ยถาภูตํ
 ฅาณนฺติอาทินา (๑) นเยน วิตุถาริตเมว ฯ ยมฺปิตี เยน ฅาณน ฯ
 อิทมฺปิ ภิกฺขเว ตถาคตสฺสชาติ อิทมฺปิ ภิกฺขเว (๒) จานาจฺจานณณํ
 ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ นาม โหตีติ อตุโถ ฯ เอวํ สพฺพปฺเทศุ
 โยชนา เวทิตพฺพา ฯ

กมฺมสมาทานานนฺติ สมาทียิตฺวา กตानํ กุสลากุสลกมฺมานํ
 กมฺมเมว วา กมฺมสมาทานํ ฯ จานโส เหตุโสติ ปรุจฺจยโต เจว
 เหตุโต จ ฯ ตตฺถ คคิอุปรุทกาลปรุโยคา วิปากสฺส จานํ กมฺมนฺติ(๑)
 อิมสฺส ปน ฅาณสฺส วิตุถารกถา อตุเถกจฺจจฺจานิ ปาปกานิ
 กมฺมสมาทานานิ คคิสมฺปคฺติปฏฺธิพาพฺพานิ น วิปรุจฺจนฺตีติอาทินา (๔)
 นเยน อภิชรฺมเม อากตาเยว ฯ

สพฺพตฺถคามินินฺติ สพฺพคคิคามินินฺจ อคคิคามินินฺจ ฯ
 ปฏฺธิปทนฺติ มกฺกํ ฯ ยถาภูตํ ปชานาตีติ พหุสฺสปี มนุสฺสเสสฺสุ
 เอกเมว ปาณํ ฅาเตนฺเตสฺสุ อิมสฺส เจตนา นิริยคามินิ ภวิสฺสติ
 #๑. อภิ. วิ. ๓๕/๘๓๕/๔๕๔ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นคฺถิ ฯ
 #๓. ม. กมฺมํ เหตุ ฯ ๔. อภิ. วิ. ๓๕/๘๔๐/๔๕๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทศกนิปาตวณณา หน้า ๔๘๐

อิมสฺส ตฺริจฺจนโยนิคามินิตี อิมินา นเยน เอกวตฺตฺตฺตฺมึปี กุสลา-
กุสลาเจตนา สงฺฆาตานิ ปฏิปตฺตินิ อวิปริตโต สภาวํ ชานาติ ฯ
อิมสฺสาปิจ ฉาณสฺส วิตุถารกถา ตตฺถ กตมํ ตถาคตฺส
สพฺพตฺถคามินิปฏิปทา (๑) ยถาภูตํ ฉาณํ อธิ ตถาคโต อัย-
มกุโ (๒) อัย อมกุโ (๒) ปฏิปทา นิรยคามินิตี ปชานาตีติ-
อาทีนา (๓) นเยน อภิธมฺเม อากตาเยว ฯ

อนนทชาตฺตฺนติ จกฺขุชาตฺตฺอาทีนิ กามชาตฺตฺอาทีนิ วา [๔]
ชาตฺตฺนิ พหุชาตฺตฺฯ นานาชาตฺตฺนติ ตาสฺยเยว ชาตฺตฺนํ วิลกฺขณตฺตฺตา
นानปฺปการชาตฺตฺฯ โลกนฺติ ขนฺธายตฺนชาตฺตฺโลกิ ฯ ยถาภูตํ
ปชานาตีติ ตาสฺย ชาตฺตฺนํ อวิปริตโต สภาวํ ปฏิวิษฺณติ ฯ อิทมฺปิ
ฉาณํ ตตฺถ กตมํ ตถาคตฺส อนนทชาตฺตฺ นานาชาตฺตฺ โลกิ
ยถาภูตํ ฉาณํ อธิ ตถาคโต ขนฺธานตฺตํ ปชานาตีติอาทีนา (๕)
นเยน อภิธมฺเม วิตุถาริตเมว ฯ

นानาธิมฺตฺตฺกตฺนติ หินาทีนิ อธิมฺตฺตฺตีนิ นานาธิมฺตฺตฺก-
ภาวํ ฯ อิทมฺปิ ฉาณํ ตตฺถ กตมํ ตถาคตฺส สตฺตฺตานํ
นानาธิมฺตฺตฺกตฺ ยถาภูตํ ฉาณํ อธิ ตถาคโต ปชานาติ สนฺติ
สตฺตฺตา หินาธิมฺตฺตฺกตฺอาทีนา (๖) นเยน อภิธมฺเม วิตุถาริตเมว ฯ

- #๑. ม. สพฺพตฺถคามินิ ปฏิปทํ ฯ ๒. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ
- #๓. อภิ. วิ. ๓๕/๘๔๑/๔๕๕ ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตฺเร ชาตฺตฺหิตี ทิสฺสตี ฯ
- #๕. อภิ. วิ. ๓๕/๘๔๒/๔๖๐ ฯ ๖. อภิ. วิ. ๓๕/๘๔๓/๔๖๐ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๘๑

ปรสตุตตานนฺติ ปธานสตุตตานํ ๑ ปรปุกฺคฺลานนฺติ ตโต
อญฺเณสํ หีนสตุตตานํ ๑ เอกตฺถเมว วา เอตํ ปททวยํ เวเนยฺย-
เสน เทวธา วุตฺตํ ๑ อินฺทฺริยปโรปรียตฺตุนฺติ สทฺธาทีนํ
อินฺทฺริยานํ ปรภาวญฺจ อปรภาวญฺจ วุทฺธี จ หานี จาติ
อตุโถ ๑ อิมสฺสปี ฅาณสฺส วิตุถารกฺกา ตตฺถ กตมํ ตถาคตฺส
ปรสตุตตานํ ปรปุกฺคฺลานํ อินฺทฺริยปโรปรียตฺตํ ยถากฺกตํ ฅาณํ
อิธ ตถาคโต สตุตตานํ อาสยํ ปชานาติ อนฺุสยํ ปชานาติ(๑)ติอาทีนา (๒)
นเขน อภิธมฺเม อากตาเยว ๑

ฅานวิโมกฺขสมาธิสมาปฺตตีนนฺติ ปจฺมาทีนํ จคฺคฺนํ
ฅานานํ รูปํ รูปานํ ปสฺสตีติอาทีนํ อญฺจนํ วิโมกฺขานํ
สวิตกฺกสวิจาราทีนํ ตินฺณํ สมารีนํ ปจฺมชฺฅานสมาปฺตติ-
อาทีนญฺจ นวณฺณํ อนฺุปฺพทฺสมาปฺตตีนํ ๑ สงฺกิลฺเสนฺนฺติ หานภากิย-
ธมฺมํ ๑ โวทานนฺติ วิเสสภากิยธมฺมํ ๑ วุฏฺฐานนฺติ (๓) [๔] ตมฺหา
ตมฺหา สมาริมฺหา วุฏฺฐานํปี วุฏฺฐานนฺติ เอวํ วุตฺตํ ปคฺคฺชฅานํ
เจว ภวฺงคฺผลสมาปฺตติโย จ ๑ เหฏฺฐิมํ เหฏฺฐิมญฺหิ ปคฺคฺชฅานํ
อุปริมสฺส อุปริมสฺส ปทฺฐานํ โหติ ตสฺมา โวทานํปี
วุฏฺฐานนฺติ วุตฺตํ ๑ ภวฺงเคน [๕] สพฺพชฺฅานเณหิ วุฏฺฐานํ โหติ ๑

#๑. ม. อาสนํ ปชานาติติอาทีนา ๑ ๒. ม. อภิ. วิ. ๓๕/๘๔๔/๔๖๑ ๑
#๓. อภิ. วิ. ๓๕/๘๔๕/๔๖๕ ๑ ๔. ม.เอตฺถนฺตเร โวทานมฺปี วุฏฺฐานนฺติ
#ทิสฺสติ ๑ ๕. ม. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท อตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๔๘๒

ผลสมาปตติยา นิโรธสมาปตติโต วุฏจัน โหติ ฯ ตํ สนุชย
 จ ตมฺหา ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏจันมฺปิ วุฏจันนฺติ วุตฺตํ ฯ
 อิทมฺปิ ฌาณํ ตตฺถ กตมํ ตถาคตฺสฺส ฌานวิโมกฺขสมาธิ-
 สมาปตฺตินํ สงฺกิลลํ โวทานํ วุฏจันํ ยถาภูตํ ฌาณํ ฌายีติ
 จตฺตารโ ฌายี อตฺถเอกฺโข ฌายี สมฺปตฺตีเยว สมานํ [๑]
 ปฺจเจตฺติอาทินา (๒) นยฺน อภิธมฺเม วิตุถาริตเมว ฯ สพฺพวิปตฺตีติ
 ฌาณานํ(๓) วิตุถารกถาย วินิจฺฉโย สมฺโมหวิโนทฺนินยา วิงฺกฏฺจ-
 กถาย วุตฺโต ฯ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติทิวพฺพจกฺขุณาณกถา วิสุทฺธิ-
 มกฺเค วิตุถาริตา อาสวกฺขยกถา เหฏฺฐา วุตฺตายเว ฯ (๔)

ตตฺถ ปฺรวาทีกถา โหติ ทสฺพลฌาณํ นาม ปาฎิเยกํ
 ฌาณํ นตฺถิ สพฺพญฺญุตฺตฌาณสฺเสวํ ปฺภเวโหติ ฯ ตํ น ตถา
 ทฏฺฐพฺพิ ฯ อญฺญเมว हि ทสฺพลฌาณํ อญฺญํ สพฺพญฺญุตฺตฌาณํ ฯ
 ทสฺพลฌาณญฺหิ สกสฺกกิจฺจเมว ชานาติ สพฺพญฺญุตฺตฌาณํ
 ตมฺปิ ตโต อวเสสํปปี ชานาติ ฯ ทสฺพลฌาณญฺหิ ปจฺมํ
 การณาการณเมว ชานาติ ทฺวคฺคิยํ กมฺมวิปากนฺตรเมว ตคฺคิยํ
 กมฺมปฺริจฺเจทเมว จตฺตถํ ชาตฺนนานตฺตการณเมว ฯ ปญฺจมํ
 สตฺตทานํ อชฺฐมาสยาธิมฺตติเมว ญฺญํ อินฺทฺริยานํ ติกฺขมฺท-
 ภาวเมว สตฺตมํ ฌานาทีหิ สทฺธี เตสํ สงฺกิลลสาทิมเว อฏฺฐมํ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร วิปตฺตีติ ทิสฺสติ ฯ ๒. อภ. วิ. ๓๕/๘๔๕/๔๖๔ ฯ
 #๓. ม. สพฺพญฺญานํ ฯ ๔. ม. วุตฺตายเววาติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๘๑

ปุพฺเพนิวตฺตกุขนฺธสนฺตติเมว นวํ สตฺตานิ จฺติปฺปฏิสฺนฺธิเมว
ทสมํ สจฺจปฺริจฺเจทเมว ฯ สพฺพญฺญตฺตวณฺํ ปน เอเตหิ ซานิ-
ตฺตพฺพญฺจ ตโต อุตฺตริตฺตญฺจ (๑) ปฺชานาติ เอเตสํ ปน กิจฺจํ
น สพฺพํ กโรติ ฯ ตลฺยหิ ฉานํ หุตฺวา อปฺเปตฺตํ น สกฺโกติ
อิทฺธิ หุตฺวา วิกุพฺพิตฺตํ น สกฺโกติ มคฺโค หุตฺวา กิเลเส
เจเปตฺตํ น สกฺโกติ ฯ

อปิจฺจ ปฺรวาเทิ เอวํ ปุจฺฉิตฺตพฺโพนํ ทสฺพลวณฺํ นามตํ
สฺวิตกฺกสฺวิจาร์ อวิตกฺกวิจาร์มตฺตํ อวิตกฺกอวิจาร์ กามาวจาร์
รูปาวจาร์ อรูปาวจาร์ โลกียํ โลกุตฺตรนฺติ ฯ ซานนฺโต ปฺฏิปาฏิยา
สฺตฺต ฅาณานิ สฺวิตกฺกสฺวิจาร์านีติ วกฺขติ ตโต ปฺรานิ
เทว อวิตกฺกอวิจาร์านีติ วกฺขติ ฯ อาสวกฺขยวณฺํ สียา
สฺวิตกฺกสฺวิจาร์ สียา อวิตกฺกวิจาร์มตฺตํ สียา อวิตกฺกอวิจาร์นฺติ
วกฺขติ ฯ ตถา ปฺฏิปาฏิยา สฺตฺต กามาวจาร์านิ ตโต เทว
รูปาวจาร์านิ อวसानเ อกํ โลกุตฺตรนฺติ วกฺขติ ฯ สพฺพญฺญตฺ-
ตวณฺํ ปน สฺวิตกฺกสฺวิจาร์เมว กามาวจาร์เมว(๒) โลกียเมวาทิ(๓)
วกฺขติ ฯ เอวเมตฺถ อนุปทวณฺณํ ฅตฺวา อิทานิ ยสฺมา ตถาคโต
ปฺจมฺเยว จานาจฺานวณฺณน เวนเยยฺยสฺตฺตานิ อาสวกฺขยาริ-
คมสฺส เจว อนธิคมสฺส จ จานาจฺานญฺตํ กิเลสวาร์ณาภาวํ
ปฺสฺสตี โลกียสมฺมาทิฏฺฐิฏฺฐานาทิทสฺสนโต นียตฺมิจฺฉาทิฏฺฐิฏฺฐานา-
#๑. ม. อุตฺตริตฺตญฺจ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#๓. ม. โลกียเมวาทิ วกฺขติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๔๘๔

ภาวทสฺสนโต จ ๑ อถ เนลฺลํ กมฺมวิปากณาณน วิปากาวรณา-
 ภาวํ ปสฺสตี ติเหตฺตกปฏิสฺสนธิทสฺสนโต สพฺพตฺตคามินิปฏิปทา-
 ณาณน กมฺมวารณาภาวํ ปสฺสตี อนนฺตริยกมฺมาภาวทสฺสนโต ๑
 เอวํ อนาวรณานิ อนนฺตริยคฺคานานาธาตฺตวณณาณน อนุกฺกธมฺม-
 เทสนตฺถํ จริยาวิเสสํ ปสฺสตี ธาตฺตเวมตฺตทสฺสนโต ๑ อถ เนลฺลํ
 นานาธิมฺมตฺตคฺควณณาณน อธิมฺมตฺตํ ปสฺสตี ปโยคํ อนาถิยิตฺวาปี
 อธิมฺมตฺตวิเสสน ฐมฺมเทสนตฺถํ ๑ อตฺถเอว(๑) ติฏฺฐาธิมฺมตฺตํ วเสสน (๒)
 ยถาสตฺติ ยถาพลํ ฐมฺมํ เทเสตฺถํ อินฺทริยปโรปฺริยตฺตวณณาณน
 อินฺทริยปโรปฺริยตฺตํ ปสฺสตี สทฺธาทีนํ ติกฺขมฺมทฺทวาทสฺสนโต ๑
 เอวํ ปริณฺญาตินฺทฺรยปโรปฺริยตฺตวณณาณน เต สเจ ทูเร โหนตี
 อถ ฆานาถิยวณณาณน ฆานาถิสฺส วสีฏฺฐตฺตวณณาณน อธิมฺมตฺตวิเสสน เต
 จิปฺปํ อฺปนฺนจฺจตฺติ ๑ อฺปนฺนคฺควาว(๓) เนลฺลํ ปุพฺพเพนิวसानุสฺสตีวณณาณน
 ปุพฺพพชาติภวํ ติพฺพจกฺขวณณาณน ปตฺตพฺเพน เจโตปฺริย-
 ณาณน สมฺปตฺติจิตฺตวิเสสํ (๔) ปสฺสตี อาสวกฺขยวณณาณน
 อาสวกฺขยคามินิยา ปฏิปทา ย วิกตสมฺโมหตฺตวณณาณน อาสวกฺขย
 ฐมฺมํ เทเสตี ๑ ตสฺมา อิมินานุกฺกเมน อิมินา(๕) พลานํ วุตฺตานิตี
 เวทิตฺตพฺพานิ ๑

ปฐมํ ๑

- #๑. ม. อถ ๑ ๒. ม. อยฺ ปาโฐ อตฺถิ ๑ ๓. ม. อฺปนฺนคฺควาว จ น
- #๔. ม. สมฺปตฺติจิตฺตวิเสสํ ๑ ๕. ม. อิมานิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๘๕

ทฺติเย เย เต ชฺมมาติ เย เต ทสฺพลณณสพฺพณฺต-
 ณาณชฺมมา ฯ อธิมุตฺติปทานนฺติ (๑) อธิวจนปทานํ ชนฺชายน-
 ชาติชฺมมานนฺติ อตฺโถ ฯ อธิมุตฺติโยติ หิ อธิวจนานิ วุจฺจนฺติ
 เตสํ เตสํ ปทฺภูตายน เทสนาย ปทฺภูจฺจานตฺตา ฯ (๒) อตีตา พุทฺธาปี
 หิ เอเตว ชฺมเม กถียํสู อนาคตาปี เอเตว กถียํสูสนฺติ ฯ
 ตสฺมา ชนฺชาทโย อธิมุตฺติปทานิ นาม ฯ เตสํ อธิมุตฺติ-
 ปทานํ ฯ อถวา ภูตมตฺถํ อภิภวิตฺวา ยถาสภาวโต อคฺเขตฺวา
 วตฺตนโต อธิมุตฺติโย ทิฏฺฐิโย วุจฺจนฺติ อธิมุตฺตินํ ปทานิ
 อธิมุตฺติปทานิ ทิฏฺฐิทีปกาณิ วจนานีติ อตฺโถ ฯ เตสํ อธิมุตฺติ-
 ปทานํ ทิฏฺฐิโวหารานํ ฯ

อภิณฺวาสาจฺฉนิกิริยาชาติ ชานิตฺวา ปจฺจกฺขกรณตฺถาย ฯ
 วิสาร์โทติ ณาณโสมนสฺสปฺปตฺโต ฯ ตตฺถาติ เตสฺ ชฺมเมสฺ ฯ
 เตสํ เตสํ ตถา ตถา ชฺมมํ เทเสตฺถนฺติ เตสํ เตสํ ทิฏฺฐิจิตานํ
 วา อิตเรสํ วา อาสยํ ฌตฺวา ตถา ตถา ชฺมมํ เทเสตฺถํ ฯ
 หีนํ วา หีนนฺติ ฌสฺสตีติ หีนํ วา ชฺมมํ หีนโน ชฺมโมติ
 ชานิสฺสตี ฯ (๓) ฌาตฺถยฺยนฺติ ฌาตฺถพฺพิ ฯ ทิฏฺฐยฺยนฺติ ทฏฺฐพฺพิ ฯ
 สจฺฉนิกตฺถยฺยนฺติ (๓) สจฺฉนิกตฺถพฺพิ ฯ ตตฺถ ตตฺถ ยถาภูตณาณนฺติ
 #๑. ม. อธิวตฺติ... ฯ เอวมุปริปิ ฯ ๒. ส. เตสํ เตสํ ทสฺสนภูตายน
 #เทสนาย ปชานตฺตา ฯ ม. เตสํ เย ปทฺภูตา เทสนาย ปทฺภูจฺจานตฺตา ฯ
 #๓. ม. ฌาตฺถยฺยนฺติ...ทฏฺฐยฺยนฺติ...สจฺฉนิกเรยฺยนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๓๘๖

เตสุ เตสุ ชมเมสุ ยถาสภาวณณํ ฯ อิมินา สัพพญญุตณณํ
ทสฺเสติ ฯ เอวํ สัพพญญุตณณํ ทสฺเสตฺวา ปุณฺ ทสพฺลณณํ
ทสฺเสนฺโต ทสยิมานีตฺยาทิมาท ฯ ทสพฺลณณมฺปิ หิ ตตฺถ ตตฺถ
ยถาภูตณณเมวาทิ ฯ

ทุตฺติยํ ฯ

ตติเย อापฺนฺโน โหติ กณฺจิทฺเว เทสนฺติ กณฺจิ
ออปฺตฺติโกฏฺฐาสํ อापฺนฺโน โหติ ฯ อนุวิจฺจาทิ อนุปฺวิสิตฺวา
ปฺริโยคาเหตุวาทิ ฯ กายทฺวจฺจิตฺนฺติ ติวิชฺกายทฺวจฺจิตฺ ฯ วิ-
ทฺวจฺจิตฺนฺติ จคฺคฺพฺพิชฺวิทฺวจฺจิตฺ ฯ ปาปฺปิกา อิตฺสฺสาติ ลามิกา
อุสฺสยฺยา ฯ ปญฺญา ยทิสฺวา(๑) ทิสฺวาติ สห วิปฺสฺสนาย มคฺค-
ปญฺญา ยปฺสฺสิตฺวา(๒) ปฺสฺสิตฺวา ปหาตพฺพา ฯ อิชฺฌตฺติ สมิชฺฌตฺติ
สมฺปฺชฺชตฺติ ฯ (๓) อุปฺวาสฺสฺสาติ นิสฺสา ยอุปฺสงฺกมิตฺวา วสนฺตฺสฺส ฯ
อภิกฺขยฺยาติ อชฺโฆตฺถริตฺวา มทฺทิตฺวา ฯ อิริยตฺติ วตฺตติ ฯ อิมฺสฺมี
สุตฺเต สห วิปฺสฺสนาย มคฺโค กถิตฺโต ฯ

ตติยํ ฯ

จตุตฺเถ ชานามิมิ ชมฺมนฺติ อิมินา ญานฺทสฺสนา-
กาโร (๔) วุตฺโต ฯ ภาวิตกาโยมฺหีตฺยาทฺหิ จ ภาวนาวารฺสฺส ฯ (๕) ตติย-
วาร เทวปี วาทา เอกโต วุตฺตา ตโยปี เจเต อรหฺตฺตเมว
#๑. ม. ทิสฺวาติ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ปฺสฺสิตฺวาติ นตฺถิ ฯ ๓. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#ม. ญานฺทสฺสนา วทฺนากาโร ฯ ๕. สී. ภาวิตฺสฺส ฯ ม. ภาวนาวาทฺสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๘๗

ปฏิษานนฺติ ฯ อทฺตวาทํ วทฺยยาติ อทฺโตหมสมฺมิตฺติ วาทํ
วทฺยย ฯ อุปนีหาตฺตุนฺติ นีหริตฺวา ทาตุํ ฯ

จตุตฺถํ ฯ

ปลฺยจเม สกตฺตฺวเจเน กสฺสึณานิ ตทารมฺมณานิ ชมฺมานํ
เขตฺตฺวเจเน อธิฐฺจ
อุทฺชนฺติ อุปริกคนตลาภิมุขํ ฯ อโชติ เหฏฺฐา ภูมิตลาภิมุขํ ฯ
ติรียนฺติ เขตฺตมณฺฑลํ วิย สมฺนตา ปริจฺฉินฺนิตฺวา ฯ เอกฺจฺโจ
หิ อุทฺธเมว กสฺสึณํ วทฺฺเจติ (๒) เอกฺจฺโจ อโช เอกฺจฺโจ สมฺนตโต ฯ
เตน เตเนวกาเรน (๓) เอวํ สมฺปฺสारेติ อาโลกมิว รูปทสฺสน-
กาโม ฯ เตน วุตฺตํ ปจฺวิกสฺสึณเมโก สลฺยชานาติ อุทฺธํ อโช
ติรียนฺติ ฯ อุทฺยนฺติ อิทมฺปน เอกสฺส อณฺณภาวานุปกมฺนตฺถํ
วุตฺตํ ฯ ยถา หิ อุทฺกํ ปวิฐฺจ
น อณฺณํ เอวเมว ปจฺวิกสฺสึณํ ปจฺวิกสฺสึณเมว โหติ ฯ นตฺถิ
ตสฺส อณฺโณ กสฺสึณสมฺภโหติ ฯ เอเสว นโย สพฺพตฺถ ฯ

อุปฺปมาณนฺติ อิทํ ตสฺส ตสฺส (๔) ฝรณอุปฺปมาณวเสน
วุตฺตํ ฯ ตถฺหิ เจตฺสา ฝรนฺโต สกตฺเมว ฝรติ น อยมสฺส
อาทิ อิทมฺมุชฺฉนฺติ ปมาณํ คณฺหาติ ฯ วิญฺญาณกสฺสึณนฺติ
เจตฺถ กสฺสึณฺคฺคาภิมากาเสว ปวตฺตํ วิญฺญาณํ ฯ ตถา(๕) หิ

- #๑. สฺ. อายตฺนานิ ฯ ๒. สฺ. อุทฺธเมว ปฺสारेติ ฯ
- #๓. ม. เตน เตน วา การณน ฯ ๔. สฺ. อิทํ ตสฺส ฯ
- #๕. ม. ตตฺถ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๔๘๘

ต(๑) วิญญาณนุติ วุจจติ (๑) กสิณวเสน กสิณุกุมาฏิมากาสวเสน
ตตถ ปวตตวิญญาณ อุทฺธอโรติริยตา เวทิตพฺพา ฯ อยเมตถ
สงฺเขโป กมฺมภูจฺจานภาวนายนฺ ปเนตานิ ปจฺจวิกสิณาทินิ
วิทฺถารโต วิสุทฺธิมคฺเค วุตฺตทานว ฯ

ปญฺจมํ ฯ

ฉฺฉุเจ กุมาริปฺเภหฺสูติ กุมารินํ มารธิตานํ ปุจฺฉาสฺสุ ฯ
อตุตฺตสฺส ปตฺติ หทยสฺส สนฺตฺติ ทุวิหิปี ปเทหิ อรหตฺตเมว
กถิตํ ฯ เสนนฺติ รากาทิกิเลสเสนํ ฯ ปิยสาตฺรฺปนฺติ ปิยชาติเกสฺสุ
จ สาตฺชาติเกสฺ จ วตฺตฺตฺส อฺปฺปชฺชนโต เอวฺลทฺชนามํ ฯ เอโกหํ
ณายํ สุขมานุโพชนฺติ เอวํ กิเลสเสนํ ชานิตฺวา(๒) อหํ เอกโกว
ณายนฺโต สฺขํ อนฺุพฺุชฺฉิ สจฺฉิกาสี ฯ สกฺขินฺติ สกฺขิภาวปฺปตฺตํ
ธมฺมสกฺขี ฯ สกฺขี(๓) น สมปฺชฺชติ เกนจิ เมติ มยฺหํ เกนจิ
สทฺธิ มิตฺตธมฺโม นาม นตฺถิ ฯ

ปจฺจวิกสิณสมาปตฺติปรมา โข ภคินิ เอเก สมน-
พฺุราหฺมณา อตฺถาภินิพฺุพฺุตฺเตสฺสนฺติ (๔) ปจฺจวิกสิณสมาปตฺติ ปรโม
อตุตฺตโม อตฺถโถติ กเหตุวา อภินิพฺุพฺุตฺเตสฺส ฯ ยาวตา โข ภคินิ
ปจฺจวิกสิณสมาปตฺติปรมตฺติ ยตฺตกา ปจฺจวิกสิณสมาปตฺติยา
อตุตฺตมโกฏฺฐิ ฯ ตทภิญฺญาสิ ภควาติ ตํ ภควา อภิญฺญา ปญฺญา
#๑. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ฯ ๒. ม. ชินิตฺวา ฯ ๓. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ
#๔. ม. อตฺถโถติ อภินิพฺุพฺุตฺเตสฺสนฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๘๘

อภิณฺวาสิ ฯ อาทิมทฺทสาติ (๑) สมุทฺยสจฺจํ อทฺทส ฯ อาทินว-
มทฺทสาติ ทฺกขสจฺจํ อทฺทส ฯ นิสฺสรณมทฺทสาติ นิโรธสจฺจํ
อทฺทส ฯ มคฺคามคฺควณณทฺสสนมทฺทสาติ มคฺกสจฺจํ อทฺทส ฯ
อตุตฺตสฺส ปตฺตตีติ เอเตสํ จตฺตุนํ สจฺจจันํ ทิฏฺฐจตุตา อรหตฺต-
สงฺฆาตฺตสฺส อตุตฺตสฺส ปฏฺฐิเสวนํ (๒) สพฺพทฺรธปริพาหฺวุปสนฺตตาย
หทยสฺส สนนฺตีติ ฯ

ฉกฺขํ ฯ

สตุตฺตเม อภิขานาถาติ อภิขานิตฺวา ปจฺจกขํ กตฺวา
วิหฺรต ฯ อภิณฺวาธาติ อภิขานิตฺวา ฯ อิธาติ อิมาย ฯ ชมฺม-
เทสนาย วา ชมฺมเทสนนฺติ ยทิตฺถํ สมณฺสสฺส โคตฺมสฺส ชมฺม-
เทสนาย สทฺธิ อมฺหากํ ชมฺมเทสนํ อมฺหากํ วา ชมฺม-
เทสนาย สทฺธิ สมณฺสสฺส โคตฺมสฺส ชมฺมเทสนํ อารพฺภ นานา-
กรณํ วุจฺเจต ตํ กิณฺนามาติ วทฺนฺติ ฯ ทฺตฺติยปเทปิ เอเสว
นโย ฯ อิติ เต มชฺเช ภินฺนสฺวณฺณํ วิย สาสเนน สทฺธิ
อตุตฺตโน สทฺธิ วจนมตฺเตน สมชฺฐํ จปยีสุ ฯ เนว อภินฺนทิสฺสูติ
เอวเมตฺตนิ น สมฺปฏฺฐิจฺชีสุ ฯ น ปฏฺฐิกโกสฺสีสุติ น อิทํ เอวณฺติ
น ปฏฺฐิเสเรสสฺส ฯ กสฺมาเต กิร ติตฺตฺติยา นาม อนฺธปริสา (๓)
ชานิตฺวา วา อชานิตฺวา วา กเถยฺยณฺติ นาภินฺนทิสฺสุ ฯ เนว
สมฺปาทยิสฺสนฺตีติ สมฺปาเทตฺวา กเถตุํ น สกฺขิสฺสนฺติ ฯ
#๑. ม. อสฺสาทมทฺทสาติ ฯ ๒. ม. ปตฺตติ ฯ ๓. ม. อนฺธสทฺทิสฺสา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๔๕๐

อุตุตรีปี(๑) วิมาตุนติ อสมปาทนต์ อุตุตรีปี ทุกข์
 อาปชชิสสนติ ฯ สมปาเทตวา กเถตุ อสกุโกนุตานัน [๒] ทุกข์
 อุปปชชติ ฯ ยถาติ ภิกขเว อวิสยสมินติ เอตถ จ ตุนติ
 นิปาตมตฺตํ ฯ ยถาติ การณจันน์ ยสฺมา อวิสเย ปณฺหํ
 ปุจฺฉิตา โหนตฺตีติ อตฺถโ ๑ อิโต วา ปน สุตฺวาติ อิโต วา
 ปน มม สาสนโต สุตฺวา ๑ อิโต(๑) สุตฺวา หิ อถ ตถา-
 คตโตปี อถ ตถาคตสฺส สวากโตปี ๑ (๑) อาราชเยยติ ปริโตเสยฺย
 อณฺณตา อาราธนา(๔) นาม นตฺถิติ ทสฺเสติ ฯ เอกธมฺเมติ เอกสฺมี
 ธมฺเม ๑ อิมินา อุทฺเทโส ทสฺสโต ๑

ปรโต กตมสฺมี เอกธมฺเมติ อิมินา ปโยห ทสฺสโต ๑
 สพฺเพ สตุตา อาหารภูจฺจติกาติ อิทมฺปเนตฺถ เวยฺยากรณํ ๑
 เสเสสฺสปี เอสฺว นโย ๑ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโนติอาทิสฺส ปน สมฺมา
 เหตุนา นเยน นิพฺพิทานุสฺสนาย นิพฺพินฺทนโต อุกฺกณฺจนโต
 วิราคานุสฺสนาย วิรชฺชนโต ปฺภิสงฺขานุสฺสนาย มุจฺจนสฺส
 อุปายํ ฅตฺวา (๕) วิมุจฺจมาโน อธิโมกฺขวเสน วา วิมุจฺจมาโน
 สนนฺนิฏฺฐานัน กุรฺรมาโนติ อตฺถโ ๑ อุทฺยพฺพเยหิ ปริจฺฉินฺทิตฺวา
 ปุพฺพนฺดาปรนฺตทสฺสเนน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี ๑ สมฺมตฺถา-
 ภิสเมจฺจาติ (๖) สมฺมา สภาวตฺถํ ฅาณฺน อภิสมาคฺนตฺวา ๑
 #๑. ม. อุตุตรี ๑ ๒. ม.เอตฺถนฺตเร หิสทฺโท อตฺถิ ๑ ๓. ม. อิโตติ
 #ตถาคตโตปี ตถาคตสวากโตปี ๑ ๔. ม. อาราธนํ ๑
 #๕. ม. กตฺวา ๑ ๖. ม. สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจาติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๕๑

ทุกษสฺสนตฺกโร โหตีติ สกฺลวณฺณทุกษสฺส ปฺรียนฺตํ ปฺรียณฺมงฺกโร
โหตี ฯ

สพฺเพ สตฺตาคี กามภาวาทิสฺส สณฺณภาวาทิสฺส (๑) เอกโวการ-
ภาวาทิสฺส จ สพฺพภเวสุ สพฺเพ สตฺตา ฯ อาหารกฺุจฺติกาติ อาหารโต
จฺติ เอเตสนฺติ อาหารกฺุจฺติกา ฯ อิติ สพฺพสตฺตานิปี จฺติเหตุ
อาหาโร นาม เอโก ชมฺโม ตสฺมีเอกชฺมเม ฯ นนฺ จ
เอวํ สนฺเต ยํ วุตฺตํ อสณฺณิสตฺตา เทวา อเหตุกา อนาหารา
อผลฺสกาติอาทิ (๒) ตํ วิรุชฺฌตีติ ฯ น วิรุชฺฌติ ฯ เตสณฺหิ ฌานํ
อาหาโร โหตี ฯ เอวํ สนฺเตปี จตฺตาโรเม ภิกฺขเว อาหาราติ (๓)
อิทํปี วิรุชฺฌตีติ ฯ อิทํปี น วิรุชฺฌติ ฯ เอกสฺมิณฺหิ สุตฺเต
นิปฺปฺรียาเยน อาหารลกฺขณาว ชมฺมา อาหาราติ วุตฺตา
อิช ปน ปฺรียาเยน ปจฺจยา อาหาราติ วุตฺตา ฯ สพฺพชฺมมา-
นณฺหิ ปจฺจโย ลทฺฐํ วณฺณฺติ ฯ โส จ ยํ ยํ ผลํ ชเนติ
ตํ ตํ อหฺรติ นาม ฯ ตสฺมา อาหาโรติ วุจฺจติ ฯ เตเนวาท
อวิชฺชมาปํภํ ภิกฺขเว อหฺรํ วทามิ โน อนาหารํ ฯ โโก จ
ภิกฺขเว อวิชฺชาย อาหาโรติ(๔) ปณฺจนิวฺรณฺติสฺส วจฺนียนฺติ ฯ
อัย อิช อธิปฺเปโต เอกสฺมิณฺหิ ปจฺจยาหารเ คหิตเ
ปฺรียายาหาโรปี นิปฺปฺรียายาหาโรปี สพฺโพ คหิตฺวา โหตี ฯ
#๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. อภิ. วิ. ๓๕/๑๐๕๕/๕๖๔ ฯ
#๓. สฺ. นิ. ๑๖/๒๘/๑๔ ฯ ๔. ม. อาหาโร ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๔๙๒

ตตุถ อสณณิภเว ปจฺจยาหาโร ลพฺภติ ฯ อนุปฺปนฺเนปี
 พุทฺเธ ติตฺถายตเน ปพฺพชิตา วาโยกสิณฺเน ปริกมฺมํ กตฺวา
 จตุตฺถชฺฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา ตโต วุฏฺฐาย ธี จิตฺตํ ธี วเตตฺตํ จิตฺตํ
 จิตฺตสฺส นาม อภาโวเยว สาธุ ฯ จิตฺตณฺหิ นิสฺสาย
 วรพฺนฺชาทิปจฺจยํ ทุกฺขํ อุปฺปชฺชติ ฯ จิตฺเต อสฺติ นตฺถเตนฺตติ
 ขนฺตี รุจฺจํ อุปฺปาเทตฺวา อปริหีนชฺฌานา กาลํ กตฺวา
 อสณณิภเว นิพฺพตฺตณฺตติ ฯ โย ยสฺส อิริยาปโถ มนฺุสฺสโลกเก
 ปณฺ्हิตโต อโหสิ โส เตน อิริยาปเถน นิพฺพตฺติตฺวา จิตฺต-
 รุปสฺสทิสฺส หุตฺวา ปณฺจกปฺปสตานํ ติกฺกุจฺติ ฯ เอตฺตํ อทฺธานํ
 สยิตฺโต วีย โหติ ฯ เอวรूपานมฺปิ สตฺตานํ ปจฺจยาหาโร
 ลพฺภติ ฯ เต หิ ยํ ฌานํ ภาเวตฺวา นิพฺพตฺตาตเทว
 เนลํ ปจฺจโย โหติ ฯ ยถา ชียาเวเคน จิตฺตสโร ยาว ชียาเวโค
 อตฺถิ ตาว คจฺจติ ฯ เอวํ ยาว ฌานปจฺจโย อตฺถิ ตาว
 ติกฺกุจฺนฺตติ ฯ ตสฺมี นิกฺกุจฺเต ชินฺเวโค วีย สฺรา(๑) ปตฺนฺตติ ฯ [๒] ฯ
 เย ปน เต เนรยิกา เนว อุฏฺฐานผลฺลุปชีวี น ปุณฺญผลฺลุปชีวีติ
 วุตฺตา เตลํ โโก อหาโรติ ฯ เตลํ กมฺมเมว อหาโรติ (๑) ฯ
 ก็ ปณฺจ อหารา อตฺถิตฺติ ฯ ปณฺจ น ปณฺจจติ อิทํ
 #๑. ม. ชินฺเวโค วีย สโร ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร จวนกาลเอ จ เตลํ
 #โส รูปกาโย อนุตฺรชยติ กามาวจรสณฺญา อุปฺปชฺชติ เตนตฺ สณฺญูปฺปาเทน
 #เต เทวา ตมฺหา กายา จุตฺวาติ ปณฺญายนฺตฺติ ทิสฺสติ ฯ ๓. ม. อหาโร ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๕๓

น วตตพฺพิ นนุ ปจฺจโย อหาโรติ วุตตเมตฺ ๑ ตสฺมา
เยน กมฺเมน นิริเย นิพฺพตฺตุนฺติ ตเทว เตสํ จิตฺติปจฺจยตฺตา
อาหาโรติ(๑) ๑ ยํ สนฺธาย อิทํ วุตฺตํ น จ ตาว กาลํ
กโรติ ยาว น ตํ ปาปกมฺมํ พฺยนฺตีโหติติ ๑ (๒)

กวางฺพิงฺการิ อหาริ อารพฺภาปี เจตฺถ วิวาโท น
กาตพฺโพ ๑ มฺเฆ อุปฺปนฺนเขโฝปี หิ เตสํ อหารกิจฺจํ
สาเรติ ๑ เขโฝ หิ นิริเย ทุกฺขเวทนีโย หุตฺวา ปจฺจโย
โหติ สกฺเค สุขเวทนีโย ๑ อิติ กามภเว นิปฺปริยาเยน
จตฺตาโร อหารา รูปรูปรกเวสุ จเปตฺวา อสฺสณฺ์ เสสานํ
ตโย อสฺสณฺานณฺเจว อวเสสานณฺจ ปจฺจยาหาโรติ อิมินา
นีหารเณ สพฺเพ สตฺตา อหารกุจฺติกาติ เวทิตพฺพา ๑ ตตฺถ
(๑) จตฺตาโร อหารา โย วา ปน โกจิ (๑) ปจฺจยาหาโร ทุกฺข-
สจฺจํ อหารสมฺภูจฺาปีกา ปุริมตณฺหา สมฺมทฺยสจฺจํ อุกฺกิณฺนํ
อปฺปวตฺติ นิโรธสจฺจํ นิโรธปฺชานนา ปญฺญา มคฺคสจฺจณฺติ
เอวํ จตฺสจฺจวเสน สพฺพภูจฺาเนสุ โยชฺนา กาตพฺพา ๑

สจฺจมํ ๑

อภฺจเม กชฺงฺกลายนฺติ เอวํนามเก นคเร ๑ กชฺงฺกลาติ
กชฺงฺกลวาสิโน ๑ มหาปญฺเฬหฺสูติ มหนฺตอตฺถปฺริคฺคาหเกสุ
#๑. ม.อาหาโร โหติ ๑ ๒. ม. อ. ๑๔/๕๑๓/๓๔๑ ๑
#อจ. ติก. ๒๐/๔๗๕/๑๗๕ ๑ ๓. ส. จตฺตาโร วา ปน เอโกปี ๑

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๔๕๔

ปญฺเฬหสุ ฯ ยถา เมตฺถ ขายตีติ ยถา เม เอตฺถ อุปฏฺฐาติ ฯ
สมฺมา สุภาวิตฺตจิตฺโตติ เหตุนา นเยน สุฏฺฐุ ภาวิตฺตจิตฺโต ฯ
เอโส เจว ตสฺส อตฺถโถติ กิณฺจายี ภควตา จตฺตารो
ธมฺมาติอาทโย ปญฺหา จตฺตารो อาหาราติอาทินา นเยน
วิสุตฺตชฺชิตา ยสฺมา ปน จตฺตสุ อหाराเสสุ ปริยฺญาเตสุ จตฺตารो
สติปฏฺฐานา ภาวิตา โหนฺติ เตสุ จ ภาวิตฺเตสุ จตฺตารो
อาหารา ปริยฺญาตาว โหนฺติ ตสฺมา เทสฺนาวิทฺลาเสน พุยฺยชน-
เมเวตฺถ นานํ อตฺถโถ ปน เอโกเยว ฯ อินฺทฺริยาทีสุปี เอสฺว
นโย ฯ เตน วุตฺตํ เอโส เจว ตสฺส อตฺถโถติ ฯ อตฺถโต หิ
อุภยเมเปตฺ มชฺเฒ กิณฺนฺสูวณฺณมिव โหติ ฯ

อฏฺฐมํ ฯ

นวมเม ยาวตาคิ ยตฺตกา ฯ กาสีโกสลาติ กาสีโกสล-
ชนปทา ฯ อตฺถเภา ฯ อณฺณตฺตฺตฺนฺติ [๑] อณฺณตฺตฺตํ อตฺถิเยว ฯ
อตฺถิ วิปริณาโมติ วิปริณามนฺปี(๒) อตฺถิเยว ฯ ตสฺมีปี นิพฺพินฺทตีติ
ตสฺมีปี สมฺปตฺติชาเต(๓) อุกฺกณฺจติ ฯ อคฺเค วิรชฺชตีติ สมฺปตฺติยา
อคฺเค โกสฺลราชภาเวปี วิรชฺชติ ฯ ปเคว หีนฺสฺมินฺติ ปจฺมตฺรฺเยว
หิเน อิตฺตฺรมนฺุสฺसानํ ปญฺจกามกฺุณฺชาเต ฯ มโนมยาติ ฌานมเนน
นิพฺพุตฺตา ฯ

พาราณเสยฺยกนฺติ พาราณสียิ อุปฺปนฺนํ ฯ ตตฺถ กิร

#๑. ม. เอตฺถนฺตฺเร ชฺฐิตฺตฺตาติ ทิสฺสตี ฯ ๒. ม. มรณฺปี ฯ

#๓. ม. สมฺปตฺติชาเต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๕๕

กปฺปาโสปี มุฑฺ สุตฺตกนฺตिकाโยปี ตนฺตวายาปี เจกา อุตฺกมฺปี
สุจฺ สีนฺทฺธิ ๑ อุกฺโตภาควิมฺกฺจนฺตฺ ทฺวิสุปี ปสฺเสสฺ มฺกฺจฺ
มุฑฺ สีนฺทฺธิ ขายติ ๑ จตฺสฺโส ปฺกฺกิปฺทา โลกฺยโลกฺตฺตรมฺิสฺสิกา
กถิตา ๑

สฺลฺลวาสฺ ปจฺมา กามาจรสฺลฺลวาทฺ ทฺติยา รุปาจร-
สฺลฺลวาทฺ ตฺติยา โลกฺตฺตรสฺลฺลวาทฺ จตฺตฺตา อากิณฺจณฺณายตฺน-
สฺลฺลวาทฺ ๑ ยสฺมา ปนฺ สว สฺลฺลวาทฺ อคฺคาติ อากฺตา ตโต
ปฺริ สฺลฺลวาทฺปณฺณตฺติ นาม นตฺถิ ตสฺมา อคฺคาติ วุตฺตา ๑
พาหิรฺกานนฺตฺ สาสนฺโต พหฺิทฺธา ปวตฺตानํ ๑ โน จสฺสํ โน
จ เม สฺยาคิ สเจ อหํ อตีเต นากฺวิสฺสํ เอตฺรหฺิปิ เม อຍ
อตฺตภาโว น สฺยาคิ ๑ น กฺวิสฺสามิ น เม กฺวิสฺสตีติ สเจปี
อนาคเต น กฺวิสฺสามิ น จ เม กิณฺจฺ ปฺลิโพชฺชาตํ กฺวิสฺสตี ๑
อคฺเค วิรชฺชตีติ อฺจฺเจทฺทิกฺกฺจฺยํ วิรชฺชตี ๑ อฺจฺเจทฺทิกฺกฺจฺยํ
หฺิ อฺชฺ นีพฺพานสฺส สนฺตตฺตฺตา อคฺคฺนฺตฺ ชาติา ๑ ปฺรมยฺกฺข-
วิสฺทฺธินฺตฺ อุตฺตมสฺสฺเต วิสฺทฺธิ ๑ (๑) เนวสฺลฺลวานาสฺลฺลวาทฺตฺน-
สฺมาปตฺติยาเอตํ อธิวจฺนํ ๑ อากิณฺจณฺณายตฺนลฺหิ วิปฺสฺสนา-
ปทฺกฺจฺจานตฺตฺตา อคฺคํ นาม ชาตํ เนวสฺลฺลวานาสฺลฺลวาทฺตฺน
ทฺมฺายุกตฺตฺตาติ ๑ (๒)

ปฺรมทฺกฺกฺจฺจมฺมฺนฺีพฺพานนฺตฺ อิมฺสฺมฺิณฺณเวว อตฺตภาเว

#๑. ม. ปฺรมตฺตฺตฺวิสฺทฺธินฺตฺ อุตฺตมตฺตฺตฺวิสฺทฺธิ ๑

#๒. ม. ทฺมฺายุกตฺตฺตา ๑

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๔๘๖

ปรมนิพพานํ ฯ อนุปาทาวิโมกฺโขติ จตุหิ อฺปาทาเนหิ อคฺคเหตุวา
จิตฺตสฺส วิโมกฺโข ฯ อรหตฺตสฺสเวตํ นามํ ฯ ปริยฺยณฺติ
สมตฺกุกมํ ฯ ตตฺถ ภควา ปจฺมชฺฌาเนน กามานํ ปริยฺยํ
ปฺลฺยเปติ อรฺุปาวจรชฺฌาเนหิ รฺุปานํ ปริยฺยํ ปฺลฺยาเปติ
อนุปาทานิพฺพานเนน เวทนานํ ปริยฺยํ ปฺลฺยาเปติ ฯ
นิพฺพานญฺหิ สพฺพเวทียตปฺปหานตฺตา เวทนานํ ปริยฺยา
นามํ ฯ อนุปาทาปฺรินิพฺพานนฺติ อปฺจฺจยปฺรินิพฺพานํ ฯ อิทํ ปน
สฺสุดํ กเถนฺโต ภควา อนภฺริตฺตีปฺพิตานิ ปฺยจฺกิกฺขุสฺตานิ ทิสฺวา
เตสํ อนภฺริตฺตีวินทนตฺถํ กเถสิ ฯ เตปฺิ อนภฺริตฺตี วินทเหตุวา
เทสนานุสฺสारेณ ฌาณํ โสเชตฺวา(๑) โสตาปนฺนา หุตฺวา อปร-
ภาเก วิปฺสฺสนํ วทฺฺฒเหตุวา อรหตฺตํ ปาปฺญฺณิสฺสูติ ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม อฺยฺโยธิกาย (๒) นีวตฺโต โหตฺตีติ ยฺุทฺชฺโต นีวตฺโต
โหติ ฯ ลทฺฐาธิปฺปาโยติ มหาโกสลรณฺญา กิร พิมฺพิสฺสารสฺส
ชฺีตฺรํ เทนฺเตน ทฺุวินฺนํ รชฺชานํ อนฺตเร สตฺสทฺสฺสุจฺจาโน
กาสิกาโม นาม ชฺีตฺุ ทินฺโน ฯ อชาตสฺตฺตฺตฺนา ปิตฺริ มาริเต
มาตาปิสฺส รณฺโถ วิโยคโสเกน นจฺริสฺเสว มตา ฯ ตโต ราชา
ปฺเสนทฺิโกสโล อชาตสฺตฺตฺนา มาตาปิตโร มาริตา มยฺหํ
ปิตฺุ สนฺตโก กาโมติ ตสฺสตฺถาย อญฺุํ กโรติ อชาตสฺตฺตฺปิ
#๑. ม. เปเสตฺวา ฯ ๒. ม. อฺยฺโยธิกา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๒๕๖

มยหิ มาตุ สนฺตโกติ อิติ (๑) ตสฺส คามสฺสตุถาย ฯ เทวปี
มาตุลภาคินเญยา จตุรงฺคินี เสนํ สนนฺยหิตฺวา ยุชฺฉิมิสฺสุ ฯ ตตฺถ
ปเสนทโกสโล เทว วาเร อชาตสตุคฺคนา ปราชิตฺโต นครเมว
ปาวีสึ ฯ ตติยวาเร กถํ นุ โข เม ชโย ภเวยฺยยติ
อุปฺส
ปฺส
ปายสฺส
ลทฺท

เขนารามิ เตน ปายาสีติ พหินฺนเร ชยชนฺธวารี
นิเวเสตฺวา ยาว นลฺริ อลงฺกโรนฺติ ตาว ทสฺพลํ วนฺทิสฺสํสามิ ฯ
นลฺริ ปวิฏฺฐกาลโต ปฏฺฐาย หิ ปปลฺลโจ โหตีติ อมฺจจคณ-
ปรีวฺโต เขนารามิ เตน ปายาสี อารามํ ปาวีสึ ฯ กสฺมี
กาลเอ ปาวีสึติ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตํ ภูมฺมํ โอวาทํ
ทตฺวา สมฺมาสมฺพุทฺธเ คณฺธกฺกํ ปวิฏฺฐเ ภูมฺมํจฺจเม จ โอวาทํ
สมฺปฏฺฐิจฺฉิตฺวา อตฺตโน อตฺตโน รตฺติจฺฉิจฺฉิตฺวาจฺฉิตฺวาจฺฉิตฺวาจฺฉิตฺวาจฺฉิตฺวาจ

จฺงกมฺม
ปจฺจยสฺส
เต ฯ (๕) ตาทิสานญฺหิ ปจฺจยสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
อตุํ คาทาเปตฺวา นิสฺชชฺช สมณฺธมฺมํ กโรนฺตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ
#๑. ม. อิตฺสทฺโท นคฺคิ ฯ ๒. ม. รจยิตฺวา ฯ
#๓. ม. อัย ปาโฐ นคฺคิ ฯ ๔. ม. กสฺมี ฯ ๕. ม. ทิวา ปธานิกา วา เต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๔๕๘

โหติ ฯ เยน เต ภิกขุติ โส กิร [๑] กหิ สตุถา กหิ สุกโตติ ปรีเวณน
ปรีเวณิ อาคนตุวา ปุจจิตฺวาว ปวีสิสสามิติ วิโลเกนโต
อธฺมฺเ หตฺถิ วิย มหาจกเม จกมฺมานเ ปํสฺกฺกฺเก ภิกขุ
ทิสฺวา เตสํ สนฺตํ อคฺมาสิ ฯ ตํ สนฺชาเยตํ วุตฺตํ ฯ

ทสฺสนกามาติ ปสฺสิตฺตฺกามา ฯ วิหาโรติ คนฺชกฺกฺหิ สนฺชาย
อาหํสฺ ฯ อตฺรมาโนติ อตฺริโต สณฺนํ ปทปฺปมาณฺญฺจเน ปทํ
นิกฺขิปนฺโต วตฺตํ กตฺวา สฺสมมฺภฺฐมฺตฺตฺวาตฺกสินฺทฺวารสทิสํ (๒)
วาลิกํ อวินาเสนฺโตติ อตฺโถ ฯ อาพินฺทฺนฺติ ปมฺขํ ฯ อคฺคพฺนฺติ
กวาภูํ ฯ อุกฺกาสิตฺวาติ อุกฺกาสิตฺสทฺทํ กตฺวา ฯ อาโกเกหิตี
อคฺคนฺเชน อีสํ กฺฉนฺจิกานฺทฺสมีเป โกเกหิตี วุตฺตํ โหติ ฯ
ทฺวารํ กิร อติอุปริ อมฺนฺสฺสา อติเหญฺจา ทิฆฺชาติกา
โกเกนฺติ ฯ ตถา อโกเกตฺวา มชฺเ ฉิทฺสมีเป โกเกตฺพฺนฺติ
อิทํ ทฺวารโกณฺนวตฺตฺนฺติ (๓) ทิเปนฺตา(๔) วทฺนฺติ ฯ

วิวริ ภควา ทฺวารนฺติ ภควา อญฺจาย ทฺวารํ น
วิวริ วิวริยฺตฺติ ปน หตฺถิ ปสาเรสิ ฯ ตโต ภควา
ตฺเมหิ อนเภาสฺ กปฺปโกภฺสิสฺ ทานํ ททฺมานฺหิ น สหตฺถา
ทฺวารวิวริณกมฺมํ กตฺนฺติ สยเมว ทฺวารํ วิวริ ฯ ตํ ปน
ยสฺมา ภควโต มเนน วิวริ ตสฺมา วิวริ ภควา ทฺวารนฺติ
วตฺตํ วญฺญฺติ ฯ เมตฺตฺปหารนฺติ เมตฺตฺตาสมฺปยุตฺตกาเยกฺวาจสิก-

- #๑. ม. เอตฺถนฺตเร กหิ สตุถาติ ทิสฺสติ ฯ
- #๒. ม. สฺสมมฺภฺฐํ มฺตฺตฺชาลสินฺทฺวารสทิสํ ฯ
- #๓. ม. ทฺวารโกณฺนวตฺตฺนฺติ ฯ ๔. ม. อโย ปาโฐ นตฺติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ มหาวคฺควณณา หน้า ๔๕๕

อุปหาริ ฯ กตณฺณตฺนฺติ อยฺยหิ ราชา ปุพฺเพ ญฺลสรีโร อโหสิ

โทณฺปากิ ญฺลชฺติ ฯ อตฺตส ภควา [๑]

มนุชฺสส สทา สตีมโต

มตฺตํ ชานโต ทฺทฺช โภชเน

ตฺนุกสฺส ภวนฺติ เวทนา

สณฺนิกํ ชีรฺติ อายุपालยฺนฺติ

อิมิ โอวาทํ อทาสิ ฯ โส อิมสฺมี โอวาเท จตฺวา ทิวเส

ทิวเส โถกํ โถกํ หารตฺวา (๒) อนุกฺกเมเน นาวีโกทนปรมตฺยา

สณฺจาสิ คตฺตานิปฺสฺส ตฺนฺนิ ติรานิ ชาตานิ ฯ ตํ ภควตา

กตํ อุปการิ สนฺชาย กตณฺณตฺตํ โข อหิ ภนฺเต กตเวทิตํ

สมฺปสฺสมานฺติ อาห ฯ อริยฌายติ สหวิปฺสฺสนเก มกฺเค ฯ

พฺทฺชสีโลติ วุฑฺฒิสีโล ฯ อริยสีโลติ อโปญฺชฺชนิกฺเกหิ สีเลหิ

สมนฺนาคโต ฯ กุสฺลสีโลติ อนวชฺเชหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต ฯ

อรณฺณโกติ ชายมาโนปิ อญฺเณ ชาโต อภิสมฺพฺชฺชมาโนปิ

อรณฺณเ อภิสมฺพฺทฺโร เทววิมานกปฺปาย คนฺชกฺุฎฺฐิยา วสนฺโตปิ

อรณฺณเเว วสีติ ทสฺเสนฺโต เอวมาห ฯ เสสิ สพฺพตฺถ

อุตฺตฺตานตฺถเมวาทิ ฯ

ทสมํ ฯ

มหาวคฺโค ตติโย ฯ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร ภควา ทิวเส ทิวเส โถกํ โถกํ หापฺนตฺถายาติ

#ทิสฺสติ ฯ ๒. ม. หापฺตฺวา ฯ

อุปาสิตตวณณา

จตุตตสฺส ปจเม สงฺฆสฺสุฏฺฐตยาตืออาทิสฺส สงฺฆสฺสุฏฺฐตา
 นาม สงฺฆสฺส สฺสุฏฺฐ ภาโว สฺสุฏฺฐ เทวตือ อากตฺฐจฺจเน วีย
 สฺสุฏฺฐ ฆนฺเตตือ ปียวจนสมฺปฏฺฐิจฺจนภาโว ๑ (๑) โย จ ตถาคตสฺส
 วจันํ สมฺปฏฺฐิจฺจตือ ตสฺส ตํ ที่ฆรตฺตํ หิตาย สฺสุขาย สํวตฺตตือ ๑
 ตสฺมา สงฺฆสฺส สฺสุฏฺฐ ฆนฺเตตือ มม วจนสมฺปฏฺฐิจฺจนตฺตํ (๒)
 ปญฺจตฺตํ อสมฺปฏฺฐิจฺจเน อาทินํว สมฺปฏฺฐิจฺจเน จ(๓) อานิสฺสํ
 ทสฺเสตฺวา น พลกฺกาเรน อภิวิตฺวาตือ เอตมตฺตํ อวิกโรนฺโต
 อหา สงฺฆสฺสุฏฺฐตยาตือ ๑ สงฺฆสฺส ตยาตือ สงฺฆสฺส ตยาตือ
 สหจิวิตาย สฺสุขวิหารตฺตยาตือ อตฺถโธ ๑

ทุมมจฺจนํ ปุคฺคถานํ นิกฺคหยาตือ ทุมมจฺจน นาม ทสฺสสิล-
 ปุคฺคถาเย มจฺจํ อปาทิมานาปี ทุกฺเขน อปาชฺชนตือ
 วิตฺตีกุมํ กโรนฺตา วา กตฺวา วา น ลชฺชนตือ เตสํ
 นิกฺคหตฺตยาตือ ๑ เต หิ สิกฺขาปเท อสตี กิ ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐํ
 กิ สุตํ กิ อเมหิ กตฺ กตมสฺมี วตฺตสฺมี กตมํ อปตฺตี
 อโรเปตฺวา (๔) อเมห นิกฺคณฺหถาตือ สงฺฆํ วิเหจฺจสฺสนตือ ๑ (๕) สิกฺขา-
 ปเท ปน สตี เตสํ (๖) สงฺโฆ สิกฺขาปทํ ทสฺเสตฺวา สหจฺมเมน
 นิกฺคเหสฺสตี ๑ เตน วุตฺตํ ทุมมจฺจนํ ปุคฺคถานํ นิกฺคหยาตือ ๑
 #๑. ม. วจสมฺปฏฺฐิจฺจนภาโว ๑ ๒. ม. วจนสมฺปฏฺฐิจฺจนตฺตํ ๑
 #๓. ม. จสทฺโท นตฺตือ ๑ ๔. ม. โรเปตฺวา ๑ ๕. ม. วิเหจฺจยฺยํ ๑
 #๖. ม. เต ๑

*เล่มที่ ๑๕ อุปาลิวคคณณนา หน้ ๕๐๑

เปสลาณนุติ ปยสีลันนํ ภิกขุณํ ฬาสุวิหารตถาย ฯ
 ปยสีลา หิ ภิกขุ กตตพพากตตพพํ สาวชชานวชชํ เวลล์
 มรียาทถจ อชานนุตา สิกขาทตยปาริปุรียา ฆฎฎมานา กิลมณนุติ
 เต ปน สาวชชานวชชํ เวลล์ มรียาทถจ ถตวา สิกขาทตย-
 ปาริปุรียา ฆฎฎมานา นาทิกิลมณนุติ ฯ เตน เตลล์ สิกขาปท-
 ปถถาปนํ ฬาสุวิหาราย ล้วตตติ ฯ โย วา ทุมมจกุนํ ปุคคลันนํ
 นิกคโห เสวเว เตลล์ ฬาสุวิหารโ ฬ ทุสสีลปุคคเล นิสสาย [๑]
 หิ อุโปสถปวารณนา น ติกุจันนุติ สงฆมมมานิ นป্পวตตณนุติ
 สามคคิ น โหติ ภิกขุ อนนคคกา อุทเทสาทิหิ (๒) อนนุญจขิต्तํ น
 สกโกณนุติ ฯ ทุสสีเลสุ ปน นิกคหิเตสุ สพโพปิ อัย อุปททโว
 น โหติ ตโต เปสลา ภิกขุ ฬาสุ วิหรนุติ ฯ เอวํ (๓) เปสลาณนํ
 ภิกขุณํ ฬาสุวิหารายาติ เอตถ ทูริชา อตุโถ (๔) เวทิตพโพ ฯ

ทิกุจธมมิกานํ อาสวานํ ล้วรายาติ ทิกุจธมมิกา
 อาสวา นาม อล้วเร จิเตน ตลล์มีเยว อตตถาเว ปตตพพา
 ปาณิปุพหารทถทปุพหารสตุถปุพหารหตุถจเจทปาทจเจทอกิตติ-
 อยสวิปุปฏิสाराทโย ทุกขวิเสสา เตลล์ ล้วราย ปิทหนาย
 อากมณนคคถกนนายาติ อตุโถ ฯ สมปราชิกานนุติ สมปราชิกา
 อาสวา นาม อล้วเร จิเตน กตปาปกมมมุลกา สมปราชเย
 #๑. ม. เอตถนุตเร หิสทโท อตุถิ ฯ ๒. ม. อุทเทสาทิสู ฯ
 #๓. ลี. เตน วุตตํ ฯ ๔. ลี. เอวเมตถ อตุโถ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๐๒

นรกาทีสุ ปตตพพา ทุกขวิเสสา เตสั ปฏิมัตตถาย
วูปสมตถาย ฯ

อุปสนุนานนติ สิกขาปทปถลลตติยา หิ สติ สิกขาปท-
ปถลลตติ ลตฺวา วา ยถาปถลลตติ ปฏิปชชมาเน ภิกขุ
ทิสฺวา วา เยปี อุปสนุนา ปถลลตติตามนุสฺสา เต ยานิ
วต โลเก มหาชนสฺส รชชนทสฺสนมฺยหนฺจฺจานานิ เตหิ อิเม
สมณฺหา อารตา วิรตา วิหรนฺติ ทุกฺกริ วต กโรนฺตติ ปสาทํ
อาปชชนฺติ วินยปีฎเเก โปตถกํ ทิสฺวา มิจฺฉาทิฎฺฐิกตเวทิ-
พฺรหฺมณา (๑) วิย ฯ เตน วุตฺตํ อุปสนุนานํ ปสาทายาติ ฯ

ปสนุนานนติ เยปี สาสเน ปสนุนา กุลปฺตฺตา เตปี
สิกขาปทปถลลตติ วา ลตฺวา ยถาปถลลตติ ปฏิปชชมาเน ภิกขุ
วา ทิสฺวา อโห อຍ္ယา ทุกฺกริ กโรนฺติ เย ยาวชิวํ
เอกภตฺตา พฺรหฺมจริยสํวรํ (๒) ปาเลนฺตติ ภิกฺขุโย ภิกฺขุโย ปสိทนฺติ ฯ
เตน วุตฺตํ ปสนุนานํ ภิกฺขุโยภาวายาติ ฯ

สทฺธมฺมฏฺฐิตียาติ ติวโร สทฺธมฺโม ปรียตฺติสทฺธมฺโม
ปฏิปตฺติสทฺธมฺโม อธิคมสทฺธมฺโมติ ฯ ตตฺถ สกฺลปี พุทฺทวจนํ
ปรียตฺติสทฺธมฺโม นาม ฯ เทรส ธตฺตงฺคณฺหา (๑) จาริตฺตวารีตฺตสีล-
สมาธิวิปสฺสนาติ อຍ္ยํ ปฏิปตฺติสทฺธมฺโม นาม ฯ นวโลกุตฺตร-
ธมฺโม อธิคมสทฺธมฺโม นาม ฯ โส สพุโပ္ปี ยสฺมา สิกขาปท-
#๑. สී. มิจฺฉาทิฎฺฐิกตเวทิพฺรหฺมณา ฯ ๒. ม. วินยสํวรํ ฯ
#๓. ม. ธตฺตคณฺหา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุปาลิวคคุณณา หน้า ๕๐๓

ปลยตติยา สติ ภิกขุ สิกขาปทญจ ตสส วิงคณจ
ตทตถโชตนตถิ อณณิ จ พุททวจนัน ปรียาปณนติ ยถา-
ปลยตตถญจ ปฏิปชชมานา ปฏิปตตี ปุเรตวา ปฏิปตติยา
อธคินตพพิ โลกุตตรมมม อธคจจนติ ตสฺมา สิกขาปท-
ปลยตติยา สททมโม จิรญจิติโก โหติ ฯ เตน วุตตํ สททมมญ-
จิตติยาติ ฯ

วินยานุคคทายาติ สิกขาปทปลยตติยา หิ สติ สัวร-
วินโย ปหानวินโย สมถวินโย ปลยตติวินโยติ จตฺตพพิโรปี
วินโย อนุคคหิโต โหติ อุปตถมภิต(๒) สุตถมภิต ฯ เตน
วุตตํ วินยานุคคทายาติ ฯ

ปฐมํ ฯ

ทฺติเย ปาราชโกติ ปาราชกาปตตี อาปนโน ฯ
ปาราชกถา วิปปกตา โหตีติ อสุกปฺกคโล ปาราชกั
อาปนโน นฺ โขติ(๒) เอวํ กถา อารภิตา (๓) อนิฏฐาปีตา โหติ ฯ
เอเสว นโย สพพตฺถ ฯ

ทฺติยํ ฯ

ตฺติเย อุพพาหิกายาติ สมฺปตฺตํ อธิกรณํ วุสสมตฺ
สงฺฆโต อุพพาหิตฺวา อุทฺทริตฺวา คหณตฺถาย ฯ วินเย โข
ปน จิตฺโต โหตีติ วินยถกฺขณเณ ปตฺติญจิตฺโต โหติ ฯ อสฺหิโรติ
#๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. โนติ ฯ
#๓. ม. อารภิตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๐๔

น อณฺณสฺส วจนมตฺเตเนว อตฺตโน ลทฺธิ วิสฺสชฺเชติ ฯ
 ปฏฺิพฺโถติ กายพฺเลนปี ฅาณพฺเลนปี สมฺนฺนาคโถ โหติ ฯ (๑)
 สณฺณาเปตฺตุนฺติ สณฺณานาเปตฺตฺ(๒) ฯ [๑] นิชฺฅมาเปตฺตุนฺติ โอลอกาเปตฺตฺฯ
 เปกฺกชาตฺตุนฺติ (๔) ปสฺสาเปตฺตฺฯ ปสฺสาเทตฺตุนฺติ สณฺณชาตปฺปสฺสาทํ กาคฺตฺฯ
 อธิกรณฺนฺติ วิวาทาธิกรณฺนาทิจตฺตฺพพิชฺธิ อธิกรณฺ (๕) ฯ อธิกรณฺสมฺมทฺยนฺติ
 วิวาทมฺมูลาทิกํ อธิกรณฺการณฺ ฯ (๖) อธิกรณฺนิโรชนฺติ อธิกรณฺนํ
 วุปฺสมํ ฯ อธิกรณฺนิโรชคามินิปฏฺิปปทฺนฺติ สตฺตฺตวิชฺธิ อธิกรณฺสมถํ ฯ
 ตตฺติยํ ฯ

จตฺตฺเต อนภิริตฺตินฺติ อุกฺกณฺจิตฺทาวํ ฯ วุปฺกาเสตฺตุนฺติ
 วินฺตฺตฺฯ อธิสฺสีเลติ อตฺตมสฺสีเล ฯ จิตฺตปฺลณฺณาสฺปิ เอเสว นโย ฯ

จตฺตฺถํ ฯ

สตฺตฺตเม วตฺตฺถฺหิตี การณฺเหติ ฯ อวกสฺสนฺตฺติตี ปรีสฺ
 (๓) อากกฺกณฺณตฺติ วิสชฺเชนฺติ เอกมฺนตฺ อสฺสาเทนฺติ ฯ ปวกสฺสนฺตฺติตี (๓)
 อติวีย อากกฺกณฺณตฺติ ยถา วิสฺสฏฺฐา โหณฺติ เอวํ กโรนฺติ ฯ
 อาเวนิกมฺมานิ (๔) กโรนฺตฺติตี วิสฺสํ สงฺฆมฺมานิ กโรนฺติ ฯ

สตฺตฺตมํ ฯ

- #๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺติ ฯ ๒. ม. ชานาเปตฺตฺ ฯ
- #๓. สฺ. เอตฺตฺนฺตเร สณฺณาเปตฺตุนฺติ สมฺมา ชานาเปตฺตุนฺติ ทิสฺสตี ฯ
- #๔. ม. เปกฺกชฺเชตฺตุนฺติ ฯ ๕. ม. อัย ปาโฐ นตฺติ ฯ
- #๖. ม. อธิกรณฺการกํ ฯ ๗. ม. อากกฺกณฺณตฺติ วิชฺฅณฺตฺติ อสฺสาเรนฺติ ฯ
- #๘. ม. อวเวนิกมฺมานิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุกโกสวคคณณา หน้า ๕๐๕

นวม กปฏฐิยนุติ (๑) อายุกปปี นริยมหิ จิตการณั ฯ
กพิพิลั ปสวตีติ ปาปวิปากั (๒) ปฏิตภติ ฯ

อาปายิกอติ อปายคมนิโย ฯ เนรยิกอติ นริเย นิพพตต-
นโก ฯ วคฺครโตติ เกทรโต ฯ โยคกฺเขมโต ฐัศตีติ (๓) โยเคหิ
เขมโต อรหตฺตโต ฐัศตี วิคจฺจติ ฯ

นวมั ฯ

สเม อนุกฺคโหติ อณฺณมณฺณสฺส สงฺกหานุกฺคโห ฯ
เสลั สพฺพตฺถ อุตฺตทานตฺถเมวาทิ ฯ

ทสมั ฯ

อุปาลิวคฺโก จตฺตโต ฯ

อุกโกสวคคณณา

ปญฺจมสฺส จตฺตเถ กุสินารายนุติ เอวํนามเก นคเร ฯ
เทวตํ อตฺถาย พลี หรฺนุติ เอตฺถาติ พลีหฺรโณ ตสฺมี
พลีหฺรเณ ฯ อจฺฉิทฺเทน อปฺปฏิมฺเสนาติอาทิสฺ เยน เกนจิทเว
ปมาโท(๔) วา โหติ เวชชกมฺมาทีนิ วา กตานิ ตสฺส กาย-
สมาจาโร อุปฺจิกาทิหิ ขายิตตลปณฺณั วิย ฉิทฺโท จ ปฏิมสิตฺถุ
ยตฺถ กตฺถจิกเหตุวา อากทฺตฺติตฺถุ สกฺกฺเขยฺยตฺถาย (๕) สปฺปฏิมฺโส (๖)

- #๑. ม. กปฏฐิณฺณติ ฯ ๒. ม. ปาป ฯ ๓. ม. โยคกฺเขมา
- #ปฐัศตีติ ฯ ๔. ม. ปหโณ ฯ ๕. สี. อามสิตฺถุ อสฺกฺกฺเขยฺยตฺถาย ฯ
- #๖. ม. ปฏิมฺโส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๐๖

โหติ วิปริโต อจฺฉิทฺโท อปฺปฏิมฺโส นาม ฯ วจิสมาจาโร
ปน มุสวาทโอมสวาทเปสฺสณฺณอมฺลทกานุทฺธฺสนาทีหิ ฉิทฺโท จ
สปฺปฏิมฺโส จ โหติ วิปริโต อจฺฉิทฺโท อปฺปฏิมฺโส ฯ เมตฺตํ
นุ โข เม จิตฺตํติ ปติโพธิ์ ฉินฺทิตฺวา กมฺมกฺุจฺจาน-
ภาวนาโนโยเคน อธิคตํ เมตฺตจิตฺตํ (๑) อนาฆาตฺตํติ อาฆาต-
วิริหิตํ วิกขมฺภเนน วิหตาฆาตฺตํติ อตฺโถ ฯ กตฺถ วุตฺตํติ
อิทํ สิฏฺขาปทํ กตฺตรสฺมี นกฺเร วุตฺตํ ฯ

กาเลน วกฺขามิตฺติอาทิสฺส เอกํ (๒) โอกาถํ การตฺวา
โจเทนฺโต กาเลน วทติ นาม ฯ สงฺฆมชฺเฌ จ(๓) คณฺมชฺเฌ
วา สลากคฺคยาคฺคกตฺตคฺควิตกฺกมาพกภิกฺขาจารมคฺคอาสน-
สาลาสุ(๔) วา อฺปฺกฺุจฺจานสาลาสุ (๕) วา อฺปฺกฺุจฺจาเกหิ ปริวาริตกฺุชฺเฌ
วา โจเทนฺโต อกาเลน วทติ นาม ฯ ตจฺเจเนน วทฺนฺโต
กฺุเตน วทติ นาม ฯ อมฺโภ(๖) มหฺลลฺก ปริสวจฺรก ปฺสฺกฺุถิก
ธมฺมกถิก ปฏฺิฐูปํ ตว อิทฺนฺติ วทฺนฺโต ผฺรุเสน วทติ นาม ฯ
การณฺนิสฺสิตํ ปน กตฺวา ภนฺเต มหฺลลฺกตฺถ ปริสวจฺรกตฺถ
ปฺสฺกฺุถิกตฺถ ธมฺมกถิกตฺถ ปฏฺิฐูปํ ตมฺหากํ อิทฺนฺติ วทฺนฺโต
สณฺเฑหน วทติ นาม ฯ การณฺนิสฺสิตํ กตฺวา วทฺนฺโต อตฺถ-

- #๑. สี่. อธิคตเมตฺตจิตฺตํ ฯ ม. อธิคตํ เม เมตฺตจิตฺตํ ฯ
- #๒. ม. เอโก เอกํ ฯ ๓. ม. วา ฯ
- #๔. ม. สลากคฺคยาคฺคกตฺตคฺควิตกฺกมาพกภิกฺขาจารมคฺคอาสนสาลาทิสฺส ฯ
- #๕. ม. อโย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๖. ม. ทหร ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุกโกสวคควณณา หน้า ๕๐๗

สยหิตน วทติ นาม ฯ เมตตจิตโต วุขามิ โน โทสนุตโรติ

เมตตจิตตํ ปจฺจุปฺภูจเปตฺวา วุขามิ น พุฏฺฐจิตฺโต หุตฺวา ฯ

จตุตถํ ฯ

ปญฺจเม กตํ วา กริสฺสนฺติ วาติ เมถุนวิตฺกุกมํ กรีสฺ

วา ตํ (๑) กริสฺสนฺติ วา ฯ รตนนฺติ มณฺธิรตนาทิสฺส ยงฺกิญฺจิ ฯ

ปตฺเตตฺติ มาเรตฺถํ อิจฺฉติ ฯ หตฺถิสฺสมฺพาทนฺติ หตฺถิหิ สมฺพาทํ ฯ

หตฺถิสฺสมฺพทฺทนฺติ วา ปาโฆ ตสฺสจฺโถ หตฺถิหิ สมฺพทฺโท

เอตฺถาติ หตฺถิสฺสมฺพทฺทํ ฯ เสเสสฺสปี เอเสว นโย ฯ รชณียานิ

รูปสทฺททกนฺทรสโฆฏฺฐพฺพานิติ เอตานิ รากชนกานิ รูปาทินิ

ตตฺถ มธฺรานิ (๒) โหนฺติ ฯ

ปญฺจมํ ฯ

นญฺเจ โสกสภเยติ โสเกน สภเย ฯ โสกภเยติ วา

ปาโฆ อยเมวตฺโถ ฯ พุคฺคิยปเทปิ เอเสว นโย ฯ เยน[๓]

เกนจิ กมฺมญฺจานเนนาติ กสิวณฺชิชฺชาทิกมฺเมสฺส เยน เกนจิ กมฺเมน ฯ

อนาปชฺช อกฺุสฺสนฺติ กิญฺจิ อกฺุสฺสํ อนาปชฺชิตฺวา ฯ นิพฺพิเสยฺยาติ

อุปฺปาเทยฺย อวินฺสฺเสยฺย ฯ (๔) ทกฺโขติ เจโก ฯ อุกฺุจฺจานสมฺปนฺโนติ

อุกฺุจฺจานวิริเยน สมฺนฺนาคโต ฯ อลํ วจฺนายาติ ยุตฺโต วจฺนาย ฯ

เอกนฺตฺสฺสขปฺภิสฺสเวทํ วิหเรยฺยาติ เอกนฺตเมว กายิกเจตฺตสิกฺุสฺสํ

#๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. ปรีปฺุรานิ ฯ ๓. ม. เอตฺถนฺตเร เกนจิติ

#ทิสฺสติ ฯ ๔. ม. อาจฺิเนยฺย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๐๘

ณาณน ปฏิสัเวเทนโต วิหเรยฺย ฯ

อนิจฺจาติ หุตฺวา อภาวโต(๑) ฯ ตฺจฺจฺมาติ สारรหิตา(๒) ฯ
มฺสาติ นิจฺจฺสุภฺสุขา วิย ขายมานาปี(๓) ตถา น โหนฺตฺตีติ
มฺสา ฯ โมสฺรมฺมาติ นสฺสนสฺภาวา ฯ ตสฺมา เต ปฏิจฺจ ทฺกฺขํ
อุปฺปชฺชตีติ สนฺทสฺเสตีติ ฯ อิธ โข(๔) ปน โวติ เอตฺถ โวติ
นิปาตมตฺตํ ฯ อปฺณณกํ วา โสตาปนฺโนติ อวิราชิกํ (๕) เอกํเสน
โสตาปนฺโน วา โหตี ฯ โสปี ฌานํ นิพฺพตฺเตตฺวา (๖) พุรฺหมโลกํ
วา กนฺตฺวา ฉสุ วา กามสฺสฺเสสุ(๗)เอกนฺตฺสฺขปฺปฏิสัเวที หุตฺวา
วิหเรยฺย ฯ อิมสฺมี สฺตฺเต สตฺถา อญฺจํกิกุโปสฺตฺสฺส คฺฉํ
กเถตี ฯ

นญฺจํ ฯ

สฺตฺตเม มิจฺฉาปณฺหิตนฺติ มิจฺฉา จปีตํ ฯ อธมฺมจริยา-
วิสมจริยาติ อุกฺสฺลกมฺมปถวเสน อธมฺมจริยสงฺฆาตา วิสม-
จริยา ฯ กุสฺลกมฺมปถวเสน อิตฺรา เวทิตฺตฺวา ฯ เอวมิธ วญฺญเมว (๑)
กถิตํ ฯ

สฺตฺตมํ ฯ

อญฺจเม ปพฺพชิตฺเตนาติ ฆรฺวาวสํ ปหาย สาสเน
ปพฺพชฺชํ อุปกเตน ฯ อภินฺหนฺติ อภิกฺขณฺณํ ปุณฺปุณฺณํ ฯ ปจฺจ-
#๑. ม. อภาวโต ฯ ๒. ม. สारรหิตา ฯ ๓. ม. ขายมานาปี ฯ
#๔. ม. อัย สทฺโท นตฺถิ ฯ ๕. ม. อวิราชิตํ ฯ ๖. ม. นิพฺพตฺเตตีติ ฯ
#๗. ม. กามสฺสฺเสสุ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุกโกสวคคณณนา หน้า ๕๐๘

เวกขิตพพาติ โอลเกตพพา สลลฤเขตพพา ฯ

เววณณินนติ วิวณณภาว วิรูปภาว (๑) ฯ ตํ ปเนตํ [๒] ทูวิธ
 โหติ สรริเววณณินย ปริกขารเววณณินยจ ฯ ตตถ เกสมสสุ
 โอรอปเนน สรริเววณณินย เวทิตพพิ ฯ ปุพเพ ปน นานา-
 วิราคานิ สุขุมวตฺถานิ นิวาเสตฺวาปี นานคฺครสโกชนํ สุวณณ-
 ราชตภาชเนสุ ฤชิตฺวาปี สิริคพฺเพ วรสมยนาสเนสุ นิปชชิตฺวาปี
 นิสิตฺวาปี สปปินวณิตาทีหิ เกสชฺชํ กตฺวาปี ปพพชิตกาลโต
 ปญฺจาย ฉินฺนสงฆมฺภิตกสวารสปีตวตฺถานิ นิวาเสตพฺพานิ อยปตฺเต
 วา มตฺติกาปตฺเต วา มิสฺสโกทโน ฤชิตพฺโพ รุกขมฺลาคี-
 เสนาสเนสุ มฺลชฺชิตนสนฺธรณาทิสฺ (๑) นิปชชิตพพิ จมฺมขณฺฑ
 ตกฺกฏิกาทิสฺ นิสิติตพพิ ปฺติมุตฺตาทีหิ เกสชฺชํ กาทพพิ โหติ ฯ
 เอวเมตถ ปริกขารเววณณินย เวทิตพพิ ฯ เอวํ ปจฺจเวกฺขโต หิ(๔)
 โกโป จ มาโน จ ปหียติ ฯ

ปรปฺภีพฺพธา เม ชีวีกาติ มยฺหํ ปเรสุ ปฺภีพฺพธา
 ปรายตฺตา จตฺตปจฺจยชีวีกาติ ฯ เอวํ ปจฺจเวกฺขโต หิ (๕) อิริยาปโถ
 สารูปโป โหติ (๕) อาชีโว ปริสุชฺชตติ ปิณฺฑปาโต จ อปจฺจโต
 โหติ จตฺตสุ ปจฺจเยสุ อปจฺจเวกฺขิตปริโกโค นาม น โหติ ฯ

อณฺโณ เม อากปโป กรณฺโณติ โย คีหิํ อูริ
 #๑. ม. อัย ปาฐุ นตฺถิ ฯ ๒. ม. เอตฺถนตฺเร เววณณินนติ
 #ทิสฺตติ ฯ ๓. ม. มฺลชฺชิตนสนฺธรณาทิสฺ ฯ ๔. ม. หิสฺสโกโท นตฺถิ ฯ
 #๕. ม. อิเม ปาฐุ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๑๐

อภิณีหริตฺวา คีวํ ปคฺคเหตุวาทลิตฺเตนากาเรน อนฺนิตฺตปทวิทิตฺทาโร (๑)
คมนาภปโป โหติ ตโต อญฺโฆว อากปโป มยา กรณฺนโย
สนฺตฺตฺนุทฺริเยน สนนฺตฺมานเสน ยุกมตฺตทสฺสีนา วิสมญฺจฺจาน
อุทกสกญฺเณว มนุทฺมิตฺตปทวิทิตฺกาเรน (๒) หุตฺวา คณฺตพฺพนฺติ
ปจฺจเวกฺขิตฺตพฺ ๑ เอวํ ปจฺจเวกฺขโต หิ อิริยาปโต สารูปโป
โหติ ติสฺโส สิกฺขา ปรีปฺเรนฺติ ๑

กจฺจि นฺ โขติ สลลกฺขณฺเน นิปาตสมุทฺทาโย ๑ อตฺตาคิ
จิตฺตํ ๑ สีสฺโต น อุปวทิตฺติ อปรีปฺเรนฺเต(๓) สีสฺนฺติ สีสฺปจฺจยา
น อุปวทิตฺ ๑ เอวํ ปจฺจเวกฺขโต หิ อชฺฌตฺตํ หิริ สมญฺจฺจติ
สา ติสฺ ทฺวารสฺสํ สํวริ สาเชติ ติสฺ ทฺวารสฺสํ สํวโร
จตฺตฺปาริสฺสทฺธิสฺสํ โหติ จตฺตฺปาริสฺสทฺธิสฺสํ จิตฺ ๑ วิปฺสฺสนํ
วทฺตฺตฺตฺวา อรหฺตฺตํ คณฺหาติ ๑

อนฺนฺวิจฺจ วิญฺญฺ สพฺรหฺมจฺจริตฺติ ปณฺทิตฺตา สพฺรหฺมจฺจริโน
อนฺนฺวิจฺจเรตฺตฺวา ๑ เอวํ ปจฺจเวกฺขโต หิ พหิตฺทฺธา โอคฺตฺตปฺป
สณฺจฺจติ ตํ ติสฺ ทฺวารสฺสํ สํวริ สาเชติ อนฺนฺนฺตรนฺนฺเนว
เวทิตฺตพฺ ๑

นानาภาโว วินาภาโวติ ชาตฺติยา นานาภาโว มรณฺน
วินาภาโว ๑ เอวํ ปจฺจเวกฺขโต หิ ติสฺ ทฺวารสฺสํ ปมตฺตฺตกาโร (๔)
นาม น โหติ มรณฺสฺสติ สฺสฺปญฺจิตฺตา โหติ ๑

#๑. ม. อนฺนิตฺตปทวิทิตฺกาเรน ๑ ๒. ส. มนาปนียมิตฺตปทวิทิตฺกาเรน ๑

#๓. ม. อปรีสฺสทฺธิ เต ๑ ๔. ม. อสฺสฺวตฺตกาโร ๑

*เล่มที ๑๕ อภโกสวคคควณณนา หน้า ๕๑๑

กมมสฺสโกมุหิตฺตอทีสุ กมมํ มยฺหํ สกํ อตุตฺตโน สนฺตกนฺตฺติ
กมมสฺสกา ฯ กมฺเมน ทาทพฺพํ ผลํ ทายํ กมมสฺส ทายํ
กมมทายํ ตํ อาทิยามิตฺติ กมมทายาทอ ฯ กมมํ มยฺหํ โยนิ
การณฺตฺติ กมมฺโยนิ ฯ กมมํ มยฺหํ พนฺชฺชวตโกตฺติ กมม-
พนฺชฺช ฯ กมมํ มยฺหํ ปฏฺฐิสรณํ ปตฺติภูจจาทิ กมมปฏฺฐิสรโณ ฯ
ตสฺส ทายาทอ ภวิสฺสามิตฺติ ตสฺส กมมสฺส ทายาทอ เตน
ทินฺนผลํ ปฏฺฐิกุหาโก ภวิสฺสามิ ฯ เอวํ กมมสฺสกตํ ปจฺจเวกฺขโต
หิ(๑) ปาปกรณํ นาม น โหติ ฯ

กถมฺภูตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วิตฺตปตฺตนฺตฺติ (๒) ที นุ โข
เม วตฺตปฏฺฐิปตฺติ กโรนฺตสฺส อุตทาหุ อกโรนฺตสฺส พุทฺธ-
วณฺํ สชฺชฌายนฺตสฺส อุตทาหุ อสชฺชฌายนฺตสฺส โยนิโสมนสฺสิกาเร
กมมํ กโรนฺตสฺส อุตทาหุ อกโรนฺตสฺสชาติ กถมฺภูตสฺส เม
รตฺตินฺทิวา วิตฺตปตฺตนฺตฺติ ปรีวตฺตนฺตฺติ อตุโถ ฯ เอวํ ปจฺจเวกฺขโต
หิ อปฺปมาโท ปรีปุรตฺติ ฯ

สฺสญฺจวคฺคาเร อภิรมามิตฺติ วิวิตฺตโกทกาเส สพฺพพิริยาปเถสฺสุ
เอกโกว หุตฺวา กจฺจิทฺติ นุ โข อภิรมามิตฺติ อตุโถ ฯ เอวํ
ปจฺจเวกฺขโต หิ(๓) กายวิเวโก ปรีปุรตฺติ ฯ

อตุตฺตริมนฺตฺสธมฺมาติ (๔) อตุตฺตริมนฺตฺสธมฺมานํ อุกกฏฺฐมฺนฺตฺส-
ภูตานํ ฉายินํ เจว อริยานํ จ ฉานาติธมฺมา (๕) ทสฺสกสฺสทกมฺม-
#๑. ม. ปน ปจฺจเวกฺขโต ฯ ๒. ม. วิตฺตวตฺตนฺตฺติ ฯ ๓. ม. หิสฺสทฺโท นตฺติ ฯ
#๔. ม. อตุตฺตริมนฺตฺสธมฺโมติ ฯ ๕. ม. ฉานาติธมฺโม ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๑๒

ปถสงฆาตมณุตตมโต วา อุตตริตรา วิติฏฐตรา ฐมา (๑) เม
 มม สนุตาเน อตถิ นุ โข สนุติ นุ โขติ อตถิโต ฯ
 อลมารยณาทสสนวิเสโสติ มหคคตโลกุตตรปญญา ปชานนญฺเณ
 ฉานํ จกขุณา ทิฏฐมิม ฐมํ ปจจกขกรณโต ทสสนญฺเณ
 ทสสนนุติ ฉานทสสนํ อริยํ วิสุทฺธํ อุตตมํ ฉานทสสนนุติ
 อริยณาทสสนํ อํ ปริยตตํ (๒) กิเลสวิทฺธสนสมตํ อริย-
 ฉานทสสนเมตถ อสส วาติ อลมารยณาทสสนโน ฉานาติ-
 เกโท อุตตริตมณุตตมโต ฯ อลมารยณาทสสนโน จ โส วิเสโส
 จาติ อลมารยณาทสสนวิเสโส ฯ อถวา ตเมว กิเลสวิทฺธสน-
 สมตํ วิสุทฺธํ ฉานทสสนเมว วิเสโสติ อลมารยณาทสสน-
 วิเสโส วา ฯ อธิคโตติ ปฏิลทฺโธ เม อตถิ นุ โข ฯ โสหนุติ
 ปฏิลทฺธวิเสโส โส อํ ฯ ปจจนิเม กาลติ มรณมญฺเจ นิปนุ-
 กาลे ฯ ปญฺจโจติ สพรหมจารีหิ อธิคตคณวิเสสํ ปจจนิโต ฯ น
 มงฺกุ ภาวิสสามิติ ปตติทกขนุโธ นิตฺเตโซ น เหสสามิติ ฯ เอว
 ปจจเวกขนุตสส หิ โมฆกาลกิริยา นาม น โหติ ฯ

อฏฐมํ ฯ

นวเม โปโนพุกวิโกติ ปุณพุกานิพุตตโก ฯ ภาสงฆาโรติ
 ภาสงฆรณกมมํ ฯ อิมสฺมี สุตเต วญฺญเมว กถิตํ ฯ

นวมํ ฯ

#๑. ม. อุตตริตโร วิติฏฐตโร ฐมาโม ฯ ๒. ม. ปริยตตํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สจิตตวคฺควณณา หน้า ๕๑๑

ทสเม สีสพาหุสจฺจวิริยสตีปณฺญา โลกียโลกุตฺตรมิตฺติกา

กถิตา ฯ เสสิ สพฺพตฺถ อุตฺตทานตฺถเมวาทิ ฯ

ทสมํ ฯ

อกฺโกสวคฺโค ปณฺจโม ฯ

ปจฺมปณฺณาสโก นิฏฺฐิตो ฯ

ทฺติยปณฺณาสกวณฺณา

สจิตฺตสฺสฺสตาทิวณฺณา

ทฺติยสฺส ปจฺเม สจิตฺตปริยายกฺสโลติ(๑) อตฺตโน จิตฺตวาร์-
กฺสโล ฯ รชนฺติ อากนฺตฺกอุปกฺกิลลํ ฯ องฺกณฺนฺติ ตตฺถชาตก-
องฺกกาพตฺติลกาที ฯ (๒) อาสวานํ ขยยาติ อรหฺตฺตตฺถาย ฯ

ปจฺมํ ฯ

ตฺติเย ปฏฺิภาณนาติ วจนฺสณฺฐาเนน ฯ (๓)

ตฺติยํ ฯ

จตฺตเถ อธิปณฺวารมฺมวิปฺสฺสนายาติ สงฺขารปริคฺคาห-
วิปฺสฺสนาย ฯ

จตฺตถิ ฯ

อภฺจเม อมฺโตคฺชาติ เอตฺถ สอุปาทิเสสา นิพฺพานชาตุ
กถิตา ฯ นิพฺพานปริโยसानาติ เอตฺถ อณฺุปาทิเสสา ฯ

#๑. ม. สจิตฺตปริยายกฺสโลติ ฯ ๒. ส. ตตฺถชาตํ องฺกกาพตฺติลกาที ฯ

#๓. ม. วจนฺสณฺฐาเนน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๑๔

อนุปาติเสถ สุตตสฺส หิ สพฺเพ ธมฺมา ปรีโยสานปฺปตฺตา

นาม โหนฺติ ฯ เสสฺปทานิ เหฏฺฐา วุคฺตตฺถานเว ฯ

อภฺฐมฺ ฯ

นวมเม ตสฺมาติ ยสฺมา เอวํ อปริจิตฺจิตฺตสฺส สามณฺญตฺโถ
น สมฺปชฺชติ ตสฺมา ฯ ยถาปฺพพฺพชฺชาปฺริจิตฺตจ โน จิตฺตํ
ภวิสฺสตีติ ปฺพพฺพชฺชานูรูปเณ (๑) ปฺริจิตํ ฯ เย หิ เกจิ ปฺพพฺพชฺชติ
นาม สพฺเพ เต อรหตฺตํ ปตฺเถตฺวา ฯ ตสฺมา ยํ จิตฺตํ
อรหตฺตาทิคมตฺถาย ปฺริจิตํ วฑฺฒิตํ ตํ ยถาปฺพพฺพชฺชาปฺริจิตํ
นามาติ เวทิตพฺพํ ฯ

เอวรูปนฺโน จิตฺตํ ภวิสฺสตีติ เอวํ (๒) สิกฺขิตพฺพํ ฯ โลกสฺส
สมณฺจ วิสมณฺจาติ สตฺตโลกสฺส สุจฺริตฺตจฺจริตานิ ฯ โลกสฺส
สมฺภวณฺจ (๓) วิภวณฺจาติ ตสฺเสว วุฑฺฒินฺจ วินาสณฺจ ตถา
สมฺปตฺตติณฺจ วิปตฺตติณฺจ ฯ โลกสฺส สมฺภวณฺจ อตฺถงฺกมณฺจาติ
ปฺน สงฺขารโลกํ สนฺธาย วุคฺตํ ขนฺธานํ นิพฺพตฺตติณฺจ
ภทฺทณฺจ ญตฺวาติ อตฺโถ ฯ (๔)

นวมํ ฯ

ทสมเม อนุกมฺปํ อฺปาทายาติ คิริมานนฺนทฺตเถเร อนุกมฺปํ
ปฺฏิจฺจ ฯ จกฺขุโรโคติอาทโย วตฺถวเสน เวทิตพฺพา ฯ นิพฺพตฺตติ-
ตปฺปสาทานณฺหิ โรโค นาม นตฺถิ ฯ กณฺณโรโคติ พหิกณฺณ-
#๑. สฺตี. ยถาปฺพพฺพชฺชานูรูปเณ ฯ ๒. ม. อยํ สทฺโท นตฺถิ ฯ
#๓. ม. ภวณฺจ ฯ ๔. ม. ภทฺทณฺจาติ อตฺโถ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ยมกวกควณณา หน้ ๕๑๕

โรโค ๑ ปินาโสติ พหึนาสึกาย โรโค ๑ รชสาคึ (๑) นเขหึ
วึเลจึตฏจนาเน โรโค ๑ ปึตตสมฏจนาตึ ปึตตสมฏจึตาคึ ๑ เต
กึร ทวตตึส โหนตึ ๑ เสมหสมฏจนาทึสึปี เอเสว นโย ๑
อตุปรึณามชาคึ อตุปรึณามเนน อจจุนหาตึสึเตน อูปุชชนก-
โรคา ๑ วึสมปรึหารชาคึ อตึจึรฏจนาทึสึชชาทึนา วึสมปรึหารเน
ชาคึ ๑ โอปกุกมึกาคึ วชพนุชนาทึนา อูปกุกเมน ชาคึ ๑
กมมวึปากชาคึ พลวกมมวึปากสมฏจนา ๑ สนนตึ รากาทึ-
สนนตตตาคึ สนนตึ ๑ อตปุกฏเจเน ปณึตึ ๑ เสตึ สพพตถ
อตุตนาตถเมวาคึ ๑

ทสมึ ๑

สจึตตกวกโค ปจโม ๑

ปฐมปณณาสกวณณา นึฏจึตาคึ ๑

ยมกวกควณณา

ทุดึยสส ปจเม สาคหารนตึ สปจจยึ ๑ วึชชาวึมุตตึนตึ (๒)
ผลถาณญเจว เสสสมปยุตตธมเม จ ๑ โปชณงคาคึ มคค-
โปชณงคา ๑

ปฐมึ ๑

ทุดึเย กวตณหาชาคึ กวปตถนาคึ ๑ เอวึ ทวึสึปี สุตเตส
วฏฏเมว กถึตึ วฏฏญเจตถ ปจเม สุตเต อวึชชามุลกึ วฏฏึ
#๑. ปุ. มหาค. ๒๕/๒๒/๑๔ ๑ ปุ. จุฬ. ๓๐/๖๘/๑๔ ๑
#ม. นชสาคึ ๑ ๒. ม. วึชชาวึมุตตึนตึ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๑๖

กถิตี ทุตติเย ตณฺหามูลกั ๑

ทุตติยั ๑

ตติเย นิฏฺฐั กตาคี นิพฺพेमตีกา ๑ อธิ นิฏฺฐาคี อิมสฺมีเยว
โลเก ปรินิพฺพานั ๑ อธิ(๑) วิหાય นิฏฺฐาคี (๑) อิมั โลกั วิชหิตฺวา
สุทฺธาวาสพฺรหฺมโลกั ๑

ตติยั ๑

จตุตฺเถ อเวจฺจปฺปสนฺนาติ อจฺลปฺปสาเทน สมฺปนฺนา ๑
โสตาปนฺนาติ อริยมคฺคโสธั อापนฺนา ๑

จตุตฺถั ๑

ปญฺจเม วฏฺฏมฺมุลกฺสุขทุกฺขั ปุจฺฉิตั ๑

ปญฺจมั ๑

นฏฺเฐ สาสนฺมุลกั ๑

นฏฺฐั ๑

สตุตฺเม นพฺกปानนฺติ อตีเต โพรธิสตุตฺสสุ โอวาเท
จตุวา วานรยฺยูเถน นเพหิ อฺทกฺสฺส ปิตฺถุจฺาเน มาปิตฺตฺตา
เอวํลทฺธนาโม นิกโม ๑ ตฺถุหิฏฺฐิตุ ตฺถุหิฏฺฐิตฺตฺติ ยั ยั ทิสั
อนฺนุวิโลเกติ ตตฺถ ตตฺถ ตฺถุหิฏฺฐิตฺตฺติ ๑ อนฺนุวิโลเกตฺวาติ ตโต
[๒] วิโลเกตฺวา ๑ ปิฏฺฐิ เม อากิลายตีติ กสฺมา อากิลายติ
ภควโต หิ จ วสฺถานิ มหาปฺธานั ปทหนฺตฺสฺส มหนฺตั
#๑. ม. อธิ วิหายาติ ๑ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ตโตติ ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ ยมกวกคณา หน้า ๕๑๗

กายทุกข์ อโหสิ อตส อปรภาเค มหุลลกาเถ ปญจิวาโต
อุปฺปชชติ(๑)๑ อุปาทินนทสรีสส หิ(๒) จานนีสชชชาติหิ(๓) อปฺมตฺตเคน
อาพาเชน น สกกา เคนจิ อภิวฺติ(๔)๑ ตํ คเหตุวาปี เทรสส โอภาส-
กรรมตฺถิ เอวมาห ๑ สงฆาญฺญี ปญญาเปตฺวาติ เอกมฺนตฺ ปญฺญีเป
จานน ปญจตฺตสส กปฺปิยมณฺจสส อุปฺริ อตฺถริตฺวา ๑

สตุตฺม ๑

นวม เติรจฺจณนทฺตติ อนิยฺยานิกตฺตตา สกคโมกฺข-
มคฺคานํ เติรจฺจณนทฺตติ กถํ ๑ ตตฺถ ราชานํ อารพฺภ มหา-
สมฺมโต มนฺชชตา ชมฺมาโสโก เอวฺมทานุภาโวติอาทินา นเยน
ปวตฺตกา ราชกา ๑ เอส นโย จอรกาทิสฺ ๑ [๕] อสุโก
ราชา อภิวฺติโป ทสฺสนิโยติอาทินา นเยน เคนสฺสิตกา เติรจฺจณ-
กกา โหติ โสปี นาม เอวฺมทานุภาโว ชยํ คโตติ เอว
ปวตฺตา ปน กมฺมจฺจณภาเว ติจฺจติ ๑ จอเรสุปี มูลเทโว
เอวฺมทานุภาโว เมฆมาโล(๖) เอวฺมทานุภาโวติ เตสํ กมฺมํ ปญฺจ
อโห สุราติ เคนสฺสิตกาติ(๗) เติรจฺจณกกา ๑ ยฺยฺเรสุปี ภารต-
ยฺยฺเรชาติสฺ อสุเคน อสุโก เอวฺ มาริตฺ เอวฺ วิทฺโชติ
กมฺมสฺสทวเสเนว กกา เติรจฺจณกกา เตปี นาม ชยํ
คตาติ เอวฺ ปวตฺตา ปน สพฺพตฺถ กมฺมจฺจณเมว โหติ ๑ อปีจ
#๑. ม. อุปฺปชชติ ๑ ๒. ม. หิสฺทโท นตฺติ ๑ ๓. ม. จานนีสชชชาติหิ ๑
#๔. ม. เคนจิ ภิวฺติ ๑ ๕. ม. เอตฺถนตฺเร เตสฺติ หิสฺสติ ๑
#๖. ม. เคนสฺสิตกา ๑

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนึปถวณณน หน้ ๕๑๘

อนนทิสู เอว (๑)วณณสมปนน รสสมปนน (๑) ขาทิมหา ภูณชิมหา
ปวิมหา ปริภูณชิมหาติ กามรสสาทวเสน(๒) กเถตุ น วภูณติ
สาคถกั ปน กตวา ปุพเพ เอว วณณทิสมปนน อนน
ปนน วตถั สยน(๓) มถั คนธึ สึถวณตนน อทมหาเจตยปฐ
อกมมหาติ (๔) กเถตุ วภูณติ ๑

ณตถกถาทิสูปี อมุหากั ณตถกา สุรา สมตถตติ วา
ปุพเพ มย เอว วิจิเรทธิ ยานนทึ วิจริมหาติ วา อสสาท-
วเสน วตถั น วภูณติ สาคถกั ปน กตวา เตปี โน
ณตถกา ขยั คตตติ วา ปุพเพ มย เอวรูปา อูปาหนา
สงมรส อทมหาติ วา กเถตพพิ ๑ กามกถาปี สุนวิภูจ-
ทุนวิภูจสุภิกขพพิภิกขาทิวเสน วา อสुकคามวาสโน สุรา
สมตถตติ วา เอว อสสาทวเสน น วภูณติ สาคถกั
ปน กตวา สทฐา ปสนนตติ วา ขยยั คตตติ วา
วตถั วภูณติ ๑ นิกมนครชนปทกถาสูปี เอเสว นโย ๑

อิตุถกถาปี วณณสนนจนาทินึ ปภูิจจ อสสาทวเสน น
วภูณติ สทฐา ปสนนนา ขยั คตตติ เอวเมว วภูณติ ๑
สุรกถาปี นนทมิตุโต (๕) นาม โยโร สุโร อโหสิติ อสสาทวเสนว
น วภูณติ สทฐโร อโหสิ ขยั คโตติ เอวเมว วภูณติ ๑

#๑. ม. วณณวณตั รสวณตั ผสสมปนน ๑ ๒. ม. กามรสสาทวเสน ๑

#๓. ม. ยนน ๑ ๔. ม. เจตยึ ปุชิมหาติ ๑ ๕. ม. นนทมิตุโต ๑

*เล่มที่ ๑๕ ยมกวคควณณา หน้ ๕๑๕

สุรกกถนุติ (๑) ปาลีย ปน อนกวิธิ มชชกถ อสุสทวเสน กถตุ
น วฏฐติ อทินวเสเนว [๒]วตุฏฐติ วฏฐติ ๗ วิสขากถปิ อสุกวิสิข
สุนิวิฐฐา ทุนุวิฐฐาติ (๓) อสุสทวเสเนว น วฏฐติ สทฐ
ปสนนุข ขัย คตติ วฏฐติ ๗ กุมภกฐฐานกถา นาม กุกฐฐาน-
กถา อุกถติตุถกถา วุจติ ๗ กุมภทาสีกถา วา ๗ สปิ
ปาสาทิกถา นจจิติ คายิติ เจกถติอสุสทวเสเนว น
วฏฐติ สทฐ ปสนนุขาทินา นเยเนว วฏฐติ ๗

ปุกพเปตกถา นาม อติตถวติกถา ๗ ตตุถ วตุตมาน-
ถวติกถาสทิสว วินิจจโย ๗ นานตุตกถา นาม ปุริมปจิม-
กถาวิมุตตา อวเสสท นานาสทวทว ทิรจจกถา ๗ โลกกขายิก
นาม อัย โลก เกน นิมมิโต อสุเกน นาม นิมมิโต กาก
เสโต อุกฐินันเสตตุตา พลาการตุตา โลกิตสุส รตุตตุตติ
เอวมาทิกถา โลกยตวิตถุทสลุลาปกถา ๗ สมุททกขายิกถา นาม
กสุมา สมุทโท สาคโรติ สาคเรเวเนว ขตุตตุตา สาคโร ขโต
เมติ หตุตถุททาย นิเวทิตตุตา สมุทโทติ เอวมาทิกถา นิตตุถ-
กถา สมุททกขายนกถา (๔) ๗ กโวติ วุทฐติ อุกโวติ หานิ ๗
อิติ กโว อิติ อุกโวติ ย วา ต วา นิตตุถกการณ วตุวา
ปวตุตติตา กถา อิติทวาทกถา นาม ๗

- #๑. ม. สุรกกถนุติ ๗ ๒. ม. เอตุถนุตเร วตุตุนุติ ๗
- #๓. ม. ทุนุวิฐฐฐา สุรฐา สมตุถาติ ๗ ๔. ม. นิตตุถก
- #สมุททกขายนกถา ๗

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนึปาตวณฺณนา หน้ํา ๕๒๐

เตชสา เตชนฺตึ อตฺตโน เตชสา เตลฺลํ เตชํ ๑
ปฺรียาทึเยยฺยาถาติ เขเปตฺวา ตึฏฺเฐยฺยาถ ๑ (๑) ตตฺรึทํ วตฺถํ ๑
เอโก ปึณฺทปาตึโก มหาเถรํ ปุจฺฉึ ฆนฺเต เตชสา เตชํ
ปฺรียาทึยมาณา ภิกฺขุ กึ กโรนฺตึตึ ๑ เถโร อหา อาวุโส
กึญฺจึเทว อาตเป เจเปตฺวา ยถา ฉายา เหฏฺฐาน โอตฺรตึ
อุทฺธึเยว กจฺฉตึ ตถา กโรนฺตึตึ (๒) ๑

นวมํ ๑

ทสม เปลฺลํสานึ จานานึตึ ปลฺลํสาวหานึ การณานึ ๑
เสสเมตฺถ (๓) อุตฺตานตฺถเมวาทึ ๑

ทสมํ ๑

ยมกวกฺโก ทุตึโย ๑

#๑. ม. เขเปตฺวา กเหตุวา อภึภเวยฺยาถ ๑ ๒. ม. กโรนฺตึ ๑

#๓. ม. เสลฺลํ สพฺพตฺถ ๑

อากงขสุตตวณณา

ตติยสุส ปจเม สมปนุนสีลาติ ปรีปนุณสีลา สีล-
 สมงคิโน หุตวาทิ อตุโธ ๗ ตตถ ทวีหิ การณหิ สมปนุน-
 สีลตา โหติ สีลวิปตติยา จ อาทีนทสเสนน สีลสมปตติยา
 จ อานิสสทสเสนน ๗ ตทกยมปี วิสุทธีมกฺเค (๑) วิตุถาริตี ๗
 ตตถ สมปนุนสีลาติ เอตตวาทา กิร ภควา จตุปาริสุทธีสีล
 อุกุทิสิตฺวา ปาติโมกฺขสัวรสัวตาทิ อิมินา ตตถ เขฎฺฐกั สีล
 วิตุถาเรตฺวา ทสเสสีติ ทีปวิหารวาที สุมตฺเถโร อาห ๗
 อนุเตวาลีโก ปนสุส เตปิฎกจฺพนาคตฺเถโร อาห อุกยตฺถาปี
 ปาติโมกฺขสัวโร ภควตา วุตฺโต ๗ ปาติโมกฺขสัวโรเยว หิ สีล
 อิตฺธานิ ปน ตีณิ สีลนฺติ วุตฺตจฺจานัน นาม(๒) อตฺถิตี อนนฺชา-
 นนฺโต วตฺวา อาห อินฺทริยสัวโร นาม ฉทวารารุกฺขา-
 มตฺตกเมว อาชีวปาริสุทธี ฐมฺเมน สเมน ปจฺจยฺอุปตฺติมตฺตกั
 ปจฺจยสนฺนิสฺสีตํ ปฏฺฐิตทฺรปจฺเจ อิทมตฺถนฺติ(๓) ปจฺจเวกฺขิตฺวา
 ปรีกฺขชนฺมตฺตกั ๗ นิปฺปริยาเยน ปาติโมกฺขสัวโรว สีล ๗ ยสุส
 โส ภินฺโน อัย สีลจฺฉินฺโน วีย ปุริโส หตฺถปาเท เสธานี
 รุกฺขิสฺสตีติ น วตฺตพฺโพ ๗ ยสุส ปน โส อโรโค อัย
 อจฺฉินฺนสีโส วีย ปุริโส ชีวิตฺ เสธานี ปุน ปากตฺตานิ
 กาคู สกฺโกติ ๗ ตสฺมา สมปนุนสีลาติ อิมินา ปาติโมกฺขสัวร
 #๑. วิสุทธีมกฺค. ๑ ๗ สีลานิสฺสกา - สีลสงฺกิลสโวทานัน ๗
 #๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ๗ ๓. ม. อิทมตฺถนฺติ ๗

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๒๒

อุททิสิตวา สมฺปนฺนปาติโมกฺขาติ ตสฺเสว เววจนํ วตฺวา
 ตํ วิตุลาเรตฺวา ทสฺเสนฺโต ปาติโมกฺขสํวรสํวตฺวาติอาทิมาน ๑
 ตตฺถ ปาติโมกฺขสํวรสํวตฺวาติอาทินิ วุตฺตตฺถาเนว ๑

อากฺขเขยฺย เจติ อิทํ กสฺมา อารทฺชนฺติ สีตานิสฺส-
 ทสฺสนตฺถํ ๑ สเจ หิ (๑) อจิริปพฺพชิตานํ วา
 ทฺวปฺปญฺณานํ วา เอวมสฺส ภควา สีลํ ปุเรถ สีลํ ปุเรถาติ วทติ โโก นุ
 โข สีลปุเรณ อานิสฺโส โโก วิเสโส กา วุฑฺฒิสฺสึ เตสํ ทส
 อานิสฺเส ทสฺเสตฺถุ เอวมาน อปฺเปว นาม เอตํ สพฺรหฺมจารินํ
 ปิยมนฺนาปตาที อาสวกฺขยปริโยสานํ อานิสฺสํ สุตฺวาปิ สีลํ
 ปริปุเรยฺยุนฺติ ๑ ตตฺถ อากฺขเขยฺย เจติ ยทิ อิจฺฉเยยฺ ๑ ปิโย
 จสฺสนฺติ ปิยจกฺขุหิ สมฺปสฺสิตพฺโพ สินฺเนหุปฺปคฺติยา อุปฺภูจฺจาน-
 ภูโต (๒) ภเวยฺยํ ๑ มนาไปฺติ เตสํ มนฺวทฺธโก เตสํ วา มเนน
 ปคฺตพฺโพ เมตฺตจิตฺเตน ฝริตพฺโพติ อตฺถโธ ๑ กรฺุติ เตสํ
 ครฺุจฺจานีโย ปาสาณจฺจคฺตสฺสทิสฺโส ๑ ภาวนีโยติ อทฺธายมายสฺมา
 ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสตีติ เอวํ สมฺภาวนีโย ๑ สีเลเสววสฺส
 ปริปุริการีติ จตฺปาริสฺสุทฺธิสีเลเสว ปริปุริการี อสฺส อญฺเณน
 ปริปุเรน กาเรน(๓) สมฺนฺนาคโต ภเวยฺยาติ วุตฺตํ โหติ ๑

อชฺฉตฺตํ เจโตสมมฺมณฺญตฺโตติ อตฺตโน จิตฺตสมเถ ยุตฺโต ๑
 อนิรากตชฺชมาโนติ พหิ อนิหฺภูชฺชมาโน อวินาสิตชฺชมาโน วา ๑
 #๑. สเจปิ ๑ ๒. ม. ปทฺฐจฺจานภูโต ๑ ๓. ม. อญฺเณน อากาเรน ๑

*เล่มที่ ๑๕ อากงขวกคุณณา หน้า ๕๒๑

วิปัสสนายาติ สตุตติชราย อนุปัสสนาย ๑ พुरुเหตา สุลญา-
การานนุติ วทุฒเตตา สุลญาการานัน ๑ เอตุถ จ สมถวิปัสสน-
วเสน กมฺมฏฺฐานัน คเหตุวา รตุตฺตินุทิว สุลญาการัน ปวิสิตฺวา
นีสิตฺมาโน ภิกฺขุ พुरुเหตา สุลญาการานนุติ เวทิตฺพุโพ ๑
อยเมตฺถ สงฺเขโป วิตุตาโร ปน อิจฺจนุเตน มชฺฌิมนิกายกุก-
ถาย อากงฺเขยฺยสตุตฺตวณฺณนาย โอลเกตฺพุโพ ๑

ลาภีติ เอตุถ น ภควา ลากนินิมิตฺตํ สีลาทีสุ ปรีปฺรณํ
กเถติ ๑ ภควา หิ ฌาเสสนันฺ ฉินฺนุกโถ น วาจํ ปยุตฺ
ภณฺเถติ (๑) เอวํ สวาทเก โอวทติ ๑ โส กถํ ลากนินิมิตฺตํ สีลาที-
ปรีปฺรณํ กเถสฺสตี ๑ (๒) ปุคฺคฺลชฺฌมาสยวเสน ปเนตํ วุตุตฺ ๑ เยสญฺหิ
เอวํ อชฺฌมาสโย ภเวยฺย สเจ มยํ จตุหิ ปจฺจเยหิ น
กิลเมยฺยาม สีลานิ ปรีปฺรเรตุํ สกฺกฺกฺเขยฺยามาติ เตสํ อชฺฌมาสย-
วเสนวมาห ๑ อปีจ สรสาณิสํโส (๑) เอส สีลสฺส ยทิตํ จตุตาโร
ปจฺจยา นาม ๑ ตถา หิ ปณฺฑิตมฺนุสฺสา โกฏฺฐาทีสุ จปีตํ
นีหริตุวา อตุตฺตนาปี อปรีภฺยชิตฺวา สีลวณฺตานิ เทนฺติ (๔) สีลสฺส
สรสาณิสํสทฺสสนตฺถเมตํ วุตุตฺ ๑

ปฐฺมํ ๑

ตติยวเร เยสาหนฺติ เยสํ อหํ ๑ เตสนฺเต การาทิ เตสํ
เทวานันฺ วา มนุสฺसानันฺ วา เต มยิ กตา ปจฺจยทานการา ๑
#๑. พุ. สฺ. ๒๕/๓๘๕/๔๓๑ ๑ ๒. ม. กเถยฺย ๑ ๓. สี. ทสาณิสํโส ๑
#๔. ม. เทนฺตีติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๒๔

มหปผลา โหนตุ มหานิสัสติ โลกียสุเชน ผลภูเตน มหปผลา
โลกุตเรน มหานิสัสตา ฯ อุภย วา เอติ เอกตถเมว ฯ
สีลาทิกุณยุตตสฺส ทิ กญฺจุฏิกุขาปี ปญฺจรัตนมตฺตาย ภูมียา
ปณฺณสาลาปี กตฺวา ทินฺนา อนเภาณิ กปฺปสฺสทฺตานิ ทฺคฺคฺติ-
วินิปาตโต รกฺขติ ปรีโยसानเ จ อมตฺตาย ชาติฺยา นิพฺพานสฺส
ปจฺจโย โหติ ฯ จีโรทฺถํ อมฺมทาสินฺนิตฺตาทินิ (๑) เจตฺถ วตฺถุณี ฯ
สกลเมว วา เปตฺวตฺถุ วิมานวตฺถุ จ สารกํ ฯ

จตุตฺถวาเร เปตฺตติ มจฺจุภวํ (๒) กตฺวา ๑ ฅาตีติ สสฺสฺสสร-
ปฏิกิภา ฯ สาลอหิตาติ เอกโลหิตพฺทฺธา ปีตฺตามหาทโย ฯ (๓) กาลกตฺตติ
มตฺตา ๑ เตสนฺนตฺตติ เตสํ ตํ มยิ ปสนฺนจิตฺตํ ตํ วา ปสนฺนเนน
จิตฺเตน อนุสฺสรณํ ๑ ยสฺส ทิ ภิกฺขุโน กาลกโต ปีตฺวา
มาตฺตา วา อมฺหากํ ฅาตฺกตฺถโร สีลฺวา กลฺยาณชฺมโมติ
ปสนฺนจิตฺโต หุตฺวา ตํ ภิกฺขุํ อนุสฺสรติ ตสฺส โส จิตฺตป-
ปฺสาโทปี ตํ อนุสฺสรณมตฺตํปี มหปฺผลํ มหานิสฺสเมว โหติ ฯ

อตริตฺติสโหติ เนกฺขมฺมปฏฺธิปตฺตติยิ (๔) อรติยา กามกฺุณฺเสฺร รติยา
จ สโห อภิภวิตฺตา อชฺโฆตฺถริตฺตา ฯ ภยภรวสโหติ เอตฺถ ภยิ
จิตฺตฺตฺตราโสปี อารมฺมณํปี เภรวํ อารมฺมณเมว ฯ

ทฺติเย อภิญฺญาเตหิ (๕) อภิญฺญาเตหิตี คคนมฺชเณ ปุณฺณ-
#๑. ขุ. วิมาน. ๒๖/๔/๕๖ ๑ ๒. ม. เปจฺจภวํ ๑ ๓. ม. ปีติปีตฺตามหาทโย ๑
#๔. ส. อภินิฏฺขมปฏฺธิปตฺตติยา ๑ ๕. ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อากงขวกคณณนา หน้ ๕๒๕

จนุโท วีย สุริโย วีย ฌาเทหิ ปากฎหิ ฯ ปรมุปรายาติ(๑)
ปรี วุจติ ปจณิมภาโค ปุรา(๒) ปุริมภาโค ปุโรโต ชานนุเตน
ปจจโต อนุพนุชนุเตน จ มหาปริวาเรนาติ อตุโธ ฯ กณฎกาติ (๓)
วิชณนฎเจณ กณฎกา ฯ วิสูกทสสนนุติ วิสูกกฏตํ ปฎิโอม-
ทสสนํ ฯ (๔) มาตุคามุปจาโรติ (๕) มาตุคามสส สมิปจาริตา ฯ

ทุติยํ ฯ

ตติเย วณโณติ สรีรวณโณ ฯ ชมมาติ นวโลกุตร-
ชมา ฯ

ตติยํ ฯ

จตุตเถ อริยาชาติ อโปถุชชนิกาย สีลาทีหิ (๖) มิสสกตดา
เอต(๗) วุคตํ ฯ สาราทายี จ โหติ วราทายีติ สาสส จ วรสส
จ อาทายโก โหติ ฯ โย กายสส สारो ยณจสส วริ ตํ
คณหาตีติ อตุโธ ฯ

จตุตถํ ฯ

ปญจมสส อาทิมุหิ ดาว ยํ วคตพพิ ตํ ฉกุกนิปาเต(๘)
วุคตเมว ฯ ทุสสีโล โหตีติอาทิสู ปน ทุสสีโลติ นิสสีโล ฯ
เจโตวิมุคตินุติ ผลสมาริ ฯ ปญญาวิมุคตินุติ ผลณณํ ฯ

- #๑. สี. จรปุราติ จริ ฯ ม. ปรมุปรายาติ ฯ ๒. ม. ปุราติ ฯ
- #๓. ม. กณฎโกติ ฯ ๔. ม. ทสสนํ ฯ ๕. สี. มาตุคามุปจาริตา ฯ
- #๖. สี. อโปถุชชนิกาสีลาทีหิ ฯ ๗. ม. เอวํ ฯ
- #๘. อง. ฉกุก. ๒๒/๓๑๕/๓๘๘ ฯ

*เล่มที ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๒๖

นปฺปชานาตีติ อุกคหปฺริปฺจฉาวเสน น ชานาติ ฯ ทุสฺสีลยํ
 อปฺริเสสํ นีรุชฺฌตีติ เอตฺถ ปญฺจ ทุสฺสีลยานิ ตาว โสตาปตฺติ-
 มกฺเคน ปหีนฺนติ ทส อรหตฺตมกฺเคน ฯ ผลกฺขณฺเ ตานิ ปหีนานิ
 นาม โหนฺติ ฯ ผลกฺขณฺํ สนฺธาย อีช นีรุชฺฌตีติ วุตฺตํ ฯ
 ปฺดูชฺชนสฺส ปน(๑) สีลํ ปญฺจหิ การณฺเหหิ ภิชฺชติ ปาราชิกา-
 ปชฺชนนฺ สิกฺขาปจฺจกฺขานนฺ ติตฺถียปฺกมฺนนฺ (๒) อรหตฺเตน
 มรณฺนาติ ฯ ตตฺถ ปฺริมา ตโย ภาวนาปฺริหานาย(๓) สํวตฺตฺนฺติ จตฺตฺโต
 วทฺถุณฺนียา ปญฺจโม เนว หานาย น วทฺถุณฺนียา ฯ กถํ ปเนตํ
 อรหตฺเตน สีลํ ภิชฺชตีติ ปฺดูชฺชนสฺส หิ สีลํ อจฺจนฺตกฺุสฺสเมว
 โหติ อรหตฺตมกฺโก จ กฺุสฺสากฺุสฺสกกมฺมกฺุชฺชาย สํวตฺตฺตีติ(๔) เอว
 เตน [๕] ภิชฺชติ ฯ

สวเนนปํ อกตํ โหตีติ โสตพฺพยฺยตฺตํ อสฺสุตํ โหติ ฯ
 พาหุสจฺเจนปํ อกตํ โหตีติ เอตฺถ พาหุสจฺจนฺติ วิริยํ ฯ วิริเยน
 กตฺตพฺพยฺยตฺตํ อกตํ โหติ ตสฺส อกตตฺตา สกฺกโตปํ มกฺกโตปํ
 ยติ ฯ (๖) ทิฏฺฐิยาปํ อปฺปฏฺวิทฺธํ โหตีติ ทิฏฺฐิยา ปฏฺวิชฺฌิตพฺพํ
 อปฺปฏฺวิทฺธํ โหติ อปฺจกฺกขกตํ ฯ สามายิกมฺปิ วิมุตฺตี น ลภตีติ
 กาลานุกาลํ ชมฺมสฺสวณฺํ ปิติปาโมชฺชํ น ลภติ ฯ
 หานาย ปเรตีติ หานาย กจฺจติ ฯ (๗) ยถาภูตํ ปชานาตีติ
 #๑. ม. ปนสทฺโท นตฺถิ ฯ ๒. ม. ติตฺถียปฺกนฺทเนน ฯ
 #๓. ม. ภาวนาปฺริหานาย ฯ ๔. ม. สํวตฺตตีติ ฯ
 #๕. ม. เอตฺถนฺตเร ตนฺติ ทิสฺสตี ฯ ๖. ม. ปฺริหายตี ฯ
 #๗. ม. ปวตฺตตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อากงขวกคุณณา หน้า ๕๒๗

โศดาปตติผล ปตวา ปณจวิธิ ทุสสีลย อปริเสสั นรุชฌตีติ
อุคคหปริญจาวเสน ชานาติ ฯ

ตสส สวเนนปี กตั โหตีติ โสตพพยุดตัก สุตั โหติ ฯ
พาหุสจเจนปี กตั โหตีติ วิริเณน กตตพพยุดตัก อนตมโส
ทพพลวิปสสนามตตักปี กตั โหติ ฯ ทัญจยาปี สุปปฏิวิทั
โหตีติ อนตมโส โลกียปณญาปี ปจจยปฏิเวโธ กโต โหติ ฯ
อิมสส หิ ปุคคสส ปณญา สีลั ปรีโธวติ โส ปณญา
ปรีโธเตน สีเลน วิเสสั ปาปณาติ ฯ ปมาณกาติ ปุคคเสสุ
ปมาณคคาหกา ฯ ปมินนตีติ ปเมตุ์ ตุเลตุ์ อรหนตี ฯ เอโก
หิโนติ เอโก กุณหิ หิโน ฯ ปณีโตติ เอโก กุณหิ อุตตโม ฯ (๑)
ตั หิตี ตั ปมาณกรณั ฯ อภิกกนตตโรติ สุนทรตโร ฯ
ปณีตตโรติ อุตตมตโร ฯ

ธมมโสโต นิพพหตีติ สุริ์ หุตวา ปวตตมานัน วิปสสนา-
ณานัน นิพพหตี อริยญมี ปาเปติ ฯ ตทนนตริ์ โโก ชานะยยาติ
ตั เอตั(๒) การณั โโก ชานะย ฯ สีลวา โหตีติ โลกียสีเลน
สีลวา โหติ ฯ ยตถสส ตั สีลนตี อรหตตวิมุตตี ปตวา สีลั
อปริเสสัปี นรุชฌตี นาม ตตถ ยุตติ วุตตาเยว ฯ อีโต
ปเรสุ ทวีสุ องเสสุ อนาคามีผลั วิมุตติ นาม

จตุตถั ฯ

#๑. ม. ปณีโต อุตตโม ฯ ๒. ม. เอวั ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๒๘

ปญจเม อรหุตตเมว ฯ เสสเมตถ วุตตนยานุสาเรเนว
เวทิตัพพี ฯ

ปญจมี ฯ

นญจึ อุตตานตถเมว ฯ

นญจึ ฯ

สตุตเม ชีตีติ คุณชัสนโก ฯ กสฺสจิจิ คุณิ อนาทิยิตฺวา
หตุเถนาปี คหิตโต ชีเสติ (๑) สีเสปี วจฺจ กโรติ ฯ ปคพฺโภติ
ปาคพฺภิเยน สมมฺนาคโต นิลลชฺโช ฯ (๒) ตินฺตีโณติ ตินฺตีณิ
วฺจฺจติ ตณฺหา ตาย สมมฺนาคโต อาสงฺกพฺหุโล วา ฯ
ลฺลทฺโหติ ทารุโณ ฯ อการุณิโกติ นิกฺการุโณ (๓) ฯ ทฺพฺพโลติ อพฺโล
อปฺปลาโม ฯ โอรวิตาติ อรวยฺตฺโต โอรวนฺโต จรติ ฯ เนจฺยิโกติ
นิจฺยกโร ฯ

สตุตมี ฯ

นวมเม อญฺจานเนติ อการณฺเ ฯ สจิจตุตคปฺปวตฺตติยฺยหิ
อนตฺถิ เม อจฺริตีอาทิการณิ ภาเวยฺย ขาณฺุปฺปาสานาทีสุ วา(๔)
นตฺถิ ฯ ตสฺมา ตตฺถ อามาโต อญฺจานเน อามาโต นาม ฯ
เสสํ สพฺพตฺถ อุตตานตถเมวาทิ ฯ

นวมํ ฯ

อากงฺขวฺกุโล ตติโย ฯ

#๑. ม. ตสฺส ฯ ๒. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๓. ม. นิกฺการุณิโก ฯ
#๔. ม. ขาณฺุปฺปาสานาทีสุ ตํ ฯ

เถรวคควณณา

จตุตตสุส ปจเม วิมรียาทิกเตนาคี กิเลสมรียาทำ
ภินุทิตุวา วิมรียาทำ กเตน ฯ
 ปฐมัม ฯ
 ทุตติยัม อุตตทานตถเมว ฯ
 ทุตติยัม ฯ
 ตติเย โน จ ปยิริปาตีตาคี น อุปภูจาทิ ฯ
 ตติยัม ฯ
 จตุตเต ฉายี สมาเป็นตติกุตโลติ ฉาเนหิ จ สมปนุโน
 สมาเป็นตติยจจ เณโก ฯ อิริณนุติ ตุจจภาวํ ฯ วิจินนุติ กุณวิจินตัม (๑)
 นิกุณนภาวํ ฯ อถวา อิริณสงฆาตัม มหาอรณณัม วิจินสงฆาตัม (๒)
 มหากหนนจ อापนุโน วिय โหติ ฯ อนนยนุติ อวทุตตี ฯ
 พยุสนนุติ วินาสัม ฯ อนนยพยุสนนุติ อวทุตตีวินาสัม ฯ กีนุ
 โชติ เกน การณน ฯ

จตุตถัม ฯ

 ปญจเม กตถิ โหติ วิกตถิตติ กตถนสีโล โหติ (๓) วิกตถน-
 สีโล วิวัญญุ กตถวา กเถติ ฯ (๓) น สนุตตการีติ น สตตการี (๔) ฯ

 ปญจมัม ฯ

 นญฺเจ อธิมานิโกติ อนนิกเต อธิคตมานน สมนุนาคโต ฯ
 #๑. สี่. วิป็นนุติ กุณวิวิตถกัม ฯ ๒. สี่. วิป็นสงฆาตัม ฯ ๓. สี่. กถนสีโล
 #วิวัญญุ กเถติ ฯ ๔. ม. น สตตการี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๓๐

อธิมานสจฺโจติ อธิคตมานเมว สจฺจโต วทติ ฯ

ฉฐฺฐิ ฯ

สตฺตเม อธิกรณโก โหตีติ อธิกรณการโก โหติ ฯ น
ปียตยาติ น ปียภาวาย ฯ น ครุตยาติ น ครุภาวาย ฯ
น สามณฺญาติ น สมณชฺมภาวาย ฯ น เอกีภาวายติ
น นีรนฺตรภาวาย ฯ ชฺมมานํ น นีสามกชาติโยติ (๑) นวนนํ
โลกุตรชฺมมานํ น นีสามนสกาโว น อุปรารณสกาโว ฯ
น ปฐิสฺลฺลาโนติ น ปฐิสฺลฺลโน ฯ สาเจยฺยานีติ สจฺภาวา ฯ
กุญฺเญยฺยานีติ กุญฺภาวา ฯ ชิเมหฺยฺยานีติ น อุชฺกภาวา ฯ วงฺเกยฺยานีติ
วงฺกภาวา ฯ

สตฺตมํ ฯ

อภฺจเม อุกุโกสฺกปริภาสโก อริยฺปวาที สพฺรหฺมจารินฺนฺติ
เอตฺถ สพฺรหฺมจาริปทํ อุกุโกสฺกปริภาสกปเทหิ โยเชตพฺพิ
อุกุโกสโก สพฺรหฺมจารินํ ปริภาสโก สพฺรหฺมจารินฺนฺติ ฯ อริยานํ
ปน กุณฺเณ ฉินฺนุทิสฺสามีติ อนฺติมวตฺตฺนา อุปวทฺนฺโต อริยฺปวาที
นาม โหติ ฯ สทฺชฺมมฺสฺส น โวทายนฺตีติ ลิกฺขชาติตฺยสฺงฺขาทา
สาสนสทฺชฺมมา อสฺส โวทานํ น คจฺฉนฺติ ฯ โรคาตฺงฺกนฺติ
เอตฺถ โรโคว กิจฺฉาชีวิทภาวกรณฺน อาตฺงฺโกติ เวทิตพฺโพ ฯ

อภฺจฺจมํ ฯ

#๑. ม. นีสามกชาติโกติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เถรวคควณณา หน้า ๕๓๑

นวม โกกาลีโก ภิกขุ เยน ภควาเตนุปลสงุมิติ โก
อัย โกกาลีโก กสุมา จ อุปสงุมิ อัย กิร โกกาลิก-
รภูเจ โกกาลิกนคเร โกกาลิกเสฏฐิสฺส ปุตโต ปพพชิตฺวา
ปีตรา การิตะ วิหาระ ปฏิวสตี ฯ จูพโกกาลีโกตี นามน
[๑] ปน เทวทตฺตสฺส ลิสฺโส ฯ โส หิ พุราหุณฺณปุตโต
มหาโกกาลีโก นาม ฯ ภควตี ปน สาวตฺถิย วิหรนฺเต เทว
อคฺคสาวกา ปณฺจมตฺเตหิ ภิกขุสฺสเทหิ สทฺธิ ปชปทจาริก
จรมานา อุปกฺกฺจาย วสฺสฺสนายิกาย วิเวกาวัสสํ วสิตฺกามา
เต ภิกขุ อโยเชตฺวา อตฺตโน ปตฺตจิวรมาทาย ตสฺมี ชนปเท
ตํ นครํ ปตฺวา ตํ วิหารํ ปตฺวา ตํ วิหารํ อคฺมฺสฺ(๒) ฯ
ตตฺถ เนสํ โกกาลีโก วตฺตํ ทสฺเสตี (๓) ฯ [๔] เตน สทฺธิ สมฺโมทิตฺวา
อาวุโส มยฺ อีช เตมาสสํ วสิสฺสาม มา โน กสฺสจ
อาโรเจสตี ปฏินฺณํ คเหตุวา วสิสฺสฺ ฯ วสิตฺวา ปวารณาทิวเส
ปวารेतฺวา กจฺจาม มยฺ อาวุโสตี โกกาลิกํ อาปุจฺฉิสฺสฺ ฯ
โกกาลีโก อชฺชาวุโส เอกทิวสํ วสิตฺวา เสว คมิสฺสธาคี
วตฺวา ทุตฺยทิวเส นครํ ปวีสิตฺวา มนุสฺเส อามนฺเตตี อาวุโส
ตุเมห เทว อคฺคสาวเก อิเชวาคนฺตฺวา วสฺมานปี น ชานาถ
น เต โกจิ ปจฺจเยนปี นิมนฺเตตีตี ฯ นครวาสินอ กห
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร นสทฺโท อตฺถิ ฯ ๒. ม. นครํ ปตฺวา วิหารํ อคฺมฺสฺ ฯ
#๓. ม. อกาลิ ฯ ๔. ม. เอตฺถนฺตเร เตปีตี ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๑๒

ภนฺเต เถรา กสฺมา โน นาโรจยิตฺถาติ ฯ ก็ อาวุโส
อาโรจิตน ก็ น ปสฺสธ เทว ภิกฺขุ เถราสเน นิสีทฺนฺเต
เอเต อคฺคสาวกาติ ฯ เต ชิปฺปํ สนนฺิปตฺติวา สปปิพฺภาณิตาทีนํ
เจว จีวรทฺสฺตานํ จ สํหริสฺสุ ฯ

โกกาลิโก จินฺเตสิ ปรมฺปิจฺญา อคฺคสาวกา ปยุตฺต-
วาชาย อุปฺปนฺนํ ลากํ น สาทิยิสฺสนฺติ อสาทิยนฺตา อาวาสิ-
กสฺส เทธาติ วกฺขนฺตีติ ตํ ลากํ คาหาเปตฺวา เถรานํ
สนฺติกํ อคฺมาสิ ฯ เถรา ทิสฺวาว อิมํ ปจฺจยา เนวมฺหากํ
น โกกาลิกสฺส กปฺปนฺตีติ ปฏิกฺขิปปิตฺวา ปกฺกมฺมิสฺสุ ฯ โกกาลิโก
กถํ หิ นาม อตฺตนา(๑) อคฺคณฺหนฺตา มยฺหมปิ อทาเปตฺวา
ปกฺกมฺมิสฺสนฺตีติ อาฆาตํ อุปฺปาเทติ(๒) ฯ เตปิ ภควโต สนฺติกํ
อาคฺนฺตฺวา(๓) ภควนฺตํ วนฺทิตฺวา ปฺน อตฺตโน ปริสํ อาทาย
ปชฺปทจาริกํ จรฺนฺตา อนฺุพฺเพน ตสฺมี รฎฺเจ ตเทว นคฺริ
ปจฺจาคมฺมิสฺสุ ฯ นาคฺรา เถเร สลฺขานิตฺวา สห ปริกฺขาเรหิ ทานํ
สขฺเชตฺวา นคฺรมฺขเฒ มณฺฑปํ กตฺวา ทานํ อทฺสฺสุ ฯ เถรานญจ
ปริกฺขาเร อุปฺนามสฺส ฯ เถรา ภิกฺขุสงฺฆสฺส นิชฺยาทหีสฺสุ ฯ ตํ
อิทานิ ปาปิจฺญา ชาตา ปุพฺเพปิ อปฺปิจฺจสนฺตฺกฺฐปฺวิวิตฺต-
สทิสาว มณฺเฑติ เถเร อุปฺสงฺกมิตฺวา อาวุโส ตุมฺहे ปุพฺเพ

#๑. ม. สยฺ ฯ ๒. ม. อุปฺปาเทติ ฯ ๓. ม. คนฺตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เถรวคควณณา หน้า ๕๓๓

อปปัจจนา วิย อิทานิ ปน ปาปภิกขุ ชาตตุถาติ วตุวา
มุลกุชานเนเยว เนสํ ปติภูจํ ภินุทิสสามิติ ตรมานรูโป นิกขमितวา
เยน ภควา เตนุสขงมิ ฯ อยเมส โกกาลีโก อิมินา จ
การณน อุปสงกมิตติ เวทิตพโพ ฯ

ภควา ตํ ตุริตํ ตุริตํ อากจณนตํ ทิสวาว อาวชเชนโต
อณณาสี อัย อกคสาวเก อกโกสิตุกาโม อากโต สกกา
นุ โข ปฏิสเสเชตุนติ ฯ ตโต น สกกา ปฏิสเสเชตุ เถเรสุ
อปรชฌิตวา อากโต เอกเสน [๑] ปน ปทุมนิรเย นิพพตติสสตีติ
ทิสวา สาริปุตตโมคคคณานเปปี นาม ครหนตํ สุตวาน
นิเสเชตีติ วาทโมจนตถํ อริยุปวาทสส จ มหาสาวชชภาว-
ทสสนตถํ มาหวนติ ติกขตตุ ปฏิสเสเชสิ ฯ ตตถ มาหวนติ
มา เอวํ อภณิ ฯ

สทุชยิโกติ สทุชย อากโร ปสาทาวโห สทุชยา-
ตพพวงโน วา ฯ ปจฺจยิโกติ ปฏฺยียิตพพวงโน ฯ (๒) ปกุกามิตติ
กมฺมานุภาเวน โจทฺยมาโน ปกุกามิ ฯ โอภาสกตฺตฺหิ กมฺมํ
น สกกา ปฏฺยิพาหิตุํ อจฺริปกุกนฺตสฺสาติ ปกุกนฺตสฺส สโต
น จิเรเนว ฯ

สพฺโพ กาโย ผุฏฺโฐ อโหสีติ เกสคฺคมตฺตมปี โอภาสิ
อวชเชตฺวา สกกลสรีริ อฏฺฐินี ภินุทิตฺวา อุกคตาหิ ปิพกาหิ
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร ปนสทฺโท อตฺถิ ฯ ๒. ม. ปตฺตฺยียิตพพวงโน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๑๔

อชโฆตถุ อโหสิ ฯ ยสุมา ปน พุทธานุกาเวณ ตถารูป
 กम्मํ พุทธานํ สมมุขีภาเว วิปากํ เทตุน สกโกติ ครุ-
 ทสฺสนูปจारे (๑) วิชหิตมตฺเต เทติ ตสฺมา ตสฺส อจิริปกกนฺตสฺส
 ปีพกา อุกฺกหีสุ ฯ กพายกมตฺติโยติ จณกมตฺติโย ฯ เวลฺว-
 สลาฏฺกมตฺติโยติ ตฺรณเพลฺวมตฺติโย ฯ ปภิชฺซีสุติ ภิชฺซีสุ ฯ ตาสุ
 ภินฺนาสุ สกกลสรีริ ปนสปกุกํ วิย อโหสิ ฯ โส ปกฺเกณ
 คตฺเตน เขตฺวณทวารโกฏฺฐเก วิสคฺลิตโต มจฺโฆ วิย กทฺลิ-
 ปตฺเตสุ นิปชฺชิ ฯ อถ ฐมฺมสฺสวณตฺถิ อากตา (๒) มนฺุสฺสา ธิ
 โกกาลิก ธิ โกกาลิก อยฺยตฺตมกาสิ อตฺตโนเยว มุขํ นิสฺสาย
 อนยพฺยสนํ ปตฺโตตีติ อหํสุ ฯ เตสํ สทฺธิ สุตฺวา (๓) อารกฺข-
 เทวตาติ ธิกฺกาโร อํสุ อารกฺขเทวตานํ อากาส-
 เทวตาติ (๔) อิมินา อุปาเยน ยาว อกฺนิฏฺฐภวณา เอกธิกฺกาโร
 อุทปาติ ฯ

ตฺถิติ (๕) โกกาลิกสฺส อุปชฺฌาโย ตฺถิตฺเถโร () นาม อนาคามิผลํ
 ปตฺวา พุรหฺมโลเก นิพฺพตฺโต ฯ โส ภูมฺมฏฺฐา เทวตา อาทิ
 กตฺวา อยฺยตฺถิ โกกาลิเกณ กตฺ อคฺคสาวเก อนฺติมวตฺถุณา
 อพฺภาจิกฺขณฺเตนาติ ปรมฺปราย พุรหฺมโลกํ สมฺปตฺตํ [๗] สทฺทํ
 สุตฺวา มา มยฺหํ ปสฺสนตฺสเสว วราโก นสฺสิ โอวทิสฺสามิ
 #๑. ม. ทสฺสนูปจारे ฯ ๒. ม. อากตาคตา ฯ ๓. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ
 #สี่. อุปริเทวตาติ ฯ ๕. ส. ตฺถุติ ฯ ม. ตฺรุติ ฯ ๖. ม. ตฺรุตฺเถโร ฯ
 #ม. เอตฺถนฺตเร ตฺนฺติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เกรวคฤคณา หน้า ๕๓๕

นํ เถเรสุ จิตฺตปฺปสาทตฺถายาติ อากนฺตฺวา ตสฺส ปฺรโต

อฏฺฐาสิ ฯ ตํ สนฺธาเยตํ วุตฺตํ ตฺถิปจฺเจกพฺรหฺมาติ ฯ (๑)

เปสลาติ ปิยสีลา ฯ โกลิ ตฺวํ อาวุโสติ นิปนฺนโกว(๒)

กพรกฺขิณี อุมฺมิเลตฺวา เอวมาห ฯ (๓)ปสฺส ยาวญฺจ เตติ(๓) ปสฺส (๔)

ยตฺตกํ ตยา อปรทฺธํ อตฺตโน นลาเต มหาคณฺท์ อปสฺสนฺโต

สาสปมตฺตฺยา ยปีภาย มํ โจทิตพฺพํ มณฺณสีติ อห ฯ

อถ นํ อนิฏฺฐปฺปตฺโต (๕) อยํ โกกาลิโก คิลิตฺวิโส วีย

น กสฺสจि วจันฺนํ กริสฺสตีติ ฌตฺวา ปฺริสฺสฺส หีติ อห ฯ (๖)

ตตฺถ กุจาริตี กุจาริสฺสทิสฺสา พฺรุตฺวาจา ฯ ฉินฺทตีติ กุสฺลมฺมฺล-

สงฺขาเต มฺมฺลเยว นิกนฺตติ ฯ นิมนฺทิตฺติ นิมนฺทิตพฺพํ ทุสฺสีล-

ปฺกุคฺคํ ฯ ปสฺสตีติ อุตฺตมตฺถे สมฺภาเวตฺวา จิณฺสาสโวติ วทติ ฯ

ตํ วา นิมนฺทิตฺติ โย ปสฺสียติ โย วา ปสฺสียตฺตํ โย จิณฺสาสโว

ตํ อนฺติมวตฺตฺตฺวา โจเทนฺโต ทุสฺสีโล อยนฺติ วทติ ฯ

วิจินาติ มฺมุขเณ โส กลินฺนฺติ โส นํ อปฺราธํ มฺมุขเณ

วิจินาติ นาม ฯ กลินฺนาเตนาติ เตน อปฺราเชน สฺขํ

น วินฺทติ ฯ นิมนฺทิตฺตํ ปสฺสียตีติ หิ ปสฺสียนฺนํ ทาย จ สมโกว

วิปาโก ฯ สพฺพสฺสาปี สหาปี อตฺตนาติ สพฺพเพน สเกน [๗]

ธเนนปี อตฺตนาปี สทฺธิ โย อกฺเขสุ ธนปฺราชาโย นาม อยํ

#๑. ม. ตฺวํ ปจฺเจกพฺรหฺมาติ ฯ ๒. ม. นิสนฺนโกว ฯ ๓. ม. ปสฺส ยาวญฺจ

#เต อิทํ อปรทฺธนฺติ ฯ ๔. ม. อยํ ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๕. ม. อทิฏฺฐิปฺปตฺโต ฯ

#๖. ม. อาทิมาย ฯ ๗. ม. เอตฺถนฺตเร ธเนนปีติ ทิสฺสตีติ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๑๖

อปรปมตฺตโก อปราโธ ฯ โย สุกเตสุติ โย ปน สมมุคฺคเตสุ
ปุกฺกเลสุ จิตฺตํ ปทุเสยฺย อโย จิตฺตปฺปสาโทโส(๑) ตโต กฺลิตโต
มหนตฺตโร กฺลิตฺ ฯ

อิทานิ ตสฺส มหนตฺตรภาวํ ทสฺเสนฺโต สติ สหสฺसानนฺติ-
อาทิมายฺ ฯ ตตฺถ สติ สหสฺसानนฺติ นีรพฺพุทฺถณนาย สต-
สทสฺสํ ฯ ฉตฺตีสติ อปรานิ ฉตฺตีสติ นีรพฺพุทานิ ฯ ปญฺจ
จาติ อพฺพุทฺถณนาย ปญฺจ จ(๒) อพฺพุทานิ ฯ ยมฺริยครหิตี ยํ
อริเย ครหฺนฺโต นีรโย อปรชฺชติ ตตฺถ เอตฺตํ आयุปรมาณนฺติ
อตุโธ ฯ กาลมกาสีติ อปรชฺชมาเย ปกฺกนฺเต กาลํ อกาสิ ฯ

ปรหมฺนिरยฺนติ ปาฏฺิเยกฺโก ปรมฺนिरโย นาม นตฺถิ ฯ
อวิจิมหานิรยฺมฺหิเยว ปน ปรมฺคณนาย ปจิตฺตพฺเพ เอกสฺมี
จฺาน นีพฺพตฺติ ฯ วิสฺติขาริโกติ มากฺชเคน ปตฺถเณ จตฺตาโร
ปตฺถา โกสฺสรภูเจ เอโก ปตฺถโธ โหติ เตน ปตฺถเณ จตฺตาโร
ปตฺถา อาพฺุหํ จตฺตาริ อาพฺุหทานิ โทณํ จตฺโทณมา
มานิกา จตฺมานิกา ขาริ ตาย ขาริยา วิสฺติขาริโก ฯ
ติลวาโหติ มากฺชกานํ สุขุมตฺลานํ ติลสฺกญฺํ ฯ

อพฺพุโท นีรโยติ อพฺพุโท นาม ปาฏฺิเยกฺโก นีรโย
นตฺถิ ฯ อวิจิมฺหิเยว ปน อพฺพุทฺถณนาย ปจิตฺตพฺพุจฺานสฺเสตฺติ
นามํ ฯ นีรพฺพุทาทีสุปี เอสฺว นโย ฯ วสฺสคณนาปี ปเนตฺถ
#๑. ม. จิตฺตปฺปโทโสว ฯ ๒. ม. จสฺพุโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุปาลิวคฺควณณา หน้า ๕๓๗

เอว เวทิตพฺพา ยถว [๑] สํ สตฺสทสฺสทานิ โภทฺติ โหติ
เอว สํ สตฺสทสฺสโกทฺติโย ปโกทฺติ นาม โหติ สํ สตฺสทสฺสปฺปฏิ-
โกทฺติโย โภทฺติปโกทฺติ นาม สํ สตฺสทสฺสโกทฺติปโกทฺติโย นหุตํ
สํ สตฺสทสฺสทสฺสทานิ นินฺนหุตํ สํ สตฺสทสฺสทสฺสทานิ เอกํ
อพฺพุทํ ตโต วิสตีคฺคณํ นีรพฺพุทํ เอส นโย สพฺพุตฺถาติ ฯ

นวมํ ฯ

ทสมํ เหฏฺฐา วุตฺตนเยเนว เวทิตพฺพํ ฯ เสถํ สพฺพุตฺถ
อตุตฺตานเมวาทิ ฯ

ทสมํ ฯ

เถรวคฺโค จตฺตโต ฯ

อุปาลิวคฺควณณา

ปญฺจมสฺส ปจฺเม สาหเสนาติ สาหสิยกฺมฺเมน ฯ

ปฐมํ ฯ

ทฺติเย ภยานิตี จิตฺตฺตฺตราสภยานิ ฯ เวรานิตี อกฺุสฺลเวร-
ปฺกฺคฺลเวรานิ ฯ อริโย จสฺส ฌาโยติ สห วิปฺสฺสนาย มคฺโค ฯ
อิตี อิมสฺมี สติ อิํ โหตีติ เอว อิมสฺมี อวิชฺชาทิก
การณฺ สติ อิํ สงฺขาราทิกํ ผลํ โหติ ฯ อิมสฺสุปฺปาทา
อิํ อุปฺปชฺชตีติ โย [๒] ยสฺส สหชาตปจฺจโย โหติ ตสฺส อุปฺปาทา
#๑. ม. เอตฺถนฺตเร หิสฺสุโท อตฺถิ ฯ ๒. ม. เอตฺถนฺตเร ยสฺสาติ ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๓๘

อิตรํ อูปฺปชฺชติ นาม ฯ อิมสฺมึ อสตีติ อวิชฺชาทิกเก การณ
อสติ สงฺขาราทิกํ ผลํ น โหติ ฯ อิมสฺส นโรธาติ การณสฺส
อูปฺปวตฺตติยา ผลสฺส อูปฺปวตฺตติ โหติ ฯ

ทุตฺติยํ ฯ

ตติเย สณฺฐเปสฺสุนฺติ อิริยาปถมฺปิ วจนปถมฺปิ สณฺฐเปสฺสุ(๑) ฯ
อูปฺปสทฺทวินีตาติ อูปฺปสทฺทเทน มตฺตภาณินา สตฺถารา วินีตา ฯ
ปรโฆสฺสจฺจยา(๒) วาติ ปรสฺส วา วจนการณา ฯ เจตยิตาติ
ปกปฺปิตา ฯ มงฺกุฏฺฐาติ โทมนสฺสปฺปตฺตา นิตฺเตชา ฯ ปตฺตก-
ขนฺธาติ ปตฺตกขนฺธา ฯ สหรมฺเมนาติ สเหตุเกน สการณน
วจนน ฯ

ตติยํ ฯ

จตุตฺเถ วชฺชชยมาหิโตติ เอวํนามโก ฯ สพฺพํ ตปฺนติ
สพฺพเมว ทฺถกฺกรการิกาทปํ ฯ (๑) สพฺพํ ตปฺสฺสินฺติ สพฺพํ
ตปฺนิสฺสิตกํ ฯ ลฺลวาชินฺติ ทฺถกฺกรการิกาชีวิกานฺ โยคํ อนฺนฺยตฺตํ ฯ
การยฺหนฺติ ครหิตพฺพยฺตฺตกํ ฯ ปสฺสียนฺติ ปสฺสิตพฺพยฺตฺตกํ ฯ
เวณยโกติ สยํ อวินีโต อญฺเฬหิ วิเนตพฺโพ ฯ อูปฺปญฺญตฺติโกติ
น กิณฺจิปญฺญาเปตฺตุ สกฺโกติ ฯ อถวา เวณยโกติ สตฺต-
วินาสโก ฯ อูปฺปญฺญตฺติโกติ อปฺจจกฺขํ นิพฺพานํ ปญฺญาเปติ
สสฺสตาทีสุ (๔) กิณฺจิปญฺญาเปตฺตุ น สกฺโกติ ฯ น โส ภควา
#๑. ม. สณฺฐาเปสฺสุนฺติ.... สณฺฐาเปสฺสุ ฯ ๒. ม. ปรโตฆสฺสจฺจยา ฯ
#๓. ม. ทฺถกฺกรการิกํ ฯ ๔. ม. สยํกตาทีสุ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อุปาลิวคคุณณา หน้า ๕๓๘

เวนยโกติ โส ภควา เอวံ ยถาวโต ฌตฺวา กุสลากุสลํ
ปญฺญาเปนฺโต น อญฺเณน วินตฺพุโป น อญฺลสิกฺขิตฺตํ ๑ เย
จ ฌมฺเม อุปาทาย สโต ปญฺญาเปติ(๑) เตสํ ปญฺญาปนโต
น สตฺตวินาสโก สุวีนฺโต สฺสิกฺขิตฺตํ สตฺตวินายโกติ อตฺโถ ๑
ตสฺส จ ปญฺญตฺติโย สปฺปญฺญตฺติโยเยวาทิ ทสฺเสติ ๑

วิมุตฺตี วิมฺจฺจโต อกุสลา ฌมฺมาติ มิจฺจาทิภฺภูจิสฺงขาตํ
จิตฺตสฺส อธิมุตฺตี อธิมฺจฺจโต อกุสลา ฌมฺมา วฑฺฒนฺติ นาม ๑
ตํ สนฺชาเยตํ วุตฺตํ ๑ สาสเน ปน จิตฺตสฺส (๒)วิมุตฺติ สงฺขตํ
วิมุตฺติ กุสลานํเยว ปจฺจโย โหติ(๒) ๑

จตุตฺถํ ๑

ปญฺจเม ตฺถนฺหิ อโหสิตี สตฺตฺตฺพลทฺธิยํ ฌตฺวา อปฺจฺจํ
ปฺจฺจตฺตีติ ตฺถนฺหิ อโหสิ สพฺพํ สามุกฺกํสิกํ วต เมติ มยา
สพฺพปฺจฺจานํ อุตฺตมปฺจฺจํ ปฺจฺจนิโต สมโณ โภตโม สํสาเทติ
โน วิสฺสขฺเชติ นฺน น วิสฺสทิตฺตํ น สกฺโกติ วิสฺสขฺเชตฺตฺนฺติ เอวํ
ปาปิกํ ทิฏฺฐี มา ปฏฺฐิตฺตีติ ๑ ตทสฺสาติ ตํ เอวํ อุปฺปนฺนํ
ทิฏฺฐิคํ ภาเวย ๑

ปฺจฺจนฺตฺมฺนฺติ ยสฺมา มชฺฌิมเทเส นกรสฺส (๑)อุทฺทาล-
ปาการาทินิ ติรานิ วา โหณฺติ ทฺพฺพลานิ วา สพฺพโส
วา ปน [๔] มา โหณฺตุ โจราสฺงกา น โหติ ๑ ตสฺมาตํ อคฺคเหตฺวา
#๑. ม. ปญฺญาปฺยติ ๑ ๒. ม. วิมุตฺติสฺงขาโต วิมุตฺติ กุสลานํเยว
#ปจฺจโย โหติ ๑ ๓. ม. อุทฺธาปาทีนิ ติรานิ วา โหณฺตุ ๑
#๔. ม. เอตฺถนฺตฺเร มา โหณฺตุติ ทิสฺสตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ อุปาลิวคคุณณนา หน้า ๕๔๑

ยาวตา ทิฏฐิจุจฺจานนฺติ ขนฺธาปี ทิฏฐิจุจฺจานํ อวิชฺชาปี ผลฺโสปี
สญฺญาปี วิตฺถโกปี อโยนิโสมนสิกาโรปี ปาปมิตฺโตปี ปรโต-
โฆโสปี ทิฏฐิจุจฺจานนฺติ (๑) เอวํ ยตฺตํ อฏฺฐวโร ทิฏฐิจุจฺจานํ ทิฏฐิ-
การณํ นาม อตฺถิ ฯ อธิจฺจานนฺติ ทิฏฐาธิจฺจานํ (๒) อธิจฺตฺวา
อธิภวิตฺวา ปวตฺตาย ทิฏฐิยา เอตํ นามํ ฯ

ทิฏฐิปริยฺยจฺจานนฺติ กตฺมานิ อฏฺฐารส ทิฏฐิปริยฺยจฺจานานิ ฯ
ยา ทิฏฐิ ทิฏฐิถํ ทิฏฐิถกฺกหนํ ทิฏฐิกนฺตารํ ทิฏฐิวิสุทฺถํ ทิฏฐิ-
วิปฺพนทิตฺถํ ทิฏฐิสํโยชนํ ทิฏฐิสลฺลํ ทิฏฐิสมฺพาโห ทิฏฐิปลิโพโห
ทิฏฐิพฺนุชฺชํ ทิฏฐิปปาโต ทิฏฐานุสโย ทิฏฐิสนฺตาโป ทิฏฐิ-
ปริพาโห ทิฏฐิกนฺโถ ทิฏฐฺปาทานํ ทิฏฐาภินิเวโส ทิฏฐิ-
ปรามาโส ฯ อิมานิ อฏฺฐารส ทิฏฐิปริยฺยจฺจานานินิ (๓) เอวํ
วตฺตติฏฐิปริยฺยจฺจานํ ฯ สมฺมจฺจานนฺติ ทิฏฐิจุจฺจานสฺเสว เวจฺจํ ฯ
วตฺตตฺถเฆหํ ขนฺธา ปจฺจโย ทิฏฐินํ อุปาทาย
สมฺมจฺจานญฺเจนาติ (๔) สพฺพํ วิตฺถาเรตฺตพฺพํ ฯ โสตาปตฺติมคฺโค
ปน ทิฏฐิสมฺมุมาโต นาม สพฺพทิฏฐินํ สมฺมุมาตกตฺตา ฯ
ตมฺहनฺติ ตํ สพฺพํ อหํ ชานามิ ฯ กฺยาหํ วกฺขามิติ กิการณา
อหํ วกฺขามิ ฯ

นฏฺฐินํ ฯ

- #๑. พุ. ปฎิ. ๓๑/๓๐๔/๒๐๐ ฯ ๒. ม. ทิฏฐาธิจฺจฺจานนฺติ ทิฏฐินํ อธิจฺจฺจ ๑
- #๓. พุ. ปฎิ. ๓๑/๓๐๕/๒๐๑ ฯ ๔. พุ. ปฎิ. ๓๑/๓๐๔/๒๐๐ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๔๒

สตตเม สมมาทิกุกโกติ ยถาวทิกุกโก ๑

สตตม ๑

อูกเม อธิกรณสมุปปาทวูปสมกุตโลติ จตุนัน อธิ-
กรณานัน มูถิ (๑) คเหตุวา วูปสมเนน สมุปปาทวูปสมกุตโล
โหติ ๑

อูกฐม ๑

นวม ทูริสมภวานิ ทิถิ(๒) สมภวิตุ่ ทุกขานิ ทุตสหานิ
น สกกา อปเปสกุเขหิ อชโฆคาหิตุนติ วุตติ โหติ ๑
อรณณวนปตฺถานีติ อรณณานิ จ วนปตฺถานิ จ ๑ อารณณ-
กคณิปุฬาทเนน อรณณานิ คามนตฺ อติกมิตฺวา มนุสฺसानัน
อนุปจารกฺชานภาเวน วนปตฺถานิ ๑ ปนฺตานิติ [๑]ปริยนฺตานิ อติทฺหรานิ ๑
ทูกกริ ปวีเวกนฺต กายวิเวกั ทูกกริ ๑ (๔) ทูริกรมฺนติ อภิรมิตุน
สูกกริ ๑ เอกตฺเตติ เอกิภาเว ๑ ก็ ทสฺเสติ กายวิเวเก กเตปิ
ตตฺถ จิตฺตํ อภิรมาเปตุ่ ทูกกริ ๑ ทวยทวยอาราโม หิ อัย
โลโกติ ๑ หรฺนติ มณฺเฑติ หรฺนติ วิย ฆมฺสนฺติ (๕) วิย ๑ มโนติ
จิตฺตํ ๑ สมาริ อลภมานสฺสาคิ อุปจารสมาริ วา อปฺปนา-
สมาริ วา อลภนฺตสฺส ๑ ก็ ทสฺเสติ อีทิสฺสส ภิกฺขุโน
ติณฺปนณฺมิกาทิสฺสเทหิ วิเวหิ จ ภีสนเกหิ วนานิ จิตฺตํ
วิกฺขิปนฺติ มณฺเฑติ ๑ สํสีทิสฺสตีติ กามวิตกฺเกน สํสีทิสฺสตี ๑

- #๑. สี. มุถามูถิ ๑ ๒. ม. ทูริสมภวานีติ ๑
- #๓. ม. เอกถนฺตเร ปริยนฺตานิติ ทิสฺสตี ๑
- #๔. ม. กายวิเวโก ทูกกริโร ๑ ๕. ม. ฆมฺสนฺติ ๑

*เล่มที่ ๑๕ อุปลิวคควณณา หน้ ๕๔๑

อุปปลิวสสตีติ (๑) พยาปาทวีหีสาวิตกเกหิ อุทฐิ ปลิวสสตี ฯ (๒)

กณณสนุโรวิกนุติ กณณ โรวนุเตน (๓) กิพิตพัพ ฯ ปฎิจ-
สนุโรวิกนุติ ปฎิจ โรวนุเตน กิพิตพัพ ฯ ตตถ อุทกั
โธณทาย คเหตุวา ทวีสุ กณณเส อาสิณจัน กณณสนุโรวิก
นาม(๔) ปฎิจย อาสิณจัน ปฎิจสนุโรวิก นาม ฯ คารั วินุทตีติ
ปติฎจั ลกตี ฯ

โก จาหิ โก จ หตุณินาโคติ อหิ โก หตุณินาโค
โก อหิปี หิ(๕) ตีรจณานคโต อยมปี อิมิสสปี(๖) จตุตาริ ปาทา
มยหิปี จตุตาริว(๗) นนุ อุโกปี มย สมสมมาติ ฯ วงกนุติ(๘)
กุมารกานั กิพนกั ชุททกนงคัลลั ฆฎิกนุติ ทิมทณทเกน
รสสทณทาย (๘) ปหรณกิพัพ ฯ โมกขจิกนุติ สมปรีวตตกิพัพ
อากาเส ทณทกั คเหตุวา ฐมียิ วา สีสิ จเปตวา
เหฎฐุปริยาเวณ ปรีวตตนกิพนติ วุตตัง โหติ ฯ จิงคูลิกนุติ
ตลปณณาทีหิ กตัง วาตปฺปหารเณน ปรีพุกมนจกั ฯ
ปตตาทุหัง วุจจติ ปณณนาพิ ตาย วาลุกาทีนิ มินนตา
กิพนติ ฯ รกนุติ ชุททกรณั ฯ ธนุกนุติ ชุททกธนุเมว ฯ

อิธ โข ปน โวติ เอตถ โวติ นิปตมตตัง อิธ

- #๑. ม. อุปลิวสสตีติ ฯ ๒. ม. ปลิวสสตี ฯ ๓. สี. กณณโรวเนน ฯ
- #ม. กณณโรวเนน ฯ ๔. ม. กณณสิโรวิกา นาม ฯ
- #๕. ม. หิสทโท นตติ ฯ ๖. ม. มยหุปี ฯ ๗. ม. อิมิสสปี ฯ
- #๘. ม. วงกนุติ ฯ ๘. ม. รสสทณทกั ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๔๔

โฆ ปนาติ อตุโถ ๑ อิงฆ ตฺว อูปาลิ สงฺฆม วิหฺราหิตี
เอตฺถ อิงฺฆมาติ โจทฺนตฺถ นิปาโต ๑ เตน เถร์ สงฺฆมฆเณ
วิหฺรตฺถาย โจเทติ นาสฺส อรฺณฺณวาสํ อานุชานาติ ๑
กสฺมา อรฺณฺณเสนาสเน วสโต กิรฺสฺส วาสฺฐรเมว ปุริสฺสตี
น คนฺถชฺร์ ๑ สงฺฆมฆเณ วสนฺโต ปน เทวปี ชฺรฺรานิ ปุเรตฺวา
อรฺหตฺตํ ปาปฺณิสฺสตี วินยปีฎฺเฑจ ปาโมกฺโข ภวิสฺสตี ๑
อถสฺสาหํ ปริสฺมฆเณ ปุพฺพปตฺถนํ ปุพฺพาทินิหาริ (๑) กเถตฺวา
อิมํ ภิกฺขุํ วินยชฺรฺรานํ อคฺคกฺุจฺจเน จเปสฺสามิตี อิมมตฺถํ
ปสฺสฺมาโน สตฺถา เถรสฺส อรฺณฺณวาสํ นานุชานีตี ๑

นวมํ ๑

ทสมํ อุตฺตานตฺถเมวาตี ๑

ทสมํ ๑

อูปาลิวคฺโค ปญฺจโม ๑

ทฺติยปณฺณาสโก นิฎฺฐิตो ๑

#๑. ม. ปุพฺพาทินิหารญฺจ ๑ ๒. ม. นานุชานีตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ หน้า ๕๔๕

ตติยปณาสกาวณณา

สมณสยवासุตตวณณา

ตติยสฺส ปจเม สมณสยวาทิ สมณานํ อุปฺปชฺชนก-
สยวา ฯ สตตการีติ (๑) นีรนฺตรการี ฯ อพฺยาปชฺโฆติ นิตฺทุกฺโข ฯ
อิจฺจตฺตณฺตีสฺส (๒) โหตีติ อิทมตฺถํ อิม ปจฺจยาติ เอวมสฺส
ชีวิทปริกฺขารเสฺว โหติ ปจฺจเวกฺขิตฺปริโกกํ ปริกฺกชฺตีติ อตฺโถ ฯ

ปฐมํ ฯ

ทฺติยํ อุตฺตทานตฺถเมว ฯ

ปฐมํ ฯ

ตติเย วิราชนา โหตีติ สกฺกโต จ มกฺกโต จ วิรชฺณนํ
โหติ ฯ โน อาราชนาติ น สมฺปาทนา น ปรีปฺรการิตา
โหติ ฯ ปโหตีติ ปวตฺตติ ฯ

ตติยํ ฯ

จตฺตเถ ยถาทิกฺกชฺสมตฺตํ สมาทินฺนนฺติ ทิกฺกชฺนรฺูปน
ปรีปฺณณํ สมาทินฺนํ สกฺกํ กหิตํ ฯ เจตนาติ ตีสุ ทฺวาเรสุ
นิตฺพตฺติตเจตนาเว กหิตา ฯ ปตฺถนาติ เอวรฺูปํ สยฺนติ เอว
ปฏฺฐิตปฏฺฐนา(๓) ฯ ปณฺธิตี เทโว वा ภาวิสฺสามิ เทวณฺตโร
วาติ จิตฺตภูทฺตปนา ฯ สงฺขาราติ สมฺปยุตฺตสงฺขารา ฯ

จตฺตถํ ฯ

#๑. ม. สนฺตตการีติ ฯ ๒. ม. อิทมตฺถํ ตีสฺส โหตีติ ฯ

#๓. ม. ปฏฺฐนา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๔๖

ปลงจเม ปุเรจาริกฐเจเน ปุพพงคมา ฯ อนนุทเวทาคี
ตํ อนนุพนุชมานเมว ฯ

ปลงจมี ฯ

ณฐเจ นิชชรวตถุนีตี นิชชรรการณานิ ฯ มิจจนาทิกฐจ
นิชชชณณา โหตีตี อัย เหฐจา วิปสสนายปี นิชชชณณา เอวั
ปหีนา กสฺมา ปุณ คหิตาคี อสมุจฉินฺนตฺตา ฯ วิปสสนาย
หิ กิลจายปี นิชชชณณา น [๑] สมุจฉินฺนา ฯ มกุโค ปน
อุปฺปชชิตฺวา ตํ สมุจฉินฺนทตี น ปุณ วุฐจาคู เทตี ฯ ตสฺมา
ปุณ คหิตา ฯ เอวั สพฺพปเทสุ นโย เวทิตพฺโพ ฯ (๒)

เอตถ จ สมฺมาวิมุตติปจฺจยา จตุสฏฺฐิ ฌมฺมา ภาวนา-
ปารีปุรี คจฺจนฺตี ฯ กตเม จตุสฏฺฐิ โสตาปตฺติมกฺกขณ
อธิโมกฺขญฺเจเน สทฺธินฺนทฺธิยํ ปรีปุรตี ปคฺคหญฺเจเน วิริยิณฺนทฺธิยํ
อุปฺปญฺจานญฺเจเน สติณฺนทฺธิยํ อวิกฺเขปญฺเจเน สมานินฺนทฺธิยํ ทสฺส-
นญฺเจเน ปลยณินฺนทฺธิยํ ปรีปุรตี วิชานนญฺเจเน มนินฺนทฺธิยํ
อภินนฺทนญฺเจเน(๓) โสมนสฺสสินฺนทฺธิยํ ปวตฺตสนฺตติอธิปตฺตยญฺเจเน
ชีวิตินฺนทฺธิยํ ปรีปุรตี ฯ เป ฯ อรหตฺตผลกฺขณ อธิโมกฺขญฺเจเน
สทฺธินฺนทฺธิยํ ปรีปุรตี ฯ เป ฯ ปวตฺตสนฺตติอธิปตฺตยญฺเจเน ชีวิตินฺนทฺธิยํ
ปรีปุรตีตี เอวั จตฺตสฺ มกุเคสฺ จตฺตสฺ จ ผลเสสฺ อญฺจญฺจ หุตฺวา
จตุสฏฺฐิ ฌมฺมา ปารีปุรี คจฺจนฺตี ฯ

ณฐจฺจมี ฯ

#๑. ม. เอตถนฺตเร ปนสทฺโท อตฺถิ ฯ ๒. ม. โยเชตพฺโพ ฯ
#๓. ม. อภินนฺทนญฺเจเน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ สมณสญญาวคคุณณา หน้ ๕๔๗

สตตเม โชรนนติ อุกุชิโชรนํ ๑ ตสมิ หิ ชนปเท
มนุสสา ฅาตเก มเต น ฅาเปนนติ อวากุํ ปน ฅนิตวา
กุกมิย นิทหนติ ๑ อถ เนสํ ปุติกุกานํ อุกุชินิ นิหริตวา
โชรวิตวา ปุกุิปากุียา อุกุสสาเปตวา คนุขมาลาทีหิ ปุเชตวา
จเปนนติ ๑ นกขตเต ปตเต ตานิ อุกุชินิ คเหตุวา โรทหนติ
ปริเทวนติ ตโต นกขตติ กิพนติ ๑

สตตมํ ๑

อุกุจเม วิเรจนนติ โทสนิหรณเกสชชํ ๑ วิริตา โหติตี
นิหญา โหติ [๑] ๑

อุกุจมํ ๑

นวเม วมนนติ วมนเกสชชํ ๑ (๒)

นวมํ ๑

ทสมเม นิทฐมนิยาติ นิทฐमितพพา [๑] ๑

ทสมํ ๑

เอกาทสมเม องคปริปุรณตถิ สมมาทิกุกิเยว สมมา-
ฅาณนติ วุตตา ๑ เอวเมเต สพเพปิ อรหตตผลฐมา โหนนติ
อเสขสส (๔) ปวตตตตตา ปจจเวกขณฅาณมปิ อเสขนติ วุตติ ๑

เอกาทสมํ ๑

#๑. ม. เอตถนตเร ปนุทิตาติ ทิสสติ ๑ ๒. ม. วมนกรณเกสชชํ ๑

#๓. ม. เอตถนตเร นิทฐนตติ นิทฐมิตาติ ทิสสติ ๑ ๔. ม. อเสขา ๑

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนึป้ถวณณน้ หน้ ๕๔๘

ทวาทสม อเสจยยตี อเสขยเวว อเสขสนนตก
ว ๑ อมึน้ สุตเตน จึณน้สวัว กถึตตี ๑

ทวาทสม ๑

สมณสนนถววคค ปจโม ๑

ปจจโรหนึวคควณณน้

ทตยสส ปจเม ปญญึเยกค ปจจจ วึตสขชนนจ
กค ๑

ปจจม ๑

ทตยเย อเอกตว ๑

ทตย ๑

ตตยเย อุกุเทส อุกุทึสึตวตี มตคค นึกขึป้ตว ๑ สตถ
เจว สัวณณึตตี ปณจส จานนส เอตทคเค จปนเตน สตถร
สัวณณึต ๑ สมภววึตตี คณสมภวนนย สมภววึต ๑ ปโหตีตี
สกุโกตี ๑

อตึสึตวตี อตึกคมึตว ๑ ชนั ชนนตีตี ชนนตพค
ชนนตี ๑ ปสสึ ปสสึตีตี ปสสึตพค ปสสตี ๑ จกขุญตตี
จกขุ วึย ญต [๑] ชวต นึพคต ๑ ถวณญตตี ถวณสภว ๑
ชมมญตตี ชมมสภว ๑ พุรหุญญตตี เสญจสภว ๑ วตตตี
#๑. ม. เอตถนตเร ชวตตี ทึสสตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ ปจโจโรหณีวคควณณา หน้า ๕๔๕

วตตุ้ สมตโถ ๗ ปวตตาดิ ปวตเตตตุ้ สมตโถ ๗ อตตสส
นินเนตาดิ อตถึ นีหริตวา ทสเสตดา ๗ ยถา โน ภควาดิ
ยถา อมหากั ภควา พุยากรเยย ๗

ตติยั ๗

จตุตเถ อชิตติ (๑) เอว์นามโก ๗ จิตตภูจันสทานิติ จิตตูป-
ปาทสทานิ ๗ เยหิติ เยหิ จิตตภูจันสเทหิ อนุยถุชियมานา ๗
อุปรทฐาว ชานนติ อุปรทฐสมาติ วิรทฐา นิกคหิตา เอว์
ชานนติ วิรทฐา มยั นิกคหิตา มยั อาริปิต โน โทสสิติ ๗
ปณทิตวตถุณีติ ปณทิตภาวตถาย การณานิ ๗

จตุตถั ๗

ปญจเม อิริมึ ตีรนติ โลกิชยั อิริมตีร์ ๗ ปาริมึ ตีรนติ
โลกุตตรั ปาริมตีร์ ๗

ปารคามิโนติ นิพพานคามิโน ๗ ตีรเมวานุชาวตีติ สกุกาย-
ทิกุจิติร์เยว อนุชวติ ๗ ฐมเม ฐมมานุวตติโนติ สมมา อุกุชวเต
นวิเช โลกุตตรฐมเม อนุฐมมวตติโน ตสส (๒) ฐมมสสา-
นุกุจวิกาย สหสีลาย ปุพพภากปฏิปตติยา ปวตตมานา ๗
มจจุเชยั สุกุตตรนติ มจจุโน จันญัตติ เตญมิกวญุญั สุกุตตรั
ตริตวา ๗ ปารเมสสนตีติ นิพพานั ปาปุณิสสนติ ๗ โอกา
อนอกมามมาติ วญุญโต วิวญุญั อากมม ๗ วิเวเก ยตถ
#๑. ม. อชิตติ ๗ ๒. ม. ตสส ๗

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๕๐

ทรมนุติ ยสฺมี กายจิตตอุปฐิวิเวเก ทุรภิรมํ ตตฺรภิรติ-
มิจฺเจยฺย ฯ หิตฺวา กามเตติ ทฺวิเชปี กามे ปหาย ฯ อภิณฺจโนติ
นิปฺปลิโพไซ ฯ อาทานปฺฐินิสฺสกุเคติ คหณปฺฐินิสฺสกุคฺสงฺขาเต
นิพฺพานे ฯ อนุปาทาย เย รตาคิ จตุหิ อฺปาทานेหิ กิณฺจิปิ
อนุปาทียิตฺวา เย อภิรตา ฯ ปรีนิพฺพุตาคิ เต อปฺจย-
ปรีนิพฺพานेณ ปรีนิพฺพุตา นามาติ เวทิตฺวา ฯ

ปฺลจฺมํ ฯ

ฉฺฉฺจํ ภิกฺขุณฺเณ เทสิตี ฯ

ฉฺฉฺจํ ฯ

สฺตฺตเม ปจฺโจโรหณิตี ปาปสฺส ปจฺโจตารณํ ฯ (๑)
ปฺตฺตริตฺวาติ สฺนฺตริตฺวา ฯ อนุตฺรา จ เวลฺลํ อนุตฺรา จ
อฺคฺยาคารนฺติ วาลิการาสิสฺส จ อฺคฺคิอฺการสฺส จ อนุตฺเร ฯ

สฺตฺตมํ ฯ

อฺจฺจมํ ภิกฺขุสงฺฆสฺส เทสิตี ฯ เสสิ สฺพพฺคฺถ
อฺจฺจตฺตานตฺถเมวาคิ ฯ

อฺจฺจมํ ฯ

ปจฺโจโรหณิวิคฺโค ทฺติโย ฯ

#๑. ม. ปจฺโจโรหณํ ฯ

อังกุตรนิกายภูจกถา (มโนรตปุรณิ ๑) - หน้ที่ 551
*เล่มที่ ๑๕ หน้ ๕๕๑

ปริสุททวคคณณนา

ตติยสส ปจเม ปริสุททชาติ นิมมลา ๗ ปริโยทาตติ
ปภสสร ๗ ทุตียาทีนึ อุตตทานตถาเนวติ ๗

ปฐม ๗

ทุตียาทีนึ อุตตทานตถาเนวติ ๗

ทุตียาทีนึ ๗

ปริสุททวคคโค ตติโย ๗

ส้าวคคณณนา

จตุตถสส ปจเม ส้าวคคณณติ ภททกั สติถุจกั ๗

ปฐม ๗

ทุตียาทีนึ อุตตทานตถาเนวติ ๗

ทุตียาทีนึ ๗

ส้าวคคโค จตุตถโ ๗

อริยมคคคโค อุตตทานตถโเยวติ ๗

ตติยปณณาสโก นิงุจโ ๗

*เล่มที่ ๑๕ หน้า ๕๕๒

จตุตถปณณาสกขณณา

ชาณสุโธณิกขณณา

จตุตถสุต ปฐมาทีนึ อุตตทานตถาเนวาติ ฯ

จตุตถสุต ฯ

อฏฐเม โลกเหตุกมปีติ ปาณาติปาทสุต โลโก

อุปนีสสยโกฎฐิยา เหตุ โหติ โทสโมหสมปยุตโตปิ ฯ อิมินา

อุปาเยน สพพตถ อตโต เวทิตพุโพ ฯ

อฏฐมึ ฯ

นวมะ ปริกุกมนั โหติติ ปริวชชนั โหติ ฯ

นวมึ ฯ

ทสมะ กมมารปุตตสุสาติ สุวณณการปุตตสุต ฯ กสุต

โน ตวนติ กสุต นุ ตวั ฯ ปจจนาฎมิกาติ (๑) ปจจนาฎมิวาสิกา ฯ

กมณทลุกาติ กมณทลุชาริโน ฯ เสवालมาติกาติ เสवालมาลา

วिय ชาเรนติ ฯ เสवालปญนิวาสิตาติปิ วุตตเมว ฯ อุทโกโรหกาติ

สายตติยกั อุทโกโรหนานุโยคมนนุชุตตา ฯ อามเสยยาสิติ หตุเถน

ปริมชเชยยาสิ ฯ

ทสมึ ฯ

#๑. ม. สายตติยกั... ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ชาณสุโสณวิคควณณา หน้า ๕๕๑

เอกาทสเม อุปกปฺปตฺติ ปาปฺณาตฺ ๑ จาเนติ โอกาเส ๑
โน อุกฺจาเนติ โน อโนกาเส ๑ เนรยิกานํ อหาโร นาม
ตตฺถ นิพฺพตฺตณกมฺเมว ๑ เตเนว हि ते तत्तु यथाเปตฺติ ๑
ติรจฺจานโยนิกานํ ปน ตिณฺปนฺณาทิวเสน อหาโร เวทิตฺตโพ
มนุสฺसानํ โอทนกฺุมมาसाทิวเสน เทวานํ สุทฺธาโกชนาทิว-
วเสน ปิตฺติวิสัยิกานํ เขฬสฺสิงฆาณิกาทิวเสน ๑ ยํ วา ปนฺนสฺส
อิโต อนฺนูปฺเวจฺจนฺตํ ยํ ตสฺส มิตรตาทโย อิโต ททฺนตา
อนฺนูปเวเสนฺติ ๑ ปิตฺติเวสัยิกาเอว हि प्रतत्तुपञ्चिविनो โหन्ति
न अण्णेषां प्रेरहि तिन्नं อุปกปฺปติ ๑

ทายโกปิ อนิप्สโลติ ยํ สนฺชาย ตํ ทานํ तिन्नํ
ตสฺส อุปกปฺปตฺตุ วา มา วา ทายเกน ปน น สกฺกา
นิप्สเลน ภวฺตุ ทายโก ตสฺส ทานสฺส วิปากํ ลภตีเยว ๑
อุกฺจาเนปี ภวํ โคตโม ปริกปฺปิ วทิตฺติ อโนกาเส
อุปฺปนฺเนปี ตสฺมีณตเก ภวํ โคตโม ทานสฺส ผลํ
ปริกปฺเปตีเยว ปญฺญาเปตีเยวติ ปุจฺจติ ๑ พฺราหฺมณฺสฺส
हि เอวํ तिन्नสฺส ทานสฺส ผลํ ทายโก น ลภตีติ
ลทฺธิ ๑ อถสฺส ภควา ปญฺหํ ปฏฺิขานิตฺวา ทายโก
นาม ยตฺถ กตฺถจิ ปุณฺณผลฺลุปञ्चิวฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจฺจ
ผลํ ลภตีเยวติ ทสฺเสตฺตุ อิธ พฺราหฺมณาตฺติอาทิมาย ๑ โส
ตตฺถ ลาภี โหตีติ โส ตตฺถ หตฺถิโยนิยํ นิพฺพตฺโตปี

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๕๔

มงคลหตฺถิภูจกถานํ ปตฺวา ลากิ โหติ ฯ อสฺสาทีสุปี เอเสว
นโย ฯ

เอกาทสมํ ฯ

ชาณฺสุโธณิวกุโค ทฺติโย ฯ

สาธฺวฺกุโค อุตฺตานตฺโตเยวาติ ฯ

จตุตฺตปณฺณาสโก นิภูจฺโติ ฯ

กรชกายวคฺควณณา

ปณฺจมสฺส ปจฺมาทีนิ อุตฺตานตฺตานเว ฯ

ปณฺจมสฺส ฯ

นภูเจ สํสฺปฺปตีปริยายํ (๑) โว ภิกฺขเว ชฺมมฺปริยายนฺติ
สํสฺปฺปนสฺส การณํ เทสนาสงฺขาตํ ชฺมมฺเทสนํ ฯ สํสฺปฺปตีติ
ตํ กมฺมํ กโรนฺโต อสฺปฺปตี ปริสฺปฺปตี วิปฺพนฺทติ ฯ ชิมฺหา
คตีติ เตน กมฺเมน ยํ คตี คมฺิสฺสตี สา ชิมฺหา โหติ ฯ
ชิมฺหุปฺปตฺตีติ ตสฺส ยํ คตี อฺปฺปชฺชิสฺสตี สาปี ชิมฺหา
โหติ ฯ สํสฺปฺปชาตีกาติ สํสฺปฺปนสฺภาวา ฯ ภูตา ภูตสฺส อฺปฺปตฺติ
โหตีติ ภูตสฺมา สภาวโต วิชฺชมานกมฺมา สตฺตสฺส นีพฺพตฺติ
โหติ ฯ ผสฺสา ผฺสนฺตีติ วิปากผสฺสา ผฺสนฺติ ฯ

นภูจฺฐิ ฯ

#๑. ม. สํสฺปฺปนียปริยายํ ฯ ๒. ม. สํสฺปฺปนสฺส ฯ

*เล่มที่ ๑๕ รัชกายวคควณณา หน้า ๕๕๕

สตตเม สยเจตนิทานนุติ เจเตตวา ปกปเปตวา กตานิ ฯ
 อุปจิตานนุติ จิตานัน วฑุฒิตานัน ฯ อุปปฏิสัวิทิตวาติ เตสั
 กมมานัน วิปากัน อเวทียิตวา ฯ พุยนุตีภวานุติ วิคตनुตภาว
 เตสั กมมานัน ปริจเจทปริวณุมการณัน ฯ (๑) ตลยจ โข ทิฏูเจว
 ฐมเมติ ตลยจ โข วิปากัน ทิฏูฐฐมเมเวทนิยั ทิฏูเจว ฐมเม
 อุปปชชติ ฯ (๒) อุปปชชติ (๓) อุปปชชเวทนิยั อนนุตเร อตตภาเว ฯ
 อุปเร วา ปริยาเยติ อปราปริยเวทนิยั ปน สัสารปวตเต
 สติ สตสหัสสเมว อตตภาเวติ ฯ (๔) อิมินา อิทั ทสเสติ สัสารป-
 วตเต สติ ลทฐวิปากการหกมเม (๕) น วิชชติ โส ชคตีปเปเทโส
 ยตถ จิตโต มุจเจยย ปापกมมาติ ฯ ตिवิธาติ ติปปการา ฯ
 กายกมมุนตสนโทสพยาปคตีติ (๖) กายกมมุนตสส โทสสงฆาตา(๖)
 วิปคตี ฯ อิมินา นเยน สพพพานิ เวทิตพพานิ ฯ

สตตมัม ฯ

อฏฐเม อปณณโก มณิตี สมนุตโต จตุรสุโส ปาสโก ฯ

อฏฐมัม ฯ

นวมเม ทุกขสสาติ วิปากทุกขสส ฯ วณูทุกขสเสว วา ฯ
 อิมสุมิ สุตเต มณิโอบมัม นตถิ ฯ เอว วิคตาทิขุโฆติ เอตถ (๗)
 #๑. สี่. ปริจเจทปริวณุมตากรณัน ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตถิ ฯ
 #๓. ม. อุปปชชนุติ ฯ ๔. สี่. สหสสิเม อตตภาเว ฯ ม. สหสสิเมปี
 #อตตภาเวติ ฯ ๕. ม. ปฏิสทฐวิปากการหกมเม ฯ
 #๖. ม. กายกมมุนตสงฆาตา ฯ ๗. ม. อัย ปาโฐ นตถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ ทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๕๖

เอวนุตติ นิปาตมตต์ ๑ ยถา วา เมตต์ ภาเวนตา วิคตาทิขณา
ภานุตติ เอว วิคตาทิขโม ๑ เอวมสฺส วิคตาทิขมตาทิหิ
นีวณวิขมฺภนํ ทสฺเสตฺวา อิทานิ อกุสณิสฺสรณานิ กเถนุโต
เมตฺตาสหคเตนาตีอาทิมาย ๑ อปฺปมาณนุตติ อปฺปมาณสฺตฺตา-
รम्मณตฺตย วา จินฺณวสีตฺตย วา อปฺปมาณํ ๑ ปมาณกตฺติ
กมฺมํ นาม กามาวจรกมฺมํ ๑ น ตํ ตตฺตฺราว ติฏฺฐตีตี ตํ
มโหเม(๑) ปริตฺตํ อุทกํ วีย อตฺตโน โอกาถํ คเหตุวา
จาทู น สกโกตี อถโข นํ โอเม ปริตฺตํ อุทกํ วีย
อิทเมว อปฺปมาณํ กมฺมํ อชฺโฆตฺตริตฺตวา อตฺตโน วิปากํ
นิพฺพตฺเตตี ๑

ทหฺรตฺตเคตี ทหฺรกาลโต ปฏฺฐาย ๑ นายิ กายิ อาทาย
กมฺนิโยตี อิมิ กายิ คเหตุวา ปรโลกํ คนฺตุํ นาม น
สฺกกาตี อตฺโต ๑ จิตฺตฺนฺตโรตี จิตฺตการโณ อถวา จิตฺเตเนว
อนฺตฺริโก ๑ เอกสฺเสว หิ จุติจิตฺตสฺส อนฺตฺตรา ทุติยปฏิสฺสนฺธิ-
จิตฺเต เทโว นาม โหตี เนรยิโก นาม โหตี ตฺริจฺฉานคโต
นาม โหตี ๑ ปุริมฺนเยปี จ(๒) จิตฺเตน การณฺญเตน เทโว เนรยิโก
วา โหตีตี อตฺโต ๑ สพฺพนฺตํ อธิ เวทนียนฺติ ทิฏฺฐธมฺม-
เวทนียโกฏฺฐาสวเสเนตํ วุตฺตํ ๑ น ตํ อนฺทวิสฺสตีตี (๓) เมตฺตตฺตย
อุปฺปชฺชเวทนียภาวสฺส อุปฺจฺฉินฺนตฺตวา อุปฺปชฺชเวทนียวเสน
#๑. ม. มโหโฆ ๑ ๒. ม. ปุริมฺนเยปี ๑ ๓. ม. น ตํ อนฺตํ ภาววิสฺสตีตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ กรชกายวคควณณา หน้ ๕๕๗

อนคตํ น ภวิสสตี ๑ อิทํ ปน (๑) โสตาปนุสททาคามีอริย-
ปคฺคสถานํ ปจฺจเวกฺขณํ เวทิตพฺพํ ๑ อนาคามีตยาตี ฉานานา-
คามิตาย ๑ อิช ปรยฺยสฺสตี อิมสฺมี สาสเน ปรยฺยา [๒] นาม
สาสนจริตยา อริยปรยฺยาตี จิตฺตฺส(๑) อริยสาวกสฺสตี อตฺถโธ ๑
อตุตฺถี วิมุตฺตินฺตี (๔) อรหตฺตํ ๑

นวมํ ๑

ทสมํ อุตฺตทานตฺถเมวาทิ ๑

ทสมํ ๑

กรชกายวคฺโค ปฐโม ๑

ทุตฺยสฺส ปจฺมํ อาที กตฺวา สพฺพา เปยฺยาลตฺนตี

อุตฺตทานตฺถเมวาทิ ๑

ทสกนิปาตวณณา นิฏฺฐิตา ๑

#๑. ม. ปนสทฺโท นตฺถิ ๑ ๒. ม. เอตฺถนตฺเร อิชปรยฺยาตี ทิสฺสตี ๑

#๓. สี. ยุตฺตสฺส ๑ ๔. ม. อุตฺตริ วิมุตฺตินฺตี ๑

*เล่มที่ ๑๕ หน้า ๕๕๘

เอกาทสกนิปาตวณณา

นิสฺสยวคฺควณณา

เอกาทสกนิปาตสฺส ปจฺมาทีนึ เหฎฺฐา วุตฺตณยานเวย ฯ

เกวลญฺเหดฺธ อาทีโต ปญฺจสุ นึพฺพิทาวีราคํ ทูริชา กิณฺทิตฺวา

เอกาทสฺสกานึ กตานิ ฯ

ฉฺญฺเจ สิกฺขาปจฺจกฺขานํ อธิกํ ฯ

ฉฺญฺจํ ฯ

สฺตฺตมเม ทิฏฺฐาทีนึ(๑) อตฺถเณ อตฺถโถติ อตฺถเณ สทฺธิ

อตฺถโถ ฯ พฺยณฺชเนน พฺยณฺชนนฺติ พฺยณฺชเนน สทฺธิ พฺยณฺชนํ ฯ

ถํสนฺทิสฺสตีติ ปวตฺตติสฺสตี ฯ (๒) สเมสฺสตีติ สมานํ ภวิสฺสตี ฯ น

วิกฺคยฺทิสฺสตีติ น วิรุชฺฌิสฺสตี ฯ (๓) อกฺคปทสฺมิณฺติ นึพฺพานเวย ฯ

สฺตฺตมํ ฯ

อญฺจเม ปจฺจเวกฺขณา กถิตา ฯ

อญฺจมํ ฯ

นวมเม โทณฺนิยา พทฺุโรติ ยวสฺสฺสโทณฺนิยา สมิเป พทฺุโร ฯ

อนนฺตรํ (๔) กริตฺวาติ อพฺกนฺตเร กตฺวา ฯ ฉายตีติ จินฺเตติ ฯ

ปชฺฉฉายตีติ อีโต จีโต จ นานปฺปการกฺชฌานํ (๕) ฉายติ ฯ

#๑. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ ๒. ม. สมฺปวตฺตติสฺสตี ฯ

#๓. ม. วิรุชฺฌิสฺสตี ฯ ๔. ม. อนนฺตรํ ฯ ๕. ม. นานปฺปการกํ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ นิสยวคฺควณณา หน้า ๕๕๕

นิชฺฌายตีติ นินฺนฺตฺรวเสณ นินฺนฺตฺริ ฌายติ ฯ ปจฺวิมฺปิ นิสฺสาย
ฌายตีติ สฺมาปฺตฺติยํ สนิกฺนฺตฺติกวเสเนตฺติ วุตฺตํ ฯ สฺมาปฺตฺติยณฺหิ
สนิกฺนฺตฺติกตฺตา เอส ขพฺุงฺโก(๑) นาม กโต ฯ อปาที่สุปี เอสเว
นโย ฯ

กถญจ สนฺธ (๒) อาชานียฌายิตฺติ โหตีติ กถํ การณาการณํ
ชานนฺตฺสฺส สินฺทฺรวสฺส ฌายิตฺติ โหติ ฯ ยถา อਿณฺนฺตฺติอาที่สุ
อิณฺสทิสํ พนฺธฺนสทิสํ ธนชานิสทิสํ กสิสฺงฺขาตฺมมหาปฺราธสทิสญจ
กตฺวา อตฺตโน อภิมุขสฺส ปโตทสฺส อชฺโฆหรณฺสฺงฺขาตํ ปตฺนํ
ปฺสฺสตีติ (๔) อตฺโต ฯ

เนว ปจฺวี นิสฺสาย ฌายตีติ สฺมาปฺตฺติสฺขนิกฺนฺตฺติยา
อภาเวณ ปจฺวีอามฺมณฺย จตฺกุกปฺลยจกฺขฺฌานสฺลยณฺย น
ฌายติ นิกฺนฺตฺติยา อภาเวเนว โส อาชานิโย นาม โหตีติ ฯ
วิภูตฺติ(๕) ฌายติ(๖) นินฺนฺตฺติวามมณฺย ผลสฺมาปฺตฺติยา ฌายติ ฯ
ปจฺวิยํ ปจฺวีสฺลยณฺย วิภูตฺตา โหตีติ ปจฺวารมฺมณฺยา(๗) อฺุปฺปนฺนา
จตฺกุกปฺลยจกฺขฺฌานสฺลยณฺย วิภูตฺตา ปากฺกฺวา โหติ ฯ วิภูตฺตา
ภนฺเต รุปฺสฺลยณฺย อวิภูตฺตา อญฺุจิกสฺลยณฺยติ อิมสฺมิมฺหิ สฺตฺเต
สฺมตฺติกมฺสฺส อตฺติตฺตย วิภูตฺตา วุตฺตา อธิ ปน วิปฺสฺสนา-
วเสณ อนิจฺจทฺกฺขณตฺตโต ทิฏฺฐตฺตา วิภูตฺตา นาม ชาทา ฯ
#๑. ม. ขพฺุงฺโก ฯ ๒. ม. สทฺธ ฯ ๓. ม. ธนชานิสทิสํ ฯ
#๔. ม. วิปฺสฺสตีติ ฯ ๕. ม. อยฺ ปาโฐ นตฺติ ฯ
#๖. ม. ฌายติ จ ปนาติ ฯ ๗. ม. ปจฺวารมฺมณฺเย ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เอกาทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๖๐

อาโปสณฺหาทีสุปี เอเสว นโย ฯ เอวเมตถ เหฏฺฐา วีย
สมาปตฺติวเสน สมตฺตีกมฺ อวตฺวา วิปฺสฺสนาจารวเสน (๑)
สมตฺตีกโม วุตฺโต ฯ เอวํ ฌายีติ เอวํ วิปฺสฺสนาปฏฺิปาภูยิยา
อาคณฺตฺวา อุปฺปาทิตาย ผลสมาปตฺตียา ฌายนฺฺโต ฯ

นวมํ ฯ

ทสเม อจฺจนตฺตนิฏฺโฐติ อนฺตํ อตฺติตตฺตา (๒) อจฺจนตฺตสงฺขาตํ
อวินาสรมฺมํ นิพฺพานํ นิฏฺฐา อสฺสาติ อจฺจนตฺตนิฏฺโฐ ฯ อิมินา
นเยน เสสฺปทานิ เวทิตฺตพฺพานิ ฯ

ชเนตฺตสมฺมิตฺติ ชนิตฺตสมฺมิตฺติ ปชายาติ อตฺโต ฯ เย โคตฺต-
ปฏฺิสาริโนติ ये ชนา ตสมฺมิตฺติ โคตฺเต ปฏฺิสรรนฺติ อหํ โคตโม
อหํ กสฺสโปติ เตสฺส โลเก โคตฺตปฏฺิสาริสฺส ขตฺติโย เสฏฺโฐติ ฯ
อนุมตา มยาติ มม สพฺพญฺญุตตฺวาณน สทฺธิํ สํสนฺนเตตฺวา
เทสิตา มยา อนฺนญฺญาตา ฯ เสสํ สพฺพตฺถ อุตฺตानตฺถเมวาติ ฯ

ทสมํ ฯ

นิสฺสยวคฺโค ปจฺโม ฯ

#๑. ม. วิปฺสฺสนาจารวเสน ฯ ๒. สฺ. อตฺตีกนฺตฺตา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุสสติวคความณณา หน้า ๕๖๑

ทุตียสฺส ปจเม นานาวิหารหิ วิหฺรตฺนฺติ คิหิํ นิปฺพุโ
เอโก วิหาโร นาม นตฺถิ ตสฺมา อมฺหากํ อนิปฺพุทฺวิหาเรน
วิหฺรตฺนฺตานิ เณ วิหาเรนาติ(๑) กตฺเรน นิปฺพุทฺวิหาเรน
วิหาตฺพฺพนฺติ ปุจฺจติ ฯ อาราทฺโกติ สมฺปาทโก ปรีปฺรูโก ฯ
ธมฺมโสตฺตมาปฺนโน พุทฺธานุสฺสตี ภาเวตีติ ธมฺมโสตฺตมาปฺนโน
หุตฺวา พุทฺธานุสฺสตี ภาเวตี ฯ

ปฺรํมํ ฯ

ทุตฺติเย คิลาณา วุฏฺฐิตฺติ คิลาโน หุตฺวา วุฏฺฐิตฺโต ฯ

ทุตฺติยํ ฯ

ตฺติเย กลฺยาณมิตฺเตติ สฺमितฺเต ฯ เอวเมตฺถ กลฺยาณมิตฺต-
วเสน สงฺฆานุสฺสตี กถิตา ฯ กพฺพีการภฺกฺขานนฺติ (๒) กามาวจร-
เทวานํ ฯ อสมยวิมฺตฺโตติ อสมยวิมฺตฺติยา วิมฺตฺโต จิณฺสาสโว ฯ

ตฺติยํ ฯ

จตุตฺเถ โโก นาม อัยฺ สฺสุทฺติ ภิกฺขุติ ชานนฺโตปิ
สตฺถา กถาสมฺภูจาปฺนตฺถิ ปุจฺจติ ฯ สทฺธสฺส (๓) อฺุปาสกสฺส
ปฺุตฺโตติ อนาถปฺณฺทิกํ สนฺธายาห ฯ อนาถปฺณฺทิกสฺส หิ
โส ปฺุตฺโต อตฺตโน จุพฺปีตฺ สนฺติเก ปพฺพุชิตฺ อถ นํ
#๑. ม. วิหาเรน ฯ ๒. ม. กพฺพีการาหารภฺกฺขานนฺติ ฯ
#๓. ม. สฺทฺธสฺส ฯ ๔. ม. อัยฺ. ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เอกาทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๖๒

สุภูติเตโร อาทาย สตุล สนุติกั อคมาสิ ฯ สทุธาปทานะสูติ
สทุธานัน ปุคฺคลานัน อปทานะสุ ลกฺขณะสุ ฯ

จตุตถิ ฯ

ปลฺยเจม สุขั สุปตีติ ยถา เสสชนา สมปริวตฺต-
มานา กากจฺจมานา ทุกฺขั สฺพนฺติ เอวํ อสุปีตฺวา สุขั
สุปตี ฯ นิทฺทํ โอกฺกมนฺโตปี สฺมาปตฺตี สฺมาปโน วีย ฯ

สุขั ปฏฺิพฺพชฺฉิตฺติ ยถา อญฺเณ นิตฺถุนนฺตา [๑] สมปริ-
วตฺตนฺตา ทุกฺขั ปฏฺิพฺพชฺฉนฺติ น เอวํ ตํ ปฏฺิพฺพชฺฉิตฺวา(๒)
วิกสมานัน วีย ปทุมํ สุขั นิพฺพิกาโร ปฏฺิพฺพชฺฉิตฺติ ฯ

น ปาปกั สฺปิณฺ ปสฺสตีติ สฺปิณฺ ปสฺสนฺโตปี ภาทกเมว
สฺปิณฺ ปสฺสตี เจตฺยิ วฺนทฺนฺโต วีย ปฺฐั กโรนฺโต วีย จ ฐมฺมํ
สฺจฺฉนฺโต วีย จ โหตี ฯ ยถา ปนญฺเณ อตฺตานัน โจรเห
สมปริวาริตฺติ วีย วาเพหิ อฺปทฺทตฺติ วีย ปปาเต ปตฺนตฺติ วีย
จ ปสฺสนฺติ น เอวํ ปาปกั สฺปิณฺ ปสฺสตี ฯ

มนฺุสฺसानัน ปิโย โหตีติ อฺเร อามฺกฺกมฺคฺคตาหาโร วีย สีเส
ปีลนฺธิตมาลา วีย จ มนฺุสฺसानัน ปิโย โหตี มนาโป ฯ

อมนฺุสฺसानัน ปิโย โหตีติ (๓)ยเถว มนฺุสฺसानัน ปิโย
เอวํ อมนฺุสฺसानัน ปิโย โหตี(๓) วิสาขตฺเตโร วีย จ(๔) ฯ วตฺถุ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร วิชฺมกฺกมานาติ ทิสฺสตี ฯ

#๒. ม. เอวํ อปฺปฏฺิพฺพชฺฉิตฺวา ฯ

#๓. ม. ยเถว มนฺุสฺसानัน อมนฺุสฺसानมฺปิ ปิโย โหตี ฯ

#๔. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุสสตีวคฺควณฺณา หน้า ๕๖๓

วิสุทฺธิมคฺเค (๑) เมตฺตาทกมฺมกุชานนิตฺเทเส วิตุถาริตเมว ฯ

เทวตา รกฺขณฺตีติ ปุตุตฺตมิว มาตาปิตโร เทวตารกฺขณฺตี ฯ

นาสุส อคฺคิ วา วิสฺส วา สตุถิ วา กมฺตีติ

เมตฺตาวิหาริสฺส กายเ อุตฺตราย อุปาสิกาย วีย อคฺคิ วา

ตัยฺยุตฺตภาณจฺวุฬิวตุเถรสฺส วีย วิสฺส วา สวกิจฺจสามเณรสฺส

วีย สตุถิ วา น กมฺติ น ปวิสฺติ นาสฺส

กายิ วิโกเปตีติ วุตฺตํ โหติ ฯ เชนฺวตุถถปิ เจตฺถ กถยณฺตี ฯ เอกา

กิริ เชนฺ วจฺจกสฺส จีรชาริ มุญฺจมานา อฏฺฐาสิ เอโก

ลฺลทฺทโก ตํ วิชฺฌิสฺสามิตี หตุเถน สมฺปริวตฺเตตฺวา ทิมฺทณฺฑํ

สตุตี มุญฺจิ ฯ สาทสฺสา สริริ อหจฺจ ตาลปณฺณํ วีย

วฏฺฐุมาณา กตา เนว อุปจารพเลน น อุปฺปนาพเลน เกวลิ

วจฺจเก พลวหิตฺติตฺตตาย ฯ เอวฺมทานุภาวา เมตฺตา ฯ

ตุวฏฺฐิ จิตฺตํ สมาริยตีติ เมตฺตาวิหาริโน จิปปฺเมว จิตฺตํ

สมาริยตี นตุถิ ตสฺส ทนฺชาริยิตฺตํ ฯ

มุขวณฺโณ วิปฺปัสสีทตีติ พนฺธนา ปมุตฺตํ ตาลปกุกิ (๒) วีย

จสฺส วิปฺปสฺสนฺนวณฺณํ มุขํ โหติ ฯ

อสมฺมุโพห กาลิ กโรตีติ เมตฺตาวิหาริโน สมฺโมหฺมรณฺ

นาม นตุถิ อสมฺมุพฺโพห(๓) ปน นิตฺทํ โอกกมฺนฺโต วีย กาลิ กโรตี ฯ

#๑. วิสุทฺธิมคฺค. พุรฺหมฺวิหารนิตฺเทส. ๒/๑๑๕ ฯ

#๒. ม. ปวตฺตตฺตาลปกุกิ ฯ ๓. ม.อสมฺมุพฺโพห ปน ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เอกาทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๖๔

อุตุตรี อปปฏิวิฆณโตติ เมตตาสมาปตติโต อุตุตรี
อรหตติ อธิคนตุ อสกุโกนโต อโต จวิตุวา สุตตปพพุโ
วีย พุรหุมโลกิ อุปชชตีติ ฯ

ปณจมี ฯ

ณภูเจ ทสโมติ โส หิ(๑) ชาติโคตตวเสน เจว สารป-
ปตตกุลคณนาย จ ทสเม จาเน คณียติ เตนสฺส ทสโมเตว
นามิ ชาตํ ฯ อญฺจนาคโรติ อญฺจนกรวาลี ฯ กุกุฏารามติ
กุกุฏเสฏฺฐจินา การิเต อารามे ฯ

เตน ภควตา ฯเป ฯ สมมทกฺขาโตติ เอตุถ อัยฺ สงฺเข-
ปตุโถ โย โส ภควา สมตีส ปารมิโย ปุเรตุวา สพุทฺธิเส
ภณฺชิตฺวา อนุตฺตรํ สมมาสมฺโพธิ อภิสมฺพุทฺโธ เตน ภควตา
เตสํ เตสํ สุตตานิ อาสยานุสยิ ชานตา หตฺถตฺเต จปีติ
อามลํ วีย สพุทฺธยฺยชฺชเม ปสฺสตา อปิจ ปุพฺเพ-
นิวาสาทิหิ ชานตา ทิพฺเพน จกฺขุณา ปสฺสตา ตีหิ วา
วิชฺชาหิ จหิ วา จ(๒) ปน อภิญฺญาหิ ชานตา สพุทฺธ
อปฺปฏิหเตน สมมตฺตจกฺขุณา ปสฺสตา สพุทฺธมฺมชานนสมตฺตถาย
ปณฺถาย ชานตา สพุทฺธสุตตานิ จกฺขุวิสยาตีตานิ ติโรกฺขทฺฐาทิ-
คตานิ จาปี รูปานิ อติวิสุทฺเธน มํสจกฺขุณา วา ปสฺสตา
อตุตฺทิตสาคาย สมาริพทฺฐจานาย ปฏฺฐิเวรปณฺถาย ชานตา
#๑. ม. โส หีติ นตฺถิ ฯ ๒. ม. จสทฺโท นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุสสติวคความณา หน้า ๕๖๕

ปรหิตสาธิกาย กรุณาปทญานาย เทสนาปณณาย ปสฺสตา
อนุตราชิกขมเม วา ชานตา นียยานิกขมเม ปสฺสตา
กิลีสารีนํ (๑) หตตฺตา อรหตา สมฺมา สามํ สพฺพขมฺมานํ
พฺพุตตฺตา สมฺมาสมฺพุทฺเตนาติ เอวํ จตุเวสารชฺชวเสน จตุหิ
การณฺเหหิ โถมิเตน อตฺถิ นุ โข เอกขมฺโม อกฺขาโตติ ฯ

อภิสงฺขตนฺติ กตํ อุปฺปาทิตํ ฯ อภิสงฺเจตยิตนฺติ เจติตํ
กปฺปิตํ ฯ (๒) โส ตตฺถ จิโตติ โส ตสฺมี สมถวิปสฺสนาขมฺเม
จิโต ฯ ขมฺมราเคน ขมฺมนนฺทียาติ ปททฺเวยฺหิ(๑) สมถวิปสฺสนาสฺ
ฉนฺทราโค วุตฺโต ฯ สมถวิปสฺสนาสฺ หิ สพฺเพน สพฺพิ
ฉนฺทรากํ ปริยาทียิตฺถํ สกฺโกนฺโต อรหา โหติ อสกฺโกนฺโต
อนาคามี โหติ [๔] ฯ โส สมถวิปสฺสนาสฺ ฉนฺทรากสฺส อุปฺปหิณฑฺตา
จตุตฺถขฺมานเจตนาเย สฺพุทฺธาเวเส นิพฺพุตฺตติ ฯ ออํ อจฺริยานํ
สมานตฺถกกา ฯ วิตฺถวาทิ ปนาห เตเนว ขมฺมราเคนาติ
วจนฺโต อกฺสเลน สฺพุทฺธาเวเส นิพฺพุตฺตติติ ฯ โส สุตฺตํ
อาหฺราหิตี วตฺตพฺโพ ฯ อทฺธา อณฺณํ อปสฺสนฺโต อิทเมว
อาหฺริสฺสตี ฯ ตโต วตฺตพฺโพ ก็ ปนฺทํ สุตฺตํ นิตฺตลํ อูทาหุ
เนยฺยตฺถนฺติ ฯ อทฺธา นิตฺตลนฺติ วกฺขตี ฯ ตโต วตฺตพฺโพ
เอวํ สนฺเต อนาคามีผลตฺถิเกน สมถวิปสฺสนาสฺ ฉนฺทราโค
#๑. ม. อรีนํ ฯ ๒. ม. เจตยิตํ กปฺปยิตํ ฯ ๓. ม. ปททฺเวยฺนปี ฯ
#๔. ม. เอตฺถนฺตเร โสตี ทิสฺสตี ฯ

*เล่มที ๑๕ เอกาทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๖๖

กตตพโพ ภวิสสุติ ฉนุทธาเค อุปฺปาทีเต อนาคามิผลํ ปฏฺฐิตุํ
ภวิสสุติ มา สุตฺตํ เม ลทฺทฺชฺนฺติ ยํ วา ตํ วา ทีเปหิ ฯ
ปลฺลํ ปุจฺฉนฺเตหิ (๑) อจฺริยสฺส สฺนฺติเก อุคฺคเหตุวา อตฺถรลํ
ปฏฺฐิวิชฺฌิตฺวา กเถตุํ วณฺณุตฺติ ฯ อกฺุสเลน หิ สกฺุเค กุสเลน
จ อปาเย ปฏฺฐิสฺนฺธิ นาม นตฺถิ ฯ วุตฺตญฺเหหํ ภควตา

น ภิกฺุเว โลภเชน กมฺุเมน โทสเชน กมฺุเมน โมหเชน
กมฺุเมน ทเวา ปลฺลายนฺติ มนฺุสฺสา ปลฺลายนฺติ ยา วา
ปนฺลฺลาปี กาจิ สฺุคฺติโย ฯ อถ โข ภิกฺุเว โลภเชน กมฺุเมน
โทสเชน กมฺุเมน โมหเชน กมฺุเมน นิรโย ปลฺลยายติ
ติรจฺฉานโยนิ ปลฺลยายติ ปีตฺติวิสโย ปลฺลยายติ ยา วา
ปนฺลฺลาปี กาจิ ทฺุคฺคฺติโยติ (๒)

เอวํ สลฺลน เปตพฺโพ ฯ สจฺ สลฺลชานาติ ฯ สลฺลชานาตุ ฯ
โน เจ สลฺลชานาติ กจฺจ ปาโตว วิหารํ ปวิสิตฺวา ยาคูํ
ปีวาทิ(๑) อฺุโยเชตพฺโพ ฯ

อยมฺปิ โข คหปติ เอกธมฺุโม สมฺุมทกฺุขาโตติ (๔)
เอกธมฺุมํ ปุจฺฉิตฺเตน อยฺปิ เอกธมฺุโม อกฺุขาโต อยฺปิ เอกธมฺุโม
อกฺุขาโตติ เอวํ ปุจฺฉาวเสน กถิตฺตฺตา เอกาทสปี ฐมฺุมา
เอกธมฺุโม นาม กโต ฯ อมตฺุปรปฺตฺติอตฺถเณ วา สพฺุเพปี

#๑. ม. กเถนฺเตน หิ ฯ ๒. อจฺ. ฉกฺุค. ๒๒/๓๑๐/๓๓๘ ฯ

#๓. ม. ปีวาทิ ฯ ๔. ม. อกฺุขาโตติ ฯ

*เล่มทํ ๑๕ อนุสฺสทวคฺคณณนา หน้า ๕๖๗

เอกธมฺโมติ วตฺตํ วฏฺฏติ ฯ

นิธิมุํ คเวสนฺโตติ นิธิ ปริเยสนฺโต ฯ สกิทเวาติ เอกปฺ-
ปโยเคนเว ฯ ถํ ปน เอกปฺปโยเคนเว เอกาทสนฺนํ นิธินํ
อธิคโม โหติติ อธิคจฺโจ อรณฺเเว ชีวิตวฺตฺตี คเวสมาโน
จฺรติ ฯ ตเมนํ อณฺตโร อตฺถจฺโร ทิสฺวา ทํ โภ จรฺสีติ
ปฺจฺจติ ฯ โส ชีวิตวฺตฺตี ปริเยสามิติ อาห ฯ อิตโร เตนหิ
สมม อากจฺจ เอตํ ปาสาณํ ปวตฺเตหิติ อาห ฯ โส ตํ
ปวตฺเตตฺวา อฺปรุปริฏฺจิตา วา กุจฺญิยา กุจฺญิ อาหจฺจ จิตา
วา เอกาทส กุมฺภิโย ปสฺสติ ฯ เอวํ เอกปฺปโยเคน เอกาทสนฺนํ
อธิคโม โหติติ(๑) ฯ

อาจฺริยธฺนํ ปริเยสฺสสนฺตีติ อณฺตติตฺถิยา หิ ยสฺส สนฺตีเก
สิปฺปํ อุกฺกณฺหนฺติ ตสฺส สิปฺปํคฺคหณฺโต ปฺเร วา ปจฺจ
วา อนุตฺรนฺตฺรา วา เกหโต นิหฺริตฺวา ธนํ เทนฺติ ฯ เยสํ
เกहे นตฺถิ เต ญาติสฺภาคโต(๒) ปริเยสนฺติ เตสมฺปิ(๓) เยสํ ตมฺปิ นตฺถิ
เตสํ(๔) สภาคโต ปริเยสนฺติ ฯ ตถา อลภฺมานา ภิกฺขุํปี จริตฺวา
เทนฺติเยว ฯ ตํ สนฺธาเยตํ วฺตฺตํ ฯ

ทํ ปนาหนฺติ พาหิรกา ตาว อนิยฺยานิเกปี สาสเน
สิปฺปมตฺตทายกฺสฺส ธนํ ปริเยสนฺติ อหํ ปน เอวํวิเช
นินฺยานิกาสาน เอกาทสฺวิธํ อมตฺตฺปตฺติปฺปฏิปทํ เทสนฺตสฺส
#๑. ม. โหติ ฯ #๒. ม. ญาติสฺภาคโต ฯ #๓. ม. เยสํ ตมฺปิ ฯ
#๔. ม. เต ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เอกาทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๖๘

อาจริยสุส ปุชั กี่ น กริสฺสามิ กริสฺสามิเยวาติ วทติ ฯ
ปจฺเจกทฺตฺสยฺเคน อจฺญาเทสีติ เอกเมกสฺส ภิกฺขุโน เอเกกั
ทฺตฺสยฺคั อทาสีติ อตุโถ ฯ สมฺมาจาร์วณั ปเนตฺถ เอวรूपั
โหติ ตสฺมา อจฺญาเทสีติ วุตฺตั ฯ ปณฺจสฺตั วิหารนฺตติ
ปณฺจสฺตคฺคฺชนิกั ปณฺณสาลั กอารีสีติ อตุโถ ฯ

ฉฐุจฺจั ฯ

สฺตฺตมเม ติสฺโส กถา เอกนาฬิกา จตฺรสุสา นิสินฺน-
วตฺตติกาติ ฯ ตตฺถ ปาลี วตฺวา เอเกกสฺส ปทสฺส อตฺถกถนั
เอกนาฬิกา นาม ฯ อปณฺชิตโคपालกั ทสฺเสตฺวา อปณฺชิตภิกฺขุ
ทสฺเสตฺวา ปณฺชิตโคपालกั ทสฺเสตฺวา ปณฺชิตภิกฺขุ ทสฺเสตฺวาติ
จตฺกั พนฺธิตฺวา กถนั จตฺรสุสา นาม ฯ อปณฺชิตโคपालกั
ทสฺเสตฺวา ปรีโยสานคฺมณั อปณฺชิตภิกฺขุ ทสฺเสตฺวา ปรีโยสาน-
คฺมณั ปณฺชิตโคपालกั ทสฺเสตฺวา ปรีโยสานคฺมณั ปณฺชิตภิกฺขุ
ทสฺเสตฺวา ปรีโยสานคฺมณฺนฺตติ อัย นิสินฺนวตฺตติกา นาม ฯ อัย
อิธ สพฺพจาริยานั อัจฉินฺนา ฯ

สฺตฺตมั ฯ

เอกาทสฺหิ ภิกฺขเว องฺเคหีติ เอกาทสฺหิ อคฺคณโกฏฺฐาเสหิ ฯ
โคคณนฺตติ โคมณฺทลั ฯ ปรีหริตฺนฺตติ คเหตุวา (๑) วิจริตฺตึฯ
ผาตี กาคฺคณนฺตติ วุฑฺฒิ อปาเทตฺตึฯ
#๑. ม. ปรีคฺคเหตุวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุสสติวคควณณนา หน้ ๕๖๕

อิฐาติ อิมสุมิ โลกเฯ น รูปญญ โหตีติ คณนโต
 วา วณนโต วา รูป น ชานาติฯ คณนโต น ชานาติ
 นาม อตฺตโน कुณัน สत् วา สหสฺสํ วาติ สงฺขยํ น
 ชานาติ โส คาวีสฺ หญาสุ วา ปลาตาสฺ วา โคคณํ
 คณตฺวา(๑) อชฺช เอตฺตกา(๒) น ทิสฺสนตีติ เทว ตีณิ คามนฺตรานิ
 วา อฏฺวี วา วิจฺรณฺโต น ปริเยสตีฯ อณฺเณถํ คาวีสฺ อตฺตโน
 โคคณํ ปวิฏฺฐาสฺปิ โคคณํ คเหตุวา(๑) อิมา เอตฺติกา คาวो
 น อมหากนฺติ ยญฺจिया โปเถตฺวา น นีหฺรตีฯ ตสฺส
 นญฺจา คาวियो นญฺจาว โหนฺติฯ ปรคาวियो คเหตุวา จรตีฯ
 โคสามิกา ทิสฺวา อยํ เอตฺตกํ กาลํ อมหากํ เชนฺ ทูหิตี
 ตชฺเชตฺวา อตฺตโน คาวियो คเหตุวา กจฺจนฺติฯ ตสฺส โคคณปี
 ปริหายตี ปญจ โครสปริโกคโตปี ปริพาหโร โหตีฯ วณนโต
 น ชานาติ นาม เอตฺติกา คาวี รตฺตา เอตฺติกา เสตา
 เอตฺติกา กาวา เอตฺติกา โอทาทาเอตฺติกา ปาฏฺฐาติ (๓) น
 ชานาติฯ โส คาวีสฺ หญาสุ วา ปลาตาสฺ วา ฯเปฯ
 ปญจโครสปริโกคโตปี ปริพาหโร โหตีฯ

น ลกฺขณกฺสโล โหตีติ (๔) คาวินํ สรีเร กถํ ธนฺสคฺติ-
 สฺลาทีเกทํ ลกฺขณํ น ชานาติฯ โส คาวีสฺ หญาสุ วา
 #๑. ม. คณตฺวาฯ ๒. ม.เอตฺตกาฯ ๓. ม. เอตฺติกา คาวีเสตาเอตฺติกา
 #รตฺตา เอตฺติกา กาวา เอตฺติกา โอทาทา เอตฺติกา กพฺราเอตฺติกา นีลาติฯ
 #๔. ม. น ลกฺขณกฺสโลตีฯ

*เล่มที่ ๑๕ เอกาทสกนิปัตวณณา หน้ ๕๗๐

ปลาตาสู วา อชช อสุกลกขณา จ อสุกลกขณา จ คาโว
 น ทิสสนตติ ๗เป ๗ ปญจโครสปริโภคโตปี ปริพาหโร โหติ ๗
 น อาสาฎิกิ สาฎตติ(๑) กุนนั ชาณุกณฎกาทีหิ ปหฎฎ-
 จานนสุ วโณ โหติ ๗ ตตถ นีลมงุขิกา อณทกานิ จเปนติ
 เตสั อาสาฎิกานิ นาม ๗ (๒) ตานิ ทณทเกน อปนตวา เกสชชั
 ทาทพพิ โหติ พาโล โคปาลโก ตถา น กโรติ ๗ เตน
 วุตตัม น อาสาฎิกิ สาฎตติ (๑) โหตติ ๗ ตสส กุนนั วณา
 วทณนติ คมฎิรา โหนติ ปาณกา กุจณิ ปวิสนติ คาโว
 เคลณฎาภิกูตา เนว ยาวทตถั ตินัน ขาทิตู น ปานียั
 ปาตุ สกโกนติ ๗ ตตถ กุนนั จิรั นิชชติ โคณานั ชโว
 หายติ อุกเขสมปิ ชีวิตนตตราโย โหติ ๗ เอวมสส โคลณปี
 ปริหายติ ๗เป ๗ ปญจ โครสโตปี ปริพาหโร โหติ ๗
 น วณั ปฎิจจาทตทา โหตติ กุนนั วุตตนเยเนว สณชชเต
 วณ (๔) เกสชชั ทตวา วาเกน วา จีรเกน วา พนุชิตวา
 ปฎิจจาทตพโพ โหติ ๗ พาลโคปาลโก ตัม น กโรติ ๗ อถสส (๕)
 กุนนั วณหิ ยูสา ปคุฆรติ(๖) ตา อณณมณณัน นันนสนติ ๗
 เตน อณเณสมปิ วณา ชายนติ ๗ เอวั คาโว เคลณฎาภิกูตา
 เนว ยาวทตถั ตินานิ ขาทิตู ๗เป ๗ ปริพาหโร โหติ ๗
 #๑. ม. หาเรตติ ๗ ๒. ม. อาสาฎิกาทิ นาม ๗
 #๓. ม. หาเรต ๗ ๔. ม. สณชชโต วโณ ๗ ๕. ส. อวสุส ๗
 #๖. ม. ยูสา ปคุฆรติ ๗

*เล่มที่ ๑๕ อนุสสตีวคณณนา หน้า ๕๗๑

น ชุม กตุตา โหตีติ อนุโตวสุเส ทำสมกสาที่น
อุสสนนกาเล โคลณ เวช ปวิภูเจ ตตุถ ตตุถ ชูโม กาดพุโพ
โหตี ฯ อปณตติโคपालโก ตํ น กโรติ โคลโน สพุพรตตี
ทำสาที่หิ อุปพุโต นิตุทำ อลภิตวา ปุนทิวเส อरणเย ตตุถ
ตตุถ รุกขมูลาที่สุ นิตุชิตวา นิตุทายติ ฯ เนว ยาวทตถ
ติณานิ ขาทิตุ ฯเป ฯ ปริพาหโร โหตี ฯ

น ติตถํ ชานาตีติ ติตถํปี สมนติ วา วิสมนติ วา
สกาหนติ วา นิกกาหนติ วา น ชานาติ ฯ โส อติตถณ
กาวิโย โอตาระติ ฯ ตาตี วิสมติตถเถ ปาสาณาที่นิ อุกมมนตีน
ปาทา ภิชชนติ ฯ สกาทำ คมภีรติตถํ โอติณณ กุมภีลาทโย
กาโว คณหนติ ฯ อชช เอตติกา กาโว นฏฐา อชชเอตติกา
กาโว นฏฐาติ วตตพุพตี อาปชชนติ ฯ เอวมสส โคลณปี
ปริทายติ ฯเป ฯ ปณจโครสโตปี ปริพาหโร โหตี ฯ

น ปีตํ ชานาตีติ ปีตํ [๑] อปีตํ น ชานาติ ฯ โคपालเกน
หิ อิมาย คาวิยา ปีตํ อิมาย น ปีตํ อิมาย ปานียติตถ
โอกาโส ลทุโร อิมาย น ลทุโรติ เอว ปีตาปีตํ ชานิตพุพ
โหตี ฯ อัย ปน ทิวสกาเถ อरणเย โคลณํ รุกขิตวา ปานีย
ปาเยสสามิติ นที่ วา ตพากํ วา คเหตุวา(๒) กจจติ ฯ ตตุถ
มหาอุสภา จ อนุสภา จ พลวคาวิโย จ (๓) พุพพลานิ เจว
#๑. ม. เอตถนตเร อปีตมปีติ ทิสฺสติ ฯ

#๒. ม. โอคาเหตุวา ฯ ๓. ส. มหาวสภา จ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เอกาทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๗๒

มหลิกานิจ โครูปานิ สิงเคหิ वा षासुगाहि वा पหริตุवा
อตฺตโน โอกาสि กตุवा อुरुปปมาณิ (๑) อุทกํ ปวิสิตฺวา ยถา
กามํ ปิวนฺติ ฯ อวเสสา โอกาสि อลภมานา तीरे जत्तुवा
กल्लमित्सग्गํ อุทกํ ปิวนฺติ वा अपीताเอว(๒) वा โหนฺติ ฯ
อถ โส โคपालโก ปิฏฺฐิจิํ ปหริตุवा पुनฺ อรณฺณํ ปเวเสตี ฯ
ตตฺถ अपीตา คาวิโย ปิपासाय सुสฺสमानา ยาวทตฺถํ ตินฺนानิ
ขาทิตฺถุํ न सग्गโณन्ति ฯ ตตฺถ कुณฺณํ चีริํ นิชฺชติ ฯ โคณฺนํ
ชโว หายตี ฯเป ฯ परिพาहिโร โหตี ฯ

น วิถี ชานาตีติ อयํ มคฺโค สโม เขโม อयํ วิสโม
สาสฺสโก สปปฏฺฐิโกยตี น ชานาตี ฯ โส สมํ เขมํ มคฺคํ
วชฺเชตฺวา โคคณฺณํ อิตฺริ มคฺคํ ปฏิปาเทตี ฯ ตตฺถ กาโว
สีหพฺยคฺขมาทินํ คนฺธเนน โจรปรสฺสเยน จ อภิกฺกตา ฆนฺต-
มิกสปปฏฺฐิภาคา คีวํ อุกฺขิปิตฺวา ติฏฺฐจฺจนฺติ เนว ยาวทตฺถํ
ตินฺนानิ ขาทนฺติ น ปานียํ ปิวนฺติ ฯ ตตฺถ कुณฺณํ चีริํ
นิชฺชติ ฯเป ฯ परिพาहिโร โหตี ฯ

น โคจรกฺุสโล โหตีติ โคपालเกนฺนํ หิ โคจรกฺุสเลน
ภวิตพฺพํ ปญฺจาหิกจาโร वा สตฺตาทิกจาโร वा ชานิตพฺพโโป ฯ
เอกาย ทิสาย โคคณฺณํ จาเรตฺวา पुनฺทิวเส ตตฺถ น จาเร-
ตพฺพโโป ฯ महता हि โคคณฺเนน อัจฉินฺณกฺุณฺณํ (๑) เภริตลํ วิย
#๑. ม. อुरुปปมาณิ ฯ ๒. ม. अपीताเอว ฯ ๓. ม. จินฺณกฺุณฺณํ

*เล่มทํ ๑๕ อณฺสสตีวภฺกฏณฺณา หน้า ๕๗๑

สทฺฐํ โหตี นิตฺตณฺ์ อุกกํปี อาลฺฬิสฺสตี ๑ (๑) ตสฺมา ปณฺจเม
วา สตฺตเม วา ทิวเส ปุณฺ ตตฺถ จาเรตฺ์ วภฺกฏตี ๑ เอตฺตเกณ
หิ ตินฺมปิ ปภฺวิวิทฺตฺ อุกกมฺปิ ปสํทตี อຍฺ ปน อิมံ
ปณฺจาทิกจาร์ วา สตฺตาหิกจาร์ วา น ชานาตี ทิวเส
ทิวเส รภฺกฏฐานะเวร ภฺกฏตี ๑ อถสฺส โคคโณ หริตฺตณฺ์
น ลภตี สภฺกฏตณฺ์ ขาทนฺโต กลลมิสฺสกํ อุกกํ ปีวตี ๑
ตตฺถ कुณฺ์ ชีรํ ฉิษฺชตี ๑เป ๑ ปริพาหโร โหตี ๑

อนวนเสสโทหิ จ โหตีตี ปณฺฑิตโคปาลเกณ หิ ยาว วจฺจ-
กสฺส มํสโลหิตํ สณฺจาทิ ตาว เอกํ เทว ธเน จเปตฺวา
สาวเสสโทหินา ภวิทพฺพํ ๑ อຍฺ วจฺจกสฺส กิณฺจิ อเสเสตฺวา (๒)
ทฺฐตี ๑ ชีรปโก วจฺจ โฉ ชีรปปาสาย สฺสสตี สณฺจาทุณ
สภฺโกตี(๑) กมฺปมานโ น มาตุ ปเรโต ปตีตฺวา กาลิ กโรตี ๑
มาตา ปุตฺตกํ ทิสฺวา มยฺหํ ปุตฺตโก อตฺตโน มาตุชีรํ
ปาตุํ น ลภตีตี ปุตฺตโสเกณ เนว ยาวทตฺถึ ตินฺมานิ ขาทิตุํ
น ปานียํ ปาตุํ สภฺโกตี ธเนสุ ชีรํ ฉิษฺชตี ๑ เอวมสฺส
โคคโณปิ ปริหาตี ๑เป ๑ ปณฺจโครสโตปิ ปริพาหโร โหตี ๑

कुณฺ์ ปตีภฺกฏฐานํ กโรนฺตีตี โคปิตโร ๑ คาโว ปริณายนฺตี
ยถารุจํ คเหตุวา กจฺจณฺตีตี โคปริณายกา ๑ เต น

#๑. ม. อาลฺฬีสฺตี ๑ ๒. ม. อนวนเสเสตฺวา ๑ ๓. ม. อสภฺโกนฺโต ๑

#๔. ม. อຍฺ ปาโลฐุ นตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ เอกาทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๗๔

อติเรกปุชชาติ ปณฺหิตโต โคปาลโก เอวรูปุ อุตเท อติเรก-
ปุชช ปุชเชติ ปณฺหิตํ โภกคฺคํ เทติ คณฺฐปณฺจกฺคฺคฺเกหิ มณฺเฑติ
มถํ ปิตนฺเชติ สิงฺเกสุ สุวณฺณรชตโกสเก จ จเปติ (๑) รัตติ ปทีป
ชาเลตฺวา เจลวิตานสฺส เหฏฺฐา สยาเปติ ฯ อัย ปน ตโต
เอกสฺกการมฺปิ น กโรติ ฯ อุตธา อติเรกปุชฺ อลภมานา
โคคณฺ น รกฺขณฺติ ปรีสฺสยํ น วาเรนฺติ ฯ เอวมสฺส โคคณฺปิ
ปรีหายติ ฯ เป ฯ ปณฺจโครสโตปิ ปรีพาหิโร โหติ ฯ

อิชชาติ อิมสฺมี สาสเน ฯ น รูปณฺญ โหตีติ จตฺตารี
จ(๒) มหาภูตานิ จคฺคฺนณฺจ มหาภูตานิ อุปาทายรูปนฺติ เอว
วคฺคํ รูปํ ทวีหากาเรหิ น ชานาติ คณฺนโต วา สมฺภูจฺจานโต
วา ฯ

คณฺนโต น ชานาติ นาม จกฺขุวายตฺนํ โสตฺมาน-
ชิวหากายรูปสทฺทคณฺธรสโผฏฺจพฺพายตฺนํ อิตฺถินฺทฺริยํ ปรีสินฺทฺริยํ
ชีวิตินฺทฺริยํ กายวิณฺณคฺคฺติ วิจิวณฺณคฺคฺติ อากาสธาตฺว อไปธาตฺว
รูปสฺส ลหฺตฺวา มฺหฺตฺวา กมฺมณฺณตฺวา อูจฺจโย(๓) สนฺตติ รูปสฺส
อนิจฺจตา กวพิงฺกาโร อาหาโรติ เอวํ ปาลียํ(๔) อาคตา
ปณฺจวีตติ รูปโกฏฺฐาสาติ น ชานาติ ฯ เสยฺยถาปี โส
โคปาลโก คณฺนโต คณฺนํ รูปํ น ชานาติ ตถูปโม อัย
#๑. ม. จ ฐาเรติ ฯ ๒. ม. จสทฺโท นคฺคฺติ ฯ ๔. ม. อุปจโย ฯ
#๔. อภิ. สจฺ. ๓๔/๕๑๕/๑๕๕ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุสสติวคความณา หน้า ๕๗๕

ภิกขุ ๆ โส คณนโต รูป อชานนโต รูป ปริกคเหตุวา อรูป
ววตตเปตวา รูปารูป ปริกคเหตุวา ปจจย สลลทเขตวา ลกขณ
อาโรเปตวา กมมฏจัน มตถก ปาเปตุน สกโกติ ๆ โส
ยถาสส โคपालสส โคโคณ น วทตติ เอว อิมสมิ
สาสเน สีสสมาธิวิปสสนามคผลนิพพานะ น วทตติ ๆ ยถา
จ โส โคपालโก ปลจหิ โครเสหิ ปรีพาหิโร โหติ เอว (๑)
เมวายิ อเสเขน สีสกขนุเชน อเสเขน สมาธิปลยวาวิมุตติวิมุตติฉาน-
ทสสนกขนุเชนาติ ปลจหิ ฐมมกขนุเชหิ ปรีพาหิโร โหติ ๆ

สมฏจันโต น ชานาติ นาม เอตตกัม รูปิ เอก-
สมฏจัน เอตตกัม ทวิสสมฏจัน เอตตกัม ติสสมฏจัน เอตตกัม
จตสมฏจัน เอตตกัม นกโตจิสสมฏจันนติ น ชานาติ ๆ
เสยยถาปิ โส โคपालโก วณนโต กุนนุ รูปิ น ชานาติ
ตถูปโม อยิ ภิกขุ ๆ โส สมฏจันโต รูปิ อชานนโต รูปิ
ปริกคเหตุวา อรูปิ ววตตเปตวา ๆเป ๆ ปรีพาหิโร โหติ ๆ

น ลกขณกุตโต โหตีติ กมมลกขโณ พาโต กมมลกขโณ
ปณฺหิตโตติ เอว วุตตัม กุสลากุสลกมมัม ปณฺหิตพาลลกขณนติ
น ชานาติ ๆ โส เอว อชานนโต พาเล วชเชตวา ปณฺหิตเต
น เสวติ ๆ พาเล วชเชตวา ปณฺหิตเต อเสวนโต กปปียา-
กปปียิ กุสลากุสลัม สวชชานวชชัม ครุกลหุกัม สเทกัจฉาเตกัจฉัม
#๑. ม. เอวเมวายิ ๆ

*เล่มที่ ๑๕ เอกาทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๗๖

การณาการณํ น ชานาติ ฯ ตํ อชานนุโต กมมภูจันํ คเหตุวา
วฑฒตํ น สกโกติ ฯ โส ยถา ตสฺส โคपालกสฺส โคคโณ
น วฑฒติ เอวํ อิมสฺมี สาสเน ยถาวุตฺเตหิ สีลาทีหิ น
วฑฒติ ฯ โส โคपालโก วีย [๑] ปญฺจหิ โครเสหิ ปญฺจหิ
ธมฺมกฺขนฺเชหิ ปริพาหิโร โหติ ฯ

น อาสาฎิกิ สานฺเฑตา(๒) โหตีติ อุปฺปนํ กามวิตกฺกนฺติ
เอวํ วุตฺเต กามวิตกฺกาทโย น วินฺเตติ ฯ โส อิมํ อกฺุสลวิตกฺกิ
อโสเชตฺวา(๓) วิตกฺกาสโก หุตฺวา วิจฺรนฺโต กมมภูจันํ คเหตุวา
วฑฒตํ น สกโกติ ฯ โส ยถา ตสฺส โคपालกสฺส ฯเป ฯ
ปริพาหิโร โหติ ฯ

น วณฺํ ปญฺิจฺฉาเทตา โหตีติ จกฺขุนา รูปี ทิสฺวา
นิมิตฺตคฺคาหิ โหตีติอาทินา นเยน สพฺพารมฺมณฺเส นิมิตฺตํ
คณฺหนฺโต ยถา โส โคपालโก วณฺํ น ปญฺิจฺฉาเทติ เอวํ
สํวรํ น สมฺปาเทติ ฯ โส วิวญฺฑฺวาโร วิจฺรนฺโต กมมภูจันํ
คเหตุวา วฑฒตํ น สกโกติ ฯเป ฯ ปริพาหิโร โหติ ฯ

น ชุมฺํ กตฺตา โหตีติ โส โคपालโก ชุมฺํ วีย ธมฺม-
เทสนาชุมฺํ น กโรติ ธมฺมกถํ วา สรภณฺณํ วา อุปฺนิสินฺนกถํ
วา อนฺุโมทนํ วา น กโรติ ตโต นํ มนุสฺสา พหุสฺสุโต
คณฺวาติ น ชานนฺติ ฯ เต คณฺาคณฺํ อชานนฺตา จตฺุหิ

#๑. ม. เอตฺถนฺตเร จสฺทโท อตฺถิ ฯ ๒. ม. หาเรตา ฯ

#๓. ม. อาสาฎิกิ อหาเรตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุสสุตติวคฺควณณา หน้า ๕๗๗

ปจฺเจยฺหิ สงฺคหํ น กโรนฺติ ฯ โส ปจฺเจยฺหิ กิลมฺมาโน พุทฺธ-
วณฺโณ สขฺฌายํ กาคฺ์ วตฺตปฏฺิวตฺตํ ปุเรตฺ์ กมฺมฏฺจานํ คเหตุวา
วทฺฒตฺ์ น สกฺโกติ ฯ เป ฯ ปริพาหโร โหติ ฯ

น ติตฺถํ ชานาตีติ ติตฺถเว(๑) พหุสฺสุตฺตภิกฺขุ น อุปสงฺกมฺติ ฯ
อนุปสงฺกมฺนฺโต อิทํ ฆนฺเต พุชฺฌชนํ กถํ ปุเรตฺ์ พุทฺ์ (๒) อิมสฺส
ภาสิตสฺส โก อตฺโถ อิมสฺมี จานเ ปาลี กิ วทติ อิมสฺมี
จานเ อตฺโถ กิ ทีเปตีติ เอวํ น ปริปฺจฺจติ น ปริปฺลหติ
น ชานาเปตีติ อตฺโถ ฯ ตสฺส เต เอวํ อปริปฺจฺจिता อวิวฏฺ์ (๓)
น วิวรฺนติ ภาเชตฺวาน ทสฺเสนฺติ อนุตฺตานิ กถํ (๔) น อุตฺตานิ-
กโรนฺติ อปากฏฺ์ น ปากฏฺ์ กโรนฺติ ฯ อนเ กวิหิตฺสฺ จ
กงฺขาฏฺจานิเยสฺ ฐมฺเมสฺ(๕) อนเ กวิธาสุ กงฺขาสฺ เอกํ กงฺขํปี น
ปฏฺิวโนเทนฺติ ฯ กงฺขายเว หิ กงฺขาฏฺจานิยา ฐมฺมา นาม ฯ ตตฺถ
เอกํ กงฺขํปี น นีหฺรนฺตีติ อตฺโถ ฯ โส เอวํ พหุสฺสุตฺตติตฺถํ
อนุปสงฺกมิตฺวา สกงฺโฆ กมฺมฏฺจานํ คเหตุวา วทฺฒตฺ์ น
สกฺโกติ ฯ ยถา วา โส โคปาลโก ติตฺถํ น ชานาติ เอวํ
อยํปี ภิกฺขุ ฐมฺมติตฺถํ น ชานาติ ฯ อชานนฺโต อวิสเย ปฺลหํ
ปฺจฺจติ อภิฐมฺมิกํ อุปสงฺกมิตฺวา กปฺปิยา กปฺปิยํ ปฺจฺจติ วินยธฺร
อุปสงฺกมิตฺวา รุปรารุปรฺจฺเจทํ ปฺจฺจติ ฯ เต อวิสเย ปฺฏฺจา (๖)
#๑. ม. ติตฺถภูเต ฯ ๒. ม. โรเปตฺ์ พุทฺ์ ฯ ๓. ม. อวิวฏฺญเจว ฯ
#๔. ม. อนุตฺตานิ กถณฺจ ฯ ๕. ม. ฐมฺเมสฺติ ฯ ๖. ม. ปฺฏฺฐา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เอกาทสกนิปาตวณณา หน้า ๕๗๘

กเถตุ น สกโกนุติ ฯ โส อตตนา สกงฺโข กมฺมฏฺฐานํ คเหตุวา
วฑฺฒตุ น สกโกติ ฯเป ฯ ปริพาหโร โหติ ฯ

น ปิตํ ชานาตีติ ยถา โส โคपालโก ปิตापิตํ น
ชานาติ เอวํ ฌมฺมุปลสฺสหิตํ ปามุชฺชํ น ชานาติ น ลภติ ฯ
สวณมย์ ปุณฺณกิริยาตฺถํ นิสฺสาย อานิสฺสํ น วินฺนติ ฌมฺม-
สฺสวณคฺคํ คนฺตฺวา สกฺกจฺจํ น สฺสฺมาติ นิสฺสินฺโน นินฺทฺทายติ
กถํ กเถติ อลฺลวาวีหิตโก โหติ ฯ โส สกฺกจฺจํ ฌมฺมํ อสฺสฺสนฺโต
กมฺมฏฺฐานํ คเหตุวา วฑฺฒตุ น สกโกติ ฯเป ฯ ปริพาหโร โหติ ฯ

น วีถิํ ชานาตีติ โส โคपालโก มคฺคามคฺคํ วิย อຍံ
โลกิโย อຍံ โลกุตฺตโรติ อริยํ อฏฺฐจฺจกิกํ มคฺคํ ยถาภูตํ
นปฺปชานาติ ฯ อชานนฺโต โลกิยมคฺเค อภินิวิสิตฺวา โลกุตฺตรํ
นิพฺพตฺเตตุ น สกโกติ ฯเป ฯ ปริพาหโร โหติ ฯ

น โคจรกฺสโล โหตีติ โส โคपालโก ปญฺจาหิก-
สฺตฺตฺตาหิกจาร์ วิย จตฺตฺตโร สติปฏฺฐาเน อิมํ โลกิยา อิมํ
โลกุตฺตราติ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ฯ อชานนฺโต สุขุม-
กมฺมฏฺฐาเนสุ (๑) อตฺตโน ฌาณํ อปฺนามตฺวา(๒) โลกิยสฺติปฏฺฐาเน
อภินิวิสิตฺวา โลกุตฺตรํ นิพฺพตฺเตตุ น สกโกติ ฯเป ฯ ปริพาหโร
โหติ ฯ

#๑. ม. สุขุมภูฏาเนสุ ฯ ๒. ม. จราเปตฺวา ฯ

*เล่มที่ ๑๕ อนุสสติวคความณณา หน้า ๕๗๕

อนวเสสโทหิ โหตีติ ปฏิกุคหณเ มตติ อชานนุโต
 อนวเสสสิ ทุหติ ฯ นิทุเทศวาระ ปนสฺส อภิหุจฺจํ ปวาเรนุตีติ
 อภิหริตฺวา ปวาเรนุติ ฯ เอตฺถ เทว อภิหารา วาจาภิหาโร
 ปจฺจยาภิหาโร จ ฯ วาจาภิหาโร นาม มนุสฺสา ภิกฺขุสฺส สนฺติกํ
 คนฺตฺวา วเทยฺยาถ ฆนฺเต เยน อตฺโถติ ปวาเรนุติ ฯ ปจฺจยา-
 ภิหาโร นาม วตฺถาทีนํ (๑) วา สປັນวณฺิตาทีนํ วา คเหตุวา
 ภิกฺขุสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา คณฺ्हถ ฆนฺเต ยาวตเคน อตฺโถติ
 วทฺนฺติ ฯ ตตฺร ภิกฺขุ มตฺตํ น ชานาตีติ ภิกฺขุ เตสุ ปจฺจเยสุ
 ปมาณํ น ชานาติ ฯ ทายกสฺส วโส เวทิตพฺโพ เทยฺย-
 ธรรมสฺส วโส เวทิตพฺโพ อตฺตโน ธาโม เวทิตพฺโพติ อิมินา
 นเยน ปมาณยฺยตฺกํ อคฺคเหตุวํ ออาหารนฺติ ตํ สพฺพิ
 คณฺ्हาตีติ อตฺโถ ฯ มนุสฺสา วิปฺปฏิสาริโน น ปฺน อภิหริตฺวา
 ปวาเรนุติ ฯ โส ปจฺจเยหิ กิลมนฺโต กมฺมฏฺฐานํ คเหตุวา วาฏเฒตฺ
 น สกฺโกติ ฯ เป ฯ ปรีพาหิโร โหติ ฯ

เต น อติเรกปฺุชาย ปุเชตา โหตีติ โส โคปาลโก
 มหาอฺสเถ วิยเต(๒) เถเร ภิกฺขุ อิมาย อาวิ เจวรโห
 จ เมตฺตาทายกมฺมาทิกาย อติเรกปฺุชาย น ปุเชติ ฯ ตโต เต(๒)
 เถรา อิเม อเมหฺสุ ครุจิตฺตีการํ น กโรนฺตีติ นวเก ภิกฺขุ
 ทฺวีหิ สงฺคเหหิ น คณฺ्हนฺติ เนว ธรรมสงฺคเหน สงฺคณฺ्हนฺติ
 #๑. ม. วตฺถาทีนํ ฯ ๒. ม. อัย ปาโฐ นตฺถิ ฯ

*เล่มที่ ๑๕ เอกทสกนิปตวณณนา หน้ ๕๘๐

น อามิสสงคเหน สงคณหนุติ (๑) อามิสสงคเหน สงคณหนุติ (๑)
จิวเรน วา ปตเตน(๒) วา ปตตปริยาปนุเนน วา วสนกุกาเนน
วา กิลมนุเต มิลาขนุเต (๑) นปปฏิชคคณุติ ปาลี วา อุกกถ
วา ฆมมกถาพนุธิ วา กุพุหคณุถิ วา น สิกขาเปนุติ ฯ
นวกา เถรานิ สนุติกา สพุโส อิม เทว สงคเห อลภมานา
อิมสมิ สาสเน ปติกุกาตุ น สกโกนุติ ฯ ยถา ตสส โคपाल-
กสส โคโคณ น วทตติ เอวิ สีสาทิหิ น วทตตติ ฯ ยถา
จ โส โคपालโก ปณจหิ โครเสหิ เอวิ ปณจหิ ฆมมกขนุเชหิ
ปริพาหิรา โหนุติ ฯ สุกกปกโข กณหปกเข วุตตวิปลตาสวเสน
โยเชตวา เวทิตพโพ ฯ (๔) เสถิ อิมสมิ เจว วกุเค อิตจ
อตุตริ สพุสตุเตสุ อตุตตานตุตเมวาทิ ฯ (๔)

มโนรตปุรณิยา นาม อังกุตรนิกายกุกถาย

เอกทสกนิปตวณณนา นิกุกิตา ฯ

#ม. อิม ปาฐา นตุติ ฯ ๒. ม. ปตเตน ฯ ๓. ม. อัย ปาฐุ นตุติ ฯ

#๔. ม. อิม ปาฐา นตุติ ฯ

นิกมนกถา

เอตตาวตจ

อายาจโตะ สุมตนา เถเรน ภทนต์โชติปลาเลน
กณจิปุราทีสุ มยา ปุพเพ สทฐี วสนเดณ ๑
วตมพปณณิทีเป มหาวิหารมปิ วสนกาลปิ
(๑)วตหเต วีย ทูเม วลณชมานมฺหิ (๑)สทฐมเม ๑
ปารี ปีกุกตตยสาครสฺส คนตฺวา จิตน สุมตนา
ปรีสุทฐาชีเวนากียาจโตะปี ชีวเกนาปี ๑
ชมมกถานยนิปุณณิ ชมมกถิกเกหิ อปริมาณหิ
(๑) (ปรีกิปิตปรีชชิตสฺส สมายจิตฺรสฺส ๑
อกุกถกถิ อังกุตรมทานิกายสฺส กาคุมารทฺโธ (๑)
ยมหิ จีรกาลกุกถิติมิจจนฺโต สาสนวรสฺส ๑
สา หิ มหาอกุกถาย สารมาทาย นีกุกถิตา เอสา
จตฺนวุติปฺปริมาณาย ปาลียา ภาณวาระหิ ๑
สพฺพาคมส่วณณมโนรโถ ปูรีโตะ [๔] เม ยสุมา
เอตตย มโนรตปุรณิตี นามิ ตโตะ อสุสา ๑

#๑. ม. ปากิ คเต วีย ทูเม วลณชมานมฺหิ ๑

#๒. ม. ชมมกถาย นิปุณณปรมนิกายสฺสกุกถกถิ อารทฺโธ ๑

#๓. ม. อิม ปาฐา นตฺถิ ๑ ๔. ม. เอตฺถนตฺเร จสทฺโท

#อตฺถิ ๑

*เล่มที่ ๑๕ นิกมนกกา หน้า ๕๘๒

เถณสฏฐิมคฺโต วิสุทฺธิมคฺโคปี ภาณวารเห
 อตฺตปฺปกาสนตฺถาย อากมานํ กโต ยสฺมา ฯ
 ตสฺมา เตน สหายํ คาทาคณนายน อฏฺฐกกา
 ตีหาธิกทียทฺตสฺตํ วิญญฺเยยา ภาณวารานํ ฯ
 ตีหาธิกทียทฺตสฺตปฺปมาณมิตฺติ ภาณวารโต เอว(๑)
 สมยํ ปกาสนนฺตี มหาวิหาราธิวาสินํ ฯ
 มุลกุกกาสารํ อาทาย มยา อิมํ กโรนฺเตน
 ยํ ปุณฺณมฺปจฺจิตํ โหตุ โลโก สทา สฺวชิโตติ ฯ (๒)

ปรมสฺวิสุทฺธสทฺธาพฺพทฺธิวิริยปฺปฏิมณฺฑลิตฺเตน สีลาจารชฺชว-
 มทฺทวตาทิกุณฺสมุทฺยสมุทฺทิตฺเตน สกสมยสมยมนฺตรคหนชฺโณคาน-
 สมตฺเตน ปญฺญาเวยฺยตฺตยสมนฺนาคเตน ติปฺปฏกปริยตฺตติปฺปเกเท
 สาทฺฐกเถ สตฺถุสสาเน อปฺปฏฺฐิตถาณปฺปภาเวน มหาเวยฺยา-
 กรเณน กรณสมฺปตฺตชฺนิตสฺขวินิคฺคตมธฺโรพารวจนวณฺณ(๓)ยฺตฺเตน
 ยฺตฺตมุตฺตวาทีนา วา ทิวเรน มหากวีนา ปภินฺนปฺปฏิสมฺภิตา-
 ปรีวาทเร ฉพฺภิตฺถาติปฺปเกทคฺคณปฺปฏิมณฺฑลิตฺเต อุตฺตริมนฺุสฺสธมฺเม
 สฺวปฺปตฺติฏฺฐิตพฺพทฺธินํ เถรานํ เถรวสฺปทฺธิปานํ มหาวิหารวาสิ-
 วัสาลงฺการณฺเตน สฺวปฺปลวิสุทฺธพฺพทฺธินา พุทฺธโฆโสติ กรุหิ
 #๑. ม. เอสา ฯ ๒. ส. เตน สพฺพโลโก สฺวชิ โหตุติ ฯ ม. เตน โหตุ
 #โลโก สทา สฺวชิโตติ ฯ ๓. ...มธฺโรพารวจนถาวณฺณ... ฯ

องคุตตรนิกายภูจกถา (มโนรทปฐรณล ๑) - หน้ที่ 583
*เล่มที่ ๑๕ นลคมทนกถา หน้ ๕๘๑

กตทนลมเชยเสน(๑) เถเรน กตล อยล มโนรทปฐรณล นลม
องคุตตรนลกายภูจกถล ๑

ตลว ตลภูจตุ ลอกสุมล ลอกนลตุถเรนลลนล
ทสเสนตล(๒) กุลปตุตลนล นยล จลตุตवलสุทฐลยล ๑
ยลว พุทฐลโชตล นลมมปล สุตฐจลตุตสส ตลทลโน
ลอกมทล ลอกเชภูจสส ปวตตุตล มลลลลโนตล ๑
มโนรทปฐรณล นลม

องคุตตรนลกายภูจกถล นลภูจลตล ๑

#๑. ม. กลลลตทนลมเชยเสน ๑ ๒. ม. ทสเสนตล ๑